Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 17 juni 2020 att uppdra åt en särskild utredare att göra en översyn av lagstiftningen om förverkande och vissa därmed sammanhängande frågor. Enligt tilläggsdirektiv den 26 augusti 2021 ska utredningen även göra vissa överväganden om huruvida de rättsäkerhetsregler som finns i rättegångsbalken till skydd för en fysisk person som misstänks för brott också uttryckligen ska omfatta företag i samband med en utredning om företagsbot.

Justitierådet Petter Asp förordnades den 17 juni 2020 som särskild utredare.

Den 22 september 2020 förordnades doktoranden, numera juris doktorn, vid Uppsala universitet Gustaf Almkvist (f.n. tf. hovrättsassessor vid Svea hovrätt), överåklagaren Astrid Eklund (Åklagarmyndigheten), gruppchefen Solveig Forss (Polismyndigheten), rättssakkunnige Victor Hensjö (Justitiedepartementet), advokaten Jan Kyrö (Sveriges Advokatsamfund), seniora åklagaren Klaudia Mathé (Ekobrottsmyndigheten) och hovrättsrådet Mari-Ann Roos (Svea hovrätt) som experter i utredningen.

Rådmannen Anna Hannell har varit utredningens sekreterare från och med den 1 augusti 2020.

Arbetet har bedrivits i nära samråd med experterna. Vi använder därför vi-form i betänkandet. Experterna har också i huvudsak ställt sig bakom de redovisade förslagen och övervägandena. Mari-Ann Roos har emellertid reserverat sig mot förslaget om självständigt förverkande av brottsvinster och har avgett ett särskilt yttrande. Detta fogas till betänkandet. Skilda uppfattningar i enskildheter och beträffande formuleringar har förekommit utan att detta har behövt komma till särskilt uttryck i betänkandet.

Utredningen, som har antagit namnet 2020 års förverkandeutredning, får härmed överlämna betänkandet *Ny förverkandelagstiftning*, SOU 2021:100. Uppdraget är härmed slutfört.

Stockholm i december 2021

Petter Asp

/Anna Hannell

Innehåll

Sammanfattning **27**

Summary **31**

1 Författningsförslag **37**

1.1 Förslag till lag (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot 37

1.2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken 45

1.3 Förslag till lag om ändring i brottsbalken 50

1.4 Förslag till lag om ändring i jordabalken 59

1.5 Förslag till lag om ändring i miljöbalken 60

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. 61

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk 63

1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. 65

1.9 Förslag till lag om ändring i krigshandelslagen (1964:19) 67

1.10 Förslag till lag om ändring i patentlagen (1967:837) 68

1.11 Förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64) 70

1.12 Förslag till lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970:485) 72

1.13 Förslag till lag om ändring i Skattebrottslagen (1971:69) 73

1.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom 75

1.15 Förslag till lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173) 76

1.16 Förslag till lag om ändring i inkassolagen (1974:182) 77

1.17 Förslag till lag om ändring i abortlagen (1974:595) 78

1.18 Förslag till lag om ändring i utsädeslagen (1976:298) 79

1.19 Förslag till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262) 80

1.20 Förslag till lag om ändring i ransoneringslagen (1978:268) 81

1.21 Förslag till lag om ändring i skogsvårdslagen (1979:429) 82

1.22 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:636) om anordnande av visst automatspel 83

1.23 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387) 84

1.24 Förslag till lag om ändring i jaktlagen (1987:259) 86

1.25 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål..... 88

1.26 Förslag till lag om ändring i kulturmiljölagen (1988:950) 89

1.27 Förslag till lag om ändring i prisregleringslagen (1989:978) 90

1.28 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:783) om skydd för beteckningen svenskt arkiv 91

1.29 Förslag till lag om ändring i minerallagen (1991:45) 92

1.30 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel 93

1.31 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1300) om krigsmateriel 94

1.32 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:860) om kontroll av narkotika 95

1.33 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering 96

1.34 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1402) om undanförsel och förstöring 97

1.35 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter 98

1.36 Förslag till lag om ändring i fiskelagen (1993:787) 99

1.37 Förslag till lag om ändring i ordningslagen (1993:1617) 101

1.38 Förslag till lag om ändring i lotterilagen (1994:1000) 102

1.39 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1776) om skatt på energi 104

1.40 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1563) om tobaksskatt 105

1.41 Förslag till lag om ändring i lagen (1995:831) om transplantation m.m. 106

1.42 Förslag till lag om ändring i lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia 107

1.43 Förslag till lag om ändring i vapenlagen (1996:67) 108

1.44 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner 109

1.45 Förslag till lag om ändring i växtförädlarrättslagen (1997:306) 110

1.46 Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857) 112

1.47 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet 113

1.48 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor 114

1.49 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument 115

1.50 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor 117

1.51 Förslag till lag om ändring i lagen epizootilag (1999:657) 118

1.52 Förslag till lag om ändring i zoonoslagen (1999:658) 119

1.53 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd 120

1.54 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete 121

1.55 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling 122

1.56 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:171) om förbud beträffande viss avkodningsutrustning 125

1.57 Förslag till lag om ändring i lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet 126

1.58 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation 127

1.59 Förslag till lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (2003:364) 128

1.60 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott 129

1.61 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om värdepappersfonder 130

1.62 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse ... 132

1.63 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall ... 134

1.64 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) ... 136

1.65 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:900) om förbud mot maskering i vissa fall ... 137

1.66 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat ... 138

1.67 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:924) om Antarktis ... 140

1.68 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:496) om blodsäkerhet ... 141

1.69 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. ... 142

1.70 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m. ... 143

1.71 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden ... 144

1.72 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:286) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga vävnader och celler ... 146

1.73 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott ... 147

1.74 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:1049) om förbud mot utsläppande på marknaden av päls av katt och hund m.m.; ... 148

1.75 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:366) om handel med läkemedel ... 149

1.76 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 150

1.77 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel..... 151

1.78 Förslag till lag om ändring i skyddslagen (2010:305)..... 152

1.79 Förslag till lag om ändring i radio- och tv-lagen (2010:696) 153

1.80 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:751) om betaltjänster..... 154

1.81 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800) 156

1.82 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor 157

1.83 Förslag till lag om ändring i alkohollagen (2010:1622)..... 159

1.84 Förslag till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877) 161

1.85 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043) 163

1.86 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall 166

1.87 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:755) om elektroniska pengar 168

1.88 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1070) om handel med sälprodukter..... 170

1.89 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:595) om införsel av och handel med sprutor och kanyler..... 171

1.90 Förslag till lag om ändring i lagen (2013:385) om ingripande mot marknadsmissbruk vid handel med grossistenergiprodukter 172

1.91 Förslag om lag om ändring i lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder 173

1.92 Förslag till lag om ändring i lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott 175

1.93 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag 177

1.94 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:1009) om handel med timmer och trävaror 179

1.95 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:799) om sprängämnesprekursorer 180

1.96 Förslag till lag om ändring i läkemedelslagen (2015:315) .. 181

1.97 Förslag till lag om ändring i lagen (2016:319) om skydd för geografisk information 182

1.98 Förslag till lag om ändring i elsäkerhetslagen (2016:732) 183

1.99 Förslag till lag om ändring i lagen Strålskyddslag (2018:396) 184

1.100 Förslag till lag om ändring i tullagen (2016:253) 185

1.101 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete 186

1.102 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder 187

1.103 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:649) om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende 189

1.104 Förslag till lag om ändring i spellagen (2018:1138) 190

1.105 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1653) om företagsnamn 192

1.106 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter 193

1.107 Förslag till lag om ändring i lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag 194

1.108 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:272) om konto- och värdefackssystem 196

1.109 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande..... 198

1.110 Förslag till lag om ändring i lagen (2021:600) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om medicintekniska produkter 200

1.111 Förslag till förordning om ändring i strafföreläggandekungörelsen (1970:60) 201

1.112 Förslag till förordning om ändring i förordning (1970:517) om rättsväsendets informationssystem..... 202

1.113 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten 204

1.114 Förslag till förordning om ändring i polisförordningen (2014:1104) 206

1.115 Förslag till förordning om ändring i förordning (2017:154) med instruktion för Skatteverket 207

2 Utredningens uppdrag och arbete 209

2.1 Utredningsuppdraget 209

2.2 Avgränsningar..... 210

2.3 Vårt arbete..... 210

2.4 Betänkandets disposition 212

3 Bakgrund 215

3.1 Inledning 215

3.2 Förverkande 215

3.2.1 Inledning..... 215

3.2.2 Förverkandelagstiftningens bakgrund 216

3.2.3 Brottsbalkens reglering..... 216

3.2.4 Förverkanderegler i specialstraffrätten 220

3.3 Företagsbot 220

3.4 Handläggningen av talan om förverkande och företagsbot 222

3.5 Verkställighet av beslut om förverkande 223
3.5.1 Värdeförverkande 223
3.5.2 Sakförverkande 225

3.6 Åtgärder för att säkra verkställighet av förverkande 226
3.6.1 Inledning 226
3.6.2 Beslag 226
3.6.3 Kvarstad 227
3.6.4 Förvar 229
3.6.5 Penningbeslag 231
3.6.6 Dispositionsförbud vid misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism 233
3.6.7 Förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m.* 235

3.7 Övrigt 236

4 Överväganden om en ny förverkandereglering i brottsbalken 237

4.1 Allmänna överväganden 237
4.1.1 En utgångspunkt i direktiven 237
4.1.2 En allmän översyn med en strävan efter enkelhet och tydlighet 240
4.1.3 Möjligheterna till förverkande av brottsvinster bör utvidgas 242
4.1.4 Ett nytt 36 kap. bör införas i brottsbalken 244

4.2 En ny grundläggande regel om ordinärt förverkande av brottsvinster införs 245

4.3 Möjligheterna till utvidgat förverkande ökas något 247

4.4 Frågan om vem förverkande ska kunna ske från 249
4.4.1 Inledande överväganden – frågan om från vem förverkande kan ske aktualiserar tre olika frågor 249

4.4.2 Allmänt om hur ”från-frågan” bör regleras 251
4.4.3 Utformningen av bestämmelserna om vem förverkande får ske från vid förverkande av brottsvinster 253

4.5 Den som har egendomen ska presumeras äga den 255

4.6 Frågan om förverkande av brottsvinster ska inte längre vara sekundär i fall där vinsten motsvarar skada för enskild 256

4.7 Tillämpningsområdet för sakförverkande ska utvidgas..... 258

4.8 Regleringen om fördelar i näringsverksamhet ska tas bort 263

4.9 Hjälpmedel, egendom som varit föremål för brott och farliga föremål 264
4.9.1 Bestämmelsen om hjälpmedelsförverkande i 36 kap. 2 § första stycket är ändamålsenligt utformad 264
4.9.2 Förverkande av brottsföremål..... 265
4.9.3 Förverkande av särskilda brottsverktyg..... 266
4.9.4 Hjälpmedel, egendom som varit föremål för brott och farliga föremål ska kunna förverkas från den som äger eller med tillämpning av presumtionsregeln..... 267

4.10 Tredje mans rätt i förverkandeprocessen 268
4.10.1 Gällande rätt 268
4.10.2 Behov av reform 270
4.10.3 Förslag till ny reglering om tredje mans rätt i förverkandeprocessen 271

4.11 Övriga frågor 274
4.11.1 Förverkande ska inte ske om det är uppenbart oskäligt..... 274
4.11.2 Regleringen om förebyggande åtgärder i stället för förverkande..... 274
4.11.3 Vad som händer med förverkad egendom..... 275
4.11.4 Förverkandefrågan ska inte tas upp självmant av rätten 276

4.11.5 En upplysningsbestämmelse om rättegången 276
4.11.6 Förverkande från unga och personer som handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning 277
4.11.7 Regleringen av förverkande vid dödsfall och preskription förenklas 279
4.11.8 Bestämmelser som oförändrade eller endast med redaktionella ändringar flyttas till det nya 36 kap. 280

5 Självständigt förverkande av brottsvinster 281

5.1 Inledning 281

5.2 Förverkandeutredningens förslag om utvidgat förverkande 282
5.2.1 Grunderna i utredningens förslag 282
5.2.2 En slags presumtion för ägande 284
5.2.3 Remissutfallet 285

5.3 Nuvarande möjlighet att förverka egendom utan koppling till visst specifikt brott 286

5.4 Sveriges internationella åtaganden 288
5.4.1 Europarådet 288
5.4.2 Europeiska unionen 290
5.4.3 Förenta nationernas konvention mot korruption (UNCAC) 292
5.4.4 FATF:s (Financial Action Task Force) rekommendation 293
5.4.5 Europakonventionen 295

5.5 Internationell utblick 298
5.5.1 Inledning 298
5.5.2 Den irländska modellen 299
5.5.3 Självständigt förverkande i tysk rätt 302
5.5.4 Norge – ett förslag om civilrättsligt förverkande 306

5.6 Överväganden om självständigt förverkande av brottsvinster 308

5.6.1 Det bör införas en möjlighet att förverka brottsvinster utan att ett brott kan bevisas 308
5.6.2 Utformningen av bestämmelsen om självständigt förverkande av brottsvinster..... 314
5.6.3 Vem talan om självständigt förverkande av brottsvinster ska riktas mot..... 320
5.6.4 Om förfarandet vid utredning om självständigt förverkande..... 322

6 Målsägandens rätt till förverkad egendom..... 323

6.1 Inledning..... 323

6.2 Förverkande av egendom som motsvarar skada för enskild..... 324
6.2.1 Historisk tillbakablick..... 324
6.2.2 Bestämmelsen i 36 kap. 17 § brottsbalken..... 326

6.3 Probleminventering..... 329

6.4 Överväganden om målsägandens rätt till kompensation ur förverkade penningmedel..... 333
6.4.1 Utgångspunkten för våra överväganden: Förverkande bör endast i vissa fall hindras av att brottsvinsten motsvarar skada för enskild..... 333
6.4.2 Målsägandens möjlighet att göra sin rätt gällande bör förbättras och förenklas..... 334

7 Straffprocessuella tvångsmedel..... 341

7.1 Inledning..... 341

7.2 Penningbeslag..... 342
7.2.1 Utvärdering av bestämmelserna om penningbeslag..... 342
7.2.2 Bestämmelserna om penningbeslag bör kunna användas för att säkra brottsvinster vid alla brottsutredningar..... 343
7.2.3 Det finns behov av ytterligare justeringar i rättegångsbalken..... 345

7.3 Övriga ändringar i bestämmelserna om straffprocessuella tvångsmedel 347

7.4 Behov av en översyn av bestämmelserna om beslag i 27 kap. rättegångsbalken 348

8 En ny författandelag om rättegången vid förverkande och företagsbot 353

8.1 Inledning 353

8.2 Tydligare bestämmelser om författandet kan leda till en mer effektiv reglering 354

8.3 En ny och sammanhållen författandelag 356

8.4 Lagens tillämpningsområde 357

8.5 Om utredning vid företagsbot och förverkande m.m. 358
8.5.1 Rättegångsbalkens regler om brottmål gäller vid utredning i de flesta fallen 358
8.5.2 Utredning såvitt gäller självständigt förverkande av brottsvinster 358
8.5.3 Särskilda regler om den rätt som tillkommer de som berörs av en utredning om förverkande eller företagsbot 370

8.6 Om beslut som fattas av annan än domstol 375
8.6.1 Åklagarens möjlighet att fatta beslut utökas 375
8.6.2 Egendom som inte är tillåten att inneha 377
8.6.3 Anställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får besluta om ordinärt förverkande av brottsvinster i vissa fall 378
8.6.4 Den som är missnöjd ska anmäla missnöje med beslutet 380

8.7 Bestämmelser om rättegången 380
8.7.1 Särskild talan om förverkande och företagsbot 380
8.7.2 Särskild talan om utvidgat förverkande av brottsvinster 381
8.7.3 Behörig domstol 383
8.7.4 Rätten ska utfärda stämning om talan inte avvisas 385

8.7.5 Uttryckliga bestämmelser för rättegången vid särskild talan om förverkande av brottsvinster ... 385
8.7.6 Tredje mans rätt ... 388
8.7.7 Rättegångsbalkens regler ska komplettera den nya förfarandelagen ... 390

8.8 Gemensamma bestämmelser ... 391
8.8.1 Särskilt om barn och unga ... 391
8.8.2 Möjligheten att delge stämning och beslut genom kungörelsedelgivning utökas ... 399
8.8.3 Bemyndigande för regeringen och myndigheter att meddela närmare föreskrifter ... 401

8.9 Utredningsåtgärder vid utredningar om självständigt förverkande ... 402
8.9.1 Behov av lagändringar för att säkerställa att utredningar om självständigt förverkande kan ske effektivt ... 402
8.9.2 Vissa lagar som används vid utredningar behöver anpassas ... 405
8.9.3 Utredningar som bedrivs internationellt ... 408

8.10 Myndigheternas personuppgiftshantering ... 413

9 Förverkandebestämmelser i specialstraffrätten ... 417

9.1 Inledning ... 417

9.2 Reglerna om förverkande i 36 kap. bör som utgångspunkt vara generellt tillämpliga ... 417

9.3 Utgångspunkter för vilka förverkandebestämmelser som ska tas bort respektive behållas ... 420

9.4 Specialstrafflagar där särskilda förverkandebestämmelser tas bort ... 423

9.5 Språkliga anpassning i de paragrafer som kvarstår ... 426

9.6 Särskilt om förverkande i hyreslagen ... 428

9.7 Förslag om ändring i skattebrottslagen ... 429

10 Sveriges internationella förpliktelser 435

10.1 Inledning 435

10.2 Förverkandedirektivet 435

10.3 Ett nytt förverkandedirektiv 438

10.4 Förverkandekonventionerna 440
10.4.1 Allmänt om de båda förverkandekonventionerna 440
10.4.2 Uppföljning av Sveriges ratificering av Förverkandekonventionen 442
10.4.3 Europarådets invändningar mot den svenska implementeringen 444

10.5 Överväganden 446
10.5.1 Behov av lagändringar 446
10.5.2 Frågan om regeringens kompetens 447
10.5.3 Förtydligande av om egendom som förverkats inom riket ska överlämnas till annan stat 448

11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser 451

11.1 Ikraftträdande 451

11.2 Övergångsbestämmelser 451

12 Konsekvenser av förslagen 457

12.1 Inledning 457

12.2 Vilka berörs av förslagen? 458

12.3 Övergripande konsekvenser av förslagen 459

12.4 Ekonomiska konsekvenser 460
12.4.1 Inledning 461
12.4.2 Förslag som förväntas medföra ökade intäkter till staten och minskade samhällsekonomiska kostnader 462
12.4.3 Förslagen medför vissa införandekostnader för staten 463

12.4.4 Allmänt om förslag som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för myndigheter 466
12.4.5 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för Polismyndigheten m.m. 467
12.4.6 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för Säkerhetspolisen 470
12.4.7 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten 471
12.4.8 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för Sveriges Domstolar 473
12.4.9 Förslagens konsekvenser för Skatteverket 474
12.4.10 Förslagen får inga ekonomiska konsekvenser för förvaltningsmyndigheter i övrigt 476
12.4.11 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnadsökningar för anslaget Rättsliga biträden m.m. 477
12.4.12 Sammantagen beräkning 478
12.4.13 Finansiering av förslagen 479

12.5 Konsekvenser för enskilda 480

12.6 Konsekvenser för barn 480

12.7 Konsekvenser för företag 482

12.8 Konsekvenser för brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet 482

12.9 Konsekvenser för Sveriges medlemskap i Europeiska unionen 483

12.10 Övriga konsekvenser 484

13 Författningskommentar 485

13.1 Förslaget till lag (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot 485

13.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken 512

13.3 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken 519

13.4 Förslaget till lag om ändring i jordabalken 560

13.5 Förslaget om lag om ändring i miljöbalken 561

13.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. 561

13.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk 562

13.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. 563

13.9 Förslaget till lag om ändring i krigshandelslagen (1964:19) 564

13.10 Förslaget till lag om ändring i patentlagen (1967:837) 564

13.11 Förslaget till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64) 565

13.12 Förslaget till lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970:485) 566

13.13 Förslaget till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69) 566

13.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom 568

13.15 Förslaget till lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173) 569

13.16 Förslaget till lag om ändring i inkassolagen (1974:182) 569

13.17 Förslaget till lag om ändring i utsädeslagen (1976:298) 570

13.18 Förslaget till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262) 570

13.19 Förslaget till lag om ändring i ransoneringslagen (1978:268) 571

13.20 Förslaget till lag om ändring i skogsvårdslagen (1979:429) 571

13.21 Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:636) om anordnande av visst automatspel 572

13.22 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387) 572

13.23 Förslaget till lag om ändring i jaktlagen (1987:259) 573

13.24 Förslaget till lag om ändring i minerallagen (1991:45) 574

13.25 Förslaget till lag om ändring i (1992:1402) om undanförsel och förstöring 575

13.26 Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter 575

13.27 Förslaget till lag om ändring i fiskelagen (1993:787) 576

13.28 Förslaget till lag om ändring i lotterilagen (1994:1000) 577

13.29 Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1996:67) 578

13.30 Förslaget till lag om ändring i växtförädlarrättslagen (1997:306) 578

13.31 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet 579

13.32 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument 580

13.33 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor 581

13.34 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete 582

13.35 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling 582

13.36 Förslaget till lag om ändring i lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet 584

13.37 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:46) om värdepappersfonder 584

13.38 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse 586

13.39 Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall 587

13.40 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) 588

13.41 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat 589

13.42 Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden 590

13.43 Förslaget till lag om ändring i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott 591

13.44 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 592

13.45 Förslaget till lag om ändring i skyddslagen (2010:305) 593

13.46 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:751) om betaltjänster 593

13.47 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800) 595

13.48 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor 596

13.49 Förslaget till lag om ändring i alkohollagen (2010:1622) ... 597

13.50 Förslaget till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877) 598

13.51 Förslaget till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043) 599

13.52 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall 601

13.53 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:755) om elektroniska pengar 602

13.54 Förslaget till lag om ändring i lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder..... 603

13.55 Förslaget till lag om ändring i lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott..... 605

13.56 Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag 605

13.57 Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:799) om sprängämnesprekursorer..... 607

13.58 Förslaget till lag om ändring i lagen (2016:319) om skydd för geografisk information..... 607

13.59 Förslaget till lag om ändring i tullagen (2016:253) 608

13.60 Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete 608

13.61 Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder..... 609

13.62 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:649) om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende 610

13.63 Förslaget till lag om ändring i spellagen (2018:1138)..... 610

13.64 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1653) om företagsnamn 611

13.65 Förslaget till lag om ändring i lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag 611

13.66 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:272) om konto- och värdefackssystem 613

13.67 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande..... 614

Särskilt yttrande 615

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2020:66 621

Bilaga 2 Kommittédirektiv 2021:63 633

Bilaga 3 Lag (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. 637

Bilaga 4 Lag (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall 641

Bilaga 5 Nuvarande 36 kap. brottsbalken 643

Bilaga 6 Inventering av förverkandebestämmelser i specialstraffrätten 651

Sammanfattning

2020 års förverkandeutredning har haft i uppdrag att göra en översyn av den svenska förverkanderegleringen med ett särskilt fokus på:

– att säkerställa att brott inte ska löna sig,
– att överväga om brottsbalkens regler om utbytes- och hjälpmedelsförverkande ska göras generellt tillämpliga i specialstraffrätten,
– att göra en översyn avseende den materiella och processuella regleringen så att den blir ändamålsenligt utformad.

Utredningens betänkande innehåller en lång rad förslag som avser såväl stora som små frågor. De mest centrala av dessa förslag kan sammanfattas på följande sätt.

En ny förverkandeform – självständigt förverkande av brottsvinster – ska införas

Enligt de föreslagna reglerna om självständigt förverkande kan egendom förverkas om det visas att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Det ska inte förutsättas att det kan visas att någon har begått ett visst konkret brott, utan förverkandeformen ska – på samma sätt som utvidgat förverkande – bygga på en mer generell bedömning utifrån de omständigheter under vilka egendomen påträffas, personens egendoms- och inkomstförhållanden och omständigheterna i övrigt. Beviskravet ska vara detsamma som det normala beviskravet i civilrätten, dvs. självständigt förverkande ska förutsätta att det är styrkt eller visat att egendomen härrör från brottslig verksamhet.

En utredning om självständigt förverkande ska ledas av åklagare. Under utredningen ska tvångsmedlen förvar, kvarstad, beslag och penningbeslag få användas för att säkra egendomen. Vidare ska hus-

rannsakan få företas och kroppsvisitation genomföras om det finns synnerlig anledning att anta att man vid husrannsakningen eller kroppsvisitationen kommer att påträffa egendom som kan tas i beslag eller förvar eller som annars är av betydelse för utredningen. Härutöver ska utredande myndigheter inom ramen för utredningen ha tillgång till bl.a. uppgifter om inkomster, banktillgodohavanden och fastighetsinnehav.

Målsägandens ställning ska stärkas samtidigt som möjligheten att förverka brottsvinster utökas

I dag är huvudregeln att förverkande inte ska ske om en brottsvinst motsvarar skada för enskild (jfr 36 kap. 1 a § brottsbalken). I fortsättningen ska det gälla bara om brottsvinsten är ett föremål som avhänts någon genom brott. I de fallen tillhör ju egendomen fortsatt den brottsutsatte, och egendomen ska då normalt antingen återställas till denne eller, i de fall ägaren inte är känd, tas i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m.

I övrigt ska grundprincipen vara att brottsvinsten ska kunna förverkas och målsäganden ska då ha möjlighet att erhålla ersättning från staten ur de förverkade medlen.

Liksom i dag ska det finnas en möjlighet för den som har utsatts för brott att vända sig till Justitiekanslern för att få ersättning i de fall staten har förverkat egendom som motsvarar den skada som den utsatte lidit. Det ska emellertid tydliggöras att den brottsutsatte har rätt till ersättning ur förverkade medel också i de fall dessa har förverkats hos en penningtvättare, men den brottsutsatte har ett anspråk endast på gärningsmannen till förbrottet.

Om målsäganden i den rättegång där förverkandeyrkandet prövas gör anspråk på penningmedel som motsvarar medel som förverkas ska rätten redan i domen pröva om målsäganden har rätt till de förverkade medlen. En sådan rätt ska anses föreligga om målsägandens anspråk s.a.s. utgör en spegelbild av den brottsvinst som förverkas. Målsäganden får därigenom en möjlighet att få sitt anspråk på förverkade medel prövat direkt i brottmålsprocessen.

Möjligheterna att säkra brottsvinster förbättras

Möjligheten att använda tvångsmedel för att säkerställa att brottsvinster inte försvinner utökas på framför allt två sätt.

För det första görs penningbeslaget – som i dag kan tillämpas endast vid penningtvättsbrott och finansiering av terrorism – generellt tillämpligt. En ny regel om penningbeslag tas därför in i rättegångsbalken.

För det andra föreslås att förverkande ska få ske genom sakförverkande i betydligt större utsträckning än i dag. Enligt de nu gällande reglerna fordras att åklagaren bevisar att viss egendom i sin helhet kan härledas till ett eller flera brott för att sakförverkande ska kunna ske. Enligt förslagen ska sakförverkande kunna ske så länge en viss saks värde inte överstiger värdet av brottsvinsten. Om det finns särskilda skäl ska sakförverkande kunna ske till och med om egendomens värde överstiger brottsvinsten. I sist nämnda fall ska emellertid det överskjutande värdet betalas åter till förverkandesvaranden. Genom de ökade möjligheterna att använda sakförverkande ökar också möjligheterna till beslag i förverkandesyfte i motsvarande utsträckning.

I sammanhanget bör – även om det inte innebär någon förändring av de regler som direkt tar sikte på möjligheterna att säkra förverkande – nämnas att även det förhållandet att brottsvinster i många fall ska kunna förverkas också i de fall brottsvinsten motsvarar skada för enskild påverkar hur tvångsmedelsregleringen kan användas. Bland annat innebär det att systemet blir enklare och mer överblickbart. Åklagaren kan genom denna förändring fokusera på de tvångsmedelsregler som kan användas för att säkra ett förverkande.

Brottsbalkens regler om förverkande ska vara tillämpliga också i specialstraffrätten

Utredningen föreslår att brottsbalkens regler om förverkande ska vara tillämpliga också i specialstraffrätten. Med den utgångspunkten kan åtskilliga av de förverkanderegler som finns i specialstraffrätten tas bort. Vissa specialstraffrättsliga förverkandebestämmelser – bland annat de som är särskilt anpassade efter det område där de finns och de bestämmelser som tillämpas frekvent och beträffande vilka det finns en upparbetad praxis – bör emellertid finnas kvar. De bestäm-

melser som föreslås finnas kvar i specialstraffrätten ska tillämpas i första hand, det vill säga före brottsbalkens regler, men de ska inte vara exklusivt tillämpliga. Brottsbalkens regler ska alltså gälla subsidiärt.

Ett nytt 36 kap. införs med tydligare och enklare regler

Ett nytt 36 kap. brottsbalken ska införas, med tydligare och enklare förverkanderegler. Bland nyheterna märks bland annat följande:

- begreppet brottsvinster ska ersätta begreppet utbyte av brott,
- de olika förverkandeformerna ska namnges för att de lättare ska kunna identifieras,
- varje förverkandeform ska förses med en egen bestämmelse som anger från vem förverkande kan ske,
- en ny presumtionsregel införs som anger vem som ska bedömas äga den egendom som ska förverkas,
- egendom ska kunna sakförverkas i större utsträckning än tidigare (jfr ovan under rubriken Möjligheterna att säkra brottsvinster förbättras),
- en enhetlig oskälighetsregel införs som anger att förverkande ska underlåtas om förverkande vore uppenbart oskäligt.

En ny förfarandelag ska införas

En ny förfarandelag ska införas där de bestämmelser samlas som gäller vid en talan om förverkande och företagsbot som riktar sig mot någon som inte är tilltalad för brott. Om en talan riktar sig mot någon som är tilltalad för brott gäller i stället brottmålsreglerna i rättegångsbalken.

Den särskilda förfarandelagen ska på ett tydligare sätt än i dag staka ut ramarna för förverkandeprocessen och innehålla de regler som är särskilt centrala från praktisk synpunkt. I förfarandelagen ska också de grundläggande reglerna om utredning av självständigt förverkande finnas.

Summary

The Confiscation Inquiry appointed in 2020 was tasked with reviewing the Swedish confiscation framework with a particular focus on:

- ensuring that crime does not pay;
- considering whether the Swedish Criminal Code regulations on confiscation of proceeds and instrumentalities of crime should be made generally applicable in relation to criminal law statutes outside the Criminal Code;
- reviewing the material and procedural regulations to ensure that they are fit for purpose.

The Inquiry's report contains a wide range of proposals on both major and minor issues. The most significant of these are summarised below.

A new form of confiscation – non-conviction-based confiscation of the proceeds of crime – should be introduced

Under the proposed regulations on non-conviction-based confiscation, property can be confiscated if it is shown that it derives from criminal activities. This form of confiscation would not require that it can be shown that a person has committed a specific offence, but rather – like extended confiscation – it would be based on a more general assessment of the circumstances in which the property is encountered, the person's property and incomes, and other circumstances. The standard of proof should be the same as the usual standard of proof in civil law cases, i.e. non-conviction-based confiscation would require that it is proved or shown that the property derives from criminal activities.

An investigation on non-conviction-based confiscation would be led by a prosecutor. During the investigation, the coercive measures of custody, sequestration, seizure of property and seizure of funds should be permitted in order to secure the property. Moreover, it should be permitted to search premises and undertake body searches if there is particular reason to assume that the search will lead investigators to encounter property that can be seized or taken into custody, or that is otherwise of relevance to the investigation. Within the framework of the investigation, the investigating authorities should also have access to information concerning incomes, bank balances and property holdings, etc.

The position of injured parties should be strengthened and the possibility to confiscate proceeds of crime expanded

At present, the main rule is that confiscation should not take place if proceeds of an offence correspond to loss occasioned to an individual (cf. Chapter 36, Section 1a of the Swedish Criminal Code). In the future, this should only apply if the proceeds of crime consist of an object of which someone was deprived through a criminal offence. In such cases, the property still belongs to the victim, and should then normally be returned to the owner or, where the owner is unknown, be taken into public custody under the Act on Certain Stolen Goods etc. (1974:1065).

Otherwise, the basic principle should be that proceeds of crime can be confiscated and that the injured party should then be able to receive compensation from the State from the confiscated means.

As is the case at present, in cases where the State has confiscated property corresponding to the loss suffered by a crime victim, they should be able to turn to the Chancellor of Justice for compensation. However, it must be clarified that the victim is also entitled to compensation from confiscated means in cases where the means were confiscated from a money launderer but the victim only has a claim against the perpetrator of a predicate offence.

If, in court proceedings in which a confiscation claim is examined, an injured party claims funds corresponding to means that are confiscated, the court must examine in its judgment whether the injured

party is entitled to the confiscated means. Such entitlement must be considered to exist if the injured party's claim 'reflects' the confiscated proceeds of crime. This would give injured parties the possibility to have their claims to confiscated means examined directly in criminal proceedings.

Possibilities to secure proceeds of crime should be improved

The possibilities to use coercive measures to ensure that the proceeds of crime do not disappear should be expanded in two ways.

Firstly, seizure of funds – which can currently only be applied in cases of money laundering and financing of terrorism – should be made generally applicable. A new regulation on seizure of funds should therefore be incorporated into the Swedish Code of Judicial Procedure.

Secondly, it is proposed that confiscation of individualised property be permitted to a considerably greater extent than at present. Under the current regulations, the prosecutor must prove that particular property derives entirely from one or more offences for it to be confiscated. Under the proposals, confiscation of individualised property would be possible as long as the value of the particular property does not exceed the value of the proceeds of crime. If there are special grounds, confiscation of property would be possible even if the value of the property exceeds the proceeds of crime. In the latter case, however, the excess value would be repaid to the person affected by the confiscation. The increased possibility to confiscate individualised property would also correspondingly increase the possibilities to use seizure for the purposes of confiscation.

In this context, it should be mentioned that – even though it does not entail any changes to the regulations that directly concern the possibilities to secure confiscation – the fact that it would also be possible to confiscate proceeds of crime in many cases where they correspond to loss occasioned to an individual would also affect how the regulations on coercive measures are used. Among other things, the system would be simpler and more comprehensible. This change would mean that prosecutors can focus on the coercive measures that can be used to secure confiscation.

The Swedish Criminal Code regulations on confiscation should also apply in special criminal law

The Inquiry proposes that the Swedish Criminal Code regulations on confiscation should also apply in relation to criminal law statutes outside the Criminal Code. On this basis, most of the existing confiscation regulations in special criminal law can be removed. However, certain special criminal law confiscation provisions – including those specifically tailored to their particular area, and provisions that are used frequently and where there is established case-law – should remain in place. The provisions that are retained in special criminal law should be applied in the first instance, i.e. they should take precedence over the Swedish Criminal Code regulations, but they should not be exclusively applicable. The Swedish Criminal Code regulations should thus apply subsidiarily.

A new Chapter 36 with clearer and simpler regulations should be introduced

A new Chapter 36 with clearer and simpler confiscation regulations should be introduced. The new elements should include:

- a new Swedish term for proceeds of crime (*brottsvinster* rather than *utbyte av brott*);
- the different forms of confiscation should be named so as to be more easily identified;
- each form of confiscation should have its own provision, stating from whom confiscation can take place;
- a new presumption regulation should be introduced, outlining how to determine who owns the property to be confiscated;
- confiscation of individualised property should be possible to a greater extent than previously (see section *Possibilities to secure proceeds of crime should be improved* above);
- a uniform regulation should be introduced, whereby confiscation will be waived if it would be manifestly unreasonable.

A new procedural act should be introduced

A new procedural act should be introduced, outlining the provisions that apply in actions for confiscation and corporate fines brought against someone who is not accused of an offence. If an action is brought against someone who is accused of an offence, the criminal proceedings regulations in the Swedish Code of Judicial Procedure should apply instead.

The special procedural act would more clearly outline the framework for confiscation proceedings and contain all regulations that are key from a practical standpoint. The procedural act would also contain the fundamental regulations concerning investigation of non-conviction-based confiscation.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot[1]

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om förfarandet vid prövning av en fråga om förverkande eller företagsbot som rör någon som inte är tilltalad för brott. Lagen innehåller också bestämmelser om utredningen i dessa situationer samt om tredje mans rätt i vissa avseenden.

2 § Om frågan om förverkande eller företagsbot rör någon som är tilltalad för brott som ska prövas i samma rättegång tillämpas de regler i rättegångsbalken som gäller för prövningen av åtalet. Bestämmelserna om tredje mans rätt i 2 kap. 8 § i denna lag ska dock också tillämpas.

2 kap. Om utredningen

Utredningen vid andra former av förverkande än självständigt förverkande av brottsvinster och vid företagsbot

1 § Vid utredning som avser andra former av förverkande än självständigt förverkande av brottsvinster gäller rättegångsbalkens regler om brottmål.

[1] Lagen ersätter lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid för-verkande m.m., se bilaga 3, och lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall, se bilaga 4.

Utredningen vid självständigt förverkande av brottsvinster

2 § En utredning om självständigt förverkande av brottsvinster får inledas om det finns anledning att anta att viss egendom helt eller delvis härrör från brottslig verksamhet.

3 § Beslut att inleda utredning om självständigt förverkande av brottsvinster fattas av åklagaren eller, om det är fara i dröjsmål och det skäligen kan befaras att egendom annars kommer att undanskaffas, av Polismyndigheten. Beslut av Polismyndigheten ska så snart som möjligt anmälas till åklagare, som skyndsamt ska pröva om utredningen ska fortgå och vidtagna åtgärder bestå.

4 § En utredning av självständigt förverkande av brottsvinster leds av åklagaren med biträde av Polismyndigheten och, i vissa fall, Säkerhetspolisen och Skatteverket. Åklagaren får uppdra åt en polisman eller tjänsteman vid nämnda myndigheter att vidta en viss åtgärd som hör till utredningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

5 § Vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska

1. utredas vem som äger eller med tillämpning av 36 kap. 15 § brottsbalken ska anses äga egendomen,
2. övervägas om det finns tillräckliga skäl att väcka talan om egendomens förverkande, samt
3. utredningen förberedas så att bevisningen kan förebringas vid huvudförhandling i ett sammanhang.

6 § Bestämmelserna i 23 kap. 3 § fjärde stycket, 4, 6–15, 16, 21–21 d samt 23 §§ rättegångsbalken gäller i tillämpliga delar vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Det som där sägs om den misstänkte gäller i stället den som en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster rör och det som sägs om åtal gäller i stället en talan om självständigt förverkande av brottsvinster.

7 § Bestämmelserna om förvar och kvarstad i 26 kap., om beslag och penningbeslag i 27 kap. samt om husrannsakan och kroppsvisitation i 28 kap. rättegångsbalken är tillämpliga i en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

En åtgärd som har vidtagits med stöd av första stycket ska hävas när det inte längre finns skäl för den. Endast om det finns särskilda skäl får åtgärden pågå längre tid än ett år. Den begränsningen gäller inte om talan om förverkande har väckts.

Särskilda regler om den berördes rätt

8 § Offentlig försvarare ska förordnas för den som en talan om förverkande eller företagsbot riktas mot, eller avses bli riktad mot. om det behövs med hänsyn till utredningen eller det i övrigt finns särskilda skäl med hänsyn till den som berörs eller vad målet rör. Offentlig försvarare ska förordnas endast om den berörde begär det.

En tredje man som hävdar sin rätt till egendom som kan bli föremål för förverkande har rätt till ett rättsligt biträde om det med hänsyn till den tredje mannens personliga förhållanden eller övriga omständigheter föreligger särskilda skäl.

Vad som i övrigt stadgas i 21 och 31 kap. rättegångsbalken om offentliga försvarare ska tillämpas även i fråga om offentlig försvarare och rättsligt biträde enligt denna lag.

Den rätt som följer av 12 § förundersökningskungörelsen (1947:948) ska gälla även vid utredning enligt denna lag.

9 § Den rätt som tillkommer en misstänkt enligt 23 kap. 18–19 §§ rättegångsbalken ska gälla även den som en särskild talan om förverkande eller företagsbot riktas mot samt, i förekommande fall, dennes försvarare.

10 § När en utredning har avslutats ska besked om vilket beslut den har lett fram till lämnas till den som berörs av utredningen.

3 kap. Om beslut av annan än domstol

Beslut om förverkande

1 § Åklagaren får pröva en fråga om förverkande om saken gäller ordinärt förverkande av brottsvinster eller förverkande av annat än brottsvinster och värdet av egendomen, vid beslutet, inte bedöms

överskrida fem prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

2 § Utöver det som följer av 1 § ska åklagaren, om det inte finns särskilda skäl emot det, pröva en fråga om förverkande av sådan egendom som det inte är tillåtet att inneha. Det gäller även om frågan rör någon som åtalas för brott som har samband med förverkandefrågan.

3 § Polisman eller särskilt förordnad befattningshavare vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får pröva frågan om förverkande om saken gäller ordinärt förverkande av brottsvinster eller förverkande av annat än brottsvinster och värdet av egendomen vid tidpunkten för beslutet inte bedöms överstiga en tiondel av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

4 § Beslut som avses i 1–3 §§ ska meddelas skriftligen. Den som drabbats av beslutet får inom tre veckor från delgivning av beslutet anmäla missnöje hos den myndighet som har meddelat det. Anmäls missnöje, ska beslutet om förverkande inte längre gälla.

Om en anmälan inkommer ska åklagaren senast inom en månad väcka talan om förverkande enligt 3 kap. Väcks inte talan är frågan slutligt avgjord.

Om polisman eller särskilt förordnad befattningshavare vid Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen har fattat beslut om förverkande och myndigheten anser att talan om förverkande bör föras, ska ärendet överlämnas till åklagaren.

Beslut om företagsbot

5 § Företagsbot får föreläggas företag genom strafföreläggande. I sådana fall gäller 48 kap. 2–5, 6–8, 10 och 12 a §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar och det som sägs där om den misstänkte gäller i stället företaget.

Ett strafföreläggande om företagsbot godkänns genom att företaget

1. undertecknar en förklaring om att det erkänner de omständigheter som ligger till grund för föreläggandet och godtar den företagsbot som tagits upp i föreläggandet, och

2. lämnar förklaringen till den mottagare som är behörig att ta emot förklaringen enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Föreläggandet kan också godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen föreskriver. En sådan betalning ska inte anses som ett godkännande, om det framgår att företaget inte har avsett att godkänna föreläggandet.

Ett godkännande är utan verkan om det sker sedan åklagaren har väckt talan om företagsbot.

4 kap. Om rättegången

1 § En fråga om förverkande eller företagsbot som avses i 1 kap. 1 § prövas av tingsrätten efter särskild talan av åklagaren, om frågan inte prövas av åklagare, polisman eller särskilt förordnad befattningshavare vid Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen enligt 3 kap. denna lag.

2 § En talan enligt 1 § får handläggas i en egen rättegång eller tillsammans med prövningen av åtal för brott som har samband med förverkandefrågan.

Om en särskild talan om utvidgat förverkande av brottsvinster inte handläggs tillsammans med åtalet för det brott som kan föranleda förverkande får talan väckas först när domen avseende brottet har fått laga kraft. I sådant fall ska talan väckas inom ett år från nyss nämnda tidpunkt.

3 § En särskild talan om ordinärt och utvidgat förverkande av brottsvinster samt om förverkande av annat än brottsvinster väcks vid den domstol som enligt 19 kap. rättegångsbalken hade varit behörig att pröva det brott som förverkandet stöder sig på.

En särskild talan om självständigt förverkande av brottsvinster eller förverkande av särskilt farliga föremål väcks vid domstolen på den ort, där egendomen påträffades.

En särskild talan om företagsbot väcks vid domstolen på den ort där det brott begicks som företagsboten grundas på.

Talan enligt första–tredje styckena får också upptas av den domstol där den som talan riktas mot svarar i tvistemål eller domstolen

på den ort där personen mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen och omständigheterna i övrigt finner det lämpligt.

4 § Om rätten inte avvisar talan ska stämning utfärdas mot den talan riktas mot eller, om det inte är känt vem frågan rör, mot okänd. En stämning mot okänd ska kungöras enligt 5 kap. 2 § denna lag.

5 § När stämning utfärdas ska den som talan riktas mot föreläggas att yttra sig skriftligen eller inställa sig till huvudförhandling. Gäller saken förverkande får föreläggande ske vid påföljd att egendomen annars kan förverkas.

6 § När tingsrätten avgör mål om ordinärt förverkande av brottsvinster och förverkande av annat än brottsvinster är rätten domför med en lagfaren domare. I hovrätten ska rätten i sådana fall bestå av tre lagfarna domare.

I övriga fall ska tingsrätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän och hovrätten av tre lagfarna domare och två nämndemän. Hovrätten är dock domför också i annan sammansättning om det följer av 2 kap. 4 § andra–femte styckena rättegångsbalken.

7 § Ett mål enligt detta kapitel får avgöras utan huvudförhandling, om en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

Innan ett mål avgörs utan huvudförhandling, ska parterna ges tillfälle att slutföra sin talan, om det inte är uppenbart obehövligt.

8 § Om talan gäller ordinärt förverkande av brottsvinster eller annat förverkande än brottsvinster och

1. den som talan riktas mot uteblir från förhandlingen, eller
2. inte yttrar sig enligt ett föreläggande enligt 5 § andra meningen

ska egendomen förverkas, om det inte framgår att talan är ogrundad.

9 § Om talan gäller utvidgat eller självständigt förverkande av brottsvinster eller talan om företagsbot och saken kan utredas tillfredsställande, får målet avgöras trots att den som talan riktas mot uteblir från huvudförhandling eller endast har inställt sig genom ombud.

10 § Rätten avgör saken genom dom.

11 § I 36 kap. 21–24 §§ brottsbalken finns bestämmelser om tredje mans rätt vid en talan om förverkande.

12 § För att hovrätten ska pröva en tingsrätts dom enligt denna lag krävs prövningstillstånd. Det krävs dock inte prövningstillstånd när domen avser utvidgat eller självständigt förverkande av brottsvinster.

13 § Vad gäller förfarandet i övrigt tillämpas, om inte annat föreskrivs i denna lag, bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i brottmål.

5 kap. Gemensamma bestämmelser

1 § Om den som berörs av ett förfarande enligt denna lag är under 21 år ska 2 §, 5 § första stycket första meningen, 6 § första stycket första meningen, 7 §, 25 § första stycket, 26 § första stycket, 27 §, 29 § första stycket, 31 §, 32 § andra–fjärde styckena 32 a § och 33–34 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare tillämpas. Det som i dessa paragrafer sägs om förundersökning, brottsmisstanke och åtal ska gälla för utredning enligt denna lag, misstanke om att den unge har egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet respektive talan om förverkande.

De tvångsmedel som kan användas enligt denna lag får också, om det finns särskilda skäl, användas också mot den som är under 15 år.

2 § Om saken avser förverkande av egendom som är tagen i beslag eller penningbeslag, får kungörelsedelgivning av beslutet eller stämningen ske enligt de förutsättningar som anges i 48 § delgivningslagen (2010:1932). Detsamma gäller om den som förverkandet ska ske från är okänd.

Om värdet av den beslagtagna egendomen vid tidpunkten för kungörelsen inte överstiger en tiondel av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken, får delgivning ske genom att beslutet eller stämningen anslås hos den myndighet som har meddelat beslutet eller utfärdat stämningen.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om rätten att besluta om förverkande enligt 3 kap. 3 §.

4 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om utredningen av självständigt förverkande av brottsvinster.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

2. Genom lagen upphävs

a) lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m., och

b) lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall.

1.2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 27 kap. 14 a. §[2] ska upphöra att gälla,

dels att 23 kap. 22 §, 27 kap 1 § och 28 kap. 1 och 11 §§ ska ha följande lydelse,

dels att kapitelrubriken ska lyda ”Om beslag, penningbeslag och hemliga tvångsmedel”[3],

dels att det i 27 kap. ska införas tre nya paragrafer, 1 a och 5 a–b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
23 kap.	
22 §[4]	
Förundersökning enligt detta kapitel behöver inte genomföras, om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter eller ett sådant brott som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket. Beslag får i dessa fall användas enligt vad som föreskrivs i 27 kap.	Förundersökning enligt detta kapitel behöver inte genomföras, om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter eller ett sådant brott som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket. Beslag *och penningbeslag* får i dessa fall användas enligt vad som föreskrivs i 27 kap.
Vill åklagaren utvidga väckt åtal, får det ske, utan att förundersökning enligt detta kapitel ägt rum.	
27 kap.	
1 §[5]	
Föremål *som* skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara avhänt någon genom brott eller *förverkat på grund av brott får tas i beslag*.	Föremål *får tas i beslag om det* skäligen kan antas *1. ha betydelse för utredning om brott*,

[2] Senaste lydelse 1975:403.
[3] Senaste lydelse 2014:1419.
[4] Senaste lydelse 2004:504.
[5] Senaste lydelse 2008:376.

Detsamma gäller föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om *förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*

2. vara avhänt någon genom brott eller,

3. komma att förverkas.

Det som sägs i första stycket 1 gäller *även* föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om *utvidgat eller självständigt förverkande av brottsvinster*.

Vad som sägs i detta kapitel om föremål gäller också om skriftlig handling, i den mån inte annat är föreskrivet.

Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

1 a §

Egendom i form av pengar, fordran eller annan rättighet som skäligen kan antas vara avhända någon genom brott eller som kan komma att förverkas får tas i beslag (penningbeslag). I stället för egendomen får ett motsvarande värde tas i penningbeslag.

5 a §

Beslut om penningbeslag fattas av åklagaren eller en särskilt förordnad befattningshavare som Polismyndigheten har utsett.

Vid fara i dröjsmål får beslut om penningbeslag fattas av annan polisman än den som anges i första stycket. Fattas sådant beslut ska åtgärden skyndsamt anmälas till en sådan beslutsfattare som anges i första stycket, som omedelbart ska pröva om beslaget ska bestå.

Penningbeslag får avse endast sådan egendom som finns tillgänglig.

Avser penningbeslaget en fordran eller annan rättighet, ska gäldenären eller annan förpliktad meddelas förbud att fullgöra sin förpliktelse till någon annan än Polismyndigheten.

5 b §

För penningbeslag gäller i övrigt bestämmelserna om beslag i detta kapitel.

28 kap.

1 §[6]

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får husrannsakan företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om *förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken*.

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får husrannsakan dock företas bara om *brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anled-*

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får husrannsakan företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om *utvidgat förverkande av brottsvinster.*

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får husrannsakan dock företas bara om

[6] Senaste lydelse 2008:376.

ning att det vid rannsakningen skall anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att annan utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kan vinnas.	
	1. brottet har begåtts hos honom eller henne, *2. den misstänkte har gripits där,* *3. det annars finns synnerlig anledning att tro att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller det annars är av betydelse för utredningen om brottet eller om utvidgat förverkande av brottsvinster.* *Husrannsakan får företas också hos den som inte är misstänkt för brott om det finns synnerlig anledning att tro att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller förvar eller att det annars är av betydelse för en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.*
För husrannsakan hos den misstänkte får inte i något fall åberopas hans eller hennes samtycke, om inte den misstänkte själv har begärt att åtgärden *skall* vidtas.	För husrannsakan hos den misstänkte får inte i något fall åberopas hans eller hennes samtycke, om inte den misstänkte själv har begärt att åtgärden *ska* vidtas.
11 §[7]	
Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får	Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får

[7] Senaste lydelse 2008:376.

kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller *om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*	kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller *utvidgat förverkande av brottsvinster.*
Annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får kroppsvisiteras, om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att det annars är av betydelse för utredningen om brottet eller om *förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*	Annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får kroppsvisiteras, om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att det annars är av betydelse för utredningen om brottet eller om *utvidgat förverkande av brottsvinster*. *Den som inte är misstänkt för brott får kroppsvisiteras också om det finns synnerlig anledning att tro att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller förvar eller att det annars är av betydelse för en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.*

Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.3 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken[8]

dels att 36 kap. brottsbalken[9] ska upphöra att gälla,

dels att det i brottsbalken ska införas ett nytt kapitel, 36 kap., av följande lydelse.

36 kap. Om förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott

Om förverkande

Förverkande av brottsvinster

1 § Vinster av ett brott ska förverkas (ordinärt förverkande av brottsvinster). Detsamma gäller sådant som någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott, om mottagandet utgör brott.

2 § Ordinärt förverkande av brottsvinster får ske från gärningsmannen, annan som medverkat till brottet eller den som annars gjort vinst till följd av brottet. Kostnadsersättning får förverkas från den som mottagit eller senare fått ersättningen.

3 § Om någon döms för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer och brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge brottsvinster, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förverkas, om det framstår som klart mera sannolikt att egendomen härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet (utvidgat förverkande av brottsvinster). Detsamma gäller om någon döms för grovt bokföringsbrott, grovt penningtvättsbrott eller näringspenningtvätt, grovt brott.

---

[8] Senaste lydelse av
Rubriken till 36 kap. 1986:118 36 kap. 1 § 2008:370 36 kap. 1 a § 2008:370
36 kap. 1 b § 2016:486 36 kap. 1 c § 2008:370 36 kap. 2 § 2005:283
36 kap. 3 § 1989:136 36 kap. 4 § 1986:1007 36 kap. 5 § 2016:486
36 kap. 5 a § 2008:370 36 kap. 6 § 1986:1007 36 kap. 7 § 2019:829
36 kap. 8 § 2019:829 36 kap. 9 § 2019:829 36 kap. 10 § 2019:829
36 kap. 10 a § 2006:283 36 kap. 11 § 1986:118 36 kap. 12 § 1986:118
36 kap. 13 § 1991:1138 36 kap. 14 § 2016:486 36 kap. 15 § 1986:118
36 kap. 16 § 1986:1007 36 kap. 17 § 2005:283.

[9] För nuvarande lydelse se bilaga 5.

Om brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge upphov till brottsvinst, gäller första stycket också om någon döms för

1. dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta eller barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1–4,

2. narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § första stycket samma lag,

3. dopningsbrott enligt 3 § första stycket lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller organiserande av människosmuggling enligt 20 kap. 9 § första stycket samma lag, eller

6. något annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.

Det som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

4 § Utvidgat förverkande av brottsvinster får ske från den som döms för det förverkandeutlösande brottet eller från annan som har förvärvat egendomen från denne utan att skäligt vederlag har utgått.

5 § Om det visas att viss egendom härrör från brottslig verksamhet ska den förverkas (självständigt förverkande av brottsvinster).

6 § Självständigt förverkande av brottsvinster får ske från den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen.

7 § Förverkande av brottsvinster får avse

1. den egendom som åtkommits eller erhållits genom brottet eller annan egendom vars värde inte överstiger värdet av brottsvinsten, eller

2. värdet av brottsvinsten.

Om det finns särskilda skäl får även egendom vars värde överstiger värdet av brottsvinsten förverkas. Den som egendomen förverkas från ska då ersättas för det överskjutande värdet.

Kan bevisning om vad som ska förverkas inte alls eller endast med svårighet föras, får rätten göra en bedömning efter vad som är skäligt.

Om en brottsvinst har gjorts av flera gemensamt, ska förverkande bestämmas för varje person för sig. Om det finns särskilda skäl för det får de svara en för alla och alla för en.

Förverkande av hjälpmedel och egendom som varit föremål för brott

8 § Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott får förverkas (hjälpmedelsförverkande), om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat.

9 § Egendom som

1. framställts genom brott,
2. vars användande utgör brott,
3. någon har tagit befattning med på ett sätt som utgör brott, eller
4. på annat sätt varit föremål för brott

ska förverkas (förverkande av egendom som varit föremål för brott). I stället för egendomen kan dess värde förverkas.

10 § Hjälpmedelsförverkande och förverkande av egendom som varit föremål för brott får ske från den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen.

Förverkande av särskilda brottsverktyg

11 § Föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och som har påträffats under omständigheter som gav anledning att befara att de skulle komma till sådan användning får förverkas (förverkande av särskilda brottsverktyg).

Detsamma gäller föremål som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom och som har påträffats under omständigheter som gav uppenbar anledning att befara att de skulle komma till sådan användning.

Även i annat fall får föremål förverkas som på grund av sin särskilda beskaffenhet och med beaktande omständigheterna i övrigt kan befaras komma till användning vid ett brott eller vid brottslig verksamhet.

12 § Föremål som avses i 11 § får förverkas från den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen.

Allmänna bestämmelser om förverkande

13 § Om det finns bestämmelser om förverkande i annan författning som avviker från det som föreskrivs i detta kapitel, tillämpas de bestämmelserna i första hand.

14 § En talan eller ett beslut om förverkande får riktas endast mot den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen. Detta gäller dock inte sådan egendom som någon har blivit av med genom brott.

Förverkande av särskild rätt får ske endast från den som har den särskilda rätten.

I 4 kap. 4 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot finns bestämmelser om förfarandet när det är okänt vem som äger viss egendom.

15 § Vid förverkande ska den som har egendom i sin besittning anses vara ägare till egendomen, om det inte framgår att den tillhör annan.

Om en person besitter egendom tillsammans med någon som denne bor tillsammans med ska personen vid tillämpning av första stycket anses vara ägare till egendomen, om det inte görs sannolikt att den andra parten är samägare till denna enligt lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt och det inte heller framgår att egendomen tillhör den andre eller någon annan.

16 § Förverkande får inte beslutas om det är uppenbart oskäligt.

17 § I stället för att besluta om förverkande får rätten besluta om åtgärd som kan förhindra att egendomen missbrukas.

Om rätten beslutar om viss åtgärd ska den även ange inom vilken tid åtgärden ska genomföras. Egendomen får vara kvar i beslag under den tid som rätten bestämt.

Särskild rätt till egendom

18 § Särskild rätt till egendom som förverkats består, om inte även den särskilda rätten förverkas.

Sådan rätt som har vunnits genom utmätning upphör, om egendomen förverkats, såvida det inte av särskild anledning förordnas att rätten ska bestå.

Målsägandens enskilda anspråk och förverkande

19 § Om en brottsvinst utgörs av egendom som någon blivit av med på grund av ett brott ska egendomen förverkas endast om det finns särskilda skäl för det. Detta gäller inte om det är fråga om sådan egendom som avses i 21 §.

20 § Om en brottsvinst har förverkats som svarar mot skada för enskild eller mot medel som någon annars har rätt att få tillbaka, svarar staten i den förpliktades ställe intill värdet av vad som har tillfallit staten på grund av beslutet om förverkande. Vid verkställighet av detta beslut har den som förverkandet har skett ifrån rätt att räkna av vad han eller hon visar sig ha utgett som ersättning till den ersättningsberättigade.

21 § Om målsäganden redan i den rättegång där ett förverkandeyrkande prövas gör anspråk på penningmedel som härrör från brottet och däremot svarande medel helt eller delvis förverkas, ska rätten pröva om målsäganden har rätt till det som förverkas.

I ett mål om ansvar för brott som avser efterföljande hantering av egendom som härrör från brott ska rätten också pröva om målsäganden har sådan rätt som anges i första stycket på grund av det föregående brottet.

Tredje mans rätt i mål där egendom begärs förverkad

22 § Om någon som inte är part i en rättegång (tredje man) gör gällande rätt till egendom som begärs förverkad får denne inträda i rättegången om domstolen tillåter det.

23 § Tredje man som med stöd av 22 § vill inträda i en rättegång ska ansöka om det hos rätten. Tredje man får delta i rättegången endast om hen visar sannolika skäl för sitt påstående om rätt till den egendom som begärs förverkad.

Innan domstolen fattar beslut i frågan om tredje mans inträde i rättegången ska parterna höras över ansökan. Rätten får hålla förhandling med parterna och sökanden i frågan.

24 § Om tredje man väcker talan om bättre rätt till egendom när det redan pågår en rättegång om egendomens förverkande ska denna fråga inte handläggas i samma rättegång som förverkandefrågan.

Om det finns särskilda skäl för att handlägga tredje mans talan om bättre rätt i samma rättegång som brottmålet får dock domstolen tillåta att rättegångarna handläggs gemensamt.

25 § Om egendom förverkas trots att tredje man har påstått att egendomen tillhör honom eller henne ska domstolen, om det finns skäl för det, förelägga tredje man att senast inom den tid då domen får överklagas väcka talan om saken mot staten.

Om inte tredje man följer föreläggandet, har denne förlorat sin rätt mot staten avseende egendomen eller egendomens värde.

Om företagsbot

26 § Ett företag ska åläggas företagsbot för brott, om det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter och brottet har begåtts i utövningen av

1. näringsverksamhet,
2. sådan offentlig verksamhet som kan jämställas med näringsverksamhet, eller
3. annan verksamhet som ett företag bedriver, om brottet har varit ägnat att leda till en ekonomisk fördel för företaget.

För att företaget ska åläggas företagsbot krävs också

1. att företaget inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottet, eller

2. att brottet har begåtts av

a. en person med ledande ställning i företaget, grundad på befogenhet att företräda företaget eller att fatta beslut på dess vägnar, eller

b. en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

Med företag avses enskilda näringsidkare och juridiska personer.

Första stycket gäller inte, om brottet varit riktat mot företaget.

27 § När ett företag åläggs företagsbot för flera brott, ska rätten bestämma en gemensam företagsbot för den samlade brottsligheten.

Vid fastställandet av företagsbotens storlek ska det först bestämmas ett sanktionsvärde om lägst fem tusen kronor och högst tio miljoner kronor. Sanktionsvärdet ska bestämmas med utgångspunkt i straffvärdet för den samlade brottsligheten. Särskild hänsyn ska tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens förhållande till verksamheten. Det ska också tas skälig hänsyn till om företaget tidigare har ålagts att betala företagsbot.

Om inte annat följer av 9 eller 10 §, ska företagsboten fastställas till ett belopp som motsvarar sanktionsvärdet.

28 § Om sanktionsvärdet uppgår till minst 500 000 kronor, ska företagsboten för ett större företag sättas högre än vad som följer av 8 § (förhöjd företagsbot). Den förhöjda företagsboten ska fastställas till ett belopp som är befogat med hänsyn till företagets finansiella ställning. En förhöjd företagsbot får dock högst bestämmas till ett belopp som motsvarar femtio gånger sanktionsvärdet.

Med större företag avses enskilda näringsidkare och juridiska personer som motsvarar de kriterier som anges i 1 kap. 3 § första stycket 4 årsredovisningslagen (1995:1554).

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte staten, kommuner eller regioner.

29 § En företagsbot får sättas lägre än vad som borde ha skett med tillämpning av 8 och 9 §§, om

1. brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för företaget och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng,

2. företagets ägare eller innehavare döms till påföljd för brottet och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng för honom eller henne,

3. företaget efter förmåga har försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet,

4. företaget frivilligt har angett brottet, eller

5. det annars finns särskilda skäl för jämkning.

Om det är särskilt påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket får företagsboten efterges.

30 § Om ett brott som kan föranleda talan om företagsbot

1. har begåtts av oaktsamhet, och

2. inte kan antas föranleda annan påföljd än böter

får brottet åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt

Gemensamma bestämmelser

31 § Förverkad egendom och företagsbot tillfaller staten, om inte annat följer av ett beslut enligt 21 §.

32 § Frågan om egendom ska förverkas eller företagsbot dömas ut prövas efter talan mot den som saken gäller, om inte annat följer av 3 kap. lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot.

33 § En begäran om att egendom ska förverkas eller företagsbot dömas ut handläggs antingen inom ramen för en rättegång om ansvar för brott eller som en särskild talan i en egen rättegång.

Om talan om förverkande eller företagsbot riktas mot någon som är tilltalad för brott sker handläggningen enligt de regler som gäller för brottmålet. I annat fall handläggs frågan som en särskild talan enligt lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot.

34 § Om brott har begåtts av någon som inte fyllt femton år eller som handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning får rätten besluta om annan särskild rättsverkan av brott än brottsvinstförverkande endast om och i den mån det med hänsyn till personens psykiska tillstånd, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

35 § Om det på grund av att den tilltalade avlidit eller att åtalspreskription har inträtt inte längre är möjligt att döma ut påföljd, får på grund av brottet

1. egendom förverkas enligt 1, 8 eller 9 §,
2. åtgärd föreskrivas till förebyggande av missbruk, eller
3. företagsbot åläggas

endast om stämning i ett mål om detta har delgetts inom fem år från det att brottet begicks.

En talan om förverkande enligt 1 eller 8 § får dock alltid prövas om stämning angående detta har delgetts inom ett år från dödsfallet eller den tidpunkt vid vilken preskription inträdde.

36 § Det som har föreskrivits i lag eller författning om särskild rättsverkan av att någon döms till straff ska gälla även då annan påföljd som nämns i 1 kap. 3 § döms ut.

När första stycket tillämpas ska villkorlig dom och skyddstillsyn samt, om inte annat beslutas i domen, överlämnande till särskild vård anses lika med fängelse. Om det beslutas i domen ska skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård anses motsvara fängelse i minst sex månader.

37 § Om det är en förutsättning för särskild rättsverkan som kan följa på ett brott, att någon dömts till påföljd, får rätten, om påföljd för brottet efterges, ändå besluta om sådan rättsverkan om omständigheterna i målet talar för det.

38 § Beslut om förverkande, om åtgärd till förebyggande av missbruk eller om företagsbot förfaller, om beslutet inte har verkställts inom tio år från att det fick laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.4 Förslag till lag om ändring i jordabalken

Härigenom föreskrivs att 12 kap. 65 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
12 kap. 65 §[10]	
Den som begär, träffar avtal om eller tar emot en särskild ersättning för att upplåta en bostadslägenhet eller för att överlåta hyresrätten till en sådan lägenhet, döms till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.	
Om brottet är grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller har utgjort ett led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning eller om gärningsmannen använt en urkund eller något annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. brottsbalken eller lämnat osann uppgift inför myndighet. Det ska även särskilt beaktas om gärningsmannen i avsevärd utsträckning har missbrukat sin ställning som ägare eller förvaltare av en fastighet.	
Ett avtalsvillkor om särskild ersättning är ogiltigt. *Den som har tagit emot en särskild ersättning är skyldig att lämna tillbaka det han eller hon har tagit emot.*	Ett avtalsvillkor om särskild ersättning är ogiltigt. *Den som har tagit emot en särskild ersättning är skyldig att lämna tillbaka det han eller hon har tagit emot. Det gäller dock inte om det enligt 12 kap. 65 b § utgör brott att lämna ersättningen.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[10] Senaste lydelse 2019:523.

1.5 Förslag till lag om ändring i miljöbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om miljöbalken

dels att 29 kap. 12 §[11] ska upphöra att gälla,

dels att 29 kap. 12 a § ska ha följande lydelse,

dels att rubriken till 29 kap. ska lyda ”Straffbestämmelser”[12].

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	29 kap.
	12 a §[13]
Den myndighet som förvarar avfall som skäligen kan antas bli förverkat enligt *12 §* och har tagits i beslag enligt 27 kap. rättegångsbalken får	Den myndighet som förvarar avfall som skäligen kan antas bli förverkat enligt *36 kap. brottsbalken* och har tagits i beslag enligt 27 kap. rättegångsbalken får

1. omedelbart låta sälja avfallet, om det finns en risk för att avfallet blir förstört under förvaringen, förvaringen är förenad med alltför stora kostnader eller det finns andra särskilda skäl, och

2. förstöra avfallet, om det inte kan säljas eller om det kan antas komma till brottslig användning eller på annat sätt är olämpligt för försäljning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[11] Senaste lydelse av 29 kap.12 § 2019:496.
[12] Senaste lydelse rubriken 1998:808.
[13] Senaste lydelse av 29 kap. 12 a § 2019:496.

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[14]	
Alkohol eller andra medel som har trafikfarlig påverkan, vilka påträffas hos den som brutit mot 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519), 13 kap. 2 eller 3 § luftfartslagen (2010:500) eller 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009) ska *förklaras förverkade*, om det inte finns särskilda skäl mot det.	Alkohol eller andra medel som har trafikfarlig påverkan, vilka påträffas hos den som brutit mot 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519), 13 kap. 2 eller 3 § luftfartslagen (2010:500) eller 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009) ska *förverkas*, om det inte finns särskilda skäl mot det.
Detsamma ska gälla om alkohol eller sådana andra medel som avses i första stycket påträffas hos den som medföljt vid tillfället, om medlen kan antas ha varit avsedda även för den som begått gärningen.	
Spritdrycker, vin, starköl eller andra jästa alkoholdrycker eller alkoholdryckslikna preparat enligt alkohollagen (2010:1622) som påträffas hos den som intar eller förvarar sådana drycker eller preparat i strid med villkor enligt 2 kap. 16 § andra stycket första meningen eller med 2 kap. 18 § ordningslagen (1993:1617) eller med lokal ordningsföreskrift ska, oavsett vem dryckerna	Spritdrycker, vin, starköl eller andra jästa alkoholdrycker eller alkoholdryckslikna preparat enligt alkohollagen (2010:1622) som påträffas hos den som intar eller förvarar sådana drycker eller preparat i strid med villkor enligt 2 kap. 16 § andra stycket första meningen eller med 2 kap. 18 § ordningslagen (1993:1617) eller med lokal ordningsföreskrift ska, oavsett vem dryckerna

[14] Senaste lydelse 2019:347.

eller preparaten tillhör, *förklaras förverkade*, om inte särskilda skäl talar mot det. Detsamma ska gälla alkoholdrycker eller alkoholdryckslikna nde preparat som påträffas hos den som intar sådana drycker eller preparat i strid med 4 kap. 4 § ordningslagen eller med 9 kap. 2 § järnvägslagen.	eller preparaten tillhör, *förverkas*, om inte särskilda skäl talar mot det. Detsamma ska gälla alkoholdrycker eller alkoholdryckslikna nde preparat som påträffas hos den som intar sådana drycker eller preparat i strid med 4 kap. 4 § ordningslagen eller med 9 kap. 2 § järnvägslagen.

Tredje stycket gäller också i fråga om sådana drycker eller preparat som avses där och som påträffas hos någon som vid tillfället var i sällskap med den som bröt mot bestämmelsen, om det är sannolikt att dryckerna eller preparaten var avsedda även för den senare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 53 a § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 kap.	
53 a §[15]	
Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt denna lag *skall förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*. Även *utbyte* av sådant brott *skall förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag.	Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt denna lag *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag.
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid ett sådant brott, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid ett sådant brott, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället

[15] Senaste lydelse 2005:360.

för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*.	för egendomen får dess värde *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[16]	
En dom som meddelats i Danmark, Finland, Island eller Norge, varigenom dömts till böter eller förverkande av egendom eller i brottmål utdömts ersättning för rättegångskostnad, får på begäran verkställas i Sverige.	
Det som sägs i första stycket ska också gälla beslut, som i någon av nämnda stater till tryggande av anspråk på böter, förverkande av egendom, skadestånd eller ersättning för rättegångskostnad meddelats i fråga om kvarstad eller beslag av egendom tillhörande någon som är misstänkt för brott.	Det som sägs i första stycket ska också gälla beslut, som i någon av nämnda stater till tryggande av anspråk på böter, förverkande av egendom, skadestånd eller ersättning för rättegångskostnad meddelats i fråga om kvarstad eller beslag av egendom tillhörande någon som är misstänkt för brott *eller annars har egendom som kan antas härröra från brott eller brottslig verksamhet.*

I lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av bötesstraff i vissa fall.

Bestämmelser om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall finns i

1. lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall,

2. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande, och

[16] Senaste lydelse 2020:969.

3. lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.9 Förslag till lag om ändring i krigshandelslagen (1964:19)

Härigenom föreskrivs att 4 § krigshandelslagen (1964:19) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §[17]	
Den som handlar i strid mot en för honom gällande utfästelse som avses i denna lag, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma *skall* gälla, om någon, som genom sådan utfästelse förbundit sig att inte utföra vara till utlandet eller visst främmande land, gör försök att i strid mot utfästelsen utföra varan.	Den som handlar i strid mot en för honom *eller henne* gällande utfästelse som avses i denna lag, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma *ska* gälla, om någon, som genom sådan utfästelse förbundit sig att inte utföra vara till utlandet eller visst främmande land, gör försök att i strid mot utfästelsen utföra varan.
Utbyte av brott som avses i första stycket skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[17] Senaste lydelse 1991:288. Ändringen innebär bl.a. att andra stycket tas bort.

1.10 Förslag till lag om ändring i patentlagen (1967:837)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 57 a § patentlagen (1967:837) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 kap.	
57 a §[18]	
Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 57 § *skall förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*. Även *utbyte* av sådant brott *skall* förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 57 §.	Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 57 § *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott *ska* förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 57 §.
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 57 § får *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 57 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 57 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 57 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för

[18] Senaste lydelse 2005:289.

egendomen får dess värde *förklaras förverkat*.	egendomen får dess värde *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.11 Förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)

Härigenom föreskrivs att 6 § narkotikastrafflagen (1968:64) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §[19]	
Narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag *skall förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för narkotikan får dess värde *förklaras förverkat*. Även *utbyte* av sådant brott *skall förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag. Vad som nu sagts om narkotika gäller även narkotikaprekursorer.	Narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för narkotikan får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag. Vad som nu sagts om narkotika gäller även narkotikaprekursorer.
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling, samt egen-	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling, samt egen-

[19] Senaste lydelse 2006:46.

dom med vilken har tagits befattning som utgör brott enligt denna lag.	dom med vilken har tagits befattning som utgör brott enligt denna lag.
I stället för sådan egendom som avses i andra stycket får dess värde *förklaras förverkat*.	I stället för sådan egendom som avses i andra stycket får dess värde *förverkas*.
Påträffas injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller andra föremål, som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, hos någon som har begått brott enligt denna lag eller i ett utrymme som disponeras av honom eller i förbindelse med narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag, *skall* föremålen, oavsett vem de tillhör, *förklaras förverkade*, om det inte är uppenbart oskäligt.	Påträffas injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller andra föremål, som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, hos någon som har begått brott enligt denna lag eller i ett utrymme som disponeras av honom *eller henne* eller i förbindelse med narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag, *ska* föremålen, oavsett vem de tillhör, *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.12 Förslag till lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970:485)

Härigenom föreskrivs att 35 a § mönsterskyddslagen (1970:485) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
35 a §[20]	
Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 35 § *skall förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*. Även *utbyte* av sådant brott *skall förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 35 §.	Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 35 § *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 35 §.
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 35 § får *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 35 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*.	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 35 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 35 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[20] Senaste lydelse 2005:291.

1.13 Förslag till lag om ändring i Skattebrottslagen (1971:69)

Härigenom föreskrivs i fråga om skattebrottslagen (1971:69) att 13 a § ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	13 a §[21]
Bestämmelserna om förverkande i 36 kap. 1 § brottsbalken ska inte tillämpas i fråga om brott enligt denna lag.	*Förverkande enligt 36 kap. 1 § första meningen brottsbalken får inte beslutas om en brottsvinst som avser brott enligt denna lag har neutraliserats genom beskattning. Om förverkande enligt 36 kap. 1 § första meningen beslutas på grund av sådant brott ska det belopp som tillfaller staten till följd av förverkandebeslutet överföras till Skatteverket och avräknas från eventuella skatteskulder som brottet har föranlett hos den från vilken förverkande skett.*
Vad som sägs i första stycket gäller dock inte utbyte av förberedelse till grovt skattebrott eller vad som därvid har tagits emot som ersättning för kostnader.	*Om penningmedel har tagits i beslag, penningbeslag eller förvar eller belagts med kvarstad för sådant förverkande som avses i första stycket får de, om de motsvarar medel som ska återbetalas enligt ett beskattningsbeslut, överföras till Skatteverket för avräkning mot skatteskulden. Den som beslutar om tvångsmedlet ska underrätta Skatteverket om beslutet.*
	Om det fattas beslut enligt 46 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244) avseende egendom som är föremål för något straffpro-

[21] Senaste lydelse 2011:513.

cessuellt tvångsmedel ska beslutet om tvångsmedel hävas i samband med att beslutet om betalningssäkring eller förvar verkställs. I förekommande fall ska egendomen då överlämnas till Kronofogdemyndigheten.

Vad som sägs i första–tredje styckena gäller inte brottsvinst av förberedelse till grovt skattebrott.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 36 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
36 §[22]	
Egendom eller dess värde som förverkats med stöd av denna lag tillfaller staten. *Regeringen får på begäran av den stat som gjort framställningen om verkställighet av förverkandebeslutet förordna att egendomen eller dess värde helt eller delvis skall överlämnas till den staten.*	Egendom eller dess värde som förverkats med stöd av denna lag tillfaller staten. *Om inte särskilda skäl talar emot det ska regeringen, i syfte att kompensera ett brottsoffer för uppkommen skada eller se till att egendom kan återställas till dess rättmätiga ägare, på begäran av en stat som gör en framställning förordna att viss egendom eller dess värde ska överlämnas till den staten.*
Böter som bestämts enligt denna lag får inte förvandlas.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[22] Senaste lydelse 2000:570.

1.15 Förslag till lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173)

Härigenom föreskrivs att 20 § kreditupplysningslagen (1973:1173) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	20 §[23]
Har kreditupplysningsverksamhet bedrivits av någon som inte haft rätt till det enligt 3 §, *skall* register som använts i verksamheten *förklaras förverkade* om det inte är uppenbart *obilligt*. Detsamma gäller, om register överlåtits eller upplåtits i strid med 13 § första stycket eller om vad som bestämts enligt 13 § andra stycket andra meningen inte följts.	Har kreditupplysningsverksamhet bedrivits av någon som inte haft rätt till det enligt 3 §, *ska* register som använts i verksamheten *förverkas* om det inte är uppenbart *oskäligt*. Detsamma gäller, om register överlåtits eller upplåtits i strid med 13 § första stycket eller om vad som bestämts enligt 13 § andra stycket andra meningen inte följts.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[23] Senaste lydelse 1997:556.

1.16 Förslag till lag om ändring i inkassolagen (1974:182)

Härigenom föreskrivs att 17 a § inkassolagen (1974:182) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 a §[24]	
Har inkassoverksamhet bedrivits utan föreskrivet tillstånd, *skall* register som avser gäldenärer och som har använts i verksamheten *förklaras förverkat*, om det *ej* är uppenbart *obilligt*. Detsamma gäller, om ett register har överlåtits eller upplåtits i strid med 10 a § första stycket eller om föreskrift som har meddelats enligt 10 a § andra stycket andra meningen *ej* har följts.	Har inkassoverksamhet bedrivits utan föreskrivet tillstånd, *ska* register som avser gäldenärer och som har använts i verksamheten *förverkas*, om det *inte* är uppenbart *oskäligt*. Detsamma gäller, om ett register har överlåtits eller upplåtits i strid med 10 a § första stycket eller om föreskrift som har meddelats enligt 10 a § andra stycket andra meningen *inte* har följts.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[24] Senaste lydelse 1981:738.

1.17 Förslag till lag om ändring i abortlagen (1974:595)

Härigenom föreskrivs att 11 § abortlagen (1974:595)[25] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[25] Senaste lydelse 2005:294.

1.18 Förslag till lag om ändring i utsädeslagen (1976:298)

Härigenom föreskrivs att 8 § utsädeslagen (1976:298) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

8 §[26]

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot föreskrift som har meddelats med stöd av 2 § döms till böter, om inte gärningen är belagd med straff i lagen (2000:1225) om straff för smuggling. Till samma straff döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter anmälningsskyldighet som föreskrivits med stöd av 5 §.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

Vara som varit föremål för brott mot föreskrift, meddelad med stöd av 2 §, skall förklaras förverkad, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller utbyte av sådant brott. I stället för varan kan dess värde förklaras förverkat.

Har någon gjort sig skyldig till brott enligt första stycket, skall han ersätta tillsynsmyndigheten kostnader för undersökning av taget prov.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[26] Senaste lydelse 2000:1262. Ändringen innebär att tredje stycket tas bort.

1.19 Förslag till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262)

Härigenom föreskrivs att 54 § förfogandelagen (1978:262) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
54 §[27]	
Har någon begått brott som avses i 52 §, *skall* egendom, som han i samband med brottet har *mottagit* eller genom brottet har undanhållit, *förklaras förverkad*. Detsamma gäller *annat utbyte* av sådant brott. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.	*Om* någon *har* begått brott som avses i 52 §, *ska* egendom, som han *eller hon* i samband med brottet har *tagit emot* eller genom brottet har undanhållit, *förverkas*. Detsamma gäller *andra vinster* av sådant brott. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.
Äger den brottslige ytterligare sådan egendom som brottet har avsett, kan även denna *förklaras förverkad*. Annan egendom som han eller hon äger och som omfattas av beslut om förfogande eller dispositionsförbud kan också *förklaras förverkad*, om det finns särskilda skäl.	*Om den* brottslige *äger* ytterligare sådan egendom som brottet har avsett, kan även denna *förverkas*. Annan egendom som han eller hon äger och som omfattas av beslut om förfogande eller dispositionsförbud kan också *förverkas*, om det finns särskilda skäl.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[27] Senaste lydelse 2005:296.

1.20 Förslag till lag om ändring i ransoneringslagen (1978:268)

Härigenom föreskrivs att 49 § ransoneringslagen (1978:268) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
49 §[28]	
Har någon begått brott som avses i denna lag, *skall* egendom, som han i samband med brottet har *mottagit* eller genom brottet har saluhållit eller utbjudit till *avyttring* mot *vederlag* eller undanhållit, använt, frambringat, tillverkat eller berett, *förklaras förverkad*. Detsamma gäller *annat utbyte* av sådant brott. I stället för egendomen kan dess värde *förklaras förverkat*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.	Om någon *har* begått brott som avses i denna lag, *ska* egendom, som han *eller hon* i samband med brottet har *tagit emot* eller genom brottet har saluhållit eller utbjudit till *försäljning* mot *betalning* eller undanhållit, använt, frambringat, tillverkat eller berett, *förverkas*. Detsamma gäller *andra vinster* av sådant brott. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.
Äger den brottslige ytterligare sådan förnödenhet som brottet har avsett, kan även denna *förklaras förverkad*. Förråd av annan förnödenhet som han eller hon äger och som är föremål för reglering enligt 6 eller 7 § kan, om det finns särskilda skäl, också *förklaras förverkat*.	*Om* den brottslige *äger* ytterligare sådan förnödenhet som brottet har avsett, kan även denna *förverkas*. Förråd av annan förnödenhet som han eller hon äger och som är föremål för reglering enligt 6 eller 7 § kan, om det finns särskilda skäl, också *förverkas*.
Vad i första stycket sägs om egendom gäller i tillämpliga delar även ransoneringsbevis.	*Det som sägs om egendom i första stycket* gäller i tillämpliga delar även ransoneringsbevis.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[28] Senaste lydelse 2005:297.

1.21 Förslag till lag om ändring i skogsvårdslagen (1979:429)

Härigenom föreskrivs att 39 § skogsvårdslagen (1979:429) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
39 §[29]	
Virke efter avverkning som innebär brott enligt denna lag eller värdet därav *skall förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart *obilligt*.	Virke efter avverkning som innebär brott enligt denna lag eller värdet därav *ska förverkas*, om det inte är uppenbart *oskäligt*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[29] Senaste lydelse 1993:553.

1.22 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:636) om anordnande av visst automatspel

Härigenom föreskrivs att 9 a § lagen (1982:636) om anordnande av visst automatspel ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 a §[30]	
Spelautomater och annan egendom som har använts vid eller varit föremål för brott enligt 9 § samt insatser som har uppburits vid brottet *skall förklaras förverkade*, om det inte är uppenbart oskäligt. Förverkande kan, utöver vad som framgår av 36 kap. *5 §* brottsbalken, ske hos den som yrkesmässigt tillhandahållit egendomen.	Spelautomater och annan egendom som har använts vid eller varit föremål för brott enligt 9 § samt insatser som har uppburits vid brottet *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Förverkande kan, utöver vad som framgår av 36 kap. *10 §* brottsbalken, ske hos den som yrkesmässigt tillhandahållit egendomen.
I stället för egendomen kan dess värde *förklaras förverkat*.	I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[30] Senaste lydelse 1990:104.

1.23 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att 19 och 20 a–b §§ polislagen (1984:387) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 §[31]	
En polisman som med laga stöd griper eller annars omhändertar eller avlägsnar någon får i anslutning till ingripandet kroppsvisitera denne i den utsträckning som är nödvändig	
1. av säkerhetsskäl för att vapen eller andra farliga föremål skall kunna tas om hand, eller	
2. för att hans identitet skall kunna fastställas.	
En polisman får också kroppsvisitera i den utsträckning det behövs för att söka efter	
1. vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan *förklaras förverkat* enligt 36 kap. 3 § brottsbalken, eller	1. vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan *förverkas* enligt 36 kap. *11* § brottsbalken, eller
2. föremål som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom, om det finns särskild anledning anta att den som avses med åtgärden bär ett sådant föremål med sig och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att föremålet kan *förklaras förverkat* enligt 36 kap. *3 §* brottsbalken.	2. föremål som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom, om det finns särskild anledning anta att den som avses med åtgärden bär ett sådant föremål med sig och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att föremålet kan *förverkas* enligt 36 kap. *11* § brottsbalken.

[31] Senaste lydelse 2003:858.

20 a §[32]

En polisman får genomsöka ett fordon eller en båt i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och *förklaras förverkat* enligt 36 kap. *3* § brottsbalken.	En polisman får genomsöka ett fordon eller en båt i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och *förverkas* enligt 36 kap. *11* § brottsbalken.

20 b §[33]

En polisman får bereda sig tillträde till ett gemensamt utrymme i eller i anslutning till ett flerbostadshus i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och *förklaras förverkat* enligt 36 kap. *3* § brottsbalken.	En polisman får bereda sig tillträde till ett gemensamt utrymme i eller i anslutning till ett flerbostadshus i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och *förverkas* enligt 36 kap. *11 §* brottsbalken.

Åtgärden får endast i brådskande fall vidtas utan föregående beslut av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[32] Senaste lydelse 2019:37.
[33] Senaste lydelse 2021:1013.

1.24 Förslag till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

Härigenom föreskrivs att 48–49 §§ jaktlagen (1987:259) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
48 §[34]	
Om någon har begått jaktbrott eller jakthäleri, *skall* vilt som han eller hon kommit över genom brottet *förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för viltet kan dess värde helt eller delvis *förklaras förverkat*. Även *annat utbyte* av sådant brott *skall* förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt.	Om någon har begått jaktbrott eller jakthäleri, *ska* vilt som han eller hon kommit över genom brottet *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för viltet kan dess värde helt eller delvis *förverkas*. Även andra *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.
Vilt som förverkats tillfaller jakträttshavaren i de fall som föreskrivs av regeringen.	
49 §[35]	
Jaktredskap, fortskaffningsmedel och annan egendom som har använts som hjälpmedel vid jaktbrott eller jakthäleri får *förklaras förverkade*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid sådana brott, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse.	Jaktredskap, fortskaffningsmedel och annan egendom som har använts som hjälpmedel vid jaktbrott eller jakthäleri får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid sådana brott, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse.

[34] Senaste lydelse 2005:298.
[35] Senaste lydelse 2011:514.

I stället för egendomen kan dess värde helt eller delvis *förklaras förverkat*.	I stället för egendomen kan dess värde helt eller delvis *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.25 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål[36] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[36] Senaste lydelse 1990:413.

1.26 Förslag till lag om ändring i kulturmiljölagen (1988:950)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 22 a § kulturmiljölagen (1988:950)[37] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[37] Senaste lydelse 2005:301.

1.27 Förslag till lag om ändring i prisregleringslagen (1989:978)

Härigenom föreskrivs i fråga prisregleringslagen (1989:978)[38]
dels att 46 § ska upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 46 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[38] Senaste lydelse av 46 § och rubriken 1989:978.

1.28 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:783) om skydd för beteckningen svenskt arkiv

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1990:783) om skydd för beteckningen svenskt arkiv[39] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[39] Senaste lydelse 1990:783.

1.29 Förslag till lag om ändring i minerallagen (1991:45)

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 6 § minerallag (1991:45) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

15 kap.

6 §[40]

Till böter eller fängelse i högst sex månader ska den dömas som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bedriver undersökningsarbete i strid med bestämmelserna om krav på undersökningstillstånd eller bearbetningskoncession,

2. påbörjar undersökningsarbete utan att iaktta vad som föreskrivs i 3 kap. 3 § om ställande av säkerhet eller utan att det finns en gällande arbetsplan enligt 3 kap. 5 c § första stycket eller 5 d § andra stycket,

3. utför bearbetning eller därmed sammanhängande verksamhet i strid med bestämmelserna om bearbetningskoncession,

4. lägger igen utfraktsväg, ort eller borrhål i strid med bestämmelserna om krav på tillstånd i 5 kap. 8 § eller 13 kap. 7 §, eller

5. lägger ned gruva eller motsvarande anläggning i strid med 14 kap. 4 § tredje stycket.

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms också den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift när han fullgör uppgiftsskyldighet enligt koncessionsvillkor eller enligt 2 § 1.

I fall som avses i första stycket 3 kan mineral som utvunnits förklaras förverkat.

Om ett brott som avses i första stycket 2 berör enbart enskilds rätt, får åklagare väcka åtal endast om målsäganden anger brottet till åtal.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[40] Senaste lydelse 2014:782. Ändringen innebär att tredje stycket tas bort.

1.30 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel[41] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[41] Senaste lydelse 2005:303.

1.31 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1300) om krigsmateriel

Härigenom föreskrivs att 29 § lagen (1992:1300) om krigsmateriel[42] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[42] Senaste lydelse 2011:849.

1.32 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:860) om kontroll av narkotika

Härigenom föreskrivs att 13 a § lagen (1992:860) om kontroll av narkotika[43] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[43] Senaste lydelse 2005:471.

1.33 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 13 § lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering[44] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[44] Senaste lydelse 1992:1602.

1.34 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1402) om undanförsel och förstöring

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1992:1402) om undanförsel och förstöring ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
19 §[45]	
Egendom som varit föremål för brott enligt denna lag *skall förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan dess värde *förklaras förverkat*. Även *utbyte* av ett sådant brott *skall förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt.	Egendom som varit föremål för brott enligt denna lag *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*. Även *vinster* av ett sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[45] Senaste lydelse 1992:1402.

1.35 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter

Härigenom föreskrivs att 9 a § lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 a §[46]	
Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 9 § *skall förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat. Även *utbyte* av sådant brott *skall förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 9 §.	Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 9 § *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat. Även *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 9 §.
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 9 § får *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 9 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat.*	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 9 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 9 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[46] Senaste lydelse 2005:304.

1.36 Förslag till lag om ändring i fiskelagen (1993:787)

Härigenom föreskrivs att 45 § fiskelagen (1993:787) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
45 §[47]	
Om det inte är uppenbart oskäligt, *skall* fisk som varit föremål för brott enligt denna lag *förklaras förverkad*. Detsamma gäller *annat utbyte* av sådant brott. Även vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott eller värdet av det mottagna *skall förklaras förverkat*, om mottagandet utgör brott enligt denna lag och förverkandet inte är uppenbart oskäligt.	Om det inte är uppenbart oskäligt, *ska* fisk som varit föremål för brott enligt denna lag *förverkas*. Detsamma gäller *andra vinster* av sådant brott. Även vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott eller värdet av det mottagna *ska förverkas*, om mottagandet utgör brott enligt denna lag och förverkandet inte är uppenbart oskäligt.
Om bara en del i ett parti fisk varit föremål för brott enligt denna lag, får hela partiet *förklaras förverkat* om det inte kan utredas hur stor del av partiet som omfattas av brottet.	Om bara en del i ett parti fisk varit föremål för brott enligt denna lag, får hela partiet *förverkas* om det inte kan utredas hur stor del av partiet som omfattas av brottet.
Fiskeredskap som använts eller medförts vid brott enligt denna lag *skall förklaras förverkade*, om det inte är oskäligt. Detsamma gäller fiskefartyg och andra hjälpmedel om det behövs för att förebygga brott.	Fiskeredskap som använts eller medförts vid brott enligt denna lag *ska förverkas*, om det inte är *uppenbart* oskäligt. Detsamma gäller fiskefartyg och andra hjälpmedel om det behövs för att förebygga brott.
Utöver vad som sägs i tredje stycket får egendom *förklaras förverkad*, om egendomen har varit	Utöver vad som sägs i tredje stycket får egendom *förverkas*, om egendomen har varit avsedd att

[47] Senaste lydelse 2005:305.

avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag och brottet har fullbordats eller förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse och förverkandet behövs för att förebygga brott.

I stället för fisken, redskapet eller den egendom som annars använts, medförts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel, kan dess värde helt eller delvis *förklaras förverkat*. Kan bevisning om värdet inte alls eller endast med svårighet föras, får värdet uppskattas till ett belopp som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag och brottet har fullbordats eller förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse och förverkandet behövs för att förebygga brott.

I stället för fisken, redskapet eller den egendom som annars använts, medförts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel, kan dess värde helt eller delvis *förverkas*. Kan bevisning om värdet inte alls eller endast med svårighet föras, får värdet uppskattas till ett belopp som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Förverkande får inte ske enbart på grund av överträdelse av 25 § andra–tredje styckena. Vid överträdelse av 25 § fjärde stycket eller 26 § får förverkande inte avse annat än fiskeredskap.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.37 Förslag till lag om ändring i ordningslagen (1993:1617)

Härigenom föreskrivs i fråga om ordningslagen (1993:1617)
dels att 2 kap. 31 §[48] ska upphöra att gälla,
dels att rubriken[49] närmast före 2 kap. 31 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[48] Senaste lydelse 1994:1427.
[49] Senaste lydelse 1993:1617.

1.38 Förslag till lag om ändring i lotterilagen (1994:1000)

Härigenom föreskrivs att 58 § lotterilagen (1994:1000) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
58 §[50]	
Insatser som tagits emot vid brott enligt denna lag *skall förklaras förverkade*. Även *annat utbyte* av sådant brott *skall förklaras förverkat*. Detsamma gäller utrustning, handlingar och annan egendom som har varit föremål för ett sådant brott. Om en spelautomat förverkas *skall* även dess innehåll *förklaras förverkat.* Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.	Insatser som tagits emot vid brott enligt denna lag *ska förverkas*. Även *andra vinster* av sådant brott *ska förverkas*. Detsamma gäller utrustning, handlingar och annan egendom som har varit föremål för ett sådant brott. Om en spelautomat förverkas *ska* även dess innehåll *förverkas*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.
Utrustning, handlingar och annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förklaras förverkade*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid sådana brott, om brottet har fullbordats.	Utrustning, handlingar och annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid sådana brott, om brottet har fullbordats.
Förverkande kan, utöver vad som framgår av 36 kap. *5 §* brottsbalken, ske hos den som yrkesmässigt tillhandahållit egendomen. I stället för egendomen kan dess värde *förklaras förverkat*.	Förverkande kan, utöver vad som framgår av 36 kap. *2 och 10 §§* brottsbalken, ske hos den som yrkesmässigt tillhandahållit egendomen. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*.

[50] Senaste lydelse 2005:306.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.39 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1776) om skatt på energi

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 3 § lagen (1994:1776) om skatt på energi[51] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[51] Senaste lydelse 2005:308.

1.40 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:1563) om tobaksskatt

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1994:1563) om tobaksskatt[52] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[52] Senaste lydelse 1994:1563.

1.41 Förslag till lag om ändring i lagen (1995:831) om transplantation m.m.

Härigenom föreskrivs att 16 § lagen (1995:831) om transplantation m.m.[53] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[53] Senaste lydelse 2005:310.

1.42 Förslag till lag om ändring i lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia[54] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[54] Senaste lydelse 2005:309.

1.43 Förslag till lag om ändring i vapenlagen (1996:67)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 kap.	
5 §[55]	
Ett vapen som har varit föremål för brott som avses i 1 §, 1 a §, 1 b § eller 2 § första stycket a ska *förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller ammunition som har varit föremål för brott som avses i 2 § första stycket d eller e. I stället för vapnet eller ammunitionen kan dess värde *förklaras förverkat*. Om ett vapen *förklaras förverkat* får även ammunition som hör till vapnet *förklaras förverkad*.	Ett vapen som har varit föremål för brott som avses i 1 §, 1 a §, 1 b § eller 2 § första stycket a ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller ammunition som har varit föremål för brott som avses i 2 § första stycket d eller e. I stället för vapnet eller ammunitionen kan dess värde *förverkas*. Om ett vapen *förverkas* får även ammunition som hör till vapnet *förverkas*.
Det som föreskrivs i första stycket om ett vapen ska också gälla en vapendel.	Det som föreskrivs i första stycket om ett vapen ska också gälla en vapendel.
Utbyte av brott enligt denna lag ska förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt.	*Även vinster* av brott enligt denna lag ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[55] Senaste lydelse 2014:894.

1.44 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner

Härigenom föreskrivs i fråga om 11–12 §§ lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner[56]

dels att 11–12 §§ ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 11 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[56] Senaste lydelse av
rubriken 1996:95
11 § 1996:95
12 § 2005:312.

1.45 Förslag till lag om ändring i växtförädlarrättslagen (1997:306)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 1 a § växtförädlarrättslagen (1997:306) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	9 kap.
	1 a §[57]
Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 1 § *skall förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*. Även *utbyte* av sådant brott *skall förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 1 §.	Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 1 § *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinst* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 1 §.
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 1 § får *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 1 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse.	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 1 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 1 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för

[57] Senaste lydelse 2005:314.

I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*.	egendomen får dess värde *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.46 Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)

Härigenom föreskrivs att 13 kap. 4 § ellagen (1997:857)[58] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[58] Senaste lydelse 1997:857.

1.47 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[59]	
Skatteverkets verksamhet enligt denna lag omfattar brott enligt 1. skattebrottslagen (1971:69), 2. 30 kap. 1 § första stycket 4 aktiebolagslagen (2005:551), 3. 11 § tredje stycket lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m., 4. 4 kap. 6 b §, 14 kap. 1–4 och 10 §§ och 15 kap. 10–13 §§ brottsbalken, om gärningen avser uppgift eller handling i ärende hos Skatteverket, 5. 9 kap. 1–3 och 11 §§ brottsbalken, om gärningen har samband med Skatteverkets verksamhet enligt – lagen (2009:194) om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete, – lagen (2013:948) om stöd vid korttidsarbete, eller – lagen (2020:1066) om förfarandet vid skattereduktion för installation av grön teknik, 6. 11 kap. 5 § brottsbalken, 7. lagen (2014:836) om näringsförbud, 8. folkbokföringslagen (1991:481), 9. lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott, och 10. lagen (2020:548) om omställningsstöd.	
Skatteverket får medverka vid undersökning också i fråga om annat brott än som anges i första stycket, om åklagaren finner att det finns särskilda skäl för detta.	Skatteverket får medverka vid undersökning också i fråga om annat brott än som anges i första stycket *och vid utredning av självständigt förverkande av brottsvinster enligt 36 kap. 5 § brottsbalken*, om åklagaren finner att det finns särskilda skäl för detta.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[59] Senaste lydelse 2020:1067.

1.48 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor[60] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[60] Senaste lydelse 2005:315.

1.49 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 2 a och 4 §§ lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 kap.	
2 a §[61]	
En svensk värdepapperscentral och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	En svensk värdepapperscentral och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Bestämmelser om skyldighet för värdepapperscentraler och kontoförande institut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om hur uppgifter enligt första stycket ska lämnas.

[61] Senaste lydelse 2018:1788.

4 §[62]

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 2 a § får besluta att värdepapperscentralen eller det kontoförande institutet samt värdepapperscentralens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 2 a § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 2 a § får besluta att värdepapperscentralen eller det kontoförande institutet samt värdepapperscentralens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 2 a § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[62] Senaste lydelse 2017:1004.

1.50 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[63]	
Varor som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet av dem samt vinning av sådant brott ska förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.	
För beslag av egendom som kan antas *vara förverkad* enligt 36 kap. brottsbalken *första stycket* gäller bestämmelserna i rättegångsbalken.	För beslag av egendom som kan antas *komma att förverkas* enligt 36 kap. brottsbalken gäller bestämmelserna i rättegångsbalken.

Bestämmelserna i 2 § första stycket 1 och 3 § lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. ska tillämpas på motsvarande sätt då varor som avses i 1 § denna lag tagits i beslag. Tiden för att anmäla missnöje ska dock räknas från dagen för förordnandet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[63] Senaste lydelse 2019:361. Ändringen innebär bl.a. att första stycket tas bort.

1.51 Förslag till lag om ändring i lagen epizootilag (1999:657)

Härigenom föreskrivs att 20 § epizootilagen (1999:657) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

20 §[64]

Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. underlåter att göra anmälan enligt 2 § eller bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 2 §,

2. bryter mot ett beslut enligt 4 §, 4 a § eller mot en föreskrift eller ett beslut som har meddelats med stöd av 5 eller 8 §, eller

3. bryter mot bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 999/2001 om hantering av specificerat riskmaterial, om framställning eller användning av animaliska produkter eller om överlåtelse av djur eller andra produkter än livsmedel.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Det ska inte dömas till ansvar enligt denna lag för en gärning som omfattas av ett föreläggande om vite om gärningen ligger till grund för en ansökan om utdömande av vitet.

Om ett brott som avses i första stycket 2 innefattar olovlig transport av djur eller varor ska sådan egendom förklaras förverkad, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[64] Senaste lydelse 2005:102. Ändringen innebär att fjärde stycket tas bort.

1.52 Förslag till lag om ändring i zoonoslagen (1999:658)

Härigenom föreskrivs att 12 § zoonoslagen (1999:658) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

12 §[65]

Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet

1. bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 2 §,
2. bryter mot ett beslut eller en föreskrift som har meddelats med stöd av 5 §, eller
3. vid fullgörande av uppgiftsskyldighet enligt 2 § 2 lämnar oriktiga uppgifter om något förhållande av betydelse, om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

Det ska inte dömas till ansvar enligt första stycket för en gärning som omfattas av ett föreläggande om vite om gärningen ligger till grund för en ansökan om utdömande av vitet.

Om ett brott som avses i första stycket 2 innefattar olovlig transport av djur eller varor ska sådan egendom förklaras förverkad, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[65] Senaste lydelse 2021:168. Ändringen innebär att fjärde stycket tas bort.

1.53 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd[66] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[66] Senaste lydelse 2008:374.

1.54 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap.	
4 §[67]	
När en person omhändertas enligt 3 § andra stycket får utländska tjänstemän	
1. kroppsvisitera den som har omhändertagits, om det sker av säkerhetsskäl eller för att söka efter föremål som anges i 2,	
2. omhänderta föremål som kan förverkas enligt 36 kap. *3 § 2* brottsbalken eller kan antas ha betydelse för utredning om brott eller ha avhänts någon genom brott, och	2. omhänderta föremål som kan förverkas enligt 36 kap. *11 § första stycket* brottsbalken eller kan antas ha betydelse för utredning om brott eller ha avhänts någon genom brott, och
3. belägga den som har omhändertagits med handfängsel.	
Föremål som har omhändertagits enligt första stycket 2 *skall* så snart det kan ske överlämnas till en behörig svensk tjänsteman för prövning av fråga om beslag enligt 5 § andra stycket.	Föremål som har omhändertagits enligt första stycket 2 *ska* så snart det kan ske överlämnas till en behörig svensk tjänsteman för prövning av fråga om beslag enligt 5 § andra stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[67] Senaste lydelse 2000:1219.

1.55 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

Härigenom föreskrivs att 16–17 §§ och 32 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 §[68]	
Om det inte är uppenbart oskäligt, *skall* följande egendom *förklaras förverkad*:	Om det inte är uppenbart oskäligt, *ska* följande egendom *förverkas*:
1. vara som varit föremål för brott enligt denna lag eller en sådan varas värde,	
2. *utbyte* av brott enligt denna lag, och	2. *vinster* av brott enligt denna lag, och
3. vad någon tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott enligt denna lag, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag.	
En vara som avses i första stycket 1 eller en särskild rätt till varan får inte *förklaras förverkad*, om varan eller rättigheten efter brottet förvärvats av någon som inte haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet. Vid förverkande enligt första stycket 1 av en vara gäller inte *bestämmelserna i* 36 kap. *5 § första och andra styckena* brottsbalken om hos vem förverkande får ske.	En vara som avses i första stycket 1 eller en särskild rätt till varan får inte *förverkas*, om varan eller rättigheten efter brottet förvärvats av någon som inte haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet. Vid förverkande enligt första stycket 1 av en vara gäller inte *de begränsningar som följer av* 36 kap. *10* och *14* §§ brottsbalken om hos vem förverkande får ske.
17 §[69]	
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förklaras förverkad*,	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om för-

[68] Senaste lydelse 2000:1225.
[69] Senaste lydelse 2008:520.

om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*. I 36 kap. *5* och *5 b* §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I stället för förverkande av egendomen eller dess värde får rätten föreskriva att någon åtgärd vidtas med egendomen som förebygger fortsatt missbruk av den. I sådana fall får dock även en del av egendomens värde *förklaras förverkat*.

verkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. I 36 kap. *10* och *18* §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I stället för förverkande av egendomen eller dess värde får rätten föreskriva att någon åtgärd vidtas med egendomen som förebygger fortsatt missbruk av den. I sådana fall får dock även en del av egendomens värde *förverkas*.

32 §[70]

I mål om brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket får talan föras av särskilt förordnade befattningshavare vid Tullverket, om det är uppenbart att brottets straffvärde svarar mot böter och att brottet inte skall föranleda någon annan påföljd. En sådan befattningshavare får även fatta beslut enligt *3 § fjärde stycket*

I mål om brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket får talan föras av särskilt förordnade befattningshavare vid Tullverket, om det är uppenbart att brottets straffvärde svarar mot böter och att brottet inte skall föranleda någon annan påföljd. En sådan befattningshavare får även fatta beslut enligt *3 kap. 3 § lagen*

[70] Senaste lydelse 2000:1225.

lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.	*(2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot.*

Bestämmelserna i första stycket inskränker inte allmän åklagares åtalsrätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.56 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:171) om förbud beträffande viss avkodningsutrustning

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (2000:171) om förbud beträffande viss avkodningsutrustning[71] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[71] Senaste lydelse 2005:316.

1.57 Förslag till lag om ändring i lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet

dels att 7 § ska ha följande lydelse,

dels att 8 och 9 §§[72] ska upphöra att gälla.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 §[73]
Egendom som varit föremål för brott enligt denna lag ska *förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan värdet av den *förklaras förverkat*. Även *utbyte* av brott enligt denna lag ska *förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt.	Egendom som varit föremål för brott enligt denna lag ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan värdet av den *förverkas*. Även *vinster* av brott enligt denna lag ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[72] Senaste lydelse av
8 § 2014:312
9 § 2014:312.
[73] Senaste lydelse 2014:624.

1.58 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 16 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation[74] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[74] Senaste lydelse 2003:389.

1.59 Förslag till lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (2003:364)

Härigenom föreskrivs i fråga om fartygssäkerhetslagen (2003:364)[75]
dels att 8 kap. 6 § ska upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 8 kap. 6 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[75] Senaste lydelse av
rubriken 2003:364
8 kap. 6 § 2003:364.

1.60 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott[76] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[76] Senaste lydelse 2005:319.

1.61 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om värdepappersfonder

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 20 och 20 a §§ lagen (2004:46) om värdepappersfonder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
20 §[77]	
Ett fondbolag och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	Ett fondbolag och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Om skyldighet för fondbolag och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns bestämmelser i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

20 a §[78]	
Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 20 § får besluta att fond-	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 20 § får besluta att fond-

[77] Senaste lydelse 2018:1790.
[78] Senaste lydelse 2017:1007.

bolaget eller förvaringsinstitutet samt bolagets eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 20 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	bolaget eller förvaringsinstitutet samt bolagets eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 20 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.62 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 11 och 12 §§ lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
11 §[79]	
Ett kreditinstitut är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	Ett kreditinstitut är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.
12 §[80]	
Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får besluta att kreditinstitutet samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har läm-	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får besluta att kreditinstitutet samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har läm-

[79] Senaste lydelse 2018:1791.
[80] Senaste lydelse 2017:1008.

nats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning, eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	nats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster eller* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.63 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 § och 2 kap. 1 § lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §[81]	
Med frysningsbeslut avses i denna lag	
1. ett beslut om kvarstad enligt 26 kap. rättegångsbalken, som avser värdet av förverkad egendom, eller ett beslut om beslag enligt 2 kap. 1 § denna lag,	
2. ett beslut som har meddelats av en rättslig myndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen i samband med ett straffrättsligt förfarande, i syfte att tillfälligt hindra förstöring, omvandling, flyttning, överföring eller överlåtelse av egendom som i den staten kan omfattas av förverkande eller utgöra bevismaterial, och som har översänts till Sverige för erkännande och verkställighet.	2. ett beslut som har meddelats av en rättslig myndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen i samband med ett straffrättsligt förfarande *eller ett förfarande som avser en form av förverkande som motsvarar den som avses i 36 kap. 5 § brottsbalken*, i syfte att tillfälligt hindra förstöring, omvandling, flyttning, överföring eller överlåtelse av egendom som i den staten kan omfattas av förverkande eller utgöra bevismaterial, och som har översänts till Sverige för erkännande och verkställighet.

[81] Senaste lydelse 2005:500.

2 kap.

1 §[82]

Åklagare får, under de förutsättningar som anges i 27 kap. 1 § tredje stycket samt 2 och 3 §§ rättegångsbalken, besluta om beslag av föremål, som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara *på grund av brott förverkat* och som kan antas komma att påträffas i en annan medlemsstat i Europeiska unionen, utan hinder av att föremålet inte är tillgängligt vid beslutet. Ett sådant beslut får inte verkställas i Sverige.	Åklagare får, under de förutsättningar som anges i 27 kap. 1 § tredje stycket samt 2 och 3 §§ rättegångsbalken, besluta om beslag av föremål, som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara *förverkat på grund av brott eller brottslig verksamhet* och som kan antas komma att påträffas i en annan medlemsstat i Europeiska unionen, utan hinder av att föremålet inte är tillgängligt vid beslutet. Ett sådant beslut får inte verkställas i Sverige.
Vad som i detta kapitel *sägs* om föremål *skall* också gälla i fråga om skriftlig handling.	Vad som *anges* i detta kapitel om föremål *ska* också gälla i fråga om skriftlig handling.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[82] Senaste lydelse 2005:500.

1.64 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716)
dels att 20 kap. 10 §[83] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023,
dels att 11 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	20 kap.
	11 §[84]
Om ägaren till ett fartyg som kan förverkas *enligt 10 § andra stycket* inte är känd eller saknar känt hemvist i Sverige, får talan om förverkande föras mot befälhavaren på fartyget.	Om ägaren till ett fartyg som kan förverkas inte är känd eller saknar känt hemvist i Sverige, får talan om förverkande föras mot befälhavaren på fartyget.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[83] Senaste lydelse 2005:716.
[84] Senaste lydelse 2005:716.

1.65 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:900) om förbud mot maskering i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (2005:900) om förbud mot maskering i vissa fall[85] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[85] Senaste lydelse 2005:900.

1.66 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 8 och 9 §§ lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 kap.	
8 §[86]	
Ett försäkringsföretag, ett tjänstepensionsföretag och ett blandat finansiellt holdingföretag är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	Ett försäkringsföretag, ett tjänstepensionsföretag och ett blandat finansiellt holdingföretag är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.
9 §[87]	
Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 8 § får besluta att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 8 § får besluta att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden

[86] Senaste lydelse 2019:760.
[87] Senaste lydelse 2017:1010.

eller någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 8 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	eller någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 8 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.67 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:924) om Antarktis

Härigenom föreskrivs att 37 § lagen (2006:924) om Antarktis[88] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[88] Senaste lydelse 2006:924.

1.68 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:496) om blodsäkerhet

Härigenom föreskrivs att 30 § lagen (2006:496) om blodsäkerhet[89] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[89] Senaste lydelse 2006:496.

1.69 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 7 § lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.[90] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[90] Senaste lydelse 2006:351.

1.70 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.[91]

dels att 6–7 § § ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023,

dels att rubriken närmast före 6 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[91] Senaste lydelse
av rubriken 2006:1329
6 § 2006:1329
7 § 2008:375.

1.71 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 12 och 13 §§ lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
12 §[92]	
Ett värdepappersbolag, en börs och en clearingorganisation är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	Ett värdepappersbolag, en börs och en clearingorganisation är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.
13 §[93]	
Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 12 § får besluta att värdepappersbolaget, börsen eller clearingorganisationen samt dess styrelseledamöter och anställda inte	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 12 § får besluta att värdepappersbolaget, börsen eller clearingorganisationen samt dess styrelseledamöter och anställda inte

[92] Senaste lydelse 2018:1793.
[93] Senaste lydelse 2017:1011.

får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 12 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 12 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster,* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.72 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:286) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga vävnader och celler

Härigenom föreskrivs att 35 § lagen (2008:286) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga vävnader och celler[94] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[94] Senaste lydelse 2008:286.

1.73 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott

Härigenom föreskrivs att 3 a § lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 a §[95]	
Bestämmelserna om förundersökning i 3 § ska även tillämpas om det i samband med att Tullverket vidtar åtgärder mot ett brott som avses i 1 § finns anledning att anta att något av följande brott har begåtts:	
1. innehav eller bruk av narkotika enligt 1 § första stycket 6 eller 2 § narkotikastrafflagen (1968:64),	
2. dopningsbrott enligt 3 § och 2 § 6 lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, eller	
3. innehav av hälsofarliga varor enligt 4 § och 3 § första stycket 7 lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.	
Utan att det inskränker åklagares åtalsrätt får särskilt förordnade befattningshavare vid Tullverket	
1. föra talan i mål om brott enligt första stycket, om det är uppenbart att brottets straffvärde svarar mot böter och att brottet inte föranleder någon annan påföljd, och	
2. fatta beslut enligt *3 § fjärde stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.*	2. fatta beslut enligt *3 kap. 3 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot.*
Bestämmelserna i 4–8 §§ gäller även i fråga om Tullverket och tjänstemän vid Tullverket om det finns anledning att anta att ett brott som anges i denna paragraf har begåtts och misstanken har uppkommit i samband med att Tullverket vidtar åtgärder mot ett brott som avses i 1 §.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[95] Senaste lydelse 2021:763.

1.74 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:1049) om förbud mot utsläppande på marknaden av päls av katt och hund m.m.;

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2008:1049) om förbud mot utsläppande på marknaden av päls av katt och hund m.m.[96]

dels att 11 § ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023,

dels att rubriken närmast före 11 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[96] Senaste lydelse av rubriken 2008:1049 11 § 2008:1049.

1.75 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:366) om handel med läkemedel

Härigenom föreskrivs i frågan om lagen (2009:366) om handel med läkemedel[97]

dels att 9 kap. 3 § ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 9 kap. 3 § ska utgå.

dels att kapitelrubriken ska lyda ”Ansvar, överklagande och ytterligare bemyndigande”.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[97] Senaste lydelse av
kapitelrubriken 2009:366
mellanrubriken 2009:366
9 kap. 3 § 2009:366.

1.76 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 24 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 kap.	
24 §[98]	
Sekretess som följer av andra sekretessbestämmelser än dem som anges i 19–23 §§ och 25 kap. 2 § första stycket hindrar inte att en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda någon annan påföljd än böter.	Sekretess som följer av andra sekretessbestämmelser än dem som anges i 19–23 §§ och 25 kap. 2 § första stycket hindrar inte att en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda någon annan påföljd än böter. *Detsamma gäller uppgift som angår den som är föremål för utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[98] Senaste lydelse 2014:633.

1.77 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel

Härigenom föreskrivs att 26 § lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel[99] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[99] Senaste lydelse 2009:730.

1.78 Förslag till lag om ändring i skyddslagen (2010:305)

Härigenom föreskrivs att 32 § skyddslagen (2010:305) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	32 §[100]
Avbildningar, beskrivningar och mätuppgifter som har kommit till genom brott enligt denna lag ska *förklaras förverkade*.	Avbildningar, beskrivningar och mätuppgifter som har kommit till genom brott enligt denna lag ska *förverkas*.
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som har varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats. I stället för egendomen kan dess värde *förklaras förverkat*.	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som har varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*.
I 36 kap. *5 och 5 b* §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.	I 36 kap. *10 och 18* §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[100] Senaste lydelse 2018:611.

1.79 Förslag till lag om ändring i radio- och tv-lagen (2010:696)

Härigenom föreskrivs i fråga om radio- och tv-lagen (2010:696)[101]
dels att 17 kap. 4 § ska upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 17 kap. 4 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[101] Senaste lydelse av rubriken 2010:696 17 kap. 4 § 2010:696.

1.80 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:751) om betaltjänster

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 14 och 15 §§ lagen (2010:751) om betaltjänster ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap.	
14 §[102]	
Betalningsinstitut och registrerade betaltjänstleverantörer är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	Betalningsinstitut och registrerade betaltjänstleverantörer är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.
15 §[103]	
Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att betalningsinstitutet eller den registrerade betaltjänstleverantören samt dess styrelseledamöter och an-	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att betalningsinstitutet eller den registrerade betaltjänstleverantören samt dess styrelseledamöter och an-

[102] Senaste lydelse 2018:1794.
[103] Senaste lydelse 2017:1014.

ställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	ställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

I fråga om europabolag och europakooperativ som har ett sådant förvaltningssystem som avses i artiklarna 39–42 i rådets förordning (EG) nr 2157/2001 eller artiklarna 37–41 i rådets förordning (EG) nr 1435/2003 ska det som anges om styrelseledamöter i första stycket tillämpas på ledamöter i tillsynsorganet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.81 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 23 § skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	5 kap.
	23 §[104]
Ett föremål som har omhändertagits enligt 22 § ska återlämnas till eleven senast vid den tidpunkt skoldagen är slut för eleven. Om eleven vid upprepade tillfällen tagit med sig föremål som omfattas av 22 § eller om det med hänsyn till föremålets beskaffenhet finns särskild anledning att inte återlämna det, behöver dock inte föremålet lämnas tillbaka förrän elevens vårdnadshavare har informerats om omhändertagandet. Ett omhändertagande får inte bestå längre än till och med fjärde dagen efter verkställandet av omhändertagandet.	
Om ett föremål som har omhändertagits enligt 22 § kan antas bli förverkat enligt 36 kap. *3 § brottsbalken*, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64), *5 § lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål*, *5 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel*, 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67) *eller 5 § lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor*, ska rektorn eller den som rektorn har bestämt skyndsamt anmäla omhändertagandet till polismyndigheten. Omhändertagandet får i dessa fall bestå tills frågan om föremålet ska tas i beslag har prövats.	Om ett föremål som har omhändertagits enligt 22 § kan antas bli förverkat enligt 36 kap. *11 § brottsbalken*, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64) *eller* 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67), ska rektorn eller den som rektorn har bestämt skyndsamt anmäla omhändertagandet till polismyndigheten. Omhändertagandet får i dessa fall bestå tills frågan om föremålet ska tas i beslag har prövats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[104] Senaste lydelse 2014:775.

1.82 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor

Härigenom föreskrivs att 31 och 32 §§ lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
31 §[105]	
Om det inte är uppenbart oskäligt, ska följande egendom *förklaras förverkad*:	Om det inte är uppenbart oskäligt, ska följande egendom *förverkas*:
1. vara som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet av en sådan vara, och	
2. *utbyte* av brott enligt denna lag.	2. *vinster* av brott enligt denna lag.
Om en brandfarlig eller explosiv vara *förklaras förverkad*, får även varans förpackning *förklaras förverkad*.	Om en brandfarlig eller explosiv vara *förverkas*, får även varans förpackning *förverkas*.
32 §[106]	
En anordning för hantering av brandfarliga eller explosiva varor eller annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förklaras förverkad*, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*. I 36 kap. *5 och 5 b §§*	En anordning för hantering av brandfarliga eller explosiva varor eller annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. I 36 kap. *10 och 18 §§* brottsbalken finns

[105] Senaste lydelse 2010:1011.
[106] Senaste lydelse 2010:1011.

brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

Om en anordning *förklaras förverkad*, får även anordningens innehåll och förpackning *förklaras förverkade.*

bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

Om en anordning *förverkas*, får även anordningens innehåll och förpackning *förverkas.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.83 Förslag till lag om ändring i alkohollagen (2010:1622)

Härigenom föreskrivs att 12 kap. 1–3 §§ alkohollag (2010:1622) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
12 kap.	
1 §[107]	
Sprit, alkoholdrycker och alkoholhaltiga preparat som har varit föremål för brott enligt denna lag eller deras värde samt *utbyte* av sådant brott ska *förklaras förverkade*. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagande utgör brott enligt denna lag. Förverkande av alkoholdrycker eller alkoholdrycksliknande preparat kan ske även hos den som är fri från ansvar för brottet enligt 11 kap. 11 § andra stycket.	Sprit, alkoholdrycker och alkoholhaltiga preparat som har varit föremål för brott enligt denna lag eller deras värde samt *vinster* av sådant brott ska *förverkas*. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagande utgör brott enligt denna lag. Förverkande av alkoholdrycker eller alkoholdrycksliknande preparat kan ske även hos den som är fri från ansvar för brottet enligt 11 kap. 11 § andra stycket.
2 §[108]	
Har sprit eller alkoholdrycker olovligen tillverkats ska även destillationsapparater, apparatdelar och redskap som har använts vid tillverkningen, råämnen som uppenbarligen har varit avsedda för tillverkningen och beredningen samt kärl och emballage som varorna har förvarats i,	Har sprit eller alkoholdrycker olovligen tillverkats ska även destillationsapparater, apparatdelar och redskap som har använts vid tillverkningen, råämnen som uppenbarligen har varit avsedda för tillverkningen och beredningen samt kärl och emballage som varorna har förvarats i,

[107] Senaste lydelse 2019:345.
[108] Senaste lydelse 2010:1622.

förklaras förverkade. Likaså ska förråd av renings- och filtreringsmedel vilka uppenbarligen avsetts för rening eller filtrering av olovligen tillverkad sprit *förklaras förverkade*.	*förverkas*. Likaså ska förråd av renings- och filtreringsmedel vilka uppenbarligen avsetts för rening eller filtrering av olovligen tillverkad sprit *förverkas*.
Destillationsapparater och apparatdelar som har varit föremål för brott enligt 11 kap. 2 § eller värdet därav samt utbyte av sådant brott ska *förklaras förverkade*.	Destillationsapparater och apparatdelar som har varit föremål för brott enligt 11 kap. 2 § eller värdet därav samt utbyte av sådant brott ska *förverkas*.
3 §[109]	
Utöver vad som sägs i 2 § får egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som har varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*.	Utöver vad som sägs i 2 § får egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som har varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[109] Senaste lydelse 2010:1622.

1.84 Förslag till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 2 § varumärkeslagen (2010:1877) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 kap.	
2 §[110]	
Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 1 § ska *förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*. Även *utbyte* av sådant brott ska *förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 1 §.	Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 1 § ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 1 §.
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 1 § får *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 1 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 1 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 1 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straff-

[110] Senaste lydelse 2010:1877.

eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*.	bar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.85 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043)

Härmed föreskrivs att 12 kap. 61 § och 19 kap. 46 och 47 §§ försäkringsrörelselagen (2010:2043) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
12 kap.	
61 §[111]	
Lekmannarevisorn är skyldig att lämna bolagets revisor, annan lekmannarevisor, en särskild granskare och, om bolaget har försatts i konkurs, konkursförvaltaren de upplysningar som behövs om bolagets angelägenheter.	
Lekmannarevisorn är dessutom skyldig att på begäran lämna upplysningar om bolagets angelägenheter till undersökningsledaren under förundersökning i brottmål.	Lekmannarevisorn är dessutom skyldig att på begäran lämna upplysningar om bolagets angelägenheter till undersökningsledaren under förundersökning i brottmål *eller vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*.
19 kap.	
46 §[112]	
Ett företag som vid fullgörandet av skyldigheter enligt detta kapitel får sådan kunskap som avses i 45 §, är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat	Ett företag som vid fullgörandet av skyldigheter enligt detta kapitel får sådan kunskap som avses i 45 §, är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rätts-

[111] Senaste lydelse 2010:2043.
[112] Senaste lydelse 2018:1795.

eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form	lig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.
47 §[113]	
Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 46 § får besluta att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 46 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 46 § får besluta att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 46 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

[113] Senaste lydelse 2017:1015.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.86 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 och 3 §§ lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall ska följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §[114]	
Med ett svenskt beslut om förverkande avses i denna lag ett av svensk domstol meddelat lagakraftvunnet beslut om förverkande	
1. som avser *utbyte* av ett brott, eller vad någon tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott eller värdet av det mottagna, eller	1. som avser *vinster* av ett brott, eller vad någon tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott eller värdet av det mottagna, eller
2. som avser egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott, som frambragts genom brott, vars användande utgör brott, som någon annars tagit befattning med på ett sätt som utgör brott eller som annars varit föremål för brott.	
Med ett svenskt beslut om förverkande ska även avses ett av svensk domstol meddelat lagakraftvunnet beslut som meddelats med stöd av 36 kap. *1 b* eller *4 §* brottsbalken.	Med ett svenskt beslut om förverkande ska även avses ett av svensk domstol meddelat lagakraftvunnet beslut som meddelats med stöd av 36 kap. *3* eller *5 §* brottsbalken.
3 §[115]	
Med ett utländskt beslut om förverkande avses i denna lag ett straff eller en åtgärd enligt ett lagakraftvunnet beslut, som har meddelats av en domstol i en annan medlemsstat i Europeiska unionen efter rättegång på grund av brottslig handling och som innebär ett slutligt berövande av egendom när domstolen förklarat att egendomen har	

[114] Senaste lydelse 2014:203.
[115] Senaste lydelse 2016:487.

1. utgjort vinning av ett brott eller motsvarande som helt eller delvis uppgår till värdet av denna vinning,

2. utgjort hjälpmedel vid ett brott,

3. förverkats till följd av en tillämpning av

a) artikel 3.1 och 3.2 om utökade möjligheter till förverkande i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott, eller

b) artikel 5 om utvidgat förverkande i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen, eller

4. förverkats med stöd av andra bestämmelser om utökade möjligheter till förverkande än sådana som anges i 3.

Med ett utländskt beslut om förverkande ska också avses ett beslut enligt regler motsvarande den bestämmelse som finns i 36 kap. 5 § brottsbalken.

Denna lag ska inte tillämpas på utländska beslut om förverkande som innebär återställande av egendom till rättmätig ägare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.87 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:755) om elektroniska pengar

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 14 och 15 §§ lagen (2011:755) om elektroniska pengar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap.	
14 §[116]	
Institut för elektroniska pengar och registrerade utgivare är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	Institut för elektroniska pengar och registrerade utgivare är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.
15 §[117]	
Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att institutet för elektroniska pengar eller den registrerade utgivaren samt dess styrelseledamöter och anställda	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att institutet för elektroniska pengar eller den registrerade utgivaren samt dess styrelseledamöter och anställda

[116] Senaste lydelse 2018:1796.
[117] Senaste lydelse 2017:1016.

inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.88 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1070) om handel med sälprodukter

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2011:1070) om handel med sälprodukter[118]

dels att 10 § ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 10 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[118] Senaste lydelse 10 § och rubriken 2011:1070.

1.89 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:595) om införsel av och handel med sprutor och kanyler

Härigenom föreskrivs ifråga om lagen (2012:595) om införsel av och handel med sprutor och kanyler[119]

dels att 10 § ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 10 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[119] Senaste lydelse 10 § och rubriken 2012:595.

1.90 Förslag till lag om ändring i lagen (2013:385) om ingripande mot marknadsmissbruk vid handel med grossistenergiprodukter

Härigenom föreskrivs att 11 § lagen (2013:385) om ingripande mot marknadsmissbruk vid handel med grossistenergiprodukter[120] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[120] Senaste lydelse 2013:385.

1.91 Förslag om lag om ändring i lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder

Härigenom föreskrivs 8 kap. 25 och 26 §§ lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 kap.	
25 §[121]	
En AIF-förvaltare och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till förvaltaren och institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	En AIF-förvaltare och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till förvaltaren och institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Bestämmelser om skyldighet för AIF-förvaltare och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

26 §[122]	
Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 25 § får besluta att AIF-för-	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 25 § får besluta att AIF-för-

[121] Senaste lydelse 2018:1797.
[122] Senaste lydelse 2017:1017.

valtaren eller förvaringsinstitutet samt förvaltarens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 25 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	valtaren eller förvaringsinstitutet samt förvaltarens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 25 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster,* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.92 Förslag till lag om ändring i lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott

dels att 9–10 §§ och 12–13 §§[123] ska upphöra att gälla,

dels att 11 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	11 §[124]
Förverkande av egendom eller dess värde enligt 9 och 10 §§ får ske hos *1. gärningsmannen eller någon annan som medverkat till brottet,* *2. den i vars ställe gärningsmannen eller någon annan medverkande var,* *3. den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i 36 kap. 4 § brottsbalken,* *4. den som efter brottet förvärvat egendomen* *a) genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva, eller* *b) på annat sätt och då haft vetskap om eller skälig anledning att anta att egendomen hade samband med brottet.* *Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket 1–3, får den inte förklaras förverkad. Förverkande enligt*	*Utan hinder av vad som föreskrivs i 36 kap. brottsbalken får egendom som har varit föremål för brott enligt denna lag förverkas hos gärningsmannen eller någon annan som medverkat till brott.*

[123] Senaste lydelse 9–10 §§ och 12 § 2014:307, senaste lydelse 13 § 2014:628.
[124] Senaste lydelse 2014:307.

9 § första stycket 1 får dock ske hos gärningsmannen eller någon annan som medverkat till brottet, även om egendomen vid brottet tillhörde någon annan.

Egendom som enligt 36 kap. 1 c § brottsbalken ska anses som utbyte får förklaras förverkad, om den egendom som den förverkade egendomen trätt i stället för vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket 1–3.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.93 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 11 och 12 §§ lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 kap.	
11 §[125]	
Ett finansiellt holdingföretag, ett blandat finansiellt holdingföretag och ett värdepappersinriktat holdingföretag är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	Ett finansiellt holdingföretag, ett blandat finansiellt holdingföretag och ett värdepappersinriktat holdingföretag är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

[125] Senaste lydelse 2021:481.

12 §[126]

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får besluta att holdingföretaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får besluta att holdingföretaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

---

[126] Senaste lydelse 2017:1018.

1.94 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:1009) om handel med timmer och trävaror

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2014:1009) om handel med timmer och trävaror[127]

dels att 11 § ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 11 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[127] Senaste lydelse 2014:1009.

1.95 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:799) om sprängämnesprekursorer

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (2014:799) om sprängämnesprekursorer ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
15 §[128]	
En sprängämnesprekursor som varit föremål för brott enligt denna lag ska *förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. Även *utbyte* av ett sådant brott ska *förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt.	En sprängämnesprekursor som varit föremål för brott enligt denna lag ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Även *vinster* av ett sådant brott ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.
Om en sprängämnesprekursor enligt denna lag *förklaras förverkad*, får även dess förpackning *förklaras förverkad*.	Om en sprängämnesprekursor enligt denna lag *förverkas*, får även dess förpackning *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[128] Senaste lydelse 2014:799.

1.96 Förslag till lag om ändring i läkemedelslagen (2015:315)

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 4 § läkemedelslagen (2015:315)[129] ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2023.

[129] Senaste lydelse 2015:315.

1.97 Förslag till lag om ändring i lagen (2016:319) om skydd för geografisk information

Härigenom föreskrivs att 13 § lagen (2016:319) om skydd för geografisk information ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	13 §[130]
Om det inte är uppenbart oskäligt, ska följande egendom *förklaras förverkad*:	Om det inte är uppenbart oskäligt, ska följande egendom *förverkas*:
1. avbildningar, beskrivningar och mätuppgifter som tillkommit genom brott mot 3 eller 6 § eller mot föreskrifter som meddelats med stöd av 7 §,	
2. sammanställningar av geografisk information som spridits genom brott mot 9 §, och	
3. egendom som använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag.	
I 36 kap. *5 och 5 b* §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.	I 36 kap. *10 och 18* §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[130] Senaste lydelse 2016:319.

1.98 Förslag till lag om ändring i elsäkerhetslagen (2016:732)

Härigenom föreskrivs i fråga om elsäkerhetslagen (2016:732)[131]
dels att 52 § ska upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 52 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[131] Senaste lydelse av
rubriken 2016:732
52 § 2016:732.

1.99 Förslag till lag om ändring i lagen Strålskyddslag (2018:396)

Härigenom föreskrivs i fråga om Strålskyddslag (2018:396)[132]
dels att 9 kap. 8–10 §§ ska upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 9 kap. 8 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[132] Senaste lydelse av
rubriken 2018:396
9 kap. 8 § 2018:396
9 kap. 9 § 2018:396
9 kap. 10 § 2018:396.

1.100 Förslag till lag om ändring i tullagen (2016:253)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 17 § tullagen (2016:252) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 kap.	
17 §[133]	
Tullverket ska besluta om hel eller delvis befrielse från tulltillägg eller förseningsavgift om det är oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp. Vid bedömningen ska det särskilt beaktas om	
1. den felaktighet eller passivitet som lett till avgiften kan antas ha – berott på ålder, hälsa eller liknande förhållanden, eller – berott på en felbedömning av reglerna eller betydelsen av de faktiska förhållandena,	
2. avgiften inte står i rimlig proportion till felaktigheten eller passiviteten,	
3. en oskäligt lång tid har gått efter det att Tullverket har funnit anledning att anta att avgift ska tas ut utan att den som avgiften gäller kan lastas för dröjsmålet, eller	
4. felaktigheten eller passiviteten även har medfört att den som avgiften gäller fällts till ansvar för brott enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling eller 2 § eller blivit föremål för förverkande av *utbyte av brottslig verksamhet* enligt 36 kap. *1 b* § brottsbalken.	4. felaktigheten eller passiviteten även har medfört att den som avgiften gäller fällts till ansvar för brott enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling eller 2 § eller blivit föremål för *utvidgat* förverkande av *brottsvinster* enligt 36 kap. *3* § brottsbalken.
Deklaranten får helt eller delvis befrias från förseningsavgift även när passiviteten är obetydlig.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[133] Senaste lydelse 2016:253.

1.101 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 9 § lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
9 §[134]	
När en person omhändertas enligt 8 § andra stycket får utländska tjänstemän	
1. kroppsvisitera den som har omhändertagits, om det görs av säkerhetsskäl eller för att söka efter föremål som anges i 2,	
2. omhänderta föremål som kan förverkas enligt 36 kap. *3 § 2* brottsbalken eller kan antas ha betydelse för en utredning om brott eller ha avhänts någon genom brott, och	2. omhänderta föremål som kan förverkas enligt 36 kap. *11 § första stycket* brottsbalken eller kan antas ha betydelse för en utredning om brott eller ha avhänts någon genom brott, och
3. belägga den som har omhändertagits med handfängsel.	
Föremål som har omhändertagits enligt första stycket 2 ska så snart det är möjligt överlämnas till en svensk polisman för prövning av fråga om beslag enligt 10 § andra stycket.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[134] Senaste lydelse 2017:496.

1.102 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
3 §[135]	
Med en europeisk utredningsorder avses	
1. ett beslut i Sverige som innebär att en utredningsåtgärd ska vidtas i en annan medlemsstat i syfte att inhämta bevisning och som har meddelats av en åklagare eller domstol under en förundersökning eller rättegång i brottmål, eller	1. ett beslut i Sverige som innebär att en utredningsåtgärd ska vidtas i en annan medlemsstat i syfte att inhämta bevisning och som har meddelats av en åklagare eller domstol under en förundersökning eller rättegång i brottmål *eller annars inom ramen för en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, eller
2. ett beslut i en annan medlemsstat som innebär att en utredningsåtgärd ska vidtas i Sverige i syfte att inhämta bevisning och som har meddelats eller godkänts av en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare i ett straffrättsligt förfarande eller i ett annat förfarande avseende straffbara gärningar som inleds vid en administrativ eller rättslig myndighet, när ett beslut i ett sådant annat förfarande kan leda till ett förfarande inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål.	2. ett beslut i en annan medlemsstat som innebär att en utredningsåtgärd ska vidtas i Sverige i syfte att inhämta bevisning och som har meddelats eller godkänts av en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare *a)* i ett straffrättsligt förfarande eller i ett annat förfarande avseende straffbara gärningar som inleds vid en administrativ eller rättslig myndighet, när ett beslut i ett sådant annat förfarande kan leda till ett förfarande inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål, *eller*

[135] Senaste lydelse 2017:1000.

b) i ett förfarande som avser en form av förverkande som motsvarar den som avses i 36 kap. 5 § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.103 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:649) om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (2018:649) om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §[136]	
Om egendom som har omhändertagits enligt 3 § kan antas bli förverkad enligt 36 kap. *3* § brottsbalken, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64), *5 § lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål*, *5 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel*, 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67) *eller 5 § lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor*, ska den som förestår verksamheten vid hemmet skyndsamt anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten. Beslutet att omhänderta egendomen får bestå tills frågan om huruvida egendomen ska tas i beslag har prövats.	Om egendom som har omhändertagits enligt 3 § kan antas bli förverkad enligt 36 kap. *11* § brottsbalken, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64) *eller* 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67), ska den som förestår verksamheten vid hemmet skyndsamt anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten. Beslutet att omhänderta egendomen får bestå tills frågan om huruvida egendomen ska tas i beslag har prövats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[136] Senaste lydelse 2018:649.

1.104 Förslag till lag om ändring i spellagen (2018:1138)

Härigenom föreskrivs att 19 kap. 9 § spellagen (2018:1138) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	19 kap.
	9 §[137]
Insatser som tagits emot vid brott enligt denna lag ska *förklaras förverkade*. Även *annat utbyte* av sådant brott ska *förklaras förverkat*. Detsamma gäller utrustning, handlingar och annan egendom som har varit föremål för ett sådant brott. Om en spelautomat förverkas ska även dess innehåll *förklaras förverkat*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.	Insatser som tagits emot vid brott enligt denna lag ska *förverkas*. Även *andra vinster* av sådant brott ska *förverkas*. Detsamma gäller utrustning, handlingar och annan egendom som har varit föremål för ett sådant brott. Om en spelautomat förverkas ska även dess innehåll *förverkas*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.
Utrustning, handlingar och annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förklaras förverkade*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid sådana brott, om brottet har fullbordats.	Utrustning, handlingar och annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid sådana brott, om brottet har fullbordats.
Förverkande kan, utöver vad som framgår av 36 kap. *5 §* brottsbalken, ske hos den som yrkesmässigt tillhandahållit egendo-	Förverkande kan, utöver vad som framgår av 36 kap. *2 och 10 §§* brottsbalken, ske hos den som yrkesmässigt tillhandahållit

[137] Senaste lydelse 2018:1138.

men. I stället för egendomen kan dess värde *förklaras förverkat*.	egendomen. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.105 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1653) om företagsnamn

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 2 § lagen (2018:1653) om företagsnamn ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 kap.	
2 §[138]	
Den egendom som ett brott enligt 1 § gäller ska *förklaras förverkad*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*. Även *utbyte* av sådant brott ska *förklaras förverkat*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 1 §.	Den egendom som ett brott enligt 1 § gäller ska förverkas, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 1 §.
Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 1 § får *förklaras förverkad*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 1 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förklaras förverkat*.	Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 1 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 1 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[138] Senaste lydelse 2018:1653.

1.106 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter[139]

dels att 10 kap. 7 § ska upphöra att gälla,

dels att kapitelrubriken ska lyda ”Straffbestämmelser”.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[139] Senaste lydelse av rubriken 2018:2088 10 kap. 7 § 2018:2088.

1.107 Förslag till lag om ändring i lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 37 och 38 §§ lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 kap.	
37 §[140]	
Ett företag som vid fullgörandet av skyldigheter enligt detta kapitel får sådan kunskap som avses i 36 §, är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.	Ett företag som vid fullgörandet av skyldigheter enligt detta kapitel får sådan kunskap som avses i 36 §, är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.
38 §[141]	
Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 37 § får besluta att företaget samt dess styrelseledamöter och	Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 37 § får besluta att företaget samt dess styrelseledamöter och

[140] Senaste lydelse 2020:402.
[141] Senaste lydelse 2019:742.

anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 37 § eller att det pågår en förundersökning, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 37 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.108 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:272) om konto- och värdefackssystem

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (2020:272) om konto- och värdefackssystem ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[142]	
Följande ska, om de enligt annan författning har rätt att begära att få ta del av uppgifterna, få tillgång till uppgifter genom konto- och värdefackssystemet:	
1. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen om det behövs för en utredning om penningtvätt och finansiering av terrorism.	
2. undersökningsledare om det begärs under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål,	2. undersökningsledare om det begärs under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål, *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*,
3. åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder,	
4. Skatteverket för att utföra revision och annan kontrollverksamhet och för att fullgöra Sveriges åtaganden att lämna upplysningar inom ramen för Sveriges deltagande i det administrativa samarbetet inom Europeiska unionen i fråga om beskattning eller andra avtal som medför en skyldighet att lämna upplysningar i skatteärenden, och	
5. Kronofogdemyndigheten för att	
– utreda om någon har egendom som kan tas i anspråk för utmätning, kvarstad eller betalningssäkring,	
– utöva tillsyn över meddelade näringsförbud,	
– fullgöra Sveriges åtaganden vid gränsöverskridande unionsförfaranden i fråga om kvarstad på bankmedel i mål och ärenden av privaträttslig natur,	

[142] Senaste lydelse 2020:272.

– lämna upplysningar inom ramen för Sveriges deltagande i det administrativa samarbetet inom Europeiska unionen i fråga om informationsutbyte mellan medlemsstaternas socialförsäkringsinstitutioner.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.109 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 och 3 §§ lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
2 §[143]	
En åklagare får besluta om beslag av ett föremål trots att det inte är tillgängligt vid beslutet, om föremålet	
1. skäligen kan antas vara förverkat på grund av brott, och	1. skäligen kan antas vara förverkat på grund av brott *eller på grund av att det härrör från brottslig verksamhet*, och
2. kan antas komma att påträffas i en annan medlemsstat som är bunden av EU-förordningen.	
Det som sägs om föremål i första stycket gäller också om skriftlig handling. I fråga om beslag av sådan egendom som avses i 27 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken gäller även de förutsättningar som anges i de paragraferna.	
3 §[144]	
En åklagare får besluta om beslag av egendom i form av pengar, fordran eller någon annan rättighet *som skäligen kan antas vara föremål för brott enligt lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall eller lagen (2014:307) om straff för penning-*	En åklagare får besluta om beslag av egendom i form av pengar, fordran eller någon annan rättighet, eller av ett motsvarande värde (penningbeslag), trots att egendomen i fråga inte är tillgänglig vid beslutet, om egendomen

[143] Senaste lydelse 2020:968.
[144] Senaste lydelse 2020:968.

tvättsbrott, eller av ett motsvarande värde (penningbeslag), trots att egendomen i fråga inte är tillgänglig vid beslutet, om egendomen	
1. skäligen kan antas vara förverkad på grund av brott, och	1. skäligen kan antas vara förverkad på grund av brott *eller på grund av att den härrör från brottslig verksamhet*, och

2. kan antas komma att påträffas i en annan medlemsstat som är bunden av EU-förordningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

1.110 Förslag till lag om ändring i lagen (2021:600) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om medicintekniska produkter

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2021:600) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om medicintekniska produkter[145]

dels att 5 kap. 4 § ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 5 kap. 4 § ska utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2023.

[145] Senaste lydelse av rubriken 2021:600
5 kap. 4 § 2021:600.

1.111 Förslag till förordning om ändring i strafföreläggandekungörelsen (1970:60)

Härigenom föreskrivs att 1 a § strafföreläggandekungörelsen (1970:60) ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 a §[146]
Vad som sägs i 3, 5, 6 och 8 §§ om den misstänkte gäller i tillämpliga delar ett företag som har förelagts företagsbot i enlighet med *5 § lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.*	Vad som sägs i 3, 5, 6 och 8 §§ om den misstänkte gäller i tillämpliga delar ett företag som har förelagts företagsbot i enlighet med *2 kap. 5 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot.*

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2023.

[146] Senaste lydelse 2019:832.

1.112 Förslag till förordning om ändring i förordning (1970:517) om rättsväsendets informationssystem

Härigenom föreskrivs att 5 § förordning (1970:517) om rättsväsendets informationssystem ska ha följande lydelse

5 §[147]

Uppgift om dom eller beslut av tingsrätt, hovrätt eller Högsta domstolen ska lämnas till Polismyndigheten i följande fall.

Nuvarande lydelse

Uppgift lämnas av	Uppgift lämnas om
1. Tingsrätt, hovrätt, Högsta domstolen	Dom i brottmål Avvisning eller avskrivning av åtal Dom eller slutligt beslut i mål som avses i 19 § andra stycket lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken, 8 § lagen (1985:206) om viten eller *lagen (1986:1009) om förfarande i vissa fall av förverkande m.m.* Slutligt beslut i mål om förvandling av böter eller vite
2. Hovrätt, Högsta domstolen	Undanröjande av lägre rätts beslut att avvisa talan mot dom eller slutligt beslut som anges i 1 Avvisning eller avskrivning av talan mot dom eller slutligt beslut som anges i 1 Undanröjande av dom eller slutligt beslut i mål som anges i 1 på grund av domvilla eller annat rättegångsfel Beslut under rättegång att vidare verkställighet inte får äga rum beträffande den som har dömts till skyddstillsyn Beviljande av resning eller återställande av försutten tid beträffande dom eller slutligt beslut som anges i 1 Beslut att inte meddela prövningstillstånd beträffande dom eller beslut som anges i 1

[147] Senaste lydelse 2014:1119.

Föreslagen lydelse

Uppgift lämnas av	Uppgift lämnas om
1. Tingsrätt, hovrätt, Högsta domstolen	Dom i brottmål Avvisning eller avskrivning av åtal Dom eller slutligt beslut i mål som avses i 19 § andra stycket lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken, 8 § lagen (1985:206) om viten eller *(2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot* Slutligt beslut i mål om förvandling av böter eller vite
2. Hovrätt, Högsta domstolen	Undanröjande av lägre rätts beslut att avvisa talan mot dom eller slutligt beslut som anges i 1 Avvisning eller avskrivning av talan mot dom eller slutligt beslut som anges i 1 Undanröjande av dom eller slutligt beslut i mål som anges i 1 på grund av domvilla eller annat rättegångsfel Beslut under rättegång att vidare verkställighet inte får äga rum beträffande den som har dömts till skyddstillsyn Beviljande av resning eller återställande av försutten tid beträffande dom eller slutligt beslut som anges i 1 Beslut att inte meddela prövningstillstånd beträffande dom eller beslut som anges i 1

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2023.

1.113 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten

Härigenom föreskrivs att 3 § förordningen (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

3 §[148]

Justitiekanslern handlägger anspråk på ersättning med stöd av

– 36 kap. *17 § andra stycket* brottsbalken

– 36 kap. *20 §* brottsbalken

– 2 kap. 1 § eller 3 kap. 1, 2 eller 4 § skadeståndslagen (1972:207), om anspråket grundas på ett påstående om felaktigt beslut eller underlåtenhet att meddela beslut,

– 23 § datalagen (1973:289),

– artikel 82 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) och 7 kap. 1 § lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning,

– 7 kap. 1 § brottsdatalagen (2018:1177),

– 8 kap. 1 § lagen (2019:1182) om Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter,

– 2 kap. 6 § lagen (2007:258) om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst och 2 kap. 5 § lagen (2007:259) om behandling av personuppgifter i Försvarets radioanstalts försvarsunderrättelse- och utvecklingsverksamhet,

– lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder, dock inte anspråk som avses i 8 § i den lagen,

– 5 kap. 3 § lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete, om anspråket grundas på ett påstående om felaktigt beslut eller underlåtenhet att meddela beslut,

– 26 § lagen (2011:111) om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser,

[148] Senaste lydelse 2019:1237.

– 46 kap. 20 § skatteförfarandelagen (2011:1244), eller
– 28 § kamerabevakningslagen (2018:1200).

Justitiekanslern handlägger också andra anspråk på ersättning som grundas på ett påstående om överträdelse av unionsrätten.

Av 4 § följer att vissa anspråk på ersättning med stöd av 3 kap. 1, 2 eller 4 § skadeståndslagen handläggs av Kammarkollegiet.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2023.

1.114 Förslag till förordning om ändring i polisförordningen (2014:1104)

Härigenom föreskrivs att 20 § polisförordningen (2014:1104) ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
20 §[149]	
Polismyndigheten får meddela närmare föreskrifter	
1. om rapporteftergift enligt 9 § polislagen (1984:387),	
2. om vilka hjälpmedel som får användas för att stoppa ett fordon eller annat transportmedel enligt 10 § 5 polislagen,	
3. om dokumentation enligt 27 och 28 §§ polislagen,	
4. om rätten att besluta om förverkande enligt *3 § fjärde stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande,*	4. om rätten att besluta om förverkande enligt 3 *kap. 3 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot,*
5. enligt 2 kap. 33 § och 3 kap. 6 § tredje stycket ordningslagen (1993:1617) i fråga om	
a) utförande och besiktning av en anläggning för motorsport, olycksberedskap eller föreskrifter som i övrigt behövs från säkerhetssynpunkt vid en sådan anläggning, och	
b) utförande och besiktning av skjutbana,	
6. om polislegitimation, utöver vad som anges i förordningen (1958:272) om tjänstekort,	
7. om klädsel, utrustning och annat som krävs för enhetlighet i polisarbetet, och	
8. om verkställighet av denna förordning.	
Föreskrifter som avses i första stycket 1–4 och 6–8 och som berör Säkerhetspolisen ska meddelas i samråd med den.	

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2023.

[149] Senaste lydelse 2021:630.

1.115 Förslag till förordning om ändring i förordning (2017:154) med instruktion för Skatteverket

Härigenom föreskrivs att 6 § förordning om ändring i förordning (2017:154) med instruktion för Skatteverket ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 §[150]
Skatteverket ska förebygga och motverka ekonomisk brottslighet.	
Skatteverket ska medverka i brottsutredningar som rör vissa brott.	Skatteverket ska medverka i brottsutredningar som rör vissa brott *och vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster enligt 36 kap. 5 § brottsbalken om åklagaren finner att det finns särskilda skäl för detta*.
Skatteverket ska delta i det myndighetsgemensamma arbetet mot den grova och organiserade brottsligheten.	

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2023.

[150] Senaste lydelse 2020:101.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Utredningsuppdraget

Den 17 juni beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att genomföra en systematisk översyn av de grundläggande reglerna om förverkande i 36 kap. brottsbalken och i andra författningar där det finns regler om förverkande som kompletterar eller helt eller delvis ersätter brottsbalkens bestämmelser.[1] Enligt direktiven är syftet med översynen att säkerställa att förverkandelagstiftningen är effektiv, ändamålsenlig och modernt utformad samt anpassad till Sveriges åtaganden inom EU och internationellt. I uppdraget ingår bl.a. att överväga och om lämpligt föreslå ändringar som innebär att brottsbalkens bestämmelser om utbytesförverkande och hjälpmedelsförverkande blir generellt tillämpliga inom specialstraffrätten oavsett brottets allvar, ta ställning till om möjligheterna till förverkande utan samband med fällande brottmålsdom bör utvidgas eller om det finns behov av andra ytterligare möjligheter till förverkande. Oavsett ställningstagande till nämnda frågor är utredningens uppdrag att lämna förslag som innebär utökade möjligheter till förverkande. Vidare ska utredningen ta ställning till om de processuella bestämmelser som reglerar förverkandeförfarandet liksom de bestämmelser som reglerar möjligheterna att säkra ett förverkande är ändamålsenligt utformade. Slutligen ingår även i uppdraget att utvärdera tillämpningen av bestämmelserna om penningbeslag och vid behov lämna förslag som utvidgar tillämpningsområdet eller gör bestämmelserna tydligare och mer effektiva.

Genom tilläggsdirektiv som beslutades vid regeringssammanträde den 26 augusti 2021 erhöll utredningen ett tilläggsuppdrag, inne-

[1] Dir. 2020:66, se bilaga 1.

bärande att vi även ska ta ställning till om de rättsäkerhetsregler som enligt 23 kap. 18 a § rättegångsbalken finns till skydd för en fysisk person som misstänks för brott också uttryckligen ska omfatta företag i samband med en utredning om företagsbot.[2] Tilläggsuppdraget omfattar även att överväga om det tydligare bör framgå av lag att bestämmelserna om försvarare och rättegångskostnad i rättegångsbalken även omfattar företag i mål om företagsbot samt om det bör införas en skyldighet för undersökningsledaren att informera företaget om rätten att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare.

Sju experter förordnades att bistå den särskilda utredaren (se närmare det inledande missivet).

2.2 Avgränsningar

Utredningens arbete har varit mycket omfattande samtidigt som stora förväntningar har funnits på att uppdraget ska redovisas vid den tidpunkt som framgår av direktiven. Vi har av det skälet ansett det nödvändigt att tolka vårt uppdrag tämligen strikt och som utgångspunkt ta oss an de uppgifter som uttryckligen utpekas i det uppdrag som lämnats till oss. Vi har därför inte kunnat tillmötesgå alla önskemål om förändringar från externa intressenter som har kontaktat utredningen. Det kan vidare framhållas att utvärderingen av bestämmelserna om penningbeslag främst har genomförts genom en översiktlig genomgång av praxis från i huvudsak hovrätterna samt genom kontakter med företrädare för olika myndigheter som hanterar frågor om penningbeslag, företrädesvis från Åklagarmyndigheten och Justitiekanslern. I övrigt har vi löpande i betänkandet redogjort för att uppdraget i vissa fall har avgränsats på ett sådant sätt att vi inte har övervägt ändringar som skulle kunna ha varit påkallade efter en mer omfattande utredning.

2.3 Vårt arbete

Utredningens arbete har bedrivits i enlighet med sedvanliga metoder för utredningsarbete. Sex av sammanlagt nio sammanträden med expertgruppen har emellertid hållits digitalt på grund av den globala spridningen av viruset SARS-CoV-2 (ofta benämnt Corona-viruset).

[2] Dir 2021:63, se bilaga 2.

Även övriga externa kontakter har av samma anledning skett via telefon eller genom digitala möten. Genom expertgruppen har vi löpande utbytt information med de myndigheter som varit representerade. Vi har även haft flera kontakter med företrädare för olika myndigheter, däribland Justitiekanslern, Säkerhetspolisen, Utredningen om en samlad lagstiftning om Tullverkets befogenheter (Fi 2021:04) och Utredningen om barn som misstänks för brott (Ju 2019:15).

En naturlig utgångspunkt för övervägandena har varit de åtaganden Sverige har enligt internationella rättsakter. Beträffande förslagens utformning har emellertid de internationella instrumenten i regel inte haft någon avgörande betydelse. Vad gäller möjligheten att förverka egendom utan koppling till närmare preciserad brottslighet har vi jämfört hur man i norsk, irländsk och tysk lagstiftning har närmat sig frågan samt haft kontakter med experter i nämnda länder i syfte bl.a. att utreda vilka erfarenheter som kan dras av redan befintliga förslag och regleringar på området. Den 1 juli 2021 genomfördes ett digitalt möte med Johan Boucht angående det norska lagförslag som presenteras närmare i kapitel 5.[3] På samma sätt genomfördes den 5 juli 2021 ett möte med Francis H. Cassidy angående den irländska lagstiftningen om förverkande utan koppling till fällande brottmålsdom.[4] Med hänsyn till den rådande situationen har något studiebesök i annat land inte kunnat genomföras.

Våra överväganden i frågan om förverkanderegleringen i de specialstraffrättsliga lagarna i stället ska omfattas av brottsbalkens generella bestämmelser har utgått från de lagar som nämns i lagstiftningsärendet Utökade möjligheter att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott m.m.[5]. Därefter har vi gått igenom de lagar som anges i den statliga utredningen Vad bör straffas?, bilaga 3, samt slutligen sökt fram de specialstrafflagar som tillkommit efter den 1 januari 2013 genom sökning i databasen Infotorg.[6] Utredningen har även haft vissa underhandskontakter med de departement inom Regeringskansliet som ansvarar för enskilda specialstrafflagar för samråd i fråga om enskilda förverkandebestämmelser enligt departementens uppfattning bör kvarstå eller omfattas av den generella regleringen i brottsbalken.

[3] Johan Boucht är professor vid Oslo universitet.
[4] Francis H. Cassidy är expert på den irländska lagstiftningen och f n stationerad vid Eurojust som Irlands nationella representant.
[5] Prop. 2004/05:135.
[6] SOU 2013:38. Sökningen i Infotorg gjordes den 7 juli 2021.

2.4 Betänkandets disposition

Utredningens lagförslag finns i betänkandets första kapitel, dvs. i kapitel 1. I kapitel 2 (detta kapitel) redogörs för kommitténs uppdrag och arbete.

I *kapitel 3* finns en kort beskrivning av gällande svensk och internationell rätt. Beskrivningen har den omfattning som utredningen har bedömt relevant för att våra överväganden och analyser ska bli enkla att följa och förstå. Redogörelsen gör inte anspråk på att vara fullständig och i vissa delar har vi bedömt att det varit bättre att låta redovisningen av gällande rätt ingå i andra kapitel (det gäller framför allt kapitel 5).

I *kapitel 4* redovisas våra allmänna överväganden om behovet av att reformera förverkandelagstiftningen samt våra närmare överväganden kring bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken.

I *kapitel 5* finns en redovisning av bakgrunden till vårt förslag om självständigt förverkande av brottsvinster samt våra överväganden angående sådant förverkande.

Kapitel 6 innehåller en redogörelse av den problematik som uppstått i relationen mellan målsägandens anspråk och förverkande. Där redovisas även våra överväganden och förslag om hur regleringen bör se ut i framtiden.

I *kapitel 7* redovisas våra slutsatser efter utvärderingen av bestämmelserna om penningbeslag samt våra överväganden i frågor som rör straffprocessuella tvångsmedel.

Kapitel 8 innehåller överväganden om den nya förfarandelag avseende bl.a. utredning om självständigt förverkande och rättegången vid talan om förverkande och företagsbot som utredningen föreslår.

I *kapitel 9* finns våra överväganden när det gäller frågan om 36 kap. brottsbalken ska vara generellt tillämplig även vid brott enligt specialstraffrätten samt överväganden om behovet av särskilda förverkandebestämmelser i dessa lagar.

Kapitel 10 innehåller en redogörelse av några frågor som uppstått med anledning av Sveriges internationella förpliktelser inom förverkandeområdet samt utredningens bedömning av om det finns behov av förändringar med anledning av Sveriges internationella åtaganden.

I *kapitel 11* finns utredningens överväganden i fråga om lagstiftningens ikraftträdande och behovet av övergångsbestämmelser.

Konsekvenserna av utredningens förslag behandlas i *kapitel 12*.

Författningskommentaren finns i *kapitel 13*.

Betänkandet avslutas med det särskilda yttrandet och de fyra bilagor som fogats till betänkandet.

3 Bakgrund

3.1 Inledning

Frågor om förverkande och företagsbot regleras i främst 36 kap. brottsbalken. Det finns även bestämmelser beträffande förverkande i flera specialstraffrättsliga lagar. För handläggningen av mål om förverkande och företagsbot som inte gäller en tilltalad i brottmål gäller lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. samt lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall. För att säkerställa bl.a. att beslut om förverkande kan verkställas finns det möjlighet att använda olika tvångsmedel, främst kvarstad och beslag, innan det slutliga avgörandet fattas av domstol. Bestämmelser om dessa tvångsmedel finns i 26 och 27 kap. rättegångsbalken.

De nu beskrivna bestämmelserna och vissa andra kommer kort att redovisas i det följande. Redovisningen syftar till att förenkla förståelsen av våra överväganden och förslag till lagändringar, men gör inte anspråk på att vara uttömmande.

3.2 Förverkande

3.2.1 Inledning

Förverkande är en särskild rättsverkan av brott. Förverkande kan ske genom sakförverkande eller värdeförverkande. Innebörden av sakförverkande är att viss egendom förklaras förverkad, dvs. att ägaren eller rättighetsinnehavaren förlorar sin rätt till den aktuella egendomen. Vid värdeförverkande avser förverkandeförklaringen i stället värdet av viss egendom eller vissa förtjänster. Ett värdeförverkande har därför formen av en förpliktelse för den enskilde att betala ett

angivet belopp (se nedan i avsnitt 3.5.1 om verkställighet av beslut om värdeförverkande).

De grundläggande reglerna om förverkande finns i 36 kap. brottsbalken. Där regleras bl.a. under vilka förutsättningar förverkande får beslutas och mot vem en talan om förverkande kan riktas. I andra författningar finns det regler om förverkande som kompletterar eller helt eller delvis ersätter reglerna i 36 kap. brottsbalken. Inom specialstraffrätten finns t.ex. regler som innebär att förverkande kan beslutas på annan grund eller riktas mot annan person än vad som är fallet enligt brottsbalkens regler.

3.2.2 Förverkandelagstiftningens bakgrund

Den nuvarande svenska förverkanderegleringen infördes genom en reform av delar av 36 kap. brottsbalken år 1968. Reformen byggde på ett betänkande från 1960 författat av professorn i straffrätt vid Stockholms universitet Hans Thornstedt.[1] Till bakgrunden hör också den Nordiska straffrättskommitténs betänkande om konfiskation.[2] Därefter har förverkandelagstiftningen förändrats i olika omgångar, bl.a. 2005 då möjligheten att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott utökades genom att brottsbalkens regler i större omfattning än tidigare skulle gälla även vid brott som regleras i specialstraffrätten och 2008 när möjligheten till utvidgat förverkande infördes.[3] Det har dock inte genomförts någon mer omfattande översyn av förverkanderegleringen sedan reglerna trädde i kraft.

3.2.3 Brottsbalkens reglering

Enligt 36 kap. 1 § brottsbalken ska utbyte av brott förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Med utbyte av brott avses både konkret egendom som någon kommit över genom brott och det till penningbelopp uppskattade värdet av vad som åtkommits. Begreppet omfattar alltså både konkreta föremål och abstrakt vinst.[4]

[1] SOU 1960:28, Förverkande på grund av brott.
[2] Den Nordiska Straffrättskommittén tillsattes 1960 efter beslut av justitieministrarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige (Island anslöt sig till samarbetet senare) och arbetet resulterade bl.a. i ett betänkande om konfiskation år 1963.
[3] Se prop. 2004/05:135 och prop. 2007/08:68.
[4] Se prop. 1968:79 s. 76 och 79.

Vidare kan vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott förverkas, om mottagandet utgör brott enligt brottsbalken. I stället för det mottagna får dess värde förklaras förverkat. Även egendom som har trätt i stället för utbyte av brott, avkastningen av utbyte samt avkastning av det som har trätt i stället för utbytet kan med stöd av 1 c § förverkas som utbyte av brott. Vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att besluta om förverkande ska enligt 1 a § eventuell skadeståndsskyldighet särskilt beaktas. Tidigare fanns ett förbud mot förverkande när utbytet motsvarade skada för enskild. Detta förbud har numera tagits bort, men utgångspunkten är fortsatt att förverkande ska ske endast undantagsvis i dessa fall (se prop. 1986/87:6 s. 36).

Sedan 2008 är det enligt 1 b § möjligt att förverka inte bara utbyte av det brott som en person döms för utan även att förverka utbyte som kommer från en inte närmare preciserad brottslig verksamhet.[5] Denna förverkandeform kallas för utvidgat förverkande och infördes i svensk rätt som en del av genomförandet av artikel 3 i 2005 års förverkanderambeslut. Bestämmelserna innebär att i det fall någon döms för ett brott som är av beskaffenhet att kunna ge utbyte och för vilket är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer, kan inte endast utbyte av det brott som domen avser förklaras förverkat utan också annan egendom eller dess värde, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Sådant förverkande kan dessutom komma i fråga då någon döms för vissa särskilt uppräknade brottstyper (kravet på fyra års fängelse i straffskalan gäller då inte), förutsatt att brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte samt när någon döms för annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer under förutsättning att brottet har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Förverkandet av sådan egendom som på beskrivet sätt bedöms härröra från den tidigare brottsliga verksamheten ses i dessa fall som en särskild rättsverkan av det brott som personen döms för, dvs. som en särskild rättsverkan av det förverkandeutlösande brottet.[6]

I 2 § regleras förverkande av egendom som använts som hjälpmedel vid brott enligt brottsbalken. Förverkande får beslutas om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda

[5] Se prop. 2007/08:68. Bestämmelsen ändrades sedan år 2016, se prop. 2015/16:155.
[6] Se prop. 2007/08:68 s. 91.

skäl. Även egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel – men som i det enskilda fallet inte kommit till sådan användning – får förverkas. Förutsättningen för förverkande är att brottet antingen har fullbordats eller att det har varit fråga om ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling till brott. Egendom som har framställts genom brott eller vars användande utgör brott får också förverkas enligt den nu aktuella paragrafen. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

I 3 § finns bestämmelser som reglerar förverkande i vissa fall av föremål som riskerar att komma till brottslig användning. Bestämmelsen tar sikte på typiska brottsverktyg. Förverkande av detta slag förutsätter inte att brott har begåtts och förverkandeformen kan därför inte ses som en särskild rättsverkan av brott.

Har det uppkommit ekonomiska fördelar för näringsidkare av brott som begåtts i näringsverksamhet, ska enligt 4 § värdet därav förklaras förverkat, även när det inte följer av andra regler. Detta gäller dock inte om förverkande är oskäligt. Vid den bedömningen ska bl.a. beaktas om det kan antas att näringsidkaren kommer att åläggas annan betalningsskyldighet som svarar mot de ekonomiska fördelarna av brottet.

I 5 § regleras mot vem talan om förverkande kan föras. Enligt den bestämmelsen får förverkande ske från gärningsmannen eller annan som medverkat vid brottet, den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var, den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i 4 §, den som efter brottet förvärvat egendomen genom vissa i huvudsak familjerättsliga fång samt från den som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och som därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet. Om det är fråga om förverkande från någon av de tre först nämnda kategorierna får egendomen förverkas endast om egendomen vid brottet tillhörde den aktuella personen. I fråga om förverkande av utbyte som trätt i stället för det ursprungliga utbytet finns en särskild bestämmelse i sist nämnda hänseende.

Utvidgat förverkande får enligt 5 a § ske från gärningsmannen eller annan som medverkat till det brott som förverkandet grundas på, den som förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller den som förvärvat egendomen på annat sätt och då haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottslig verksamhet.

Förverkande från gärningsmannen eller annan som medverkat måste anses förutsätta att personen fälls till ansvar.[7]

I 5 b § regleras hur en förverkandeförklaring avseende viss egendom förhåller sig till dels särskilda rättigheter i egendomen, dels utmätning och betalningssäkring.

Enligt 6 § kan rätten, när ett sakförverkande framstår som oskäligt eller onödigt ingripande, i stället föreskriva att en särskild åtgärd ska vidtas till förebyggande av missbruk av egendomen. Som exempel på det sistnämnda brukar nämnas att rätten kan föreskriva om borttagande av signaturen på en förfalskad tavla.

Om en förutsättning för förverkande är att någon döms till påföljd, får rätten, enligt 12 §, om den beslutar om påföljdseftergift, ändå besluta om förverkande. I specialstraffrätten kan finnas bestämmelser som är formulerade på ett sådant sätt att det förutsätts att någon döms till påföljd.

I 13 § regleras vad som gäller om brottet har begåtts av någon som inte har fyllt 15 år eller som har handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning. I sådana fall får rätten besluta om förverkande av egendom endast om och i den mån det med hänsyn till gärningsmannens psykiska tillstånd, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

I 14 § regleras möjligheterna att förverka egendom på grund av brott i fall där den brottslige dött eller påföljd av annan orsak inte kan dömas ut. Förverkande kan då ske om stämning i målet har delgetts inom fem år från det att brottet begicks. Förverkande kan ske även under vissa andra förutsättningar. Talan om förverkande får väckas endast om det är påkallat från allmän synpunkt.

Av 15 § framgår att ett beslut om förverkande förfaller om verkställighet inte skett inom tio år från det att beslutet vann laga kraft.

Enligt 16 § får en förverkandeförklaring underlåtas även om det i lag eller författning föreskrivs att förverkande ska beslutas, under förutsättning att förverkande vore uppenbart oskäligt.

I 17 § klargörs att förverkad egendom tillfaller staten om inte annat är föreskrivet. Vidare regleras det fallet att utbyte av ett brott som svarar mot skada för en enskild har förklarats förverkat hos någon. Enligt bestämmelsen är det i ett sådant fall staten som har att svara för ersättning åt den skadelidande. Denna skyldighet är dock

[7] Jfr prop. 2007/08:68 s. 67 ff. (bl.a. formuleringarna i rutorna).

begränsad till värdet av vad som tillfallit staten på grund av förverkandebeslutet.

3.2.4 Förverkanderegler i specialstraffrätten

Utöver bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken finns det regler om förverkande även i vissa specialstraffrättsliga författningar. Även om dessa ibland skiljer sig i olika avseenden från brottsbalkens reglering, fungerar bestämmelserna i brottsbalken som riktlinjer vid tillämpningen av de specialstraffrättsliga reglerna.

Enligt 36 kap. 1 § brottsbalken är reglerna om förverkande av utbyte m.m. tillämpliga på brott inom specialstraffrätten. om det är fråga om brott för vilket är föreskrivet fängelse i mer än ett år. Det är således möjligt att besluta om förverkande vid ett stort antal specialstraffrättsliga brott.[8] Utöver den generella regleringen i brottsbalken innehåller åtskilliga specialstraffrättsliga författningar bestämmelser om förverkande även för brott som inte har mer än ett års fängelse i straffskalan. Så är t.ex. fallet beträffande vissa brott enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

Även bestämmelserna om förverkande av hjälpmedel enligt 36 kap. 2 § brottsbalken ska, om det inte finns avvikande regler, tilllämpas på specialstraffrättsliga brott för vilka det är föreskrivet fängelse i mer än ett år.

Den nu beskrivna ordningen, varigenom bestämmelserna om förverkande av utbyte av och hjälpmedel vid brott är tillämpliga även på specialstraffrättens område under vissa förutsättningar, infördes för att anpassa den svenska lagstiftningen till 2005 års förverkanderambeslut och till 1990 års förverkandekonvention.[9]

3.3 Företagsbot

Bestämmelserna om företagsbot infördes 1986 och har därefter genomgått förändringar år 2006 och 2019. Tillkomsten av systemet med företagsbot motiverades med att det sanktionssystem som gällde tidigare ansågs otillräckligt för att komma till rätta med brott i

[8] Se prop. 2004/05:135 s. 107 f.
[9] Se prop. 2015/16:155 s. 15.

näringsverksamhet.[10] Företagsboten konstruerades inte som en brottspåföljd utan som en särskild rättsverkan av brott och skulle utgöra ett komplement till det individuella straffansvaret.

De centrala bestämmelserna om företagsbot finns i 36 kap. 7–10 a §§ brottsbalken. Enligt 7 § ska ett företag åläggas företagsbot för brott, om det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter och brottet har begåtts i utövningen av näringsverksamhet, sådan offentlig verksamhet som kan jämställas med näringsverksamhet, eller annan verksamhet som ett företag bedriver, om brottet har varit ägnat att leda till en ekonomisk fördel för företaget. För att företaget ska åläggas företagsbot krävs också att företaget inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottet, eller att brottet har begåtts av en person med ledande ställning i företaget, grundad på befogenhet att företräda företaget eller att fatta beslut på dess vägnar, eller av en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten. I bestämmelsen avses med företag både enskilda näringsidkare och juridiska personer. Företagsbot ska inte dömas ut om brottet varit riktat mot företaget ifråga.

När ett företag åläggs företagsbot för flera brott, ska rätten enligt 8 § bestämma en gemensam företagsbot för den samlade brottsligheten. Innan botens storlek fastställs ska ett sanktionsvärde om lägst fem tusen kronor och högst tio miljoner kronor bestämmas. Utgångspunkten för sanktionsvärdet ska vara den samlade brottslighetens straffvärde. Särskild hänsyn ska tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens förhållande till verksamheten. Det ska också tas skälig hänsyn till om företaget tidigare har ålagts att betala företagsbot. Om inte annat följer av 9 eller 10 § ska företagsboten motsvara det belopp som fastställs som sanktionsvärde.

Av 9 § följer att om sanktionsvärdet uppgår till minst 500 000 kronor, ska företagsboten för ett större företag sättas högre än vad som följer av 8 § (s.k. förhöjd företagsbot). Den förhöjda företagsboten ska fastställas till ett belopp som är befogat med hänsyn till företagets finansiella ställning. En förhöjd företagsbot får dock högst bestämmas till ett belopp som motsvarar femtio gånger sanktionsvärdet. Med större företag avses enskilda näringsidkare och juridiska personer som motsvarar de kriterier som anges i 1 kap. 3 § första

[10] Se prop. 1985/86:23 s. 14 f.

stycket 4 årsredovisningslagen (1995:1554). Bestämmelserna i 9 § gäller dock inte staten, kommuner eller regioner.

I 10 § finns en jämkningsregel som innebär att en företagsbot får sättas lägre än vad som borde ha skett med tillämpning av 8 och 9 §§, om brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för företaget och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng, företagets ägare eller innehavare döms till påföljd för brottet och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng för honom eller henne, företaget efter förmåga har försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet, företaget frivilligt har angett brottet, eller det annars finns särskilda skäl för jämkning. Om det är särskilt påkallat med hänsyn till något förhållande som nyss nämnts får företagsboten efterges.

Slutligen följer av 10 a § att ett brott som kan föranleda talan om företagsbot får åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt om brottet har begåtts av oaktsamhet och det inte kan antas föranleda annan påföljd än böter.

3.4 Handläggningen av talan om förverkande och företagsbot

Det finns inga allmänna bestämmelser som reglerar förfarandet vid förverkande i rättegångsbalken. En talan om förverkande kan tas upp som tre olika rättegångsförfaranden, dels genom en förverkandetalan mot en tilltalad inom ramen för brottmålsförfarandet, dels som en förverkandetalan mot en annan person än den tilltalade men fortfarande i samma rättegång som åtalet, dels genom en särskild förverkandetalan utan samband med åtal.

Förverkande på grund av brott sker vanligen genom en förverkandeförklaring som meddelas av domstol. I enklare fall kan emellertid förverkande enligt 48 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken beslutas också genom ett strafföreläggande eller genom föreläggande av ordningsbot.

Tas en fråga om förverkande upp i samband med åtal för det brott som förverkandet grundar sig på, regleras förfarandet av de allmänna reglerna om rättegången i brottmål. Rör förverkandefrågan däremot någon som inte är tilltalad för brott, regleras förfarandet i lagen

(1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Enligt 2 § prövas förverkandefrågan som huvudregel i dessa fall av allmän domstol efter särskild talan och rättegångsbalkens regler om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter tillämpas. Åklagare kan med stöd av 3 § första och andra styckena pröva en fråga om förverkande av sådan egendom som tagits i beslag, om det som ska förverkas inte uppgår till betydande belopp eller det finns andra skäl mot ett sådant förfarande. Om värdet av beslagtagen egendom som ska förverkas uppgår till mindre än en tiondels basbelopp, eller om egendomen saknar saluvärde, får en polisman besluta om förverkande, 3 § fjärde stycket. Detta förutsätter dock att det är uppenbart att förutsättningarna för förverkande är uppfyllda. Den som är missnöjd med en polismans eller en åklagares beslut om förverkande kan anmäla missnöje mot beslutet. Åklagaren kan inom en månad från missnöjesanmälan väcka talan vid domstol, som då slutligen avgör saken. Väcks inte sådan talan ska det beslagtagna återlämnas.

När talan om utvidgat förverkande ska föras mot någon annan än den som åtalats för det förverkandeutlösande brottet ska talan väckas i särskild ordning enligt lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall. Frågan prövas enligt 2 § av allmän domstol efter särskild talan i enlighet med rättegångsbalkens regler om åtal för brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. I 3 § anges att en särskild talan om utvidgat förverkande ska väckas inom ett år från det att domen i målet om det förverkandeutlösande brottet vunnit laga kraft.

En talan om företagsbot kan handläggas på samma sätt som beskrivits ovan, dvs. antingen i samma rättegång som ett åtal för brott eller som en särskild talan enligt lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

3.5 Verkställighet av beslut om förverkande

3.5.1 Värdeförverkande

Bestämmelser om verkställighet av sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet, t.ex. värdeförverkande, finns i bötesverkställighetslagen (1979:189). Närmare bestämmelser om tillämpningen av lagen finns i bötesverkställighetsförordningen (1979:197).

Enligt 1 § bötesverkställighetslagen kan förverkande som innefattar betalningsskyldighet verkställas antingen genom uppbörd eller genom indrivning. Detta gäller dock inte om kvarstad på egendom till säkerställande av betalningsskyldigheten dessförinnan har beslutats. Beslutet om värdeförverkande är då verkställt i och med att det vinner laga kraft. Om uppbörd ska äga rum, sker det så snart domen har meddelats. Indrivning får däremot inte äga rum förrän domen har vunnit laga kraft. Den misstänkte får dock betala förskott på förverkande som innefattar betalningsskyldighet och som kan komma att påföras honom eller henne.

Polismyndigheten är enligt 3 § bötesverkställighetsförordningen central uppbördsmyndighet och har hand om uppbördsförfarandet. Domstolarna medverkar i uppbördsförfarandet genom att de upplyser om möjligheten till frivillig betalning och förser den som har ålagts ett värdeförverkande med ett inbetalningskort.

Uppbörd sker enligt 4 § bötesverkställighetslagen genom att den dömde betalar frivilligt. Om betalning inte äger rum frivilligt, sker indrivning. Polismyndigheten ansöker om sådan åtgärd. Bestämmelserna om indrivning finns i lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m. (indrivningslagen). Indrivningen handhas av Kronofogdemyndigheten. Indrivningslagen omfattar alla slags fordringar som handläggs i allmänna mål hos Kronofogdemyndigheten, se 1 § indrivningslagen, 1 kap. 6 § utsökningsbalken och 1 kap. 2 § utsökningsförordningen (1981:981). Vid indrivning gäller utsökningsbalkens regler om förfarandet vid verkställigheten, om vilken egendom som kan tas i anspråk till täckande av skulden och om möjligheterna att överklaga Kronofogdemyndighetens beslut.

Av 12 och 13 §§ bötesverkställighetslagen följer en möjlighet att lägga ned verkställigheten, om särskilda skäl föranleder det. För ett sådant beslut, som fattas av Kronofogdemyndigheten, krävs att indrivningen skulle vara till synnerligt men för den dömde eller för någon som är beroende av honom eller henne för sin försörjning. Som exempel anges långvarig sjukdom av allvarligare slag eller fysiskt handikapp som försvårar personens förvärvsmöjligheter och existens i övrigt. Det krävs också att det inte är påkallat från allmän synpunkt att indrivningen fortgår, och eftergift bör inte göras för mera betydande belopp. Ett beslut att lägga ned verkställigheten kan överklagas av åklagaren.

Någon motsvarighet till möjligheten att vid böter omvandla obetalda belopp till fängelsestraff eller annan påföljd finns inte i fråga om värdeförverkande.

3.5.2 Sakförverkande

För att egendom ska kunna bli föremål för sakförverkande förutsätts att den utgör utbyte av brott. Enligt vad som uttalats i tidigare förarbeten måste åklagaren därför kunna visa – enligt gängse bevisregler i brottmål – ett otvetydigt samband mellan egendomen och det ursprungliga utbytet och att egendomen i sin helhet trätt i stället för det ursprungliga utbytet.[11] Att tillräcklig utredning kan förebringas i denna fråga blir avgörande för om ett sakförverkande kan ske.

Möjligheten till sakförverkande är avgörande för om visst föremål kan tas i beslag på den grunden att egendomen kan komma att förverkas. På så sätt får den materiella regleringen direkta återverkningar på hur egendom kan hanteras genom processuella tvångsmedel.

Egendom som blir föremål för sakförverkande har normalt tagits i beslag, varför det sällan blir aktuellt att anlita Kronofogdemyndigheten för verkställighet av sådant förverkande. Beslutet om förverkande av egendomen är då verkställt i och med att beslutet vinner laga kraft.

I de undantagsfall där den egendom som sakförverkas inte dessförinnan har tagits i beslag, eller där den beslagtagna egendomen har lämnats kvar i innehavarens vård med stöd av 27 kap. 10 § rättegångsbalken, ska verkställigheten av förverkandet ske enligt utsökningsbalken. Ansökan om verkställighet görs av Polismyndigheten eller åklagaren.

Egendom som förklarats förverkad och värdet av sådan egendom tillfaller, som nämnts ovan, staten om inte annat är föreskrivet.[12] I lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. regleras hur egendomen ska tas om hand. Av 10 § följer att pengar ska redovisas till staten. Annan egendom ska som huvudregel säljas. Enligt 5 § ska dock egendom som kan befaras komma till brottslig användning eller som det annars är olämpligt att

[11] Se prop. 2004/05:135 s. 160 f.
[12] Det följer av 36 kap. 17 § brottsbalken.

sälja oskadliggöras. I fråga om alkoholhaltiga drycker som påträffats i samband med trafikbrott och i vissa andra situationer finns det särskilda regler.

Genom bemyndigande i ovan nämnda lag samt i förordningen (2004:1319) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. får Polismyndigheten meddela föreskrifter om polisens förfarande med egendom som avses i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. och om sättet för kungörande enligt 2–2 b §§ samma lag. Av förordningen följer att Tullverket, Kustbevakningen och Skatteverket får meddela föreskrifter om förfarandet med förverkad egendom för sina verksamhetsområden när det gäller egendom som ska lämnas ut enligt 27 kap. 8 a § rättegångsbalken (dvs. efter att beslaget har hävts).

Med stöd av ovan nämnda bemyndigande har Polismyndigheten gett ut föreskrifter och allmänna råd om förfarande med egendom som tagits i beslag, förverkats eller tagits i förvar (PMFS 2017:4, FAP 102-2). Av föreskriften följer bl.a. hur myndigheten ska agera med förverkad egendom samt att pengar som förverkas ska sättas in på ett särskilt konto tillhörigt staten.

3.6 Åtgärder för att säkra verkställighet av förverkande

3.6.1 Inledning

Vissa straffprocessuella tvångsmedel kan komma till användning för att säkra ett framtida förverkande. För att säkra sakförverkande, dvs. förverkande av viss utpekad egendom, tillämpas då reglerna om beslag. För att säkra ett värdeförverkande tillämpas i stället reglerna om kvarstad och förvar. Enligt penningtvättslagstiftningen och lagstiftningen om finansiering av terrorism finns det även en möjlighet att göra penningbeslag.

3.6.2 Beslag

Av 27 kap. 1 § rättegångsbalken följer att föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott, avhänts någon genom brott eller som kan komma att förverkas på grund av brott får tas i

beslag. Detsamma gäller föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om utvidgat förverkande enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Som redan framgått kan egendom tas i beslag i förverkandesyfte endast om egendomen kan komma att bli föremål för sakförverkande och detta förutsätter i sin tur att egendomen i sin helhet kan härledas till det relevanta brottet.

Möjligheten att ta föremål i beslag för utredning om utvidgat förverkande är påkallad av att det i ärenden om utvidgat förverkande relativt ofta uppkommer behov av att genom beslag säkra bevisning i utredningen om förverkandet utan att detta för den skull sammanfaller med ett behov av att tillgripa beslag för utredningen av det förverkandeutlösande brottet. Det är alltså en följd av förverkandeformens grundläggande konstruktion att de omständigheter som är av intresse för utredningen av förverkandefrågan – och som tar sikte på brottslig verksamhet – inte alltid kommer att vara relevanta också för utredningen av den misstänkta gärningen. I dessa fall finns det därför behov av en klart uttalad möjlighet att tillgripa beslag i direkt syfte att säkerställa utredningen av förverkandefrågan. Vad som kan komma i fråga för beslag är t.ex. handlingar som belyser äganderätten till olika slags egendom eller korrespondens som utvisar ekonomiska transaktioner mellan gärningsmannen och dennes närstående.[13]

Beslag får riktas både mot den som är misstänkt för brottet och annan person. Det finns inte något krav på att brottet ska ha en viss straffskala. Beslag kan därför beslutas även vid bötesbrott. Beslag får emellertid beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (dvs. enbart om åtgärden är proportionerlig).

3.6.3 Kvarstad

För att säkra värdeförverkande finns tvångsmedlen förvar och kvarstad. Dessa regleras i 26 kap. rättegångsbalken. Förvar är en interimistisk åtgärd i avvaktan på domstols beslut om kvarstad. Förvar behandlas i nästa avsnitt.

En första förutsättning för kvarstad är att det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. För det andra ska det finnas risk för

[13] Prop. 2007/08:68 s. 108.

att denne, genom att avvika eller undanskaffa egendom eller på annat sätt, undandrar sig att betala vad som kan komma att ådömas honom på grund av brottet i form av böter, värdet av förverkad egendom, företagsbot eller annan ersättning till det allmänna eller skadestånd eller annan ersättning till målsägande (26 kap. 1 § rättegångsbalken). Även kostnaderna för utmätning ska räknas in. Om dessa förutsättningar är uppfyllda, får domstol besluta om kvarstad på så mycket av den misstänktes egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning. Kvarstad får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något motstående intresse.

En fråga om kvarstad initieras av åklagaren eller målsäganden. När åtal är väckt kan rätten på eget initiativ besluta om kvarstad (26 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken).

Rätten ska hålla förhandling i kvarstadsfrågan så snart det kan ske. Det finns inte någon absolut frist inom vilken en sådan förhandling ska hållas, utom i de fall där egendom tagits i förvar. Förhandling ska då hållas senast på fjärde dagen efter det att ansökan kom in till rätten (26 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken). Om huvudförhandling sätts ut att hållas inom en vecka sedan framställningen kom in, behöver någon särskild kvarstadsförhandling dock inte hållas. I brådskande fall kan rätten fatta ett interimistiskt beslut om kvarstad (26 kap. 2 § sista stycket rättegångsbalken).

Som framgått är det en förutsättning för tillgripande av kvarstad att det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Detta väcker frågan om vad som ska gälla när anspråk riktas mot en juridisk person, vilket kan bli fallet både vid en talan om förverkande enligt 36 kap. 1 och 1 b §§ brottsbalken och för den delen även vid en talan om förverkande av värdet av ekonomiska fördelar enligt 36 kap. 4 §. Av ett avgörande av Högsta domstolen framgår att kvarstad i ett sådant fall kan tillgripas mot den juridiska personen (se NJA 1983 s. 570). Vad som sägs om den som är skäligen misstänkt och dennes egendom ska då i stället gälla den mot vilken det skäligen kan antas finnas anspråk på förverkande och dennes egendom.

Ett beslut om kvarstad är enligt 30 kap. 12 § första stycket 3 rättegångsbalken omedelbart verkställbart. Sådana beslut verkställs av Kronofogdemyndigheten enligt bestämmelser i utsökningsbalken, som också reglerar verkan av kvarstad m.m. (se 16 kap. 14 §, 4 kap. 29 § andra stycket och 31 § samt 12 kap. 6–10 §§ utsöknings-

balken). Kronofogdemyndigheten kan använda våld för att verkställa ett beslut om kvarstad (2 kap. 17 § utsökningsbalken).

När rätten avgör målet ska den pröva om beslutad kvarstad ska bestå. Rätten kan också i samband med domen besluta om kvarstad (26 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken). I de fall där kvarstadsbeslutet är avsett att säkra ett betalningsanspråk som är verkställbart utan hinder av att rättens avgörande inte har fått laga kraft finns det normalt inget behov av att låta åtgärden bestå. Beslut om förverkande är, som framgått tidigare, inte omedelbart verkställbara.

3.6.4 Förvar

Förvar, som alltså är en provisorisk åtgärd i avvaktan på rättens beslut i en fråga om kvarstad, regleras i 26 kap. 3–4 §§ rättegångsbalken.

För detta tvångsmedel gäller att beslutsbefogenheten som huvudregel tillkommer åklagare och att all slags egendom kan komma i fråga för förvar (26 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken). Genom beslut av åklagare kan således fast egendom lika väl som alla former av lös egendom – inklusive banktillgodohavanden och andra fordringsrätter – tas i förvar. Tillämpningsområdet för förvar korresponderar därmed fullt ut med det som gäller för kvarstad.

I brådskande fall har även en polisman rätt att ta egendom i förvar (26 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken). Denna rätt är emellertid inskränkt till lös egendom. Härmed avses för det första lösa saker, dvs. varje slag av rörligt fysiskt föremål samt levande djur. Till följd härav omfattas således pengar. Men även annan lös egendom än lösa saker omfattas, dvs. sådant som aktier och andra värdepapper, fordringar, hyresrätter, bostadsrätter och byggnader på annans mark. Har en polisman tagit lös egendom i förvar, ska åklagaren skyndsamt underrättas om åtgärden. Åklagaren har sedan att omedelbart pröva om egendomen ska förbli i förvar.

För förvar finns en proportionalitetsregel av samma innebörd som uppställs för andra straffprocessuella tvångsmedel i rättegångsbalken (26 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken, jfr 26 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken såvitt gäller kvarstad och 27 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken i fråga om beslag m.m.).

Det är möjligt att lämna kvar ett förvarstaget föremål i innehavarens besittning (26 kap. 3 a § första stycket rättegångsbalken). Detta överensstämmer med vad som gäller i fråga om tvångsmedlet beslag. Förutsättningarna för att föremålet ska få lämnas kvar är att det inte finns någon risk för att det går förlorat och att det även i övrigt är lämpligt.

Avser ett beslut om förvar en fordringsrätt, t.ex. ett banktillgodohavande, ska gäldenären förbjudas att fullgöra sin förpliktelse till någon annan än Kronofogdemyndigheten. Detta motsvarar vad som gäller vid verkställighet av kvarstad (6 kap. 3 § utsökningsbalken). Den som bryter mot ett sådant förbud kan göra sig skyldig till överträdelse av myndighets bud enligt 17 kap. 13 § brottsbalken.

Egendom som har tagits i förvar får inte överlåtas (26 kap. 3 a § andra stycket rättegångsbalken). Ägaren eller innehavaren får inte heller i övrigt förfoga över den på ett sätt som är skadligt för det intresse som säkringsåtgärden avser att skydda. Regeln är utformad efter förebild av vad som gäller i fråga om bl.a. beslag (jfr 27 kap. 10 § rättegångsbalken) och verkställighetsåtgärder enligt utsökningsbalken. En överträdelse av förbudet aktualiserar straffansvar för överträdelse av myndighets bud. Detta förutsätter dock att den drabbade har informerats om konsekvenserna av beslutet.

Vidare gäller att det som tagits i förvar ska vårdas väl och hållas under noggrann tillsyn (26 kap. 3 a § tredje stycket rättegångsbalken). Vad som stadgas är alltså en vårdplikt för det allmänna såvitt gäller den egendom som har tagits om hand. Regeln har sin motsvarighet i regleringen av beslag. När det gäller pengar innebär vårdplikten att medlen ska göras räntebärande.

Även i fråga om förfarandet vid och verkställigheten av förvar har reglerna utformats efter förebild av motsvarande regler om beslag. Detta innebär att verkställigheten av förvar ska dokumenteras i protokoll (26 kap. 3 b § första stycket rättegångsbalken). Av protokollet ska framgå vad som har tagits i förvar och beskrivningen ska givetvis vara så noggrann att det går att identifiera föremålen eller tillgångarna med hjälp av protokollet. Någon värdering av det som tagits i förvar behöver inte göras. Av protokollet ska också framgå var och när och för vilket ändamål förvarstagandet har skett.

Om den vars egendom tagits i förvar inte var närvarande när åtgärden vidtogs, ska han eller hon snarast underrättas om saken och om vad som har skett med den förvarstagna egendomen (26 kap.

3 b § andra stycket rättegångsbalken). Vidare ska den som drabbats av åtgärden på begäran få ett bevis om förvarstagandet. Beviset ska också innehålla uppgift om det brott som misstanken avser (26 kap. 3 b § tredje stycket rättegångsbalken).

Har egendom tagits i förvar, ska frågan om kvarstad underställas rättens prövning senast fem dagar därefter (26 kap. 4 § rättegångsbalken). Det innebär att åklagare ska ta över ledningen av förundersökningen. Om fristen för att ansöka om kvarstad löper ut utan att någon sådan ansökan görs, ska egendomen genast återställas.

Görs ansökan om kvarstad, ska förhandling i kvarstadsfrågan hållas på sätt som har beskrivits i föregående avsnitt.

Om rätten beslutar om kvarstad, ska egendom som tagits i förvar kvarbli i myndighetens vård till dess beslutet har verkställts, om inte rätten bestämmer annat (26 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken).

3.6.5 Penningbeslag[14]

Penningtvätt innebär att åtgärder vidtas med utbyte av brott. Gärningen i sig resulterar oftast inte i något utbyte som skulle kunna bli föremål för utbytesförverkande enligt 36 kap. 1 § brottsbalken (med undantag för eventuell ersättning till penningtvättaren för att utföra penningtvättsåtgärden). Det utbyte som är föremål för penningtvätt har i stället sitt ursprung i ett förbrott, t.ex. ett narkotikabrott eller ett bedrägeri.

I samband med lagstiftningsärendet om en effektivare kriminalisering av penningtvätt infördes i 12 § lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott en möjlighet att säkra egendom i form av pengar, kontobehållningar, aktiedepåer eller liknande som representerar fordringar eller andra rättigheter som misstänks vara föremål för penningtvätt eller avsedd för finansiering av terrorism genom penningbeslag.

Penningbeslag är ett straffprocessuellt tvångsmedel som tar vid när tiden för ett dispositionsförbud löper ut. I lagstiftningsärendet framhölls att tvångsmedlet kvarstad inte alltid är lämpligt att använda för att säkra sådan egendom som varit föremål för ett dispo-

[14] Källor i det här avsnittet är främst prop. 2013/14:121 ”En effektivare kriminalisering av penningtvätt”, promemorian Ju2012/2240/L5 ”Komplettering av penningtvättsutredningens förslag – en ny möjlighet att säkra egendom” och Åklagarmyndigheten rättspm RättsPM 2020:5 ”Penningtvätt och penningbeslag”.

sitionsförbud. Kvarstad kräver t.ex. att det finns en person som är skäligen misstänkt för brottet. Inte heller beslag skulle kunna ta vid där ett dispositionsförbud upphör, eftersom förbudet inte avser föremål vilket är vad som kan säkras genom beslag. I syfte att fullt ut kunna säkra egendom som är föremål för penningtvätt eller avsedd för finansiering av terrorism infördes därför en särskild reglering om tvångsmedel vid penningtvättsbrott i penningtvättsbrottslagen samt i lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall.[15]

Penningbeslag får enligt lagen om penningtvättsbrott ske av pengar, en fordran eller annan rättighet som representeras av ett penningvärde vid penningtvättsbrott och näringspenningtvätt. Med pengar avses kontanter i form av sedlar och mynt samt även elektroniska pengar enligt lagen (2011:755) om elektroniska pengar. För bestämmelsens tillämpning krävs inte att det är just de individuella sedlar och mynt som har varit föremål för penningtvätt som tas i penningbeslag (jfr 27 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken[16]). Med fordran eller annan rättighet avses detsamma som i 26 kap. 3 a § rättegångsbalken[17]. Det kan röra sig om kontobehållningar, aktiedepåer eller liknande som representerar en fordran eller annan rättighet mot en gäldenär eller annan förpliktigad.

För att penningbeslag ska få beslutas enligt lagen om penningtvättsbrott måste det skäligen kunna antas att den egendom som tas i beslag är föremål för brott enligt lagen. Egendomen måste också finnas tillgänglig för penningbeslag, t.ex. hos en gäldenär eller annan förpliktad. Det finns dock inte, som vid förvar/kvarstad enligt rättegångsbalken, något krav på att det ska finnas en misstänkt person identifierad. Inte heller uppställer lagen något krav på att egendomen

[15] Prop. 2013/14:121, s. 87.

[16] 27 kap. 1 § första stycket har följande lydelse:

1 § Föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara avhänt någon genom brott eller förverkat på grund av brott får tas i beslag. Detsamma gäller föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken

[17] 26 kap. 3 a § har följande lydelse:

3 a § Om det som tagits i förvar är ett föremål och om det kan ske utan fara för att föremålet går förlorat och annars är lämpligt, får det lämnas kvar i innehavarens besittning. Avser beslutet om förvar en fordran eller annan rättighet, skall gäldenären eller annan förpliktad meddelas förbud att fullgöra sin förpliktelse till annan än Kronofogdemyndigheten.

Har egendom tagits i förvar, får ägaren eller innehavaren inte överlåta egendomen eller förfoga över den på annat sätt till skada för den vars intressen förvarsbeslutet skall skydda. I fråga om utmätning av egendom som tagits i förvar gäller vad som är föreskrivet i 16 kap. 15 § utsökningsbalken om utmätning av egendom som belagts med kvarstad för fordran.

Det som tagits i förvar skall vårdas väl och hållas under noggrann tillsyn

ska ägas eller innehas av en misstänkt person. Med att egendomen ska finnas tillgänglig avses att den ska vara identifierad och tillgänglig för direkt verkställighet hos t.ex. en bank. Bestämmelsen ger alltså ingen möjlighet att söka efter egendom som skulle kunna tas i penningbeslag eller att besluta om penningbeslag av egendom som inte är, men skulle kunna komma att bli, tillgänglig för penningbeslag. Enligt 13 § penningtvättsbrottslagen är det undersökningsledaren eller åklagaren som beslutar om penningbeslag. Om penningbeslaget avser en fordran eller annan rättighet, ska gäldenären eller annan förpliktad meddelas förbud att fullgöra sin förpliktelse till någon annan än Polismyndigheten. För penningbeslag gäller i övrigt bestämmelserna om beslag i rättegångsbalken.

I fråga om sedlar och mynt gäller samma sak som för beslag i allmänhet, vilket innebär att exempelvis egendom i ett bankfack blir tillgängligt för beslag först efter att egendomen påträffats efter beslut om husrannsakan i bankfacket. Egendom som omfattas av ett dispositionsförbud anses vara tillgänglig för penningbeslag. Detsamma gäller kontobehållning hos exempelvis en bank om bankpersonal i samma stund kan bekräfta att medel finns på kontot så att beslutet omedelbart kan gå i verkställighet.

Så som vid de straffprocessuella tvångsmedlen i rättegångsbalken ska en proportionalitetsbedömning göras även vid tillämpningen av bestämmelsen om penningbeslag. Egendom får alltså tas i penningbeslag endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse. Vid bedömningen bör hänsyn tas till omständigheter som egendomens värde, hur stark misstanken om penningtvätt är, hur stor risken är för att egendomen undanskaffas om beslut inte fattas och vilken skada penningbeslaget skulle kunna förorsaka egendomens ägare eller den som förfogar över egendomen.

3.6.6 Dispositionsförbud vid misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism

Av lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism följer att Polismyndigheten och Säkerhetspolisen under vissa förutsättningar kan fatta beslut om dispositionsförbud för bl.a. pengar och fordringar.

Av 4 kap. 11 § lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism följer att beslut om dispositionsförbud kan fattas om det finns skäl att misstänka att egendom i form av pengar, fordran eller någon annan rättighet är föremål för penningtvätt eller avsedd för finansiering av terrorism och egendomen finns hos en verksamhetsutövare. Beslutet innebär att egendomen eller ett motsvarande värde tills vidare inte får flyttas eller disponeras på annat sätt (dispositionsförbud) av innehavaren. Ett dispositionsförbud får meddelas enbart om det är fara i dröjsmål och det skäligen kan befaras att egendomen annars kommer att undanskaffas och skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär. Beslutet kan fattas även på begäran av en utländsk finansunderrättelseenhet.

Ett beslut om dispositionsförbud ska enligt 4 kap. 12 § lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism så snart som möjligt anmälas till åklagare, som skyndsamt ska pröva om åtgärden ska bestå. Åklagarens beslut får inte överklagas. Om det inte längre finns skäl för åtgärden ska den hävas. Åtgärden upphör att gälla när två arbetsdagar har gått från Polismyndighetens eller Säkerhetspolisens beslut, om den inte hävts före det.

En verksamhetsutövare ska omedelbart underrättas om att en åtgärd har beslutats eller hävts. Den som har drabbats av ett beslut om dispositionsförbud ska underrättas om beslutet när det kan antas att syftet med en beslutad eller förutsedd åtgärd inte motverkas och den framtida utredningen inte skadas om uppgiften röjs. Beslut om underrättelse meddelas av åklagare. En underrättelse behöver inte lämnas, om den med hänsyn till omständigheterna uppenbart är utan betydelse.

Enligt 4 kap. 13 § lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism får ett beslut om dispositionsförbud med anledning av misstänkt penningtvätt endast avse sådan egendom som kommer från brott eller brottslig verksamhet som avses i 1 kap. 6 § första stycket lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism[18].

[18] 1 kap. 6 § första stycket lagen om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism lyder: Med penningtvätt avses i denna lag åtgärder med avseende på pengar eller annan egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet som
1. kan dölja egendomens samband med brott eller brottslig verksamhet,
2. kan främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde,
3. kan främja möjligheterna för någon att undandra sig rättsliga påföljder, eller
4. innebär att någon förvärvar, innehar, hävdar rätt till eller brukar egendomen.

Dispositionsförbudet fungerar som ett slags tillfälligt tvångsmedel som, likt förvar, kan användas i avvaktan på ett beslut om penningbeslag.

3.6.7 Förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m.*

Av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. (stöldgodslagen) följer att bl.a. egendom som har skiljts från sin ägare genom brott och som har anträffats hos någon annan som uppenbart saknar rätt till egendomen, egendom som har anträffats utan att vara i någons besittning och varken ägaren eller någon annan som har rätt till egendomen är känd och egendom som har förvärvats eller tagits emot under hälerilikande förhållanden ska tas i förvar om det inte är uppenbart oskäligt. Egendom kan även tas i förvar enligt stöldgodslagen om varken ägaren eller någon annan som har rätt till egendomen gör anspråk på den.

Bestämmelser om hur egendom som tagits i förvar ska hanteras och om rätt för ägare som senare blir känd, eller för någon annan som har rätt till egendomen, att få egendomen utlämnad till sig eller att få ersättning finns i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.

Det är allmän domstol som i de flesta fallen fattar beslut om att egendom ska tas i förvar enligt lagen. Talan förs av åklagare mot den som frågan angår, om den personen har känt hemvist i Sverige och kan delges på det sätt som är föreskrivet om stämning i brottmål. Om den som äger föremålet inte gör anspråk på egendomen behöver inte talan föras. I det fallet får åklagaren besluta att egendomen ska tas i förvar.

Om åklagaren väcker åtal för det brott som föranlett att egendom tagits i förvar, innan egendomen har sålts eller förstörts, ska domstol i samband med åtalet pröva om egendomen fortfarande ska hållas i förvar. Om talan förs mot någon som inte är tilltalad tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken som är föreskrivna för processen vid åtal för brott där inte svårare straff än böter är föreskrivet.

Stöldgodslagen ska inte användas om lagen (1938:121) om hittegods är tillämplig.

3.7 Övrigt

Utöver det som beskrivits i förevarande kapitel finns det i kapitel 5 en beskrivning av vad som gäller i fråga om förverkande utan koppling till ett konkret brott. I kapitel 6 finns en historisk tillbakablick som beskriver olika överväganden som tidigare har gjorts i lagstiftningsfrågor om målsägandens rätt i samband med förverkande. I kapitel 10 finns viss redogörelse för Sveriges internationella förpliktelser i förverkandehänseende.

Inte heller nu nämnda avsnitt gör anspråk på att ge en fullständig redovisning av allt som kan hänföras till förverkandeinstitutet och den lagstiftning som omgärdar detta.

4 Överväganden om en ny förverkandereglering i brottsbalken

4.1 Allmänna överväganden

4.1.1 En utgångspunkt i direktiven

En utgångspunkt för utredningens arbete har – såsom för de allra flesta utredningar – varit kommittédirektiven. Enligt våra ursprungliga direktiv ska vi:

- överväga och om lämpligt föreslå ändringar som innebär att brottsbalkens bestämmelser om utbytesförverkande och hjälpmedelsförverkande blir generellt tillämpliga inom specialstraffrätten oavsett brottets allvar,
- ta ställning till om möjligheterna till förverkande utan samband med fällande brottmålsdom bör utvidgas eller om det finns behov av andra ytterligare möjligheter till förverkande och, oavsett ställningstagande, lämna förslag som innebär utökade möjligheter till förverkande,
- ta ställning till om de processuella bestämmelser som reglerar förverkandeförfarandet liksom de bestämmelser som reglerar möjligheterna att säkra ett förverkande är ändamålsenligt utformade och lämna förslag till nödvändiga författningsändringar, och
- utvärdera tillämpningen av bestämmelserna om penningbeslag och vid behov lämna förslag som utvidgar tillämpningsområdet eller gör bestämmelserna tydligare och effektivare.

Vad gäller den andra punkten ovan – som alltså gäller frågan om utvidgade möjligheter till förverkande i allmänhet och förverkande utan samband med en fällande brottmålsdom i synnerhet – bör framhållas att punkten måste läsas mot bakgrund bl.a. av direktivens rubrik och vad som i övrigt framhålls i direktiven. Direktivens rubrik är ”Effektivare möjligheter att ta brottsvinster från kriminella – en översyn av lagstiftningen om förverkande” och även av direktivtexten i övrigt framgår att frågan om utvidgade möjligheter till förverkande främst avser förverkande av brottsvinster. Det är alltså tydligt att utredningen i denna del ska fokusera på reglerna om förverkande av brottsvinster (utbyte).

Av direktiven framgår också att det i utredningens uppdrag ingår att göra en systematisk översyn av förverkandelagstiftningen som helhet (se direktiven, bilaga 1 s. 625). Det framgår också att utredningen inom ramen för uppdraget ska säkerställa att lagstiftningen på ett robust sätt lever upp till Sveriges internationella åtaganden (se direktiven, bilaga 1 s. 630 och kapitel 10 nedan).

I tilläggsdirektiv beslutade i augusti 2021 gavs utredningen vidare i uppdrag att:

- ta ställning till om de rättssäkerhetsregler som enligt 23 kap. 18 a § rättegångsbalken finns till skydd för en fysisk person som misstänks för brott också ska uttryckligen omfatta företag i samband med en utredning om företagsbot,
- ta ställning till om det behöver förtydligas att bestämmelserna om försvarare och rättegångskostnad i rättegångsbalken under vissa förutsättningar omfattar företag i mål om företagsbot samt om det bör införas en uttrycklig skyldighet för undersökningsledaren att informera företaget om rätten att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare.

För att underlätta läsningen kan finnas skäl att redan här säga något om hur olika delar av våra överväganden förhåller sig till det uppdrag som utredningen givits.

Frågan om generell tillämplighet av brottsbalkens regler gäller såväl reglerna om förverkande av brottsvinster som reglerna om förverkande av hjälpmedel och den har också mer allmän och systematisk karaktär. Frågan om generell tillämplighet av brottsbalkens regler är i sig inte särskilt komplicerad, men den leder vidare till ganska be-

svärliga följdfrågor som gäller dels i vilken utsträckning det finns anledning att upphäva särskilda förverkandebestämmelser i specialstraffrättsliga författningar, dels frågan om hur regleringen i brottsbalken förhåller sig till kvarvarande specialstraffrättsliga regler. Frågan behandlas därför särskilt i kapitel 9. Det kan emellertid redan här nämnas att utredningens förslag är att brottsbalkens förverkanderegler görs generellt tillämpliga oberoende av brottets svårhet i det enskilda fallet.

Övervägandena gällande utvidgade möjligheter till förverkande av brottsvinster finns dels i detta kapitel, där behovet av en reformering av de nuvarande reglerna om utbytesförverkande och utvidgat förverkande behandlas, dels i kapitel 5, där frågan om förverkande utan koppling till en specificerad brottslig gärning behandlas närmare. Det kan redan här förutskickas att utredningen föreslår att det ska införas en ny förverkandeform – självständigt förverkande av brottsvinster – som ska innebära att egendom kan förverkas oberoende av om det kan påvisas en koppling till ett visst konkret brott så länge det kan visas att egendomen härrör från brottslig verksamhet.

Frågor kring övriga förverkandeformer, som alltså inte särskilt utpekas i direktiven men som ingår i den allmänna översynen av 36 kap. brottsbalken, behandlas inom ramen för detta kapitel.

De processuella frågor som nämns i den tredje och fjärde punkten behandlas tillsammans med övriga processuella frågor i kapitel 7 (om tvångsmedelsfrågor) och i kapitel 8 (om övriga förfarandefrågor).

I kapitel 6 redovisas ett förslag som syftar till att underlätta för målsäganden att få ersättning för sin skada ur förverkad egendom.

Med det sagt är det dags att övergå till de egentliga övervägandena. Innan vi går över till de överväganden som mer konkret berör utformningen av 36 kap. brottsbalken ska emellertid vissa mer generella frågor behandlas i avsnitten 4.1.2–4.1.4. Det synsätt som kommer till uttryck i dessa avsnitt ligger till grund för de överväganden som görs i senare avsnitt och kapitel.

4.1.2 En allmän översyn med en strävan efter enkelhet och tydlighet

Vår bedömning: Reglerna om förverkande bör förenklas och förtydligas. Det bör ske genom att systematiken i kapitlet ändras och bestämmelserna görs så enkla och tydliga som möjligt. Särskilt reglerna om från vem förverkande får ske bör förenklas genom att dessa delas upp och kopplas till varje förverkandeform för sig. Dessutom bör vissa regler som i dag framgår endast indirekt regleras i lag.

Som redan framgått följer av våra direktiv att vi har i uppdrag att göra en mer generell och systematisk översyn av förverkandelagstiftningen. En sådan översyn har efterlysts av bl.a. Lagrådet som påtalat att regleringen innehåller inkonsekvenser och brist på systematik (se senast prop. 2015/16:155 s. 72 f. med vidare hänvisningar bakåt i tiden).

En självklar utgångspunkt för utredningen har alltså varit att förverkandereglerna ska ses över för att göra dem systematiskt sammanhängande.

En annan utgångspunkt för utredningen har varit att reglerna ska göras så enkla och tydliga som den rättsliga materian tillåter. Som antyds av den sist nämnda reservationen är emellertid förverkandesanktionen till sin karaktär sådan att det är svårt att reglera den på ett alltigenom enkelt sätt. Enligt utredningens mening är emellertid den nuvarande regleringen onödigt komplicerad på flera sätt. Här ska blott ges tre exempel.

För det första är reglerna om från vem förverkande får ske svårlästa och svårtillämpade. Detta beror bl.a. på att reglerna avseende olika typer av förverkande i huvudsak har gjorts generella och samlats i en och samma paragraf (36 kap. 5 § brottsbalken) trots att de sakskäl som gör sig gällande ser ganska olika ut för de olika formerna av förverkande. Ett enkelt exempel är att regeln om att förverkande förutsätter att egendomen vid brottet tillhörde den från vilken förverkande ska ske passar mycket illa vid t.ex. utbytesförverkande vid ett bedrägeribrott – regeln måste av uppenbara skäl här tillämpas i strid med sin ordalydelse om förverkande alls ska kunna ske. Reglerna om från vem förverkande får ske bör alltså kunna göras tydligare och enklare om de delas upp och det tillskapas en sådan regel för varje förverkandeform. Härtill kommer att reglerna kan vara svåra att skilja

från andra begränsningar som ligger i systemet, nämligen en processuell begränsning som innebär att förverkande bara kan ske från den mot vilken en förverkandetalan förts och en materiell begränsning som innebär att förverkande kan ske bara från den som äger (eller har annan relevant rätt) till den egendom som förverkas (jfr nedan avsnitt 4.4).

För det andra bygger regelverket i ganska stor utsträckning på outtalade förutsättningar. Dessa förutsättningar är ofta svårtillgängliga i den meningen att det inte är alldeles lätt att finna konkret stöd för dem i auktoritativa rättskällor. Det är vidare så att det, om man inte har dessa förutsättningar klara för sig, är svårare att förstå de regler som faktiskt finns. En sådan outtalad utgångspunkt är att sakförverkande, om det inte särskilt föreskrivs om annat, kan ske bara från den som äger, eller har annan relevant rätt till, en viss sak samt att detta inte är den fråga som regleras i 36 kap. 5 § brottsbalken trots att det kan låta så när man läser bestämmelsen (se närmare nedan i avsnitt 4.4.1).

För det tredje kompliceras den praktiska tillämpningen på ett påtagligt sätt av att utbytesförverkande kan ske medelst sakförverkande endast under förutsättning att den ifrågavarande saken i sin helhet kan kopplas till den brottslighet som ligger till grund för förverkandet. Detta kan på vad man kan kalla ett materiellt plan leda till svåra – och enligt vår mening onödiga – frågetecken kring om förverkande i ett visst fall kan ske genom sakförverkande eller endast genom värdeförverkande. Allvarligare är emellertid att detta på ett tidigare stadium i processen – när underlaget för bedömningen ofta är sämre – påverkar valet mellan de tillgängliga processuella tvångsmedlen (förvar och kvarstad å ena sidan och beslag och penningbeslag å den andra). Det betyder också att möjligheten att använda ett visst processuellt tvångsmedel kan komma att påverkas av hur utredningen fortskrider, även om det i och för sig står klart att förverkande kommer att ske. De problem som här har antytts utvecklas närmare i kapitel 7.

Avslutningsvis kan i detta sammanhang en terminologisk fråga beröras. I bl.a. lagstiftning och litteratur kan man emellanåt se hur det talas om att egendom förklaras förverkad (liksom om förverkandeförklaring).[1] Detta sätt att tala om förverkande torde återspegla ett synsätt enligt vilket egendomen redan vid brottet är förverkad, och

[1] Se t.ex. Gustaf Almkvist, Förverkande av egendom, Uppsala 2014 s. 26 med vidare hänvisningar.

där beslutet bara innebär en bekräftelse på att så är fallet. Utredningen menar att det är klart att tiden har sprungit ifrån detta synsätt. Numera torde de flesta bottna i ett tänkande där egendomen först genom själva beslutet blir förverkad. Ett sådant synsätt gör också att förverkande passar bättre in bland andra typer av rättsverkningar av brott, liksom med det förhållandet att den egendom som förverkas kan ha trätt i stället för annan egendom (jfr nuvarande 36 kap. 1 c § brottsbalken). Denna synpunkt förstärks av vårt förslag som innebär att sakförverkande ska kunna användas i betydligt större utsträckning än tidigare. Våra förslag är därför utformade med utgångspunkt i att det är genom beslutet om förverkande som förverkande sker.

4.1.3 Möjligheterna till förverkande av brottsvinster bör utvidgas

Vår bedömning: Utgångspunkten för förverkandelagstiftningen ska vara att ingen ska göra vinning på brottsliga handlingar, dvs. brott ska inte löna sig. Utgångspunkten ska därför vara att förverkande av brottsvinster ska ske på ett sådant sätt att vinsten neutraliseras.

När det gäller förverkande av brottsvinster bör utgångspunkten vara att brott inte ska löna sig. Principen bör gälla inte bara den som har begått brottet. Ingen ska ges möjlighet att njuta frukterna av brottet. Principen bör – även med beaktande av svårigheterna att leda preventiva effekter i bevis – tillmätas betydelse redan med utgångspunkt i intresset av allmänprevention. Med en tydlig utgångspunkt av innebörd att brottsvinster ska förverkas kan man i viss mån motverka det incitament att begå brott som består just i möjligheten till vinst. Principen vinner också stöd av mer rättviseinriktade överväganden. Den som har fått en brottsvinst bör inte få behålla den. Till detta kan läggas att ett konsekvent genomfört förverkande av brottsvinster kan minska möjligheterna för kriminella nätverk att bygga upp ett resurser, vilket i sig är en viktig åtgärd i ett brottspreventivt perspektiv.

Grundprincipen vid förverkande av brottsvinster bör alltså vara att förverkandet ska leda till en neutralisering av den vinst som gjorts. Neutraliseringstanken innebär att förverkandet i princip bör ta sikte på ett nettobelopp. Huvudregeln är alltså att det är ett nettoförverk-

ande som ska ske. Detta kan emellertid inte vara annat än en huvudregel. Det finns nämligen, också med en sådan utgångspunkt, anledning att utforma reglerna på ett sätt som tar hänsyn till realiteterna och som gör att regelverket kan tillämpas på ett effektivt och rimligt sätt. Det ligger t.ex. närmast i sakens natur att det mer sällan finns några tillförlitliga uppgifter om vilka kostnader som varit förknippade med en viss brottslig verksamhet. Det kan därför inte anses stå i strid med neutraliseringstanken att – ungefär på det sätt som kommer till uttryck i nuvarande praxis – låta bedömningen av hur stor brottsvinsten kan anses ha varit bygga på en uppskattning, dvs. att låta möjligheten till avdrag bero på närmast skälighetsmässiga överväganden.

Ytterligare ett skäl att inte vara alltför långtgående när det gäller att realisera neutralitetsprincipens genomslag vad gäller olika typer av ”avdrag” är att förverkandefrågan måste ses i ett sammanhang där också andra förverkandeformer beaktas. Vad gäller narkotika måste t.ex. beaktas att det som ett inköpskostnadsavdrag avser, dvs. narkotikan, i sig är underkastat förverkande, liksom att regleringen medger förverkande också av dess värde. I NJA 2016 s. 202 har Högsta domstolen visserligen givit uttryck för att nettoprincipen ska tillämpas också vad gäller förverkande av utbyte vid narkotikabrott. Enligt utredningens bedömning kan emellertid rättsfallet inte anses innebära att nettoprincipen ska tillämpas också när det konkreta vederlaget för narkotika finns tillgängligt för förverkande. Likaså måste det anses uteslutet att nettoförverka i en situation där det konkreta vederlaget finns tillgängligt för förverkande samtidigt som inköpet av den försålda narkotikan inte har betalats, dvs. i en situation där förverkandesvaranden har en skuld till bakomliggande led. Utredningen vill inte ta ställning till hur detta rent dogmatiskt ska motiveras, men skälen måste rimligen sökas just i den rättsliga kontexten, dvs. i att situationen mer eller mindre direkt anknyter till den förverkandesituation som uppstår i situationer när narkotikan finns kvar.

Neutraliseringstanken innebär att dubbelförverkande normalt bör undvikas. Man kan uttrycka det så att staten enbart med stöd av reglerna om brottsvinstförverkande i princip inte ska ta samma brottsvinst två gånger. Exempelvis bör en brottsvinst inte förverkas hos gärningsmannen om den har förts till en penningtvättare och förverkas hos denne.

Förverkanderegleringen ger emellertid (och naturligtvis) inte den som begår brott något skydd mot att drabbas av ekonomisk skada och

i den meningen kan effekter uppstå som liknar ett dubbelförverkande: ett exempel är att man kan förverka vederlag för narkotika hos säljaren samtidigt som man förverkar narkotikan hos köparen. Även det förhållandet att man inte får göra vissa typer av avdrag, t.ex. för ersättning till medhjälpare, kan leda till dylika effekter: brottsvinsten kan förverkas hos gärningsmannen utan avdrag för vad som utgivits till medhjälparna, samtidigt som ersättningen förverkas hos de senare.

Den grundläggande tanken – att brottsvinster ska neutraliseras – har på flera sätt haft betydelse för våra överväganden. Den har t.ex. betydelse för bedömningen av om brottsbalkens förverkanderegler bör göras generellt tillämpliga, men också för bedömningen av om det vi kallar självständigt förverkande av brottsvinster bör införas. Med utgångspunkt i att ingen bör tillåtas göra vinst på brottslighet saknas, på ett principiellt plan, skäl att inskränka tillämpningsområdet för brottsvinstförverkande i specialstraffrätten till brott med viss straffskala. På samma sätt bör det – för frågan om förverkande av brottsvinster – inte vara avgörande huruvida någon kan dömas för brott, eller ens att ett konkret brott kan ledas i bevis, utan avgörande bör vara att det kan bevisas (med vad som bedöms vara erforderlig styrka) att fråga är om just brottsvinster. Den nyss angivna utgångspunkten ger också (jfr nedan i avsnitt 4.6) visst stöd för tanken att brottsvinster bör kunna förverkas oberoende av om de motsvarar skada för enskild. Om neutraliseringstanken ska kunna upprätthållas på ett någorlunda konsekvent sätt, bör dess genomförande inte vara beroende av huruvida den enskilde målsäganden kräver skadestånd eller annan ersättning från den som gjort brottsvinsten.

4.1.4 Ett nytt 36 kap. bör införas i brottsbalken

Vårt förslag: De förslag som lämnas i följande kapitel är sammantagna så omfattande att det finns skäl att införa ett nytt 36 kap. i brottsbalken.

Våra förslag innebär sammantaget ganska stora förändringar av reglerna i 36 kap. brottsbalken. Kapitlet har tidigare ändrats vid åtskilliga tillfällen utan att någon mer övergripande översyn har gjorts. Detta återspeglas bl.a. i att kapitlet redan i dag innehåller flera paragrafer som särskiljs genom bokstavsbeteckningar (se 1 a, b och c, 5 a och b samt

10 a och b §§). Att strukturen är otydlig kan möjligen också sägas återspeglas i att en existerande rubrik inte finns med i våra vanligaste lagböcker (när underrubriken Förverkande av utbyte infördes försvann rubriken Om förverkande).

Vi föreslår mot denna bakgrund att det nuvarande 36 kap. brottsbalken upphävs och att ett nytt 36 kap. införs i brottsbalken. Våra närmare överväganden av hur det nya kapitlet bör utformas följer nedan och i kommande kapitel.

4.2 En ny grundläggande regel om ordinärt förverkande av brottsvinster införs

Vårt förslag: En ny regel om ordinärt förverkande av brottsvinster ska införas. Utbytesbegreppet ska utgå och bytas ut mot begreppet brottsvinster. Som brottsvinst ska anses all vinning av brott, inklusive inbesparade kostnader. Någon närmare definition av brottsvinster ska inte finnas i lagtexten.

Det bör även i det nya 36 kap. brottsbalken finnas en regel motsvarande den som finns i 36 kap. 1 § och som tar sikte på förverkande av utbyte av brott.

Det finns emellertid anledning att se över utbytesbegreppet. Detta begrepp bygger i dag på det mer direkta utbytet av brott, även om det i och för sig kan avse såväl konkreta föremål som abstrakt vinst.[2] Sedan stadgas i 36 kap. 1 c § att också egendom som har trätt i stället för utbyte, avkastning av utbyte samt avkastning av det som trätt i stället för utbyte ska anses som utbyte.

Regleringen måste betraktas som onödigt komplicerad och det kan därtill ifrågasättas dels om det finns någon poäng med att skilja mellan vad som är utbyte och vad som ska anses vara det med stöd av 1 c §, dels om inte bestämmelsen i 1 c § leder till ett slags rundgång (eftersom definitionen av vad som ska anses utgöra utbyte upprepade gånger hänvisar till just utbyte). Bestämmelsen väcker också frågor om hur långa kedjorna enligt bestämmelsen i 1 c § kan göras: uppenbarligen omfattas det som trätt i stället för utbyte av utbytes-

[2] Se prop. 1968:79 s. 76 och 79 och prop. 2004/05:135 s. 85.

begreppet, men hur är det med det som trätt i stället för det som trätt i stället för utbyte?

I sammanhanget måste också beaktas att brottsutbyte kan se ut på många olika sätt. Ibland är det konkret egendom som frånhänds någon. Ibland är fråga om ett abstrakt värde som ökar på en sida av en transaktion och minskar på en annan. Situationen är därför inte alltid så enkel att man kan utgå ifrån att det finns ett konkret utbyte som sedan omsätts i olika led.

Regleringen skulle kunna göras enklare om den på ett tydligare sätt tog sikte på den abstrakta vinst som har gjorts i ett visst fall – fråga kan vara både om tillförande av ett värde till någon eller insparade utgifter eller kostnader – inklusive eventuell avkastning som senare uppstår. Som ett övergripande begrepp på denna vinst skulle termen brottsvinst med fördel kunna användas. Huvudfrågan skulle med denna inriktning bli om brottsvinsten finns kvar hos en viss person eller om den har förts vidare och i så fall vart. Den ovan nämnda frågan om hur långa kedjorna kan göras vid tillämpning av 36 kap. 1 c § kommer man visserligen inte ifrån, men den bör i grunden ses som en bevisfråga: var finns brottsvinsten?

Om man på föreslaget sätt övergår till att använda det nya uttrycket brottsvinst saknas anledning att närmare definiera det i lagtext på sätt som nu sker. Skälet till att den nuvarande bestämmelsen i 36 kap. 1 c § infördes var huvudsakligen att man ville ge utbytesbegreppet ett delvis annat innehåll än det hade tidigare, vilket kunde göras endast genom en justering av lagtexten. Mot bakgrund av utredningens förslag om att all typ av egendom som tillhör den berörde ska kunna sakförverkas så länge egendomens värde inte överstiger brottvinsten (se nedan avsnitt 4.7), finns heller inget behov av att definiera brottsvinst för att tydliggöra vilken egendom som kan bli föremål för sakförverkande (och därmed tas i beslag). I sammanhanget kan framhållas att det vanliga inom den svenska straffrätten är att begrepp som används i lagtexten inte definieras uttryckligen – och det även om de har en ganska preciserad innebörd.

I övrigt bör den grundläggande bestämmelsen ha i princip samma uppbyggnad som i dag, dvs. den bör ange att brottsvinster (med reservation för skälighetsundantaget) ska förverkas. Bestämmelsen bör också, som i dag, innehålla en regel om att ersättning för kostnader som uppstått i samband med brott ska förverkas under förutsättning att mottagandet utgör brott. Sådan ersättning kan inte på något rim-

ligt sätt hänföras till brottsvinstbegreppet, och bör därför vara föremål för särskild reglering.[3]

De ändringar som föreslås i avsnitt 9.2 – och som innebär att förverkandereglerna i brottsbalken som utgångspunkt ska vara generellt tillämpliga – innebär emellertid att det andra stycket i nuvarande 36 kap. 1 § kan utgå samt att den begränsning som finns avseende kostnadsersättning i första stycket (att mottagandet ska utgöra brott enligt just brottsbalken) bör ändras på så sätt att det är tillräckligt att mottagandet utgör brott.

4.3 Möjligheterna till utvidgat förverkande ökas något

Vårt förslag: Utvidgat förverkande ska i fortsättningen förutsätta att det är klart mer sannolikt att egendom härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Förverkandeformen ska kunna användas också när någon döms för grovt bokföringsbrott, grovt penningtvättsbrott eller näringspenningtvätt, grovt brott.

Enligt vår bedömning fungerar reglerna om utvidgat förverkande i allt väsentligt på det sätt de var avsedda att fungera. De har också, i relativ närtid, varit föremål för en utvärdering, vilket ledde till vissa utvidgningar av tillämpningsområdet.[4]

I Högsta domstolens avgörande ”Swishöverföringarna” NJA 2021 s. 263 har visserligen den begränsningen kommit till uttryck att utvidgat förverkande inte kan användas för att förverka en abstrakt framräknad vinst. Utvidgat förverkande förutsätter alltså som huvudregel att man har påträffat den egendom som ska förverkas, låt vara att Högsta domstolen inte utesluter att förverkande kan ske också i annat fall om egendomen ändå kan identifieras. Det skulle möjligen kunna argumenteras för att det i vissa fall skulle kunna vara praktiskt att kunna använda utvidgat förverkande också avseende egendom som inte finns tillgänglig på angivet sätt.

Enligt utredningens mening får man emellertid vid diskussion av denna fråga hålla i minnet att utvidgat förverkande innebär att för-

[3] Det gäller även om de kostnader som ersätts inte skulle kunna dras av vid ett eventuellt förverkande av brottsvinsten. Att en ersättning avser kostnader som inte är ”avdragsgilla” kan inte anses innebära att fråga är om en vinst.
[4] Se SOU 2015:67 och prop. 2015/16:155.

verkande sker med utgångspunkt i just de tillgångar som påträffats och att man alltså inte, såsom vid förverkande enligt nuvarande 36 kap. 1 §, tar sin utgångspunkt i ett visst brott och därifrån letar upp brottsvinster. I sammanhanget kan jämföras med de förarbetsuttalanden som gjordes vid införandet av utvidgat förverkande av innebörd att bedömningen av om förutsättningarna för förverkande är uppfyllda ska göras med utgångspunkt i ”egendomens beskaffenhet och de omständigheter under vilka den påträffats samt hur allt detta förhåller sig till vederbörandes personliga och ekonomiska förhållanden”.[5] Eftersom vi genom förslagen om självständigt förverkande bygger vidare på den inslagna vägen tror vi att det skulle vara olyckligt att – samtidigt som självständigt förverkande introduceras – börja justera grunderna för de former av förverkande som utgörs av utvidgat och självständigt förverkande.

Vi föreslår emellertid, till följd av att utbytesbegreppet utmönstras ur lagtexten, att den bedömning som ska ske enligt paragrafen ska ta sikte på frågan om det framstår som klart mer sannolikt att egendom härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet (jfr den nuvarande lagtexten som tar sikte på om det framstår som klart mer sannolikt att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet).[6]

Härutöver föreslår vi i ytterligare ett avseende en justering av regleringen. För att ett brott ska kunna vara förverkandeutlösande i dag fordras att det är av beskaffenhet att kunna ge utbyte. Enligt förarbetena omfattar detta rekvisit tre typer av brott: (1) brott som har vinning som ett rekvisit i brottsbeskrivningen, (2) brott som i det enskilda fallet har gett eller haft förutsättningar att ge utbyte (detta ska då bevisas i det enskilda fallet) samt (3) brott som visserligen inte fordrar vinning enligt brottsrekvisiten, men som till sin karaktär är sådana att de kan ge vinning (t.ex. narkotikasmuggling).[7] Två brottstyper som endast i speciella fall (t.ex. när någon får betalt för att utföra brottet) omfattas av denna uppräkning, men som ändå på ett tydligt sätt indikerar att den dömde är eller har varit involverad i avancerad ekonomisk brottslighet är grovt penningtvättsbrott (inklusive den grova varianten av näringspenningtvätt) och grovt bokföringsbrott. I många fall kan det dessutom förhålla sig så att det

[5] Se prop. 2007/08:68 s. 95.
[6] Jfr i sammanhanget även NJA 2010 s. 374 p. 14–15 och där gjorda hänvisningar.
[7] Se a. prop. s. 94 f.

bakom dessa brott finns annan brottslighet som antingen inte utreds fullt ut (t.ex. med stöd av reglerna om förundersökningsbegränsning) eller som man av andra skäl inte går fram med. Den nuvarande regleringen i 36 kap. 1 b § första stycket bör därför, enligt utredningens mening, kompletteras med en mening som anger att också grovt bokföringsbrott, grovt penningtvättsbrott och näringspenningtvätt, grovt brott, ska utgöra förverkandeutlösande brott. Eftersom dessa brott endast i vissa fall är sådana att de är av beskaffenhet att ge utbyte bör något sådant krav inte uppställas i denna del.

I sammanhanget bör också noteras att de förslag som utredningen lämnar angående självständigt förverkande av brottsvinster (se härom kapitel 5) naturligtvis kan ses som en utvidgning av tillämpningsområdet för den typ av förverkande som går under namnet utvidgat förverkande: genom en bestämmelse om självständigt förverkande tas ytterligare ett steg mot ett system som mer renodlat tar sin utgångspunkt i den ifrågavarande egendomen snarare än i ett bevisat brott. Som framgår av det följande behandlar vi emellertid självständigt förverkande av brottsvinster som en fristående förverkandeform, vilket också på ett mer konkret plan föreslås bli återspeglat i lagtexten.

4.4 Frågan om vem förverkande ska kunna ske från

4.4.1 Inledande överväganden – frågan om från vem förverkande kan ske aktualiserar tre olika frågor

Frågan om från vem förverkande kan ske är komplex. För att skapa reda i frågeställningen bör inledningsvis noteras att det finns inte mindre än tre delvis olika krav eller begränsningar som gör sig gällande i sammanhanget, och som lätt kan förväxlas med varandra.

Till att börja med finns (1) en processuell begränsning – som inte uttryckligen kommer till uttryck i lagtexten – av innebörd att förverkande endast kan ske från den mot vilken en förverkandetalan har förts (eller mot vilken t.ex. ett åklagarbeslut om förverkande riktas). Om man i ett mål som bygger på en talan riktad mot A kommer fram till att en viss brottsvinst inte bör förverkas hos A utan hos B kan man inte göra det inom ramen för målet mot A. Och det gäller oavsett om B ingår i den krets hos vilken förverkande kan ske enligt t.ex. 36 kap. 5 § brottsbalken.

Vidare och för det andra (2) finns en begränsning som ligger däri att egendom bara kan förverkas från den som äger eller (om förverkandet avser viss rätt till egendom) har viss rätt till egendomen. Inte heller detta krav kommer till tydligt uttryck i den nu gällande lagtexten.[8]

Den tredje begränsningen (3) ligger däri att det måste finnas en koppling mellan det som förverkandet grundar sig på (brott, brottslig verksamhet osv.) och den hos vilken förverkande ska ske. Denna koppling kan t.ex. bestå i att någon är gärningsman till det ifrågavarande brottet eller i att någon förvärvat egendom som kommer från brottet, men den kan också ligga i att personen äger något som t.ex. kommit till användning vid brottet. Det är (endast) denna fråga som regleras i 36 kap. 5 § och 36 kap. 5 a § brottsbalken.

En annan sak som gör att regleringen kan vara svår att ta till sig är att de sist nämnda reglerna (3) ofta formuleras på ett sådant sätt att de medger förverkande från en vidare krets än vad som i praktiken kommer i fråga, dvs. de anger nödvändiga, men inte tillräckliga, förutsättningar för att förverkande ska kunna ske från någon. Bakom regleringen finns alltså mer eller mindre outtalade normer som styr hos vem eller vilka – av flera möjliga förverkandesubjekt – som förverkande kan ske.

Ytterligare en komplikation är – vad gäller utbytesförverkande – att frågan ibland gäller konkret egendom som finns kvar hos någon och ibland abstrakt vinning som finns någonstans (jfr t.ex. frågan ”vem har den stulna bilen” med frågan ”hos vem finns vinsten”). Och svaret på frågan om var utbytet finns kan vara olika beroende på hur situationen ser ut. Bilen (som utgör utbyte av brott) kan t.ex. finnas hos någon som alls inte har gjort någon vinst till följd av brottet.

Med detta sagt om frågans komplexitet övergår utredningen nu till att överväga hur den framtida regleringen bör utformas.

[8] Det krav på tillhörighet som kommer till uttryck i slutet av 36 kap. 5 § avser förhållandena vid brottstidpunkten.

4.4.2 Allmänt om hur ”från-frågan” bör regleras

Vår bedömning: Bestämmelserna som reglerar vem förverkandetalan kan föras mot bör utformas enligt följande utgångspunkter:

- Den processuella begränsning som ligger i att förverkande endast får ske från den som förverkandetalan har förts mot behöver inte komma till annat än indirekt uttryck i lagtexten.
- Den materiella begränsning som ligger i att förverkandesubjektet, för att förverkande ska kunna ske, måste äga (eller annars ha relevant rätt till) det som ska förverkas bör komma till tydligt uttryck i lagtexten genom ett särskilt stadgande härom.
- Den begränsning som ligger i kravet på en koppling till förverkandegrunden och som i dag regleras i 36 kap. 5 och 5 a §§ bör som utgångspunkt regleras för varje förverkandeform för sig.

Det processuella kravet – att förverkande kan ske endast från den mot vilken talan väckts i vederbörlig ordning – kommer i dag egentligen inte alls till uttryck i lagtexten. Det kan försvaras med att detta är självklart. En dom kan inte avse någon annan än den som blivit rätteligen stämd eller som fört talan i målet. Vi ser mot den bakgrunden egentligen inget behov av att lagstifta om detta, men av de bestämmelser vi föreslår (se den föreslagna 36 kap. 32 § brottsbalken i vilken det anges att frågan om förverkande prövas på begäran av åklagare) framgår på ett tydligare sätt än av dagens lagstiftning att denna grundläggande processuella regel gäller också vid förverkande.

Det materiella kravet på äganderätt eller viss rätt till det som förverkas bör emellertid enligt utredningens mening komma till tydligt uttryck i lagtexten. Ett skäl till detta är att det då blir lättare att hålla i minnet att förverkande i princip förutsätter både äganderätt (eller annan rätt) till förverkandeobjektet och – vilket behandlas strax nedan – en relevant koppling till grunden för förverkandet. Vi föreslår alltså att det i lagtexten intas en uttrycklig regel om att förverkande får ske bara ifrån den som äger eller annars har en relevant rätt till den egendom som avses. Lagtexten kommer då att innehålla dels en allmän regel om att förverkande bara kan ske från den som äger (eller har annan rätt till) den ifrågavarande egendomen, dels regler motsvarande dagens

36 kap. 5 och 5 a §§ om från vem förverkande kan ske (där kravet på anknytning till förverkandegrunden kommer till uttryck).

De regler som i dag finns i 36 kap. 5 och 5 a §§ och som anger från vilka personer förverkande kan ske är av den tredje typen, dvs. de anger vilken relation som måste finnas mellan grunden för förverkandet och en viss person för att förverkande ska få ske. Regler av detta slag måste finnas också framöver. Det är emellertid för utredningen tydligt att 36 kap. 5 och 5 a §§ är onödigt komplicerade. Vad gäller båda bestämmelserna gäller att de har fått en relativt kasuistisk utformning och innehåller en reglering på detaljnivå som det enligt utredningens mening vore önskvärt att undvika. Vad gäller 36 kap. 5 § tillkommer att bestämmelsen samlat reglerar från-frågan för såväl utbytes- som hjälpmedelsförverkande. Enligt utredningens mening skulle en mer ändamålsenlig ordning kunna åstadkommas om det för varje förverkandeform för sig regleras från vem förverkande kan ske och reglerna därvid ges en mer syntetisk utformning.

Vid bedömning av hur reglerna om från vem förverkande får ske – dvs. regler av den tredje typ som beskrivits ovan – måste man utgå ifrån att regler av detta slag bara kan ange nödvändiga – men inte tillräckliga – förutsättningar för förverkande, dvs. regleringen kan bara ange de yttre ramarna. Inom dessa ramar kommer det att behöva göras ytterligare bedömningar av om förverkande också bör ske. Exempelvis bör anges att förverkande kan ske från gärningsmannen, men det betyder förstås inte att förverkande alltid bör ske från denne; det kan ju t.ex. stå klart att en bedrägerivinst har förts vidare till någon annan och då bör förverkande i princip ske från denne. I sammanhanget kan hänvisas exempelvis till att förverkanderegleringen vid penningtvättsbrott utformades med en generell möjlighet enligt lagtexten att förverka medlen från penningtvättaren, men med klara angivelser i förarbetena om att förverkande inte ska ske från penningtvättaren om pengarna har förts vidare.[9]

En utgångspunkt vid förverkande på grund av brott är, vilket också antyds av det föregående, att förverkande bör kunna ske hos gärningsmannen och andra som medverkar till brottet. Att ett hjälpmedel bör kunna förverkas hos dessa (under förutsättning att de äger eller har annan relevant rätt till egendomen) är närmast självklart. Likaså bör man kunna utgå ifrån att gärningsmannen och andra medverkande i grunden har gjort den vinst som ett visst brott har inne-

[9] Se bl.a. prop. 2013/14:121 s. 70 f. och 118.

burit, såvitt inte annat visas. Sedan gör sig delvis olika överväganden gällande vid de olika förverkandeformerna om hos vilka andra som förverkande bör kunna ske.

En ytterligare utgångspunkt för våra överväganden i denna del är att reglerna bör göras så enkla och begripliga som materian tillåter. Enligt utredningens mening är det bättre att rensa i regelfloran och ta bort från-bestämmelser som nästan aldrig används – men som finns där för att täcka alla eventualiteter – för att i stället skapa någorlunda enkla och begripliga regler avseende de delar som är av praktisk betydelse.

4.4.3 Utformningen av bestämmelserna om vem förverkande får ske från vid förverkande av brottsvinster

Våra förslag: Ordinärt förverkande av brottsvinster ska kunna ske från gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet eller från den som annars gjort vinst genom brottet. Utvidgat förverkande av brottsvinster ska kunna ske från den som döms för det förverkandeutlösande brottet eller från den som förvärvat egendomen utan att skäligt vederlag utgått.

Vad gäller *ordinärt förverkande av brottsvinster* bör det i linje med vad som anförts ovan – och liksom i dag – föreskrivas att förverkande kan ske från gärningsmannen och annan som medverkat till brottet. Därutöver bör det anges i bestämmelsen att förverkande också får ske hos annan som gjort vinst genom brottet. Fråga kan t.ex. vara om en person som har fått en sak eller ett visst värde från gärningsmannen eller en medverkande eller om ett företag i vars ställe brottet har begåtts. Brottsvinsten bör anses ha förts vidare endast till den del den lämnats vidare utan full ersättning. Den som t.ex. köper en stulen sak och betalar skäligt vederlag bör inte anses ha gjort någon brottsvinst (men denne kan naturligtvis bli av med saken till följd av reglerna om godtrosförvärv).

- Utgångspunkten är att gärningsmannen gör brottsvinsten vid brottet. Denna utgångspunkt bör i princip anses gälla också om gärningsmannen tillser att vinningen tillkommer annan (jfr 23 kap. 7 §).

- Om gärningsmannen fortsatt har en konkret sak i sin besittning har hen naturligtvis gjort brottsvinsten och förverkande kan ske från hen.
- Om gärningsmannen senare har givit saken till någon annan bör gärningsmannen i och för sig anses ha gjort brottsvinsten, men också den som fått saken bör anses ha gjort brottsvinst. Detta kan vara betydelsefullt eftersom det inte sällan kan förhålla sig så att det bara är på det sistnämnda stället som egendomen finns i behåll och kan förverkas. Vid semibenefika överlåtelser bör man kunna se det så att den mottagande har gjort en del av brottsvinsten. Det faktum att förverkande kan ske på två ställen innebär inte att dubbelförverkande bör ske; tvärtom bör det undvikas.
- Motsvarande resonemang är i princip tillämpligt också om gärningsmannen har gjort mer abstrakt vinning, t.ex. sparat kostnader eller undvikit beskattning. En annan sak är att det ofta torde vara svårt att visa att vinning av den typen av brott har förts vidare.

Vid utvidgat förverkande av brottsvinster är det på samma sätt som vid ordinärt förverkande i princip fråga om att neutralisera brottsvinster. Men vid denna typ av förverkande är fokus i princip inriktat på egendom som man på ett eller annat sätt stöter på, och dessutom tillkommer det förverkandeutlösande brottet som ett slags förverkandelegitimerande faktum. Förverkande från någon bör därför förutsätta en tydlig koppling till det förverkandeutlösande brottet. Enligt vår mening bör regeln utformas så att utvidgat förverkande kan ske från gärningsmannen eller annan medverkande till det förverkandeutlösande brottet samt från den som förvärvat egendomen från dessa utan att skäligt vederlag utgått. Det innebär att kopplingen till det förverkandeutlösandebrottet finns också i de fall egendom förverkas från annan. Förverkande från gärningsmannen eller medverkande bör, liksom i dag (jfr t.ex. prop. 2007/08:68 s. 68, rutan) förutsätta att dessa dömts, men detta bör komma till tydligare uttryck i lagtexten.

Självständigt förverkande behandlas först i nästkommande kapitel, men det kan redan här förutskickas att eftersom bedömningen sker fristående, dvs. utan koppling till något konkret brott, finns heller inget brott som det kan uppställas ett krav på en viss relation till. Om det på sätt som krävs enligt de föreslagna reglerna om självständigt för-

verkande bevisas att egendomen härrör från brottslig verksamhet kan denna därför – kort sagt – förverkas från den som äger egendomen.

4.5 Den som har egendomen ska presumeras äga den

Vårt förslag: En presumtionsregel av innebörd att den som har egendom i sin besittning ska anses vara ägare till egendomen, om det inte framgår att den tillhör annan införs. Den ska kompletteras av en bestämmelse som innebär att en person som besitter egendom tillsammans med någon som denne bor tillsammans med ska anses vara ägare till egendomen, om det inte görs sannolikt att den andra parten är samägare till denna enligt lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt och det inte heller framgår att egendomen tillhör den andre eller någon annan.

Som framgått av avsnitt 4.4 ovan föreslår utredningen att en regel införs som tydliggör att förverkande som huvudregel får ske endast från den som äger (eller har annan relevant rätt) till den egendom som förverkandet avser. För att förverkanderegleringen ska bli effektiv bör det även införas en presumtionsregel i 36 kap. brottsbalken som anger att den som har egendom i sin besittning ska anses vara ägare till egendomen om det inte framgår att den tillhör annan. Om personen besitter egendomen tillsammans med någon som denne bor tillsammans med ska personen anses vara ägare till egendomen om det inte görs sannolikt att den andra parten är samägare till denna enligt lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt och det inte heller framgår att egendomen tillhör den andre eller någon annan.

Förslaget har utformats med utgångspunkt i bestämmelserna i 4 kap. 18–19 § utsökningsbalken, vilket också innebär att ledning i viss mån kan sökas i den praxis som finns för den bestämmelsen även när förverkandefrågor avgörs. En skillnad mot bestämmelsen i utsökningsbalken är dock att vi anser det rimligt att presumtionsregeln utsträcks även till andra personer som förverkandesvaranden bor tillsammans med än den person hen är gift eller sambo med. Reglerna som finns i utsökningsbalken om undantag från utmätning gör sig inte på samma sätt gällande när det är fråga om förverkande av brottsvinster. I någon mån kan dock förverkande av egendom som förverkandesvaranden har tillsammans med sin familj underlåtas med stöd

av den allmänna skälighetsregeln som i framtiden kommer att finnas i 36 kap. 16 §.

När det gäller förverkande av brottsvinster från barn följer det av praxis från utsökningsrätten att barn normalt inte anses äga egendom i föräldrarnas hem. Därutöver följer av förslaget till ändring av hittillsvarande 36 kap. 13 § brottsbalken (33 § enligt utredningens förslag) att förverkande av brottsvinster får ske från bl.a. barn. Ändringen är föranledd av utredningens utgångspunkt att brott inte ska löna sig, vilket även bör gälla för personer som inte kan dömas till ansvar för brott. (se mer om den bestämmelsen nedan i avsnitt 4.11.6).

4.6 Frågan om förverkande av brottsvinster ska inte längre vara sekundär i fall där vinsten motsvarar skada för enskild

Vårt förslag: Brottsvinster ska som huvudregel kunna förverkas oberoende av om de motsvarar ett enskilt anspråk eller inte. Staten ska i sådana fall svara för ersättning till den enskilde upp till det belopp som influtit genom förverkandet. Detta ska dock inte gälla när brottsvinsten utgörs av föremål eller liknande egendom som den utsatte blivit av med genom brott. Också då ska emellertid förverkande kunna ske om det finns särskilda skäl.

Det förhållandet att utbyte av brott motsvarade skada för enskild utgjorde länge ett hinder mot att förverka utbyte. Denna långtgående och strikta reglering mjukades emellertid upp år 1987.[10] Enligt de regler som då infördes ska man, vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att förklara utbyte av ett brott förverkat, beakta bl.a. om det finns anledning att anta att skadeståndsskyldighet i anledning av brottet kommer att åläggas eller annars bli fullgjord. Denna regel innebär att förverkande i och för sig kan ske, t.ex. i fall där brottsvinsten är större än den motsvarande skadan och i fall där en tjuv har sålt stöldgodset och målsäganden är okänd, men huvudregeln kan fortsatt sägas vara att förverkande inte ska ske när utbyte av brott motsvarar skada för enskild: för att förverkande ska hindras räcker att det kan antas att skadeståndsskyldighet kommer att åläggas och

[10] Se prop. 1986/87:6.

vid tvivel ska man i enlighet med allmänna principer falla tillbaka på den för den berörde lindrigaste bedömningen.[11]

Den ordning som nu har beskrivits avviker från de regler som gäller i t.ex. Danmark, Finland och Norge och går i grunden tillbaka på ett vägval som den svenska lagstiftaren gjorde i samband med 1968 års reform av förverkandereglerna. I propositionen skrev departementschefen följande:

> Från dansk, finsk och norsk sida har därvid förordats en reglering som i vissa delar skiljer sig från gällande svenska bestämmelser och som inte har biträtts på svensk sida. Inom kommittén var man ense så långt att förverkande inte skulle ske, om den skadelidande hade blivit gottgjord före rättegången eller framställde sitt anspråk i denna. Åsikterna var däremot delade beträffande de fall då den skadelidande inte hade framfört sitt skadeståndskrav före eller i rättegången eller då han uttryckligen hade avstått från sitt krav eller då han var okänd. Enligt den danska uppfattningen, som delades av representanterna från Finland och Norge, skulle vinningsförverkande kunna ådömas i sådana situationer. För att en målsägande, som framställde sitt anspråk senare, inte skulle bli ekonomiskt lidande av att vinningen av brottet redan hade förklarats förverkad, ansågs att den förverkade egendomen skulle få användas för att gottgöra målsägande den skada han har lidit. På svensk sida vidhölls den i Sverige gällande regeln, att vinning av brott inte kan förklaras förverkad om den motsvaras av skada för enskild, oavsett om ersättningskrav har framställts eller ej. Inom kommittén ansåg man inte att skillnaden i rättssystemen på detta område hade någon större praktisk betydelse. I de fall när den skadelidande inte hade framställt anspråk på ersättning, torde det nämligen sällan finnas några tillgångar att dra in genom förverkande. Den reglering som inom kommittén förordades av de övriga nordiska länderna har numera införts i den danska förverkandelagstiftningen.[12]

Flera skäl talar för att nu ta ett ordentligt kliv mot den ordning som förordades av Danmark, Finland och Norge – och som också med vissa variationer gäller i dessa länder – och enligt vilken förverkande kan ske också om brottsvinsten motsvaras av skada för enskild – självfallet med undantag för de fall där ett redan erlagt skadestånd har neutraliserat hela brottsvinsten, liksom för de fall där brottsvinsten utgörs av ett föremål som någon har ett anspråk på (i dessa fall bör

[11] Se prop. 1986/87:6 s. 38. Jfr i sammanhanget även Petter Asp, Förverkande av utbyte som motsvarar skada för enskild, Festskrift till Magnus Matningsdal, Oslo 2021, s. 20 ff. Som där utvecklas kan diskuteras i vilken utsträckning ett förverkande, med hänsyn till den regel som finns i 36 kap. 17 §, någonsin kan bli uppenbart oskäligt på den grunden att skadeståndsskyldighet kan komma att åläggas förverkandesubjektet.
[12] Se prop. 1968:79 s. 46 f.

föremålet normalt lämnas ut till målsäganden eller tas om hand enligt lagen [1974:1065] om vist stöldgods m.m.).

En första fördel med en sådan ordning är att det effektiviserar förverkandesanktionen. Så snart det inte redan är ett faktum att brottsvinsten har neutraliserats genom kompensation till en enskild finns möjlighet att förverka brottsvinsten.

En andra fördel med ordningen är att den samtidigt som den effektiviserar förverkandesanktionen kan göra det enklare för målsäganden att få sitt anspråk på ersättning tillgodosett. Det som fordras är en regel som tydligt anger att staten övertar ansvaret för att ersätta målsäganden i dessa situationer, dvs. att målsäganden i princip har rätt till de medel som förverkas i den mån dessa motsvarar den skada hen lidit.

I någon mån kan en ordning uppbyggd på detta sätt också förenkla hanteringen av förverkande och enskilt anspråk i rättsprocessen, såtillvida att åklagaren i första hand ska söka förverka brottvinsten samtidigt som målsägandens intresse kan bevakas indirekt genom ett anspråk på de medel som staten tillfaller staten genom förverkandet.

Det nu sagda bör som huvudregel inte gälla i fall när brottsvinsten utgörs av konkreta föremål eller annan liknande egendom som den utsatte har blivit av med genom brott, t.ex. vid en stöld. I de fallen ska ju egendomen, som ovan noterats, i regel inte förverkas, utan återbördas till målsäganden eller tas om hand enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m.

Vi föreslår mot denna bakgrund att den särskilda regeln i 36 kap. 1 a §, om att skadeståndsskyldighet ska beaktas vid bedömande av om ett förverkande är uppenbart oskäligt, slopas. Detta innebär att förverkande av brottsvinster kommer att kunna ske också i många av de fall brottsvinsten motsvarar skada för enskild. Den närmare utformningen av reglerna om målsägandens rätt behandlas i kapitel 6.

4.7 Tillämpningsområdet för sakförverkande ska utvidgas

Vårt förslag: Brottsvinster ska kunna förverkas genom sakförverkande eller värdeförverkande. Sakförverkande ska inte – såsom är fallet i dag – förutsätta att egendomen kan knytas till brottet, utan i stället kunna ske så länge egendomens värde inte överstiger brottsvinstens. Om det finns särskilda skäl för det ska emellertid även

egendom vars värde överstiger värdet av brottsvinsten få förverkas. Det överskjutande värdet ska då återbetalas till den som egendomen förverkats från.

Vidare ska rätten, om bevisning om vad som ska förverkas, inte alls eller endast med svårighet kan föras, få göra en bedömning efter vad som är skäligt av vad som ska förverkas.

Om en brottsvinst har gjorts av flera gemensamt ska förverkande som huvudregel bestämmas för varje person för sig, men om det föreligger särskilda skäl ska rätten få föreskriva att de svarar en för alla och alla för en.

Som redogjorts för ovan i avsnitt 4.2 förutsätter sakförverkande i dag att egendomen i sin helhet kan härledas till ett konkret brott. I författningskommentaren till vad som i dag utgör 36 kap. 1 c § anförs följande om möjligheterna till sakförverkande:

> I bestämmelsen anges att egendom som trätt i stället för utbytet anses som utbyte. Genom denna ändring kan egendom som trätt i stället för det ursprungliga brottsutbytet bli föremål för sakförverkande. Om exempelvis den som begått en stöld säljer stöldgodset och köper en bil för den erhållna köpeskillingen, kan just bilen förklaras förverkad. Även egendom som ersatt något som i sin tur har trätt i stället för det ursprungliga brottsutbytet skall kunna bli föremål för sakförverkande. Det saknar alltså betydelse om egendomen omvandlats i flera led. Åklagaren måste kunna visa – enligt gängse bevisregler i brottmål – ett otvetydigt samband mellan egendomen och det ursprungliga utbytet och att egendomen i sin helhet trätt i stället för det ursprungliga utbytet. Att tillräcklig utredning kan förebringas i denna fråga blir avgörande för om ett sakförverkande kan ske.[13]

Att sakförverkande på detta sätt begränsas till egendom som i sin helhet har trätt i stället för utbyte i snäv mening innebär som redan antytts att problem tillskapas på såväl en materiell som en processuell nivå.

På den materiella nivån kan begränsningen leda till svåra – och enligt vår mening onödiga – frågetecken kring huruvida förverkande i ett visst fall kan ske genom sakförverkande eller endast genom värdeförverkande. Det är svårt att se varför förverkande ska behöva ske genom värdeförverkande om t.ex. en bil till 90 procent har be-

[13] Prop. 2004/05:135 s. 160 f. Jfr även NJA 2016 s. 202 p. 6: ”Förverkande av viss egendom, sakförverkande, förutsätter att den egendom som utgör utbytet (eller dess substitut) finns kvar. I annat fall har förverkande endast ansetts kunna ske av egendomens värde …”.

talats med stulna sedlar men till 10 procent med lönemedel, men där också de sista 10 procenten motsvaras av en brottsvinst som gjorts av förverkandesvaranden.

Också i övrigt kan emellertid sättas i fråga om den svenska ordningen – där det i många fall blir nödvändigt att utforma ett förverkandeyrkande som ett yrkande om värdeförverkande – är lämplig liksom om den står i god överenstämmelse med bakomliggande internationella instrument, där skyldigheten att förverka i regel avser vinning av brott (värdeförverkande) eller egendom till motsvarande värde (sakförverkande); de formella gränserna för sakförverkande sätts då genom att egendomens värde inte får överstiga brottsvinsten (jfr NJA 2010 s. 374 p. 12 ff. och det särskilda yttrandet i det rättsfallet).

Till detta ska sedan läggas att de rådande begränsningarna avseende sakförverkande påverkar hanteringen i ett tidigare stadium av processen – i ett skede när underlaget för bedömningen av om viss egendom kommer att kunna knytas till ett visst brott regelmässigt är sämre – nämligen såtillvida att de påverkar valet mellan de tillgängliga processuella tvångsmedlen (förvar och kvarstad å ena sidan och beslag och penningbeslag å den andra sidan). Beslag kan i förverkandesyfte användas endast om fråga är om ett föremål som kan komma att sakförverkas och det förutsätter – som framgår av föregående stycken – att det finns ett otvetydigt samband mellan egendomen och det ursprungliga utbytet. Det sagda betyder att möjligheten att använda ett visst processuellt tvångsmedel kan komma att påverkas av hur utredningen fortskrider, även om det i och för sig står klart att förverkande kommer att ske.

En enklare och mer rationell ordning – såväl materiellt som processuellt – skulle åstadkommas genom att helt enkelt tillåta sakförverkande av egendom tillhörig förverkandesubjektet så länge värdet på egendomen, som huvudregel, inte överstiger brottsvinsten. I praktiken innebär detta i materiellt hänseende en påtaglig förskjutning från värdeförverkande till sakförverkande och i processuellt hänseende en motsvarande förskjutning från förvar och kvarstad till beslag. Om man härtill lägger att det enligt utredningens förslag ska bli möjligt att tillämpa penningbeslag också vid utredning av annan brottslighet än penningtvättsbrott så bör utredningens förslag innebära en tydlig förenkling och förbättring på framför allt förundersökningsstadiet.

Ytterligare en förändring som föreslås i det här avseendet är att det under vissa förutsättningar bör vara möjligt att förverka även

egendom vars värde överstiger värdet av brottsvinsten. Dessa förutsättningar kan lämpligen komma till uttryck på så sätt att det anges att sådan egendom får förverkas om det föreligger särskilda skäl. Särskilda skäl bör kunna föreligga om ett sakförverkande annars är omöjligt t.ex. av det skälet att förverkandesvaranden enbart äger ett fåtal men mycket värdefulla saker. Om så är fallet bör alltså även dessa värdefulla saker kunna tas i anspråk för förverkande och det överskjutande värdet ska sedan återbetalas till den som egendomen förverkats från. Särskilda skäl bör kunna föreligga också om brottsvinsten har en tydlig koppling till viss egendom, t.ex. att en viss bil har förvärvats i huvudsak med brottsvinster. Likaså bör särskilda skäl kunna föreligga om bara viss egendom bedöms vara omsättningsbar och den har ett högre värde en brottsvinsten.

Förverkandebeslutet bör, vid sakförverkande av annat än sådant som direkt och i sin helhet härrör från brott, formuleras så att den ifrågavarande egendomen förverkas som motsvarande en brottsvinst på ett visst angivet värde. I förverkandehänseende bör den bedömning av värdet som därmed görs i princip vara slutlig. Det centrala vid ett förverkande är att egendom som bedöms ha visst värde tas ifrån förverkandesvaranden. Vilket värde som egendomen slutligen inbringar vid en försäljning är i det perspektivet en sekundär fråga. Genom att formulera förverkandebeslutet på detta sätt ges emellertid underlag för att bedöma om eventuell återbetalning ska ske i fall där egendomen visar sig ha ett värde som är större än värdet av brottsvinsten. Syftet med att ange värdet är alltså att undvika att sakförverkande används på ett i förhållande till förverkandesvaranden oskäligt sätt.

En konsekvens av en förändring av det slag som nu föreslås är att de benificieregler som kommer i spel vid verkställighet av ett värdeförverkande i många fall inte längre kommer att göra det. Eftersom förverkandereglerna mer sällan slår mot en persons samlade förmögenhet bör detta emellertid inte bli ett problem särskilt ofta. När fråga är om förverkande av brottsvinster i form av sakförverkande kan också ifrågasättas om beneficietanken fullt ut gör sig gällande. Tillräckligt bör under alla omständigheter vara att frågan beaktas vid bedömande av vilken egendom som ska beslagtas och eventuellt senare förverkas. Ytterst finns också ett remedium hos domstolen, eller den som annars beslutar om förverkande; denna har möjlighet att bedöma ett förverkande som uppenbart oskäligt.

En annan konsekvens av förslagen är att statens förverkandeyrkande – eftersom förverkandet vid sakförverkande inte kommer att verkställas enligt utsökningsbalkens regler – kommer att gå före andra anspråk på den ifrågavarande egendomen (och därigenom i viss mån sätta förmånsordningen ur spel). Denna konsekvens är enligt utredningens mening i de flesta fall fullt rimlig: t.ex. ska skatteskulder eller för den delen andra skulder i princip inte kunna betalas med brottsvinster. En annan ordning skulle innebära att det inte går att upprätthålla principen om att brott inte ska löna sig.

Det kan emellertid inte uteslutas att det kan uppstå situationer i vilka det framstår som så oklart huruvida brottsvinsten finns kvar hos ett visst subjekt, att det framstår som uppenbart oskäligt med förverkande. Ett exempel på en sådan situation skulle kunna vara att en brottsvinst har gjorts år 1 i ett företag, som i huvudsak bedriver legitim verksamhet, och att förverkandefrågan aktualiseras några år senare samt att det då finns åtskilliga borgenärer som gör anspråk på företagets tillgångar. Om det finns risk för att ett sakförverkande av tillgångar tillhöriga företaget på ett oskäligt sätt skulle inkräkta på borgenärernas rätt bör detta kunna beaktas. Enligt utredningens mening bör det emellertid inte finnas något generellt hinder mot förverkande i dessa fall. Däremot bör regleringen – i sin generella utformning – ge myndigheterna utrymme att beakta sådana faktorer vid val av vilken egendom som ska förverkas genom sakförverkande liksom vid valet mellan att sakförverka och värdeförverka. Se närmare i författningskommentaren om de överväganden som kan behöva göras vid val av vilken egendom som ska förverkas.

Vanliga regler om hur man förfar med förverkad egendom bör gälla (se bl.a. 6 § lagen [1974:1066] om förfarande med förverkade egendom och hittegods m.m. samt 30–33 §§ i Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om förfarande med egendom som tagits i beslag, förverkats eller tagits i förvar, PMFS 2017:4 FAP 102-2).

Utredningen bedömer vidare att det finns skäl att ge den bestämmelse som finns i nuvarande 36 kap. 4 § tredje stycket (jfr nästa avsnitt angående paragrafen i övrigt) – om att rätten, om bevisning om vad som ska förverkas inte alls eller endast med svårighet kan föras, får göra en bedömning av vad som ska förverkas – generell tillämpning. Det är uppenbart att det inte sällan kan vara svårt att med någon säkerhet bestämma hur stor en brottsvinst är och det är enligt utredningens mening då att föredra att det finns tydligt stöd för de

bedömningar som kommer att behöva göras (och som i många fall görs redan i dag).

När flera har gjort en brottsvinst gemensamt bör huvudregeln vara att förverkandet ska bestämmas för sig för var och en av dem. I vissa situationer kan det emellertid finnas skäl att göra det möjligt att föreskriva om solidariskt ansvar. Det bör i regel inte komma i fråga när det gäller relationen mellan flera fysiska personer, men när en brottsvinst har uppkommit med inblandning av juridiska personer på ett sådant sätt att det civilrättsligt skulle bli aktuellt med ansvarsgenombrott, alltså att det inte finns skäl att upprätthålla gränserna mellan t.ex. ett moderbolag och ett dotterbolag, eller mellan en fysisk person och en juridisk person, bör det kunna bli aktuellt. I praktiken torde det här ofta röra sig om bulvansituationer. Utredningen föreslår att det ska finnas möjlighet att föreskriva om solidariskt ansvar om det föreligger särskilda skäl.

4.8 Regleringen om fördelar i näringsverksamhet ska tas bort

Vårt förslag: Regleringen i nuvarande 36 kap. 4 § tas bort då den inte längre behövs på grund av våra förslag om

- att begreppet brottsvinster ersätter utbytesbegreppet,
- att reglerna om från vem ordinärt förverkande av brottsvinster får ske utvidgas,
- att förverkandereglerna i brottsbalken görs generellt tillämpliga, och
- att det införs en generell regel om att rätten under vissa förutsättningar får göra en bedömning av vad som ska förverkas.

Regleringen i nuvarande 36 kap. 4 § innebär i förhållande till 1 § att det finns möjligheter att förverka inte endast utbyte utan också ekonomiska fördelar som uppkommit för en näringsidkare. Om våra förslag genomförs kommer sådana fördelar att omfattas av begreppet brottsvinster och förverkande kommer också, om brottsvinsten gjorts av näringsidkaren, att kunna förverkas hos denne. Det gäller oberoende av om brottet regleras i brottsbalken eller i specialstraff-

rätten. Vi föreslår vidare att en reglering som motsvarar den som nu finns i 36 kap. 4 § tredje stycket – om att rätten under vissa förutsättningar får göra en bedömning av vad som ska förverkas utifrån vad som är skäligt – ska införas i nya 36 kap. och där göras generellt tillämplig. Mot denna bakgrund föreslår utredningen att regleringen i nuvarande 36 kap. 4 § upphävs.

4.9 Hjälpmedel, egendom som varit föremål för brott och farliga föremål

4.9.1 Bestämmelsen om hjälpmedelsförverkande i 36 kap. 2 § första stycket är ändamålsenligt utformad

Vårt förslag: Den nuvarande bestämmelsen i 36 kap. 2 § första stycket om hjälpmedelsförverkande överförs oförändrad till det nya 36 kap.

Det har under utredningsarbetet inte framkommit uppgifter om att det finns några egentliga problem förknippade med hur de nuvarande reglerna om hjälpmedelsförverkande i 36 kap. 2 § första stycket är utformade. Utredningen föreslår därför inga ändringar i dessa regler.

Med utgångspunkt i att hjälpmedelsförverkande främst syftar till att förebygga framtida brottslighet har vi övervägt om möjligheten att förverka värdet i stället för att förverka hjälpmedlet i praktiken är överflödig. Ett förverkande av egendomens värde kan normalt inte bidra till att förebygga framtida brottslighet och är inte heller påkallat med hänsyn till mer allmänna överväganden (t.ex. om att det skulle vara stötande att låta personen behålla egendomen). Vid överväganden för och emot ett sådant förslag har vi dock stannat vid att låta bestämmelsen stå kvar oförändrad då det i något fall skulle kunna vara aktuellt med värdeförverkande. Så skulle kunna vara fallet om det är fråga om mycket värdefull egendom som använts i begränsad utsträckning vid utförandet av ett brott, t.ex. en bil som använts vid smuggling. Möjligheten att värdeförverka i stället för att sakförverka bör därmed vara kvar, men mot bakgrund av att ett sådant förverkandet i många fall närmast kan uppfattas ha en bestraffande karaktär bör möjligheten användas endast i undantagsfall. Sammantaget överförs

bestämmelsen om hjälpmedelsförverkande i princip oförändrad till det nya 36 kap. Bestämmelsen kommer i det nya 36 kap. att finnas i 8 §.

4.9.2 Förverkande av brottsföremål

Vårt förslag: Reglerna om förverkande av brottsföremål i nuvarande 36 kap. 2 § andra stycket utvidgas så att förverkande kan ske av egendom som framställts genom brott, vars användande utgör brott, som någon tagit befattning med på ett sätt som utgör brott eller som annars varit föremål för brott. I dessa fall ska inte förutsättas att förverkande behövs för att förebygga brott eller att det annars finns särskilda skäl för det.

Reglerna om förverkande av brottsföremål i 36 kap. 2 § andra stycket är – om de ställs i relation till de specialstraffrättsliga regler som finns på området – begränsade, framför allt genom att det uppställs ett krav på att förverkande ska förutsätta att förverkande behövs för att förebygga brott eller det annars finns särskilda skäl. Enligt utredningens mening finns ingen rationell anledning till denna ganska påtagliga diskrepans mellan de regler som finns i brottsbalken respektive i specialstraffrätten. Bestämmelsens fakultativa utformning och den regel som säger att förverkande inte får ske om det skulle vara uppenbart oskäligt ger – också med beaktande av att bestämmelsen fortsättningsvis kommer att vara generellt tillämplig inom specialstraffrätten – tillräckligt utrymme för att avstå från förverkande i de fall det inte är befogat att förverka sådan egendom som bestämmelsen tar sikte på. Vi föreslår därför att kravet på att förverkande ska behövas för att förebygga brott eller att det annars ska föreligga särskilda skäl slopas. Härutöver föreslås också att regleringen kompletteras med en bestämmelse som anger att också egendom som varit annars har varit föremål för brott får förverkas samt att bestämmelsen förtydligas genom att de olika möjligheterna till förverkande upptas i en punktlista. Skälet för att lägga till ”annars har varit föremål för brott” är främst att det gör det möjligt att slopa åtskilliga specialstraffrättsliga bestämmelser som är formulerade på detta sätt. Bestämmelsen kommer i det nya 36 kap. att finnas i 9 §.

4.9.3 Förverkande av särskilda brottsverktyg

Vårt förslag: Den nuvarande regleringen i 36 kap. 3 § 1 justeras så att det framgår att förverkande kan komma ifråga inte bara om det kan befaras att egendomen kommer till brottslig användning, utan också om egendomen ska komma till användning i samband med brott. Det förtydligas också att omständigheterna under vilka egendomen påträffas kan ges viss självständig betydelse vid bedömningen. I övrigt föreslås att ordningen mellan de tre punkterna ändras.

Reglerna om förverkande av föremål som kan användas vid brott (särskilda brottsverktyg) i 36 kap. 3 § är i huvudsak ändamålsenligt utformade.

En särskild fråga som har väckts under utredningsarbetet är om det inte borde finnas möjlighet att mer generellt förverka skyddsvästar på den grunden att de kan antas bidra till en ökad risk för skjutningar. Utredningen har därför övervägt om man genom justeringar av nuvarande 36 kap. 3 § 1 skulle kunna åstadkomma en sådan ordning.

Enligt utredningens bedömning skulle det förvisso vara möjligt att ta ett litet steg i denna riktning genom smärre justeringar i nuvarande 36 kap. 3 § 1. Sålunda skulle det, för att tydliggöra att det inte fordras att egendomen används för att begå själva brottet, kunna föreskrivas att det som ska kunna befaras är att egendomen ska komma till användning i samband med brott.

Det är emellertid svårt att se att man på denna väg kan åstadkomma ett rättsläge där skyddsvästar mer generellt kan förverkas när de förekommer i brottsaktiva miljöer. Eftersom skyddsvästar primärt syftar till att skydda västbäraren kan antas att ett förverkandeyrkande inte sällan kommer att mötas av invändningen att västen eller västarna inte ska användas i brottsliga syften utan i skyddssyfte. Och enligt utredningens bedömning kommer en sådan invändning inte alltid att kunna lämnas utan avseende. Enligt utredningen är det inte heller rimligt att förverka skyddsvästar om de inte kan befaras komma till användning i samband med brott. Sammantaget innebär det sagda att en justering av bestämmelsen i nuvarande 36 kap. 3 § 1 inte kan förväntas leda till att skyddsvästar mer generellt kan förver-

kas när de finns i brottsaktiva miljöer. Enligt utredningens bedömning kan det likväl vara värt att ta det lilla steg som skisserats ovan.

Utredningen föreslår alltså att den ovan diskuterade justeringen av nuvarande 36 kap. 3 § 1 genomförs, men erinrar samtidigt om att detta knappast innebär någon generell lösning på frågan. Om lagstiftaren mer allmänt vill förhindra att privatpersoner använder skyddsvästar bör detta lösas på annat sätt än genom förverkandereglerna i brottsbalken.

Utöver denna förändring har lagtexten utformats så att den på ett tydligare sätt än i nuvarande 36 kap. 3 § 1 ger uttryck för att omständigheterna under vilka egendomen påträffas kan ges betydelse också som en positiv faktor vid bedömning av om förverkande ska ske (jfr förarbetena till den nuvarande bestämmelsen som närmast ger uttryck för att det som utgångspunkt fordras att egendomens beskaffenhet i sig ger underlag för att befara att egendomen ska komma till brottslig användning).[14]

För att göra paragrafen lättare att förstå förordar utredningen också att de olika punkterna i paragraferna läggs i en annan ordning än för närvarande. Enligt utredningens mening är det mest logiskt att inleda med den punkt som tar sikte på vapen, att som en andra punkt uppta de föremål som är ägnade att användas vid skadegörelse och liknande brott och att sedan som en tredje och sista punkt uppta den punkt som mer allmänt tar sikte på föremål som kan befaras komma till användning vid brott.

Bestämmelsen kommer i det nya 36 kap. att finnas i 11 §.

4.9.4 Hjälpmedel, egendom som varit föremål för brott och farliga föremål ska kunna förverkas från den som äger eller med tillämpning av presumtionsregeln

Vårt förslag: Hjälpmedel, egendom som varit föremål för brott och särskilda brottsverktyg ska kunna förverkas från den som äger eller med tillämpning av presumtionsregeln anses äga egendomen.

Vad gäller särskilda brottsverktyg, dvs. föremål som kan förverkas med stöd av nuvarande 36 kap. 3 §, finns ingen koppling till brott eller liknande som förverkandet grundas på. Förverkandet bygger

[14] Se NJA II 1948 s. 177 f. och Gustaf Almkvist, Förverkande av egendom, Uppsala 2014 s. 127 f.

i stället på själva egendomen och dess egenskaper. Bestämmelsen om från vem förverkande får ske bör därför utformas så att det anges att förverkande får ske från egendomens ägare eller den som med tillämpning av den föreslagna presumtionsregeln ska anses äga egendomen. Detsamma bör gälla i fråga om hjälpmedel och egendom som varit föremål för brott. Också i dessa fall är det äganderätten som – vid sidan av de särskilda förutsättningarna för sådant förverkande – som bör vara avgörande.

4.10 Tredje mans rätt i förverkandeprocessen

4.10.1 Gällande rätt

Tredje mans ställning och rätt i en förverkandeprocess mellan staten och förverkandesvaranden följer enligt gällande rätt av praxis. I rättsfallet NJA 1991 s. 496 slog Högsta domstolen bl.a. fast att bestämmelserna om intervention i 14 kap. RB i och för sig endast är direkt tillämpliga i rättegången i tvistemål men att bestämmelserna ändå får anses gälla analogt i mål som gäller förverkande av egendom. Av rättsfallet följer emellertid att en tredje man inte kan få ställning som självständig intervenient i ett mål om förverkande. Det innebär bl.a. att hen inte får en ställning av part i rättegången och är därmed inte är berättigad att själv överklaga dom eller beslut i målet.

Genom reglerna i 14 kap. rättegångsbalken finns det två möjligheter för tredje man att försöka göra sin rätt gällande i den brottmålsprocess i vilken åklagaren begär att egendomen som tredje man menar att hen äger ska förverkas. En möjlighet är att tredje man påstår att saken i förverkandeprocessen mot den tilltalade rör hens rätt till egendomen. Tredje man kan då, i enlighet med vad som nyss sagts, ansöka om intervention i brottmålet i analogi med 14 kap. 9 och 10 §§ rättegångsbalken. Bestämmelserna om intervention gör dock skillnad mellan ordinär intervention och självständig intervention (14 kap. 11 §). Vid ordinär intervention gäller bl.a. att intervenienten inte får fullfölja talan mot dom eller beslut i målet annat än tillsammans med den part på vars sida hen intervenierat (1 st.). En självständig intervenient har däremot ställning som part i rättegången (2 st.) och är därmed berättigad att själv rättshandla i målet och t.ex. överklaga en dom eller ett beslut. En förutsättning för att självständig intervention ska föreligga är avgörandet på grund av

rättsförhållandets natur eller annars är gällande för och mot intervenienten som om det hade meddelats i rättegång där intervenienten varit part. Avgörande är alltså om domen har rättskraftsverkan mot intervenienten eller inte. En dom där viss egendom förklaras förverkad, anses i regel endast gälla i förhållande till den som talan om förverkande har förts. Om en tredje man var egendomens rätta ägare gäller domen alltså inte mot hen. Av Högsta domstolens praxis följer alltså att tredje man inte kan få ställning som självständig intervenient i ett mål där åklagare för talan om förverkande mot en tilltalad.

Vid sidan av möjligheten till intervention kan en tredje man väcka talan om bättre rätt mot den tilltalade. En sådan talan ska i enlighet med bestämmelserna i 14 kap. 4 § om inträde i rättegång som mellankommande man handläggas gemensamt med den rättegång där förverkandefrågan tas upp.

Att gällande rätt ska tillämpas på det sättet har sedan slagits fast i flera lagstiftningsärenden, bl.a. när frågan om effektivare regler om förverkande av fordon vid trafikbrottslighet utreddes samt när svensk rätts förenlighet med Förverkandedirektivets artiklar bedömdes. Att frågan aktualiserades i det sist nämnda lagstiftningsärendet beror på att det av artikel 8.9 i förverkandedirektivet följer att tredje man ska ha rätt att ”hävda äganderätt eller annan egendomsrätt” till egendom som begärs förverkad. När direktivet införlivades med svensk rätt angav utredaren att en tredje man med grundade anspråk på den egendom som yrkas förverkad rimligen redan under förundersökningen framfört sina anspråk om detta. Tredje man borde även under sådana förhållanden ha utnyttjat möjligheten att begära rättens prövning av det beslag som gjorts. Alternativt kan tredje man invända mot Kronofogdemyndighetens verkställighet av ett beslut om kvarstad. På så vis ansågs tredje mans rätt säkrad i processen. I tillägg finns de möjligheter till inträde i brottmålsprocessen som har beskrivits ovan.

För det fall en dom om förverkande fått laga kraft kan tredje man hävda sin äganderätt genom att enligt 59 kap. 1 § första stycket 2 rättegångsbalken klaga över domvilla.

Sammantaget finns det alltså enligt gällande rätt vissa möjligheter för tredje man att hävda sin rätt i förverkandeprocessen. Dessa möjligheter är emellertid i praktiken mycket begränsade.

I en begäran om förhandsavgörande till EU-domstolen – de förenade målen C-845/19 och C-863/19 Okrazhna prokuratura – Varna – har en bulgarisk domstol ställt frågor om omfattningen av den rätt till ett effektivt rättsmedel som tillerkänns tredje man som påstår sig ha äganderätt till egendom som har förverkats enligt förverkandedirektivet ska förstås. I förhandsavgörande slår EU-domstolen, med hänvisning till såväl artikel 8 i förverkandedirektivet som artikel 47 i EU-stadgan om grundläggande rättigheter, fast att en tredje man ska ha tillgång till ett effektivt rättsmedel. Det innebär att EU-rätten utgör hinder för en nationell lagstiftning som tillåter förverkande till staten av egendom som påstås tillhöra en annan person än förverkandesvaranden, utan att denna person har möjlighet att delta i förverkandeförfarandet.

Mot bakgrund av avgörandet kan frågan ställas om de begränsade möjligheter som för närvarande står tredje man till buds tillgodoser dennes krav på ett effektivt rättsmedel.

4.10.2 Behov av reform

Vår bedömning: Tredje mans ställning i förverkandeprocessen bör klargöras i lag.

Genom beskrivningen av gällande rätt ovan framgår att tredje man har möjlighet att på olika sätt hävda sin rätt till egendom i en förverkandeprocess. Denna rätt följer emellertid i dagsläget inte direkt av lag utan av praxis och analogi med lagstiftning avsedd för tvistemål. Den processuella regleringen som omgärdar förverkandeprocessen är i viss mån svårtillgänglig vilket kan leda till att likartade fall behandlas olika. I det här sammanhanget, när hela förverkandelagstiftningen är föremål för översyn, är det lämpligt att återigen se över frågan om tredje mans rätt för att se om det går att göra bestämmelserna enklare att tillämpa men också säkerställa att regelverket lever upp till kraven på ett effektivt rättsmedel för tredje man.

Vid sidan av det nu sagda finns det även andra argument som talar för att det är en fördel om frågan om tredje mans rätt aktualiseras redan i brottmålsprocessen eller i samband med en särskild talan om förverkande. Ett skäl är att en tredje man inte bör vara hänvisad till särskilda rättsmedel för att komma till sin rätt. Det bör alltså vara

tydligt att tredje man har möjlighet att få en ställning, om än begränsad, redan i den ordinarie processen. Vidare bör tredjemansskyddet vara utformat på ett sådant sätt att det inte är orimligt svårt för en tredje man att hävda sin rätt. Dessutom är det så att det av lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. följer att staten ska sälja eller förstöra egendom som förverkats eller lämnats till staten som hittegods. Det innebär att tredje man som missat sin möjlighet att intervenera i den ordinarie processen kan förlora sin rätt till egendomen på grund av att staten gjort sig av med den. Den part som i ett sådant fall har köpt egendomen av staten har gjort ett exstinktivt fång som inte kan angripas av tredje man, dvs. ett köp som utsläcker tidigare ägares rätt till egendomen. I vissa fall kan den förlorade rätten ersättas av det värde som egendomen inbringat, men det kan förutses att det finns situationer då det är den faktiska egendomen som tredje man vill ha och inte pengar. Så är fallet exempelvis med egendom som har affektionsvärde snarare än ett ekonomiskt värde. Det finns alltså ett påtagligt värde i att tredje mans ställning i förverkandeprocessen tydliggörs.

Till det som nu anförts bör även tilläggas att det, som nämnts ovan, av Sveriges åtaganden i Förverkandedirektiven följer att tredje man ska ha rätt få sitt anspråk prövat. Genom EU-domstolens dom i de förenade målen Okrazhna prokuratura – Varna står det klart att förverkandedirektivet ställer krav på att tredje man har en reell möjlighet att göra sin rätt gällande genom att hen har tillgång till ett effektivt rättsmedel.

4.10.3 Förslag till ny reglering om tredje mans rätt i förverkandeprocessen

Vårt förslag: Den som inte är part i en rättegång, men gör gällande rätt till egendom som begärs förverkad, ska få inträda i rättegången efter ansökan och under förutsättning att hen visar sannolika skäl för sitt påstående om sin rätt till egendomen. Domstolen ska fatta beslut om att tillåta tredje mans inträde i rättegången. Innan domstolen fattar sitt beslut ska parterna höras över ansökan. Om det finns skäl för det får rätten hålla förhandling med parterna och sökanden innan rätten prövar ansökan.

Om tredje man väcker talan om bättre rätt till egendom när det redan pågår en rättegång om egendomens förverkande ska tvistemålet inte handläggas gemensamt med brottmålet. Om det finns särskilda skäl för att handlägga tredje mans talan om bättre rätt i samma rättegång som brottmålet får dock domstolen tillåta att rättegångarna handläggs gemensamt.

Om egendom förverkas trots att tredje man har påstått att egendomen tillhör hen ska domstolen, om det finns skäl för det, förelägga tredje man att senast inom den tid då domen får överklagas väcka talan om saken mot staten. Staten ska i en sådan process företrädas av Skatteverket.

Om inte tredje man följer föreläggandet, har denne förlorat sin rätt att gentemot staten göra anspråk på egendomen eller egendomens värde.

Tredje mans ställning i förverkandeprocessen är i dag oreglerad och i delar oklar. Vi menar att det bör finnas tydliga regler som ger såväl tredje man som domstolen och andra aktörer i och omkring rättsväsendet klarhet kring vad som gäller.

Enligt vår mening är det lämpligt att tredje man ges möjlighet att inträda i förverkandeprocessen och att denne då ges i princip samma ställning i som tredje man kan ha i utsökningsprocessen, alltså ungefär den ställning som en ordinär intervenient har. Bestämmelser om detta bör införas direkt i brottsbalken.

Möjligheten till inträde i hovrätten bör begränsas av ett krav på giltig ursäkt.

En sådan ordning måste också anses ligga väl i linje med vad EU-domstolen uttalat i de förenade målen Okrazhna prokuratura – Varna om tredje mans möjligheter att tillvarata sin rätt.

Om tredje man tillåts att inträda i processen med stöd av dessa regler blir hen alltså inte part i målet och den tilltalade är alltså inte heller dennes motpart.[15] Tredje mans roll i förverkandeprocessen blir i regel att genom sitt inträde bidra till att bryta presumtionen om att den som förverkandetalan riktas mot äger den egendom som åklagaren menar ska förverkas.

För att inte förverkandeprocessen ska kompliceras av att bestämmelser om tvistemål ska tillämpas i relationen mellan förverkande-

[15] Jfr Gustaf Almkvist, Förverkande av egendom, Uppsala 2014 s. 169 f.

subjektet och tredje man införs även en bestämmelse som innebär att en tredje mans eventuella talan om bättre rätt som huvudregel inte ska handläggas tillsammans med brottmålet/förverkandeprocessen. Det bör dock finnas en ventil som innebär att domstolen kan tillåta att målen kumuleras om det finns särskilda skäl.

Denna reglering bör kompletteras med en regel motsvarande 4 kap. 20 § utsökningsbalken, dvs. det bör föreskrivas att domstolen, om den anser att det i och för sig föreligger sannolika skäl för tredje mans anspråk men att denne inte har brutit äganderättspresumtionen, kan besluta i domen att förverka egendomen och samtidigt förelägga tredje man att väcka talan på samma sätt som enligt 4 kap. 20 § utsökningsbalken. Om tredje man väcker talan ska Skatteverket vara tredje mans motpart och föra statens talan som borgenärsföreträdare. Skatteverket företräder redan staten i olika ärenden inom utsökningsrätten och har av den anledningen stor erfarenhet av den typen av invändningar som kan aktualiseras vid påståenden om bättre rätt till förverkad egendom. Skatteverket har en stor organisation och bör vara väl rustat att omhänderta det fåtal processer av den här typen som kan förmodas komma att handläggas varje år.

Tidsfristen i föreläggandet bör kunna sammanfalla med överklagandefristen eftersom hela situationen bygger på att tredje man är aktiv i processen och tillställs domstolens dom. Det bör vara tillräckligt med tre veckor i stället för en månad som i utsökningsförfarandet då tredje man redan bör ha sina argument klara. Dessutom underlättar det för domstolarna att inte få ytterligare en frist att ange. Tredje man kan, som framgått, även ansöka om att få inträda i processen i hovrätten om målet överklagats dit, jfr NJA 2015 s. 552, och där gäller annan frist än i tingsrätten.

Eftersom förverkad egendom inte bör säljas innan domen fått laga kraft bör det inte finnas något behov av en bestämmelse motsvarande 4 kap. 21 § utsökningsbalken.

Om rätten förverkar egendomen men inte anser det finnas skäl att förelägga tredje man att väcka talan om bättre rätt kan tredje man ändå välja att väcka talan mot staten om bättre rätt eller väcka talan om skadestånd mot den tilltalade (eller den person som talan om förverkande annars riktats mot).

De nya bestämmelserna innebär sammanfattningsvis att rätten vid ett inträde som utgångspunkt inte ska ta ställning i frågan om bättre rätt mellan tilltalad/förverkandesvaranden och tredje man, utan bara

pröva om tredje mans invändningar bryter äganderättspresumtionen vid bedömningen av om egendomen ska förverkas eller inte.

4.11 Övriga frågor

4.11.1 Förverkande ska inte ske om det är uppenbart oskäligt

Vårt förslag: 36 kap. brottsbalken ska innehålla en generellt tillämplig bestämmelse av innebörd att förverkande eller annan särskild rättsverkan av brott inte får beslutas om det är uppenbart oskäligt.

I dag innehåller 36 kap. ett flertal bestämmelser som reglerar frågan om när förverkande på grund av oskälighet inte ska ske (se 36 kap. 1, 1 b, 4 och 16 §§). Enligt utredningens mening saknas anledning att ha olika nivåer avseende oskäligheten vad gäller olika förverkandeformer. Vi föreslår därför att det inte ska finnas några skälighetsregler i de särskilda förverkandebestämmelserna och att frågan i stället ska regleras i en generell bestämmelse. Den bestämmelsen bör utformas som en obligatorisk regel, dvs. så att det framgår att förverkande inte får ske om det är uppenbart oskäligt. Det innebär en viss skärpning såvitt gäller utvidgat förverkande och sådant förverkande av brottsvinster som tidigare skedde med stöd av 36 kap. 4 § brottsbalken. När fråga är om brottsvinster och de beviskrav som gäller är uppfyllda är emellertid utredningens mening att det är rimligt att oskälighetströskeln läggs vid uppenbart oskäligt.

Vid tillämpning av bestämmelsen bör den praxis som har utvecklats vad gäller bedömningen av när det är uppenbart oskäligt med förverkande fortsatt kunna anses vägledande (se härom författningskommentaren).

4.11.2 Regleringen om förebyggande åtgärder i stället för förverkande

Vårt förslag: Det ska, som i dag, finnas en bestämmelse som anger att rätten i stället för att besluta om förverkande får besluta om åtgärd som kan förhindra att egendomen missbrukas. Regleringen ska tillföras bestämmelser som tydliggör att rätten får ange

inom vilken tid åtgärden ska genomföras samt att egendomen får vara kvar i beslag under denna tid.

Den nuvarande bestämmelsen i 36 kap. 6 § anger att rätten i stället för förverkande äger föreskriva åtgärd till förebyggande av missbruk. Denna regel bör i moderniserad form finnas kvar. Ett problem med dagens reglering är att det är oklart om det finns en möjlighet för domstolen att föreskriva inom vilken tid en åtgärd måste vara genomförd. En annan fråga gäller vilket stöd det finns att hålla egendomen kvar i beslag under den tid åtgärden vidtas. Vi föreslår, mot denna bakgrund, att det i förtydligande syfte och till undvikande av osäkerhet om vad som gäller införs bestämmelser som tydliggör att rätten får ange inom vilken till åtgärden ska genomföras samt att egendomen får vara kvar i beslag under den tiden.

4.11.3 Vad som händer med förverkad egendom

Vårt förslag: Den nuvarande bestämmelsen om att förverkad egendom tillfaller staten bör finnas kvar, men med en reservation för vad som kan följa av ett rättens beslut om målsägandens rätt till medlen.

Liksom i dag (se 36 kap. 17 § första stycket) bör utgångspunkten vara att förverkad egendom tillfaller staten om inte annat är föreskrivet. Bestämmelsen bör alltså föras över till det nya 36 kapitlet. Reservationsvis finns emellertid anledning att i paragrafen erinra om att rätten, till följd av de förslag som utredningen lämnar i kapitel 6, i vissa fall redan inom ramen för förverkandeprocessen ska ta ställning till om målsäganden har rätt till penningmedel som förverkas och då också kan besluta om att målsäganden har sådan rätt. I dessa fall ska staten lämna eller överföra egendomen till målsäganden.

4.11.4 Förverkandefrågan ska inte tas upp självmant av rätten

Vårt förslag: Det ska införas en bestämmelse som anger att en fråga om förverkande eller företagsbot i domstol prövas efter talan mot den som saken gäller. Det ska därför inte längre framgå av den grundläggande bestämmelsen om företagsbot (jfr nuvarande 36 kap. 7 §) att företagsbot kan åläggas endast efter yrkande av åklagare.

I dag framgår av 36 kap. 7 § att företagsbot kan åläggas endast efter yrkande av åklagare. Vad gäller förverkande gäller att rätten självmant ska pröva frågan om förverkande, men detta innebär knappast mer än att rätten i och för sig kan initiera frågan. Enligt vår bedömning bör regleringen vad gäller förverkande i det här avseendet anpassas efter den som gäller för företagsbot. Detta kan lämpligen ske genom att det i en gemensam bestämmelse anges att en fråga om förverkande eller företagsbot i domstol (jfr det förhållandet att polis och åklagare i vissa fall har rätt att besluta om förverkande samt att företagsbot kan åläggas genom strafföreläggande) prövas efter talan mot den som saken gäller. Genom att utforma bestämmelsen på detta sätt kommer det också tydligt till uttryck att förverkande (liksom företagsbot) förutsätter en talan med ett yrkande riktat mot den från vilken förverkande ska ske (eller mot den som ska åläggas företagsbot). När en generell bestämmelse av detta slag införs kan den erinran som finns i nuvarande 36 kap. 7 § utgå (se 4.11.8 om att denna reglering föreslås bli överförd till det nya 36 kap.).

Förslaget om att förverkande i domstol ska förutsätta en talan härom innebär inte att rätten är bunden av de rättsregler som åklagaren åberopar eller av de rättsliga kvalifikationer hen gör. Principen att rätten känner till lagens innehåll (*jura novit curia)* gäller som vanligt, givetvis med de begränsningar som följer av rätten till en rättvis rättegång (jfr hur rättsläget ser ut när det gäller brottmål).

4.11.5 En upplysningsbestämmelse om rättegången

Vårt förslag: Det ska i 36 kap. upptas en bestämmelse som upplyser om hur en talan om förverkande eller företagsbot ska handläggas.

Av dagens reglering i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande och lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall framgår hur en talan om förverkande handläggs när frågan inte gäller någon som är tilltalad för brott. Indirekt kan av bestämmelserna sägas framgå att talan ska handläggas enligt rättegångsbalkens regler när frågan gäller någon som är tilltalad för brott som ska handläggas i samma rättegång. Även om bestämmelser som motsvarar de nyss nämnda finns också i den förfarandelag som utredningen föreslår, så bedömer vi att det skulle vara en fördel om det i 36 kap. brottsbalken, dvs. i anslutning till de materiella förverkandebestämmelserna, fanns en upplysningsbestämmelse som anger hur en talan om förverkande kan föras och som leder tillämparen till den relevanta regleringen. Vi föreslår därför att en sådan bestämmelse införs.

4.11.6 Förverkande från unga och personer som handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning

Vårt förslag: Möjligheten att förverka egendom från unga och personer som handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning bör utökas på så sätt att förverkande av brottsvinster från någon som har begått brott innan denne fyllt femton år eller som handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning inte längre ska förutsätta att det med hänsyn till hens psykiska tillstånd gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt. I stället ska som begränsning gälla den allmänna regeln om att förverkande inte ska ske om det är uppenbart oskäligt.

I nuvarande 36 kap. 13 § föreskrivs att om brott har begåtts av någon som inte har fyllt femton år eller som handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning får förverkande eller annan särskild rättsverkan beslutas endast under förutsättning det om och i den mån det med hänsyn till hans psykiska tillstånd gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Som utredningen föreslår och lämnat närmare överväganden om i avsnitt 4.1 (se även avsnitt 5.6.1) ska ingen få njuta frukterna av sin brottslighet. Det förhållandet att den som gjort brottsvinsten är under 15 år eller har handlat under påverkan av en allvarlig psykisk

störning bör principiellt sett inte påverka den bedömningen. Utredningen ser det vidare som särskilt angeläget att i största möjliga mån skydda barn från att dras in i brottslig verksamhet. Frågan är dock hur den ambitionen på bästa sätt kan åstadkommas inom ramen för utredningens förslag.

Sedan den 1 januari 2020 utgör FN:s konvention om barnets rättigheter svensk lag.[16] Barnkonventionen vilar på fyra grundläggande principer: principen om ickediskriminering (artikel 2), principen om barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och barnets rätt att komma till tals (artikel 12). I artikel 40 behandlas rättigheter för barn som är misstänkta eller åtalade för, eller har befunnits skyldiga till, brott. Staterna ska bl.a. främja ett särskilt förfarande för barn och att hänsyn ska tas till barnets ålder. Artikeln anger också att ett barn som misstänks för brott ska få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.

Det är angeläget, i linje med vad som föreskrivs i artikel 3 i barnkonventionen, att alla åtgärder som rör barn ska vidtas med beaktande av barnets bästa. Åtgärder som motverkar att barn dras in i brottslig verksamhet är särskilt angelägna. Att det finns möjligheter att förverka egendom mot barn – vilket är ett ingrepp i deras egendomsfär och som i förstone kan ses som ett ingrepp i strid med principen om barnets bästa – är en nödvändig konsekvens för att i förlängningen kunna skydda barn från att dras in i brottslig verksamhet.

Att inte införa möjligheter att förverka brottsvinster från barn skulle, som nyss nämnts, riskera att barn i än högre utsträckning utnyttjades för otillbörliga syften. Det är också, från effektivitetssynpunkt, angeläget att det i systemet inte heller finns kryphål som möjliggör att kriminellas tillgångar kan fredas från förverkande genom att de överlåts eller anförtros åt någon som är under 15 år.

Sammantaget måste en reglering som innebär att brottsvinster som huvudregel ska förverkas också från barn anses fullt förenlig med de särskilda hänsyn som bör tas till barn. Detsamma gäller personer som handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning.

Den föreslagna regleringen innebär i och för sig att bl.a. barn i större utsträckning än tidigare kommer att utsättas för ett förfarande gällande förverkandefrågan, men detta måste anses motiverat med hänsyn till intresset av att skydda barn mot att dras in i brottslighet och intresset av att upprätthålla den grundläggande tanken att brott

[16] Se prop. 2017/18:186.

inte ska löna sig. I sammanhanget bör framhållas att det allmänna undantaget för fall där ett förverkande skulle vara uppenbart oskäligt bör ha ett relativt sett större tillämpningsområde när det gäller de nu aktuella kategorierna.

En annan sak är att själva förverkandeprocessen måste anpassas och föras med utgångspunkt i de särskilda hänsynstaganden och rättssäkerhetsgarantier som aktualiseras rörande barn (se närmare om denna fråga i avsnitt 8 där förslaget till ny förfarandelag berörs).

Vi föreslår mot denna bakgrund att dagens reglering överförs till det nya 36 kap. men att brottsvinster samtidigt undantas från regleringens tillämpningsområde. Som redan framgått bygger denna förändring på den grundläggande utgångspunkten att brottsvinster ska förverkas. Vi kan inte se att det förhållandet att en person är ung eller begår brott under inflytande av en allvarlig psykisk störning är ett förhållande som – annat än i fall ett förverkande skulle te sig uppenbart oskäligt – bör föranleda att denne får behålla brottsvinsten.

4.11.7 Regleringen av förverkande vid dödsfall och preskription förenklas

Vårt förslag: Regleringen i nuvarande 36 kap. 14 § förs över till det nya 36 kap. med vissa redaktionella ändringar.

Regleringen omfattar situationer när förverkande på grund av ett konkret brott hindras på grund av den brottsliges död eller av preskriptionsreglerna. De båda hindren har mycket olika karaktär. Medan dödsfall kan inträffa plötsligt är preskription en omständighet som i regel är helt förutsebar.

Vad gäller regleringen i samband med den brottsliges död har utredningen inte funnit skäl att föreslå några förändringar.

Beträffande preskription kan emellertid ifrågasättas vad reglerna i grunden tjänar för funktion.

När regleringen ursprungligen infördes ifrågasattes om inte förverkande vad gäller preskription skulle kunna följa den vanliga preskriptionstiden. Två år ansågs emellertid vara en alltför kort preskriptionstid när det gäller förverkande och fall av åtalspreskription kom därför att omfattas av det första stycket. Utredningen ser inte skäl att nu göra en annan bedömning.

Vad gäller preskription kan emellertid ifrågasättas varför regleringen i andra stycket, som ger ett extra år efter preskriptionstidpunkten behövs. Att preskription kommer att inträda är ju, som redan noterats, normalt sett helt förutsebart och det skäl som har att göra med att en tvåårig preskriptionstid är för kort gör sig inte gällande. Inte heller kan det förhållandet att den brottslige avlider nära inpå preskriptionstidens slut anses utgöra ett skäl för att i just de fallen förlänga preskriptionstiden. Ett bärande skäl för att medge en något förlängd möjlighet att väcka talan om förverkande är emellertid att det skapar möjlighet att – efter att försök har gjorts att, ända fram till preskriptionstidens slut, delge den misstänkte i brottmålet – använda de regler om delgivning genom kungörelse som kan användas i förhållande till förverkande. Utredningen föreslår därför, trots allt, att preskriptionsfallen fortsatt ska omfattas av det andra stycket.

4.11.8 Bestämmelser som oförändrade eller endast med redaktionella ändringar flyttas till det nya 36 kap.

Vårt förslag: De nuvarande bestämmelserna i 36 kap. 5 b, 11–12 och 15 §§ brottsbalken flyttas med mindre redaktionella ändringar till det nya 36 kap.

Även bestämmelserna om företagsbot i 36 kap. 7–10 a §§ brottsbalken flyttas över till det nya 36 kap. utan andra ändringar än de som följer av avsnitt 4.11.4.

Vi har inte funnit skäl att göra annat än redaktionella ändringar i de regler som återfinns i nuvarande 36 kap. 5 b, 11–12 och 15 §§ brottsbalken. Vi föreslår därför att dessa regler flyttas in i det nya 36 kap.

Detsamma gäller reglerna om företagsbot i 36 kap. 7–10 a §§ brottsbalken. I fråga om regleringen om företagsbot är det enbart tidigare 36 kap. 7 § brottsbalken som har genomgått en mindre ändring, så som framgår av avsnitt 4.11.4.

5 Självständigt förverkande av brottsvinster

5.1 Inledning

För att minska incitamenten att begå brott krävs att rättsväsendet har ändamålsenliga möjligheter att beröva kriminella deras brottsvinster. Den typ av brottslighet som leder till stora ekonomiska vinster bedrivs inte sällan av internationella kriminella nätverk och brotten begås utan hänsyn till landsgränser. Av den anledningen har olika internationella instrument tagits fram för att det ska säkerställas att det finns effektiva och likartade förverkandemöjligheter i olika länder.

En form av förverkande som blir allt vanligare internationellt är bestämmelser om förverkande utan ett direkt samband med en fällande brottmålsdom. Det finns internationella regelverk som förutsätter att sådana bestämmelser ska införas på nationell nivå, t.ex. Förenta nationernas konvention mot korruption (UNCAC) och en rekommendation utfärdad av Financial Action Task Force (FATF). Även i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen (förverkandedirektivet) är förverkande utan samband med fällande brottmålsdom reglerat.

Förverkandedirektivets bestämmelser om förverkande utan samband med fällande brottmålsdom har genomförts i svensk rätt framför allt genom förändringar i 36 kap. 14 § brottsbalken, innebärande utökade möjligheter att besluta om förverkande till vissa fall där det på grund av den brottsliges död eller åtalspreskription inte längre är möjligt att döma till påföljd för brottet. I det svenska lagstiftningsärendet om genomförandet av direktivet ifrågasatte några remissinstanser om de ändringar som genomfördes var tillräckliga för att Sverige skulle leva upp till direktivets krav. Lagrådet konsta-

terade i sitt yttrande att de farhågor som framförts av remissinstanserna inte saknade fog.[1]

Utredningen har nu fått i uppdrag att närmare överväga om möjligheterna till förverkande utan samband med brottmålsdom bör utvidgas i förhållande till nu gällande rätt eller om det finns behov av andra ytterligare möjligheter till förverkande. I det följande kallas denna form av förverkande för *självständigt förverkande av brottsvinster*.

Kapitlet inleds med en beskrivning av Förverkandeutredningens förslag till utvidgat förverkande och en slags presumtionsregel för ägande vid förverkandefrågor från 1999. Därefter redovisas den nuvarande möjligheten att förverka egendom utan samband med fällande brottmålsdom samt Sveriges internationella åtaganden som har samband med detta. I det efterföljande avsnittet beskrivs den irländska och tyska modellen för självständigt förverkande av brottsvinster samt det förslag som det norska Straffelovrådet nyligen lämnade beträffande en ny reglering om sådant förverkande i Norge. Kapitlet avslutas med utredningens överväganden kring om det bör införas någon form av självständigt förverkande av brottsvinster i svensk rätt.

5.2 Förverkandeutredningens förslag om utvidgat förverkande

5.2.1 Grunderna i utredningens förslag

Ett utredningsförslag som inte har direkt bäring på frågan om förverkande utan samband med fällande brottmålsdom, men som ändå är så pass närliggande att det förtjänar omnämnas i det här sammanhanget, är Förverkandeutredningens förslag om utvidgat förverkande som redovisades i betänkandet Effektivare förverkandelagstiftning (SOU 1999:147[2]). Förverkandeutredningen föreslog att det skulle införas en bestämmelse som innebar att om en person dömdes för vissa närmare angivna brott[3] skulle värdet av hans egen-

[1] Lagrådet ansåg dock att den föreslagna ordningen vilade på saklig grund och motsatte sig inte förslagen, se prop. 2015/16:155 s. 23–27 och 73).
[2] Se nämnda utredning s. 121 ff.
[3] Den föreslagna brottskatalogen bestod av grov oredlighet mot borgenärer, bokföringsbrott som är grovt, vinningsbrott enligt BrB för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer, brott enligt narkotikastrafflagen, grovt skattebrott eller grov varusmuggling.

dom på yrkande av åklagaren kunna förklaras förverkat, om det var sannolikt att egendomen härrörde från brottslig verksamhet eller att dess värde annars motsvarade utbyte av sådan verksamhet. Förverkande skulle dock inte ske om det var oskäligt.

I fråga om bevisbörda och beviskrav angav Förverkandeutredningen att, när någon döms för de i bestämmelsen angivna brotten, åklagarens bevisbörda vad gäller sambandet mellan viss egendom och begångna brott skulle vara lindrigare än enligt då gällande rätt. Av utredningens överväganden framgick vidare att flera andra länder hade infört bestämmelser som innebar att lagöverträdaren under vissa omständigheter fick bära bevisbördan för att hen förvärvat sin egendom på ett lagligt sätt. En så drastisk avvikelse från vedertagna rättssäkerhetsprinciper ansågs dock inte motiverad för den svenska bestämmelsen om utvidgat förverkande. Bevisbördan för sambandet mellan egendomen och begångna brott skulle därmed alltså även vid utvidgat förverkande åvila åklagaren.

Däremot ansåg Förverkandeutredningen det rimligt att ett lindrigare krav borde ställas på styrkan på den bevisning som åklagaren skulle prestera i detta hänseende. Efter en avvägning mellan olika intressen ansåg utredningen att borde vara tillräckligt att åklagaren förmådde göra sannolikt att egendomen i fråga härrörde från brottslig verksamhet eller att dess värde annars motsvarade vinning av sådan verksamhet. Enligt förslaget skulle det alltså ankomma på åklagaren att klarlägga vilka tillgångar lagöverträdaren ägde, vilket värde de hade samt när och på vilket sätt de hade förvärvats. Vidare skulle åklagaren utreda vilka lagliga inkomster eller andra förvärv, t.ex. arv eller gåvor, som lagöverträdaren erhållit under den tid han anskaffat tillgångarna och hur stor del av dessa medel som rimligen kunnat disponeras för förvärv av egendom eller sparande.

Om det mot bakgrund av en sådan ekonomisk utredning och övriga av åklagaren anförda omständigheter, t.ex. vad som fanns dokumenterat om lagöverträdarens tidigare brottslighet eller tidigare misstankar om brott, framstod som sannolikt att egendomen i fråga härrörde från brottslig verksamhet eller att lagöverträdaren annars berett sig vinning genom sådan verksamhet, måste lagöverträdaren, för att undgå förverkande, prestera en förklaring som medför att detta inte längre kan anses sannolikt. Att under sådana förhållanden ålägga lagöverträdaren en förklaringsbörda ansåg För-

verkandeutredningen inte försvagade rättssäkerheten på ett så allvarligt vis att detta skulle tala emot att införa bestämmelsen.

Slutligen bör beträffande förslaget även nämnas att det endast var värdet av egendom som tillhörde lagöverträdaren eller, under vissa förutsättningar, någon närstående till lagöverträdaren som skulle kunna förverkas enligt förslaget. Förverkandeutredningen motiverade det med att det vanligtvis borde vara svårt att göra sannolikt att viss konkret egendom härrörde från brottslig verksamhet. Det anmärktes dock att såväl Danmark som Norge hade bestämmelser om utvidgat förverkande som primärt var en form av sakförverkande. Utvidgat förverkande avsåg komma i fråga främst i fall där utredningen visade att lagöverträdaren i fråga innehade tillgångar i en utsträckning som inte kunde förklaras av hens legala förvärv. Om lagöverträdaren haft vissa legala inkomster fanns det i normalfallet knappast några skäl att anta att just vissa pengar eller viss egendom härrörde från brottslig verksamhet. Därmed borde det utvidgade förverkandet konstrueras som en form av värdeförverkande.

5.2.2 En slags presumtion för ägande

Förverkandeutredningens förslag grundades på att en vidtagen ekonomisk utredning visade att en person som dömdes för i sammanhanget relevant brottslighet disponerade över tillgångar i en utsträckning som inte kunde förklaras av hens deklarerade inkomster eller av vad som i övrigt kunde klargöras om personens lagliga förvärv. Beroende på vad den ekonomiska utredningen visade i fråga om diskrepansen mellan lagöverträdarens lagliga förvärv och det faktiska innehavet av ekonomiska tillgångar skulle ett utvidgat förverkande kunna avse värdet av en större eller mindre del av lagöverträdarens samlade tillgångar. Det maximala förverkandebeloppet skulle i princip kunna uppgå till värdet av lagöverträdarens samtliga tillgångar.

För att avgöra hur stor del av lagöverträdarens tillgångar som skulle kunna förverkas på nu beskrivet sätt ansåg Förverkandeutredningen det angeläget att klargöra under vilka förutsättningar viss egendom skulle få utgöra underlag för beräkningen av förverkandebeloppet. Den principiella utgångspunkten borde då vara egendomen skulle tillhöra lagöverträdaren för att kunna läggas till grund för beräkningen. Det ansågs emellertid svårt att i alla fall nå fullstän-

dig klarhet i äganderättsfrågan och man måste även räkna med att det inte sällan kommer att göras mer eller mindre obefogade invändningar om att viss egendom, som den mot vilken talan om utvidgat förverkande riktas har i sin besittning, rätteligen tillhör annan och därför inte kan ingå i underlaget för beräkningen av förverkandebeloppet.

För att det utvidgade förverkandet inte skulle bli ineffektivt borde det därför uppställas någon form av presumtionsregler avseende lagöverträdarens äganderätt. Förverkandeutredningen föreslog att reglerna skulle utformas mot bakgrund av att utredningen förordade att ett utvidgat förverkande i princip inte borde kunna avse ett högre belopp än vad som motsvarade värdet av lagöverträdarens utmätningsbara tillgångar. Reglerna om utvidgat förverkande borde därmed överensstämma med regleringen som aktualiseras vid en kommande verkställighet av förverkandebeslutet. Följaktligen borde i huvudsak motsvarande presumtionsregler som gällde i fråga om utmätningsförfarandet gälla även vid utvidgat förverkande, dvs. främst 4 kap. 18 och 19 §§ utsökningsbalken.

5.2.3 Remissutfallet

Vid remissbehandlingen ställde majoriteten av remissinstanserna sig positiva till att möjligheterna till förverkande utökades. Många av de positiva remissinstanserna hade emellertid olika synpunkter på hur det nya förverkandeinstrumentet borde utformas lagtekniskt. Det framfördes också kritik mot att utredningen inte hade redovisat några närmare överväganden i viktiga principfrågor.

Några remissinstanser avstyrkte förslaget om att det skulle vara tillräckligt att åklagare gör sannolikt att egendomen härrör från brottslig verksamhet då det ansågs finnas en risk att en sådan lösning ledde till en skyldighet för den enskilde att visa att hen inte ägnat sig åt brottslig verksamhet. Många remissinstanser ansåg att beviskravet var allt för lågt ställt och framförde invändningar om att en sådan bevislättnad skulle medföra avsevärda betänkligheter från rättssäkerhets- och integritetssynpunkt. Någon remissinstans ansåg att den nya förverkandeformen i praktiken skulle ha samma karaktär som ett straff.

Några remissinstanser ansåg att det borde övervägas om utvidgat förverkande skulle kunna ha formen av sakförverkande.

Den största kritiken mot Förverkandeutredningens förslag gällde emellertid vilka brott som skulle anges som förverkandeutlösande brott i bestämmelsen.[4] Sammantaget kan dock sägas att remissutfallet var positivt beträffande den grundläggande frågan om man borde införa regler om utvidgat förverkande i svensk rätt, medan den lagtekniska lösningen ifrågasattes i olika avseenden.

De flesta av remissinstanserna yttrade sig inte närmare över utredningens förslag angående särskild ekonomisk utredning och ändrade regler om straffprocessuella tvångsmedel. JO ansåg att utredningsförfarandet i dess helhet borde regleras i en särskild lag, eftersom det skulle komma att tillämpas relativt sällan och den föreslagna regleringen skulle innebära att rättegångsbalkens bestämmelser komplicerades i onödan. Någon remissinstans avstyrkte förslaget då utredningsförfarandet innebar väsentliga integritetsintrång och ytterligare en annan ansåg att det borde ställas krav på skälig misstanke för att särskild ekonomisk utredning skulle få inledas. Flera remissinstanser framhöll det betänkliga i att särskild ekonomisk utredning, inkluderande straffprocessuella tvångsmedel, enligt förslaget skulle kunna riktas mot anhöriga.

Utfallet av remissbehandlingen av Förverkandeutredningens förslag var sådant att det inte framstod som fruktbart att med enbart detta som grund lägga fram förslag till lagstiftning om utvidgat förverkande. Utvidgat förverkande kom i stället att införas senare efter nya överväganden.[5]

5.3 Nuvarande möjlighet att förverka egendom utan koppling till visst specifikt brott

Redan enligt gällande rätt finns det möjlighet att förverka egendom utan koppling till visst specifikt brott, t.ex. vid utvidgat förverkande enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken eller beträffande föremål som bl.a. på grund av sin särskilda beskaffenhet om omständigheterna i övrigt

[4] Vad den kritiken närmare bestod i redovisas inte här då den frågan inte är av intresse för de överväganden som här kommer göras beträffande införande av en ny förverkandeform som saknar koppling till fällande brottmålsdom. Kritiken går att läsa i Ds 2006:17 s. 52 ff.

[5] Det senare förslaget är det som kom att införas som 36 kap. 1 b § brottsbalken och det redovisas därför inte särskilt (se Ds 2006:17 och prop. 2007/08:68).

kan befaras komma till brottslig användning. Den senare regleringen finns i 36 kap. 3 § brottsbalken och innehållet i nu nämnda paragrafer har beskrivits mer ingående i kap. 3 ovan. Vidare bör framhållas att inte heller förverkande enligt 36 kap. 1 § förutsätter att någon döms för ett brott. Däremot måste bevisas att ett visst brott har genererat utbyte.

Av 36 kap. 14 § brottsbalken följer härutöver att egendom får förklaras förverkad även om det på grund av den brottsliges död eller av annan orsak inte längre är möjligt att döma ut påföljd för brott, om stämning i mål om detta delgetts inom fem år från det att brottet begicks. Vidare följer av bestämmelsen att en talan om förverkande av utbyte av ett brott eller av egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott alltid får prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut. En talan om förverkande enligt bestämmelsen får väckas av åklagare endast om det är påkallat från allmän synpunkt.

Paragrafen, som ändrades senast år 2016, innebär att möjligheten att besluta om särskild rättsverkan av brott i vissa fall sträcks utöver gränsen för möjligheten att döma ut påföljd.[6] Under vissa förutsättningar medger bestämmelsen en möjlighet att bl.a. förklara egendom förverkad på grund av ett visst brott trots att den brottslige har avlidit eller att det av annat skäl inte längre är möjligt att döma ut påföljd. Med sådant annat skäl avses att åtalspreskription har inträtt. Bestämmelsen tar noga taget sikte mer på att sträcka ut den tid under vilken förverkande kan ske, än på att möjliggöra förverkande utan samband med en fällande dom (en sådan är, som framgått av kapitel 3 och av vad som nyss sagts, i de flesta fall inte en nödvändig förutsättning för förverkande).

För att förverkande ska kunna ske efter den brottsliges död eller det på grund av åtalspreskription inte längre är möjligt att döma ut påföljd, krävs att stämning i mål om detta har delgetts inom fem år från det att brottet begicks. Innebörden av bestämmelsen är därmed att bl.a. utbytes- och hjälpmedelsförverkande i vissa fall kan beslutas trots att påföljd är utesluten för det brott som genererat utbytet eller vid vilket det aktuella hjälpmedlet använts eller varit avsett att användas. Skulle det vara åtalspreskription som föranleder att påföljd inte längre kan dömas ut, innebär detta att åklagaren vid sådana brott som

[6] Prop. 2015/16:155 s. 41 f.

enligt 35 kap. 1 § första stycket 1 preskriberas efter två år har ytterligare tre år på sig att väcka och få delgiven en talan om förverkande på grund av brottet. Är preskriptionstiden för brottet däremot fem år eller längre, upphör möjligheten att föra en sådan förverkandetalan samtidigt som åtalspreskription inträder.

I och med 2016 års lagstiftningsärende utvidgades möjligheten till förverkande i nu nämnda situationer. Ändringen innebar att talan om förverkande av utbyte av ett brott eller av egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott alltid får prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut. Till skillnad från paragrafen i övrigt träffar andra stycket alltså endast förverkande av utbyte av ett enskilt brott och hjälpmedelsförverkande på såväl brottsbalkens som specialstraffrättens område. Inom sitt tillämpningsområde innebär regleringen att det i ytterligare fall blir möjligt att pröva en talan om förverkande trots att påföljd är utesluten för det brott som förverkandeyrkandet grundas på. Detta följer av att det alltid ska vara möjligt att pröva en talan om förverkande om delgivning av talan om förverkande sker inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut – dvs. dödsfallet eller dagen för åtalspreskription. I ett åtalspreskriptionsfall med preskription efter fem eller tio år innebär detta således att talan om förverkande kan föras om delgivning sker innan det gått sex respektive elva år från det att brottet begicks. (Se avsnitt 4.11.7 för utredningens överväganden gällande nuvarande 36 kap. 14 §.)

5.4 Sveriges internationella åtaganden

5.4.1 Europarådet

I september 1990 antog Europarådet en konvention om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott (1990 års förverkandekonvention)[7]. Syftet med konventionen är att stärka det internationella samarbetet för att bekämpa allvarliga brott och för att spåra, ta i beslag och förverka brottsvinster.

[7] ETS No. 141.

Såvitt gäller förverkande föreskriver konventionen i artikel 2 att konventionsstaterna ska vidta sådana lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder som kan vara nödvändiga för att förverka hjälpmedel och vinning eller egendom vars värde motsvarar sådan vinning. Någon begränsning till viss eller vissa brottsliga handlingar innehåller inte artikel 2 och utgångspunkten är därför att möjligheterna att förverka vinning och hjälpmedel ska avse alla brott i de nationella rättsordningarna.

Enligt konventionen kan staterna emellertid avge förklaringar av innebörd att artikel 2 ska tillämpas endast på de brott eller kategorier av brott som de väljer att särskilt peka ut. I likhet med ett flertal andra stater utnyttjade Sverige denna möjlighet i anslutning till ratificeringen av konventionen och förklarade då att bestämmelsen för Sveriges del skulle vara tillämplig på sådant utbyte av brott och sådana hjälpmedel vid brott som kunde förverkas enligt bestämmelserna i brottsbalken, narkotikastrafflagen (1968:64) eller lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel. En uttalad målsättning var dock att konventionen vid framtida överväganden skulle få en så vidsträckt tillämpning som möjligt.[8]

I maj 2005 antog Europarådet en ny konvention om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott och om finansiering av terrorism (2005 års förverkandekonvention). Syftet med den konventionen är att de länder som valde att tillträda konventionen ska införa än mer långtgående åtgärder för att motverka organiserad brottslighet och för att angripa terrorismfinansiering.[9] I fråga om förverkande innebär artikel 3 i den nya konventionen som enda materiell nyhet i förhållande till 1990 års konvention att även egendom som varit föremål för penningtvätt ska kunna förverkas. Vidare använde den nya konventionen en annan teknik än 1990 års konvention för att peka ut de brott som åtagandet att förverka skulle gälla vid. Konventionsstaterna har dock en möjlighet att förklara att förverkande inte ska ske om brottet i fråga inte har ett maximistraff om mer än ett års fängelse och att förverkande över huvud taget inte ska ske för att dra in utbyte av skattebrott. Vid sitt tillträde till konventionen utnyttjade sig Sverige av båda dessa förklaringsmöjligheter.[10]

[8] Se prop. 1995/96:49 s. 10 f.
[9] CETS No. 198.
[10] Se prop. 2013/14:121 s. 100 f.

5.4.2 Europeiska unionen

Inom EU har flera åtgärder vidtagits för att genom åtaganden i rambeslut inskränka räckvidden av de begränsande förklaringar som ett flertal av medlemsstaterna avgav i förhållande till artikel 2 i 1990 års förverkandekonvention. Det följer t.ex. till en början av artikel 1 i rådets rambeslut 2001/500/RIF av den 26 juni 2001 om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott (2001 års rambeslut) att medlemsstaterna ska se till att inga sådana förklaringar görs eller vidhålls i fråga om brott som har ett maximistraff om mer än ett års fängelse.[11] I princip samma sak upprepas sedan i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott (2005 års rambeslut). Enligt artikel 2 i det rambeslutet ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att se till att det blir möjligt att helt eller delvis förverka hjälpmedel och vinning, eller egendom vars värde motsvarar sådan vinning, som härrör från brottsliga gärningar som kan föranleda fängelse i mer än ett år. Även enligt det rambeslutet finns en möjlighet för medlemsstaterna att vid skattebrott använda andra förfaranden än straffrättsliga för att ta ifrån lagöverträdaren vinningen av brottet.

Åtagandet i 2005 års rambeslut – och därmed också det i 2001 års – genomfördes i Sverige genom ändringar den 1 juli 2005 i 36 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken. Brottsbalkens regler om förverkande av utbyte och hjälpmedel gjordes då generellt tillämpliga på sådana brott inom specialstraffrätten för vilka det är föreskrivet fängelse i mer än ett år, om inte den aktuella specialstraffrättsliga författningen redan innehöll uttryckliga regler om utbytes- och hjälpmedelsförverkande.

Rådet (för rättsliga och inrikes frågor) antog i juni 2010 slutsatser om förverkande och återförande av tillgångar. I slutsatserna efterfrågas en mer samordnad strategi mellan medlemsstaterna för att uppnå effektivare och mer omfattande förverkande av tillgångar som härrör från brottslig verksamhet. Kommissionen uppmanades att överväga att stärka den rättsliga ramen för att få till stånd effektivare system för förverkande hos tredje man och utvidgat förverkande.

[11] Rambeslutet innehåller dock en fortsatt möjlighet för medlemsstaterna att reservera sig mot användning av förverkande för att dra in vinning av skattebrott.

Även Europaparlamentet behandlade frågorna och antog i oktober 2011 ett initiativbetänkande om organiserad brottslighet.

I april 2014 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen (förverkandedirektivet). Enligt direktivet ska begreppet vinning även innefatta egendom som har omvandlats till eller uppblandats med annan egendom, bestämmelserna om utvidgat förverkande ska harmoniseras ytterligare och det finns regler om förverkande i vissa fall av vinning som överförts till eller förvärvats av tredje man. Enligt direktivets artikel 4.2 ställs det krav på medlemsstaterna att möjliggöra förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott även i vissa situationer då det inte är möjligt att fälla någon till ansvar för brott. De situationer som pekas ut är att det inte var möjligt att fälla någon till ansvar på grund av att den misstänkte eller tilltalade blivit sjuk eller har avvikit efter att ett straffrättsligt förfarande har inletts. I sådana situationer bör förverkande enligt direktivet kunna ske om det är fråga om ett brott som är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel och gärningen skulle ha kunnat leda till en fällande brottmålsdom, om den misstänkte eller tilltalade hade kunnat ställas inför rätta.

Direktivet genomfördes i svensk rätt genom ett lagstiftningsärende år 2016: Utökade möjligheter till förverkande.[12] Efter lagändringen kom fler brott att omfattas av uppräkningen i 36 kap. 1 b brottsbalken. I och med lagändringen sänktes också straffskaleavgränsningen på så vis att utvidgat förverkande därefter kan ske om någon döms för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer. Utöver en straffskala av viss dignitet eller att ett brott är särskilt angivet i bestämmelsen krävs även att brottet ska ha varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte för att utvidgat förverkande ska kunna ske. Slutligen kan utvidgat förverkande efter lagändringen även ske vid andra brott än dem som särskilt anges i övriga punkter i bestämmelsens andra stycket. Förutsättningarna för detta är dels att det för brottet är föreskrivet fängelse i två år eller mer, dels att brottet har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.[13] De ovan beskrivna ändringarna i 36 kap. 14 § brottsbalken infördes också som en följd av direktivet.

[12] Prop. 2015/16:155.
[13] Prop. 2015/16:155 s. 39 f.

5.4.3 Förenta nationernas konvention mot korruption (UNCAC)

Förenta nationernas (FN) konvention mot korruption (korruptionskonventionen; UNCAC) antogs av FN:s generalförsamling den 31 oktober 2003 och öppnades för undertecknande i Mérida i Mexiko den 9 december 2003. Regeringen beslutade den 27 november 2003 att Sverige skulle underteckna konventionen och så skedde även på öppningsdagen. UNCAC trädde i kraft i Sverige den 25 september 2005.[14] Konventionen innehåller en rad bestämmelser vars syfte är att motverka korruption. I det här sammanhanget är bestämmelsen i artikel 54, och främst då artikel 54.1.c, av intresse då den innehåller bestämmelser om internationellt samarbete rörande förverkande av egendom, där syftet med förverkandet är att egendomen ska kunna återställas till den anmodande staten.

Artikel 54 i UNCAC ålägger staterna att skapa regler som gör internationellt samarbete möjligt i frågor om återställande av förverkad egendom. Av artikeln följer att varje konventionsstat ska genomföra ett antal åtgärder i sin nationella lagstiftning för att tillhandahålla ömsesidig rättslig hjälp enligt konventionen avseende egendom som förvärvats genom eller är inblandad i ett brott som straffbeläggs i enlighet med konventionen. De åtgärder som ska vidtas är att länderna ska göra det möjligt för sina behöriga myndigheter att verkställa beslut om förverkande som fattats av en domstol i en annan konventionsstat. Detta följer av artikel 54.1.a i UNCAC.

Länderna ska vidare, enligt artikel 54.1.b i UNCAC, vidta nödvändiga åtgärder för att göra det möjligt för sina behöriga myndigheter att, i de fall där de har jurisdiktion, besluta om förverkande av sådan egendom av utländskt ursprung i avgöranden avseende ett penningtvättbrott eller ett annat sådant brott som ligger inom dess jurisdiktion eller genom andra förfaranden som är tillåtna enligt dess nationella lagstiftning.

Slutligen har konventionsstaterna enligt artikel 54.1.c åtagit sig att överväga att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att tillåta beslut om förverkande av egendom utan att någon döms för brott i de fall där gärningsmannen inte kan lagföras på grund av att han eller hon är avliden, har avvikit eller inte kan anträffas eller i andra tillämpliga fall.

[14] SÖU 2007:44

Intresset hos myndigheterna i en stat att åstadkomma förverkande av egendom i en annan stat kan tillgodoses på två sätt. Det ena sättet innebär att myndigheterna i den första staten utverkar ett beslut om förverkande vid domstol i den staten och att det beslutet sedan översänds till den andra staten för verkställighet. Detta förutsätter att det i den andra staten finns en ordning för att erkänna och verkställa beslut om förverkande som fattats i den första staten. Det andra sättet innebär att myndigheterna i den första staten direkt vänder sig till den andra staten med en begäran om att förverkandebeslut fattas där. Finns det en ordning för att åstadkomma det, kan myndigheterna i den andra staten meddela ett beslut om förverkande på begäran av den första staten.

5.4.4 FATF:s (Financial Action Task Force) rekommendation

Financial Action Task Force (FATF) är ett mellanstatligt organ som har till syfte att fastställa standarder och främja ett effektivt genomförande av rättsliga, administrativa och operativa åtgärder för att bekämpa penningtvätt, finansiering av terrorism och massförstörelsevapen, liksom andra relaterade hot mot integriteten i de internationella finansiella systemen. Sverige är medlem av FATF sedan organisationen inrättades vid G7-mötet i Paris 1989.

FATF har antagit fyrtio rekommendationer om åtgärder mot penningtvätt, finansiering av terrorism och finansiering av spridning av massförstörelsevapen. Genom ett ömsesidigt utvärderingssystem kontrollerar FATF att rekommendationerna följs. Förutom att övervaka implementeringen av rekommendationerna kartlägger FATF metoder för penningtvätt och finansiering av terrorism inom olika områden för att kunna anpassa motmedlen.

FATF har 39 medlemmar och genom ett antal FATF-liknande regionala organisationer har sammantaget över 200 jurisdiktioner förbundit sig att följa FATF:s rekommendationer och underkasta sig utvärdering av de nationella systemen.[15] Sverige är sedan lång tid tillbaka medlem i FATF och organisationens rekommendationer ligger också till grund för de inom EU antagna penningtvättsdirektiven, som i sin tur genomförts i Sverige genom den administrativa lagstiftningen om penningtvätt och finansiering av terrorism.

[15] Se www.fatf-gafi.org/countries (2020-11-10).

Enligt rekommendation 4 ska de anslutna länderna se till att det finnas regler om förverkande. De anslutna länderna har enligt rekommendation 4 åtagit sig att i sin nationella lagstiftning införa sådana bestämmelser om förverkanden som följer av Wienkonventionen, Palermokonventionen och FN:s finansieringskonvention. I kravet ligger även att länderna ska införa regler som möjliggör för myndigheter att frysa och beslagta följande egendom, utan bindande verkan i förhållande till en tredje man i god tro:

- tvättad egendom
- vinster från, hjälpmedel som använts eller varit avsedda att användas för, penningtvätt eller motsvarande förbrott,
- egendom som härrör från, använts i, var avsett att eller är tänkt att användas för finansiering av terrorism, terroristaktioner eller terroristorganisationer, eller
- egendom av motsvarande värde.

De åtgärder som ska vidtas inkluderar att:

- identifiera och spåra egendom som är föremål för beslag/förverkande;
- genomföra alla de tillfälliga/interimistiska åtgärder såsom frysning och beslag, för att motverka all form av handel, överföring eller försäljning/bortskaffande av sådan egendom;
- vidta de åtgärder som behövs för att motverka eller undvika sådana handlingar som minskar landets förmåga att frysa eller beslagta eller återvinna egendom som är föremål för förverkande; och
- genomföra varje rimlig utredningsåtgärd.

Alla länder bör, i så stor utsträckning som är möjlig enligt de rättsprinciper som gäller enligt det enskilda landets lagar, vidta åtgärder som tillåter att brottsvinster och hjälpmedel från brott kan förverkas utan att det ställs krav på att en enskild person döms för brott (s.k. non-conviction based confiscation), eller som kräver att en motpart bevisar att egendom som kan bli föremål för förverkande har erhållits eller förvärvats på lagligt vis.

5.4.5 Europakonventionen

När frågan om förverkande utan direkt koppling till ett konkret brott diskuteras framförs ibland invändningar om att en sådan lagstiftning inte står i överensstämmelse med Europakonventionens bestämmelser. Det är framför allt artikel 1 i första tilläggsprotokollet samt artikel 6 i själva konventionen som aktualiseras i det här sammanhanget. Av den först nämnda artikeln följer att varje fysisk eller juridisk person ska ha rätt till respekt för sin egendom. Beträffande artikel 6 i Europakonventionen är det framför allt frågan om oskyldighetspresumtionen kränks genom att egendom förverkas utan koppling till brottmålsdom samt frågan om vilket beviskrav som kan eller bör ställas som är av intresse. Sedan lång tid tillbaka diskuteras även om ett förverkande utan direkt koppling till ett brottmål ska betraktas som ett brottmålsförfarande eller ett civilt förfarande.

Redan på 1970-talet, sedan fallet Engel mot Nederländerna, har Europadomstolen ställt upp ett antal kriterier för att avgöra om ett visst förfarande bör bedömas som ett brottmålsförfarande där särskilda rättssäkerhetskrav ska ställas. Genom dessa kriterier har domstolen bedömt att förverkandeförfaranden som saknar direkt koppling till ett brottmål inte är av sådan karaktär att de särskilt strikta regler för beviskrav som ställs i brottmål måste upprätthållas.[16]

Egendomsskyddet i Europakonventionen innebär att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser. De anslutande staterna har dock rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten finner nödvändig för att reglera nyttjandet av egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse eller för att säkerställa betalning av t.ex. skatter, böter och viten.

Begreppet”egendom” ska ges en vidsträckt innebörd i konventionens mening. Det omfattar inte bara fast och lös egendom av olika slag utan också begränsade sakrätter av ekonomiskt värde liksom fordringar och immateriella rättigheter.[17] Kravet på att egendomsberövande ska vara lagligt innebär inte bara att det måste finnas ett

[16] Engel m.fl. mot Nederländerna (8.6.1976, 23.11.1976), Europarådets rapport “Fighting organised crime by facilitating the confiscation of illegal assets”, Doc. 14516, 26 March 2018, s. 12 f.
[17] Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, Norstedts juridik, JUNO version 5, s. 571.

stöd för egendomsberövandet i inhemsk lag. Det ställs också krav på att den inhemska lagen är tillgänglig och tillräckligt tydlig för att göra ingreppet i äganderätten förutsebart och att lagen har sådant innehåll att den tillfredsställer rimliga rättssäkerhetskrav.

Artikel 6 i Europakonventionen tillförsäkrar var och en rätten till en rättvis rättegång. I detta ligger även rätten till prövning av en självständig och opartisk domstol inom skälig tid. En person som misstänks för brott ska betraktas som oskyldig till dess skulden lagligen har fastställts.

Den närmare innebörden av konventionens artiklar har klarlagts genom ett stort antal domar från Europadomstolen. I fråga om staters möjlighet att genom lagstiftning göra inskränkningar i egendomsskyddet har Europadomstolen tillförsäkrat staterna relativt stora möjligheter att avgöra om en inskränkning är nödvändig och proportionell i jämförelse med andra allmänna intressen eller inte. I det här sammanhanget kommer enbart ett fåtal av Europadomstolens avgöranden som behandlar frågor om oskyldighetspresumtionen, bevisbörda eller förverkanden utan direkt koppling till fällande brottmålsdom att redovisas. Redogörelsen gör inte anspråk på att vara komplett utan bör närmast ses som exempel på avgöranden från Europadomstolen.

I fallet Raimondo mot Italien var det fråga om beslag och konfiskation av egendom som misstänktes ha samband med olaglig verksamhet. Den italienska lag som hade tillämpats syftade till att konfiskera egendom som misstänktes utgöra vinning av maffiaverksamhet. I det aktuella fallet hade jordområden och motorfordon tagits i beslag, men åtgärderna upphävdes efter överklagande. Därmed var Raimondo berättigad att återfå egendomen, men det gick lång tid innan det antecknades i fastighetsregistren att beslaget hade hävts och innan den lösa egendomen återlämnades. Europadomstolen fann att beslutet att beslagta och konfiskera egendom i maffiabekämpande syfte var förenligt med artikel 1 men menade att det stred mot denna artikel att, sedan de beslutade åtgärderna upphävts, egendomen inte skyndsamt återfördes till ägaren.[18]

I fallet Silickienė mot Litauen förverkades egendom som hade förvärvats med hjälp av olagligt åtkomna pengar. Beslutet motiverades med att det var ett viktigt element i kampen mot organiserad

[18] Raimondo mot Italien (22.2.1994), se Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, Norstedts juridik, e-bok, JUNO version 5.

brottslighet att sådan egendom förverkades och förfarandet ansågs därför överensstämma med kraven i artikel 1. Samma slutsats drog domstolen i fallet Arcuri m.fl. mot Italien. Den förverkade egendomen misstänktes härröra från maffiabrottslighet. Förverkandet bedömdes som legitimt, eftersom syftet var att hindra brottslig verksamhet och det fanns möjlighet att begära domstolsprövning av om åtgärden var berättigad i det enskilda fallet.[19]

I ett annat mål, Dimitrovi mot Bulgarien, ansåg Europadomstolen inte att förverkandet hade skett i enlighet med Europakonventionens krav. Egendom hade i det fallet förklarats förverkad på grund av att den ansågs ha förvärvats genom olaglig eller icke arbetsrelaterad verksamhet. Den lag som tillämpats gav dock inte egendomens ägare ett tillräckligt rättsligt skydd och lagen ålade ägaren en orimlig bevisbörda. Ett förfarande som hade lagts ner kunde dessutom återupptas lång tid senare. Kravet på förutsebarhet var inte uppfyllt, och klagandenas rätt enligt artikel 1 hade inte respekterats.[20]

Europadomstolen har i flera fall funnit förverkande utan samband med fällande brottmålsdom förenligt med Europakonventionens bestämmelser efter en prövning av att det förfarande som förverkandet har skett enligt uppfyller kraven på rättssäkerhet. Så var fallet t.ex. i Butler mot Förenade kungariket då en stor summa pengar beslagtagits vid utförsel till utlandet i syfte att förhindra brott, men ägaren hade haft möjlighet att i ett rättsligt förfarande visa att utförseln av pengarna haft ett legitimt syfte och att få prövat om åtgärden var berättigad. Under sådana förhållanden ansågs artikel 1 inte ha överträtts. En liknande prövning skedde i målet Microintelect OOD mot Bulgarien. Det målet gällde förverkande av ett förråd av alkoholhaltiga drycker, men ägaren saknade möjlighet att träda in i rättegången för att tillvarata sina intressen i processen. Förfarandet ansågs därmed inte förenligt med artikel 1 i tilläggsprotokollet. Detta visar att konventionens krav också inbegriper vissa garantier på förfarandet vid förverkande.[21]

[19] Silickienė mot Litauen (10.4.2012), Arcuri m.fl. mot Italien (5.7.2001), se Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, Norstedts juridik, e-bok, JUNO version 5.
[20] Dimitrovi mot Bulgarien (3.3.2015), se Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, Norstedts juridik, e-bok, Juno version 5.
[21] Butler mot Förenade kungariket (27.6.2002), Microintelect OOD mot Bulgarien (4.3.2014), se Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, Norstedts juridik, e-bok, JUNO version 5.

Sammanfattningsvis visar Europadomstolens praxis förverkande som inte har en direkt koppling till en fällande dom för brott inte i sig står i strid med konventionen. För att ett sådant förverkande ska kunna godtas krävs emellertid att åklagaren med rimlig säkerhet kan visa att tillgången har sitt ursprung i eller härrör från någon form av kriminell aktivitet. Lagstiftningen måste dessutom innehålla sådana rättssäkerhetsgarantier att personen vars egendom beslagtagits har möjlighet att inför en självständig och opartisk domstol bestrida förverkandet samt ges möjlighet att presentera bevisning mot att egendomen har sådan koppling till brottslig verksamhet som åklagaren påstår. Om dessa förutsättningar är uppfyllda utgör ett förverkande utan direkt koppling till en fällande brottmålsdom inte ett brott mot vare sig artikel 6 i Europakonventionen eller artikel 1 i konventionens tilläggsprotokoll.[22]

5.5 Internationell utblick

5.5.1 Inledning

Olika former av förverkande utan krav på koppling till ett visst specifikt brott finns i många länder. Vissa länder har infört ett administrativt förfarande för förverkande som saknar koppling till visst närmare preciserat brott medan andra länder har infört möjligheten att förverka egendom inom lagstiftningen som avser brottsbekämpning. Förverkande av det nu nämnda slaget har vidare erhållit skilda benämningar i olika länder, t.ex. non-conviction based confiscation och unexplained wealth order laws. Inom Europa finns det möjlighet att förverka egendom utan koppling till visst specifikt brott i bl.a. Irland och Tyskland. Därtill finns sådana former av förverkanden också i USA, Australien, Sydamerika och flera länder i Sydamerika.[23] I Sverige finns, som nämnts ovan, redan i dag flera möjligheter att förverka egendom utan att en gärningsman döms till ansvar eller att just det brott som har gett upphov till en brottsvinst kan preciseras eller bevisas. När vi nu har fått i uppdrag att överväga om möjligheten att förverka egendom utan närmare koppling till

[22] Europarådets rapport "Fighting organised crime by facilitating the confiscation of illegal assets", Doc. 14516, 26 March 2018, s. 12 f.
[23] Booz, Allen, Hamilton, Comparative Evaluation of Unexplained Wealth Orders, Document No. 237163, January 2012.

visst specifikt brott ska utökas har vi valt att se närmare på förverkanderegleringen i tre länder som på olika sätt har framstått som särskilt relevanta för lagstiftningsärendet, nämligen Irland, Tyskland och Norge. Irland har valts på grund av att landets lagstiftning dels varit i kraft under en längre tid, dels ofta har lyfts fram som ett mycket framgångsrikt exempel vad gäller kampen mot organiserad brottslighet. Tyskland och Norge har valts medtanke på deras geografiska närhet till Sverige och att länderna i många delar bygger på samma rättstradition som den svenska lagstiftningen.[24]

5.5.2 Den irländska modellen[25]

I Irland har det alltsedan år 1996 funnits lagstiftning som syftat till att förenkla möjligheten att förverka brottsvinster från organiserad brottslighet. Den ena lagen,"the Proceeds of Crime Act" (i fortsättningen "PoCA"), innehåller lagstiftning som möjliggör förverkande av brottsvinster utan samband med en fällande brottmålsdom, medan den andra lagen, "the Criminal Asset Bureau Act" (i fortsättningen CAB Act), fastställer en struktur för myndighetssamarbete som ska säkerställa att PoCA tillämpas på avsett vis.

PoCA innehåller bestämmelser som möjliggör förverkande av vinster eller annat utbyte som direkt eller indirekt härrör från brott genom ett administrativt förfarande, dvs. utan att någon fälls för ett brott. Utöver dessa bestämmelser finns det även bestämmelser om förverkande av brottsvinster som härrör från t.ex. narkotika- och terrorismrelaterad brottslighet kopplat till brottmålsförfarande under den irländska Criminal Justice Act. Enligt dessa bestämmelser är det tillräckligt att åklagaren enligt ett lägre beviskrav, balance of probabilities i stället för bortom rimligt tvivel, visar att det finns en länk mellan tillgången och brottsligheten för att egendomen ska kunna förverkas. I de fall det finns tillräcklig bevisning för en fäl-

[24] Vår bedömning är att exempelvis det amerikanska rättssystemet skiljer sig för mycket från det svenska för att det ska gå att – på annat än ett ytligt plan – låta sig vägledas av regleringen där. Jfr angående USA exempelvis Stefan D. Casella, Civil Asset Recovery, The American Experience, i: Jon Petter Rui och Ulrich Sieber (utg.), Non-Conviction-Based Confiscation in Europe, Berlin 2015 s. 13 ff.

[25] Informationen i det här avsnittet kommer i huvudsak från Europarådets rapport "Fighting organised crime by facilitating the confiscation of illegal assets", Doc. 14516, 26 March 2018, EU-kommisionens analys"Analysis of non-conviction based confiscation measures in the European Union, 12 april 2019 samt Booz, Allen, Hamilton, Comparative Evaluation of Unexplained Wealth Orders, Document No. 237163, January 2012.

lande brottmålsdom ska det förfarandet ha företräde före förfarandet enligt PoCA.

CAB har huvudansvaret för att PoCA används och tillämpas. CAB är en multidisciplinär organisation som består av medarbetare från polisen, skattemyndigheten och från den irländska motsvarigheten av Försäkringskassan. Myndigheterna använder sig av den gemensamma informationen som finns tillgänglig i vardera myndighetens register för att identifiera tillgångar eller personer som misstänks inneha egendom som kan antas härröra från brottslig verksamhet. Förutom att säkerställa att brottsvinster m.m. förverkas finns det även bestämmelser som ska säkerställa att brottsvinster eller misstänkta brottsvinster beskattas samt att personer som utpekats som kriminella individer fråntas t.ex. socialbidrag och liknande välfärdsförmåner. För att effektivisera CAB:s arbete har de fått stora befogenheter att vidta utredningsåtgärder, så som möjlighet att eftersöka, beslagta och hålla kvar egendom om det finns skälig misstanke om brott. Om CAB påträffar egendom som förmodas komma från brottslig verksamhet inleder CAB ett domstolsförfarande enligt PoCA genom att ansöka om att egendomen ska förklaras förverkad. Prövningen av förverkande enligt PoCA sker i tre steg.

Förfarandet inleds genom att en tjänsteman på CAB ansöker till the High Court om en ”interim order”, dvs. ett provisoriskt beslut om att egendomen ska frysas, innebärande att den enskilde inte får disponera egendomen. Ansökan prövas av domstol utan att motparten hörs. Beviskravet som CAB måste uppfylla uppgår till det som gäller i civila förfaranden, s.k. balance of probabilities. Vid prövningen ska CAB visa:

1. att det finns en person som har egendomen i sin besittning eller som har kontroll över egendomen.
2. att egendomen direkt eller indirekt härrör från brott.
3. att egendomens värde är större än 5 000 euro[26].

Om domstolen anser att kraven är uppfyllda och att det finns rimliga skäl att tro att egendomen kommer från brottslig verksamhet utfärdar domstolen ett tillfälligt frysningsbeslut som innebär att mot-

[26] Värdegränsen i lagen sänktes från 13 000 euro till 5 000 euro genom Proceeds of Crime (Amendment) Act, 2016, artikel 1 A.

parten varken får göra sig av med eller på annat sätt hantera egendomen under 21 dagar. Om beslutet i efterhand visat sig felaktigt kan staten bli skyldig att betala kompensation till den person som utsatts för åtgärden.

Förfarandets andra steg går ut på att motparten får en kortare tid på sig att bemöta CAB:s yrkande. Om domstolen anser att det är övervägande sannolikt att egendomen utgör vinst eller utbyte av brott beslutar domstolen att frysningsbeslutet ska bestå. Om den enskilde däremot kan visa att tillgångarna eller egendomen inte utgör en brottsvinst eller brottsbyte avslås begäran och frysningsbeslutet hävs. Beslutet om frysning kan bestå i, som högst, sju år.

I det tredje steget prövar domstolen om egendomen slutligt ska förverkas. Lagen har två säkerhetsventiler för att skydda oskyldiga personers egendom från förverkande. För det första måste domstolen ge alla personer som påstår sig äga egendomen möjlighet att lägga fram bevisning mot att egendomen ska förverkas. För det andra har domstolen möjlighet att avstå från att besluta om förverkande om det finns ”risk of serious injustice” (ungefär uppenbart oskäligt). Ett slutligt beslut om förverkande innebär att egendomen tillfaller irländska staten.

Den irländska regleringen har fått viss uppmärksamhet i internationella sammanhang, bl.a. av GRECO (Group of States against Corruption). Det har gjorts gällande att det irländska systemet är ett framgångsrikt exempel på hur den organiserade brottsligheten ska bekämpas, både när det gäller regleringen men också hur arbetet har organiserats.

En effekt av regleringen är, enligt CAB, att kriminella flyttat såväl brottsvinster som brottsliga aktiviteter från Irland. Beträffande själva regleringen har det lyfts fram som positivt att systemet ger möjlighet att ta brottsvinster från kriminella utan att någon person behöver dömas för ett brott och inte heller att det krävs ett specifikt förverkandeutlösande brott. I stället är det tillräckligt att visa att egendomen direkt eller indirekt härrör från brottslig verksamhet. En annan aspekt som vissa anser är positiv är att den enskilde – i de fall CAB lägger fram bevisning om att egendomen härrör från brottslig verksamhet – ges en tydlig förklaringsbörda för att egendomen kommer från fullt legitim verksamhet.

Frågan om PoCA står i överensstämmelse med flera viktiga rättssäkerhetsprinciper samt den irländska grundlagen har prövats i flera

fall och på olika grunder. Vid samtliga prövningar har PoCA ansetts stå i överensstämmelse med de irländska grundlagarna.

5.5.3 Självständigt förverkande i tysk rätt

Självständigt förverkande

I Tyskland infördes nya regler om s.k. *självständigt förverkande* år 2017.[27] Bestämmelserna infördes i första hand för att genomföra artikel 4 i förverkandedirektivet. Regleringen finns i § 76a StGB (Strafgesetzbuch, den tyska motsvarigheten till brottsbalken) och den omfattar fyra punkter varav den fjärde är den som i det här sammanhanget är av störst intresse. Reglerna kompletterar de vanliga reglerna om bl.a. utbytesförverkande och utvidgat förverkande.

Av § **76a (1) StGB** följer att förverkande kan ske om gärningsmannen inte kan åtalas eller fällas men brott är förövat och de förutsättningar som gäller för förverkande enligt andra paragrafer är uppfyllda i övrigt.

Bestämmelsen är tillämplig i förhållande till olika typer av förverkande och de regler som i övrigt gäller för förverkandeformen ska tillämpas. Skälet till att gärningsmannen inte kan åtalas eller fällas kan t.ex. vara regeln om *ne bis in idem*, att gärningsmannen är okänd, har dött, har flytt eller permanent är ur skick att delta i en rättegång.

De hinder som fortsatt ska respekteras framgår av § 76a (1) tredje meningen. Det gäller (a) när en angivelse etc. krävs och sådan saknas, (b) när det redan finns ett lagakraftvunnet avgörande.

Vad hänvisningen till att brott ska vara begånget betyder beror på de förutsättningar som gäller för de olika förverkandeformerna. Vad gäller utbyte räcker det t.ex. med en otillåten gärning, medan andra typer av förverkande kräver att skuld föreligger.[28]

Motsvarande, dvs. att förverkande kan ske oberoende av om någon kan fällas till ansvar, gäller enligt **§ 76 (2) StGB** för fall där brottet är preskriberat. Enligt § 76b gäller för förverkande i stället en preskriptionstid på 30 år. Man har alltså frikopplat preskriptionen

[27] Samtidigt gick man ifrån en ordning där man tog hänsyn till målsägandens anspråk. Så sker nu bara på verkställighetssidan av förverkandeordningen. Man tycks också ha förlagt oskälighetsprövningen till verkställighetsstadiet.
[28] Se t.ex. Strafgesetzbuch, Leipziger Kommentar (i fortsättningen LK), 13 uppl. Berlin 2020, § 76 a rdnr 7.

avseende förverkande från preskriptionen av brottet. (Se även det som redovisas angående § 76a (4) nedan.)

Enligt **§ 76a (3) StGB** kan en domstol utfärda ett beslut om självständigt förverkande om processen mot den misstänkte har avslutats av åklagare genom tillämpning av opportunitetsprincipen vid åtal (se § 153 ff i Strafprozessordnung, den tyska motsvarigheten till rättegångsbalkens brottmålsregler) eller om domstolen har beslutat att avstå från att utdöma straff (se § 383 (2) i Strafprozessordnung) eller de gemensamt har beslutat om detta.

De möjligheter som finns enligt § 76a punkterna (1)–(3) bygger på en koppling till ett känt brott men möjliggör alltså förverkande i fall där gärningsmannen inte kan dömas eller inte döms. En mer tydlig form av självständigt förverkande finns i § **76a (4)**. Förverkande kräver där:

1. att utbytet har blivit beslagtaget inom ramen för ett förfarande som relaterar till en viss typ av brott, ett katalogbrott (dessa anges i tredje meningen, bl.a. förberedelse till våldsbrott som sätter staten i fara, terrorismfinansiering, bildandet av kriminella eller terroristiska organisationer, koppleri, vissa barnpornografibrott, penningtvätt, grova skattebrott och smugglingsbrott och vissa fall av skattehäleri, vissa brott mot asyllagen och lagstiftningen om uppehållsrätt, vissa narkotikabrott och vissa brott mot vapenlagen och lagen om kontroll av krigsvapen), och
2. att utbytet härrör från en otillåten gärning (som inte behöver vara ett katalogbrott).

Enligt § 316h i lagen om införande av strafflagen gäller de nya reglerna också för brott som har begåtts före ikraftträdandet (avgörande är om det finns ett avgörande från första instans vid tiden för ikraftträdandet).[29] Den tyska högsta domstolen har slagit fast att detta inte står i strid med retroaktivitetsförbudet i artikel 103 (2) i den tyska grundlagen. Senare väcktes emellertid frågan om det kunde stå i strid med det generella retroaktivitetsförbudet i artikel 20 (3) och frågan hänsköts till Bundesverfassungsgericht.[30] Bundesverfassungsgericht har funnit (fallet gällde tillämpning av § 76a

[29] Jfr dock LK § 76a rdnr 42.
[30] Se Martin Böse och Vera Weyer,"Germany" (Böse och Weyer i det följande), i Alessandro Bernardi, Improving Confiscation Procedures in the European Union, Napoli 2019, s. 260 f.

(2)) kommit fram till att regleringen inte står i strid med grundlagen.[31]

Regeln i § 76a (4) är inte tvingande till sin karaktär, men användandet av ordet”soll” anger att förverkande i normalfallet ska ske när förutsättningar föreligger.”Soll”-karaktären på regeln gör att man kan undvika oproportionerliga förverkanden och den skapar också sådant utrymme som krävs för att man ska undvika konflikter med artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen.

Beviskravet och den särskilda bevisregeln i Strafprozessordnung

Beviskravet är detsamma som för utvidgat förverkande, nämligen att domstolen är (fullt) övertygad om att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Det har ifrågasatts efter vilken måttstock, bortom rimligt tvivel, eller enbart en balance of probabilities, beviskravet ska mätas men i förarbetena talas alltså om att domstolen ska vara övertygad om att egendomen härrör från en otillåten gärning vilket får antas vara det beviskrav som gäller.

Vid den bedömningen får domstolen, vilket framgår av den särskilda regleringen i § 437 i Strafprozessordnung bl.a. ta hänsyn till att värdet av utbytet står utom proportion till personens legala inkomster, men också till vad som framkommit i utredningen om det brott som föranlett förverkande och visa andra omständigheter. Bestämmelsen lyder i (ungefärlig) svensk översättning enligt följande:

> § 437
>
> När domstolen beslutar om självständigt förverkande enligt § 76 a stycke 4 får domstolen basera sin övertygelse om att egendomen härrör från en otillåten gärning, särskilt på det förhållandet att egendomen står utom rimlig proportion till den berörda personens legitima inkomster. Domstolen kan också ta hänsyn till
>
> 1. resultatet av den utredning som gav upphov till förfarandet,
>
> 2. de omständigheter under vilka egendomen hittades och säkrades,

[31] I LK § 76a rdnr 42 anges, trots övergångsbestämmelserna att § 76 (4) inte kan tillämpas på förvärvsgärningar som begåtts före ikraftträdandet.

3. den berörda personens ekonomiska och personliga omständigheter i övrigt.[32]

Detta betyder att det i praktiken kan bli upp till den personen att visa att egendomen har ett legalt ursprung.

Övriga processuella regler i korthet

Förverkande beslutas i regel inom ramen för straffprocessen, men det kan också ske genom ett Strafbefehl (ett skriftligt domstolsbeslut på ansökan av åklagaren). Om ett samlat beslut om påföljd och förverkande skulle påtagligt försena ett avgörande kan förverkandebeslutet avskiljas och beslutas särskilt. Förverkande beslutas ex officio, men självständigt förverkande förutsätter en ansökan från åklagaren.[33]

Som tvångsmedel används Beschlagnahme (ungefär motsvarande beslag) och Vermögensarrest (för att säkra värdeförverkande, ungefär motsvarande kvarstad). Tvångsmedlen kan tillämpas om det finns skäl att tro att egendom eller ett värde kan bli föremål för förverkande. Det finns ingen absolut tidsgräns för dessa tvångsmedel (tidigare fanns en regel som angav sex månader som maximum men det fanns då en möjlighet till förlängning i tolv månader). Domstolsprövning kan begäras och det finns möjlighet till överprövning.[34]

De processuella reglerna i den här delen verkar inte avvika från motsvarande svenska bestämmelser på något sätt som skulle vara av intresse för tillskapandet av en möjlighet till självständigt förverkande. De redovisas därför inte mer utförligt här.

[32] § 437 Bei der Entscheidung über die selbständige Einziehung nach § 76a Absatz 4 des Strafgesetzbuches kann das Gericht seine Überzeugung davon, dass der Gegenstand aus einer rechtswidrigen Tat herrührt, insbesondere auf ein grobes Missverhältnis zwischen dem Wert des Gegenstandes und den rechtmäßigen Einkünften des Betroffenen stützen. Darüber hinaus kann es bei seiner Entscheidung insbesondere auch berücksichtigen
1. das Ergebnis der Ermittlungen zu der Tat, die Anlass für das Verfahren war,
2. die Umstände, unter denen der Gegenstand aufgefunden und sichergestellt worden ist, sowie
3. die sonstigen persönlichen und wirtschaftlichen Verhältnisse des Betroffenen.

[33] Böse & Weyer s. 267 f.

[34] Böse & Weyer s. 264 ff.

5.5.4 Norge – ett förslag om civilrättsligt förverkande

Gällande norska förverkanderegler har stora likheter med de svenska på så vis att det i princip krävs att det kan bevisas att utbytet kan kopplas till en straffbar gärning för att förverkande ska kunna ske. Den straffbara gärningen måste konkretiseras och såväl gärningens som att den genererat utbyte måste bevisas enligt det beviskrav som gäller i brottmål.[35] Vidare kan egendom som varit föremål för häleri eller penningtvätt förverkas från gärningsmannen om egendomen finns i behåll. I det fallet är det inte nödvändigt att fullt ut konkretisera den bakomliggande gärningen om lagligt förvärv kan uteslutas.[36]

I vissa speciallagar finns även möjlighet att genomföra administrativa förverkanden, t.ex. enligt verdipapirhandelloven och akvakulturloven.[37] En utredning, Sanksjonsutvalget, föreslog år 2003 att det skulle införas en generell bestämmelse om administrativt förverkande i förvaltningslagen. Bestämmelsen skulle enligt förslaget få störst betydelse i situationer som inte anmäls till polisen.[38] Sanksjonsutvalgets förslag kom dock inte att genomföras.[39]

I juni 2014 fick professor Jon Petter Rui i uppdrag att föreslå nya materiella och processuella förverkandebestämmelser som skulle vara riktade direkt mot tillgångarna. Ursprungligen var uppdraget att föreslå en påbyggnad av det befintliga straffrättsliga regelverket, men under arbetets gång ändrades detta så att utredaren kunde föreslå en annan lösning än förverkande inom det straffrättsliga systemet om denne lämnade en grundlig förklaring till varför den ursprungliga utgångspunkten borde frångås.

I rapporten, som lämnades 2016, föreslog utredaren en ny lag om förverkande som vilade på civilrättslig grund och som skulle riktas direkt mot tillgångarna. Förslaget innebar i huvudsak att en central konfiskeringsenhet skulle inrättas som genom beslut kunde beslagta intäkterna från brott. Beviskravet skulle enligt förslaget vara ”övervägande sannolikt” och därutöver skulle ett antal andra villkor vara uppfyllda för att sådant förverkande skulle vara tillåtet. Villkoren var bl.a. att utdelningen var av en viss storlek och att förverkandet inte var oproportionerligt. Enligt förslaget skulle civilt förverkande

[35] 67 § straffeloven.
[36] Se 69 § straffeloven och NOU 2020:10 s. 96.
[37] NOU 2020:10 s. 49.
[38] Sanksjonsutvalgets utredning 2003:15 s. 229.
[39] Se norska prop. 62 L (2015–2016 s. 186) och NOU 2020:10 s 49.

endast användas om försök hade gjorts att förverka egendomen inom ett straffrättsligt förfarande, men detta inte var möjligt t.ex. på grund av att svaranden dött, att frikännande dom meddelats eller att beviskravet för straffrättsligt förverkande inte var uppfyllt. Förslaget som lämnades skulle enligt rapporten ses som ett”exempel och ett koncept för eventuell laglig reglering av civilrättslig konfiskering”. I rapporten gavs flera argument för varför det vore bättre att införa den nya formen av civilrättsligt förverkande i en särskild lag i stället för i strafflagen, men det fanns trots det även med ett alternativt förslag om hur reglerna skulle kunna inarbetas i strafflagen. Förslaget har inte genomförts i norsk rätt.

I juni 2019 fick norska Straffelovrådet i uppdrag att utreda och lägga fram förslag om ändringar i lagstiftningen om bl.a. förverkande av utbyte från straffbara handlingar med anknytning till kriminella gäng. Bakgrunden till uppdraget var att en del länder i Europa börjat införa bestämmelser om civilrättsligt förverkande varför förutsättningarna att införa något liknande i Norge återigen skulle utredas. Straffelovrådets mandat var dock inte att föreslå ett system för civilrättsligt förverkande utan snarare förändringar i det straffrättsliga regelverket.

Straffelovrådet lämnade sitt betänkande i september 2020 och i förslaget upptas, såvitt här är av intresse, en ny bestämmelse som bygger vidare på den befintliga bestämmelsen i 69 § straffeloven om förverkande av egendom som varit föremål för häleri eller penningtvätt. Enligt förslaget ska tillgångar kunna förverkas om man genom omständigheterna kring tillgången eller omständigheterna i övrigt kan slå fast att tillgången utgör utbyte av brott. Det är alltså det faktum att tillgången har sitt ursprung i brott samt utgångspunkten att neutraliseringsprincipen[40] ska gälla som motiverar att tillgången kan förverkas snarare än, som enligt nuvarande 69 § straffeloven, det faktum att den varit föremål för just häleri eller penningtvätt. Den nya bestämmelsen ska inte förutsätta att ett särskilt brott kan preciseras och bevisas vara utfört. Straffelovrådet föreslog vidare att beviskravet för att tillgången utgör utbyte av brott ska sänkas från bortom rimligt tvivel till ”stark sannolikhetsövervikt”. Den nya bestämmelsen ska enligt förslaget införas i en ny bestämmelse, 67 a § första stycket straffeloven, och ha följande lydelse:

[40] På norska «nullstillingsprinsippet ».

> § 67 a Inndragning av utbytte uten at det kan påvises hvilken straffbar handling utbyttet stammer fra
>
> En ting som er beslaglagt under slike omstendigheter at det foreligger sterk sannsynlighetsovervekt for at den er utbytte fra en straffbar handling, kan inndras selv om det ikke kan påvises hvilken konkret straffbar handling utbyttet stammer fra. § 67 første ledd annet punktum og annet ledd gjelder tilsvarende.

Förslaget i den nya bestämmelsen är tänkt att hantera situationen då polisen, som en del av en pågående utredning, vid husrannsakan påträffar och beslagtar saker som uppenbarligen härrör från brott men där det inte är möjligt eller skulle kräva oproportionerliga resurser att koppla saken till en konkret brottslig gärning. Ett typexempel är att det vid husrannsakan vid misstanke om omfattande narkotikabrott avslöjas droger och stora mängder kontanter, dyra klockor eller smycken och andra saker som knappast kan ha ett lagligt ursprung. Enligt Straffelovrådet kan egendom i vissa dylika fall redan förverkas enligt gällande rätt, men bestämmelsernas räckvidd har orsakat osäkerhet i praxis och utredningar kan av den anledningen ofta bli onödigt resurskrävande eller leda till att färre fall av förverkanden sker än annars. Det är åklagaren som har bevisbördan för att egendomen som begärs förverkad har åtkommits genom brott. I praktiken bör det bli fallet när omständigheterna i fallet innebär att det nästan kan uteslutas att det som har beslagtagits har förvärvats på lagligt vis.

Förslaget har remissbehandlats, men ännu inte genomförts i norsk rätt.[41]

5.6 Överväganden om självständigt förverkande av brottsvinster

5.6.1 Det bör införas en möjlighet att förverka brottsvinster utan att ett brott kan bevisas

Vår bedömning: Brott ska inte löna sig. Brottsvinster ska förverkas. Det avgörande för om förverkande kan ske bör inte vara om brottsvinster kan knytas till ett visst brott, utan om det visas

[41] Se NOU 2020:10 samt www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-nou-2020-10-straffelovradets-utredning-nr.-2-inndragning-av-utbytte-fra-gjengkriminalitet/id2783878/?expand=horingssvar (2021-05-11).

att viss egendom härrör från brottslig verksamhet. En ny form av förverkande – självständigt förverkande av brottsvinster – bör därför införas.

Av våra direktiv framgår att vi ska överväga om möjligheterna att förverka brottsvinster ska utökas och att vi därvid särskilt ska ta ställning till om möjligheterna till förverkande utan samband med en fällande brottmålsdom ska utvidgas. Som framgått av kapitel 3 och av avsnitt 5.3 gäller frågan egentligen inte om det finns skäl att möjliggöra förverkande utan samband med en fällande brottmålsdom. Sådant förverkande är i princip möjligt redan i dag: förverkande förutsätter i och för sig inte att någon döms för brott, men väl att man kan bevisa att något utgör utbyte av ett visst konkret brott. Det saken gäller är snarare huruvida det finns skäl att möjliggöra förverkande av egendom utan krav på att denna kan knytas till ett visst konkret brott.

I flera andra länder (se ovan avsnitt 5.5) finns mer generella regler om sådant förverkande. Beteckningen på denna typ av förverkande varierar; det kallas ibland civilrättsligt förverkande (civil asset forfeiture), ibland talas om non-conviction-based-confiscation (NCBC) och i tysk rätt talar man om selbständige Verfall. Reglerna kan vara utformade på olika sätt, men den grundläggande tanken bakom dem är att egendom som härrör från brottslig verksamhet ska kunna förverkas under förutsättning att det kan visas just detta. Det ska alltså inte vara en förutsättning för förverkande att egendomen kan knytas till ett visst brott och än mindre att någon döms för brott. I det följande kommer vi att använda termen självständigt förverkande av brottsvinster när vi avser denna typ av förverkande.

Eftersom benämningarna på förverkande av detta slag kan väcka frågor om vad som egentligen är grunden för förverkandet vill vi redan från början vara tydliga med att också förverkande av denna typ handlar om att förverka egendom därför, dvs. på den grunden, att den härrör från inte närmare preciserad brottslighet varför förverkandesvaranden saknar rätt till egendomen. Det som modifieras rör vad som behöver bevisas i fråga om egendomens koppling till konkreta brott. Av det skälet menar vi att benämningar som kopplar till civilrätten är olämpliga.

Det finns mycket som talar för att det bör skapas en möjlighet till självständigt förverkande av brottsvinster i svensk rätt.

Frågan om straffrättsligt ansvar handlar alltid om bedömningen av en enskild gärning, och ytterst om att hålla en viss enskild person ansvarig för en eller flera gärningar. Det straffrättsliga ansvaret är uppbyggt kring dels de enskilda brottstyperna, dels kring en relativt lång rad allmänna rekvisit som syftar till att säkerställa att den tilltalade kan sägas vara ansvarig för vad som skett. Och beviskravet är högt. Det viktiga i det här sammanhanget är emellertid att framhålla att det alltid är fråga om en bedömning av en viss konkret händelse.[42] Man kan uttrycka det sagda så att straffrättsligt ansvar alltid handlar om en prövning av konkreta gärningar. Den grundläggande bestämmelsen om förverkande av utbyte i 36 kap. 1 § är begränsad på så sätt att förverkande kopplas direkt till förekomsten av ett brott, dvs. det förutsätts att egendomen kan kopplas till en (eller flera) sådan gärning(ar).

Genom bestämmelsen om utvidgat förverkande har lagstiftaren tagit ett steg bort från denna koppling till ett konkret brott. Under förutsättning (jfr 36 kap. 1 b § brottsbalken) att någon döms för brott som kan ge utbyte och antingen är av viss svårhetsgrad eller är upptaget i en i lagtexten intagen förteckning över brottstyper, kan förverkande ske även om viss egendom inte kan knytas till ett konkret brott. Detta förutsätter emellertid att det är klart mer sannolikt att egendomen härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet.

Bestämmelsen kan sägas ha inneburit en nyordning på åtminstone två sätt.

Först och främst innebar den en grundläggande förändring av bevistemat i förhållande till den vanliga regeln om utbytesförverkande i 36 kap. 1 § brottsbalken. Vad som ska bevisas vid tillämpning av bestämmelsen om utvidgat förverkande är inte längre en koppling till ett konkret brott, utan i stället att egendomen härrör från en inte närmare preciserad brottslighet (vilket i lagtexten kommer till uttryck genom hänvisningen till brottslig verksamhet). Det innebär att fokus vad gäller bevisningen förskjuts från konkreta kopplingar mellan egendom och brottslighet (även om förekomsten av sådana kopplingar naturligtvis är relevanta som ett led i bevisföringen) till en bredare bedömning av egendomsinnehavets ursprung som bl.a. inkluderar frågor om huruvida egendomsinnehavet

[42] Här bortses från att det finns brottstyper som bygger på flera gärningar som bedöms sammantaget (t.ex. fridskränkningsbrotten) och också brottstyper där flera gärningar kan vara att bedöma som ett brott (ett tydligt exempel är bokföringsbrottet).

framstår som rimligt eller orimligt”med hänsyn till innehavarens reella möjligheter att på laglig väg bygga upp och bibehålla en förmögenhet”.[43] Man kan uttrycka det så att bestämmelsen skapar möjligheter till förverkande som bygger på en mer indirekt påvisad koppling till brott, där det ofta handlar mer om att göra det osannolikt att egendomen är åtkommen på ett icke-brottsligt sätt (på annat sätt än genom brott) än om att på ett konkret plan bevisa en koppling mellan egendom och brott.

Bestämmelsen innebär också, och för det andra, en sänkning av beviskravet. Denna sänkning av beviskravet måste, såsom lagtexten är utformad, anses bygga på – vara berättigad med hänsyn till – det förhållandet att personen döms för brott, dvs. döms för sådant brott som nämns i bestämmelsen (det förverkandeutlösande brottet). Det är s.a.s. det förhållandet att personen döms för det förverkandeutlösande brottet som är ingången till det lägre beviskravet.

Med utredningens utgångspunkter är det fullt rimligt att egendom kan förverkas i sådana situationer där det kan bevisas att egendom har sitt ursprung i brottslighet och det gäller oavsett om egendomen kan knytas till ett visst konkret brott eller ej. Om regelverket innebär att man får behålla egendom som härrör från brottslighet så länge egendomen inte kan knytas till ett visst konkret brott, så undermineras den grundläggande tanken – att man inte ska kunna tjäna på att begå brott. Därför är det följdriktigt att egendom kan förverkas inte bara när den kan knytas till ett visst brott, utan också när det bara kan påvisas att egendomen härrör från brottslig verksamhet.

Hur beviskravet ska bestämmas är därvid en särskild fråga. Vad gäller utvidgat förverkande enligt dagens reglering har lagstiftaren valt att bestämma beviskravet så att det för förverkande krävs att det är klart mer sannolikt att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet (se 36 kap. 1 b §). Som redan noterats bygger tillämpningen av detta beviskrav idag på att någon döms för ett förverkandeutlösande brott.

Det finns – både med de utgångspunkter som utredningen har gjort till sina (se avsnitt 4.1.3 ovan) och med utgångspunkt i de värderingar som kommer till uttryck i gällande rätt – anledning att nu ta ytterligare ett steg, nämligen det steg som består i att möjliggöra förverkande av egendom som har ett brottsligt ursprung oberoende både av att egendomen kan knytas till ett visst konkret brott (jfr den

[43] Jfr här t.ex. 2008/09:68 s. 95 f.

grundläggande förverkandebestämmelsen i nuvarande 36 kap. 1 §) och av att någon döms för ett förverkandeutlösande brott (jfr reglerna om utvidgat förverkande i nuvarande 36 kap. 1 b §).

Fråga skulle närmast bli om en reglering som på motsvarande sätt som utvidgat förverkande skulle bygga på en mer indirekt bedömning av egendomens ursprung, men utan krav på att någon döms för ett förverkandeutlösande brott. Bevistemat skulle följaktligen, liksom vid utvidgat förverkande, vara ett annat än vid ordinärt förverkande.

Utredningen föreslår alltså att det införs en bestämmelse som direkt tar sikte på förverkande av egendom som med visst beviskrav bevisas härröra från brottslig verksamhet. Det som ska bevisas enligt förslaget är inte att egendomen härrör från ett visst konkret brott, utan att egendomen över huvud taget härrör från en inte närmare preciserad brottslighet. På samma sätt som vid utvidgat förverkande kommer bedömningen i stället att ta sikte på frågan om man med hänsyn till omständigheterna, bl.a. kring egendomens påträffande, innehavarens personliga och ekonomiska förhållanden kan dra slutsatsen att egendomen härrör från brottslig verksamhet.

Hur en sådan ny förverkandeform ska konstrueras i detalj diskuteras nedan i avsnitt 5.6.2. En utgångspunkt för övervägandena följer emellertid redan av det som nu har sagts: eftersom den nya förverkandeformen inte ska förutsätta ett förverkandeutlösande brott och eftersom det måste anses vara just det förhållandet (dvs. att någon döms för ett förverkandeutlösande brott) som motiverar ett lägre beviskrav vid utvidgat förverkande, bör beviskravet avseende den nya förverkandeformen, i vart fall som utgångspunkt, vara högre än det som gäller för utvidgat förverkande. Jfr de närmare övervägandena om beviskravets utformning nedan i nyss nämnda avsnitt.

Vid bedömande av regleringens utformning måste beaktas att en förverkandeform av detta slag kommer att förutsätta att personer kan komma att bli föremål för en utredning – avseende bl.a. hens ekonomiska förhållanden och levnadsomständigheter i övrigt – utan att de är föremål för utredning avseende någon konkret brottsmisstanke.

Vid bedömande av regleringens utformning måste också beaktas att Europakonventionens första tilläggsprotokoll artikel 1 ställer krav på att varje fysisk eller juridisk person ska åtnjuta rätt till respekt för sin egendom. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folk-

rättens allmänna grundsatser. Denna bestämmelse inskränker dock inte en stats rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten anser nödvändig för att reglera nyttjande av egendom i överensstämmelse med t.ex. det allmännas intresse. Egendomsförverkande innebär ett sådant ingrepp som det allmänna under vissa förhållanden kan göra i enskildas äganderätt. På sådan reglering måste dock ställas krav på både förutsebarhet och rättssäkerhet. Det är också ett grundläggande rättsstatligt krav att regleringen lämnar utrymme för proportionalitetsöverväganden. Redan enligt gällande rätt kan egendom under vissa förhållanden förverkas trots att det inte finns någon koppling till ett konkret brott.[44] Vid överväganden om att ytterligare utöka den möjligheten måste emellertid säkerställas att regleringen blir såväl rättssäker som förutsebar på ett sätt som uppfyller de krav som följer av protokollet. Vår bedömning är att dessa högt ställda krav kan förenas med en ny reglering som tillåter förverkande utan påvisad koppling till ett visst konkret brott.

En särskild fråga som kan ställas är om en förverkandesanktion som på detta sätt frikopplas såväl från det konkreta brott som lett till brottvinsten som från kravet på ett förverkandeutlösandebrott kan anses ha sin plats i brottsbalken som ju reglerar just brott och olika typer av rättsverkningar av brott (jfr 1 kap. 1 § som definierar brott som en gärning som är belagd med straff, och 1 kap. 8 § som tar sikte på olika typer av rättsverkningar som kan kopplas till ett brott). I denna del vill utredningen anföra följande. Det kan konstateras att självständigt förverkande påtagligt skiljer sig från såväl ordinärt förverkande av brottsvinster som utvidgat förverkande av brottsvinster i den meningen att förverkandeformen inte förutsätter att ett konkret brott konstateras föreligga. I den meningen kan man inte tala om att självständigt förverkande utgör en särskild rättsverkan av brott.

Självständigt förverkande syftar emellertid liksom ordinärt och utvidgat förverkande ytterst till att neutralisera brottsvinster. Gärningsmannen ska inte få behålla frukterna av sin brottsliga verksamhet. Det förhållandet att bedömningen vid utvidgat och självständigt förverkande gäller huruvida det på visst sätt är bevisat att egendomen härrör från viss (i regel) ospecificerad brottslighet gör förvisso att neutraliseringsprincipen inte kan ges samma konkreta betydelse som när förverkande grundas på en eller flera konkreta

[44] Se 36 kap. 1 b § brottsbalken.

brottsliga gärningar. Men det kan inte råda någon tvekan om vad förverkandeåtgärderna syftar till: nämligen neutralisering av brottsvinster.

Det är emellertid riktigt att den nu föreslagna förverkandeformen tar ytterligare ett steg bort från att vara en rättsverkan av brott såtillvida att den överhuvudtaget inte kopplas till ett konstaterande av att något enskilt brott har förövats (jfr kravet på förverkandeutlösande brott vid utvidgat förverkande). I strikt mening utgör förverkandeformen inte en särskild rättsverkan av brott. Förverkandeformen har emellertid sådant samband med den reglering som finns i 36 kap. att det likväl måste anses befogat att den regleras där. I sammanhanget kan jämföras med det förhållandet att reglerna om förverkande av farliga föremål i 36 kap. 3 § anses försvara en plats i brottsbalken trots att den regleringen har en närmast uteslutande prospektiv och preventiv karaktär. Inte heller 36 kap. 3 § brottsbalken utgör en särskild rättsverkan av brott.

Vår bedömning är mot denna bakgrund att det inte finns något hinder mot att reglera självständigt förverkande i brottsbalken. Det måste alltså anses förenligt med den systematik som ligger i brottsbalken att införa självständigt förverkande av brottsvinster som en förverkandeform bland flera i 36 kap.

Avslutningsvis bör framhållas att det i och för sig skulle vara möjligt att ytterligare frigöra sig från den bakomliggande straffrättsliga regleringen genom att koppla förverkandet inte till att egendomen härrör från brottslig verksamhet utan till att egendomen är olagligt åtkommen. Vår bedömning är emellertid att det med en sådan reglering skulle bli betydligt mer oklart vad bedömningen egentligen relaterar till. Hänvisningen till brottslig verksamhet ger kort sagt bedömningen en viss stadga genom att det klargörs vilken typ av verksamhet som avses.

5.6.2 Utformningen av bestämmelsen om självständigt förverkande av brottsvinster

Vårt förslag: Om det visas att viss egendom härrör från brottslig verksamhet ska den förverkas (självständigt förverkande av brottsvinster).

Med självständigt förverkande avser vi förverkande som kan ske utan samband med en fällande brottmålsdom och utan att egendomens ursprung i ett konkret brott påvisas. Det betyder dock inte att den egendom som förverkas inte har koppling till brott, tvärtom är det just brottsvinster som ska förverkas enligt den nya bestämmelsen, men förverkande ska ske efter en självständig bedömning av egendomens ursprung i brottslig verksamhet. Som utgångspunkt menar vi, så som redovisats nyss ovan, att det är naturligt att egendom som härrör från brott kan förverkas oberoende av en fällande brottmålsdom och oberoende av om egendomen kan knytas till ett visst konkret brott. Det finns därför, enligt utredningens mening, ingen anledning att i sig vara skeptisk mot förverkandeformen som sådan. För att undvika begreppsförvirring bedömer vi vidare att det finns anledning att undvika begrepp som civilrättsligt förverkande. Bevekelsegrunden för att förverkande ska få ske enligt denna nya förverkandeform är – precis som när det gäller utvidgat förverkande – att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Noggranna överväganden fordras emellertid i fråga om bestämmelsens närmare utformning så att denna blir såväl rättssäker som förutsebar.

Till att börja bör bestämmelsen enligt vår bedömning knytas till att det kan bevisas – med visst beviskrav (se nedan) – att egendomen härrör från brottslig verksamhet. På det sättet kommer förverkandeformen att bygga vidare på den grundläggande konstruktion av bevistemat som redan gäller vid utvidgat förverkande. Begreppet brottslig verksamhet bör liksom motsvarande begrepp i bestämmelsen om utvidgat förverkande förstås i en bred mening som närmast tar sikte på brottslig aktivitet i någon form, vilken det än är. Syftet med begreppet är att klargöra att bevistemat är mer generellt: förverkande ska inte förutsätta att egendomen knyts till något visst brott utan till en inte närmare preciserad brottslighet. Något krav på att det varit fråga om en verksamhet i den mening som man talar om vid t.ex. näringsverksamhet kan det alltså inte anses uppställa.

Den kanske viktigaste frågan gäller sedan hur beviskravet ska utformas. Vid utvidgat förverkande är beviskravet satt till ”klart mera sannolikt”. Med hänsyn till att det vid självständigt förverkande inte finns något krav på ett förverkandeutlösande brott och det inte heller i övrigt är tänkt att uppställas några andra begränsande rekvisit av betydelse bör beviskravet vid självständigt förverkande sättas högre än vid utvidgat förverkande. Eftersom beviskravet för en fällande

brottmålsdom (som ibland uttrycks genom orden”bortom rimligt tvivel”) är så nära förknippat med bevisning av konkreta gärningar och olika omständigheter kring dessa bör det, enligt utredningens mening, inte användas i det här sammanhanget. Ett beviskrav som bestäms på det sättet kan också förmodas innebära att tröskeln för det självständiga förverkandet blir alltför hög. Beviskravet för självständigt förverkande bör alltså placeras någonstans mellan”ställt bortom rimligt tvivel” och”klart mera sannolikt”.

Vid en diskussion kring beviskravet måste man hålla i minnet att den enskilde numera regelmässigt har goda möjligheter att visa varifrån egendom av någon betydenhet kommer. Detta är också en klar skillnad mot de förhållanden som gällde 1999 då Förverkandeutredningen lämnade sitt förslag till ny bestämmelse om utvidgat förverkande. I dagens svenska samhälle registreras de allra flesta transaktioner och/eller ger digitala avtryck på ett eller annat vis. Penningtvättslagstiftningen innebär dessutom att den som önskar genomföra en transaktion med kontanta medel ofta måste redogöra för hur hen har erhållit kontanterna. Även arv, gåvor och lån dokumenteras i stor utsträckning och under alla förhållanden finns det möjlighet för den som får egendom på något av de nu beskrivna visen att säkerställa att sådan dokumentation finns. Inte heller lagligt förvärvade spelvinster från spelbolag i Sverige betalas numera ut utan att mottagaren har registrerats. Sammantaget innebär det sagda att de allra flesta lagliga transaktioner som sker i dagens samhälle registreras, dokumenteras och/eller lämnar digitala spår efter sig vilket innebär att egendomens härkomst tämligen enkelt kan förklaras och visas. Det sagda innebär inte att utgångspunkten att det är åklagaren som ska ha bevisbördan för att egendom som begärs förverkad härrör från brott ska frångås. Men det kan i viss utsträckning påverka bedömningen av var den punkt bör läggas vid vilken åklagaren har fullgjort sin bevisbörda och att ett slags förklaringsbörda hamnar på den enskilde om denne vill freda sin egendom från förverkande.

Mot den nu beskrivna bakgrunden – och med beaktande av intresset att i möjligaste mån inte skapa nya beviskravsuttryck synes det i sammanhanget vara lämpligt att använda det generella beviskravet i tvistemål, dvs. det beviskrav som brukar komma till uttryck genom orden”styrkt eller visat” (jfr t.ex. NJA 2013 s. 524 p. 21). Det innebär att beviskravet blir lägre än vad som blivit fallet om man anknutit till det generella beviskravet i brottmål – och det måste

därmed anses ge utrymme för den typ av bedömning som det vidare och mer generella bevistemat fordrar – samtidigt som det ställer krav på utredningen och inte medger förverkande på alltför lösa grunder.

För att beviskravet ska vara uppfyllt krävs att den samlade bilden av de omständigheter som åklagaren lägger fram övertygar rätten om att den egendom som begärs förverkad har sitt ursprung i en inte närmare preciserad brottslighet. Tanken är att beviskravet ska kunna anses uppfyllt också om bevisningen är något mindre robust än vad som fordras vid en fällande brottmålsdom. Fråga är ju, precis som vid utvidgat förverkande om en bedömning som avser mer allmänna förhållanden och som inte tar sikte på frågan om en viss konkret gärning har begåtts. Vid bedömningen av en talan om självständigt förverkande bör bl.a. beaktas egendomens karaktär och de omständigheter under vilka de har påträffats (t.ex. stora kontantsummor), dokumentation om tillgångarna (och frånvaro av normal dokumentation), levnadsvillkoren för den som talan riktas mot t.ex. om denne har legala inkomster och vilken sysselsättningsgrad hen har (eller om det finns en oförklarlig diskrepans mellan levnadsvillkor och sysselsättning), om personen har tillgång till dyra kapitalvaror samt i viss mån den dömdes familjeförhållanden (exempelvis makes eller sambos inkomster och förmögenhet som kan förklara hög levnadsstandard). Sammantaget bör stor vikt läggas vid bedömningen av den finansiella utredning som kommer att göras under utredningstiden.

Beviskravet är tänkt att i kombination med det mer allmänt formulerade bevistemat kunna leda till rimlig effektivitet samtidigt som det ger tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Man får komma ihåg att förverkande med stöd av den nya regleringen kommer att kunna ske utan att det – på sätt som finns vid utvidgat förverkande – finns en brottmålsdom att koppla förverkandet till. Det är s.a.s. endast genom att bevisbördan ligger på åklagare som den enskilde skyddas mot åtgärden. I sammanhanget måste också hållas i minnet att åtgärden innebär ett ingrepp i den enskildes rätt till egendom (jfr vad som sagts om det första tilläggsprotokollet till Europakonventionen strax ovan) och att det även av den anledningen finns skäl till viss försiktighet. I grunden handlar det om vad staten måste prestera för att kunna ta ifrån medborgarna deras egendom. Vi bedömer att en sådan åtgärd bör förutsätta att staten åtminstone visar eller styrker (i den mening som framgått ovan) att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Även om man skulle göra en annan bedömning och anse

att beviskravet bör vara lägre menar vi, mot den angivna bakgrunden att det skulle vara mindre lämpligt att redan i samband med införandet av institutet sänka beviskravet under den nivå som här föreslås. Det skulle i så fall vara bättre att efter några år utvärdera tillämpningen av det självständiga förverkandet och då se om det finns behov av att justera beviskravet nedåt.

Utredningen är emellertid medveten om att beviskraven ser olika ut i olika länder. I Norge gäller t.ex. för utvidgat förverkande ett slags omvänd bevisbörda. Också med den utgångspunkt som utredningen har, nämligen att beviskravet för självständigt förverkande bör ligga högre än för utvidgat förverkande skulle man därför – detta är emellertid inget som utredningen förordar, vilket markeras genom att texten i detta avsnitt har satts med indrag och annan textgrad – kunna tänka sig en lösning som innebär att beviskravet vid utvidgat förverkande sänks till sannolikhetsövervikt och att beviskravet”klart mera sannolikt” förbehålls det självständiga förverkandet (jfr det norska förslag med krav på stark sannolikhetsövervikt som redovisas ovan i avsnitt 5.5.4). Första stycket i den föreslagna 3 § om utvidgat förverkande respektive 5 § om självständigt förverkande skulle med en sådan lösning lyda enligt följande:

3 § Om någon döms för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer och brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge brottvinster, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förverkas, om det framstår som övervägande sannolikt att egendomen härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet (utvidgat förverkande av brottsvinster). Detsamma gäller om någon döms för grovt bokföringsbrott, grovt penningtvättsbrott eller näringspenningtvätt, grovt brott.

5 § Om det är klart mer sannolikt att viss egendom härrör från brottslig verksamhet ska den förverkas (självständigt förverkande av brottsvinster).

En sådan ordning skulle, för svensk del, innebära att svensk rätt i det här avseendet skulle närma sig den variant som finns i artikel 3.4 i förverkandekonventionen om en förverkandepresumtion för allvarliga brott. Sverige har i denna del valt att reservera sig mot det krav som föreskrivs (se vidare prop. 2013/14:121 En effektivare kriminalisering av penningtvätt s. 100 ff.)

Som ett ytterligare alternativ kan man naturligtvis även överväga att endast sänka beviskravet för det utvidgade förverkandet. Också då kommer beviskravet för det självständiga förverkandet att ligga högre än för det utvidgade förverkandet, men skillnaden mellan beviskravet kommer att vara större.

I övrigt, dvs. vid sidan av att det bör krävas att åklagaren visar att egendomen härrör från brottslig verksamhet, bör inte förutsättas annat än att fråga är om egendom som man på något sätt har påträffat. En undersökning om självständigt förverkande utgår, på motsvarande sätt som vid utvidgat förverkande, ifrån själva egendomen. Man kan uttrycka det så att man vid ordinärt förverkande tar sin utgångspunkt i ett (eller flera brott) och med den utgångspunkten söker brottsvinster, medan man vid utvidgat och självständigt förverkande tar sin utgångspunkt i själva egendomen och undersöker huruvida det (med det beviskrav som gäller) kan bevisas att den härrör från brottslig verksamhet. Självständigt förverkande bör därför som utgångspunkt förutsätta att det är fråga om egendom som på ett eller annat sätt har påträffats. Det bör dock, liksom vid utvidgat förverkande finnas ett visst utrymme för förverkande av värdet av egendom som inte har påträffats. Så kan vara fallet om det kan styrkas att det hos personen i fråga kort före det brottsbekämpande myndigheternas ingripande fanns egendom, som inte längre finns tillgänglig men som ändå kan identifieras och knytas till denne (jfr ”Swishöverföringarna” NJA 2021 s. 263 p. 13 och 15–16).

Den nyss påtalade skillnaden i utgångspunkt mellan vanligt förverkande och självständigt förverkande – att den senare förverkandeformen tar sin utgångspunkt i egendomen snarare än i ett visst brott – hindrar naturligtvis inte att t.ex. polisen vid utredning om självständigt förverkande undersöker förverkandesvarandens egendomsförhållanden och därigenom påträffar ytterligare egendom. S.k. fishing expeditions bör emellertid inte vara tillåtna.

Eftersom förverkandeformen inte knyter till något visst begånget brott – och den därmed inte kan ses som en särskild rättsverkan av brott i den mening som avses i 1 kap. 8 § brottsbalken – träffas den inte av preskriptionsregleringen i 35 kap. brottsbalken. Några lagändringar i den delen kan det följaktligen inte anses finnas behov av.

Eftersom förverkandeformen inte knyter till något visst begånget brott – och den därmed inte kan ses som en särskild rättsverkan av brott i den mening som avses i 1 kap. 8 § brottsbalken – träffas den inte av preskriptionsregleringen i 35 kap. brottsbalken. Några lagändringar i den delen kan det följaktligen inte anses finnas behov av.

5.6.3 Vem talan om självständigt förverkande av brottsvinster ska riktas mot

Vårt förslag: Självständigt förverkande av brottsvinster får ske från den som äger egendomen eller som med tillämpning av den nya presumtionsregeln ska anses äga egendomen.

En utredning och en talan om självständigt förverkande av brottsvinster kan riktas även mot barn och unga.

Självständigt förverkande av brottsvinster tar sikte på egendomen som sådan och dess ursprung i brottslig verksamhet. Vid bedömande av frågan om från vem förverkande kan ske finns alltså inte (i vart fall inte nödvändigtvis) något konkret brott att knyta regleringen till. Förverkande av egendom som har påvisats härröra från brottslig verksamhet ska i stället kunna förverkas hos den som äger egendomen eller som – med tillämpning av den presumtionsregel som föreslås i avsnitt 4.5 – anses äga egendomen.

Med en så formulerad regel om från vem förverkande kan ske ifrån kommer den allmänna begränsningen som utredningen föreslår i avsnitt 4.4.2. – att en förverkandetalan eller ett förverkandebeslut bara får riktas mot den som äger eller ska anses äga egendomen – att sakna självständig betydelse vid självständigt förverkande.

En särskild fråga är om den nya förverkandeformen självständigt förverkande bör kunna användas också i relation till unga personer och barn.

Sedan den 1 januari 2020 utgör FN:s konvention om barnets rättigheter svensk lag (prop. 2017/18:186). Barnkonventionen vilar på fyra grundläggande principer: principen om ickediskriminering (artikel 2), principen om barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och barnets rätt att komma till tals (artikel 12). I artikel 40 behandlas rättigheter för barn som är misstänkta eller åtalade för, eller har befunnits skyldiga till, brott. Staterna ska bl.a. främja ett särskilt förfarande för barn och att hänsyn ska tas till barnets ålder. Artikeln anger också att ett barn som misstänks för brott ska få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.

Om den nya förverkandeformen görs tillämplig i relation till barn innebär det förvisso att det kommer att göras ingrepp i barns egen-

domsförhållanden. Barn skulle också komma att utsättas för den process som leder fram till ett förverkandebeslut av detta slag.

Enligt utredningens bedömning skulle det emellertid, om man gjorde undantag för barn och unga, finnas en betydande risk för att unga – i än större utsträckning än vad som är fallet i dag – skulle utnyttjas som brickor i ett spel om egendom som härrör från en inte närmare preciserad brottslighet, t.ex. genom att den egendom som skulle kunna bli föremål för självständigt förverkande s.a.s. förs till den unge.

Att inte införa möjligheter att förverka brottsvinster från barn skulle, som nyss nämnts, riskera att barn i än högre utsträckning utnyttjades för otillbörliga syften, vilket måste bedömas vara olyckligt i ett barnperspektiv (jfr artikel 3 i barnkonventionen). Likaså är det från effektivitetssynpunkt angeläget att det i systemet inte finns kryphål som möjliggör att kriminellas tillgångar kan fredas från förverkande genom att de överlåts eller anförtros åt någon som är under 15 år.

Beaktas måste också att den förverkandeform vi nu föreslår – självständigt förverkande – inte kan anses vara en särskild rättsverkan av brott i brottsbalkens mening. Det krävs följaktligen inte att det konstateras att någon har begått ett brott (vilket krävs för att ordinärt förverkande ska få ske) eller att någon döms för ett förverkandeutlösande brott (som vid utvidgat förverkande). Inte heller innebär en utredning om självständigt förverkande att någon kan bli brottsmisstänkt i den mening som föreskrivs i bl.a. barnkonventionen.

Sammantaget anser utredningen att självständigt förverkande av brottsvinster bör kunna tillämpas även i relation till barn och unga. Att det finns möjligheter att förverka egendom mot barn – vilket är ett ingrepp i deras egendomssfär och som i förstone kan ses som ett ingrepp i principen om barnets bästa – är enligt vår bedömning nödvändigt för att i förlängningen kunna skydda barn från att dras in i brottslig verksamhet. En annan sak är att själva förverkandeprocessen måste anpassas och föras med utgångspunkt i de särskilda hänsynstaganden och rättssäkerhetsgarantier som aktualiseras rörande barn (se närmare om denna fråga i kap. 8 där förslaget till ny förfarandelag berörs).

5.6.4 Om förfarandet vid utredning om självständigt förverkande

De närmare förutsättningarna för hur utredning om självständigt förverkande ska genomföras, vilka tvångsmedel och utredningsmetoder som är tillämpliga m.m. kommer redogöras för i kapitel 8 där den nya förfarandelag som utredningen föreslår presenteras. Som redan framgått kommer där också beröras de särskilda frågor som aktualiseras när frågan om självständigt förverkande aktualiseras i relation till ett barn.

6 Målsägandens rätt till förverkad egendom

6.1 Inledning

Utredningen har i tidigare avsnitt redovisat det uppdrag som vi har fått beträffande den allmänna översynen av förverkanderegleringen. Därutöver följer av våra direktiv att vi även ska utvärdera tillämpningen av bestämmelserna om penningbeslag och överväga om tillämpningsområdet bör utvidgas.

Utredningens slutsats efter utvärderingen av bestämmelsen om penningbeslag kommer att redovisas i nästa kapitel (kapitel 7), men redan här kan nämnas att vi inte har funnit tecken på att den utformning som bestämmelsen har i sig orsakar problem vid rättstillämpningen. Genom utvärderingen har vi dock uppmärksammat att det kan uppstå komplicerade situationer i fall där brottsvinster har säkrats genom penningbeslag om brottsvinsten begärs förverkad samtidigt som det finns en (eller flera) målsägande som gör anspråk på medlen. Det gällande regelverket har lett till att lika fall har hanterats olika och att målsäganden i några fall har haft svårt att hävda sin rätt i processen. Vi har mot den bakgrunden funnit anledning att överväga om det finns behov av att föreslå förändringar i det här avseendet.

Vi återkommer i kapitel 7 till uppdraget att utvärdera tillämpningen av bestämmelsen om penningbeslag.

6.2 Förverkande av egendom som motsvarar skada för enskild

6.2.1 Historisk tillbakablick

I samband med en reform av förverkanderegleringen år 1968 behandlades bl.a. frågan om hur man skulle göra med förverkande av utbyte i de fall utbytet motsvarade skada för enskild. Sedan tidigare hade Sverige en reglering som innebar att ett förverkande inte kunde ske om utbytet motsvarades av skada för enskild. I betänkandet som ledde fram till lagstiftningen 1968 berördes regeln, men det innehöll inte några egentliga överväganden om huruvida den borde behållas eller ändras.[1] Under remissbehandlingen väckte emellertid ett par remissinstanser frågan om inte förverkande av utbyte ändå borde kunna ske i sådana situationer. Frågan hade, vilket har redovisats i avsnitt 4.6, aktualiserats inom ramen för det nordiska samarbetet där flera andra stater hade, och fortsatt har, en annan syn på denna fråga. Men lagstiftaren valde att hålla fast vid den tidigare gällande modellen.[2] Den svenska lagstiftningen kom därför fortsatt – fram till år 1986 – att innehålla en regel som innebar att utbyte som motsvaras av skada för enskild inte kunde förverkas.

Tanken bakom den svenska regleringen om att utbyte inte fick förverkas om det motsvarade skada för enskild synes ha varit dubbel. Å ena sidan skulle ett förverkande av utbyte som motsvarar skada för enskild kunna leda till nackdelar för målsäganden vad gäller dennes möjligheter till ersättning från gärningsmannen. Å andra sidan skulle ett förverkande kunna leda till att den som utsätts för en förverkandeförklaring skulle drabbas av dubbla anspråk som speglar en och samma vinning. Dessutom ansågs behovet av en förverkanderegler ing avseende utbyte vara starkast i just de fall där det inte finns någon målsägande som har ett mot utbytet svarande anspråk.[3] Detta innebar att tillämpningsområdet för bestämmelsen om utbytesförverkande under lång tid var begränsat. Förverkande kunde t.ex. inte ske vid förmögenhetsbrott där förmögenhetsöverföring skett (t.ex. vid bedrägeri och förskingring).

Regleringen innebar problem på främst två områden.

[1] SOU 1960:28.
[2] Se prop. 1968:79 s. 46 f.
[3] Se Petter Asp, Förverkande av utbyte som motsvarar skada för enskild, Festskrift till Magnus Matningsdal, Oslo 2021 s. 20 ff.

Det första var när inget anspråk framställdes av målsäganden eller där det var ovisst vem målsäganden var. I det läget kunde egendomen inte förverkas utan gärningsmannen fick behålla utbytet av brottet. Problemet löstes till viss del genom att lagen (1974:605) om visst stöldgods infördes. Lagen innebär att egendom som saknar känd ägare kan tas i förvar. Egendomens ägare kan därefter göra anspråk på egendomen eller ersättning för denna om egendomen sålts.

Ett annat problem med regleringen – dvs. den reglering som innebar att det inte var möjligt att förverka utbyte som motsvarade skada för målsäganden – var att den skada som uppstod för den brottsutsatte inte nödvändigtvis korresponderade med värdet av egendomen i gärningsmannens (eller i en hälares) hand. När frågan uppkom om det hos en hälare var möjligt att förverka ett övervärde som uppstått genom brottet och som gick utöver målsägandens skada hänvisade Högsta domstolen till att en generell lösning av problemet (som skulle fordra bl.a. att man tog ställning till motsvarande frågor beträffande tjuven själv där tydliga förarbetsuttalanden uteslöt förverkande) inte var möjlig att åstadkomma inom ramen för rättstillämpningen. I det aktuella målet ogillades därför förverkandeyrkandet.[4]

I en promemoria gjordes år 1984 ett försök att komma till rätta med problemen som uppstått genom förbudet mot förverkande i fall där utbytet motsvarar skada för enskild. Enligt promemorians förslag skulle förbudet att förverka fortfarande gälla, men endast under den förutsättningen att ersättningsskyldigheten är eller kan antas bli lagligen fastställd.[5] Departementschefen valde emellertid en annan väg än den som föreslagits i promemorian, nämligen att förbudet mot förverkande av utbyte som motsvarar skada för enskild ströks. I stället föreskrevs att det förhållandet att det finns anledning att anta att skadeståndsskyldighet i anledning av brottet kommer att åläggas eller annars bli fullgjord är en omständighet som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att förverka utbytet.[6] Lösningen innebar att det blev möjligt att förverka egendom i betydligt fler fall där det också framstår som naturligt att så sker, men utgångspunkten var fortsatt den samma.

Regleringen torde, som redan antytts, i och för sig i praktiken ge möjligheter till förverkande när detta framstår som särskilt angelä-

[4] Se rättsfallet ”Bensinen och oljan” NJA 1974 s. 278.
[5] Se Ds Ju 1984:12 (promemorian är lättast åtkomlig som en bilaga till prop. 1986/87:6, se s. 47 ff.).
[6] Se prop. 1986/87:6 s. 15 ff.

get. Samtidigt innebär den valda regleringen endast en indirekt lösning på problemet och det kan ifrågasättas om regleringen, om man ser till vad den faktiskt säger, är utformad på ett träffande sätt. Frågan om skadeståndsskyldighet kan komma att åläggas till följd av brottet kan ju i sig inte ligga till grund för bedömningen att förverkande är uppenbart oskäligt. Om så är fallet eller inte beror snarare på om utbytet är detsamma som ersättningsanspråket och om ett skadeståndskrav har framställts eller kommer att framställas. Ytterligare en förutsättning för att ett förverkande ska kunna bli oskäligt i dessa fall är att man i lagstiftningen inte har någon mekanism som kompenserar förverkandesvaranden och som under alla förhållanden förhindrar att denne utsätts för dubbla anspråk.[7] I samma lagstiftningsärende infördes emellertid just en sådan bestämmelse genom att bestämmelsen i 36 kap. 17 § brottsbalken tillkom.

Enligt vår bedömning finns därför redan på lagstiftningsteknisk grund ett behov av att se över regleringen.

6.2.2 Bestämmelsen i 36 kap. 17 § brottsbalken

Av 36 kap. 17 § brottsbalken följer att förverkad egendom och företagsbot som huvudregel tillfaller staten. Om utbyte av brott har förverkats hos någon och utbytet svarar mot skada för enskild eller medel som en enskild är berättigad att få tillbaka följer det dock av bestämmelsens andra stycke att staten svarar för ersättning åt den skadelidande eller ersättningsberättigade intill värdet av vad som har tillfallit staten på grund av beslutet om förverkande. Den som förverkandet har skett hos har också rätt att vid verkställighet av förverkandebeslutet räkna av vad hen visar sig ha utgett som ersättning till den skadelidande eller ersättningsberättigade. Det är oklart huruvida en förutsättning för att ersättning ska utgå från staten är att förverkande har skett hos någon som enligt allmänna principer skulle ha varit skadeståndsskyldig gentemot målsäganden eller huruvida sådan ersättning kan utgå också när medel som motsvarar skadan förverkas hos någon annan, t.ex. en penningtvättare, som inte är skadeståndsskyldig gentemot målsäganden. Högsta domstolen har i ”Det utlånade kontot” NJA 2017 s. 1053 domskälsvis uttalat att 36 kap. 17 § torde

[7] Petter Asp, Förverkande av utbyte som motsvarar skada för enskild, Festskrift till Magnus Matningsdal, Oslo 2021 s. 28 f.

kunna tillämpas i ett fall där pengarna finns kvar hos penningtvättaren men målsäganden inte har något anspråk på skadestånd mot penningtvättaren. Justitiekanslern har emellertid ansett att bestämmelsen inte kan tillämpas på detta sätt.[8]

Regeln i 36 kap. 17 § om att staten övertar ansvaret för ersättning till målsäganden var primärt tänkt för fall där ett brottsoffer i efterhand gav sig till känna och egendom redan hade förverkats. I förarbetena gavs som exempel att en tjuv med de nya reglerna kunde drabbas av värdeförverkande i en situation när hen hade avyttrat tjuvgodset och man inte räknade med att något skadeståndsanspråk skulle fastställas därför att målsäganden var okänd. Om målsäganden då gav sig till känna i efterhand skulle ersättning kunna utgå till undvikande av dels att tjuven drabbades av dubbla anspråk, dels att målsäganden rätt försämras för det fall tjuven inte kunde betala skadeståndet.[9] Denna begränsning, dvs. att regeln tar sikte på situationer i vilka målsäganden ger sig till känna i efterhand, återspeglas emellertid inte alls i ordalydelsen som är generell och knyter rättsföljden endast till att utbyte som svarar mot skada för enskild (eller, numera, också medel som enskild är berättigat att få tillbaka) har förverkats.[10] Vid verkställighet av förverkandebeslutet har som sagt den som förverkandet skett från rätt att räkna av vad hen visar sig ha utgett som ersättning till den skadelidande.

Det är inte alldeles självklart i vilka fall en skada kan anses motsvara skada för enskild i den mening som avses i 36 kap. 17 § brottsbalken. Regeln bör emellertid inte kunna anses omfatta allehanda skadeståndsanspråk mot den som förverkande sker från. Bestämmelsen måste anses vara begränsad till de fall där den enskildes skada på ett någorlunda tydligt sätt kan kopplas till det förverkade utbytet, exempelvis fall där en bedragares eller förskingrares vinst förverkas.[11]

När 36 kap. 17 § infördes påpekade Lagrådet att det finns ett samband mellan 36 kap. 17 § brottsbalken och 36 kap. 1 § andra stycket brottsbalken[12]. I författningskommentaren till det nya 36 kap. 17 § andra stycket anfördes:

---

[8] Se bl.a. JK:s. beslut 2420-19-4.3.2.
[9] Se prop. 1986/87:6 s. 39.
[10] Asp, Petter, Förverkande av utbyte som motsvarar skada för enskild, Festskrift till Magnus Matningsdal, Oslo 2021 s. 28 f.
[11] Ordalydelsen utesluter dock i och för sig inte en bredare läsning.
[12] Andra stycket hade vid den tiden följande lydelse: Vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att förklara utbyte förverkat enligt första stycket skall bland andra omständigheter

> Huruvida anspråk på skadestånd med anledning av brottet kan tänkas bli framställt gentemot gärningsmannen eller någon annan hos vilken förverkande kan ske blir enligt andra stycket att pröva som ett led i den allmänna skälighetsbedömning som alltid skall göras. Finns det anledning anta att skadeståndsskyldighet med anledning av brottet kommer åläggas, bör förverkande inte ske med avseende på det utbyte som svarar mot anspråket. I tveksamma fall bör i enlighet med allmänna principer den för den tilltalade förmånligaste bedömningen göras. I den situationen att stöldgodset finns kvar hos exempelvis tjuven och detta återställs till målsäganden eller tas i förvar enligt stöldgodslagen, ligger det i sakens natur att stöldgodsets värde normalt inte bör förklaras förverkat hos tjuven.[13]

Genom en lagändring år 2005 utvidgades bestämmelsen på så vis att även andra civilrättsliga anspråk än skadestånd kom att omfattas av bestämmelsen. Genom ändringen blev bestämmelsen också tillämplig vid brott enligt specialstraffrättsliga författningar. Staten svarar alltså på samma sätt oavsett om det är fråga om brott enligt brottsbalken eller någon annan författning.[14]

I fråga om skadeståndsskyldighet anmärkte regeringen att den frågan om möjligt skulle beaktas vid bedömningen av ett förverkande skulle vara uppenbart oskäligt vid brott inom specialstraffrätten och att det torde kunna ske utan någon särskild anvisning. Eftersom Lagrådet påpekat detta menade regeringen dock att det lämpligaste var att även den särskilda bestämmelsen i 36 kap. 1 § andra stycket brottsbalken gjordes direkt tillämpligt även inom specialstraffrätten. Vidare anförde regeringen att bestämmelsen enligt sin ordalydelse gällde också i de fall där målsägandens skada och gärningsmannens utbyte inte motsvarade varandra som två sidor av samma sak, dvs. där man inte kan tala om någon förmögenhetsöverföring. Så är fallet beträffande många brott.[15] Eventuell skadeståndsskyldighet i dessa fall skulle följaktligen – som en av andra omständigheter – beaktas vid bedömningen av om ett förverkande vore uppenbart oskäligt. Bedömningen kunde resultera i att förverkande helt eller delvis borde underlåtas, men kunde också resultera i att hela utbytet skulle för-

beaktas om det finns anledning att anta att skadeståndsskyldighet i anledning av brottet kommer att åläggas eller annars bli fullgjord.

[13] Prop. 1986/87:6, s. 38.

[14] Prop. 2004/05:135, s 104 ff.

[15] Uttalandet avser den då redan existerande bestämmelsen om vad som ska beaktas vid bedömningen av om ett förverkande är uppenbart oskäligt och kan knappast läggas till grund för slutsatsen att ”motsvarar skada för enskild” i 36 kap. 17 § skulle ha en bredare innebörd än vi antagit ovan.

klaras förverkat utan hinder av att gärningsmannen ålades skadeståndsskyldighet.[16]

Lagrådets synpunkt resulterade i att bestämmelsen i 36 kap. 1 § andra stycket brottsbalken bröts ut från 1 § och placerades i en ny 1 a §.

6.3 Probleminventering

Enligt utredningens mening är den nuvarande regleringen på flera sätt olyckligt utformad.

En första svaghet är att åklagaren ställs inför påtagliga svårigheter när det gäller att bedöma på vilket sätt talan ska föras.

Vid den bedömningen måste nämligen beaktas vilken typ av anspråk en målsägande har. Ett anspråk från målsäganden måste hanteras på olika sätt beroende på om målsäganden kan antas ha bättre rätt till kontomedel som finns i beslag eller om målsäganden endast har ett skadeståndsanspråk som motsvarar medlen. En frågeställning som synes ha blivit vanligt förekommande vid penningbeslag där det finns en utpekad målsägande är därför i vad mån målsäganden kan ha bättre rätt till kontomedel som finns i penningbeslag.

Enligt allmänna principer gäller att ägarens rätt till brottsbytet – med de undantag som följer av 3 och 4 §§ lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre – består så länge det rör sig om egendom med fortsatt identifierbarhet (jfr ”Saras pengar” NJA 2009 s. 500 och ”Det utlånade kontot” NJA 2017 s. 1053). Bedömningen av om medel är identifierbara eller inte är ofta komplicerad och huvudregeln enligt den s.k. specialitetsprincipen är att när möjligheten att identifiera egendomen har gått förlorad genom sammanblandning så innebär det att äganderätten gått förlorad och därmed även rätten till vindikation.

Frågan om kontomedel är identifierbara eller inte måste avgöras från fall till fall, men enligt den praxis som har utvecklats gäller att målsäganden kan ha bibehållen äganderätt till identifierbara kontomedel när målsägandens kontomedel har satts in på ett tomt konto, eller när målsägandens kontomedel har satts in på olika tomma konton i en sammanhängande kedja av transaktioner. Olika gränsdragningsfrågor kan i det här sammanhanget uppstå såsom om det krävs

[16] Prop. 2004/05:135, s. 106 f.

att det konto där medlen sätts in är helt tomt, alltså har noll i kontobehållning eller om detsamma kan gälla om kontot innan sammanblandningen enbart innehöll en obetydlig summa i förhållande till den insättning som har skett. I ”Saras pengar” slog Högsta domstolen fast att en ägare som har frånhänts kontomedel genom brott kunde ha bibehållen äganderätt, och därmed separationsrätt vid utmätning, till ett belopp motsvarande vad ägaren frånhänts även när kontomedlen har sammanblandats med en avgränsad del av gärningsmannens egna medel. Detta under förutsättning att det hela tiden har funnits medel på kontot. Målsäganden har dock inte rätt till större belopp än vad de sammanblandade medlen som lägst uppgått till under sammanblandningstiden.

Svårigheterna att bedöma om någon kan anses ha bättre rätt till egendom (särskilt i form av penningmedel) i beslag skapar komplikationer bl.a. när det gäller frågan om hur målsägandens talan ska utformas.

Om åklagaren vid väckande av åtal bedömer att målsäganden har bättre rätt till kontomedlen bör åklagaren i första hand föra målsägandens talan om bättre rätt och yrka att penningbeslaget ska bestå till dess att domen vinner laga kraft för att säkra målsägandens rätt. Det kan finnas anledning att även i andra hand föra talan om skadestånd på grund av brott och i så fall även yrka kvarstad. Dessutom bör åklagaren överväga att framställa ett yrkande om förverkande enligt penningtvättsbrottslagen eftersom talan om bättre rätt eller skadestånd skulle kunna komma att ogillas helt eller delvis. Eftersom statens anspråk på att förverka i penningbeslag tagna kontomedel får stå åt sidan för målsägandens anspråk till kontomedlen, bör yrkandet om förverkande prövas i sista hand (jfr 36 kap. 1 a § brottsbalken).

Om åklagaren bedömer det vara uppenbart att målsägandens talan om skadestånd kan komma att vinna bifall och att tillräckliga förutsättningar för att säkra kontomedlen genom förvar och kvarstad föreligger, bör åklagaren överväga att avstå från att framställa ett yrkande om förverkande. Åklagaren kan i sådana fall i stället överväga att senast i samband med att åtal väcks häva penningbeslaget och säkra målsägandens anspråk genom att ta kontomedlen i förvar och yrka att rätten förordnar om kvarstad.

Enligt utredningens bedömning är komplexiteten delvis en följd av att förverkandet i princip ska stå tillbaka för målsägandens anspråk. Om regleringen i stället byggde på att förverkande ska ske och

att staten därefter ska ersätta målsäganden skulle många av de svårigheter som i dag uppstår kunna undvikas.

Något som ytterligare visar på komplexiteten i regelverket är Justitiekanslerns beslut att inleda ett initiativärende i syfte att behandla allmänna frågeställningar om målsägandens rättigheter vid penningbeslag.[17] Bakgrunden till initiativärendet var att Justitiekanslern på kort tid fått in ett flertal ärenden som rörde bestämmelserna om penningbeslag i relation till målsägandes anspråk samt att två till synes liknande fall handlats på skilda sätt. I ärendet hänvisade Justitiekanslern till ett annat ärende.[18] I detta andra ärende beslutade åklagaren att en förundersökning skulle läggas ned och samtidigt beslutades att ett belopp om 9 600 kronor skulle förverkas. Målsäganden som inte hade haft möjlighet att framställa ett anspråk på de kontomedel som förverkades, tillerkändes ersättning från staten i enlighet med 36 kap. 17 § brottsbalken.

I ytterligare ett annat ärende, som rörde två målsägande i en bedrägerihärva hade båda målsägandena fört över pengar till en penningtvättares konto varefter kontomedlen togs i penningbeslag i och med brottsutredningen. I målet framställde åklagaren en begäran om att de beslagtagna medlen skulle förverkas om målsägandenas skadeståndsanspråk inte skulle bifallas. Om skadeståndsyrkandena bifölls begärde åklagaren i stället för målsägandenas del kvarstad på ett belopp som motsvarade de utdömda skadeståndsbeloppen. Domstolen biföll förverkandeyrkandet, men avslog målsägandenas begäran om skadestånd. Skälet för tingsrättens bedömning var att målsägandena inte hade drabbats av någon skada eftersom medlen hade säkrats genom penningbeslag. Enligt domstolens bedömning skulle staten, om det gällde egendom som kunde identifieras som målsägandens egendom, enligt 36 kap. 17 § brottsbalken förverka pengarna och överta ansvaret för målsägandens ersättningsanspråk. Om egendomen inte längre kunde identifieras skulle målsäganden tillerkännas skadestånd med motsvarande belopp (se rättsfallet NJA 2017 s. 1053 där Högsta domstolen uttalar att 36 kap. 17 § torde vara att tillämpa så att staten övertar ansvaret för ett enskilt anspråk även när pengar förverkas hos den som döms för penningtvättsbrott).[19]

[17] Justitiekanslerns initiativärende den 26 november 2019, dnr 2250-19-2.4.1.
[18] Justitiekanslerns beslut i ersättningsärende den 12 mars 2019, dnr 7783-18-4.3.
[19] Justitiekanslerns beslut den 26 november 2019, dnr 2420-19-4.3.2 och 2839-19-4.3.2.

Vid Justitiekanslerns prövning av målsägandenas anspråk mot staten kom Justitiekanslern fram till att det inte fanns förutsättningar att tillämpa bestämmelsen i det aktuella fallet då domstolen ogillat målsägandenas begäran om skadestånd på den grunden att det inte fanns någon påvisbar skada. Enligt domstolen hade målsägandena rätt att få tillbaka brottsbytet eller ett surrogat till de medel som funnits på kontot. Målsägandena framställde dock inte någon begäran om bättre rätt till de aktuella medlen, varför domstolen inte kunde pröva en sådan begäran. Frågan om målsägandena hade rätt till en del av kontobehållningen var därmed enligt Justitiekanslern rättskraftigt avgjord genom att domstolen hade prövat frågan om skadestånd och en sådan begäran är alternativ till en begäran om bättre rätt (som alltså inte framställdes i det aktuella fallet). Enligt Justitiekanslern fanns det därmed inte något ersättningsanspråk mot den tilltalade som staten kunde ta över och 36 kap. 17 § andra stycket brottsbalken var därmed inte tillämplig. Inte heller ansågs 36 kap. 17 § – trots Högsta domstolens ovan nämnda uttalanden – kunna tillämpas med stöd av målsägandens anspråk mot den som begått det brott genom vilket medlen frånhändes målsäganden.[20]

Justitiekanslern uttalade sig på liknande sätt i ett annat liknande ärende.[21]

Även om Justitiekanslerns beslut måste ses mot bakgrund av hur domstolarna valt att hantera det enskilda anspråket i den bakomliggande rättegången, så illustrerar besluten

– *dels* att det är råder osäkerhet om i vilken utsträckning 36 kap. 17 § brottsbalken kan användas och i så fall hur när ett enskilt anspråk hanteras i samma rättegång som ett förverkandeyrkande,

– *dels* att det är oklart huruvida 36 kap. 17 § kan anses tillämplig i ett fall där medel förverkas från en penningtvättare, men målsäganden har ett anspråk endast mot gärningsmannen till det relevanta förbrottet.

[20] Det kan noteras att JK:s hållning innebär att staten kan komma att göra vinst på målsägandens bekostnad, t.ex. i ett fall där målsäganden ger sig till känna först efter processen mot penningtvättaren, inte har något anspråk mot penningtvättaren, men väl på de medel som staten förverkat. Och i ett sådant fall kan den enskilde normalt inte kompenseras skadeståndsvägen såsom skedde i de nämnda ärendena.

[21] Justitiekanslerns beslut den 26 november 2019 i ärende 2518-19-4.3.2.

Härtill kan framhållas att den mer generella svaghet som ligger däri att situationen beträffande tillämpliga säkerhetsåtgärder i dag är svåröverblickbar. I sammanhanget kan särskilt pekas bl.a. på att penningbeslag kan tillämpas endast vid penningtvättsbrott och finansiering av terrorism, att beslag inte kan tillämpas i relation till en kontobehållning och i regel inte heller när det gäller kontanter samt att förvar och kvarstad förutsätter att egendomen tillhör den misstänkte. Härtill ska läggas att alla de olika tvångsmedlen kan användas för delvis olika syften.

Det framstår vidare som klart att införandet av den nya lagstiftningen om penningtvättsbrott har gjort situationen än mer svårhanterlig än den var tidigare. Den nya lagstiftningen har bl.a. inneburit att förverkande inte sällan kan ske hos penningtvättaren samtidigt som målsäganden i regel inte har ett skadeståndsanspråk mot en penningtvättare om medlen finns kvar hos denne.

6.4 Överväganden om målsägandens rätt till kompensation ur förverkade penningmedel

6.4.1 Utgångspunkten för våra överväganden: Förverkande bör endast i vissa fall hindras av att brottsvinsten motsvarar skada för enskild

Utredningen har i kapitel 4 kommit fram till att den nuvarande utgångspunkten – att förverkande inte ska ske om brottsvinsten motsvarar skada för enskild bör frångås i vissa fall.

Den nuvarande utgångspunkten är förvisso helt rimlig när brottsvinsten utgörs av konkreta föremål eller liknande som avhänts någon genom brott. Äganderätten tillkommer då fortsatt målsäganden och normalt ska egendomen antingen lämnas ut till målsäganden eller tas i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m.

Utredningen har därför föreslagit (se närmare avsnitt 4.6) att den nu gällande utgångspunkten bör frångås när det gäller sådan skada som enbart grundar ett anspråk på pengar eller penningmedel. Det innebär att framför allt pengar och kontomedel kommer att kunna förverkas betydligt i större utsträckning än tidigare, och det ska gälla även i de situationer när målsäganden är känd och framställer ett anspråk på medlen.

En sådan reform har stora fördelar genom att den förenklar hanteringen när ett förverkandeanspråk och ett målsägandeanspråk konkurrerar. En annan fördel är att man genom att förverka brottsvinsten kan säkra målsägandens anspråk. Samtidigt blir det naturligtvis särskilt angeläget att tillse att målsägandens rätt till ersättning ur förverkade medel är utformad på ett ändamålsenligt sätt. Det gäller oberoende av hur man i dag bör se på frågan om hur 36 kap. 17 § ska tillämpas när förverkande sker från en penningtvättare och oberoende av hur man bör se på domstolarnas hantering av de fall där ett enskilt anspråk konkurrerar med ett yrkande om förverkande.

6.4.2 Målsägandens möjlighet att göra sin rätt gällande bör förbättras och förenklas

Vårt förslag:
1. Om förverkande sker i ett fall där brottsvinsten motsvarar skada för enskild ska staten svara i den förpliktades ställe. De nuvarande reglerna i 36 kap. 17 § andra stycket ska därför föras över till det nya 36 kap. med ett förtydligande av att statens svarar också i fall där förverkande sker hos en penningtvättare men den enskilde har ett anspråk mot gärningsmannen till det relevanta förbrottet.

2. Om målsäganden redan i den rättegång där ett förverkandeyrkande prövas gör anspråk på penningmedel som härrör från brottet och en däremot svarande brottsvinst förverkas ska rätten efter yrkande av målsäganden särskilt ta ställning till om denne har rätt till det som förverkas. Detta ska gälla också i situationer där en brottsvinst förverkas hos en penningtvättare, men målsäganden endast har ett anspråk mot gärningsmannen till förbrottet. Målsäganden ska alltså i dessa fall kunna få sitt anspråk hanterat direkt i rättegången.

Förslaget utgår ifrån det förslag som lagts fram i avsnitt 4.6 och som innebär att det förhållandet att brottsvinsten motsvarar skada för enskild inte ska utgöra något hinder mot förverkande så länge fråga inte är om förverkande av konkreta föremål eller annan liknande egendom som någon har blivit av med genom brott.

I dagens reglering framgår av 36 kap. 17 § att målsäganden kan ha rätt till ersättning ur förverkade medel. Bestämmelsen är i huvudsak avsedd att tillämpas när brottsoffret träder fram i efterhand och denne har då möjlighet att hos Justitiekanslern (JK) göra gällande sin rätt till ersättning enligt paragrafen. Lagtexten är dock generell och därför tillämplig också när målsäganden ger sig till känna i samband med rättegången om förverkande.

Som beskrivits i det föregående är det delvis oklart vilken betydelse regleringen kan tillmätas när såväl ett enskilt anspråk som ett yrkande om förverkande tas upp i samma rättegång. Det är också oklart hur bestämmelsen ska tillämpas i fall där någon åtalas för penningtvättsbrott men den enskildes anspråk inte grundas på penningtvättsbrottet, utan på det förbrott som utgör grund för penningtvättsbrottet (bl.a. har Högsta domstolen och Justitiekanslern gett uttryck för olika synsätt i frågan).

Det finns redan på den grunden skäl att se över regleringen av målsägandens anspråk.

Härtill kommer att utredningens förslag om att förverkande normalt ska kunna ske också då brottsvinsten motsvarar skada för enskild gör det särskilt angeläget att tillse att reglerna om statens ansvar för ersättning till målsäganden är utformade på ett fungerande sätt.

En utgångspunkt för utredningens överväganden i denna del har varit att regleringen måste täcka två olika situationer:

(i) dels sådana fall där brottsoffret inte är med i den process i vilken förverkande sker, utan ger sig till känna först i efterhand,

(ii) dels sådana fall där brottsoffret deltar såsom målsägande i förverkandeprocessen.

Båda dessa situationer måste hanteras för att man ska kunna skapa en välfungerande reglering.

För de förstnämnda fallen (i) framstår den nuvarande regleringen i 36 kap. 17 § som funktionell, men bestämmelsen bör utformas på ett sådant sätt att det klargörs att den är tillämplig i fall där förverkande sker hos en penningtvättare (eller hälare) men den enskilde har ett anspråk endast mot gärningsmannen till det relevanta förbrottet. Den grundläggande regel som i dag finns i 36 kap. 17 § andra

stycket bör alltså finnas kvar också i det nya 36 kap. Av regleringen bör alltså framgå att statens ansvar inte är beroende av att målsägandens anspråk riktas just mot förverkandesvaranden – tillräckligt ska vara att anspråket motsvarar den förverkade brottsvinsten. För att göra detta tydligt bör föreskrivas att staten träder in *i den förpliktades ställe* (jfr den nuvarande bestämmelsen i 36 kap. 17 § där det talas om ”dennes ställe” samt de motstridiga uttalandena om den regleringens innebörd i ”Det utlånade kontot” NJA 2017 s. 1053 respektive JK:s beslut 2420-19-4.3.2).

Regleringen bör – under förutsättning att målsägandens anspråk svarar mot brottsvinsten på ovan angivet sätt – i princip vara tillämplig oavsett vilken typ av egendom som har förverkats och oberoende av vilken typ av anspråk den enskilde har. Av vad som sagts ovan (i avsnittet *Förverkande av konkreta föremål och liknande egendom*) följer emellertid att förverkande som huvudregel inte ska ske när det är fråga om konkreta föremål eller annan liknande egendom som någon blivit av med genom brott. Regleringen om målsägandens rätt till ersättning från staten kommer därför mycket sällan att tillämpas när det gäller sådan egendom.

För de sist nämnda fallen (ii) – dvs. de fall där brottsoffret deltar som målsägande redan i förverkandeprocessen – är det emellertid av flera skäl otympligt att hänvisa den berättigade till att efter rättegången vända sig till JK för att få sina anspråk ersatta. Utredningen föreslår därför att det ska tillskapas en reglering enligt vilken domstolen redan inom ramen för rättegången ges en möjlighet att ta ställning till de frågor som enligt nuvarande 36 kap. 17 § ska hanteras av Justitiekanslern. Ett sådant ställningstagande bör förutsätta att målsäganden yrkar fastställande av att hen har rätt till den egendom som eventuellt kan komma att förverkas, men den bör inte förutsätta att målsäganden för en talan om ett enskilt anspråk. Det som rätten på målsägandens yrkande ska pröva är om målsäganden – i relation till staten – har rätt till de medel som eventuellt kan komma att förverkas.

För att det ska kunna fastställas att målsäganden har sådan rätt till egendomen bör det krävas att man kan följa egendomen från gärningsmannen till målsäganden. Avgörande i de här fallen bör vara om den förverkande brottsvinsten motsvarar – dvs. är ett slags spegelbild av – målsägandens ersättningsanspråk. Vid bedömningen bör man kunna vara något generösare än man skulle ha varit vid en rent civilrättslig bedömning av om äganderätten består, men utgångs-

punkten ska ändå vara att målsäganden har rätt till medel som antingen direkt eller i obruten kedja kan härledas till den skada som återspeglar brottsvinsten.

Sedan domen fått laga kraft ska det skadestånd som rätten har fastställt i domen betalas ut till målsäganden via staten ur förverkade medel. I det ledet ska inte ske någon ny prövning av beloppets storlek utan det är då fråga om en ren utbetalning av det belopp som domstolen har fastställt i domen. På samma sätt som vid verkställighet av andra föremål som varit beslagtagna är det Polismyndigheten som ska verkställa domen genom att betala ut medlen till målsäganden. För det fall egendom har säkrats genom kvarstad verkställs domen genom Kronofogden på samma sätt som enligt gällande rätt. Eftersom vi föreslår ändringar som innebär att beslag kommer att kunna användas i betydligt fler fall än tidigare är det vår bedömning att det inte kommer att bli så vanligt förekommande att kvarstad används om våra förslag genomförs (se mer om våra resonemang dels beträffande möjligheten att sakförverka i större omfattning, avsnitt 4.7, och om tvångsmedel nedan i kapitel 7).

Ett yrkande om att rätten ska fastställa målsägandens rätt till förverkade medel bör kunna kompletteras med en talan om skadestånd eller bättre rätt gentemot förverkandesvaranden (t.ex. för det fall förverkande inte skulle komma att ske), men målsäganden kan också välja att beträda den vägen först om det visar sig att det särskilda yrkandet om rätt till förverkad egendom inte leder fram. Någon rättskraftsverkan som hindrar en sådan senare talan finns inte eftersom det särskilda yrkandet gäller målsägandens rätt i förhållande till staten.

Möjligheten att framställa ett sådant särskilt yrkande är för målsäganden fördelaktigt bl.a. eftersom hen därigenom slipper fundera på hur en talan om enskilt anspråk ska utformas. I ett åklagarperspektiv är det härutöver en fördel att man med stöd av regleringen alltid kan söka förverka egendomen när det finns skäl för detta, utan att behöva fundera på om målsägandens intresse av att få skadestånd bör hindra detta.

Den samlade effekten av våra förslag kan beskrivas på följande sätt.

- Brottsvinster ska som huvudregel förverkas också om de motsvarar skada för enskild. Detta gäller dock inte om brottsvinsten utgörs av ett konkret föremål eller annan liknande egendom som någon blivit av med genom brott. I sist nämnda fall ska man, precis som i dag, normalt lämna ut egendomen till målsäganden eller ta den i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m.
- När förverkande sker av brottsvinster som motsvarar skada för enskild eller annars medel som enskild har rätt att få tillbaka ska staten svara för ersättning till den berättigade intill det belopp som tillfallit staten till följd av förverkandet (i linje med nuvarande 36 kap. 17 §).
- Om målsäganden redan i den rättegång där ett förverkandeyrkande prövas gör anspråk på penningmedel som härrör från brottet och en däremot svarande brottsvinst förverkas ska rätten efter yrkande av målsäganden särskilt ta ställning till om denne har rätt till det som förverkas. Detta ska gälla också i situationer där en brottsvinst förverkas hos en penningtvättare, men målsäganden endast har ett anspråk mot gärningsmannen till förbrottet. Målsäganden ska alltså i dessa fall kunna få sitt anspråk hanterat direkt i rättegången.

Genom den föreslagna regleringen säkerställs att det inte på grund av eventuella målsägandeanspråk finns något hinder mot att förverka brottsvinster samtidigt som – i de fall brottsvinster motsvaras av ett enskilt anspråk – målsägandens möjligheter att faktiskt erhålla t.ex. ett skadestånd förstärks.

Det bör kanske anmärkas att våra förslag inte är avsedda att – utöver vad som direkt framgår av förslagen (t.ex. att staten tar över ansvaret för ersättningsanspråket – påverka den civilrättsliga relationen mellan de inblandade. Det är emellertid ofrånkomligt att den rätt som kan tillkomma den enskilde gentemot staten efter ett förverkande i praktiken kan innebära att denne får en mer förmånlig position jämfört med vad denne skulle ha haft enligt den allmänna förmånsrättsordningen. Man kan uttrycka det så att målsäganden genom förverkandet i viss utsträckning kan komma att få sin position säkrad (det gäller redan i dag när 36 kap. 17 § tillämpas). Denna konsekvens är enligt utredningens mening helt rimlig med hänsyn till såväl intresset av att tillse att brott inte lönar sig som intresset av att

tillse att målsäganden ersätts för den skada som brottet har inneburit. Skulder av olika slag bör i princip inte kunna betalas med brottsvinster. Och när förverkande sker av egendom som motsvarar ett en vinst som förverkas är det naturligtvis rimligt att tillse att målsäganden har möjlighet att få ersättning för sin skada.

7 Straffprocessuella tvångsmedel

7.1 Inledning

Om förverkandeinstitutet ska vara ett verkningsfullt instrument i kampen mot brottslighet är det angeläget att brottsvinster som påträffas också kan säkras i avvaktan på att en utredning ska färdigställas och saken hamna under domstolsprövning. De straffprocessuella tvångsmedel som kommer till användning för att säkra brottsvinster i nuläget är främst förvar och kvarstad, beslag och penningbeslag. Så som redovisats i kapitel 3 ovan har de olika tvångsmedlen skilda styrkor och svagheter. Den systematik som finns för tvångsmedlen försvåras av att det finns delvis olika krav på utredning och misstankar för att tvångsmedlen ska kunna användas. För förvar och kvarstad krävs det t.ex. att det finns en skäligen misstänkt person och penningbeslaget kan enbart användas vid utredningar som rör penningtvättsbrott eller finansiering av särskilt allvarlig brottslighet. Beslag kan å sin sida enbart användas för att säkra föremål (vilket inte omfattar medel på konton och oftast kan beslag inte heller användas i förhållande till kontanter). Utredningen har fått i uppdrag bl.a. att utvärdera bestämmelserna om penningbeslag och se över om möjligheterna att säkra egendom inför ett förverkande är ändamålsenligt utformade. Utredningen föreslår också att en ny förverkandeform ska införas Det ter sig i det sammanhanget angeläget att också på ett mer övergripande plan överväga om det finns behov av förändringar av de straffprocessuella tvångsmedel som används för att säkra att brottsvinster och föremål som kommit till användning vid brott kan förverkas. Det ligger emellertid i sakens natur att det inom ramen för en utredning som fokuserar på frågor om förverkande inte finns möjlighet att på ett mer generellt plan se över utformningen av de olika tvångsmedlen och deras relation till varandra.

7.2 Penningbeslag

7.2.1 Utvärdering av bestämmelserna om penningbeslag

Vår bedömning: Penningbeslag är ett effektivt tvångsmedel för att säkra brottsvinster vid penningtvättsbrott och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet.

Tvångsmedelsregleringen är ojämn eftersom penningbeslag inte kan användas generellt vid all brottsutredning och beslag inte kan användas när det gäller kontomedel och ofta inte heller när det gäller kontanter.

Reglerna om penningbeslag har beskrivits i bakgrundskapitlet (kapitel 3). Regelverket har varit i kraft i drygt fem år och utredningen har fått i uppdrag att utvärdera hur den nya beslagsformen har tillämpats. Justitiekanslern har också särskilt påtalat behovet av en översyn av lagstiftningen om förverkande vid penningtvättsbrott och de säkerhetsåtgärder som finns tillgängliga i brottmål för säkrande av misstänkts bankmedel.[1]

Uppdraget att utvärdera regleringen om penningbeslag har genomförts genom en översiktlig genomgång av praxis från i huvudsak hovrätterna och Högsta domstolen samt genom kontakter med företrädare för olika myndigheter som hanterar frågor om penningbeslag, främst från Åklagarmyndigheten och Justitiekanslern. Genomgången och den efterföljande analysen har lett oss till den slutsatsen att det inte finns några påtagliga problem kopplat till bestämmelserna om penningbeslag som sådana. Penningbeslagsregleringen förefaller tvärtom vara ett effektivt medel för att komma åt brottsvinster från penningtvättsbrott som t.ex. har placerats på ett konto.

Det som i stället synes vålla vissa problem vid rättstillämpningen är snarast att penningbeslagsreglerna enbart kan användas vid utredningar enligt penningtvättsbrottslagen och lagstiftningen om finansiering av särskilt allvarlig brottslighet. Dessutom finns det vissa problem vid lagföring av penningtvättsbrott som framför allt kan kopplas till de materiella regler som är tillämpliga. Som redovisats ovan kan det uppstå frågor om penningtvättaren är skadeståndsskyldig eller inte samt svårigheter vid bedömningen av hur regelverket ska tillämpas när det finns ett målsägandeanspråk som konkurrerar med bestäm-

[1] Se Justitiekanslerns beslut den 26 november 2019 i ärende 2250-19-2.4.1.

melserna om förverkande. För åklagare och målsägande kan det alltså uppstå frågeställningar som har att göra med talans utformning medan det för domstolarna kan uppstå svåra materiella frågor. Vid genomgången av praxis har det bl.a. förekommit fall då målsäganden har gått miste om ersättning då denne inte har framställt någon begäran om bättre rätt till beslagtagna medel utan i stället begärt skadestånd (vilket ogillats av domstol med motiveringen att målsäganden inte har lidit någon skada eftersom medel tagits i penningbeslag). Det har även förekommit fall då domstolar har beslutat om förverkande av egendom samtidigt som ett enskilt anspråk beträffande samma brottsvinst har bifallits. De nu nämnda exemplen visar dock inte att det finns problem med bestämmelsen om penningbeslag som sådan då denna, som redan påpekats ovan, enbart klargör i vilken mån medel kan säkras. Detta är i stället exempel på problem som uppstår vid tillämpningen av de materiella reglerna.

Sammantaget är det alltså utredningens bedömning att bestämmelserna om penningbeslag är tydliga och effektiva inom sitt tillämpningsområde. Däremot gör utredningen den bedömningen att regelverket skulle bli än mer effektivt om det kunde tillämpas generellt oavsett vilket brott som utreds. Vi har därför övervägt om bestämmelserna om penningbeslag ska göras generellt tillämpbara vid all brottsutredning. Våra närmare överväganden i den delen följer i nästa avsnitt.

7.2.2 Bestämmelserna om penningbeslag bör kunna användas för att säkra brottsvinster vid alla brottsutredningar

Vårt förslag: Tvångsmedlet penningbeslag görs generellt tillämpligt vid alla brottsutredningar genom att bestämmelsen flyttas från lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott till en ny bestämmelse i 27 kap. 1 a § rättegångsbalken.

Föremål som bl.a. skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller som är avhänt någon genom brott eller förverkat på grund av brott får tas i beslag. Om det är fråga om penningtvättsbrott eller finansiering av särskilt allvarlig brottslighet kan pengar, fordran eller annan rättighet tas i penningbeslag om medlen eller rättigheten skäligen kan antas vara föremål för brott. Beslag och penningbeslag är alltså knutet till (bl.a.) misstanke om brott. Om det i stället är så

att en person är skäligen misstänkt för brott och det kan befaras att personen kommer undandra sig att betala t.ex. skadestånd till målsäganden, böter eller värdet av förverkad egendom kan så mycket av den misstänktes egendom tas i förvar och sedan beläggas med kvarstad att fordran kan antas bli täckt vid utmätning. De olika tvångsmedlen (som beskrivs närmare i kapitel 3 ovan) har alltså i vart fall delvis olika syften och träffar olika typer av egendom.

Ett vanligt beslag kan leda till sakförverkande. För att pengar ska kunna tas i beslag måste de vara individualiserade och beslag kan endast ske i de syften som följer av 27 kap. 1 § rättegångsbalken. Detta innebär i praktiken att pengar sällan kan beslagtas. Om en målsägande har blivit av med pengar genom att utsättas för t.ex. bedrägeri och målsägandens pengar inte går att individualisera hos gärningsmannen måste målsägandens anspråk i stället säkras genom kvarstad. Om det emellertid är fråga om ett efterföljande penningtvättsbrott kan pengarna säkras direkt genom användande av penningbeslag. Denna åtskillnad är inte motiverad och beror ytterst på de ganska strikta kraven för att sakförverkande ska få ske. Penningbeslag kan dock i princip enligt sin nuvarande lydelse inte användas för att tillgodose målsägandens rätt. Det finns alltså en till synes omotiverad skillnad mellan föremål och kontanter samt mellan kontanter och kontomedel.

Om bestämmelserna om beslag och penningbeslag inte är tillämpliga får målsägandens anspråk i stället säkras genom förvar/kvarstad om förutsättningarna för att använda de tvångsmedlen är uppfyllda. Reglerna om förvar/kvarstad upplevs av många aktörer i rättsväsendet som onödigt omständliga.

Regleringen av tvångsmedel är också administrativt belastande för aktörerna i rättsväsendet, bl.a. då de olika medlen har olika rekvisit och det därmed kan uppkomma behov av att ”byta” tvångsmedel under en och samma utredning på grund av ändrade förhållanden. Nya beslut kan alltså behöva fattas beträffande samma tillgång enbart på grund av att tvångsmedlen är konstruerade för olika syften och bygger på delvis olika förutsättningar (jfr vad som ovan sagts om att beslag i förverkandesyfte förutsätter att egendomen i sin helhet kan knytas till visst brott).

För att säkerställa att lagstiftningen bidrar till en effektiv hantering av brottsvinster finns det behov av att förändra regelverket. Brottsvinster bör i så stor utsträckning som möjligt förverkas och

för att säkerställa att ett förverkandebeslut kan verkställas är det angeläget att egendomen kan säkras på ett ändamålsenligt och effektivt sätt. Som en av flera lösningar för att uppnå just detta menar vi att penningbeslaget bör göras generellt tillämpligt vid alla typer av brott genom att bestämmelsen om penningbeslag flyttas till rättegångsbalken. Detta bör sammantaget med (1) att utrymmet för sakförverkande ökas (jfr ovan avsnitt 4.7) och (2) att förverkande ska kunna ske i många fall där en brottsvinst motsvarar ett enskilt anspråk kunna bidra till en påtaglig förenkling av den straffprocessuella regleringen. Båda dessa sist nämnda förändringar kommer att medföra att beslag kommer att kunna användas i betydligt större utsträckning än tidigare.

I den föreslagna generella bestämmelsen om penningbeslag föreslås några mindre språkliga justeringar för att den ska passa in i sitt nya sammanhang.

7.2.3 Det finns behov av ytterligare justeringar i rättegångsbalken

Vår bedömning: Om regleringen om penningbeslag flyttas till rättegångsbalken finns det behov av att lägga till ytterligare några paragrafer i 27 kap. rättegångsbalken samt göra justeringar i någon bestämmelse.

Vårt förslag: Genom tillägg av en ny bestämmelse i 27 kap. rättegångsbalken, 5 a §, regleras bl.a. att åklagare eller särskilt förordnad befattningshavare vid Polismyndigheten som huvudregel ska besluta om penningbeslag. Dessutom införs en ny bestämmelse, 5 b §, innebärande att bestämmelserna om beslag i kapitlet görs tillämpliga även på penningbeslag.

Genom ett tillägg i 23 kap. 22 § rättegångsbalken införs en möjlighet att säkra egendom genom penningbeslag även om en brottsutredning genomförs genom ett förenklat förfarande.

Beslag och penningbeslag är två olika tvångsmedel. Om regleringen om penningbeslag flyttas till rättegångsbalken finns det därmed behov av att lägga till ytterligare några bestämmelser i 27 kap. rättegångsbalken. Det finns bl.a. behov av en bestämmelse som klargör vem som ska fatta beslut om penningbeslag. Den bestämmelse som finns

i 13 § penningtvättsbrottslagen bör därför flyttas till rättegångsbalken, men det finns också anledning att förändra regleringen något. När penningbeslaget nu kommer kunna användas vid all brottslighet och penningbeslag dessutom kommer kunna användas för att säkra egendom som avses sakförverkas bör beslut om att använda tvångsmedlet fattas av åklagare eller av en polisman som särskilt har förordnats att utföra uppgiften av Polismyndigheten. Det är inte lämpligt att i lag ange vilka närmare krav som bör ställas på den polisman som i det här avseendet ska utses att fatta beslut om penningbeslag utan det bör överlämnas till Polismyndigheten att, eventuellt i samråd med Åklagarmyndigheten, meddela föreskrifter om de krav som ska ställas i det här avseendet. Vi menar dock att det bör ställas krav på att polismannen som utses har genomgått viss närmare angiven utbildning eller genom arbete har erhållit en viss erfarenhet av utredningar där penningbeslag används.

I och med att penningbeslag kan användas för att säkra t.ex. medel på ett bankkonto som enkelt och snabbt kan undanskaffas bör det finnas en möjlighet för annan polisman än en särskilt förordnad polisman (eller åklagare) att fatta beslut om det brådskar. Om undersökningsledaren fattar beslut om penningbeslag ska beslutet skyndsamt underställas åklagaren som då ska pröva om penningbeslaget ska bestå. Regleringen kan jämföras med den som gäller för beslag enligt 27 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken.

Regleringen som innebär att penningbeslag endast får avse egendom som finns tillgänglig samt att en gäldenär eller annan förpliktad ska meddelas förbud att infria sin förpliktelse till annan än Polismyndigheten i de fall ett penningbeslag avser en fordran eller annan rättighet bör också föras över från penningtvättsbrottslagen till rättegångsbalken. Detsamma gäller för regleringen i 13 § penningtvättsbrottslagen om att bestämmelserna som i övrigt gäller för beslag i 27 kap. rättegångsbalken ska gälla även penningbeslag. Det sist sagda innebär bl.a. att åklagaren innan åtal har väckts kan lämna ut egendom som tagits i penningbeslag till en målsägande om det är uppenbart att hen har bättre rätt till egendomen än den hos vilken penningbeslaget har gjorts, att den som drabbats av ett penningbeslag har rätt att begära rättens prövning av beslaget, att rätten om den fastställer beslaget ska sätta ut en tid för åtals väckande, att den som drabbas av ett penningbeslag ska underrättas om beslaget, liksom att protokoll ska föras över penningbeslaget.

Slutligen bör, till följd av att penningbeslaget enligt vårt förslag ska kunna användas generellt vid alla typer av brott, det göras ett tillägg i 23 kap. 22 § rättegångsbalken så att det där framgår att egendom inte bara kan säkras genom beslag utan även genom penningbeslag om bestämmelsen är tillämplig. På samma sätt som innan ska förfarandet enbart användas för enkla brottsutredningar och vid ostridiga händelseförlopp. Det kan dock inte uteslutas att det kan bli aktuellt med ett förenklat förfarande vid t.ex. enkla bedrägerier och att det i sådana situationer kan finnas behov av att omedelbart kunna säkra egendom t.ex. på ett konto genom penningbeslag.

7.3 Övriga ändringar i bestämmelserna om straffprocessuella tvångsmedel

Vår bedömning: I några bestämmelser om beslag, husrannsakan och kroppsvisitation behövs det mindre justeringar. För att underlätta för rättstillämparna bör bestämmelserna i 27 kap. 1 § och 28 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken delas in i punkter.

Vårt förslag: Bestämmelserna i 27 kap. 1 § samt 28 kap. 1 och 11 §§ rättegångsbalken ska justeras så att det följer av bestämmelserna att de kan tillämpas även vid utredning om självständigt förverkande. Även vissa språkliga justeringar föreslås.

Genom förslagen om att det ska vara möjligt att sakförverka egendom i större omfattning än enligt gällande rätt (utredningens överväganden om detta har presenterats ovan i kapitel 4) och förslaget om att penningbeslag ska kunna användas vid utredning av alla brott samt vid utredningar om utvidgat och självständigt förverkande av brottsvinster försvinner till stor del den problematik som funnits kring möjligheten att säkra brottsvinster för framtida förverkanden. Det kommer inte heller att finnas behov av att byta tvångsmedel under förundersökningens gång. Vår bedömning är att ändringarna leder till att tvångsmedlet kvarstad i praktiken inte kommer att behövas för att säkra värdet av förverkad egendom. Det sagda innebär att utredningen inte har sett något behov av att, utöver några smärre språkliga justeringar, ändra bestämmelserna om straffprocessuella tvångsmedel i 26–28 kap. rättegångsbalken.

Bestämmelserna i 27 kap. 1 § samt 28 kap. 1 och 11 §§ rättegångsbalken bör emellertid ändras på så vis att det i paragraferna hänvisas till *utvidgat förverkande av brottsvinster* i stället för till 36 kap. 1 b § brottsbalken. Därutöver föreslås en bestämmelse av innebörd att husrannsakan och kroppsvisitation ska kunna användas även vid *självständigt förverkande av brottsvinster* under samma förutsättningar som i dag gäller för utvidgat förverkande. Eftersom man vid självständigt förverkande överhuvudtaget inte bygger på någon koppling till ett visst konkret brott har regleringen lagts i ett särskilt stycke. De närmare övervägandena kring behovet av straffprocessuella tvångsmedel m.m. vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster kommer redogöras för i kapitel 8 nedan.

För att underlätta för rättstillämparna har bestämmelserna i 27 kap. 1 § och 28 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken delats in i punkter.

Till följd av att 27 kap. 1 § gjorts generellt tillämplig beträffande egendom som skäligen kan antas vara förverkad har vidare regleringen i 27 kap. 14 a § rättegångsbalken kunnat tas bort.

7.4 Behov av en översyn av bestämmelserna om beslag i 27 kap. rättegångsbalken

Vår bedömning: Det finns behov av en mer övergripande översyn av bestämmelserna om beslag i 27 kap. rättegångsbalken. Detta då begreppet ”föremål” i kapitlets mening inte omfattar fast egendom och inte heller vissa immateriella rättigheter som t.ex. domännamn. Vidare finns det anledning att se över möjligheten att låta beslag bestå trots friande dom i tingsrätt. Det finns emellertid inte utrymme för en sådan översyn inom ramen för den här utredningen varför den i stället bör omhändertas i annan ordning.

Så som följer av kapitel 9 finns det i flera specialstraffrättsliga lagar särskilda förverkandebestämmelser som gäller i stället för brottsbalkens reglering. Så är t.ex. fallet i flera av de immaterialrättsliga lagarna och vi föreslår att de särskilda förverkandebestämmelser som finns i nämnda lagar i flera fall ska vara kvar. Det finns alltså stora möjligheter att förverka t.ex. egendom som utgör brottsvinster, hjälpmedel eller som på annat sätt varit föremål för brott. Under utredningstiden har vi emellertid noterat att det inte finns samma möjlighet

att innan prövningen om förverkande säkra all form av egendom genom beslag. Med ”föremål” i 27 kap. rättegångsbalken synes i stället avses endast lösöre och alltså varken fast egendom eller t.ex. rätten till ett domännamn (som utgör lös egendom). Detta trots att rätten till domännamn kan förverkas.[2] Genom att vi i vårt förslag öppnar upp för förverkande av egendom som endast till viss del har förvärvats med brottsvinster finns det anledning att överväga om inte även fast egendom borde kunna bli föremål för beslag. Vårt huvudsakliga uppdrag har dock inte avsett de straffprocessuella tvångsmedlen som sådana och vi har inte ansett oss ha möjlighet att inom ramen för det uppdrag som vi har överväga mer övergripande och strukturella förändringar av det regelverk som omgärdar beslagsinstitutet. Frågan får därmed tas upp och hanteras i annat sammanhang.

En annan problematik som vi har stött på under utredningstiden rör möjligheten att låta beslag bestå efter ogillande dom i tingsrätt. Tvångsmedel får inte förekomma om det inte finns sakligt grundade behov av dem. De får därutöver bara pågå under så lång tid som det är nödvändigt för att uppnå syftet med tvångsmedlet. Förutsättningarna att använda tvångsmedel förändras alltså under förundersökningens och rättsprocessens gång. När rätten avgör ett mål slutligt ska även frågan om tvångsmedel tas upp till prövning och vid friande dom ska i princip samtliga tvångsmedel hävas.[3] Det finns dock en särskild regel om s.k. bevisbeslag som innebär att det finns en presumtion för att beslag i syfte att säkra utredningen ska bestå till dess rättens avgörande fått laga kraft.

De närmare bestämmelserna om när beslag ska upphävas finns i 27 kap. 8 § rättegångsbalken. Av paragrafen följer att ett beslag ska hävas så snart det inte längre finns skäl för det. Undersökningsledaren måste därför fortlöpande under förundersökningen pröva om beslaget ska bestå och det är inte ovanligt att beslag hävs successivt under förundersökningens gång. Om förundersökningen läggs ned ska återstående beslag alltid upphävas. Detsamma gäller om åklagaren beslutar att inte väcka åtal eller om ett väckt åtal läggs ned. Endast rätten har befogenhet att häva beslag som har meddelats eller fastställts av rätten. Detsamma gäller i de fall den som har drabbats av beslaget har begärt rättens prövning av ett beslut enligt 27 kap.

[2] Se SOU 2018:6 s. 65 och ”Domännamnsförverkandet” NJA 2017 s. 1070.
[3] Se prop. 2015/16:68 s. 49 samt Lindberg, Gunnel, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, 4:e uppl., Stockholm 2018, s. 761 f.

4 a § rättegångsbalken om att beslaget ska lämnas ut till annan än den hos vilken beslaget har gjorts. I andra fall är även åklagaren eller annan förundersökningsledare behörig att besluta om upphävande av beslag. Att åtal har väckts hindrar inte att åklagaren häver de beslag som ställts under rättens prövning genom åtalet. Det är endast om rätten har beslutat eller fastställt beslaget som åklagaren inte har denna möjlighet. En polisman har aldrig rätt att häva ett beslag.

När ett mål avgörs i domstol måste rätten pröva alla i målet bestående tvångsmedel. Oavsett om målet avgörs genom dom eller beslut ska rätten ta slutlig ställning till om de beslag som finns ska bestå eller hävas. Denna skyldighet är inte begränsad till beslag som har fastställts eller beslutats av rätten eller som framgår av åklagarens stämningsansökan. Rätten anses dock inte ha någon mer omfattande undersökningsplikt avseende beslag som inte åklagaren har redogjort för i målet. En sådan utredningsplikt gäller däremot beslag som omfattas av åklagarens framställning eller egendom som har förevisats domstolen, även om åklagaren inte har framställt något yrkande beträffande egendomen. Försummar rätten att uttala sig om beslag när målet avgörs upphör förordnandet om beslag automatiskt.

Om domstolen bifaller ett åtal finns det ofta skäl att låta beslag bestå till dess domen får laga kraft. Om åtalet ogillas var fram till för några år sedan, den rådande rättsuppfattningen däremot att alla beslag, oavsett grund, alltid skulle hävas.[4] Det huvudsakliga argumentet var att rätten, i konsekvens med utgången i målet, inte ska hålla skuld- eller förverkandefrågan öppen genom att förordna om fortsatt beslag. I olika sammanhang kom det dock att ifrågasättas om det inte fanns anledning att skilja på olika typer av beslag. Det ansågs bl.a. finnas risk för att rättegångens genomförande i högre instans skulle försvåras om bevismedel inte länge fanns i behåll efter att ett bevisbeslag hävts. Detta eftersom beviset skulle kunna undanskaffas eller förstöras efter återlämnandet.[5]

Förundersökningsutredningen[6] fick i maj 2009 i uppdrag att utreda bl.a. om bestämmelserna om beslag skulle ändras i nu nämnda avseende. Utredningen föreslog att en presumtion skulle införas för att bevisbeslag skulle bestå till dess rättens avgörande fått laga kraft.

[4] Frågan om beslag ska bestå eller hävas vid frikännande dom har diskuterats i flera sammanhang, se bland annat JO 1978/79 s. 29 f., JO 2001/02 s. 45 f., JO 2007/08 s. 66, SOU 1984:54 s. 244 f., SOU 1995:47 s. 436 f.
[5] Prop 2015/16:68 s. 48.
[6] Ju 2009:07.

I ett senare lagstiftningsärende instämde regeringen i utredningens slutsats.[7] I lagstiftningsärendet framhölls att utgångspunkten beträffande tvångsmedelsanvändning är att sådan användning ska upphöra om de förutsättningar som har legat till grund för tvångsmedelsanvändningen bortfaller. Det var därför rimligt att ett beslag som beslutats för att ett föremål skäligen kunde antas vara avhänt någon genom brott (återställandebeslag) eller förverkat på grund av brott (förverkandebeslag) inte skulle kunna bestå på samma grund efter ett ogillat åtal. Detsamma gäller om rätten visserligen finner att brott har begåtts men ogillar yrkandet om förverkande eller återställande av det beslagtagna godset.

Beträffande beslag av föremål som skäligen kunde antas ha betydelse för utredning om brott (bevisbeslag) ansåg Förundersökningsutredningen att det fanns anledning att nyansera den dittills rådande ståndpunkten om beslag när åklagarens ansvarsyrkande ogillas. Den drabbade ansågs i och för sig ha lika stort intresse av att snabbt få tillbaka sin egendom oavsett vilken grund som fanns för beslutet om beslag. Bevisbeslag ansågs alltså inte som mindre ingripande för den drabbade jämfört med andra former av beslag. Den skillnad som framhölls var i stället att det allmänna intresset av en effektiv rättegångsordning gjorde sig särskilt starkt gällande beträffande beslag som sker i bevissyfte. Intresset av en effektiv process vägde tyngre än den drabbades intresse av att omedelbart få tillbaka sin egendom.[8]

Många av de skäl som angetts för att tillåta fortsatt beslag efter ogillande tingsrättsdom gör sig även gällande för beslag av brottsvinster som begärs förverkade, låt vara att intresset av att låta beslaget bestå grundar sig på olika typer av intressen. Det kan enligt utredningens mening inte betraktas som rimligt att betydande tillgångar ska behöva släppas mellan en prövning i tingsrätt och hovrätt om åklagaren gör bedömning att överklagande kommer att ske. En frikännande tingsrättsdom innebär inte att rättegången är avslutad och intresset av en effektiv process när det gäller brottsvinster kvarstår fram till att målet är slutligt avgjort.

För att kunna lägga ett förslag av detta slag skulle dock behöva göras närmare överväganden om bl.a. hur ett sådant förslag förhåller sig till Europakonventionens krav, t.ex. på att den som frikänts av domstol ska betraktas som oskyldig liksom om en sådan reglering

[7] Prop. 2015/16:68 s. 47.
[8] Prop. 2015/16:68 s. 49.

bör förenas med särskilda ersättningsregler i det fall ett överklagande inte leder till annat än ett fastställande av den frikännande tingsrättsdomen. Det finns även andra frågor av liknande slag som kan behöva utredas grundligt. Det finns inte utrymme att genomföra en sådan utredning inom ramen för denna utredning. Vi vill emellertid uppmärksamma frågan och framhålla att det från förverkandesynpunkt framstår som angeläget att den hanteras. i annat sammanhang.

8 En ny förfarandelag om rättegången vid förverkande och företagsbot

8.1 Inledning

Så som redogjorts för i kapitel 3 finns det inga allmänna bestämmelser som reglerar förfarandet vid förverkande i rättegångsbalken utan en talan om förverkande styrs antingen av de allmänna bestämmelser som gäller för rättegången i ett samtidigt hanterat åtal eller av någon av de två förfarandelagarna (lagen [1986:1009] om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. samt, såvitt avser utvidgat förverkande, lagen [2008:369] om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall, nedan kallade 1986 respektive 2008 års förfarandelag).

Flera processuella frågor är oreglerade och/eller svårtillgängliga i gällande lagstiftning. Att regleringen är svårtillgänglig kan leda till att likartade fall behandlas olika. Ett exempel är hanteringen av förverkande av narkotika i samband med att ett åtal för narkotikabrott ogillas. Ett annat exempel gäller möjligheterna för en tredje man att hävda sin rätt till viss egendom när åklagaren väckt talan om förverkande.

Både för att förverkandesanktionen ska kunna vara ett kraftfullt redskap i brottsbekämpningen och för att säkerställa att lagstiftningen lever upp till högt ställda krav på rättssäkerhet är det viktigt att de processuella frågor som kan aktualiseras vid förverkande är reglerade på ett enkelt, tydligt och förutsebart sätt.

Utredningens uppdrag i den här delen kan sammanfattas så att vi ska ta ställning till om de processuella bestämmelser som reglerar förverkandeförfarandet är ändamålsenligt utformade och lämna förslag på nödvändiga författningsändringar.

8.2 Tydligare bestämmelser om förfarandet kan leda till en mer effektiv reglering

Vår bedömning: Många processrättsliga frågor som kan uppstå vid förverkande är i dag oreglerade eller så är regleringen spridd i skilda regelverk, vilket kan leda till att lika fall behandlas olika. Det finns också en risk för att förverkanderegleringen inte utnyttjas till sin fulla potential. De regler som styr förfarandet vid särskild talan om förverkande och företagsbot bör därför regleras i större omfattning än i dag. Regleringen bör dessutom i största möjliga mån hållas samlad i en lag.

Det är enbart beträffande förverkande och företagsbot som en särskild talan kan föras mot en person som inte är tilltalad. Den nya regleringen avser därför enbart förverkande och företagsbot.

Den nya lagen bör förutom bestämmelser om rättegången även innehålla särskilda bestämmelser om utredning av självständigt förverkande.

Handläggningen av frågor om förverkande som sker inom ramen för en brottmålsprocess sker enligt rättegångsbalkens allmänna regler för brottmål. Det regleras inte uttryckligen i regelverket. Att det inte finns särskilda processrättsliga bestämmelser för förverkande orsakar vanligtvis inte några mer påtagliga praktiska bekymmer, men i några situationer innebär bristen på en tydlig reglering osäkerhet vid tillämpningen. Ett sådant exempel är om det faktum att rätten självmant ska pröva frågan om förverkande också innebär att rätten kan eller bör ta upp den frågan utan formellt yrkande från åklagaren. En praktiskt viktig fråga är också vilka möjligheter som finns att avgöra en fråga om förverkande i den tilltalades utevaro. Vidare kan det uppkomma frågor om tredje mans ställning i förverkandeprocessen. Dessa och många andra frågor hanteras dagligen av främst åklagare och domstolar. Även om frågorna får sin lösning orsakar de i flera fall onödig tidsåtgång, ibland för att finna fram till tillämpliga regler och ibland för att förstå vad de innebär i en viss situation. I det här sammanhanget, när utredningen har fått i uppdrag att göra en översyn av hela förverkanderegleringen samt även fått i uppgift att reglera vissa frågor som rör bl.a. utredningen av företagsbot, menar vi att det finns skäl att i större utsträckning än i dag reglera det som

i dag anses ligga implicit i regleringen. Det vore dessutom mer resurseffektivt om alla, eller i vart fall merparten av, tillämpningsfrågorna fick sitt svar i en och samma lag i stället för flera olika.

De materiella förverkanderegler som föreslås i andra delar av betänkandet kommer enligt utredningens bedömning att leda till ett bättre genomslag för förverkandesanktionerna. Om de processuella frågorna besvaras på ett tydligt sätt i en lag i stället för besvaras i flera lagar och/eller med tillämpning av oskrivna rättsprinciper torde förutsättningarna för ett sådant genomslag kunna förstärkas ytterligare. Vi föreslår därför att de två nuvarande författandelagarna (1986 och 2008 års författandelagar) slås ihop till en gemensam lag. I den nya lagen bör dels flera outtalade principer regleras, dels bestämmelser införas som i vissa fall slår fast det som redan gäller i dag och i andra fall ändrar den nuvarande regleringen eller dess praxis.

För att skapa en sammanhållen reglering menar vi att även de särskilda bestämmelser som gäller utredningen av självständigt förverkande bör läggas i den nya författandelagen trots att utredningen inte i egentlig mening tillhör rättegången vid särskild talan om förverkande. En sådan reglering skulle dock följa samma struktur som rättegångsbalken som också innehåller såväl regler om domstolsförfarandet som förundersökningen. I valet mellan att skapa två separata lagar för rättegången respektive utredningen av självständigt förverkande har vi valt att låta lagstiftningen vara sammanhållen. Det finns naturligtvis alla möjligheter att separera de olika delarna i vårt förslag och göra det till två lagar under den fortsatta beredningen om det uppfattas vara en bättre ordning.

Vi kommer i de följande avsnitten redogöra för hur vi menar att den nya författandelagen bör utformas, vilka bestämmelser den bör innehålla samt för de överväganden vi gjort i olika delar. Redan nu kan dock sägas att vi inte har funnit anledning att låta lagen omfatta annat än just förverkande och företagsbot (jfr 1 § i lagen (1986:1009) om författandet i vissa fall vid förverkande m.m. där det bl.a. föreskrivs att ”[lagen] reglerar författandet vid prövning av fråga om förverkande av egendom till det allmänna eller om annan särskild rättsverkan av brott” och rubriken till nuvarande 36 kap. brottsbalken [”Om förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott”]). Skälet till det är att en särskild talan om andra särskilda rättsverkningar än förverkande och företagsbot, såvitt vi kan bedöma, inte aktualiseras. Den

nya lagen föreslås därför heta lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot.

8.3 En ny och sammanhållen författandelag

Vårt förslag: Lagen delas in i olika kapitel.

- Kapitel 1 innehåller regler om lagens tillämpningsområde.
- Kapitel 2 innehåller bestämmelser om utredningen.
- Kapitel 3 innehåller bestämmelser om när annan myndighet än domstol fattar beslut om förverkande och företagsbot.
- Kapitel 4 innehåller regler om rättegången.
- Kapitel 5 innehåller några gemensamma bestämmelser.

De båda nu gällande författandelagarna innehåller endast ett fåtal bestämmelser om författandet vid förverkande (och annan särskild rättsverkan) när talan riktas mot en person som inte är tilltalad för brott. 1986 års författandelag trädde i kraft den 1 januari 1987 och ersatte då regler om författandet vid vissa fall av förverkande i 17 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken. Eftersom flera frågor lämnats oreglerade får tillämparen i många fall överväga vilka bestämmelser i rättegångsbalken som kan användas i stället.

Ett tydligt och sammanhållet regelverk torde skapa förutsättningar för fler mål om förverkande. Det skulle i sin tur innebära att förverkanderegleringen skulle kunna tillämpas mer effektivt och att fler brottsvinster och hjälpmedel skulle kunna förverkas från andra än den som åtalas för brott.

I den nya lagen bör även de särskilda bestämmelser som behövs för självständigt förverkande av brottsvinster placeras. Även om det i den delen mer är fråga om regler som rör utredningen om självständigt förverkande av brottsvinster än om direkta författanderegler för rättegången är det utredningens uppfattning att regleringen blir enklare att tillämpa om den hålls samman i en lag. Eftersom olika regler blandas på motsvarande vis i rättegångsbalken har vi inte sett några hinder mot att på detta sätt sammanföra regler om utredningen och regler om rättegången.

I det följande redogör vi för lagens närmare utformning. Genom tilläggsdirektiv har utredningen fått i uppdrag att även säkerställa att förfarandet när talan om företagsbot prövas lever upp till rättssäkerhetens krav. Förs en talan om företagsbot mot samma person som är tilltalad i ett brottmål ska handläggningen ske enligt de regler som gäller för brottmålet. Förs en talan om företagsbot i stället mot någon annan än den som är tilltalad för brott följer förfarandet den ordning som föreskrivs i 1986 års förfarandelag. De frågor som aktualiseras med anledning av tilläggsuppdraget kommer att hanteras i det följande.

8.4 Lagens tillämpningsområde

Vårt förslag: Den nya förfarandelagens inledande kapitel ska innehålla en upplysning om att lagen innehåller bestämmelser om förfarandet när frågan om förverkande eller företagsbot rör annan än en tilltalad för brott samt om utredningen i dessa situationer.

Det ska vidare anges att om frågan rör någon som är tilltalad för brott ska de regler som gäller för brottmålet även ska tillämpas vid prövningen av förverkande- eller företagsfrågan som prövas i samma rättegång.

För att det ska vara tydligt när bestämmelserna i den nya förfarandelagen ska tillämpas i stället för rättegångsbalkens regler bör detta anges redan i lagens inledande kapitel. Regleringen bör ange att den nya förfarandelagen ska tillämpas vid prövningen av en talan mot någon som inte är tilltalad för brott. För att underlätta vid rättstillämpningen bör lagens inledande bestämmelser även innehålla en upplysning om att lagen innehåller bestämmelser om utredningen av förverkande och företagsbot.

Det förtjänar i det här sammanhanget även att framhållas att 1986 års förfarandelag, enligt vad som anges i 1 §, reglerar förfarandet vid prövning av fråga om förverkande av egendom *eller om annan särskild rättsverkan av brott*. Såvitt utredningen kan bedöma kan det emellertid inte bli fråga om att föra en särskild talan om annan särskild rättsverkan än just förverkande och företagsbot. Av den anledningen föreslår vi att lagen ska omfatta enbart förverkande och företagsbot.

8.5 Om utredning vid företagsbot och förverkande m.m.

8.5.1 Rättegångsbalkens regler om brottmål gäller vid utredning i de flesta fallen

Vårt förslag: Vid utredning av företagsbot och alla former av förverkande utom självständigt förverkande av brottsvinster ska rättegångsbalkens regler om brottmål tillämpas.

Vid utredning som utmynnar i en begäran om företagsbot eller annat förverkande än självständigt förverkande av brottsvinster och sådant förverkande som avses i nuvarande 36 kap. 3 § brottsbalken förekommer alltid samtidigt en förundersökning om det brott som förverkandet grundas på. Rättegångsbalkens bestämmelser om brottmål bör i dessa fall användas även för utredningen om företagsbot och förverkande. Detta kan tyckas självklart, men eftersom det krävs nya regler som klargör vilka bestämmelser som ska tillämpas vid utredningen av självständigt förverkande av brottsvinster och med hänsyn till att det funnits viss osäkerhet kring vilka regler som ska tillämpas vid utredningen av t.ex. utvidgat förverkande som riktats mot annan än den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet anser vi att det bör anges i lagen att samma regelverk som gäller för utredningen av brottet också kan tillämpas för frågan om förverkande och företagsbot.

8.5.2 Utredning såvitt gäller självständigt förverkande av brottsvinster

Förutsättningar för att inleda en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster

Vårt förslag: En utredning om självständigt förverkande av brottsvinster får inledas om det finns anledning att anta att viss egendom helt eller delvis härrör från brottslig verksamhet.

Syftet med utredningen ska vara att ta reda på vem som äger eller med tillämpning av den föreslagna presumtionsregeln i 36 kap. 15 § brottsbalken ska anses äga egendomen, om det finns tillräckliga skäl att väcka talan om egendomens förverkande samt att förbereda den bevisning som behövs vid huvudförhandling.

Senare i det här avsnittet kommer en redogörelse för de straffprocessuella tvångsmedel och källor till information som utredningen menar att utredande myndigheter behöver få tillgång till för att den nya förverkandeformen ska bli ett effektivt medel för att komma åt brottsvinster. Det kommer då att framgå att relativt stora befogenheter kommer öppnas upp för utredande myndigheter. Det är av den anledningen angeläget att det klargörs i lagen när de brottsbekämpande myndigheter får inleda en utredning om självständigt förverkande. Utredningens uppfattning är att en grundläggande förutsättning bör vara att utredande myndighet har kännedom om viss egendom och att det finns anledning att anta att den egendomen utgör brottsvinst. Det bör inte närmare preciseras på vilket sätt myndigheten har fått denna kännedom. Fråga kan t.ex. vara om egendom som påträffas vid ett rutinmässigt fordonsstopp eller om egendom som man erhållit kännedom om genom spaning, tips eller allmän underrättelseinformation. Det ska dock inte vara tillåtet för polis att förutsättningslöst söka information om en viss person i syfte att hitta egendom som kan förverkas.

Det beviskrav som uppställs – att det ska *finnas anledning att anta att* egendomen helt eller delvis härrör från brottslig verksamhet – är ett relativt lågt beviskrav. Det bör vara tillräckligt att det utifrån situationen kan konstateras egendomens värde inte tycks stå i relation till de ekonomiska förutsättningarna hos personen som äger eller vid tillfället innehar egendomen. Så skulle t.ex. kunna vara fallet om en person utan taxerad inkomst kör runt i en exklusiv bil. Bedömningen av vad som kan antas om egendomen är givetvis beroende av situationen den påträffas i.

Den utredning som startas för att ta reda på om förutsättningar finns att väcka talan om självständigt förverkande har likheter med en förundersökning, men bör inte kallas för eller jämställas med en förundersökning eftersom den inte går ut på att ta reda om brott har begåtts och vem som i så fall kan misstänkas för brott. Det är dock angeläget att de rättssäkerhetsgarantier som tillförsäkras den enskilde vid förundersökning om brott enligt rättegångsbalkens regler också ska gälla för den person som blir föremål för utredning om självständigt förverkande. Den nya författandelagen bör därför utformas med utgångspunkt i rättegångsbalkens regelverk och därefter särskilt reglera vissa specifika frågor där handläggningen antingen skiljer sig från rättegångsbalkens reglering eller där den skiljer sig åt

beroende på vilken förverkandeform talan avser (eller om det är fråga om företagsbot).

Enligt utredningens mening bör det inledningsvis införas en bestämmelse som, i likhet med bestämmelsen i 23 kap. 2 § rättegångsbalken, klargör vad syftet med en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster är. Av en sådan bestämmelse bör framgå att syftet med utredningen är att utreda om egendomen utgör brottsvinst och ta reda på vem som äger egendomen (eller som med tillämpning av den presumtionsregel som utredningen föreslår anses äga den, se ovan avsnitt 4.5) och om det finns tillräckliga skäl för att väcka talan om egendomens förverkande. Vidare ska bevisning samlas in och förberedas så att den kan förebringas vid huvudförhandling i ett sammanhang.

Huvudregeln ska vara att åklagare inleder utredningen

Vårt förslag: Beslutet att inleda en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska som huvudregel fattas av åklagare. Åklagare ska även leda utredningen.

För att säkerställa att egendom som påträffas inte undanskaffas bör även Polismyndigheten kunna fatta beslut att inleda utredning om det är fara i dröjsmål

De krav som uppställs för att inleda en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster är, jfr det motsvarande kravet för att inleda en förundersökning, inte särskilt högt satt. Skillnaden är dock att det när en förundersökning inleds finns en misstanke om brott. Ofta är det också så att förundersökning inleds efter att någon anmält att hen utsatts för ett brott. Så kommer inte att vara fallet vid de flesta utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. I stället tror vi att utredningar i många fall kommer att påbörjas efter att polis påträffat egendom som misstänks härröra från brott i samband med spaning eller efter genomgång av allmän underrättelseinformation som finns tillgänglig hos polisen eller efter att förunderundersökning inletts beträffande något brott. Sedan en utredning inletts finns stora möjligheter att använda tvångsmedel för att t.ex. ta egendomen i beslag samt även vidta ingående kontroller av ägarens eller den presumerade ägarens ekonomiska förehavanden (se av-

snitt 8.9 nedan angående utredande myndigheters befogenheter under utredningen). Av nu nämnda skäl bör beslut att inleda en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster som huvudregel beslutas av en annan myndighet än den som kommer att påträffa egendomen eller inneha underrättelseinformationen. Vi föreslår därför att det som utgångspunkt ska vara åklagare som fattar beslut om att inleda utredning. För att egendom som påträffas inte ska kunna undanskaffas i avvaktan på att åklagare kan fatta beslut bör det dock införas en möjlighet för en polisman att vid fara i dröjsmål besluta att inleda utredning och ta egendomen i beslag. Beslutet samt eventuella efterföljande beslut bör sedan snarast möjligt underställas åklagare som kan besluta om utredningen ska fortgå eller om den ska läggas ned.

Åklagare ska även ha till uppgift att leda utredningen om självständigt förverkande, vilket i sig följer av att det är åklagaren som inleder utredningen. I allt väsentligt ska samma förhållanden råda som de som anges vid förundersökning enligt 23 kap. 3 § rättegångsbalken.

Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Skatteverket får i uppdrag att biträda åklagare vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster

Vårt förslag: Polismyndigheten ska vara den myndigheten som i de flesta fallen biträder åklagaren vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. Även Säkerhetspolisen och Skatteverket ska emellertid kunna biträda åklagare vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. Myndigheterna ges uppdraget att utföra uppgiften genom att detta anges i den nya författandelagen.

Vår bedömning: Det bör övervägas ytterligare om även Tullverket borde få i uppdrag att i vissa fall bistå Åklagarmyndigheten vid utredningar om självständigt förverkande. Det pågår emellertid en samlad översyn av Tullverkets befogenheter varför utredningen inte lämnar några förslag om Tullverkets närmare befogenheter i det här avseendet.

Det finns olika uppfattningar om vilken rättsfigur ett självständigt förverkande av brottsvinster ska räknas som. Olika länder har också utformat sina bestämmelser på skilda vis, vissa som en form av civilrättsligt förverkande och andra som en del av det straffrättsliga systemet. Utredningens uppfattning är att det självständiga förverkandet visserligen får en speciell karaktär därigenom att det inte knyts till förekomsten av någon närmare preciserad brottslighet, men att det ändå är ett institut som naturligen hör hemma hos de myndigheter som i dag hanterar det utvidgade förverkandet, dvs. inom de myndigheter som arbetar med brottsbekämpning på ett eller annat vis. Utredningen av självständigt förverkande av brottsvinster kommer precis som vid utvidgat förverkande att behöva ta sikte på den ifrågavarande personens ekonomiska och personliga förhållanden. Det innebär att det i första hand är polis och åklagare som bör arbeta med utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. Även Säkerhetspolisen hanterar viss lagstiftning där självständigt förverkande skulle kunna aktualiseras, t.ex. inom lagstiftning som har att göra med finansiering av terrorism. Också Säkerhetspolisen bör därför ges i uppdrag att genomföra utredningar om självständigt förverkande. Av 2 § 1 p samt 3 § 1 p Polislagen (1984:387) följer att det till Polismyndighetens respektive Säkerhetspolisens uppgifter bl.a. hör att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet (beträffande Säkerhetspolisen enbart beträffande brott mot rikets säkerhet eller terrorbrott). Dessa uppgiftsbeskrivningar är allmänt hållna och bör inte tolkas snävt. Även utredning av självständigt förverkande bör därför kunna inrymmas under nämnda punkter i polislagen. Genom att Polismyndigheten och Säkerhetspolisen pekas ut i den nya författandelagen som ansvariga för att bedriva utredning om självständigt förverkande följer detta uppdrag även av polislagen 2 § 5 p och 3 § 5.

Slutligen bör nämnas att till Skatteverkets uppgifter hör att myndigheten ska förebygga och motverka ekonomisk brottslighet, medverka i brottsutredningar som rör vissa brott samt delta i det myndighetsgemensamma arbetet mot den grova och organiserade brottsligheten (se 6 § förordningen [2017:154] med instruktion för Skatteverket). De närmare förutsättningarna för Skatteverkets verksamhet som rör brottsbekämpning följer av lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet. För att det ska vara klart att Skatteverket i vissa fall även ska biträda åklagare vid utredning om

självständigt förverkande av brottsvinster bör det göras ett tillägg om detta i nu nämnda förordning och lag.

Tullverket är en myndighet som har till uppdrag att bl.a. övervaka och kontrollera trafiken till och från Sverige samt förebygga och motverka brottslighet i samband med in- och utförsel av varor (jfr 2 och 3 §§ förordning [2016:1332] med instruktion för Tullverket). Tullverket ska även delta i det myndighetsgemensamma arbetet mot den grova och organiserade brottsligheten (2 § andra stycket nyss nämnda förordning). Vidare ska Tullverket bedriva viss utrednings- och åklagarverksamhet i fråga om brott mot bestämmelser om in- och utförsel av varor (se 4 § samma förordning). Beskrivningen av Tullverkets uppdrag visar att det inte vore en verksamhetsfrämmande uppgift för Tullverket att även bistå åklagare i utredningar som syftar till att förverka egendom. Det är även troligt att myndigheten vid genomförandet av sitt uppdrag påträffar egendom som kan misstänkas härröra från brottslig verksamhet och då kan bli föremål för utredning om självständigt förverkande om vårt förslag genomförs. Det finns därmed goda skäl för att inkludera även Tullverket bland de myndigheter som kan biträda åklagare vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. I och med att det för närvarande pågår en samlad översyn över Tullverkets uppdrag förefaller det lämpligast om Utredningen om en samlad lagstiftning om Tullverkets befogenheter (Fi 2021:04) lämnar förslag i den här delen. Vi har samrått med nämnda utredning och är överens om att detta är det mest lämpliga tillvägagångssättet. Vi lämnar alltså inte något förslag som innebär att även Tullverket ska biträda åklagaren vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster.

Slutligen bör nämnas att vi har övervägt om även Kustbevakningen ska kunna bistå åklagaren vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. Också Kustbevakningen har en del av sitt uppdrag inom den brottsbekämpande sfären (se bl.a. kustbevakningslagen [2019:32] och förordning [2019:84] med instruktion för Kustbevakningen). Det kan dessutom förutses att Kustbevakningen inom ramen för sitt uppdrag att bedriva sjöövervakning och utföra räddningstjänst till sjöss skulle kunna påträffa egendom som kan misstänkas härröra från brott. Trots det är det utredningens bedömning att Kustbevakningen för närvarande inte ska få i uppdrag att biträda åklagaren vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. Det huvudsakliga skälet för det är att det inte lär vara

särskilt vanligt förekommande att Kustbevakningen påträffar misstänkta brottsvinster. Detta ställningstagande kan givetvis behöva omvärderas sedan reformen om självständigt förverkande av brottsvinster varit i kraft under en period.

Flera av de bestämmelser som finns i rättegångsbalken om förundersökning i brottmål bör kunna tillämpas vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster

Vårt förslag: För att en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska kunna bedrivas effektivt behöver utredande myndigheter tillgång till i stort sett samma utredningsmetoder som vid utredning av en brottsmisstanke. Flera av de bestämmelser som anges i 23 kap. rättegångsbalken bör därför göras tillämpliga vid utredning av självständigt förverkande av brottsvinster. Vilka bestämmelser som avses ska anges uttryckligen i den nya författandelagen.

Så som redan angetts tidigare i det här avsnittet är det angeläget att de rättssäkerhetsgarantier som omgärdar en förundersökning också kan tillämpas vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Det innebär bl.a. att det ska vara tydligt att den som åtgärden riktas mot under vissa förhållanden har rätt till en offentlig försvarare, men också att det klargörs att utredningen ska bedrivas objektivt så att inte någon onödigt utsätts för utredning eller orsakas kostnad eller olägenhet, att den som berörs har rätt att ta del av hela utredningsmaterialet sedan detta färdigställts m.m. (se mer om de rättssäkerhetsgarantier som ska gälla nedan). Det är emellertid också – för att den nya förverkandeformen självständigt förverkande av brottsvinster ska bli ett effektivt medel i brottsbekämpningen – nödvändigt att utredande myndigheter har tillgång till sådana utredningsmetoder som behövs för att det ska vara möjligt att ta ställning till om den ifrågavarande egendomen härrör från brottslig verksamhet eller inte. För att kunna klargöra detta behöver utredande myndigheter tillgång till i huvudsak samma utredningsverktyg som finns tillgängliga vid utredning om brott. Även om det inte är fråga om utredning av brott bör självständigt förverkande av brottsvinster ses som en del av myndigheternas tillgångsinriktade brottsbekämpning.

Utredningen föreslår mot den bakgrunden att följande bestämmelser i 23 kap. rättegångsbalken ska kunna tillämpas vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster:

- 3 § fjärde stycket om att polisman får hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen innan denna hunnit inledas,
- 4 § om att utredningen bl.a. ska bedrivas objektivt samt så att inte någon onödigt utsätts för utredning eller orsakas kostnad eller olägenhet,
- 6 § om att förhör får hållas med alla som kan antas lämna upplysning av betydelse för utredningen,
- 6 a § om att den som ska höras bl.a. får kallas vid vite,
- 6 b § om att frågor om utdömande av vite som har förelagts med stöd av 6 a § ska prövas av åklagaren samt att den som förpliktats bl.a. kan begära rättens prövning av beslutet,
- 7 § om att den som utan giltig orsak underlåter att följa en kallelse att inställa sig till ett förhör bl.a. får hämtas till förhöret,
- 8 § om att bl.a. den som befinner sig på den plats, där ett brott förövas, på tillsägelse av en polisman är skyldig att medfölja till ett förhör som hålls omedelbart därefter samt att den utan giltig orsak vägrar att medfölja får tas med till förhöret av polismannen,
- 9 § om att den som inte är anhållen eller häktad som huvudregel inte är skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar och att den som är under femton år inte är skyldig att stanna kvar längre än tre timmar,
- 9 a och b §§ om skyldighet att tillfälligt lämna ifrån sig elektronisk kommunikationsutrustning samt att sådan egendom ska lämnas tillbaka så snart det inte längre finns skäl för åtgärden,
- 10 § om att undersökningsledaren bestämmer vilka som får närvara vid ett förhör samt vilka undantag som gäller för undersökningsledarens beslutanderätt i det här avseendet,
- 11 § om möjligheten för en närvarande offentlig försvarare att ställa frågor vid förhör,

- 12 § om att det inte får användas t.ex. medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglingar om särskilda förmåner under förhör i syfte att framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning,
- 13 § om att den som har vittnesplikt redan under utredningen kan höras inför rätten om hen vägrar att yttra sig om omständighet som är av vikt för utredningen,
- 14 § om möjligheten att inhämta yttrande från sakkunnig,
- 15 § om att rätten genast kan ta upp ett bevis om det är fara för att beviset annars går förlorat innan huvudförhandlingen,
- 16 § andra stycket om tolk och översättning av handlingar,
- 21 § om att det ska föras protokoll vid utredningen över det som har förekommit som är av betydelse,
- 21 a § om rätten att få en papperskopia av protokoll och andra handlingar från utredningen samt de begränsningar som finns i den här rätten,
- 21 b § om att förhör får dokumenteras genom en ljudupptagning eller ljud- och bildupptagning,
- 21 c § om att ljudupptagning och ljud- och bildupptagningar av förhör ska bevaras till dess att utredningen har lagts ned eller avslutats eller målet, om talan väckts, är slutligt avgjort,
- 21 d § om att frågor om rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen prövas av undersökningsledaren, och
- 23 § om att de bestämmelser som angetts ovan även gäller om ytterligare utredning behöver göras sedan talan väckts.

Det som i bestämmelserna sägs om den misstänkte ska i stället gälla den person som en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster riktas mot. Det som sägs om förundersökning ska i stället gälla utredning om självständigt förverkande.

Medtagande och hämtning till förhör (se 23 kap. 8 och 9 §§ rättegångsbalken) utgör en form av tvångsmedel. Här kan nämnas att det kan bli aktuellt för utredande myndigheter att hämta flera personer till förhör samtidigt, under åberopande av att det föreligger kollusionsfara, eftersom det kan förutses att den som talan om förver-

kande riktas mot kan komma med invändningar om att egendomen har erhållits genom arv, gåva, lån eller liknande disposition. I ett sådant fall kan det alltså vara nödvändigt att genomföra förhör med flera personer samtidigt i syfte att undvika att personerna skapar en gemensam berättelse om egendomen. Vid tillämpning av dessa regler bör man alltså, trots att det inte pågår en utredning om brott kunna anses föreligga kollusionsfara.

Tvångsmedelsanvändning vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster

Vårt förslag: I den nya författandelagen ska det anges att bestämmelserna om förvar, kvarstad, beslag, penningbeslag, husrannsakan och kroppsvisitation i 26–28 kap. rättegångsbalken är tillämpliga i en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Av lagen ska det framgå även att straffprocessuella tvångsmedel ska hävas när det inte längre finns skäl för dem samt att ett straffprocessuellt tvångsmedel inte får pågå längre tid än ett år om det inte finns särskilda skäl för att åtgärden pågår längre tid. Tidsgränsen ska enbart gälla under utredningstiden och alltså inte efter att talan om förverkande har väckts vid domstol.

Om en möjlighet till självständigt förverkande av brottsvinster införs, är det givetvis angeläget att institutet ges en sådan utformning att dess effekter inte stannar på papperet. Detta fordrar bl.a. att förutsättningar skapas för ett effektivt utredningsförfarande och att verkställigheten av ett beslut om förverkande kan säkerställas. För att åstadkomma detta torde det vara nödvändigt att i viss utsträckning ge möjligheter att tillgripa straffprocessuella tvångsmedel för dessa ändamål. En utgångspunkt för all tvångsmedelsanvändning är att den ska vara förenlig med legalitets-, ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprinciperna. Det innebär att tvångsmedel bara får användas med uttryckligt stöd i lag och endast för det ändamål för vilket det beslutats. Det innebär vidare att det ska finnas ett behov av åtgärden och att det inte räcker med en mindre ingripande åtgärd, samt att tvångsmedel får tillgripas endast om skälen för åtgärden

överväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.[1]

De straffprocessuella tvångsmedel som bör kunna användas är vid en utredning om självständigt förverkande är – vid sidan av vad som följer av föregående avsnitt – förvar och kvarstad i brottmål, beslag och penningbeslag, husrannsakan och kroppsvisitation.

Reglerna om förvar, kvarstad, beslag och penningbeslag behöver kunna användas för att säkra verkställigheten av ett framtida förverkande. Mot bakgrund av att vi föreslår ändringar som innebär att egendom i större omfattning ska kunna sakförverkas, att förverkande ska kunna ske också då brottsvinsten motsvarar skada för enskild samt att bestämmelsen om penningbeslag ska bli generellt tillämplig gör vi bedömningen att det i första hand är beslag och penningbeslag som kommer att aktualiseras vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

För att utredande möjligheter ska ges en rimlig möjlighet att utreda den berördes egendomsförhållanden behöver de även tillgång till tvångsmedlen husrannsakan och kroppsvisitation. För dessa båda tvångsmedel bör de bestämmelserna som rör åtgärder mot annan än den som är misstänkt för brottet göras tillämpliga också vid självständigt förverkande. Det innebär att det kommer att krävas att det finns synnerlig anledning att tro att det vid husrannsakan ska anträffas föremål som kan tas i beslag eller förvar eller annars ha betydelse för utredningen om självständigt förverkande av brottsvinster. På motsvarande vis kommer det krävas synnerlig anledning att anta det genom kroppsbesiktningen kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller förvar eller annars är av betydelse för utredningen.

Det utvecklas inte närmare i förarbetena till 28 kap. rättegångsbalken vad som avses med *synnerlig anledning* i det här avseendet. Av uttalanden som bl.a. JO gjort följer att uttrycket ska tolkas så att det ska finnas någon faktiskt omständighet som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att husrannsakan ger det förväntade resultatet.

Kravet på synnerliga anledning kan förefalla högt, men det ska ses mot bakgrund av att det gäller när åtgärden vidtas mot någon som inte är misstänkt för brott. Kravet måste i det här sammanhanget också ses mot bakgrund av en husrannsakan och en kroppsbesiktning i de här fallen knappast blir aktuellt om inte myndigheterna

[1] Se prop. 1988/89:124 s. 27.

genom inledande utredningsåtgärder eller genom omständigheterna i övrigt har goda skäl att misstänka att åtgärden skulle kunna leda framåt. Det finns ju ingen konkret händelse, t.ex. ett brott, som i övrigt ger anledning till åtgärden. Vår bedömning är att kravet hindrar att husrannsakan och kroppsbesiktning företas på alltför lösa grunder, men samtidigt inte hindrar att åtgärderna vidtas när det finns skäl för dem.

De ändringar som vi föreslår i rättegångsbalken för att bestämmelserna där ska kunna tillämpas vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster redovisas i avsnitt 7.3.

Som angetts ovan lär det framför allt vara beslag och penningbeslag som kommer att användas i utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. Det kan t.ex. bli aktuellt att ta egendom i beslag eller penningbeslag om polisen vid utredning beträffande ett brott påträffar kontanter eller annan värdefull egendom som inte kan knytas till det brott som utreds eller något annat konkret brott, men som av annan anledning misstänks härröra från en inte närmare preciserad brottslighet. För att utredningen ska bedrivas med det skyndsamhetskrav som får anses gälla vid tvångsmedelsanvändning bör det införas en tidsgräns för tvångsmedelsanvändningen. Det gäller särskilt som det inte finns några preskriptionsregler att ta hänsyn till vid en sådan utredning. Som utgångspunkt bör tvångsmedel inte kunna pågå under längre tid än ett år, förutsatt att det inte finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses t.ex. att utredningen om självständigt förverkande är mycket omfattande eller komplex eller att det kan misstänkas att den som åtgärden berör medvetet håller sig undan för att förhindra att utredningen slutförs. Det ska kunna krävas att myndigheten som ansvarar för utredningen aktivt driver den mot ett avgörande. Om skälet till att talan inte kan väckas helt är hänförligt till den som åtgärden berör bör ett beslag eller ett penningbeslag kunna bestå även när åtgärden har pågått i ett år, dvs. särskilda skäl bör i sådana fall närmast regelmässigt anses föreligga.

Den begränsning som ligger i det nu sagda ska inte gälla om talan om förverkande har väckts. I ett sådant fall kan nämligen utredande myndigheter inte längre påverka tidsutdräkten.

Den som berörs av t.ex. ett beslag har givetvis möjlighet att enligt gängse regler begära rättens prövning av beslaget.

I avsnitt 8.9.1 finns en redogörelse för de särskilda bestämmelser som ska gälla om en utredning av och talan om förverkande bedrivs mot barn och unga.

8.5.3 Särskilda regler om den rätt som tillkommer de som berörs av en utredning om förverkande eller företagsbot

Rätten till offentlig försvarare

Vårt förslag: Det ska klargöras i den nya författandelagen att offentlig försvarare kan förordnas med stöd av 21 kap. 3 a § rättegångsbalken för den person eller det företag som är föremål för utredning eller talan om förverkande eller företagsbot.

Förutsättningarna för ett förordnande är att det behövs med hänsyn till utredningen eller att det i övrigt finns särskilda skäl med hänsyn till den som berörs eller vad målet rör. Offentlig försvarare ska förordnas endast om den som talan riktas mot begär det.

I likhet med vad som gäller vid förordnande av offentlig försvarare vid misstanke om brott ska det inte förordnas en offentlig försvarare om den som talan riktas mot biträds av en försvarare som den berörde själv har utsett.

Det ska även införas en reglering som klargör att den person eller det företag som utreds har rätt att få information om rätten att anlita ombud och att hen under vissa förutsättningar har rätt att få en offentlig försvarare förordnad. Regleringen bör införas genom en hänvisning till bestämmelsen i 12 § förundersökningskungörelsen (1974:948).

Om de förslag vi lämnar om självständigt förverkande av brottsvinster genomförs innebär det att egendom kan förverkas till staten utan att den person som berörs samtidigt döms för att ha begått ett brott som har anknytning till egendomen. Åtgärden är ingripande mot den enskilde. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2020 skärptes företagsbotsregleringen, bl.a. genom att ett företags betalningsförmåga ska ha betydelse när företagsbotens storlek bestäms i de fall det är fråga om särskilt allvarlig brottslighet som begås i större företags verksamhet. Reformen innebar också att

maximibeloppet för företagsbot i dessa fall höjdes från 10 miljoner kronor till 500 miljoner kronor och att möjligheterna att förelägga företagsbot genom strafföreläggande utökades.[2] Dessutom är det så att företagsboten – även om den enligt svensk rätt anses utgöra en särskild rättsverkan av brott – är att betrakta som ett straff enligt Europakonventionen.

Mot den bakgrunden, och då det inte är tydligt att den hänvisning till rättegångsbalkens regler om bötesmål som finns i 1986 års förfarandelag också innebär att de rättsäkerhetsregler som finns till skydd för en fysisk person som misstänks för brott också gäller i förhållande till en juridisk person i samband med en utredning om företagsbot, har utredningen genom tilläggsdirektiv fått i uppdrag att ta ställning till om de rättssäkerhetsregler som tillkommer den som är misstänkt för brott också uttryckligen bör omfatta juridiska personer som är föremål för utredning om företagsbot. Dessa frågor aktualiseras i allra högsta grad även beträffande det förslag som utredningen lämnar om att det ska införas självständigt förverkande av brottsvinster. Också vad gäller den formen av förverkande behöver det klargöras vilka rättigheter som tillkommer den person som en utredning och eventuell förverkandetalan riktas mot.

De frågor som i det här sammanhanget bör övervägas är om det behöver förtydligas att regleringen om försvarare under vissa förutsättningar omfattar företag i mål om företagsbot samt om det bör införas en uttrycklig skyldighet för undersökningsledaren att informera företaget om rätten att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare. Samma förhållanden behöver även övervägas i fråga om en särskild talan om förverkande. I efterföljande avsnitt tar utredningen upp frågan om vilka övriga rättssäkerhetsgarantier som bör iakttas under utredningar om företagsbot och förverkande samt om och i så fall hur reglerna om rättegångskostnader i brottmål bör tillämpas.

Enligt 21 kap. 3 a § rättegångsbalken ska en offentlig försvarare förordnas för en person om denne blivit anhållen eller häktad för ett brott som personen är misstänkt för och personen i fråga begär det. Offentlig försvarare ska också på begäran förordnas för den som är misstänkt för ett brott, för vilket det inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i sex månader. Därutöver ska offentlig försvarare förordnas om den misstänkte är i behov av försvarare med hänsyn till

[2] Se prop. 2018/19:164 Skärpta straffrättsliga sanktioner mot företag samt mer om företagsbot ovan i kapitel 3.

utredningen om brottet, om försvarare behövs med hänsyn till att det är tveksamt vilken påföljd som ska väljas och det finns anledning att döma till en annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening, eller om det i övrigt finns särskilda skäl med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden eller till vad målet rör. Av 21 kap. 3 a § andra stycket rättegångsbalken följer att offentlig försvarare ska förordnas enbart om det finns synnerliga skäl för det om den misstänkte redan biträds av en försvarare som hen själv har utsett.

Av rättsfallet NJA 2016 s. 714 följer att det som i allmänhet gäller i fråga om rättegången i brottmål som utgångspunkt ska gälla även när en särskild talan förs enligt 1986 års författandelag. Det följer av nuvarande 2 § i 1986 års författandelag. Enligt Högsta domstolen innebär det sagda att bestämmelserna om försvarare i 21 kap. rättegångsbalken ska tillämpas i den utsträckning detta är möjligt. Redan den nu gällande lagstiftningen medger alltså att offentlig försvarare förordnas även vid en särskild talan enligt 1986 års författandelag. Enligt Högsta domstolen finns det inget hinder mot att offentlig försvarare förordnas för en näringsidkare som är en juridisk person så länge förutsättningarna för att förordna offentlig försvarare enligt 21 kap. 3 a § rättegångsbalken är uppfyllda.

Redan i dag finns alltså förutsättningar för att förordna offentlig försvarare vid särskild talan om förverkande och företagsbot. Rätten till ett effektivt försvar utgör en grundläggande rättssäkerhetsaspekt. Sett mot den bakgrunden gör utredningen den bedömningen att det bör klargöras i den nya författandelagen under vilka förutsättningar offentlig försvarare kan förordnas. Detta blir än mer angeläget om utredningens förslag om självständigt förverkande av brottsvinster genomförs.

Utredningens förslag är därför att det i den nya författandelagen anges att offentlig försvarare förordnas för den person eller det företag som en talan om förverkande eller företagsbot riktas mot om förutsättningarna i 21 kap. 3 a § rättegångsbalken är uppfyllda och det behövs med hänsyn till utredningen och den som talan riktas mot begär det. Om en utredning bedrivs mot ett barn ska offentlig försvarare alltid förordnas, se avsnitt 8.9.1.

Om den som talan i första stycket riktas mot biträds av en försvarare som den berörde har utsett, ska det normalt inte förordnas någon offentlig försvarare vid sidan av denne. Det är samma för-

hållande som gäller för förordnande av offentlig försvarare enligt rättegångsbalken.

Det är också angeläget att regleringen klargör under vilka förhållanden den som är föremål för en utredning om förverkande eller företagsbot enligt den nya författandelagen har rätt att få information om bl.a. rätten till offentlig försvarare på samma sätt som den som är misstänkt för brott. Regleringen bör införas genom en hänvisning till 12 § förundersökningskungörelsen (1974:948).

Andra rättssäkerhetsgarantier vid utredning om förverkande och företagsbot

Vårt förslag: Det ska klargöras i den nya författandelagen att den rätt som tillkommer en person som är misstänkt för brott under förundersökningen ska gälla även den som är föremål för utredning om självständigt förverkande och den som företagsbot riktas mot samt, i förekommande fall, dennes försvarare. När en utredning om förverkande eller företagsbot har avslutats ska beslut meddelas om huruvida talan kommer väckas eller inte.

Utredningen ska, som nämnts ovan, ta ställning till om vissa andra rättssäkerhetsgarantier som finns enligt bestämmelserna om förundersökning ska tillämpas även vid utredningar om företagsbot och förverkande. De bestämmelser som i det här sammanhanget bör övervägas är bestämmelserna i 23 kap. 18–19 §§ rättegångsbalken om tillgång till information under förundersökningen. Av bestämmelserna följer att den som är misstänkt för ett brott ska underrättas om misstanken när hen hörs. Därefter har den misstänkte även rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av det som har förekommit vid förundersökningen. Denna rätt gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Vidare gäller att den misstänkte och försvararen har rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen när undersökningsledaren har slutfört den utredning som hen anser är nödvändig. I det sammanhanget har den misstänkte och försvararen också rätt att begära att förundersökningen kompletteras. Den misstänkte eller försvararen har även rätt att begära att ett förhör eller någon annan utredning ska äga rum om det kan antas

vara av betydelse för förundersökningen. I det fall en begäran om komplettering av utredningen avslås ska skälen för det anges. Om utredningen inte kompletteras har den misstänkte eller försvararen möjlighet att anmäla det till rätten som ska pröva anmälan så snart som möjligt.

I ljuset av de belopp som ett företag kan åläggas att betala i form av företagsbot samt det intrång i bl.a. äganderätten som en talan om förverkande kan innebära är det rimligt att samma rättssäkerhetsgarantier gäller vid utredning om företagsbot och förverkande som vid förundersökning om misstanke om brott. Det är alltså utredningens uppfattning att den rätt som tillkommer en person som är misstänkt för brott enligt 23 kap. 18–19 §§ rättegångsbalken också ska tillkomma den person eller det företag som utreds för en eventuell talan om förverkande eller företagsbot.

Information om det beslut som utredningen har lett fram till

Vårt förslag: Den som berörs av en utredning om företagsbot eller förverkande ska, när utredningen har slutförts, få besked om vilket beslut som utredningen har lett fram till.

Av 23 kap 20 § rättegångsbalken följer att beslut ska meddelas om huruvida åtal ska väckas när en förundersökning avslutas. En person eller ett företag som står under utredning för företagsbot eller förverkande har begränsade möjligheter att planera för framtiden under tiden som utredningen pågår. Företagets verksamhet måste inrättas efter att en bot eventuellt måste betalas eller att förverkande kan komma att ske. Den privatperson som har fått ett konto i penningbeslag kan inte använda pengar som finns på kontot under viss tid. Under hur lång tid förhållandena ser ut på det viset kan inte företaget eller personen råda över. Detta innebär att det är av stor vikt för företaget eller privatpersonen att snarast möjligt får besked om huruvida en talan om företagsbot eller förverkande kommer att väckas eller om utredningen läggs ned. Det bör därför införas en skyldighet för den utredande myndigheten att lämna besked om vilket beslut en utredning har lett fram till oavsett om det är att talan ska väckas, om utredningen läggs ned eller om åklagare eller annan

behörig myndighetsperson fattar beslut om t.ex. förverkande. En uttrycklig regel som anger detta bör införas i den nya författandelagen.

8.6 Om beslut som fattas av annan än domstol

8.6.1 Åklagarens möjlighet att fatta beslut utökas

Vårt förslag: Åklagaren ska även enligt den nya författandelagen kunna fatta beslut om förverkande i vissa fall. Så ska vara fallet om frågan om förverkande gäller ordinärt förverkande av brottsvinster eller förverkande av annat än brottsvinster och värdet av det som ska förverkas inte bedöms överskrida fem prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller när beslutet fattas. Åklagarens rätt att fatta beslut om förverkande ska inte längre vara beroende av att egendomen är tagen i beslag.

Redan enligt 1986 års författandelag har åklagare möjlighet att pröva frågan om förverkande, dock enbart om egendomen är tagen i beslag. Vidare finns det en beloppsgräns som anger att åklagaren får besluta om förverkande om det som ska förverkas inte uppgår till betydande belopp eller det annars finns särskilda skäl för att domstol ska pröva saken.

Utredningen anser att möjligheten för åklagare att fatta beslut ska finnas kvar, men att bestämmelsen ska ändras och förtydligas på tre sätt.

För det första föreslår vi att det ska förtydligas vad som avses med betydande belopp. Den praxis som har vuxit fram innebär att egendom som bedöms ha ett värde överstigande fem prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken (vid den tid då beslaget verkställdes) har ansetts ha ett betydande värde. I och med att det enligt 1986 års författandelag finns ett mer fixerat belopp i de fall då polisanställd personal kan fatta beslut om förverkande finns anledning att på samma sätt klargöra i lagen vilken rätt en åklagare har att fatta beslut. Den gräns som följer av praxis förefaller väl avvägd. För att klargöra att det är fråga om en bedömning som måste ske på ett ibland osäkert underlag föreslås emellertid att det i lagen ska anges att åklagarens möjlighet att besluta om förverkande förutsätter att

egendomen inte *bedöms* ha ett värde som överstiger fem prisbasbelopp.

För det andra har vi i förslaget till en ny förfarandelag valt att ta bort kravet på att domstol ska fatta beslut om det finns *särskilda skäl*. Vi menar att det är tillräckligt att det i lagrummet anges att åklagare *får* fatta beslut om förverkande, dvs. att möjligheten för åklagare att fatta beslut görs fakultativ. Om det finns betydelsefulla invändningar mot förverkandet eller dessa är särskilt komplicerade kan åklagaren välja att inte fatta beslut om förverkande. Detsamma gäller om åklagaren förväntar sig att den som beslutet riktas mot kommer anmäla missnöje mot förverkandebeslutet, eftersom det enligt en efterföljande bestämmelse i förfarandelagen innebär att beslutet inte längre ska gälla (se strax nedan). Man kan uttrycka det så att det finns litet att vinna på att åklagare fattar beslut som sedan ändå måste, eller kommer att, tas till domstol.

Slutligen uppställs i 1986 års förfarandelag ett krav på att egendomen ska vara beslagtagen för att åklagare ska kunna fatta beslut om förverkande. Den bestämmelsen har utöver att inskränka åklagares möjlighet att fatta beslut om förverkande även inneburit att möjligheterna till strafföreläggande har beskurits. Det har nämligen inte funnits något alternativ till att väcka talan i de fall då åklagare vill värdeförverka egendom även om övriga förutsättningar för att meddela strafföreläggande mot personen varit uppfyllda. Det kan, särskilt mot bakgrund av den tämligen vida möjligheten för åklagare att utfärda strafföreläggande om företagsbot, ifrågasättas om denna ordning är lämplig. I utredningens förslag har kravet på att egendom ska vara beslagtagen därför tagits bort. Det sagda innebär dock att även hänvisningen till vid vilken tidpunkt prisbasbeloppet ska fastställas bör ändras. I stället för att knyta tidpunkten till beslagstidpunkten bör den bestämmas till den dag då beslut om förverkande fattas. Eftersom det är fråga om en uppskattning av egendomens värde och prisbasbeloppet normalt inte ändras på något mer betydande sätt kommer den ändringen i praktiken inte att få nämnvärd betydelse för åklagares behörighet att fatta beslut om förverkande.

8.6.2 Egendom som inte är tillåten att inneha

Vårt förslag: Åklagaren ska oavsett egendomens värde, om det inte finns särskilda skäl däremot, pröva en fråga om förverkande av egendom som det är olovligt att inneha. Det gäller även om åtal kommer att väckas för brott som har samband med den egendom som förverkas.

Utöver den möjlighet att fatta beslut om förverkande som beskrevs ovan föreslås en ny bestämmelse som innebär att åklagaren oavsett egendomens värde ska kunna fatta beslut om förverkande av egendom som i sig inte är tillåten att inneha. I många fall framförs t.ex. yrkanden om att narkotika ska förverkas i en domstolsprocess om narkotikabrott. I och med att hantering av narkotika i de flesta fall är straffbar får det betraktas som sällsynt att den tilltalade gör anspråk på att få tillbaka narkotikan och det alldeles oavsett vilken inställning denne har till åtalet. Ofta påstår den tilltalade i stället att hen inte äger narkotikan eller helt saknar kännedom om den (t.ex. om personen i fråga förnekar brott). Av analysbesked som ofta åberopas från Nationellt forensiskt centrum följer dessutom att narkotika förstörs efter viss tid. Narkotikan kommer alltså, oavsett utgången i målet, inte att lämnas tillbaka till den åtalade personen.

När det förhåller sig på det sätt som beskrivits ovan menar vi att det är onödigt att tynga domstolsprocessen med yrkanden om förverkande av egendom vars innehav utgör brott. Förutom att det innebär att domstolsprocessen tyngs i onödan uppstår det inte sällan problem i den praktiska hanteringen av den här typen av egendom, framför allt om åtalet ogillas eller om brottet preskriberas. Domstolar hanterar i det läget förverkandefrågan på olika sätt. Vissa förverkar föremålet trots att åtalet ogillas medan andra ogillar förverkandeyrkandet. Detta innebär naturligtvis inte att den tilltalade får tillbaka narkotikan eller ett vapen som denne inte har tillåtelse att inneha. I stället får åklagaren antingen fatta ett beslut riktat mot okänd eller väcka en talan om förverkande mot okänd gärningsperson för att på så vis få en dom där egendomen förverkas. Båda dessa alternativ innebär ett onödigt utnyttjande av såväl åklagares som domstolars resurser. Det bör därför införas en reglering som innebär att åklagare ska besluta om förverkande av egendom som i sig är otillåten att inneha och att så kan ske oavsett om det väcks åtal eller inte. Om

det finns särskilda skäl, vilket kan vara bl.a. att det invänds att egendomen av något skäl får innehas, ska åklagaren kunna välja att i stället väcka talan om förverkande (i första hand i samband med brottmålsprocessen).

Det förtjänar att påpekas att utredningen i denna del förutsätter att Åklagarmyndighetens verksamhetsstöd utvecklas på så vis att det inte kommer innebära något påtagligt merarbete för åklagare att både besluta om förverkande av egendom och väcka åtal för brott.

Den föreslagna bestämmelsen tar i första hand sikte på narkotiska preparat där det inte råder någon tveksamhet om att substansen är otillåten att inneha. Även vapen och sprängämnen bör emellertid kunna förverkas omedelbart om det är fråga om den typ av vapen eller sprängämne som det aldrig kan vara tillåtet att inneha som privatperson eller där det inte finns någon invändning från den misstänkte om att denne har rätt att inneha vapnet eller ämnet. Om sådan invändning framförs bör frågan dock även i fortsättningen avgöras av domstol.

Den föreslagna bestämmelsen innebär alltså sammanfattningsvis att åklagare inte annat än undantagsvis ska väcka talan såvitt avser förverkande av narkotika, eller annan egendom som inte är tillåten att inneha. I stället kan den frågan hanteras på kammaren. För att säkerställa att ett beslut om förverkande inte ska betraktas som ett rättegångshinder föreslås att det anges i paragrafen att det inte finns något hinder mot att hantera förverkandefrågan trots att åtal väcks.

8.6.3 Anställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får besluta om ordinärt förverkande av brottsvinster i vissa fall

Vårt förslag: Anställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen som fått särskild delegation ska, precis som enligt nu gällande författandelag, kunna besluta om ordinärt förverkande av brottsvinster eller förverkande av annat än brottsvinster om värdet av egendomen inte bedöms överstiga en tiondel av prisbasbeloppet på beslutsdagen. Beslut ska kunna fattas trots att egendomen inte är tagen i beslag.

Vår bedömning: Särskilt förordnade befattningshavare vid Tullverket och Kustbevakningen bör ha kvar den befogenhet att fatta beslut om förverkande som följer av 32 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling och 3 a § lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott. I och med att det för närvarande pågår en samlad översyn över Tullverkets uppdrag förefaller det lämpligast om Utredningen om en samlad lagstiftning om Tullverkets befogenheter (Fi 2021:04) överväger om regleringen beträffande Tullverket ska ändras i något avseende.

I 1986 års författandelag finns i 3 § en reglering som anger att polisman eller anställd som fått särskilt bemyndigande är behöriga att i vissa fall fatta beslut om förverkande. Att anställda vid polisen kan fatta beslut om förverkande i vissa fall innebär alltså i sig ingen förändring. Regleringen bör dock ändras på så vis att det inte ska finnas ett krav på att egendomen är tagen i beslag. Vi menar att det bör klargöras att även anställda vid Säkerhetspolisen ska ha samma möjlighet att fatta beslut om förverkande.

Av 32 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling (smugglingslagen) och 3 a § lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott följer att en särskilt förordnad befattningshavare vid Tullverket respektive vid Kustbevakningen får fatta beslut om förverkande vid brott enligt nämnda lagar. Utredningen föreslår samma befogenhet bör kvarstå och att den hänvisning som görs till 1986 års författandelag ska ändras så att hänvisningen i stället görs till den nya författandelagen. Utredningen överlämnar till Utredningen om en samlad lagstiftning om Tullverkets befogenheter (Fi 2021:04) att överväga om Tullverkets befogenhet i det här avseendet bör ändras på något vis samt om det vore lämpligare att reglera Tullverkets befogenhet direkt i den nya författandelagen i stället för i smugglingslagen respektive i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott.

8.6.4 Den som är missnöjd ska anmäla missnöje med beslutet

Vårt förslag: På samma sätt som enligt 1986 års författandelag ska det finnas en bestämmelse i den nya författandelagen om vad som ska gälla om förverkandesvaranden är missnöjd med ett beslut om förverkande som fattats av annan myndighet än domstol. Den reglering som finns för närvarande ska vara kvar, vilket bl.a. innebär att beslut ska meddelas skriftligen, att den som drabbats av beslaget ska anmäla missnöje om hen inte är nöjd med beslutet och att åklagare då antingen ska häva beslaget eller väcka talan om förverkande i domstol.

Även möjligheten att genom strafföreläggande förelägga företagsbot ska behållas och överföras till den nya författandelagen.

I 1986 års författandelag finns ett regelverk som bl.a. anger att beslut som åklagare och polis fattar med stöd av lagen ska vara skriftligt, att den som drabbas av beslutet kan anmäla missnöje med det inom viss samt att beslutet om förverkande under sådana förhållanden inte längre ska gälla. Regleringen bör, med vissa anpassningar, överföras till den nya författandelagen.

I 5 § i 1986 års författandelag regleras möjligheten att genom strafföreläggande förelägga företag företagsbot. Också den regleringen bör behållas och överföras till den nya författandelagen.

8.7 Bestämmelser om rättegången

8.7.1 Särskild talan om förverkande och företagsbot

Vårt förslag: Det ska framgå av lagen att en talan om förverkande eller företagsbot prövas av tingsrätten efter särskild talan av åklagare, om frågan inte prövas av åklagare eller anställd vid Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller Tullverket. Rätten ska alltså inte ta upp frågan om förverkande självmant.

Den nya författandelagen bör göras så tydlig som möjligt. Det bör därför uttryckligen anges i lagen att en talan om företagsbot eller förverkande ska prövas av tingsrätten endast efter att åklagare väckt

särskild talan om saken. Rätten ska alltså inte ta upp frågan om förverkande självmant (*ex officio*). Det föreslås att en reglering som anger detta tas in i den nya förfarandelagen.

En fråga om förverkande bör alltså prövas av rätten först sedan åklagaren har väckt talan mot förverkandesvaranden. Detsamma gäller som huvudregel beträffande åtal för brott enligt 20 kap. 1 § rättegångsbalken.

8.7.2 Särskild talan om utvidgat förverkande av brottsvinster

Vårt förslag: Av den nya förfarandelagen ska framgå att en talan om förverkande enligt lagen kan handläggas antingen i en egen rättegång eller tillsammans med prövningen av åtal för brott som har samband med förverkandefrågan.

En särskild talan om utvidgat förverkande av brottsvinster får väckas samtidigt med målet som rör det förverkandeutlösande brottet. Om åklagaren av någon anledning väljer att inte väcka talan om utvidgat förverkande av brottsvinster samtidigt med åtalet avseende det förverkandeutlösande brottet får förverkandetalan dock väckas först när domen om det förverkandeutlösande brottet har fått laga kraft. Talan ska i det sist nämnda fallet väckas inom ett år från lagakraftvunnen dom.

I 1986 års förfarandelag anges inte explicit att en förverkandetalan enligt lagen kan handläggas i en egen rättegång eller tillsammans med rättegången där åtal för brott prövas. Båda varianterna har dock förekommit i praktiken och det kan inte anses finnas något hinder mot någon av dem. Vi menar att det i förtydligande syfte bör föreskrivas direkt i lagen vad som gäller i detta avseende. Dessutom föreslås (jfr strax nedan) en ändring i förhållande till 2008 års förfarandelag beträffande särskild talan om utvidgat förverkande och då blir lagen enklare att tillämpa om det finns en klar huvudregel att förhålla sig till.

I 2008 års förfarandelag finns en reglering om när i tiden en särskild talan om utvidgat förverkande kan väckas. Enligt den nuvarande regleringen i 3 § får en särskild talan om utvidgat förverkande inte väckas förrän domen om det förverkandeutlösande brottet har fått laga kraft. Vi har uppmärksammats på att det finns vissa problem

med den nuvarande regleringen. Ett problem är att regelverket kring hur en utredning om utvidgat förverkande som sker i efterhand ska genomföras är otydligt. Detta har såvitt vi har kunnat förstå inneburit att det sällan vidtas utredningar om utvidgat förverkanden mot annan än den som döms för det förverkandeutlösande brottet. Det är naturligtvis olyckligt om regelverket som omgärdar förfarandet motverkar förverkandeformens effektiva utnyttjande.

För att komma tillrätta med detta samt för att säkerställa att alla brottsvinster som kan förverkas verkligen gör det, finns skäl att ändra lagstiftningen i det här avseendet så att en särskild talan om utvidgat förverkande kan föras samtidigt med rättegången om det förverkandeutlösande brottet. Det förefaller också sannolikt att man skulle uppnå vissa samordningsfördelar om det vore möjligt att föra en särskild talan om utvidgat förverkande samtidigt med det brottmål som rör det förverkandeutlösande brottet. En nackdel med en sådan ordning är att det skulle kunna innebära att en fällande tingsrättsdom som också innehåller ett beslut om utvidgat förverkande mot annan än den som döms för det förverkandeutlösande brottet överklagas enbart av den tilltalade. Om en högre instans då ogillar åtalet skulle den mindre tillfredsställande situationen uppstå att det finns en lagakraftvunnen dom om förverkande, men ingen dom om ett förverkandeutlösande brott.

Efter överväganden för och emot har utredningen ändå stannat för att föreslå att det vid sidan av vad som gäller i dag ska vara möjligt att föra en särskild talan om utvidgat förverkande av brottsvinster samtidigt med målet om det förverkandeutlösande brottet. Enligt utredningens mening finns inga avgörande principiella skillnader mellan den nu beskrivna situationen och den situation som kan uppstå i andra sammanhang, t.ex. när två personer åtalas för delaktighet i samma brott och enbart gärningsmannen väljer att överklaga domen till hovrätten. Om hovrätten i det läget skulle ogilla domen mot gärningsmannen genom en bedömning som går ut på att det som påstått i åtalet inte varit brottsligt kommer den lagakraftvunna domen ändå gälla mot den person som valt att inte överklaga. I båda fallen bygger resultatet i tingsrätten på den bedömning som görs där. Det förhållandet att regleringen avseende utvidgat förverkande bygger på en fällande dom bör härvid inte tillmätas någon betydelse från principiell synpunkt.

Om åklagaren av någon anledning skulle välja att inte väcka särskild talan om utvidgat förverkande mot annan än den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet samtidigt med brottmålet bör dock samma regel gälla som hittills har gällt, nämligen att det ska finnas en lagakraftvunnen brottmålsdom. I de fallen har man, såvitt vi kan bedöma, inget att vinna på att låta den särskilda talan handläggas innan det har bedömts att det finns ett förverkandeutlösande brott.

I den nya författandelagen bör det alltså anges att en särskild talan om utvidgat förverkande av brottsvinster får handläggas samtidigt med målet som rör det förverkandeutlösande brottet eller annars efter att domen i det målet har vunnit laga kraft. I det senare fallet får de utredningsbestämmelser som det hänvisas till i den nya författandelagen tillämpas (dvs. rättegångsbalkens regler om brottmål).

8.7.3 Behörig domstol

Vårt förslag: En reglering införs i den nya författandelagen som pekar ut vilken domstol som är behörig att pröva en särskild talan om förverkande och företagsbot.

En talan om ordinärt och utvidgat förverkande av brottsvinster samt om förverkande av annat än brottsvinster ska väckas vid den domstol som enligt 19 kap. rättegångsbalken hade varit behörig att pröva det brott som förverkandet stöder sig på.

Talan om självständigt förverkande av brottsvinster ska väckas vid domstolen på den ort där egendomen påträffades.

En särskild talan om företagsbot ska väckas vid domstolen på den ort där det brott som företagsboten grundas på begicks.

En talan om förverkande eller företagsbot får även tas upp av den domstol där den som talan riktas mot svarar i tvistemål eller domstolen på den ort där personen mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen och omständigheterna i övrigt finner det lämpligt.

I 1986 och 2008 års författandelagar saknas bestämmelser om vilken domstol som ska pröva en särskild talan om förverkande. Det innebär att rättegångsbalkens regler hittills har gällt. Om det inte var för att behörig domstol behöver pekas ut för den nya förverkandeformen självständigt förverkande av brottsvinster hade den rådande

ordningen kunnat bestå, men när det nu finns behov av en bestämmelse för självständigt förverkande av brottsvinster menar vi att regleringen blir tydligare om behörighetsfrågan i samtliga fall regleras uttryckligen i den nya författandelagen. För ordinärt och utvidgat förverkande av brottsvinster liksom för förverkande på grund av brott av annat än brottsvinster bör bestämmelsen utformas genom en hänvisning till de bestämmelser i rättegångsbalken som sedan tidigare gällt.

För självständigt förverkande bör i första hand domstolen i den ort där egendomen påträffades pröva frågan om förverkande. Det kan dock vara så att egendomen påträffas långt ifrån ägarens eller den presumerade ägarens bostadsort, t.ex. skulle det kunna vara så att egendomen påträffas vid rutinkontroll av någons bil vid en gränspassage i södra Sverige och personen är bosatt i mellersta eller norra delen av landet. Det skulle under sådana förhållanden medföra stora kostnader och olägenheter för såväl utredande myndigheter som för den som berörs av en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster om utredningen bedrivs i södra Sverige och talan också väcks där. Det bör av den anledningen införas en bestämmelse som innebär att talan också kan väckas vid den domstol där den berörde ska svara i tvistemål eller rätten i den ort där personen mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen och omständigheterna i övrigt finner det lämpligt.

Samma förhållanden kan sägas göra sig gällande vid utredning och talan beträffande övriga förverkandeformer och vid företagsbot. Huvudregeln bör vara att talan om företagsbot tas upp av domstolen på den ort där det brott som företagsboten grundas på begicks, men domstolen där företaget ska svara i tvistemål är behörig att pröva talan om rätten med hänsyn till kostnaderna och omständigheterna i övrigt finner det lämpligt. Detsamma bör även gälla för talan avseende övriga former av förverkande, t.ex. förverkande av farliga föremål (jfr bl.a. nuvarande 36 kap. 3 §).

8.7.4 Rätten ska utfärda stämning om talan inte avvisas

Vårt förslag: Om rätten inte avvisar talan ska stämning utfärdas mot den som talan riktas mot.

Om talan om förverkande riktas mot en okänd person får rätten fatta beslut i frågan efter att talan har kungjorts enligt de bestämmelser som ska införas härom i den nya författandelagen.

Även den här regleringen är ny och motsvarande bestämmelser finns alltså inte i de befintliga författandelagarna. I den föreslagna bestämmelsens första stycke regleras att stämning ska utfärdas om talan inte avvisas. Att en talan avvisas av domstol lär sällan förekomma, men så ska ske om det föreligger ett rättegångshinder.

I bestämmelsens andra stycke upplyses om att rätten kan fatta beslut om förverkande efter att ansökan om stämning har kungjorts om ansökan riktas mot en person som är okänd. Ytterligare förutsättningar för användningen av kungörelsedelgivning följer av 5 kap. 2 § i den nya författandelagen.

8.7.5 Uttryckliga bestämmelser för rättegången vid särskild talan om förverkande av brottsvinster

Vårt förslag: De bestämmelser som finns i 1986 och 2008 års författandelagar om bl.a. föreläggande och kallelser till huvudförhandling bör föras över till den nya författandelagen. Dessutom bör det införas mer detaljerade bestämmelser om när avgörande kan ske på handlingarna eller i utevaro av den som talan riktas mot. Regleringen bör också innehålla domförhetsregler samt regler om i vilka fall det behövs prövningstillstånd för en prövning i hovrätten.

De befintliga författandelagarna innehåller inte särskilt många paragrafer, men de paragrafer som finns i lagarna innehåller i sig flera bestämmelser och innebär en relativt omfattande reglering av förfarandet. Sättet att reglera är emellertid inte så lätt att vid en första anblick överskåda. Det finns bestämmelser om bl.a. förelägganden, kallelser och i vilka fall mål får avgöras utan huvudförhandling samt när mål kan avgöras i utevaro av den person som talan riktas mot. För ordinärt förverkande av brottsvinster och förverkande av annat

än brottsvinster har de särskilda bestämmelser som gäller för brottmål med böter i straffskalan gällt för handläggningen. Det innebär att den särskilda bestämmelsen om rättens sammansättning i 1 kap. 3 b § rättegångsbalken, bestämmelserna i 45 kap. 10 § och 46 kap. 15 a § rättegångsbalken om utvidgade möjligheter att avgöra mål utan huvudförhandling eller i utevaro av den som talan riktas mot har tillämpats vid särskild talan om ordinärt förverkande av brottsvinster och annat förverkande än förverkande av brottsvinster.

För utvidgat förverkande har i stället i 2 § 2008 års författandelag angetts att de regler som gäller för brott med ett års fängelse i straffskalan ska tillämpas om inte annat angetts särskilt i lagen. Enligt lagens förarbeten innebär hänvisningen bl.a. att talan ska utformas i enlighet med vad som gäller för stämningsansökan i brottmål, att nämndemän ska ingå i rätten när förverkandefrågan prövas samt att krav på prövningstillstånd inte ska uppställas vid överklagande till hovrätten. Därutöver anses bestämmelserna om kvarstad i brottmål och övriga straffprocessuella tvångsmedel som kan användas vid misstanke om brott som träffas av straffskaleavgränsningen vara tillämpliga.

Utöver det regelverk som infördes genom hänvisning till rättegångsbalkens bestämmelser finns det en reglering i 2008 års författandelag som innebär att en särskild talan om utvidgat förverkande inte får väckas förrän domen i målet om det förverkandeutlösande brottet fått laga kraft samt en bestämmelse om att den som talan riktas mot ska kallas till huvudförhandling och erinras om att målet kan komma att avgöras trots att hen uteblir eller inställer sig genom ombud i en situation då personlig inställelse förelagts personen i fråga. Av den sist nämnda bestämmelsen följer även att målet får avgöras i personens utevaro om saken kan utredas tillfredsställande.

Vid genomgång av de bestämmelser som för närvarande gäller för rättegången vid särskild talan om förverkande är det utredningens uppfattning att bestämmelserna är väl avvägda och att de bör flyttas till den nya författandelagen. Det är dock, som angetts ovan, inte särskilt enkelt att bilda sig en närmare uppfattning om vilka regler som ska gälla för författandet.

Det som nu beskrivits har lett utredningen till slutsatsen att det regelverk som behövs i huvudsak är på plats, men att det skulle vara av stort värde om det gjordes mer överskådligt och enklare att tillämpa. Vi tror att det enklast låter sig göras genom att man i den nya författandelagen tar in de mest grundläggande reglerna om för-

farandet. Regleringen blir därigenom tydligare och den hålls samman på ett annat sätt än enligt gällande rätt. Sedan det klargjorts vilka särskilda bestämmelser som gäller finns det ändå behov av utfyllande reglering, dvs. reglering som kan användas i de fall den nya förfarandelagen inte reglerar en viss fråga. Denna utfyllande reglering bör vara de regler i rättegångsbalken som är tillämpliga i brottmål.

I fråga om prövningstillstånd gäller för närvarande för särskild talan om utvidgat förverkande av brottsvinster att det inte krävs prövningstillstånd i hovrätten. Detta följer av hänvisningen till rättegångsbalkens regler om rättegången i brott med ett år i straffskalan. Det omvända gäller för sådan egendom som kan förverkas genom ordinärt förverkande av brottsvinster eller genom annat förverkande än förverkande av brottsvinster. Vi har övervägt om den rådande ordningen bör ändra på så vis att det ska krävas prövningstillstånd i alla fall. Ett sådant förslag skulle kunna motiveras med att det blir allt vanligare att kräva prövningstillstånd i hovrätten samt att ett sådant krav ligger i linje med den grundläggande tanken att den huvudsakliga prövningen ska ske i tingsrätt. Rena kostnadsskäl skulle också kunna anföras (se närmare om de uppskattade kostnaderna i avsnitt 12 nedan). Mot ett krav på prövningstillstånd för alla former av förverkande och för särskild talan om företagsbot talar kanske främst det faktum att den reglering om självständigt förverkande av brottsvinster som vi föreslår innebär att det tillskapas en ny rättsfigur i rättssystemet och att den innebär ingrepp i enskildas egendomsförhållanden utan någon koppling till konkreta brott. Det framstår inte som orimligt att den enskilde vid tillämpning av denna nya rättsfigur ska ha rätt till en prövning i två instanser. Det gäller särskilt som en sådan rätt i dag finns vid utvidgat förverkande. Vid en samlad bedömning har vi därför stannat för att föreslå att det liksom i dag inte ska finnas något krav på prövningstillstånd när det gäller en talan om utvidgat förverkande av brottsvinster eller när det gäller en särskild talan om företagsbot och att detsamma ska gälla för den nya förverkandeformen självständigt förverkande av brottsvinster.

8.7.6 Tredje mans rätt

Vår bedömning: Tredje man bör ha möjlighet att hävda sin rätt i en förverkandeprocess som förs som en särskild talan. Möjligheten bör vara densamma som om frågan om förverkande hade hanterats gemensamt med ett brottmål.

Vårt förslag:

- I den nya författandelagen bör det införas en hänvisning till reglerna i 36 kap. om tredje mans ställning.
- En tredje man som hävdar sin rätt till egendom som kan bli föremål för förverkande har rätt till ett rättsligt biträde om det med hänsyn till tredje mannens personliga förhållanden eller övriga omständigheter föreligger särskilda skäl.
- En tredje man som hävdar sin rätt till egendom som kan bli föremål för förverkande ska upplysas om rätten till rättsligt biträde.

Som framgår av förslagen i avsnitt 4.9 föreslås det nya 36 kap. brottsbalken innehålla bestämmelser om tredje mans möjlighet att hävda sin rätt i en förverkandeprocess. Det är angeläget att skyddet för tredje man är detsamma oberoende av om frågan om förverkande hanteras gemensamt med ett brottmål eller om det sker genom en separat talan. Sett mot den bakgrunden bedömer vi att det i den nya författandelagen bör införas en hänvisning till bestämmelserna om tredje mans ställning i brottsbalken. De närmare övervägandena om möjligheterna för tredje man att hävda sin rätt finns i avsnitt 4.9 ovan.

Som framgår av nämnda avsnitt har EU-domstolen i sitt avgörande i de förenade målen C-845/19 och C-863/19 [EU:C:2021:864] Okrazhna prokuratura – Varna slagit fast att artikel 8.1, 8.7 och 8.9 i EU:s förverkandedirektiv jämförda med artikel 47 i EU:s rättighetsstadga ska tolkas så, att dessa bestämmelser utgör hinder för en nationell lagstiftning som tillåter förverkande av egendom till staten som påstås tillhöra en annan person än den aktuella gärningsmannen, utan att denna person har möjlighet att delta i förfarandet för förverkande. EU-domstolen slår emellertid också fast att kravet på ett effektivt rättsskydd, som det föreskrivs i artikel 8.7 i direktivet,

innebär att en tredje man ska ha rätt till rättsligt biträde under hela förverkandeförfarandet för att kunna tillvarata sina rättigheter. Tredje man ska också informeras om att hen har en sådan rätt (jfr p. 79–81 i nyss nämnda dom).

EU-domstolens ställningstaganden klargör hur principen om rätten till ett effektivt rättsmedel ska förstås i förhållande till tredje man. I vissa fall kan det vara ytterst svårt, för att inte säga omöjligt, för en tredje man att hävda sin rätt till egendom i ett mål om förverkande utan stöd av ett rättsligt biträde. En sådan situation skulle t.ex. kunna uppstå om förverkandefrågan inrymmer komplicerade frågor eller ett omfångsrikt processmaterial. Att en tredje man i vissa fall måste ha rätt till rättsligt biträde framstår mot den bakgrunden som rimligt, även om saken lär aktualiseras enbart i undantagsfall. I linje med EU-domstolens uttalanden är det också motiverat att en tredje man som hävdar sin rätt till egendom som kan bli föremål för förverkande ska lämnas upplysningar om en sådan rätt. Som utredningen tolkar EU-domstolens uttalanden om rätten till rättsligt biträde för en tredje man i förverkandeprocessen kan denna rätt inte ses som absolut, dvs. det fordras inte att tredje man i varje situation ska ha rätt till rättsligt biträde för att svensk rätt ska leva upp till EU-rättens krav på ett effektivt rättsmedel. Så länge en tredje mans möjlighet att tillvarata sin rätt utformas på ett sådant sätt att regelverket inte gör det orimligt svårt för en tredje man att hävda sin rätt kan rätten till rättsligt biträde inte ses som ett oeftergivligt villkor. Utgångspunkten får i stället sägas vara att möjligheten att förordna sådana biträden ska behandlas med försiktighet och urskillning. Utredningen föreslår därför att rättsligt biträde ska förordnas om det föreligger särskilda skäl.

I mål där förverkandefrågan kan betraktas som förhållandevis okomplicerad bör tredje man normalt kunna föra sin talan själv, även om muntlig bevisning som tar sikte på förverkande åberopas. Inte heller torde åberopande av viss skriftlig bevisning generellt motivera att ett rättsligt biträde förordnas. Om den skriftliga bevisningen som åberopas däremot är omfattande eller svåröverskådlig, t.ex. ett omfattande bokföringsmaterial, bör det däremot kunna motivera att ett rättsligt biträde förordnas för tredje man. Likaså kan förekomsten av komplicerade rättsfrågor motivera att ett rättsligt biträde förordnas.

Andra förhållanden som bör kunna leda till att ett rättsligt biträde förordnas för tredje man kan vara hög levnadsålder, psykisk eller

allvarlig fysisk sjukdom, nedsatt syn eller hörsel eller annat allvarligt handikapp eftersom sådana personliga förhållanden i vissa fall kan spela in när det gäller möjligheterna att säkerställa en allsidig belysning av frågan som ska prövas.

Avgörande är om tredje mans situation i det enskilda fallet gör att det föreligger särskilda skäl. Vid den bedömningen måste även beaktas de skyldigheter en domstol har att iaktta när det gäller materiell processledning. I de allra flesta fall bör tredje man kunna föra sin talan själv under förutsättning att rätten genom frågor och påpekanden bidrar till att avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar.

8.7.7 Rättegångsbalkens regler ska komplettera den nya förfarandelagen

Vårt förslag: Den nya förfarandelagen skulle bli väldigt omfattande om alla bestämmelser som kan komma att behövas skulle specificeras i detalj i den nya lagen. Den nya förfarandelagen ska därför kompletteras med en hänvisning till rättegångsbalkens bestämmelser om rättegången i brottmål.

Så som angetts i inledningen till det här avsnittet innebär den nya förfarandelagen att vissa frågor som i och för sig regleras i rättegångsbalken uttryckligen regleras i den nya förfarandelagen. Detta sätt att reglera måste ses mot bakgrund av att rättegångsbalken i grunden inte är tillämplig vid de förfaranden som förfarandelagen reglerar. Vi tror därför att det är mest ändamålsenligt att i den nya förfarandelagen ta in de mest grundläggande reglerna om förfarandet. Regleringen blir därigenom tydligare och den hålls samman på ett annat sätt än enligt gällande rätt.

Sedan det klargjorts i den nya förfarandelagen vilka särskilda bestämmelser som gäller kommer det ändå att finnas behov av utfyllande reglering, dvs. reglering som kan användas i de fall den nya förfarandelagen inte reglerar en viss fråga. Denna utfyllande reglering bör vara de regler i rättegångsbalken som är tillämpliga i brottmål. Det bör därför i den nya förfarandelagen införas en mer generell reglering som anger att beträffande förfarandet i övrigt ska i tillämpliga delar rättegångsbalkens bestämmelser i brottmål gälla.

Detta innebär bl.a. att rättegångsbalkens bestämmelser om bevisning, omröstning och rättegångskostnader, liksom reglerna som anger vilka uppgifter en ansökan om stämning och kallelser till huvudförhandling ska innehålla är tillämpliga. Sak samma gäller frågan om vilka överklagandefrister som ska gälla i olika instanser. Även rättegångsbalkens reglering om hur huvudförhandlingen går till ska tillämpas vid huvudförhandling i mål som gäller särskild talan om förverkande eller företagsbot.

8.8 Gemensamma bestämmelser

8.8.1 Särskilt om barn och unga

Bakgrund

Den av oss föreslagna förfarandelagen är – på samma sätt som 1986 års och 2008 års förfarandelagar i grunden tillämplig också i relation till ungdomar. Och om det är så att förverkandefrågan är kopplad till ett brott som den unge själv har begått följer av den nuvarande förfaranderegleringen att relevanta regler om hur en förverkandeprocess mot ett barn eller en ungdom får föras finns i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL).

Det finns emellertid – av hänsyn till de barn som kan komma att beröras av t.ex. en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster och av tydlighetsskäl – anledning att tillse att vissa grundläggande bestämmelser i LUL tillämpas också vid en särskild talan om förverkande.

Enligt 1 kap. 6 § brottsbalken kan barn under 15 år inte dömas till påföljd för brott. Trots det finns möjligheter att förverka egendom och använda tvångsmedel mot barn under 15 år i syfte att utreda brott. Enligt 36 § LUL får bl.a. beslag, husrannsakan och kroppsvisitation företas mot någon som är misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott om det finns särskilda skäl.

Enligt uttalanden i propositionen Om utredning av brott av barn under 15 år bör tvångsmedel mot barn under 15 år användas restriktivt. Det bör därför krävas att det finns misstanke om allvarligare brottslighet eller brottslighet av större omfattning.[3] Detta bör emellertid ställas mot att Polismyndigheten i olika sammanhang pekat på

[3] Prop. 1983/84:187 s. 29.

en oroande utveckling när det gäller att barn och unga utnyttjas av kriminella för att förvara vapen och andra farliga föremål.[4]

Det är angeläget att motverka att barn dras in i kriminalitet eller utnyttjas i kriminella sammanhang. Nuvarande lagstiftning möjliggör att beslag, husrannsakan och kroppsvisitation används även mot barn under 15 år när det är fråga om allvarliga brott. I sammanhanget bör nämnas att regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att se över regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott.[5] Syftet med översynen är att förbättra regelverket och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i utredningar där barn är misstänkta för brott. Genom ett tilläggsuppdrag ska utredaren också analysera behovet av utökade möjligheter att företa beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år och lämna förslag på de författningsändringar eller andra åtgärder som bedöms nödvändiga för att beslag, husrannsakan och kroppsvisitation i tillräcklig omfattning ska kunna företas mot barn under 15 år.[6] Vi har haft kontakt med nyss nämnda utredning beträffande förslag som har eller kan ha gemensamma beröringspunkter, men mot bakgrund av att utredningen om barn som misstänks för brott inte är slutförd och att den ska redovisa sina förslag i stort sett samtidigt som denna utredning, har vi inte haft möjlighet att ta del av den utredningens förslag. Det bör därför under den fortsatta beredningen inom Regeringskansliet säkerställas att de båda utredningarnas förslag blir samordnade.

När det gäller unga som kan bli föremål för straffrättsliga åtgärder är det särskilt angeläget att handläggningen av ärendet sker skyndsamt, inte minst av pedagogiska skäl. Det är också viktigt att samhällets förhållningssätt när unga begår brott är konsekvent och tydligt och sker med beaktande av personens ålder och involverar dennes vårdnadshavare. Sett mot den bakgrunden är det naturligt att s.k. ungdomsmål ska handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Effektiva och rättssäkra utredningar i vilka barn förekommer förutsätter vidare en nära och väl fungerande samverkan mellan polis, åklagare och socialtjänst där barnets vårdnadshavare, barnets juridiska biträde och åklagaren närvarar vid förhör med barnet. Utgångspunkten är att även före-

[4] Se Ds 2020:23 s. 124 och Brottsförebyggande rådets rapport Kriminella nätverk och grupperingar – Polisers bild av maktstrukturer och marknader (rapport 2016:12 s. 66).
[5] Utredningen om barn som misstänks för brott (Ju 2019:15).
[6] Se utredningens direktiv, dir. 2019:103, och tilläggsdirektiv, dir. 2021:41.

trädare för socialtjänsten ska närvara vid förhör och att det för den unge ska förordnas en offentlig försvarare eller, om personen är under 15 år, ett juridiskt biträde.

Regler för hur utredningar om brott som begåtts av barn ska genomföras finns förutom i LUL även i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen (1947:948). Därutöver finns flera för Sverige bindande internationella instrument som berör barns rättigheter när de misstänks för brott.

Sedan den 1 januari 2020 utgör FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) svensk lag.[7] Barnkonventionen vilar på fyra grundläggande principer: principen om ickediskriminering (artikel 2), principen om barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och barnets rätt att komma till tals (artikel 12). När det gäller översynen av bestämmelserna om barn som misstänks för brott är även artiklarna 37, 39 och 40 av särskilt intresse. Artikel 37 ger barnet rätt att skyddas mot tortyr, annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, dödsstraff, livstids fängelse utan möjlighet till frigivning och olagliga eller godtyckliga frihetsberövanden. I artikel 39 regleras konventionsstaternas skyldighet att rehabilitera barn. I artikel 40 behandlas rättigheter för barn som är misstänkta eller åtalade för, eller har befunnits skyldiga till, brott. Staterna ska bl.a. främja ett särskilt förfarande för barn och att hänsyn ska tas till barnets ålder. Artikeln anger också att ett barn som misstänks för brott ska få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.

Inom EU har även direktivet om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden antagits (Barnrättsdirektivet).[8] De lagändringar som var nödvändiga för att genomföra direktivet i svensk rätt trädde i kraft den 11 juni 2019. I propositionen Genomförandet av barnrättsdirektivet och några andra straffprocessuella frågor uttalas att en person som inte är straffmyndig bör garanteras samma rättigheter vid t.ex. ett förhör som hålls av polis som en person som är straffmyndig och som hörs som misstänkt eller tilltalad.[9]

I förundersökningskungörelsen finns särskilda bestämmelser om barnförhör. Där anges bl.a. att förhör med någon som är under 18 år

[7] Prop. 2017/18:186.
[8] Europaparlamentets och rådets direktiv 2016/800/EU av den 11 maj 2016.
[9] Prop. 2018/19:71 s. 15.

och som är misstänkt för brott, målsägande eller vittne ska planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som förhörs tar skada (17 §). Det är av största vikt att alla förhör med barn sker anpassat utifrån det aktuella barnets individuella förutsättningar enligt beprövade erfarenheter och i enlighet med aktuell forskning på området. Förhörsledaren bör ha särskild kompetens för uppgiften.

Även den som är under 21 år kan bli föremål för utredning och talan om förverkande

Vårt förslag: Det ska införas en ny regel i den nya författandelagen som klargör hur en utredning och efterföljande talan om förverkande ska handläggas om den som berörs är under 21 år. Bestämmelsen ska anknyta till det regelverk som följer av LUL. De bestämmelser som ska tillämpas också vid en särskild talan om förverkande är:

- 2 § om särskilda krav på den som ska leda en utredning,
- 5 § första stycket första meningen om underrättelse till vårdnadshavare,
- 6 § första stycket första meningen om underrättelse till socialnämnden,
- 7 § om socialtjänstens närvaro vid förhör,
- 25 § första stycket om särskilda krav på rätten,
- 26 § första stycket om underrättelse till vårdnadshavare om huvudförhandling,
- 27 § om att undvika uppmärksamhet, om stängda dörrar m.m.,
- 29 § första stycket om skyndsam handläggning m.m.,
- 31 § om utredning avseende en person under femton år,
- 32 § andra–fjärde stycket om att sådan utredning som avses i 31 § ska bedrivas skyndsamt och ledas av särskilt lämpad person,
- 32 a § om rätten till biträde för den som är under 15 år,

- 33 § underrättelse till vårdnadshavare för den som är under 15 år, och
- 34 § underrättelse till socialnämnden.

Som framgått av kapitel 4 och 5 är en utgångspunkt för utredningens överväganden och förslag att brott inte ska löna sig. Det förhållandet att den som gjort brottsvinsten är under 15 år bör principiellt sett inte påverka den bedömningen, vare sig det är fråga om ett ordinärt förverkande, utvidgat förverkande eller ett självständigt förverkande. Att en sådan process inleds – inbegripet möjligheten att tillgripa tvångsmedel mot den unge – och förs mot den som är ung eller t.o.m. under 15 år kräver emellertid särskilda överväganden.

Införandet av nya möjligheter att förverka egendom från barn medför också ökade krav på att regelverket som styr hur en sådan process får föras är anpassat till denna kategori av lagöverträdare– låt vara att redan dagens regelverk i stor utsträckning är tillämpligt i relation till barn och andra unga personer. Regelverket ska medge att särskilda hänsynstaganden görs och tillse att de särskilda rättssäkerhetsgarantier som bör finnas också gäller.

De förslag som vi lämnar i kapitel 4 som tar sikte på möjligheten att förverka brottsvinster från unga uppställer i många fall inget krav på att den unge kan hållas straffrättsligt ansvarig för den brottslighet som gett upphov till brottsvinsten. När en fråga om förverkande aktualiseras är den unge därför inte nödvändigtvis föremål för en brottsmisstanke. I strikt mening träffas därför inte ett sådant förfarande vare sig av artikel 40 i barnkonventionen eller av barnrättsdirektivet (barn som är misstänkta eller åtalade för, eller har befunnits skyldiga till, brott). Av artikel 3 i barnkonventionen följer emellertid att alla åtgärder som rör barn ska vidtas med beaktande av barnets bästa.

En konsekvens av utredningens förslag om att införa den nya förverkandeformen självständigt förverkande är att det uppstår risker för att unga – i än större utsträckning än vad som är fallet i dag – utnyttjas som brickor i ett spel om egendom som härrör från en inte närmare preciserad brottslighet. Detta gör att bedömningen av vad som är bäst för barnet blir mer komplicerad. Å ena sidan är det ett ingrepp i barnets förhållanden att föra en förverkandetalan mot barnet. Å andra sidan riskerar frånvaron av sådana möjligheter att

leda till att barnet utnyttjas. Enligt utredningens bedömning är det nödvändigt för att skydda barn från att dras in i brottslighet att det finns möjligheter att förverka egendom även från barn. Att inte införa möjligheter att förverka brottsvinster från barn skulle, som nyss nämnts riskera att barn i än högre utsträckning utnyttjades för otillbörliga syften. Likaså är det från effektivitetssynpunkt angeläget att det i systemet inte heller finns kryphål som möjliggör att kriminellas tillgångar kan fredas från förverkande genom att de överlåts eller anförtros åt någon som är under 15 år. Sammantaget bedömer därför utredningen att det ska finnas möjligheter att förverka egendom också från barn och andra unga, men att processen samtidigt måste anpassas för att tillse att förfarandet blir så skonsamt som möjligt. En sådan utgångspunkt är enligt utredningens mening den som på bästa sätt låter sig förenas med principen om barnets bästa såsom den kommer till uttryck i barnkonventionen.

När det gäller det regelverk som bör styra hur en förverkandeprocess som riktas mot ett barn får föras gör utredningen följande överväganden. Regelverket i LUL är väl etablerat och präglas av att de särskilda hänsynstaganden och rättssäkerhetsgarantier som aktualiseras avseende unga som blir föremål för straffrättsliga åtgärder tillgodoses. För att garantera att en process om förverkande av brottsvinster från den unge tillgodoser barnets bästa anser vi därför att det är motiverat att göra delar av LUL tillämplig också i de fall när en ung person är föremål för ett förfarande enligt den nya förfarandelagen.

De bestämmelser som enligt utredningens mening bör tillämpas också vid en särskild talan om förverkande är:

– 2 § om särskilda krav på den som ska leda en utredning,
– 5 § första stycket första meningen om underrättelse till vårdnadshavare,
– 6 § första stycket första meningen om underrättelse till socialnämnden,
– 7 § om socialtjänstens närvaro vid förhör,
– 25 § första stycket om särskilda krav på rätten,
– 26 § första stycket om underrättelse till vårdnadshavare om huvudförhandling,

– 27 § om att undvika uppmärksamhet, om stängda dörrar m.m.,
– 29 § första stycket om skyndsam handläggning m.m.,
– 31 § om utredning avseende en person under femton år,
– 32 § andra–fjärde stycket om att sådan utredning som avses i 31 § ska bedrivas skyndsamt och ledas av särskilt lämpad person,
– 32 a § om rätten till biträde för den som är under 15 år,
– 33 § om underrättelse till vårdnadshavare för den som är under 15 år, och
– 34 § om underrättelse till socialnämnden.

Sammantaget innebär detta att de krav som ställs i Barnkonventionen bl.a. på att staterna ska främja ett särskilt förfarande för barn och att hänsyn ska tas till barnets ålder, samt kraven som finns i Barnrättsdirektivet innebärande att barn garanteras samma rättigheter som straffmyndiga personer, iakttas även när en talan förs med stöd av den nya förfarandelagen.

Tvångsmedelsanvändning mot barn och unga

Vårt förslag: I den nya förfarandelagen ska det klargöras att de tvångsmedel som kan användas enligt lagen även får användas mot den som är under 15 år. Detta förutsätter emellertid att det finns särskilda skäl.

Som utredningen berör i kapitel 7 kräver förverkanderegleringens effektiva genomslag att de brottsbekämpande myndigheterna har tillgång till verktyg som på ett effektivt sätt kan bl.a. förhindra att egendom skaffas undan och säkerställa att ett framtida förverkandebeslut också kan verkställas. Betydelsen av att effektiva tvångsmedel finns tillgängliga är oberoende av om förverkandesubjektet är en vuxen eller ett barn. Som framgår av redogörelsen ovan är emellertid möjligheten att tillgripa tvångsmedel mot barn och unga begränsad (se 36 § LUL). Det innebär att det ställs betydligt högre krav för att utsätta någon som är under 15 år för tvångsmedel än någon som är straffmyndig. Regleringen utgår från att barn under 15 år i största

möjliga utsträckning ska skonas från att utsättas för straffprocessuella tvångsmedel.

Den utgångspunkt som finns är givetvis i grunden motiverad.

Vi menar dock att de hänsynstaganden som bör tas till barnet som förverkandesvarande måste ställas i relation till risken att barn utnyttjas som förvarare av sådan egendom som kan bli föremål för förverkande och de risker som detta i in tur medför för att barn dras in i allvarlig kriminalitet. Ju yngre barnet är, desto svårare kan det dessutom vara för barnet att freda sig mot en äldre persons inflytande. Barn har också på ett generellt plan svårt att överblicka de framtida konsekvenserna av sitt handlande. Det kan därför vara tämligen enkelt att locka ett barn att göra något som för stunden förefaller vara ofarligt men som kan få allvarliga konsekvenser på sikt. Också med beaktande av intresset av att hindra att unga dras in i brottslighet bedömer utredningen att det är rimligt att möjligheterna att använda tvångsmedel för att säkra ett framtida förverkande och utreda sådana frågor inte görs mer omfattande än vad de skulle ha varit vid en sedvanlig straffprocess mot en ungdom eller ett barn. Utgångspunkten bör alltså vara att tvångsmedelsanvändningen mot unga hanteras på ett konsekvent sätt med beaktande av de särskilda hänsynstaganden som där gör sig gällande.

Så som angetts i avsnitt 8.5.2 ovan menar vi att tvångsmedlen förvar och kvarstad i 26 kap. rättegångsbalken, beslag och penningbeslag i 27 kap. rättegångsbalken samt om husrannsakan och kroppsvisitation i 28 kap. rättegångsbalken ska vara tillämpliga vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Om det är fråga om en särskild talan beträffande en annan förverkandeform följer det av 2 kap. 1 § i förslaget till ny författandelag att rättegångsbalkens regler om brottmål gäller vid utredningen och av bestämmelsen i 4 kap. 13 § följer att rättegångsbalkens bestämmelser om brottmål gäller om inget annat angetts. Det betyder att de tvångsmedel som kan användas vid utredning och talan om övriga former av förverkande kan användas även om barn och andra unga personer. För att regleringen ska harmoniera med regleringen i LUL bör det emellertid föreskrivas att tvångsmedelsanvändning mot barn under 15 år förutsätter att det finns särskilda skäl. Därmed markeras att tvångsmedel mot barnet inte får användas slentrianmässigt och att det måste göras en bedömning av om ingreppet kan motiveras också med hänsyn tagen till barnets intressen. Särskilda skäl bör kunna föreligga bl.a. om det (vid beslag)

finns särskild anledning att anta att egendomen annars kommer att undanskaffas eller att det finns anledning att anta att egendomen härrör från annans brottslighet eller organiserad brottslighet.[10]

Liksom vid alls tvångsmedelsanvändning krävs att åtgärden i varje enskilt fall uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den enskilde eller något annat motstående intresse (proportionalitetsprincipen). Vidare följer det av behovs- och ändamålsprinciperna att åtgärden endast får användas för de syften som slås fast i lagstiftningen och om det finns ett påtagligt behov av det och om det avsedda resultatet inte kan uppnås med andra, mindre ingripande, medel.

Sammantaget menar vi alltså att de tvångsmedel som kan användas enligt den nya författandelagen ska kunna användas mot barn som är under 15 år under förutsättning att det föreligger särskilda skäl samt att frågan fullt ut ska regleras i den nya författandelagen.

Utredningens förslag i denna del måste i denna del samordnas med de förslag som eventuellt lämnas Utredningen om barn som misstänks för brott. Som redovisats ovan har vi inte kunnat ta del av den utredningens förslag vid framtagandet av våra förslag.

8.8.2 Möjligheten att delge stämning och beslut genom kungörelsedelgivning utökas

Vårt förslag: Det ska även enligt den nya författandelagen vara möjligt att delge stämning och beslut om förverkande genom kungörelsedelgivning.

Möjligheten att använda kungörelsedelgivning utökas dessutom på två sätt.

- Genom att möjligheten att säkra egendom genom beslag ökar kommer även möjligheten att använda kungörelsedelgivning att öka.
- Kungörelsedelgivning ska kunna användas även när egendom är säkrad genom penningbeslag.

[10] En annan möjlighet vore att reglerna tvångsmedelsanvändningen avseende barn och unga genom en hänvisning till bestämmelsen i 36 kap. LUL. Det är emellertid svårt att se annat än att det komplicerar regleringen i onödan. Man skulle också behöva ta ställning till vad som ska gälla beträffande förvar, kvarstad och penningbeslag.

Den möjlighet som följer enligt 4 § i 1986 års författandelag att delge stämning och beslut om förverkande genom kungörelsedelgivning bör föras över till den nya författandelagen. Regleringen har dock utökats på två sätt.

För det första har paragrafen utökats som en följd av utredningens förslag som innebär att egendom ska kunna säkras genom beslag i större utsträckning än tidigare. Av bestämmelsen om kungörelsedelgivning följer, såväl i den lydelse den hade i 1986 års författandelag som enligt vårt förslag till bestämmelse i den nya författandelagen, att kungörelsedelgivning får användas om saken avser förverkande som är tagen i beslag. Om egendomen, så som ofta varit fallet vid utbytesförverkande, säkrats genom kvarstad har det alltså inte varit möjligt att delge genom kungörelsedelgivning. Om utredningens förslag om att egendom i större utsträckning än för närvarande ska kunna sakförverkas och därigenom säkras också genom beslag genomförs, innebär det också att det i större utsträckning än tidigare kommer vara möjligt att delge beslut och stämning genom kungörelsedelgivning. Det är enligt vår mening en fullt rimlig konsekvens av våra förslag.

För det andra har bestämmelsen utökats genom att kungörelsedelgivning ska kunna användas också om egendom har säkrats genom penningbeslag. Samma skäl som tidigare gjorts gällande för att godta det delgivningssättet när egendom varit säkrad genom beslag gör sig lika starkt gällande när egendom säkrats genom penningbeslag, då skillnaden mellan tvångsmedlen i sig enbart är egendomsslaget. I de flesta fall av penningbeslag lär det dock vara känt vem som står som ägare av egendomen, t.ex. om det rör sig om en behållning på ett bankkonto. Man kan dock tänka sig fall då ägaren är okänd, t.ex. avseende behållningen kopplad till en ”plånbok” för bitcoin. I sådana fall bör man kunna kungöra beslutet eller stämningen genom kungörelsedelgivning om övriga förutsättningar enligt delgivningslagen är uppfyllda.

8.8.3 Bemyndigande för regeringen och myndigheter att meddela närmare föreskrifter

Vårt förslag: Det införs särskilda bestämmelser i den nya författandelagen som bemyndigar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om

- rätten att besluta om förverkande enligt 3 kap. 3 § författandelagen,
- ytterligare föreskrifter om utredningen av självständigt förverkande.

I 1986 års författandelag finns ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om beslutanderätten enligt nuvarande 3 § femte stycket i 1986 års författandelag. Med stöd av det bemyndigandet har regeringen i 20 § 4 p polisförordningen (2014:1104) angett att Polismyndigheten har rätt att meddela föreskrifter om rätten att besluta om förverkande enligt 1986 års författandelag. Polismyndigheten har med stöd av detta meddelat föreskrifter om rätten att besluta om förverkande samt några andra frågor med anknytning till detta (Polismyndighetens föreskrifter om förverkande när frågan inte rör någon som är tilltalad för brott, PMFS 2017:6 FAP 103-1.)

Polismyndigheten kommer att ha motsvarande behov av att meddela liknande föreskrifter om vårt förslag till ny författandelag införs. Dessutom kommer det att finnas behov av att kunna meddela närmare föreskrifter om hur en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska bedrivas. Detta gäller även för Säkerhetspolisens och Skatteverkets deltagande i sådana utredningar. Den bemyndigandereglering som för närvarande gäller enligt 1986 års författandelag bör alltså föras över till den nya författandelagen och även kompletteras med en ny reglering som anger att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om utredning av självständigt förverkande av brottsvinster.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer avses alltså kunna meddela föreskrifter om rätten att besluta om förverkande enligt lagen. Dessa föreskrifter kommer att verka inskränkande i förhållande till lagstiftningen som generellt ger viss kompetens. Såvitt utredningen kan bedöma kan dessa föreskrifter inte

anses falla under 8 kap. 2 § första stycket 2 regeringsformen. I och med att riksdagen har reglerat frågan följer emellertid av den formella lagkraftens princip att det måste upplysas att regeringen trots lagregleringen kan meddela föreskrifter i frågan. Motsvarande bedömning görs när det gäller ytterligare föreskrifter om utredningen om självständigt förverkande.

8.9 Utredningsåtgärder vid utredningar om självständigt förverkande

8.9.1 Behov av lagändringar för att säkerställa att utredningar om självständigt förverkande kan ske effektivt

Vår bedömning: Utredande myndigheter behöver ha tillgång till effektiva verktyg för utredning av självständigt förverkande av brottsvinster.

Så som redan angetts i avsnitt 8.5.2 ovan är det en förutsättning för att den nya förverkandeformen självständigt förverkande av brottsvinster ska bli ett effektivt medel i brottsbekämpningen att utredande myndigheter har tillgång till den information och de informationskällor som behövs för att utreda om den egendom som påträffats kan härröra från brottslig verksamhet eller om den har införskaffats med legalt åtkomna medel. Det kan förutses att den utredning som främst blir aktuell i utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster handlar om vilka ekonomiska medel som den person som åtgärden riktas mot har tillgång till. Redan nu genomför polisen finansiella utredningar inom ramen för många förundersökningar. En finansiell utredning är en undersökning av en persons finansiella förehavanden i samband med brottslig verksamhet och syftet med utredningen är att fastställa om brott har begåtts och i så fall de kriminella nätverkens och/eller brottslighetens omfattning. I en finansiell utredning ingår även att identifiera, beräkna och spåra vinning av brott, penningmedel för terroristverksamhet eller andra tillgångar som är, eller kan bli, föremål för förverkande samt att ta fram bevis som kan användas i straffrättsliga förfaranden.

I många fall är det tillräckligt att det genomförs en s.k. förenklad finansiell utredning. En sådan utredning innehåller uppgifter om:

– folkbokföringsuppgifter inklusive information om fastigheten är en hyres- eller bostadsrätt,
– offentliga taxeringsuppgifter fem år tillbaka i tiden,
– fastighetsinnehav,
– aktuella skulder hos Kronofogdemyndigheten,
– bolagsengagemang,
– fordonsinnehav, samt
– kontoutdrag och engagemangsbesked (i de fall förundersökningsledaren har gett direktiv om att kontoutdrag ska inhämtas).

I de flesta fall där en finansiell utredare är inkopplad görs det en mer fördjupad finansiell utredning, som förutom ovanstående uppgifter, även inkluderar kontoanalyser och en mer omfattande inhämtning av finansiell information från t.ex. betalningsförmedlare och andra finansiella tjänsteföretag. Det finns branscher där företag har sitt säte i ett annat land än Sverige, men erbjuder sina tjänster på den svenska marknaden. Det innebär att polisen i många fall måste ställa frågor till företag i andra länder. Vissa företag svarar direkt på polisens frågor, medan andra kräver en europeisk utredningsorder, s.k. EIO (European Investigation Order), eller att rättslig hjälp begärs, för att ge svar.

I de fördjupade utredningarna hålls ofta också förhör med den misstänkte angående dennes ekonomiska förhållanden och utredaren deltar även vid husrannsakningar för att leta tillgångar och ekonomiska spår.

Vid den finansiella utredningen behöver utredaren tillgång till bl.a. följande källor (i parentes anges om källan är offentlig eller kräver särskilt lagstöd eller liknande).

- Skatteverket – folkbokföringsuppgifter (offentlig information)
  - Familjesituation
  - Indikation om bostaden är hyreslägenhet/bostadsrätt/villa
- Bolagsverket (offentlig information)

  - Bolagsengagemang
  - Verklig huvudman
- Lantmäteriet (offentlig information)
  - Uppgifter om fastighet
- Kronofogdemyndigheten (offentlig information)
  - Skuldsaldo och borgenärer
- Transportstyrelsen (offentlig information)
  - Fordonsinnehav
- Skatteverket
  - Fastställd förvärvsinkomst (offentlig information)
  - Kontrolluppgifter (kan endast begäras i utredning där det finns fängelse i straffskalan).

Som angetts ovan är det utredningens bedömning att de myndigheter som ska utreda förutsättningarna för självständigt förverkande av brottsvinster måste ges rimligt goda förutsättningar för sina utredningar. Det är också avgörande att myndigheten kan få tillgång till bevis om att egendom utgör brottvinst. En utgångspunkt för alla ingrepp som samhället gör mot en enskild är att det måste finnas ett klart behov av ingreppet och att gränserna för ingreppet måste vara klara och ändamålsenliga. I kapitel 5 ovan har vi redogjort för de överväganden som vi har gjort när det gäller förslaget att det ska införas en möjlighet till självständigt förverkande av brottsvinster utan direkt koppling till ett närmare preciserat brott. Även om det inte är ett konkret brott som ska utredas handlar det fortfarande om att neutralisera vinster av brott. Det är ofta möjligheten att erhålla vinster som driver en person att begå brott och när det gäller grövre och organiserad brottslighet förefaller det vanligt att den person som i slutändan gör vinsten inte är den som utför det konkreta brottet. Det kan därför i många fall svårt att genom ett ordinärt straffrättsligt förfarande lagföra den person som varit drivande till att ett visst brott har utförts. Däremot kan dessa personer inte skärma sig från brottsvinsterna eftersom dessa är den huvudsakliga anledningen till att brottet begåtts. För att brott inte ska löna sig och för att det ska

ses som mindre intressant för unga personer att låta sig involveras i den kriminella miljön är det angeläget att brottsvinster neutraliseras i större utsträckning än i dag. För att möjliggöra det är det också angeläget att utredande myndigheter har tillgång till de utredningsverktyg som behövs. För att säkerställa att en utredning om självständigt förverkande bedrivs på ett rättssäkert och objektivt sätt har flera av de bestämmelser som reglerar förundersökning gjorts tillämpliga vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster, vilket har beskrivits ovan i avsnitt 8.5.

8.9.2 Vissa lagar som används vid utredningar behöver anpassas

Vårt förslag: För att säkerställa att utredande myndigheter får del av nödvändig information och kan säkra bevis i utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster ska det göras tillägg i följande lagar så att det klart framgår att information ska lämnas ut även vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster:

- lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument,
- lagen (2004:46) om värdepappersfonder,
- lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse,
- lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat,
- lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden,
- offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
- lagen (2010:751) om betaltjänster,
- försäkringsrörelselagen (2010:2043),
- lagen (2011:755) om elektroniska pengar,
- lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder,

- lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag,
- lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag, och
- lagen (2020:272) om konto- och värdefackssystem.

Vi har i föregående avsnitt redogjort för det behov som finns för myndigheterna att kunna vidta utredningsåtgärder för att samla in information vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. Här ska bedömningen göras av om lagar behöver anpassas och i så fall vilka.

För att det ska bli möjligt att utreda om viss egendom härrör från brott eller om denna har förvärvats genom lagligt förvärvade medel är det enligt vår bedömning nödvändigt att utredande myndigheter har tillgång till de nödvändiga verktygen för att få fram information om t.ex. personens tillgångar och inkomstförmåga. Om inte dessa verktyg finns tillgängliga riskerar den nya förverkandeformen att bli enbart en papperstiger. Sammantaget innebär detta att man, om man anser att förslaget om självständigt förverkande av brottsvinster ska genomföras, också måste acceptera det ingrepp det kommer innebära i den personliga integriteten hos den person som blir föremål för en sådan utredning. Eftersom vi har föreslagit att en bestämmelse om självständigt förverkande av brottsvinster ska införas menar vi alltså att det är rimligt att de myndigheter som utreder frågor om självständigt förverkande av brottsvinster ges tillgång till de utredningsverktyg som de behöver. Enligt vår bedömning är det rimligt att utredande myndigheter tillgång till samma informationskällor som vid en förundersökning. Det innebär att de lagar som ger utredande myndigheter möjlighet att inhämta information från andra myndigheter och privata aktörer behöver anpassas så att dessa även gäller vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

För att polisen ska få tillgång till kontrolluppgifter från Skatteverket krävs det att det finns en sekretessbrytande bestämmelse. Den bestämmelse som i det här avseendet används är 10 kap. 24 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Vi föreslår att den paragrafen ändras genom att det läggs till att sekretess enligt de bestämmelser som anges i paragrafen inte heller hindrar att en uppgift som angår den som är föremål för utredning om självständigt förverkande lämnas till en åklagarmyndighet, till Polismyndigheten

eller till Säkerhetspolisen. För att få tillgång till upplysningar om en persons samtliga saldon och andra engagemang i banker, hos betalningsförmedlare, kreditinstitut och finansiella institut har utredande myndigheter behov av information från bl.a. banker och försäkringsinstitut. Det innebär att ett flertal lagar, bl.a. lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, lagen (2010:751) om betaltjänster och lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag behöver anpassas så att det följer att den information som ska lämnas ut enligt bestämmelserna om förundersökning även ska lämnas ut vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster (den fullständiga listan av lagar som behöver anpassas finns i förslagsrutan ovan). I flera av lagarna, t.ex. i 4 § lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument och 2 kap. 20 a § lagen (2004:46) om värdepappersfonder som behöver anpassas finns det även en möjlighet för undersökningsledaren att besluta den som lämnar ut uppgifterna och dess styrelseledamöter eller anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en förundersökning. Vi menar att samma möjlighet att förbjuda att sådan information lämnas bör finnas vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster.

I brottsutredningar kan det även vara värdefullt att få ut information om hos vilka svenska institut en person eller organisation har sina konton och värdefack placerade. Skatteverket ska enligt 1 § lagen (2020:272) om konto- och värdefackssystem tillhandahålla en teknisk plattform som ger myndigheter tillgång till uppgifter om innehavare av konton och värdefack hos institut (konto- och värdefackssystem). Av 3 § 2 p samma lag följer att undersökningsledare har rätt att få ut den informationen om det begärs under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål. Enligt lagens förarbeten innebär bestämmelsen att de myndigheter som kan bedriva förundersökning har rätt att få tillgång till uppgifter i systemet, vilket innebär att Ekobrottsmyndigheten, Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket och Åklagarmyndigheten har rätt att få tillgång till uppgifter i systemet.[11] Vi menar att det är lika angeläget att utredande myndigheter kan få del av ovanstående information inom ramen för en utredning om självständigt förverkande. Även denna lag behöver därmed anpassas så att utredande myndigheter (dvs. Åklagarmyndigheten eller de myndigheter som enligt

[11] Se prop. 2019/20:83 s. 45.

den nya författandelagen ska biträda åklagaren vid utredning om självständigt förverkande) även ska har rätt till informationen under en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Sammantaget innebär det sagda att det i lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument, lagen (2004:46) om värdepappersfonder, lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat, lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden, offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), lagen (2010:751) om betaltjänster, försäkringsrörelselagen (2010:2043), lagen (2011:755) om elektroniska pengar, lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder, lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag, lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag och lagen (2020:272) om konto- och värdefackssystem ska genomföras ändringar som innebär att utredande myndigheter kan vidta de utredningsåtgärder som är nödvändiga för att utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster kan bedrivas på ett effektivt sätt.

8.9.3 Utredningar som bedrivs internationellt

Vårt förslag: Det föreslås också att följande lagar ska anpassas för att de ska omfatta såväl en svensk utredning om självständigt förverkande som en utländsk motsvarande utredning:

- lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande,
- lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder,
- lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall,
- lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall, och
- lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Förverkandeformen självständigt förverkande av brottsvinster syftar till att neutralisera brottsvinster, men bygger inte i sig på en koppling till något konkret brott, jfr den föreslagna 36 kap. 5 § brottsbalken:

> **5 §** Om det visas att viss egendom härrör från brottslig verksamhet ska den förverkas (självständigt förverkande av brottsvinster).

När man inför en ny förverkandeform av så speciellt slag finns anledning att överväga hur den förhåller sig till existerande regler avseende olika typer av internationellt rättsligt samarbete. Fråga kan t.ex. vara om hjälp med *att inhämta utredning* från utlandet, hjälp med *att vidta tvångsmedel* mot eller för att hitta egendom och hjälp med *att verkställa ett slutligt förverkandebeslut*. Sak samma gäller i relation till Sveriges möjligheter att lämna motsvarande hjälp.

Beslut om självständigt förverkande av brottsvinster kommer i huvudsak att avse egendom som finns inom landets gränser. Detta är en följd av förverkandeformens grundläggande konstruktion. Det är emellertid inte alls osannolikt att det också kommer att förekomma fall där den person som blir föremål för utredning om självständigt förverkande av brottsvinster har egendom också utomlands. Likaså kan det finnas behov av att inhämta information eller vidta utredningsåtgärder utomlands.

Vad gäller situationen inom EU finns den huvudsakliga regleringen beträffande erkännande och verkställighet av såväl tvångsmedel som slutliga beslut om förverkande i Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande. Enligt förordningen ska principen om ömsesidigt erkännande tillämpas på såväl beslut om frysning (bl.a. beslag och penningbeslag enligt svensk rätt) som slutliga beslut om förverkande. I artikel 1.1 anges att förordningen innehåller regler enligt vilka en medlemsstat på sitt territorium erkänner och verkställer beslut om frysning och beslut om förverkande som utfärdats av en annan medlemsstat inom ramen för förfaranden i straffrättsliga frågor (jfr även artikel 1.4 enligt vilken förordningen inte ska tillämpas på frysningsbeslut och förverkandebeslut som utfärdats inom ramen för förfaranden i civilrättsliga eller administrativa frågor samt artikel 2.1 och 2.2 som innehåller definitioner av beslut om frysning respektive beslut om förverkande). Om man bara ser till förordnings-

texten är det svårbedömt huruvida ett beslut om självständigt förverkande eller ett beslut om tvångsmedel under ett sådant förfarande faller under förordningen. Det beror kort sagt på vad man menar med ett förfarande i straffrättsliga frågor. I beaktandesats 13 sägs emellertid följande:

> (13) Denna förordning bör tillämpas på alla beslut om frysning och alla beslut om förverkande som utfärdats inom ramen för förfaranden i straffrättsliga frågor. Förfaranden i straffrättsliga frågor är ett självständigt begrepp i unionsrätten som har tolkats av Europeiska unionens domstol utan hinder av rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. *Termen omfattar därför alla slag av beslut om frysning och beslut om förverkande som utfärdas efter förfaranden på grund av ett brott, inte bara beslut som omfattas av direktiv 2014/42/EU. Den omfattar även andra slag av beslut som utfärdats utan slutlig fällande dom. Även om sådana beslut inte förekommer i rättssystemet i en medlemsstat, bör den berörda medlemsstaten kunna erkänna och verkställa ett sådant beslut som har utfärdats av en annan medlemsstat.* [vår kursivering] Förfaranden i straffrättsliga frågor kan även innefatta brottsutredningar som utförs av polisen och andra brottsbekämpande myndigheter. Beslut om frysning och beslut om förverkande som utfärdats inom ramen för förfaranden i civilrättsliga eller administrativa frågor bör undantas från den här förordningens tillämpningsområde.

Såvitt utredningen kan bedöma finns här (jfr det kursiverade partiet) närmast uttryckligt stöd för att självständigt förverkande omfattas av förordningen och för att andra medlemsstater bör kunna erkänna och verkställa ett sådant beslut oavsett om de själva har ett motsvarande institut. Vår bedömning är alltså att självständigt förverkande av brottsvinster är ett institut som omfattas av förordningen. Under alla omständigheter gäller förstås att den svenska lagstiftaren inte styr över förordningens tillämpningsområde.

Eftersom termer och uttryck i den svenska lagen – se 1 kap. 2 § lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande – har samma innebörd som i förordningen bör den i princip anses ge tillräckligt stöd för en tillämpning i linje med vad som nu sagts. För att den svenska lagstiftningen inte på grund av sin utformning ska riskera att hindra att ett svenskt beslut avseende frysning eller förverkande sänds över enligt EU-förordningen bör emellertid vissa mindre justeringar göras i 2 kap. 2 och 3 §§ i den nyss angivna lagen så att det uttryckligen framgår att lagen inte bara avser föremål respektive egendom som skäligen kan antas vara för-

verkad på grund av brott utan också egendom som skäligen kan antas vara förverkad på grund av att den härrör från brottslig verksamhet. Enligt utredningens bedömning finns inte några hinder i lagstiftningen vad gäller erkännande och verkställighet av utländska beslut.

Vad gäller inhämtande av utredning gör utredningen motsvarande bedömning, dvs. att en utredning om självständigt förverkande omfattas av det bakomliggande direktivet, dvs. Europaparlamentets och Rådets direktiv 2014/41/EU av den 3 april 2014 om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området (jfr särskilt artikel 1.1, 2 c och 4 i direktivet). Den svenska lagstiftningen är emellertid utformad på ett sådant sätt att det självständiga förfarandet svårligen omfattas av vad som där anges, jfr 1 kap. 3 § 1 i lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder där det talas om ett beslut i Sverige som innebär att en utredningsåtgärd ska vidtas i en annan medlemsstat i syfte att inhämta bevisning och som har meddelats av en åklagare eller domstol under en förundersökning eller rättegång i brottmål. Vi föreslår därför att det görs ett tillägg görs i bestämmelsen om självständigt förverkande av brottsvinster. Tillägget kan med fördel formuleras ”*eller annars inom ramen för en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*”. För att Sverige ska kunna lämna rättslig hjälp i en motsvarande situation bör också ett tillägg göras i 1 kap. 3 § 2 av motsvarande innebörd.

I relation till vissa stater (Danmark och Irland) kan nyss nämnda instrument och nyss nämnd lagstiftning inte tillämpas. Här gäller i stället lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall och lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall. Också i dessa båda lagar bör vissa justeringar göras så att det tydligt framgår att den svenska lagstiftning omfattar också självständigt förverkande. Huruvida de bakomliggande EU-instrumenten omfattar också sådant förverkande eller åtgärder för att säkerställa verkställighet av sådant förverkande, eller huruvida de ifrågavarande staterna ändå är beredda att verkställa ett sådant beslut, är en öppen fråga över vilken den svenska lagstiftaren inte råder. Utredningens bedömning är emellertid att det inte är osannolikt att så är fallet och att det följaktligen finns anledning att se till att den svenska lagstiftningen inte lägger hinder i vägen för en tillämpning oberoende av i vilken riktning beslutet sänds.

I relation till andra stater än EU-stater finns vad gäller olika typer av utredningsåtgärder och när det gäller beslag m.m. regler i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Lagen hindrar inte, vilket sägs uttryckligen i 1 kap. 7 § första stycket, att en svensk åklagare även annars ansöker om rättslig hjälp utomlands i den utsträckning den andra staten tillåter det. Några hinder för att begära rättslig hjälp i ärenden om självständigt förverkande av brottsvinster finns följaktligen inte i den svenska lagstiftningen, utan frågan om hjälp kan erhållas eller inte avgörs dels av vad som följer av olika internationella instrument, dels av hur den anmodade staten ställer sig till ansökan. Lagen bör enligt utredningens bedömning också medge att Sverige bistår andra stater i motsvarande mån.

Vad gäller verkställighet i andra stater än EU-stater torde verkställighet kunna begäras enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. Om en sådan begäran leder till verkställighet eller inte är emellertid inte en fråga som lagstiftaren råder över.

Beträffande lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. måste självständigt förverkande av brottsvinster anses omfattas av 3 § i förening med 1 § första stycket (där förverkande av egendom inte kopplas till brottmål). Om 3 § läses tillsammans med 1 § andra stycket kan dock en viss justering behöva göras för att beslut om tryggande av anspråk på förverkande ska kunna avse annan än den som är misstänkt för brott. Detta är nödvändigt för att begäran om verkställighet av självständigt förverkande ska kunna göras, men bedöms behövligt också för andra fall då ett beslut till tryggande av ett anspråk på förverkande riktar sig mot annan än den som är misstänkt för brott. Några hinder när begäran går i motsatt riktning torde, med de justeringar som föreslås ovan, inte uppställas av lagen.

Slutligen bör nämnas att en annan viktig källa till information om någons tillgångar är de s.k. Asset Recovery Offices (ARO) som finns i alla EU-länder. En fråga från ett ARO kontor till ett annat kan skickas i underrättelsesyfte, vilket innebär att det inte borde vara något problem att använda denna kanal vid utredning för självständigt förverkande av brottsvinster. Det krävs alltså inte några lagändringar för att de myndigheter som kommer utreda självständigt förverkande av brottsvinster ska få del av information från ARO kontor inom EU.

8.10 Myndigheternas personuppgiftshantering

Vår bedömning: De myndigheter som berörs av våra förslag kan hantera personuppgifter med stöd av befintlig personuppgiftslagstiftning, bl.a. brottsdatalagen (2018:1177), EU:s dataskyddsförordning och dataskyddslagen. Det behövs därmed inte några ändringar i berörda myndigheters personuppgiftslagar.

Utredningen lämnar vissa förslag som påverkar olika myndigheters arbete. Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Skatteverket ska t.ex. delta i utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster och åklagare ska sedan föra talan i allmän domstol om självständigt förverkande av brottsvinster som domstolarna ska pröva. Polismyndigheten ska lämna ut förverkad egendom som målsäganden enligt beslut i dom har rätt att få ut och Skatteverket företräda staten om tredje man för talan om bättre rätt till förverkad egendom. I alla nämnda fall kommer Personuppgiftshantering vara nödvändig och vi har av den anledningen övervägt om det finns behov av ändringar i myndigheternas lagar som reglerar personuppgiftsbehandling.

Av 1 kap. 2 § brottsdatalagen (2018:1177) följer att lagen gäller vid behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Den gäller också vid behandling av personuppgifter som en behörig myndighet utför i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

Det brottsbekämpande området är väldigt allmänt beskrivet i Databrottslagen. I uttrycket att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet – som används i flera av de berörda myndigheternas särskilda registerförfattningar – ingår även det som brukar betecknas som underrättelsestyrd verksamhet. All sådan verksamhet inom Polismyndigheten, såväl på lokal nivå som regional och central nivå, och även annan planlagd verksamhet som betecknas som underrättelsestyrd omfattas därmed av ramlagens tillämpningsområde. Spaningsverksamhet som inte är hänförlig till brottsutredande verksamhet är normalt underrättelsestyrd, exempelvis när spaning bedrivs lokalt för att kartlägga droghandel, prostitution eller någon annan typ av lokal brottslighet. Sådan spaningsverksamhet

bedrivs framför allt av Polismyndigheten och omfattas av tillämpningsområdet.

Det är bl.a. Polismyndighetens och andra myndigheters underrättelseverksamhet som avses när formuleringen förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet används. Med underrättelseverksamhet menas arbete med insamling, bearbetning och analys av information i syfte att förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet när det ännu inte finns misstankar om att ett visst konkret brott har begåtts[12]

Polismyndigheten bedriver emellertid även annan verksamhet som brukar räknas till brottsförebyggande arbete, t.ex. förebyggande insatser som riktar sig till brottsoffer eller personer som riskerar att utsättas för brott. I sådant arbete har man tidigare bedömt behovet av att behandla personuppgifter som begränsat. Det kan diskuteras om sådan brottsofferverksamhet som har anknytning till pågående eller avslutade brottsutredningar, t.ex. uppföljning av meddelade kontaktförbud eller personskydd som beviljats med anledning av begångna brott, bör hänföras till uppgiften att utreda brott eller ses som brottsförebyggande arbete. Det saknar dock betydelse i detta sammanhang eftersom det i båda fallen måste anses vara fråga om en uppgift som omfattas av ramlagens tillämpningsområde. Detta innebär att även den hantering som Polismyndigheten kan behöva göra av personuppgifter vid utlämnande av förverkat gods till målsäganden omfattas av brottsdatalagens nuvarande lydelse.

Skatteverket behandlar personuppgifter inom flera olika verksamhetsgrenar. Behandlingen av personuppgifter sker bl.a. enligt generella regler om personuppgiftsbehandling som finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (EU:s dataskyddsförordning) samt i kompletterande nationella dataskyddsbestämmelser, lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen), och av särskilda registerförfattningar. I de särskilda registerförfattningar som gäller för Skatteverket finns exempelvis bestämmelser om vilka uppgifter som får behandlas, för vilka ändamål och hur länge Skatteverket får bevara uppgifterna. Skatteverket ansva-

[12] Se prop. 2009/10:85 s. 318.

rar för bl.a. beskattning, folkbokföring, fastighetstaxering och registrering av bouppteckningar, men agerar även som ombud för staten i egenskap av borgenär.

För uppgiften att agera som ombud för staten finns det ingen särskild registerförfattning, utan behandlingen av personuppgifter regleras av EU:s dataskyddsförordning och dataskyddslagen. Av 2 kap. 2 § dataskyddslagen följer att personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 6.1 e i EU:s dataskyddsförordning, om behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, av kollektivavtal eller av beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning, eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning enligt lag eller annan författning. Vi bedömer att Skatteverket med samma stöd kommer kunna hantera personuppgifter när verket agerar som ombud för staten om vårt förslag att Skatteverket ska företräda staten om tredje man väcker talan om bättre rätt till förverkad egendom. Det behövs allts inte några ändringar för att Skatteverket ska ha möjlighet att behandla personuppgifter för nu beskrivet ändamål.

Sammantaget gör vi bedömningen att hanteringen av personuppgifter vid utredningar om självständigt förverkande samt vid åklagares och domstolars efterföljande hantering bör kunna rymmas i att förebygga och förhindra brottslig verksamhet. Förslaget i den delen innebär alltså inte något behov av ändringar i den personuppgiftslagstiftning som är tillämplig i relation till berörda myndigheter. Även förslaget som gäller Polismyndighetens utlämnande av egendom till målsäganden är en följd av arbetet med att förebygga brottslig verksamhet och personuppgiftsbehandlingen bör kunna ske med stöd av brottsdatalagen. Inte heller beträffande förslaget att Skatteverket ska företräda staten om tredje man väcker talan om bättre rätt till förverkad egendom finns behov av ändringar för att hantering av personuppgifter ska kunna ske.

9 Förverkandebestämmelser i specialstraffrätten

9.1 Inledning

Utredningen har fått i uppdrag att överväga om brottsbalkens regelverk kring förverkande bör göras generellt tillämpligt. Vi har kommit fram till att det är lämpligt att låta brottsbalkens bestämmelser gälla i så stor utsträckning som möjligt. Den slutsatsen bygger dels på mer allmänna överväganden, dels på en inventering av de specialstraffrättsliga lagar som för tillfället är i kraft (se bilaga 6). Med utgångspunkt i utredningens slutsats – att brottsbalkens regler bör göras generellt tillämpliga – har vi sedan övervägt vilka särskilda förverkanderegler som bör finnas kvar och vilka som kan tas bort.

9.2 Reglerna om förverkande i 36 kap. bör som utgångspunkt vara generellt tillämpliga

Vårt förslag: Reglerna om förverkande i brottsbalken bör göras generellt tillämpliga också i specialstraffrätten. Samtidigt ska införas en bestämmelse i brottsbalken som klargör att de förverkanderegler som finns i specialstraffrättsliga författningar har företräde framför brottsbalkens regler. De sist nämnda ska emellertid vara subsidiärt tillämpliga.

Enligt våra direktiv ska vi överväga om utbytes- och hjälpmedelsförverkande ska göras generellt tillämpliga även inom specialstraffrätten. Vi har tolkat direktiven så att man med hjälpmedelsförverkande avser alla de former av förverkande som i dag regleras i 36 kap. 2 § brottsbalken.

I dag gäller att brottsbalkens regler avseende dessa förverkandeformer är tillämpliga endast om det för det specialstraffrättsliga brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år. I samband med ett lagstiftningsärende år 2005, då brottsbalkens regler om utbytes- och hjälpmedelsförverkande gjordes tillämpliga på specialstraffrättsliga brott där det föreskrivna straffet uppgår till fängelse i mer än ett år, uttalades att förverkandet (trots att det är en särskild rättsverkan av brott och inte något straff) blir en del av den samlade reaktionen på brottet. Att möjliggöra förverkande vid brottslighet med låga maximistraff (dvs. med ett relativt sett lågt abstrakt straffvärde) påkallade därför, enligt den bedömning som gjordes då, särskilda överväganden vad gäller såväl behov som proportionalitet.[1] I det skedet ansågs det alltså föra för långt att göra förverkanderegleringen tillämplig på alla brott, oavsett straffskala. För brott som hade ett straffmaximum på ett år eller lägre ansåg man att det skulle krävas särskilda skäl i de enskilda fallen för att bestämmelser om utbytesförverkande skulle anses motiverade.[2]

För brott som regleras i brottsbalken är regleringen om förverkande generellt tillämplig oavsett brottets straffskala. På ett principiellt plan är det svårt att se några skäl som talar emot att samma sak ska gälla för brott som regleras i specialstraffrätten. Huruvida en viss brottstyp regleras i eller utanför brottsbalken är i huvudsak en fråga som avgörs av tradition och av skäl som är av närmast praktisk natur (lagtext avseende nya brottstyper som riskerar att bli mer omfattande placeras t.ex. regelmässigt utanför brottsbalken). Någon egentlig skillnad som kan motivera att förverkandereglerna för brott som regleras i respektive utanför brottsbalken skiljer sig åt finns alltså inte.

Vad gäller utbytesförverkande måste det vidare anses tydligt att principen att brott inte ska löna sig gör sig gällande oavsett brottets svårhet. Det saknas, vad gäller utbytesförverkande, därför också på den grunden skäl att begränsa tillämpningsområdet för förverkande inom specialstraffrätten till brott av viss svårhet.

Sist nämnda skäl gör sig förvisso inte gällande vid hjälpmedelsförverkande och annat sådant förverkande som i dag regleras i 36 kap. 2 § brottsbalken. Där kan tvärtom hävdas att angelägenheten att förverka hjälpmedel åtminstone emellanåt kan knytas till brottets

[1] Prop. 2004/05:135 s. 97.
[2] Prop. 2004/05:135 s. 97.

svårhet. Det kan dessutom hävdas att skäligheten i att förverka olika typer av hjälpmedel kan ifrågasättas när det gäller mindre allvarlig brottslighet, som i många fall närmast är av ordningskaraktär. Dylika frågor måste emellertid redan i dag hanteras när hjälpmedelsbestämmelsens tillämpas på mindre allvarliga brott som regleras i brottsbalken. Av betydelse är då bl.a. den grundläggande regleringen i 36 kap. 2 § av vilken följer att hjälpmedelsförverkande endast får ske om det behövs för att förebygga brott eller det annars finns särskilda skäl samt det generella undantaget i 36 kap. 16 § för sådana fall där förverkande skulle vara uppenbart oskäligt. Det är mot den bakgrunden svårt att se att det skulle vara olämpligt att göra brottsbalkens regler om hjälpmedelsförverkande och annat förverkande som avses i nuvarande 36 kap. 2 § brottsbalken generellt tillämpliga också inom specialstraffrätten.

En regel som innebär att brottsbalkens regler görs generellt tillämpliga skulle också underlätta för tillämparen att överblicka förverkanderegleringen. Utgångspunkten skulle – i frånvaro av särskilda regler – alltid vara reglerna i 36 kap. Att enkla huvudregler (man kan se det som in dubio-regler) förenklar tillämpningen visas bl.a. av den nuvarande huvudregeln om uppsåt och oaktsamhet i 1 kap. 2 § första stycket: uppsåt krävs om inte annat föreskrivs.

Det är visserligen så att det finns särskilda förverkande bestämmelser som träffar också mindre allvarliga brott i de flesta specialstraffrättsliga lagar. En reform skulle därför inte nödvändigtvis ha särskilt stor praktisk betydelse. Enligt utredningens mening finns emellertid redan av principiella skäl – och som ett led i en förenkling av regelverket avseende förverkande – skäl att göra reglerna generellt tillämpliga.

De specialstraffrättsliga regler som finns kvar bör emellertid ha företräde framför brottsbalkens förverkanderegler. De sist nämnda reglerna bör dock till undvikande av luckor i förverkanderegleringen – och för att framtida lagstiftningsarbete inte ska bli onödigt komplicerat – vara subsidiärt tillämpliga. En regel som tydliggör detta bör tas in i brottsbalken.

Om brottsbalkens regler på detta sätt görs generellt tillämpliga i specialstraffrätten kan Sverige återta den reservation till 2005 års förverkandekonvention som innebär att Sverige förbehåller sig rätten att tillämpa artikel 3.1 i konventionen bara i den utsträckning det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år.

Med utgångspunkt i att brottsbalkens regler ska göras generellt tillämpliga övergår utredningen nu till att överväga vad det innebär för de förverkanderegler som i dag finns i specialstraffrättsliga författningar.

9.3 Utgångspunkter för vilka förverkandebestämmelser som ska tas bort respektive behållas

Vår bedömning: Enskilda förverkandebestämmelser som finns i specialstraffrättsliga lagar ska tas bort om det utifrån följande utgångspunkter kan anses lämpligt:

- Brottsbalkens förverkandebestämmelser ska i så stor utsträckning som möjligt vara generellt tillämpliga även inom specialstraffrätten.
- Förverkandebestämmelser som i specialstrafflagar har behållits trots att lagens ansvarsbestämmelser har ett år i straffskalan ska behållas om det inte är uppenbart att regleringen är onödig.
- I alla övriga fall, dvs. då förverkandebestämmelse finns trots ansvarsbestämmelse med lägre straffvärde än fängelse ett år, bör det mer noga övervägas om regleringen numera – på grund av den generella tillämpligheten – är onödig och bör tas bort.
- Förverkandebestämmelser som reglerar väldigt specifika förhållanden bör kvarstå.
- Förverkandebestämmelserna som har förts in i en lag på grund av reglering i ett internationellt instrument som Sverige åtagit sig att följa bör i regel kvarstå.
- Om det framstår som tveksamt om en särskild förverkandebestämmelse behövs eller inte bör den kvarstå.
- Om någon del av förverkandebestämmelsen eller en av flera bestämmelser ”behöver/bör” kvarstå bör hela regleringen i den lagen kvarstå. Detta för att det framstår som mest ändamålsenligt att ha regleringen samlad i en lag.

För att möjliggöra överväganden om huruvida brottsbalkens förverkandebestämmelser bör göras generellt tillämpliga på specialstraffrättens område har vi genomfört en inventering av de lagar som innehåller specifika förverkandebestämmelser. Utredningen har sökt fram och gått igenom de specialstraffrättsliga lagar som innehåller materiella straffrättsbestämmelser (läs mer om hur inventeringen har gått till i kapitel 2 ovan samt se den förteckning över samtliga lagar som vi har gått igenom som finns i bilaga 6). Därefter har vi med stöd av de utgångspunkter som anges i rutan ovan övervägt om de särskilda förverkanderegler som finns i en specifik lag ska finnas kvar eller tas bort.

Den första utgångspunkten vi har använt knyter an till den allmänna förutsättning som har genomsyrat hela vårt arbete, nämligen att det ytterst sällan bör betraktas som skäligt att den som gjort en förtjänst på att begå brott får behålla vinsten (eller kostnadsbesparingen). Detta innebär att även brottsvinster eller kostnadsbesparingar som gjorts genom att begå brott med lågt straffvärde bör föranleda att vinsten/kostnadsbesparingen förverkas. Denna utgångspunkt vinner också stöd av det förhållandet att vi avser att slopa 36 kap. 4 §[3], som annars kunnat användas i en del fall. Det som utredningen kommit fram till i den här delen är alltså till viss del en annan utgångspunkt än den som framfördes i lagstiftningsärendet Utökade möjligheter att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott m.m..[4] Även om det inte är lika självklart att hjälpmedel som använts vid brott med låga straffvärden ska förverkas menar vi att det även beträffande hjälpmedelsförverkande finns anledning att låta brottsbalkens regler ta över i huvuddelen av fallen. Sammantaget menar vi alltså att utgångspunkten bör vara att brottsbalkens reglering bör göras generellt tillämplig.

När det sedan gäller bedömningen av om redan existerande förverkandebestämmelser bör tas bort eller behållas har utredningen

[3] 36 kap. 4 § i dess nuvarande lydelse:
Har det till följd av ett brott som är begånget i utövningen av näringsverksamhet uppkommit ekonomiska fördelar för näringsidkaren, skall värdet därav förklaras förverkat även när det inte följer av 1 eller 2 § eller annars är särskilt föreskrivet.

Vad som har sagts i första stycket gäller ej, om förverkande är oskäligt. Vid bedömningen av om så är förhållandet skall bland andra omständigheter beaktas om det finns anledning att anta att annan betalningsskyldighet som svarar mot de ekonomiska fördelarna av brottet kommer att åläggas näringsidkaren eller annars fullgöras av denne.

Kan bevisning om vad som skall förklaras förverkat inte alls eller endast med svårighet föras, får värdet uppskattas till ett belopp som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

[4] Prop. 2004/05:135, s. 97.

delat in specialstrafflagarna i olika kategorier. Den första kategorin består av specialstrafflagar som har ansvarsbestämmelser med ett år i straffskalan men ändå har särskilda förverkandebestämmelser trots att brottsbalkens regler i och för sig skulle slå till. Vi har då intagit den utgångspunkten att den särskilda förverkandebestämmelsen ofta bör vara kvar eftersom det finns skäl till att dessa efter tidigare överväganden om saken har behållits. Endast om det är uppenbart att regleringen är onödig har vi valt att ta bort den.

Nästa kategori av specialstrafflagar kan sägas vara sådana som har flera ansvarsbestämmelser och där det både finns brott med ett år eller mer i straffskalan och brott med lägre abstrakt straffvärde. I vissa av dessa lagar finns det särskilda förverkandebestämmelser som tidigare har varit nödvändiga (för ansvarsbestämmelser med straffskala understigande fängelse i ett år) men som alltså nu kan bli överflödiga genom den generella reglering som utredningen föreslår. I dessa fall bör det mer noga övervägas om regleringen numera – på grund av den generella tillämpligheten – är onödig och bör tas bort.

Detsamma gäller för den kategori specialstrafflagar som har förverkandebestämmelser som svarar mot ansvarsbestämmelser som inte innehåller ett år i straffskalan. Även dessa förverkandebestämmelser bör i många fall kunna tas bort.

En annan kategori av lagar som vi har identifierat är sådana med väldigt specifika förverkanderegler. Exempel på sådana lagar är miljöbalken och fiskelagen (1993:787). Miljöbalkens regelverk pekar exempelvis ut vissa specifika djur och växter och utbrutet material från täktverksamhet som föremål som får förverkas. Enligt fiskelagens förverkandebestämmelser ska fisk som uppenbarligen bör förklaras förverkad omedelbart efter beslaget släppas ut i det vattenområde där den fångats, om den är levnadsduglig och det kan göras utan särskilda kostnader eller besvär. Utredningen menar att i de fall förverkandebestämmelserna är speciellt utformade för att passa ett specifikt syfte bör de som huvudregel kvarstå.

Ytterligare en kategori av specialstrafflagar som vi har identifierat är sådan som har utformats efter EU-direktiv eller något annat internationellt instrument som Sverige åtagit sig att följa. För den kategorin lagar bör en viss försiktighet råda vid bedömningen av om en förverkandebestämmelse kan tas bort eller inte.

Slutligen har utredningen även kommit fram till att om det råder tveksamheter kring om en specifik förverkandebestämmelse bör be-

hållas eller tas bort bör denna vara kvar i specialstraffrätten. Detsamma ska gälla om någon del av förverkandebestämmelsen eller en av flera bestämmelser ”behöver/bör” kvarstå bör hela regleringen kvarstå. Detta för att det framstår som mest ändamålsenligt att ha regleringen samlad i en lag.

9.4 Specialstrafflagar där särskilda förverkandebestämmelser tas bort

Vårt förslag: Följande förverkandebestämmelser ska tas bort:

- 29 kap. 12 § miljöbalken
- 4 § andra stycket krigshandelslagen (1964:19)
- 8 § tredje stycket, 1 och 3 meningen, utsädeslagen (1976:298)
- 5 § lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål
- 2 kap. 22 a § kulturmiljölagen (1988:950)
- 46 § prisregleringslagen (1989:978)
- 3 § lagen (1990:783) om skydd för beteckningen svenskt arkiv
- 15 kap. 6 § tredje stycket minerallagen (1991:45)
- 5 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel
- 13 a § lagen (1992:860) om kontroll av narkotika
- 29 § lagen (1992:1300) om krigsmateriel
- 2 kap. 13 § lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering
- 2 kap. 31 § ordningslagen (1993:1617)
- 7 § lagen (1994:1563) om tobaksskatt
- 10 kap. 3 § lagen (1994:1776) om skatt på energi
- 4 § lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia
- 16 § lagen (1995:831) om transplantation m.m.

- 11–12 §§ lagen (1996:95) om vissa internationella sanktioner
- 13 kap. 4 § ellagen (1997:857)
- 8 § lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor
- 5 § första stycket lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor
- 20 § 4 st epizootilagen (1999:657)
- 12 § 4 st zoonoslagen (1999:658)
- 23 § lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd
- 7 kap. 16 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation
- 8 kap. 6 § fartygssäkerhetslagen (2003:364)
- 7 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott
- 20 kap. 10 § utlänningslagen (2005:716)
- 3 § lagen (2005:900) om förbud mot maskering i vissa fall
- 8 kap. 7 § lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.
- 30 § lagen (2006:496) om blodsäkerhet
- 37 § lagen (2006:924) om Antarktis
- 16 § lagen (2006:1006) om tillståndsplikt för vissa kampsportsmatcher
- 6–7 §§ lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.
- 35 § lagen (2008:286) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga vävnader och celler
- 11 § lagen (2008:1049) om förbud mot utsläppande på marknaden av päls av katt och hund m.m.
- 9 kap. 3 § lagen (2009:366) om handel med läkemedel
- 26 § lagen (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel
- 17 kap. 4 § radio- och tv-lag (2010:696)

- 10 § lagen (2011:1070) om handel med sälprodukter
- 10 § lagen (2012:595) om införsel av och handel med sprutor och kanyler
- 11 § lagen (2013:385) om ingripande mot marknadsmissbruk vid handel med grossistenergiprodukter
- 9–10 §§ lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott
- 11 § lagen (2014:1009) om handel med timmer och trävaror
- 16 kap. 4 § läkemedelslagen (2015:315)
- 52 § Elsäkerhetslag (2016:732)
- 9 kap. 8–10 §§ strålskyddslagen (2018:396)
- 10 kap. 7 § lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter
- 5 kap. 4 § lagen (2021:600) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om medicintekniska produkter.

Efter en genomgång av de förverkandebestämmelser som finns i de specialstraffrättslagar som redovisas i bilaga 6 till betänkandet föreslår utredningen, mot bakgrund av de utgångspunkter som har redovisats i avsnitt 9.3, att de förverkandebestämmelser som anges i rutan ovan ska tas bort. I de fall en förverkandebestämmelse tas bort har vi gjort bedömningen att det finns samma eller mer omfattande möjligheter att förverka brottsvinster enligt det förslag vi lämnar till nytt 36 kap. brottsbalken och att det är rimligt att förverkande sker i den omfattning som anges i 36 kap. brottsbalken. Om det i ett enskilt fall bedöms som alltför betungande att förverka egendom t.ex. på grund av brottets låga straffvärde, att vite eller liknande avgift ålagts den tilltalade eller av annan orsak kan rätten i enlighet med den allmänna skälighetsbedömning som ska göras avstå från förverkande.

Det bör i det här sammanhanget särskilt nämnas att det finns ett antal specialstraffrättsliga regleringar om ”förverkande” som inte kan anses avse förverkande i den mening som avses i 36 kap. brottsbalken. Det handlar framför allt om egendom som kan ”förverkas” av Tullverket om egendomens ägare inte betalar punktskatt eller liknande avgifter som ålagts ägaren. Den typen av förverkandebestäm-

melser, som finns i t.ex. tullagen (2016:253), lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeisk unionen, lagen (2014:1470) om beskattning av viss privatinförsel av cigaretter samt lagen (1996:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter, omfattas alltså inte av vår översyn överhuvudtaget och dessa lagar nämns följaktligen inte heller i bilaga 4 till betänkandet. I sammanhanget bör också nämnas att det i 26 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet finns en bestämmelse om att kärnämne eller kärnavfall som någon utan tillstånd bl.a. har förvärvat, innehaft, överlåtit eller på annat sätt befattat sig med kan förverkas. Också den regleringen – som alltså inte bygger på att brott förövas – bortses ifrån i det följande, varför inte heller den lagen nämns särskilt i bilaga 4 till betänkandet.

9.5 Språkliga anpassning i de paragrafer som kvarstår

Vårt förslag: Det behöver göras språkliga anpassningar i de förverkandebestämmelser som behålls, bl.a. så att terminologin och begreppsanvändningen överensstämmer med den som används i brottsbalken. I följande bestämmelser ska det göras språkliga anpassningar:

- 7 kap. 53 a § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
- 57 a § patentlagen (1967:837)
- 6 § narkotikastrafflagen (1968:64)
- 35 a § mönsterskyddslagen (1970:485)
- 20 § kreditupplysningslagen (1973:1173)
- 17 a § inkassolagen (1974:182)
- 54 § förfogandelag (1978:262)
- 49 § ransoneringslagen (1978:268)
- 39 § skogsvårdslagen (1979:429)

- 9 a § lagen (1982:636) om anordnande av visst automatspel
- 48 § jaktlagen (1987:259)
- 19 § lagen (1992:1402) om undanförsel och förstöring
- 9 a § lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter
- 45 § fiskelagen (1993:787)
- 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67)
- 9 kap. 1 a § växtförädlarrättslagen (1997:306)
- 5 § lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor
- 16–17 §§ lagen (2000:1225) om straff för smuggling
- 7 § lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet
- 32 § skyddslagen (2010:305)
- 31 § lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor
- 12 kap. 1–2 §§ alkohollagen (2010:1622)
- 8 kap. 2 § varumärkeslag (2010:1877)
- 11 § lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott
- 15 § lagen (2014:799) om sprängämnesprekursorer
- 13 § lagen (2016:319) om skydd för geografisk information
- 19 kap. 9 § spellagen (2018:1138)
- 5 kap. 2 § lagen (2018:1653) om företagsnamn.

I avsnitt 4.2 ovan har vi redogjort för våra överväganden i fråga om begreppen utbyte och brottsvinst. Samma skäl som angetts där gör sig gällande för att justera begreppsanvändningen även inom specialstraffrätten.

I avsnitt 4.11.1 redovisas utredningens överväganden om den skillnad som hittills funnits i olika bestämmelser beträffande den oskälighetsbedömning som ska göras inför beslut om förverkande. Enligt de allra flesta nu gällande specialstraffrättsliga förverkandebe-

stämmelser kan förverkande underlåtas om det skulle vara uppenbart oskäligt att förverkande sker. I några få fall räcker det med att förverkande framstår som oskäligt. Samma överväganden som redovisas i avsnitt 4.11.1 talar för att även på detta sätt ändra det fåtal bestämmelser som finns inom specialstraffrätten och som anger att förverkande ska undvikas om det skulle vara oskäligt. I stället ska anges att förverkande inte ska ske om det skulle vara uppenbart oskäligt att besluta om förverkande.

Utöver det som nu har nämnts har vi även gjort vissa språkliga moderniseringar i de bestämmelser som vi har valt att låta kvarstå. De ändringar som har vidtagits i var och en av de ovan angivna lagarna framgår av författningsförslaget och författningskommentaren.

9.6 Särskilt om förverkande i hyreslagen

Vårt förslag: 12 kap. 65 § jordabalken ändras så att den ersättning som någon har betalat för ett hyreskontrakt kan förverkas i de fall det enligt 12 kap. 65 b § samma lag utgör brott att lämna ersättningen.

Enligt 12 kap. 65 § jordabalken utgör det ett brott att begära, träffa avtal om eller ta emot en särskild ersättning för att upplåta en bostadslägenhet eller för att överlåta hyresrätten till en sådan lägenhet. Den som tagit emot ersättning enligt nämna bestämmelse är skyldig att betala tillbaka den. Det innebär att om ersättningen för ett hyreskontrakt förverkas från den som överlåtit kontraktet har den som lämnat ersättningen (dvs ”köparen” av ett ”svartkontrakt”) möjlighet att få ersättning från staten med stöd av 36 kap. 17 § brottsbalken (jfr prop. 2004/05:135 s. 165).

Genom ett lagstiftningsärende 2019 med förslag till åtgärder mot handel med hyreskontrakt kriminaliserades även köp av hyreskontrakt (12 kap. 65 b § JB). Försäljning av sådana kontrakt var redan straffbart sedan tidigare. Det föreslogs emellertid inte någon ändring i regleringen om vad som skulle hända med köpeskillingen utan den skulle fortfarande betalas tillbaka till köparen. I sak innebär detta att det är kriminaliserat att köpa ett hyreskontrakt, men att den brottslige samtidigt kan få hjälp av staten att få tillbaka ersättningen med stöd av 36 kap. 17 § brottsbalken. Några remissinstanser, bl.a. Svea

hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge och Hyresnämnden i Sundsvall anförde att det väckte principiella invändningar att köp av hyreskontrakt kriminaliserades samtidigt som köparen med hjälp av rättsväsendet kunde kräva tillbaka köpeskillingen från säljaren. En lämpligare ordning vore, enligt remissinstanserna, att köpeskillingen kunde förverkas. Regeringen instämde i den synpunkten men konstaterade samtidigt att det saknades beredningsunderlag för att göra någon sådan ändring i det sammanhanget.[5]

I det här sammanhanget, när förverkanderegleringen som sådan är under översyn är det lämpligt att överväga om inte återbetalningsregeln i 12 kap. 65 § jordabalken bör ändras. Eftersom det numera är straffbart att betala ersättning för ett hyreskontrakt utgör ersättningen en brottsvinst för säljaren och närmast ett redskap för att begå brottet om man ser den i köparens perspektiv. Under sådana förhållanden bör, i den mån lämnandet av ersättningen utgör brott, förverkande kunna ske av ersättningen hos mottagaren utan att den regel som finns i nuvarande 36 kap. 17 § blir tillämplig. Det bör mot den bakgrunden föreskrivas att skyldigheten att lämna tillbaka ersättningen inte gäller om det utgör ett brott att lämna ersättningen.

Utredningen föreslår därför att det i 12 kap. 65 § jordabalken ska göras ett tillägg av den innebörden att någon skyldighet att återbetala ersättningen inte gäller om det enligt 12 kap. 65 b § utgör ett brott att lämna ersättningen. Därmed kommer staten, vid ett förverkande av ersättningen hos mottagaren, inte heller att bli skyldig att ersätta den som har lämnat ersättningen.

9.7 Förslag om ändring i skattebrottslagen

Våra förslag:

1. Bestämmelsen i 13 a § skattebrottslagen ska ändras så att förverkande av brottsvinster enligt den föreslagna 36 kap. 1 § första meningen brottsbalken inte får beslutas om en brottsvinst enligt skattebrottslagen har neutraliserats genom beskattning.
2. Om förverkande sker på grund av sådant brott ska det belopp som tillfaller staten till följd av förverkandet överföras till

[5] Se prop. 2018/19:107 s. 39.

Skatteverket och avräknas från eventuella skatteskulder som brottet har föranlett.

3. På motsvarande sätt ska medel som har tagits i beslag, penningbeslag, förvar eller belagts med kvarstad för sådant förverkande få överföras till Skatteverket för avräkning mot skatteskulden under förutsättning att de motsvarar medel som ska återföras enligt ett skattebeslut. Om det fattas beslut enligt 46 kap. skatteförfarandelagen avseende egendom som är föremål för något straffprocessuellt tvångsmedel ska beslutet om tvångsmedel hävas i samband med att beslutet om betalningssäkring eller förvar verkställs.
4. Förslagen ska inte beröra brottsvinst till följd av förberedelse till grovt skattebrott.

I linje med våra förslag om att förverkande av brottsvinster inte ska hindras av förekomsten av ett mot medlen svarande enskilt anspråk finns det, med hänsyn till den grundläggande utgångspunkten när det gäller förverkande av brottsvinster – dvs. att brott inte ska löna sig – anledning se över regleringen i 13 a § skattebrottslagen som innebär att bestämmelserna om förverkande i 36 kap. 1 § brottsbalken inte ska tillämpas vid brott mot skattebrottslagen (jfr dock undantaget i nuvarande andra stycket). Fastän våra direktiv inte ålägger oss att ta ställning till förverkanderegleringens tillämplighet i relation till skattebrottslagstiftningen, kan de heller inte anses hindra att förslag läggs fram angående den regleringen i den mån det är motiverat för att vi ska kunna fullgöra våra uppdrag enligt direktiven.

Bestämmelsen i 13 a § skattebrottslagen är enligt utredningens mening behäftad med svagheter i åtminstone två avseenden.

För det första kan regleringen innebära att en brottsvinst inte förverkas trots att den inte neutraliseras genom beskattning hos det subjekt som har gjort brottsvinsten. Det blir fallet när skattesubjektet är någon annan än den som har gjort brottsvinsten. Detta har påpekats av Skatteverket (jfr Skatteverkets remissvar avseende SOU 2015:67) liksom av statliga utredningar (se bl.a. SOU 2012:12 s. 348 ff.), men problemet har ännu inte lösts. I SOU 2015:67 anges att förverkande kan ske enligt bestämmelsen om utvidgat förverkande. Det är i och för sig riktigt, men det förutsätter att ett förver-

kandeutlösande brott har begåtts. Vår bedömning är att det påtalade problemet i och för sig inte aktualiseras särskilt ofta i praktiken, men att det likväl är angeläget att det löses. Regler som i vissa fall – och i onödan – hindrar att de syften som ligger bakom förverkandeinstitutet får genomslag bör inte tillåtas stå oförändrade.

Med utgångspunkt i de förslag som behandlas i avsnitt 5 ovan skulle i och för sig bestämmelsen om självständigt förverkande av brottsvinster, åtminstone i vissa fall, kunna användas i dessa situationer. Det ter sig emellertid konstlat att lösa det nu påtalade problemet genom att använda bestämmelsen om självständigt förverkande i en situation som den inte är avsedd för, dvs. genom att använda den i fall där det är klart att en brottsvinst är att hänföra till ett visst skattebrott. Under alla omständigheter skulle det också med en sådan lösning finnas skäl till viss samordning med beskattningsreglerna.

För det andra innebär det förhållandet att förverkande av brottsvinster enligt 36 kap. 1 § över huvud taget inte kan ske vid brott enligt den nu aktuella lagstiftningen (annat än avseende förberedelse till grovt skattebrott) att polis och åklagare i regel saknar möjlighet att använda tvångsmedel för att säkra medlen i de fall dessa myndigheter är de som först fattar misstankar om att ett skattebrott har begåtts. De är då hänvisade till att överlämna frågan om återförande av medel till Skatteverket som får inleda en utredning av saken. Detta kan leda till att egendom som utgör brottsvinst inte säkras tillräckligt snabbt och att möjligheten att återföra brottsvinsten genom beskattning därmed i praktiken går förlorad. I sammanhanget bör beaktas att brottsmisstankar kan förändras under utredningens gång. En reglering av det slag som finns i 13 a § skattebrottslagen kan därför leda till att en åklagare inte anser sig ha möjlighet att använda tvångsmedel i relation till viss egendom – därför att misstanken i det skedet avser skattebrott, vid vilka förverkande inte kan ske – men att det senare visar sig att fråga varit om annan brottslighet som hade medgett förverkande och därmed också tvångsmedel för att säkra förverkandet.

Till detta ska läggas att förverkande av brottsvinster emellanåt – när brottsvinsten är sådan att vinsten ska beskattas – kan komma att innefatta förverkande av vinster av skattebrott under förutsättning att förverkandet sker efter den tidpunkt när brottsvinsten skulle ha upptagits till beskattning. Om förverkande sker i ett sådant fall av-

står man som utgångspunkt från beskattning (se HFD 2014 ref. 63), dvs. förverkande kommer i dessa fall – trots den princip som kommer till uttryck i nuvarande 13 a § skattebrottslagen – att gå före beskattning. Detta är i sig inte problematiskt från förverkandesynpunkt, men det illustrerar att systemen alls inte är så särskilda som regleringen i 13 a § ger intryck av.

En ordning enligt vilken vinster av skattebrott kan förverkas måste också anses ligga bättre i linje med vad som anses gälla vid utvidgat förverkande av brottsvinster, nämligen att skattebrottslighet kan vara sådan brottslig verksamhet som avses i den paragrafen (jfr NJA 2010 s. 374).

För att lösa de problem som har beskrivits ovan föreslår vi att man håller fast vid den grundläggande utgångspunkten – att brottsvinster av skattebrott som huvudregel ska återföras genom beskattning – men att det inte ska finnas något hinder mot förverkande så länge en brottsvinst avseende skattebrott inte har neutraliserats genom beskattning. Som utvecklas i författningskommentaren ska en vinst till följd av skattebrott anses ha neutraliserat först när skatten har betalats.

En brottsvinst vid skattebrott bör (som också framgår av författningskommentaren till 36 kap. 1 §) anses ha uppkommit när Skatteverket på grundval av oriktiga uppgifter har fattat ett beslut om beskattning som innebär att skatt påförs med för lågt belopp eller inte alls. Det skattebeslut varigenom en brottsvinst uppkommer behöver inte fattas samma år som den oriktiga uppgiften lämnas; ett exempel kan vara att en oriktig uppgift varigenom ett underskott uppstår, inte leder till någon vinst det året, utan under ett senare år när underskottet används för att minska skatten. Det kan naturligtvis (bl.a. i nyss nämnda situationer) vara så att det är svårt att bedöma när ett tidigare begånget skattebrott har lett till en vinst. Ytterst finns då alltid möjlighet att falla tillbaka på den ordning som i dag tillämpas, dvs. den ordning som innebär att frågan hanteras inom ramen för det skatterättsliga systemet.

I de fall beskattningen föregår beslutet om förverkande leder förslagen överhuvudtaget inte till några slutliga skillnader i relation till dagens system: brottsvinsten kommer att neutraliseras genom beskattningen precis på det sätt som sker i dag. I många fall torde tågordningen bli just denna. Också i de fallen kan emellertid förslagen ha betydelse eftersom de ger polis och åklagare möjlighet att

säkra egendomen genom beslag eller penningbeslag i avvaktan på att betalningssäkring beslutas och i avvaktan på att beskattning sker.

Enligt utredningens mening finns inga egentliga nackdelar med förslaget, utöver att vissa administrativa rutiner måste etableras, bl.a. för hur medel som överförts från de brottsbekämpande myndigheterna ska hanteras. Så länge det är Skatteverket som säkrar egendomen och beskattningen föregår förverkande kommer det nuvarande systemet att förbli orört. Om polis eller åklagare s.a.s. är först på plats och tar egendom i beslag eller gör ett penningbeslag (eller beslutar om förvar eller kvarstad) kommer egendomen regelmässigt att säkras på ett tidigare stadium än som annars kunnat ske. Och både i dessa fall och i fall där förverkande faktiskt sker (därför att brottsvinsten vid förverkandebeslutet ännu inte har neutraliserats genom beskattning) ska egendomen enligt förslagen kunna överföras till Skatteverket.

För att säkerställa att Skatteverket har kännedom om att tvångsmedel har tagits i bruk i relation till brottsvinst av skattebrott införs också en bestämmelse om att Skatteverket ska underrättas om sådana beslut.

Något problem med principen om *ne bis in idem* (förbudet mot dubbel lagföring) uppstår inte eftersom beskattningsspåret inte kan anses falla under principens tillämpningsområde.

10 Sveriges internationella förpliktelser

10.1 Inledning

Det finns ett flertal internationella instrument som Sverige har tillträtt i frågor som gäller förverkande av brottsvinster. Utredningen har fått ett generellt uppdrag att säkerställa att förverkandelagstiftningen är effektiv, ändamålsenlig och modernt utformad samt anpassad till Sveriges åtaganden inom EU och internationellt. Det kan i sammanhanget nämnas att det i utredningens övergripande arbete även ingår att se över förslagens effekter på lagstiftning som rör internationellt rättsligt samarbete kopplat till förverkande. Dessa frågor behandlas i avsnitt 8.9.3.

Vi har i den här delen funnit anledning att titta närmare på hur Sverige har valt att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen (Förverkandedirektivet) i svensk rätt samt Sveriges uppfyllande av Europarådets konvention av den 16 maj 2005 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott och om finansiering av terrorism (Förverkandekonventionen). I detta avsnitt tar vi upp en särskild fråga där det har ifrågasatts om Sverige fullt ut uppfyller kraven i Förverkandekonventionen (se nedan avsnitt 10.4 och 10.5).

10.2 Förverkandedirektivet

År 2016 implementerades Förverkandedirektivet i svensk rätt genom att ändringar genomfördes, såvitt av intresse här, 36 kap. 14 § brottsbalken. Bestämmelsen anger förutsättningarna för förverkande i vissa

fall när den brottslige dör eller det annars inte är möjligt att döma ut påföljd.

I artikel 4.1 uppställs krav på medlemsstaterna att vidta åtgärder för att möjliggöra förverkande av hjälpmedel som använts vid brott samt vinning av brott i de fall det meddelas en slutlig fällande brottmålsdom. Artikel 4.2 innefattar ett åtagande för medlemsstaterna att i vissa fall förverka utbyte av och hjälpmedel från brott utan att dom i brottmål kunnat meddelas. Artikel 4 lyder:

> **Förverkande**
>
> 1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra förverkande, antingen helt eller delvis, av hjälpmedel och vinning eller egendom till ett värde som motsvarar sådana hjälpmedel eller sådan vinning, om det meddelats en slutlig fällande brottmålsdom, vilken dom också kan vara resultatet av förfaranden i den tilltalades utevaro.
>
> 2. Om förverkande på grundval av punkt 1 inte är möjligt, åtminstone om detta är en följd av att den misstänkta eller tilltalade personen är sjuk eller har avvikit, ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att göra det möjligt att förverka hjälpmedel och vinning i fall där ett straffrättsligt förfarande inletts i fråga om ett brott som är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel och detta förfarande skulle ha kunnat leda till en fällande brottmålsdom, om den misstänkte eller tilltalade hade kunnat ställas inför rätta.

Förverkandedirektivet ställer krav på att medlemsstaterna i sin lagstiftning ska möjliggöra förverkande även utan en fällande brottmålsdom om skälet till att en dom inte kan meddelas är att den tilltalade är på flykt undan lagföring eller om hen på grund av långvarig sjukdom inte kan medverka i rättegången. Kravet på förverkande utan koppling till fällande brottmålsdom saknade när det intogs i direktivet motsvarighet i tidigare internationella instrument som Sverige förbundit sig att följa.[1]

Vid implementeringen övervägdes inledningsvis vilka lagföringshinder som skulle utlösa förverkande utan samband med fällande brottmålsdom. Den slutsats som såväl utredningen som regeringen drog i det lagstiftningsärendet var att direktivet skulle tolkas så att endast sådana lagföringshinder som var oåterkalleliga skulle kunna leda till förverkande i det här avseendet.

[1] SOU 2015:67 s. 121 och prop. 2015/16:155 s. 24.

Direktivet tolkades alltså inte, trots dess ordalydelse, som att det fanns ett krav på medlemsstaterna att även införa bestämmelser som möjliggjorde förverkande om gärningsmannen blivit sjuk eller avvikit. Ett skäl mot att tillåta förverkande från en sjuk person som framfördes i lagstiftningsärendet var att en sådan ordning skulle kunna innebära problem om gärningsmannen senare tillfrisknade och kunde lagföras i brottmålet eller om ett senare åtal ogillades.[2]

Bestämmelsen i 36 kap. 14 § brottsbalken första stycket innebär – och det gällde också före direktivets genomförande – att det är möjligt att bl.a. förklara egendom förverkad även om det på grund av gärningsmannens död eller på grund av åtalspreskription inte längre är möjligt att döma ut påföljd. Detta gäller dock endast om stämning har delgetts inom fem år från det att brottet begicks.

För att utvidga möjligheten att förverka utbyte av brott och hjälpmedel vid brott infördes emellertid ett nytt andra stycke i bestämmelsen. Enligt andra stycket får en talan om förverkande av utbyte av brott eller av egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott alltid prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut.[3]

I samband med lagstiftningsärendet var det några remissinstanser som ifrågasatte om direktivet blev fullt ut genomfört genom de ändringar som föreslogs. Två remissinstanser anmärkte särskilt mot utredningens tolkning att direktivet innebär att endast lagföringshinder som är oåterkalleliga ska kunna medföra att egendom kan förverkas utan samband med fällande brottmålsdom. Med hänvisning till uttalanden i direktivets ingress menade remissinstanserna att en sådan tolkning kan uppfattas som alltför snäv. Även Lagrådet konstaterade i sitt yttrande över lagstiftningen att de farhågor som framförts från remissinstanserna inte saknade fog. Lagrådet ansåg dock att den föreslagna ordningen vilade på saklig grund och motsatte sig inte i sig förslagen.[4]

[2] Se prop. 2015/16:155 s. 25.
[3] Se prop. 2015/16:155 s. 42.
[4] Se prop. 2015/16:155 s. 24 och 73.

10.3 Ett nytt förverkandedirektiv

För närvarande pågår ett arbete inom EU med att ta fram ett nytt förverkandedirektiv. Enligt planeringen ska Kommissionen lägga fram ett förslag till nytt direktiv under 2022. Därefter ska utkastet förhandlas.

Ett övergripande problem som har identifierats vid utvärderingen av Förverkandedirektivet är att det fortfarande endast är en mycket liten andel av alla brottsvinster som förverkas. Det innebär att kriminella får behålla en stor del av alla brottsbyten och att dessa kan återinvesteras i ny brottslighet.

Det är också så att Förverkandedirektivet tillåter medlemsstaterna att göra begränsningar i förhållande till flera kriminella handlingar. Den lista som följer av artikel 3 innebär en begränsning eftersom den utelämnat vissa viktiga brott som t.ex. brott mot EU:s finansiella intressen, vapenhandelsbrott och vissa andra brott som ofta begås i organiserad form så som penningtvätt och miljöbrott.

Vidare innehåller Förverkandedirektivet endast begränsade bestämmelser när det gäller krav på att medlemsstaterna inför regler om förverkande utan koppling till fällande brottmålsdom. Det finns även möjligheter för de enskilda staterna att införa begränsningar när det gäller möjligheten till utökade förverkanden och förverkande av egendom från tredje man.

Eftersom det finns ett flertal begränsningar i Förverkandedirektivet finns det medlemsstater som har gått längre än direktivet kräver genom att införa mera långtgående förverkanderegler. Den organiserade brottsligheten begås dock ofta över landsgränser och ickeharmoniserade regler på det här området tenderar därför att hindra en effektiv tillämpning av de nationella bestämmelserna. Det är t.ex. svårt att genomföra gränsöverskridande tillgångsutredningar och det ställs olika krav på bevisning i olika länder.[5]

Ett annat område där EU:s intention med Förverkandedirektivet inte fullt ut har förverkligats är i fråga om återförande av förverkad egendom till brottsoffer och samhället. Direktivet inbjuder medlemsstaterna att använda förverkad egendom till allmännyttiga eller sociala ändamål, men det finns inget uttryckligt krav på att staterna gör det. Detta innebär att en stor del av den förverkade egendomen

[5] Europeiska kommissionen, Combined evaluation roadmap/Inception impact assessment, Ref. Ares(2021)1720625 - 09/03/2021.

inte används på det sätt som varit avsett när direktivet förhandlades fram.

Slutligen har man identifierat svårigheter som har att göra med insamling av statistik samt att särskilda enheter, s.k. Asset Recovery Offices inte inrättats på avsett vis. Statistiska data behövs för att möjliggöra en jämförelse mellan olika länder för att på så vis säkerställa att genomförda insatser får önskat resultat. Asset Recovery Offices har till uppgift att identifiera och spåra medel som har samband med kriminalitet. Dessa enheter har visat sig ha begränsade resurser att utföra sitt uppdrag såväl på nationell nivå som på EU/gränsöverskridande nivå. Problem som har uppmärksammats är bl.a. att de särskilda enheterna har begränsad möjlighet att få tillgång till information i olika databaser, de har otillräckliga verktyg för att kunna säkra egendom och är underfinansierade och underbemannade.

För att komma till rätta med de problem som beskrivits ovan har EU kommissionen utvärderat Förverkandedirektivet och tagit fram ett antal alternativa handlingsvägar inför framtida förhandlingar om ett nytt direktiv.[6] Enligt förslaget skulle medlemsstaterna kunna välja att inte göra något ytterligare på området (låta saken vara status quo) eller lägga fokus på att informera om redan tillgänglig lagstiftning i medlemsstaterna för att på så vis öka effektiviteten i förverkandeinstitutet. Ett annat alternativ är att ett nytt direktiv förhandlas fram där bl.a. följande frågor skulle kunna hanteras.

- Direktivets omfattning kan breddas så att fler brott ingår i den uppräkning som görs i artikel 3 och 5 (2) i Förverkandedirektivet;
- Möjligheten att förverka egendom utan koppling till fällande brottmålsdom och tillämpningsområdet för utvidgat förverkande kan utvidgas;
- Den status och makt som Asset Recovery Offices tidigare haft kan återinföras för att på så vis säkerställa att fler gränsöverskridande samarbeten sker vilket i sin tur skulle kunna leda till högre grad av lagföring av multinationell brottslighet;
- Öka kravet både vad gäller när systematiska finansiella utredningar ska inledas och när de ska utföras efter en fällande dom;

[6] EU-kommissionen, Ref. Ares(2021)1720625-09/03/2021.

- Införa en skyldighet för medlemsstaterna att ge Asset Recovery Offices direkta tillgångar till en miniminivå av data eller databaser inom varje medlemsstat (t.ex. fastighets-, fordons-, bolags-, belastnings-, sjö- och flygregister) för att därigenom underlätta arbetet med att identifiera och spåra brottsvinster och hjälpmedel som använts vid brott.
- Introducera högre krav på att förverkad egendom används för att kompensera brottsoffer för deras skada samt att förverkad egendom i större utsträckning används till allmännyttiga och sociala ändamål;

Det är emellertid svårt att redan i det här läget ta höjd för att eventuell ny unionslagstiftning ökar kraven på medlemsstaternas lagstiftning i linje med de ovan beskrivna punkterna.

10.4 Förverkandekonventionerna

10.4.1 Allmänt om de båda förverkandekonventionerna

Redan år 1990 öppnades Europarådets första konvention om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott (ETS nr 141, i det följande benämnd 1990 års förverkandekonvention). Sverige undertecknade och ratificerade konventionen som för svensk del trädde i kraft den 1 november 1996.[7] Syftet med konventionen var att underlätta det internationella samarbetet vid förverkande av brottsvinster. Till skillnad från tidigare internationella konventioner, som behandlat verkställighet av slutliga avgöranden, innehåller 1990 års konvention bestämmelser om internationellt samarbete under alla stadier av förfarandet, dvs. från förundersökningsskedet fram till dess det finns ett slutligt beslut om förverkande.[8] Genom konventionen åtog sig parterna särskilt att kriminalisera penningtvätt samt att förverka föremål som använts som hjälpmedel vid brott och vinning av brott (eller egendom motsvarande värdet av sådan vinning).

Med tiden uppstod behov av mer långtgående åtgärder för att motverka den organiserade brottsligheten. Inom Europarådet utarbe-

[7] Prop. 1995/96:49, bet. 1995/96:JuU10, rskr. 1995/96:59, SÖ 1996:19.
[8] Prop. 1995/96:49 s. 5.

tades därför en ny konvention, som i stora delar bygger på men också är en vidareutveckling av konventionen från 1990. Den nya konventionen, Europarådets konvention av den 16 maj 2005 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott och om finansiering av terrorism (CETS nr 198, i följande benämnd Förverkandekonventionen), innehåller dock i vissa delar mer långtgående åtgärder än 1990 års förverkandekonvention.

Förverkandekonventionen öppnades för undertecknande i Warszawa den 16 maj 2005 och trädde i kraft den 1 maj 2008 sedan sex länder, varav fyra medlemsstater, ratificerat den. I nuläget (17 november 2021) har 37 länder ratificerat konventionen.[9] Därutöver har fem länder samt Europeiska unionen undertecknat konventionen utan efterföljande ratifikation. Sverige undertecknade konventionen den 16 maj 2005 och ratificerade konventionen den 23 juni 2014.

Syftet med förverkandekonventionen är i huvudsak att bekämpa allvarlig brottslighet genom att beröva brottslingar vinningen av och hjälpmedel som använts vid brott. Förverkandekonventionen var det första internationella avtalet som innehöll en reglering av frågor om förebyggande och kontroll av såväl penningtvätt som terrorismfinansiering.[10]

Konventionen innehåller 56 artiklar fördelade på sju kapitel. I ingressen anges att det finns behov av att vidta gemensamma brottsbekämpande åtgärder för att skydda samhället. Kampen mot allvarliga brott, som har blivit ett allt större internationellt problem, kräver ett utnyttjande av moderna och effektiva metoder på internationell nivå. En av dessa metoder anges vara att beröva brottslingar vinningen av och hjälpmedel som använts vid brott. För att nå detta mål måste ett väl fungerande system för internationellt samarbete upprättas.

I Förverkandekonventionens ingress erinras om 1990 års konvention, om FN:s resolution om hot mot internationell fred och säkerhet förorsakat av terroristhandlingar, samt om FN:s konvention om bekämpande av finansiering av terrorism (som ålägger parterna att förklara att finansiering av terrorism är en brottslig verksamhet).

Till Förverkandekonventionen har utarbetats en förklarande-rapport, Explanatory Report to the Council of Europe Convention

[9] www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=198 (2021-11-17).
[10] Sammanfattning om CETS no. 198, se www.coe.intTreaty/EN/Summaries/Html/198.htm (2021-11-17).

on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism (CETS No. 198). Förklaranderapporten är vägledande vid tolkningen av konventionen.

En genomgång av konventionens bestämmelser finns i betänkandet Penningtvätt – kriminalisering, förverkande och dispositionsförbud (SOU 2012:12). Betänkandet avgavs av 2010 års penningtvättsutredning som hade i uppdrag bl.a. att överväga om Sverige skulle tillträda Förverkandekonvention. Den nämnda utredningens förslag var att Sverige skulle tillträda konventionen efter att ett antal lagändringar genomförts för att säkerställa att svensk rätt var förenlig med konventionen. Regeringen och sedermera även Riksdagen instämde i utredningens förslag.[11] Sverige ratificerade konventionen den 23 juni 2014.

10.4.2 Uppföljning av Sveriges ratificering av Förverkandekonventionen

För att säkerställa att de stater som tillträtt Förverkandekonventionen uppfyller de åtaganden som anges i denna genomför Europarådet kontinuerligt uppföljningar av ländernas lagstiftning. Vid partskonferensen som hölls i november 2017 enades parterna bl.a. om formerna för ett särskilt granskningsarbete som skulle löpa de närmaste två åren (en s.k. horisontell granskning).

Den första granskningen, år 2018, avsåg bl.a. artikel 25.2 och 25.3 i konventionen. I artiklarna finns regler om hur fördelningen av förverkad egendom ska ske. Artikel 25 har följande lydelse:

> **Artikel 25 – Förverkad egendom**
>
> 1. Egendom som en part förverkat enligt artiklarna 23 och 24 i denna konvention, ska disponeras av den parten enligt dess nationella lagstiftning och administrativa förfaranden.
>
> 2. När parter handlar på framställning av en annan part enligt artiklarna 23 och 24 i denna konvention, ska de i den mån deras nationella lagstiftning medger det och på begäran i första hand överväga att lämna tillbaka den förverkade egendomen till den ansökande parten så att denna kan lämna kompensation till brottsoffren eller lämna tillbaka egendomen till dess rättmätiga ägare.

[11] Prop. 2013/14:121, s. 97f., bet. 2013/14:JuU25 och rskr. 2013/14:253.

> 3. När en part handlar på framställning av en annan part enligt artiklarna 23 och 24 i denna konvention, kan den särskilt överväga att sluta avtal eller arrangemang för att regelmässigt eller från fall till fall dela sådan egendom med andra parter enligt dess nationella lagstiftning eller administrativa förfaranden.

En uppföljning av de parter som inte godkändes fullt ut 2018 – däribland Sverige – medförde att dessa granskades inom ramen för en granskning 2019 med kompletterande frågor. Eftersom Sverige inte heller ansågs leva upp till konventionsåtagandena i samband med 2019 års partskonferens beslutades att Sverige och några ytterligare stater skulle bli föremål för ytterligare granskning 2020. Vid 2020 års konferens ansåg partskonferensen att Sverige fortfarande inte lever upp till kraven i artiklarna 25.2 och 25.3 i konventionen.

Artikel 25 var ny i förhållande till 1990 års Förverkandekonvention. Som framgår ovan följer det av artikel 25.1 att den part (konventionsstat) som har förverkat egendom (enligt artiklarna 23 och 24 i konvention) ska disponera egendomen enligt partens nationella lagstiftning och administrativa förfaranden. Grundtanken bakom bestämmelsen är att förverkad egendom ska vara kvar hos den part där egendomen har anträffats. En annan konventionsstat kan dock begära att egendomen ska överlämnas till den staten. Om så sker ska staten som har egendomen, enligt artikel 25.2, överväga att lämna tillbaka den förverkade egendomen till den begärande parten så att den staten kan lämna kompensation till brottsoffren eller lämna tillbaka egendomen till dess rättmätiga ägare. Det följer dock av förklaranderapporten att det är upp till den part som har egendomen att avgöra om den är villig att överföra (hela eller del av) detta utbyte till en annan part.[12]

En konventionsstat kan även, enligt artikel 25.3, överväga att sluta avtal eller annat arrangemang med andra konventionsstater för att regelmässigt eller från fall till fall dela förverkad egendom enligt staternas nationella lagstiftning eller administrativa förfaranden.

Inför Sveriges ratificering av Förverkandekonventionen gjordes bedömningen att svensk lag uppfyllde de krav som artikel 25 i konventionen ställde upp.[13] Den bedömningen gjordes mot följande bakgrund. Artikel 25 är inte tvingande för konventionsstaterna. Av

[12] Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism (CETS No. 198) p. 192.
[13] Se SOU 2012:12 s. 409 samt prop. 2013/14:121, avsnitt 10.

36 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (internationella verkställighetslagen)[14] följer att penningbelopp eller annan egendom som förklaras förverkad med stöd av lagen ska tillfalla svenska staten. Av regleringen följer vidare att om ett föremål har förverkats, kan regeringen förordna att föremålet ska överlämnas till en främmande stat. Det är alltså enligt svensk rätt möjligt att i det enskilda fallet överlämna förverkad egendom till en annan stat som begär det.

10.4.3 Europarådets invändningar mot den svenska implementeringen

Under utvärderingen har de svenska myndigheterna upplyst Europarådet om att det av svenska lagstiftningen följer att pengar eller andra tillgångar som har förverkats som huvudregel tillfaller svenska staten samt att den svenska regeringen har möjlighet att prioritera ersättning till brottsoffer och återlämnande av egendom till dess rättmätiga ägare framför att låta staten tillgodogöra sig egendomen. Detta följer av hur 36 § internationella verkställighetslagen i praktiken tillämpas. Bestämmelsen har följande lydelse:

> Egendom eller dess värde som förverkats med stöd av denna lag tillfaller staten. Regeringen får på begäran av den stat som gjort framställningen om verkställighet av förverkandebeslutet förordna att egendomen eller dess värde helt eller delvis skall överlämnas till den staten.
>
> Böter som bestämts enligt denna lag får inte förvandlas.

Europarådet har dock invänt att bestämmelsen inte har någon passus som uttryckligen anger att den ska tillämpas på det sätt som de svenska myndigheterna har angett. Europarådet har därför vidhållit slutsatsen att den svenska lagstiftningen inte uppfyller kraven i artikel 25.3 i konventionen. Det förhållandet att Sverige i och för sig torde uppfylla kraven i konventionen i förhållande till EU:s medlemsstater genom artikel 30 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande har vidare bedömts sakna betydelse eftersom det finns konventionsstater som inte är medlemmar i EU.

[14] Se bestämmelsens fullständiga lydelse strax nedan. För senaste ändringen av 36 § internationella verkställighetslagen se prop. 1999/2000:61, bet. 1999/2000:JuU19, rskr. 1999/2000:216.

Europarådet har även ifrågasatt om den svenska lagstiftningen innebär att det finns möjlighet för Sverige att ingå överenskommelser med andra länder om att dela egendom på regelbunden basis eller enbart från fall till fall. I den delen har svenska myndigheter angett att myndigheterna i landet inte har någon självständig kompetens att ingå överenskommelser med andra stater om att dela förverkad egendom. Regeringen kan dock, med stöd av bestämmelserna i regeringsformen, på begäran av annan stat besluta att förverkad egendom ska lämnas ut. Regeringen kan även ingå överenskommelser med andra stater om regelbundet utbyte av förverkad egendom. Sverige har vidare antagit internationella konventioner på området som innebär att egendom kan delas mellan stater, bl.a. FN:s konvention av den 31 oktober 2003 mot korruption (UNCAC) och den internationella konventionen av den 9 december 1999 för att motverka finansiering av terrorism. Sverige har även ingått bilaterala avtal om ömsesidigt erkännande med flera andra stater, bl.a. Storbritannien, Australien och Kanada. Sverige är dessutom bunden av bilaterala avtal inom EU.

Sverige har i svar till Europarådet även upplyst om att det av 5 kap. 11 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål under rubriken ”Delning av förverkad egendom mellan stater” följer:

> Regeringen får besluta att egendom eller dess värde som förverkats genom ett svenskt avgörande som vunnit laga kraft helt eller delvis skall överlämnas till en annan stat som under förundersökning eller rättegång har lämnat Sverige sådan rättslig hjälp som avses i denna lag eller som på annat sätt har lämnat information eller bistånd som har haft betydelse för utredningen om brottet.
>
> I 36 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom finns bestämmelser om överlämnande till annan stat av egendom som förverkats genom ett utländskt avgörande.

Europarådet kom vid sin granskning fram till slutsatsen att Sverige förvisso har en allmän norm som ger regeringen makten att från fall till fall besluta om förverkad egendom ska lämnas tillbaka eller inte till en stat som begär det. Det finns dock ingen mekanism/lagstiftning som binder eller förpliktar myndigheterna att lämna tillbaka förverkad egendom och samtidigt ger prioritet åt brottsoffrets anspråk på kompensation. Europarådet har därför rekommenderat Sverige att anta lagstiftning eller vidta andra åtgärder för att säker-

ställa att tillgångar kan delas med andra stater i nu nämnt syfte. Sverige har även rekommenderats att vidta lagstiftnings- eller andra åtgärder för att klargöra myndigheternas kompetens att förhandla och ingå avtal som särskilt tar sikte på att överlämna tillgångar till alla konventionsstater.

10.5 Överväganden

10.5.1 Behov av lagändringar

Vår bedömning: Det är angeläget att svensk lagstiftning står i överensstämmelse med de internationella konventioner som Sverige har åtagit sig att följa. När Europarådet nu har ifrågasatt om svensk lagstiftning fullt ut uppfyller de krav som ställs enligt Förverkandekonventionen finns behov av att på nytt se över den svenska lagstiftningen och överväga om förändringar bör ske.

När Sverige undertecknar och ratificerar en internationell konvention eller överenskommelse är avsikten att därefter lojalt uppfylla de krav och åligganden som följer av konventionen eller överenskommelsen.

I samband med att Sverige skulle tillträda Förverkandekonventionen gjordes bedömningen att den svenska lagstiftningen uppfyllde de krav som konventionen ställde i artikel 25 och att inga lagändringar behövde göras med anledning av den bestämmelsen. Europarådet har vid den utvärdering som har beskrivits ovan kommit fram till slutsatsen att den svenska lagstiftningen inte fullt ut uppfyller alla krav som följer av konventionen. Det finns därför behov av att återigen se över och, om så finnes nödvändigt, förtydliga vad som ska gälla om egendom förverkas i Sverige, men brottsoffret eller egendomens ägare finns i annat land och har behov av kompensation eller önskar få egendomen återlämnad.

Europarådet har anmärkt på två förhållanden i den svenska implementeringen där rådet menar att Sverige inte fullt ut uppfyller konventionens krav. För det första handlar det om vilket lagstöd som i det här avseendet ger den svenska regeringen mandat att ingå avtal med andra stater. För det andra finns ett behov av att överväga om det bör klargöras att egendom som förverkats här i landet ska över-

lämnas till annan stat som begär det i syfte att kompensera brottsoffret. De överväganden som vi gör i det här sammanhanget begränsas därför till de nu nämnda frågorna.

10.5.2 Frågan om regeringens kompetens

Vårt förslag: Det saknas behov av lagstiftning som innebär att regeringen kan ingå avtal med andra stater. Att regeringen har den kompetensen följer av 10 kap. 1 § regeringsformen.

Den första frågan som bör övervägas är om det behöver klargöras i lag, närmare bestämt i 36 § internationella verkställighetslagen, att regeringen har mandat att ingå avtal med andra stater. Vår bedömning är att ett sådant förtydligande inte behövs i internationella verkställighetslagen. Det beror på att ett sådant mandat redan följer av regeringsformen.

Regeringens behörighet att ingå internationella överenskommelser följer av 10 kap. regeringsformen. Av 10 kap. 1 § framgår att överenskommelser med andra stater eller med mellanfolkliga organisationer ingås av regeringen samt av 10 kap. 2 § att regeringen får ge en förvaltningsmyndighet i uppdrag att ingå en internationell överenskommelse i en fråga som inte kräver riksdagens eller Utrikesnämndens medverkan. I vilka avseenden riksdagens eller Utrikesnämndens medverkan krävs när regeringen ingår sådana överenskommelser klargörs sedan av ytterligare bestämmelser i 10 kap. regeringsformen. Sådan medverkan krävs bl.a. när överenskommelsen förutsätter att en lag ändras eller upphävs eller att en ny lag stiftas eller om den annars gäller ett ämne som riksdagen ska besluta om.

Det är utredningens bedömning att ett avtal med en annan stat om att egendom som förverkats här i riket ska överlämnas till annan stat för att kompensera brottsoffer i den andra staten inte är en sådan överenskommelse som kräver riksdagens godkännande. Inte heller krävs Utrikesnämndens medverkan vid ingående av den typ av avtal som nu avses.

Sammantaget innebär det att den svenska regeringen enligt grundlag kan ingå avtal med annan stat på det sätt som anges i artikel 25.3 i Förverkandekonventionen. Regeringen kan även, om den finner det lämpligt, ge förvaltningsmyndighet i uppdrag att ingå sådana avtal

med annan stat antingen i ett enskilt fall eller på regelbunden basis. Det krävs alltså inte någon ändring av regeringsformen eller annan svensk lag för att de förpliktelser som Sverige har åtagit sig att i det här avseendet följa enligt Förverkandekonventionen lojalt ska uppfyllas.

10.5.3 Förtydligande av om egendom som förverkats inom riket ska överlämnas till annan stat

Vårt förslag: Regleringen i 36 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdomar ska förtydligas. Av paragrafen ska det klart framgå att utgångspunkten är att förverkad egendom ska överlämnas till annan stat som begär det om syftet är att kompensera brottsoffret för en uppkommen skada eller se till att egendom kan återställas till dess rättmätiga ägare. Om det finns särskilda skäl som talar emot att egendomen överlämnas till annan stat ska dock ansökan kunna vägras.

Den andra frågan som vi i det här avseendet ska överväga är om det finns ett behov av att klargöra att egendom som förverkats här i landet ska överlämnas till annan stat som begär det i syfte att kompensera brottsoffret för en uppkommen skada eller se till att egendom kan återställas till dess rättmätiga ägare. Genom redovisningen ovan följer att det svenska regelverket redan tillämpas på det viset. Även om detta alltså är en gällande praxis vore det, mot bakgrund av att regelverket då blir mer överskådligt och förutsebart, lämpligt att detta framgår klart direkt av lagtexten. Det gäller också med beaktande av att artikel 25.3 i Förverkandekonventionen inte är tvingande för medlemsstaterna. Vårt förslag är därför att det görs ett tillägg i 36 § internationella verkställighetslagen som anger att förverkad egendom ska överlämnas till annan stat som begär det för att kompensera brottsoffret för en uppkommen skada eller för att se till att egendom återställs till dess rättmätiga ägare.

Det kan dock uppstå situationer då det inte framstår som lämpligt att egendom flyttas till annan stat, t.ex. om det även finns brottsoffer i Sverige som begär ersättning ur den förverkade egendomen. Det skulle även kunna vara så att den förverkade egendomen utgör ett kulturhistoriskt föremål som inte bör överlämnas till annat land (för

den typen av egendom finns dessutom undantag enligt Förverkandedirektivet). Slutligen kan det finnas en tredje man här i landet som gör anspråk på egendomen. Ett överlämnande till annan stat riskerar i sådant fall att inskränka tredje mans rätt att hävda sin rätt till egendom. Det bör därför framgå av bestämmelsen att den främmande statens begäran kan avslås om det finns särskilda skäl som talar emot att överlämnande sker.

Avsikten med den föreslagna lagändringen är inte att förändra förfarandet i det här avseendet utan att kodifiera den praxis som redan råder. Den föreslagna lösningen är även förenlig med hur den här frågan har lösts inom EU. Lösningen ligger även i linje med vissa av de övriga förslag som utredningen presenterar som syftar till att brottsoffret ska få ersättning för sin skada ur förverkad egendom.

11 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

11.1 Ikraftträdande

Vårt förslag: Lagändringarna ska träda i kraft 1 juli 2023.

Det är angeläget att de brottsbekämpande myndigheterna har effektiva verktyg för att omhänderta och förverka brottsvinster. Av våra förslag är det framför allt regleringen om självständigt förverkande av brottsvinster som innebär ett nytt verktyg för myndigheterna och det kan förutses innebära utökade möjligheter att förverka brottsvinster. Vi tror dock att även förslagen i övrigt, som syftar till att tydliggöra och förenkla vid tillämpningen, kan leda till att regleringen blir mer effektiv och att brottsvinster därmed kan förverkas i större omfattning än nu. Den nya förverkanderegleringen bör därför träda i kraft så snart som möjligt. Med hänsyn till den tid som kan beräknas gå åt för remissförfarandet, beredningen inom Regeringskansliet och riksdagsbehandlingen är det rimligt att anta de nya bestämmelserna kan träda i kraft den 1 januari 2023. Vi föreslår därför detta datum för ikraftträdande för samtliga våra förslag.

11.2 Övergångsbestämmelser

Vår bedömning: Det behövs inga särskilda övergångsbestämmelser i förhållande till redan existerande förverkandeformer i det nya 36 kap. brottsbalken. Reglerna om självständigt förverkande i förslaget till nytt 36 kap. brottsbalken kan tillämpas också i relation till egendom som härrör från icke närmare specificerad brottslighet, även sådan brottslig verksamhet som ägt rum i tiden före ikraftträdandet.

Av 2 kap. 10 § regeringsformen följer att ingen får dömas till straff eller annan brottspåföljd för en gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den begicks och att det inte heller får dömas till svårare brottspåföljd för gärningen än den som var föreskriven då gärningen begicks. Av bestämmelsen framgår att detsamma – dvs. att en svårare sanktion inte får föreskrivas än den som var föreskriven – ska gälla för förverkande och annan särskild rättsverkan av brott (jfr 1 kap. 8 § som anger att ett brott, förutom påföljd kan föranleda förverkande av egendom, företagsbot eller annan särskild rättsverkan samt skyldighet att betala skadestånd). Detta följer även av grunderna för 5 § i brottsbalkens promulgationslag.

Av det sagda följer att när förverkandet är kopplat till ett visst konkret brott, så gäller också utan särskilda övergångsbestämmelser att de nya bestämmelserna får tillämpas bara om det aktuella brottet har begåtts efter ikraftträdandet. Det nu sagda är tillämpligt i förhållande till alla de utredningens förslag som avser nu gällande förverkandeformer som bygger på att ett brott har begåtts, inklusive utvidgat förverkande där förverkandet anses utgöra en särskild rättsverkan av det förverkandeutlösande brottet och detta brott därför också anses sätta gränserna för när de nya reglerna kan tillämpas (se prop. 2015/16:155 s. 37 med vidare hänvisningar till tidigare lagstiftningsärenden). Vid utvidgat förverkande kan alltså den bakomliggande brottsligheten ligga i tiden före ikraftträdandet så länge det förverkandeutlösande brottet har begåtts i tiden därefter.

När det gäller förslagen till självständigt förverkande av brottsvinster är emellertid situationen mer komplicerad. Det beror på att det där överhuvudtaget inte finns något konkret brott som förverkandet kopplas till. I stället kopplas förverkandet till att det visas att gärningsmannens egendom inte kan vara upparbetad annat än genom brottslig verksamhet, dvs. att den härrör från brottslig verksamhet.

En möjlig läsning av 2 kap. 10 § regeringsformen är onekligen att den hindrar ett införande av självständigt förverkande avseende egendom som härrör från brottslig verksamhet begången före ikraftträdandet av de nya reglerna. Detta skulle då motiveras med att regeringsformen uttryckligen utpekar förverkande och att det vid självständigt förverkande inte – såsom vid utvidgat förverkande –

finns något förverkandeutlösande brott som ligger efter ikraftträdandet och som förverkandet kan kopplas till.[1]

Även om en sådan läsning kan tyckas rak och naturlig så är vår bedömning att regeringsformen inte hindrar att självständigt förverkande på nyss beskrivet sätt avser egendom som härrör från brottslig verksamhet begången före ikraftträdandet av de nya reglerna.

Det beror inte på att man – såsom vid det utvidgade förverkandet – kan koppla åtgärden till någon gärning eller annan disposition som vidtas av förverkandesubjektet efter ikraftträdandet, utan på att ett förverkande av det slag som här diskuteras är så frikopplat från en viss konkret brottslig gärning att regeringsformens bestämmelse om förbud mot svårare brottspåföljd och svårare förverkande än vad som var föreskrivet när gärningen begicks inte kan anses vara tillämplig på förverkandeformen.

Man kan uttrycka det så att regeringsformens förbud konsekvent tar sikte på särskild rättsverkan av brott, dvs. följderna av en viss konkret gärning: man får inte dömas till straff eller brottspåföljd för en gärning, till en svårare brottspåföljd för gärningen eller till en svårare förverkandesanktion för gärningen än den som var föreskriven vid tidpunkten för gärningen. Bestämmelsen i 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen kan emellertid inte anses reglera den situationen att staten mer allmänt – dvs. utan koppling till ett visst konkret brott – ingriper i förmögenhetsförhållanden som, med tillämpning av ett visst givet beviskrav, kan bedömas bottna i brottslig verksamhet. Självständigt förverkandet utgör alltså inte en rättsverkan knutet till en viss brottslig gärning, utan bygger på en allmän bedömning av att egendomen inte kan vara åtkommen på annat sätt än genom en inte närmare preciserad brottslighet. Och syftet är att tillse att det förmögenhetsläge som har orsakats genom brottslig verksamhet inte ska bestå. Det självständiga förverkandet får därmed en delvis annan karaktär än övriga förverkandeformer. Det självständiga förverkandet kan kort sagt inte anses utgöra en särskild rättsverkan av brott i den mening som avses i 2 kap. 10 § regeringsformen.

Till en motsvarande slutsats – slutsatsen bygger naturligtvis på den tyska grundlagen och inte på regeringsformen – har bl.a. den tyska författningsdomstolen, Bundesverfassungsgericht, kommit. Se framför allt Bundesverfassungsgericht, Beschluss vom 10.2.2021 – 2 BvL

[1] Denna slutsats ligger nära till hands om man rakt av tillämpar de tankar som kom till uttryck vid införandet av det utvidgade förverkandet.

8/19 som gällde § 76 (2) Strafgesetzbuch, men som måste anses omfatta hela paragrafen.[2]

Det är vidare svårt att se att den föreslagna ordningen skulle stå i strid med Europakonventionen (jfr bl.a. Europadomstolens domar i bl.a. Gogitidze and others v. Georgia, 12 May 2015 och Balsamo v. San Marino, 8 October 2019, båda med vidare hänvisningar).

Även om en tillämpning av reglerna om självständigt förverkande i relation till egendom som härrör från brottslig verksamhet som ligger i tiden före reglernas ikraftträdande, inte kan anses stå i strid med 2 kap. 10 § regeringsformen, väcks den mer generella frågan om en sådan lösning bör väljas.

Vad gäller den frågan kan utredningen inte se annat än att det är rimligt att ge reglerna en, i nu diskuterad mening, retroaktiv effekt. Detta ställningstagande bygger framför allt på det förhållandet att ett förverkande av detta slag i grunden går tillbaka på att förverkandesvaranden saknar rätt till egendomen. I sammanhanget kan noteras att utredningens förslag innebär att detta ska visas eller styrkas, dvs. bevisas med det beviskrav som normalt gäller i tvistemål. Ställningstagandet bygger också på att en annan utgångspunkt skulle innebära att regleringen i praktiken inte skulle kunna tillämpas under en mycket lång tid. Liknande bedömningar har gjorts i andra länder som har infört denna typ av förverkande (jfr bl.a. vad som har sagts om situationen i Tyskland).

Med utgångspunkt i att varken regeringsformen eller Europakonventionen kan anses hindra att regleringen avseende självständigt förverkande blir tillämplig avseende egendom som härrör från brottslig verksamhet från tiden före ikraftträdandet gör utredningen bedömningen att några särskilda övergångsbestämmelser inte krävs.

För de förverkandeformer som bygger på ett konkret brott kommer tidpunkten för brottet att avgöra huruvida den nya regleringen kommer att kunna tillämpas eller ej. Likaså bedömer utredningen, i likhet med de bedömningar som gjorts i tidigare lagstiftningsärenden (se bl.a. prop. 2015/16:155), det förverkandeutlösande brottet vid utvidgat förverkande sätter gränserna för när de nya reglerna kan tillämpas. För förverkandeformer som inte bygger på ett konkret brott – det gäller förutom det självständiga förverkandet också förverk-

[2] Jfr t.ex. Maximilian Lenk i Neue Juristische Wochenschrift 2021 s. 1231 f. (Det bör dock samtidigt framhållas att Bundesverfassungsgerichts avgörande har kritiserats i den rättsliga litteraturen.)

ande av farliga föremål – kommer reglerna att kunna tillämpas från den tidpunkt de träder i kraft. Förverkande av farliga föremål liksom självständigt förverkande kommer med andra ord att förutsätta att den ifrågavarande personen äger egendomen vid ikraftträdandet eller vid den senare tidpunkt när förverkandet aktualiseras och att förutsättningarna för förverkande då är uppfyllda. Vad som är relevant i retroaktivitetshänseende i dessa fall är med andra ord att förutsättningarna för förverkande är uppfyllda efter ikraftträdandet.

Frågan om det kan anses förenligt med 2 kap. 10 § regeringsformen att låta bestämmelsen om självständigt förverkande vara tillämplig i förhållande till egendom som förvärvats före ikraftträdandet är emellertid enligt utredningen mening inte alldeles enkel. Vi är visserligen – efter att ha övervägt frågan under lång tid – relativt trygga i vår bedömning, men det förhållandet att förverkandeformen är ny och inte tidigare har bedömts gentemot regeringsformens regelverk skapar naturligen viss osäkerhet och utrymme för att göra olika bedömningar finns. I sammanhanget kan jämföras med Lagrådets uttalanden i den ovan nämnda propositionen (s. 74 med vidare hänvisningar) som visserligen avser utvidgat förverkande, men som ändå illustrerar den osäkerhet som finns när det gäller vad retroaktivitetsförbudet mer konkret innebär när det möter nya förverkandeformer.

12 Konsekvenser av förslagen

12.1 Inledning

En utredning ska enligt kommittéförordningen (1998:1474) redovisa vilka konsekvenser som förslagen i ett betänkande kan få i en rad olika avseenden. I förordningens 14 § föreskrivs att, om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda, en beräkning av dessa konsekvenser ska redovisas i betänkandet. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas. När det gäller kostnadsökningar och intäktsminskningar för det allmänna ska utredaren föreslå en finansiering. Enligt 15 § i förordningen gäller att, om förslagen i ett betänkande har betydelse för den kommunala självstyrelsen, konsekvenserna i det avseendet ska anges i betänkandet. Detsamma gäller när ett förslag har betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Om ett betänkande innehåller förslag till nya eller ändrade regler, ska – enligt 15 a § kommittéförordningen – förslagens kostnadsmässiga och andra konsekvenser anges i betänkandet. Konsekvenserna ska anges på ett sätt som motsvarar de krav på innehållet i konsekvensutredningar som finns i 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

Eftersom många av våra förslag kan genomföras självständigt utan att samtliga förslag genomförs har vi valt att inledningsvis beskriva de övergripande konsekvenserna om förslagen genomförs i dess helhet. Därefter har vi, för att underlätta läsningen och förståelsen av de olika förslagens konsekvenser, valt att behandla konse-

kvenserna av de olika delfrågorna och förslagen i olika avsnitt kopplat till vilka aktörer eller intressen som påverkas av respektive förslag. Vi inleder således med att behandla de övergripande och samhällsekonomiska konsekvenserna av förslagen i avsnitt 12.3. Därefter följer en beskrivning av konsekvenserna av förslagen kopplat till vilka som påverkas av respektive förslag i avsnitt 12.4.1–12.4.9, en sammantagen beräkning av förslagens ekonomiska konsekvenser och ett avsnitt med överväganden kring hur förslagen ska finansieras. Därefter behandlas vissa konsekvensanalyser särskilt.

12.2 Vilka berörs av förslagen?

Vår bedömning: De som främst berörs av våra förslag är

- Enskilda – såväl vuxna som barn – som 1) kan bli föremål för självständigt förverkande av brottsvinster, 2) misstänks och åtalas för brott där det förekommer egendom som kan bli föremål för en förverkandetalan, eller 3) på andra grunder kan bli föremål för en förverkandetalan, antingen som förverkandesubjekt eller i egenskap av tredje man,
- Företag,
- Brottsoffer,
- Polismyndigheten,
- Åklagarmyndigheten,
- Ekobrottsmyndigheten,
- Sveriges domstolar,
- Skatteverket, och
- Justitiekanslern.

De förslag till förändringar av förverkandelagstiftningen som utredningen lägger fram kommer få återverkningar på annan lagstiftning. Ändringar i regelverket kommer således få följdverkningar inom många olika områden i samhället. Nedan listas några av de aktörer som kommer att beröras av förslagen som lämnas i detta betänkande.

Hur dessa aktörer kommer att påverkas utvecklar vi särskilt i de avsnitt där respektive förslag behandlas.

Utredningens förslag berör personer – såväl vuxna som barn – som kan bli föremål för en talan om förverkande i egenskap av förverkandesubjekt eller som tredje man. Det är bl.a. fråga om personer som misstänks och åtalas för brott där det förekommer egendom som kan bli föremål för en förverkandetalan, men även personer som utsatts för brott. Eftersom en förverkandetalan även kan riktas mot företag kan även företag beröras av förslagen till en ny förverkanderegelring. Likaså berör förslagen om införandet av rättssäkerhetsgarantier och möjligheterna att i såväl mål om förverkande som vid talan om företagsbot att ha rätt till en offentlig försvarare både företag och enskilda.

Våra förslag kommer att påverka de företag som är parter i mål om företagsbot eller förverkande. Dessa företag kan vara verksamma i samtliga förekommande branscher och kan vara såväl stora som små företag. Förslagen påverkar även förutsättningarna för brottsoffer – såväl enskilda som det allmänna (t.ex. staten) – att få kompensation för exempelvis skador de förorsakats genom brott.

Förslagen kommer att påverka Sveriges domstolar, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket och Justitiekanslern.

12.3 Övergripande konsekvenser av förslagen

Förslagen syftar till att skapa en modernare och effektivare förverkandelagstiftning. Regelverket kommer med utredningens förslag att bli tydligare och enklare att tillämpa och förväntas också bli mer rättssäkert.

Förverkandeförfarandet ska genom förslagen bli mer effektivt. I det ligger att förfarandet ska bli mer verkningsfullt, dvs. att brottsvinster förverkas i högre utsträckning än nu. Samtidigt måste de grundläggande kraven på rättssäkerhet upprätthållas. Processen ska vara förutsebar för parterna och parterna ska kunna få befogade invändningar prövade. Att det finns tydliga regler som tar sikte på hur en förverkandeprocess som riktas mot barn ska föras och att regelverket också syftar till att barn inte ska kunna utnyttjas för kriminella syften tillgodoser principen om barnets bästa.

Vissa förtydliganden görs också i lagstiftningen om internationellt rättsligt samarbete. Dessa innebär att egendom som förverkats inom riket ska överlämnas till annan stat. Det förslaget, liksom utredningens förslag om att tillämpningsområdet för sakförverkande ska utvidgas samt möjligheterna för tredje man att komma till tals i förverkandeprocessen tillgodoser intresset av att lagstiftningen kan leva upp till Sveriges EU-rättsliga och övriga internationella åtaganden.

Förslagen kan antas leda till en rad positiva konsekvenser. Förslagen om regelförenkling och kodifiering av praxis kommer att innebära att det blir enklare att förstå regelverket. Att förverkandeförfarandet blir mer transparent – bl.a. genom att tredjemansskyddet blir tydligt lagfäst – kan också leda till positiva effekter som att systemet uppfattas som mer rättssäkert och förutsebart, vilket i sin tur kan leda till färre överklaganden.

En annan konsekvens av att regelverket förenklas är att tillämpningen kan förväntas öka. Ett framgångsrikt utnyttjande av möjligheterna till förverkande kan förväntas innebära ökade intäkter till staten. Att brottsvinster förverkas i högre utsträckning kan också bidra till att medborgarnas förtroende för myndigheternas brottsbekämpande arbete stärks. Brott ska inte löna sig.

Utredningen lämnar också förslag som förväntas leda till att rättssäkerheten för de företag som kan bli föremål för en talan om företagsbot stärks.

12.4 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: Om våra förslag genomförs kommer de att medföra ökade kostnader för staten. De ökade kostnaderna kommer främst att belasta Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Sveriges Domstolar, anslaget Rättsliga biträden m.m. samt vissa förvaltningsmyndigheter. Kostnaderna kan beräknas till sammanlagt 115 000 000 kronor per år.

De föreslagna förändringarna kan inte genomföras utan att ekonomiska tillskott tillförs till Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Sveriges Domstolar, Skatteverket och anslaget Rättsliga biträden m.m. Finansieringen av våra förslag bör ske inom ramen för eventuellt reformutrymme på stadsbudgeten.

Vissa förslag väntas leda till att egendom förverkas i högre utsträckning och därmed ett ökat förverkanderesultat och större intäkter för staten som följd. Förslagen bedöms totalt sett att få en positiv samhällsekonomisk effekt eftersom den samhällsekonomiska nyttan av förslagen förväntas överstiga den samhällsekonomiska kostnaden.

12.4.1 Inledning

Om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda ska en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt ska dessa redovisas. När det gäller kostnadsökningar eller intäktsminskningar för staten, kommuner eller regioner ska utredningen föreslå en finansiering.

Vi har lämnat en rad förslag som är av väldigt olika karaktär. En del förslag har till syfte att kodifiera praxis, förtydliga, regelförenkla och modernisera regelverket. Några förslag innebär att nya möjligheter att förverka brottsvinster införs. Andra förslag innebär ändringar av förfaranderegler eller andra processuella regler. Förslagen förväntas effektivisera och i praktiken öka möjligheterna att förverka brottsvinster men även annan egendom. Ett modernt regelverk kan bidra till en ökad användning av förverkandesanktionen hos de brottsbekämpande myndigheterna vilket i sin tur kommer att leda till ökade intäkter till staten när det gäller förverkande av brottsvinster. En ökad användning av regelverket kan i viss mån öka arbetsinsatserna för de brottsbekämpande myndigheterna och därmed deras kostnader.

I avsnitt 12.4.2–12.4.3 redovisas en översikt av vilka förslag som kan förväntas medföra ökade intäkter till staten samt engångsvisa införandekostnader och ökade och minskade årliga kostnader för myndigheter. Vi bedömer inte att något av förslagen leder till minskade intäkter för staten.

Avsnitt 12.4.4–12.4.10 innehåller en redovisning av hur Sveriges domstolar, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Tullverket, Skatteverket och övriga förvaltningsmyndigheter förväntas påverkas. Därefter behandlas frå-

gan om förslagens ekonomiska påverkan på anslaget för rättsliga biträden m.m. I avsnitt 12.4.12 redovisas en sammantagen bedömning av de ekonomiska konsekvenserna och i avsnitt 12.4.13 redovisas vi vår bedömning om hur förslagen kan finansieras. De övriga konsekvenser förslagen kan antas medföra i olika hänseenden redovisas därefter i avsnitt 12.5–12.10.

12.4.2 Förslag som förväntas medföra ökade intäkter till staten och minskade samhällsekonomiska kostnader

Med anledning av våra förslag kan det antas att de brottsbekämpande myndigheternas förverkanderesultat kommer att öka. Dels genom att regelverket förenklas och förtydligas, dels genom att möjligheterna att säkra brottsvinster förstärks genom förslaget till nytt generellt tvångsmedel (penningbeslag), dels genom att vi föreslår att den nya förverkandeformen självständigt förverkande av brottsvinster införs. Det är av naturliga skäl svårt att beräkna eller uppskatta det konkreta resultatet eftersom många av förslagen är relativt genomgripande. Utredningen har därför valt att avstå från att försöka uppskatta några belopp. Utredningen vill emellertid betona att utfallet av reformen i inte obetydlig utsträckning är beroende av vilka resurser som tillförs de brottsutredande myndigheterna för att hantera det självständiga förverkandet.

Utredningen bedömer under alla omständigheter att följande förslag kommer att leda till ett ökat förverkanderesultat.

- En ny förverkandeform – självständigt förverkande av brottsvinster – införs.
- Ett nytt 36 kapitel införs i brottsbalken som innebär att regelverket blir enklare och tydligare.
- Möjligheterna till utvidgat förverkande ökas något.
- Frågan om förverkande av brottsvinster ska i många fall inte längre vara sekundär i fall där vinsten motsvarar skada för enskild.
- Tillämpningsområdet för sakförverkande ska utvidgas.
- Möjligheten att underlåta förverkande begränsas genom att det krävs att det skulle vara uppenbart oskäligt.

Det är vidare vår bedömning att drivkraften att begå brott i någon mån kan förväntas minska genom våra förslag till ny förverkandelagstiftning. Brott ska inte löna sig. Genom att minska incitamenten att begå brott kan de samhällsekonomiska kostnaderna för brottslighet minska. Utredningen har valt att avstå från att försöka uppskatta dessa samhällsvinster till något belopp.

12.4.3 Förslagen medför vissa införandekostnader för staten

Inledning

Engångsvisa införandekostnader är inte annat än förväntade i samband med en övergripande översyn av ett så stort och omfattande regelverk som 36 kap. brottsbalken. Dessa kostnader måste vägas mot de positiva effekterna på sikt i form av ett effektivare och mer rättssäkert förverkandeförfarande. Bättre möjligheter att ta brottsvinster från kriminella har positiva samhällsekonomiska effekter på många områden.

Utredningen har bedömt att engångsvisa införandekostnader kommer att uppkomma inom flera områden, nämligen författningsarbete hos myndigheterna, uppdatering av intern och extern information och uppdateringar av IT-system. Kostnadsökningarna kommer i huvudsak att träffa de brottsbekämpande myndigheterna (Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten) men i viss mån även Sveriges domstolar (tingsrätterna, hovrätterna och Högsta domstolen) och Skatteverket. Vad utredningen närmast har att ta ställning till är om eventuella kostnader kan hanteras inom ramen för det löpande förvaltningsarbetet och nuvarande anslagstilldelning eller om myndigheterna behöver tillföras resurser.

Författningsarbete samt uppdatering av intern och extern information

Utredningens förslag kommer att föranleda de brottsbekämpande myndigheterna att justera sina föreskrifter, samt uppdatera interna och externa webbsidor, handböcker samt styrande dokument där frågor om förverkande berörs. En rimlig konsekvens av förslagen är

därför att författningar behöver justeras och att information som nämnts ovan måste ses över och eventuellt kompletteras.

Även om de genomgripande förslag som utredningen lämnar kan innebära att myndigheternas författningar kan behöva justeras och kompletteras liksom att webbsidor, handböcker, styrande dokument och information behöver ses över måste redan i dag sådant arbete genomföras löpande för att t.ex. ange rätt årtal, anpassas och samt justeras med anledning av andra författningsändringar. Det är därför utredningens bedömning att de brottsbekämpande myndigheternas arbete med att uppdatera intern och extern information liksom det författningsarbete som förslagen förväntas ge upphov till bör kunna hanteras inom ramen för det löpande förvaltningsarbetet och nuvarande anslagstilldelning.

Utbildningsinsatser och nyrekrytering

En del av utredningens förslag innebär ändring av gällande ordning för befintliga förverkandeformer. Andra förslag innebär att nya möjligheter att ta brottsvinster från kriminella införs där särskilt förslaget om den nya förverkandesanktionen självständigt förverkande av brottsvinster bör nämnas. Förslagen är i sig inte så komplicerade att de motiverar särskilda utbildningsinsatser. Det bör här särskilt nämnas att Sveriges domstolar, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten varje år inom ramen för sin ordinarie verksamhet, kompetensutvecklar den egna personalen så att den på ett rättssäkert och effektivt sätt kan hantera ny lagstiftning. Även utbildning till följd av författningsändringar av relativt genomgripande karaktär hanteras av dessa myndigheter inom befintliga anslagsramar. Utredningen anser därför att det behov av utbildning som förslagen medför kan hanteras inom ramen för de brottsbekämpande myndigheternas och domstolarnas nuvarande anslagstilldelning.

Trots vad som nu sagts har utredningen den övergripande bilden att det kan finnas ett behov av att stärka kompetensförsörjningen hos de brottsbekämpande myndigheterna när det gäller förverkandelagstiftningen. Sådana behov kan inte sägas uppstå till följd av de förslag som utredningen nu lägger fram. I stället får kompetenshöjande insatser ses som en framgångsfaktor för att uppnå en effektiv tillämpning av regelverket. Utredningen bedömer att förver-

kandelagstiftningens fulla potential i dag inte utnyttjas. Redan med befintlig lagstiftning skulle det med största sannolikhet vara möjligt att åstadkomma ett bättre förverkanderesultat. Förverkandelagstiftningen skulle följaktligen kunna utnyttjas i en större utsträckning än vad som är fallet i dag givet att den allmänna kompetensen om hur förverkandelagstiftningen fungerar förhöjdes hos de brottsbekämpande myndigheterna. En annan väsentlig faktor i sammanhanget är de brottsbekämpande myndigheternas behov av att tillföra ny kompetens för att bättre möta ambitionen om att brott eller brottslig verksamhet inte ska löna sig.

Uppdateringar av IT-system

Som framgått av den ovanstående redogörelsen innebär merparten av utredningens förslag att regelverket avseende befintliga förverkandeformer förtydligas och förbättras. För dessa förverkandeformer bedömer utredningen att förslaget till nytt regelverk kräver uppdateringar eller ändringar i de brottsbekämpande myndigheternas eller domstolarnas IT-system men att kostnaderna för dessa ändringar inte är större än att de kan hanteras inom ramen för de brottsbekämpande myndigheternas och domstolarnas nuvarande anslagstilldelning.

Utredningen har emellertid lämnat två förslag – förslaget om självständigt förverkande av brottsvinster och förslaget om ett nytt generellt tvångsmedel, penningbeslag – som kan innebära behov av justeringar i IT-systemen.

När det gäller ovan nämnda förslag kan det särskilt anmärkas att vi föreslår att en sådan utredning ska bedrivas i linje med vad som gäller för en förundersökning. Utifrån uppgifter som vi erhållit från Polismyndigheten kan en finansiell utredning bedrivas i det befintliga utredningssystemet (DurTvå). I utredningssystemet sker även all beslagshantering. De anpassningar av utredningssystemet som kan krävas med anledning av utredningens förslag är enligt utredningen – utifrån de uppgifter vi har erhållit – i sig inte så omfattande att dessa inte kan hanteras inom befintliga anslagsramar.

Säkerhetspolisens har i underhandskontakter med utredningen förklarat att eventuella anpassningar av IT-system inte är mer omfattande än att dessa eventuella merkostnader kan hanteras inom be-

fintliga anslagsramar. Det saknas skäl för utredningen att göra en annan bedömning.

Beträffande Åklagarmyndighetens och Ekobrottsmyndighetens behov av anpassningar av utredningssystemet med anledning av utredningens förslag och de merkostnader sådant arbete kan medföra kan det inledningsvis konstateras Ekobrottsmyndigheten använder sig av Åklagarmyndighetens ärendehanteringssystem. De utvecklingskostnader som uppstår vid uppdateringar av IT-systemen kommer därför att bäras av båda myndigheterna. Utredningen kan utifrån uppgifter som erhållits från Åklagarmyndigheten konstatera att det är ytterst svårt att uppskatta hur mycket anpassningar IT-systemen som kommer att kräva. En mycket grov uppskattning ger dock vid handen att förslagen kan medföra utvecklingskostnader för IT-systemen om cirka 5 miljoner kronor som får delas lika mellan myndigheterna.

När det gäller de anpassningar av IT-systemen som fordras i förhållande till Sveriges Domstolar, har Domstolsverket i underhandskontakter med utredningen förklarat att eventuella anpassningar av IT-systemen inte är mer omfattande än att dessa eventuella merkostnader kan tas inom befintliga anslagsramar. Det saknas skäl för utredningen att göra en annan bedömning.

12.4.4 Allmänt om förslag som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för myndigheter

Utredningens förslag om att införa en ny förverkandeform innebär att flera myndigheter kommer att åläggas nya arbetsuppgifter. Även andra förslag i utredningen som berörs i följande avsnitt innebär nya arbetsgifter för myndigheter.

Införandet av en ny förverkandeform är ett reformarbete för vilket kostnaderna inte på ett säkert sätt kan beräknas förrän den förverkandeformen varit i kraft en viss tid. Det är fråga om särskilt komplexa orsakssamband som beror av en rad olika faktorer varav flera inte låter sig beräknas.

De förslag som utredningen lämnar i övrigt är av relativt genomgripande karaktär. Inte desto mindre berör dessa författningsförslag i hög utsträckning befintliga förverkandeformer och hur en process om förverkande ska få föras i domstol samt under vilka villkor en sådan utredning får bedrivas hos de brottsbekämpande myndighe-

terna. Utredningen bedömer att dessa förslag inte får någon nämnvärd ekonomisk påverkan för myndigheternas vidkommande. Dessa författningsförslag bör följaktligen kunna hanteras inom befintliga anslagsramar, med undantag för det som särskilt anges i följande avsnitt. I vissa fall berörs förslag emellertid uttryckligen där vi bedömt det som nödvändigt att tydligt ta ställning till om förslagen är kostnadsdrivande även om vår generella slutsats är att eventuella kostnadsökningar som förslagen innebär kan hanteras inom befintlig och beräknad anslagstilldelning.

12.4.5 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för Polismyndigheten m.m.

Självständigt förverkande av brottsvinster

Förslaget om att en ny förverkandeform – självständigt förverkande av brottsvinster – införs innebär att en ny ärendetyp kommer att tillföras de brottsbekämpande myndigheterna. Det är svårt att bedöma i vilken utsträckning dessa utredningar kommer att leda till prövningar i domstol och i vilken utsträckning utredningar läggs ner. Vid en grov uppskattning bedömer utredningen, bl.a. utifrån uppskattningar som gjorts av Polismyndigheten vars skattning tagit sin utgångspunkt i uppgifter om vilken egendom (t.ex. bilar, motorcyklar, klockor, kontanter och smycken) som utmätts inom samverkansinsatser som Kronofogdemyndigheten gjort tillsammans med Polisen och Tullverket, att den nya måltypen kan generera omkring cirka 600 ärenden per år, för att sedan öka successivt. Av dessa kan ungefär 500 förväntas leda till en domstolsprövning. Med beaktande av den genomsnittliga styckkostnaden för utredningen av bedrägeribrott m.m. bedömer utredningen att förslaget om att införa denna nya förverkandeform innebär årliga kostnadsökningar, enligt denna ytterst grova uppskattning, med cirka 54 miljoner kronor. I någon mån torde arbetet ersätta annat arbete som i dag utförs, men utredningen bedömer inte att denna faktor inte motiverar annat än en lätt justering av det uppskattade beloppet, ned mot 50 miljoner kronor.

Ökade möjligheter att förverka brottsvinster från unga och personer som handlat under inverkan av en allvarlig psykisk störning

Utredningen lämnar också förslag som innebär att möjligheterna att förverka brottsvinster från unga och personer som handlat under inverkan av en allvarlig psykisk störning stärks i förhållande till förverkande av brottsvinster och självständigt förverkande av brottsvinster. Som vi redan framhållit är ett förslag som det nu aktuella – som innebär att en ny ärendetyp kommer att tillföras brottsbekämpande myndigheter och de allmänna domstolarna – av sådant slag att det inte på ett säkert sätt kan beräknas vilka effekter förslaget får förrän regleringen varit i kraft en viss tid. Det är fråga om särskilt komplexa orsakssamband som beror av en rad olika faktorer varav flera inte låter sig beräknas.

En försiktig uppskattning av den ökade tillströmning av ärenden som förslagen förväntas medföra ger vid handen att ytterligare omkring 100 ärenden med bäring på det nu aktuella förslaget kan komma att initieras hos Polismyndigheten varav 80 kan antas leda till en domstolsprövning. Dessa ärenden torde, med hänsyn till att ungas ekonomiska förehavanden allmänt sett är mer begränsade än för vuxna torde Polismyndighetens styckkostnad för övriga brottsbalksbrott vara mer rättvisande för denna typ av ärenden. En ytterst grov uppskattning leder därför utredningen till slutsatsen att förslaget om att införa utökade möjligheter att förverka brottsvinster från unga och personer som handlat under inverkan av en allvarlig psykisk störning innebär årliga kostnadsökningar, enligt denna ytterst grova uppskattning, med cirka 5 miljoner kronor årligen.

Penningbeslag

Utredningen lämnar förslag om att ett nytt generellt tvångsmedel – penningbeslag – införs. Att tvångsmedelskatalogen utökas kan i sig inte förväntas leda till ökade kostnader, varken för domstolarna eller de brottsbekämpande myndigheterna. Det kan dock inte uteslutas att den möjlighet som påbjuds den som drabbas av ett penningbeslag att begära en förhandling om saken kan innebära vissa kostnadsökningar. Dessa kostnadsökningar är emellertid inte större än att de kan hanteras inom befintliga anslagsramar.

Möjligheter för målsäganden att få kompensation ur förverkade penningmedel

Vi föreslår att en ny bestämmelse införs i 36 kap. brottsbalken som klargör att rätten, om målsäganden i den rättegång där ett förverkandeyrkande prövas gör anspråk på penningmedel som härrör från brottet, i domen ska uttala sig om den enskilde har sådan rätt till förverkad egendom som krävs för att staten ska betala ut ersättningen. Samma prövning ska göras om brottet avser efterföljande hantering av målsägandens egendom, såsom t.ex. vid penningtvättsbrott. Vi föreslår också att staten, liksom i dag, ska svara för att ge ut sådan brottsvinst som har förverkats och som svarar mot anspråket. Staten ska svara i den förpliktades ställe intill värdet av vad som har tillfallit staten på grund av beslutet om förverkande. Förslagen syftar till att målsägandens möjlighet att göra sin rätt gällande blir enklare och tydligare.

Liksom i dag ska följaktligen utgångspunkten vara – såvida inget annat är föreskrivet – att förverkad egendom tillfaller staten. Dessutom ska, i linje med vad som i övrigt gäller i fråga om verkställighet av förverkandebeslut där egendomen varit föremål för säkerhetsåtgärder, Polismyndigheten verkställa förverkandebeslutet i domen genom att betala ut penningmedlen till målsäganden. Redan i dag är det alltså Polismyndigheten som har i uppgift att verkställa förverkandebeslut. De eventuella kostnader som uppstår som en följd av utredningens förslag är inte större än att de ryms inom befintlig anslagsram.

Möjligheter för staten i egenskap av målsägande att få kompensation ur förverkade penningmedel samt vissa frågor om brottsvinstförverkande vid skattebrott

Som framgår av allmänmotiveringen och föregående avsnitt föreslår vi att en ny bestämmelse införs i 36 kap. brottsbalken som klargör att rätten, om målsäganden fört talan om ett anspråk i anslutning till brottmålet, i samband med domen ska uttala sig om den enskilde har sådan rätt till förverkad egendom som krävs för att staten ska betala ut ersättningen. Det ankommer på Polismyndigheten som ska verkställa förverkandebeslutet i domen att betala ut penningmedlen till målsäganden.

I de fall där staten är målsägande uppstår frågan – som en följd av förslagen om möjligheterna för målsäganden att få kompensation ur förverkade penningmedel – hur anspråket ska återföras till den myndighet eller annan del i staten där t.ex. skadan som uppstått till följd av brottet har uppstått. Utredningen kan visserligen konstatera att fördelningen av statens inkomster i nu aktuellt hänseende egentligen är en fråga för staten själv. En naturlig utgångspunkt bör emellertid vara att inkomster som inte får disponeras av den myndighet som har att fullgöra en viss uppgift – i detta fall Polismyndigheten – bör redovisa sådana inkomster mot inkomsttitel på statens budget.

Vi föreslår också att bestämmelsen i 13 a § skattebrottslagen ska ändras så att förverkande av brottsvinster enligt den föreslagna 36 kap. 1 § första meningen brottsbalken inte får beslutas om en brottsvinst enligt skattebrottslagen har neutraliserats genom beskattning. På så sätt öppnas en för möjlighet att förverka brottsvinster från skattebrott. Den principiella fråga som berörs i föregående stycke om hur statliga anspråk ska hanteras – i detta fall förverkande av brottsvinster som föranletts av skattebrott – aktualiseras även i detta sammanhang. Även i dessa fall bör en naturlig utgångspunkt vara att inkomster som inte får disponeras av den myndighet som har att fullgöra en viss uppgift – i detta fall Polismyndigheten – bör redovisa sådana inkomster mot inkomsttitel på statens budget.

Redan i dag är det alltså Polismyndigheten som har i uppgift att verkställa förverkandebeslut. De eventuella kostnader som uppstår som en följd av utredningens förslag är inte större än att de ryms inom befintlig anslagsram.

12.4.6 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för Säkerhetspolisen

Självständigt förverkande av brottsvinster

Förslaget om ny förverkandeform – självständigt förverkande av brottsvinster –innebär att en ny ärendetyp kommer att tillföras de brottsbekämpande myndigheterna. Det är svårt att bedöma i vilken utsträckning dessa utredningar kommer att leda till prövningar i domstol och i vilken utsträckning utredningar läggs ner. Vid en grov uppskattning bedömer utredningen, bl.a. utifrån uppskattningar som gjorts av Säkerhetspolisen, att den nya måltypen kan generera om-

kring 10 ärenden per år, för att sedan öka successivt. Med beaktande av de kostnader som hos Säkerhetspolisen uppstår för sådana utredningar bedömer utredningen att förslaget om att införa denna nya förverkandeform innebär årliga kostnadsökningar, enligt denna ytterst grova uppskattning, med cirka 1 miljon kronor.

Penningbeslag

Utredningen lämnar förslag om att ett nytt generellt tvångsmedel – penningbeslag – införs. Att tvångsmedelskatalogen utökas kan i sig inte förväntas leda till ökade kostnader, varken för domstolarna eller de brottsbekämpande myndigheterna. Det kan dock inte uteslutas att möjligheten för den som drabbas av penningbeslag att begära förhandling om saken kan innebära vissa kostnadsökningar. Dessa kostnadsökningar kan emellertid inte antas bli större än att de kan hanteras inom befintliga anslagsramar.

12.4.7 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten

Självständigt förverkande av brottsvinster

Förslaget om en ny förverkandeform – självständigt förverkande av brottsvinster –innebär att en ny ärendetyp kommer att tillföras de brottsbekämpande myndigheterna. Det är svårt att bedöma i vilken utsträckning dessa utredningar kommer att leda till prövningar i domstol och i vilken utsträckning utredningar läggs ner. Vid en grov uppskattning bedömer utredningen, bl.a. utifrån uppskattningar som gjorts av Polismyndigheten vars skattning tagit sin utgångspunkt i uppgifter om vilken egendom (t.ex. bilar, motorcyklar, klockor, kontanter och smycken) som utmätts inom ramen för den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet, att den nya måltypen kan generera omkring cirka 600 ärenden per år för att sedan öka successivt och att cirka 500 av dessa leder till en domstolsprövning. Med ledning av den genomsnittliga styckkostnaden för ett s.k. projektärende hos Ekobrottsmyndigheten och för ärenden med motsvarande omfattning och komplexitet hos Åklagarmyndigheten bedömer utredningen att förslaget om denna nya för-

verkandeform innebär kostnadsökningar, enligt denna ytterst grova uppskattning, med cirka 5 miljoner kronor per år hos Ekobrottsmyndigheten respektive Åklagarmyndigheten.

Ökade möjligheter att förverka brottsvinster från unga och personer som handlat under inverkan av en allvarlig psykisk störning

Utredningen lämnar också förslag som innebär att möjligheterna att förverka brottsvinster från unga och psykiskt störda personer stärks i förhållande till förverkande av brottsvinster och självständigt förverkande av brottsvinster.

En försiktig uppskattning av den ökade mängd ärenden som förslagen förväntas medföra ger vid handen att ytterligare omkring 100 ärenden med bäring på det nu aktuella förslaget kan komma att initieras hos Polismyndigheten varav 80 av dessa leder till en domstolsprövning. Med ledning av den genomsnittliga styckkostnaden för ärenden med motsvarande omfattning och komplexitet hos Åklagarmyndigheten bedömer utredningen att förslaget om ökade möjligheter att förverka brottsvinster från unga och personer som handlat under inverkan av en allvarlig psykisk störning innebär kostnadsökningar, enligt denna ytterst grova uppskattning, med knappt 2 miljoner kronor per år hos Åklagarmyndigheten.

Penningbeslag

Utredningen lämnar förslag om att ett nytt generellt tvångsmedel – penningbeslag – införs. Att tvångsmedelskatalogen utökas kan i sig inte förväntas leda till ökade kostnader, varken för domstolarna eller de brottsbekämpande myndigheterna. Det kan dock inte uteslutas att den möjlighet som påbjuds den som drabbas av ett penningbeslag att begära en förhandling om saken kan innebära vissa kostnadsökningar. Dessa kostnadsökningar är emellertid inte större än att de kan hanteras inom befintliga anslagsramar.

12.4.8 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnader för Sveriges Domstolar

Självständigt förverkande av brottsvinster

Förslaget om att en ny förverkandeform – självständigt förverkande av brottsvinster – införs innebär att en ny måltyp kommer att tillföras de allmänna domstolarna (tingsrätterna, hovrätterna och Högsta domstolen). Det är svårt att bedöma i vilken utsträckning dessa avgöranden kan komma att överklagas. Vid en grov uppskattning bedömer utredningen, utifrån uppskattningar som gjorts av Polismyndigheten och Säkerhetspolisen att den nya måltypen kan generera omkring cirka 500 mål i domstol per år för att sedan öka successivt (vilket kan jämföras med hur många utredningar som initieras av de brottsbekämpande myndigheterna, se närmare om det ovan). Med hänsyn till att prövningstillstånd inte kommer att krävas finns det anledning att förvänta sig att merparten av de mål som prövas även kommer bli föremål för en överinstansprövning i hovrätterna. Med beaktande av den genomsnittliga styckkostnaden för ett mål i tingsrätter respektive hovrätter innebär det en kostnadsökning, enligt denna ytterst grova uppskattning, med cirka 30 miljoner kronor per år.

Ökade möjligheter att förverka brottsvinster från unga och personer som handlat under inverkan av en allvarlig psykisk störning

Som berörts i föregående avsnitt ger en försiktig uppskattning av den ökade mängd ärenden som förslagen om ökade möjligheter att förverka brottsvinster från unga och personer som handlat under inverkan av en allvarlig psykisk störning vid handen att ytterligare omkring 80 av dessa kommer att leda till en domstolsprövning. Med ledning av den genomsnittliga styckkostnaden för ärenden med motsvarande omfattning och komplexitet bedömer utredningen att förslaget innebär kostnadsökningar, enligt denna ytterst grova uppskattning, med drygt 5 miljoner kronor per år hos Sveriges Domstolar.

Penningbeslag

Utredningen lämnar förslag om att ett nytt generellt tvångsmedel – penningbeslag – införs. Att tvångsmedelskatalogen utökas kan i sig inte förväntas leda till ökade kostnader, varken för domstolarna eller de brottsbekämpande myndigheterna. Det kan dock inte uteslutas att den möjlighet som påbjuds den som drabbas av ett penningbeslag att begära en förhandling om saken kan innebära vissa kostnadsökningar. Dessa kostnadsökningar är emellertid inte större än att de kan hanteras inom befintliga anslagsramar.

Möjligheten för tredje man att väcka talan mot staten

I avsnitt 12.4.8 beskrivs mer i detalj vilka konsekvenser förslaget om möjligheten för tredje man att väcka talan mot staten kan generera i termer av tillkommande ärenden för Skatteverket och i förlängningen domstolarna. I linje med de uppgifter utredningen har erhållit från Skatteverket bedömer utredningen följaktligen att drygt 30 stycken mål där tredje man väcker talan mot staten i fråga om förverkande kommer att anhängiggöras i domstol med anledningen av utredningens förslag.

Med beaktande av den genomsnittliga styckkostnaden om cirka 45 000 kronor som enligt Domstolsverket kan komma i fråga för denna typ av ärenden, samt det förhållandet att det för denna måltyp – liksom vad som gäller för tvistemål i övrigt – finns ett krav på prövningstillstånd, innebär det en kostnadsökning, enligt denna ytterst grova uppskattning, med cirka 1 500 000 kronor per år.

12.4.9 Förslagens konsekvenser för Skatteverket

Möjligheten för tredje man att väcka talan mot staten

Vi föreslår att det ska införas en reglering som innebär att egendom förverkas trots att tredje man har påstått att egendomen tillhör hen ska domstolen, om det finns skäl för det, förelägga tredje man att senast inom den tid då domen får överklagas väcka talan om saken mot staten. Staten ska i en sådan process företrädas av Skatteverket. Förslaget bär i det här avseendet väsentliga likheter med den ordning

som föreskrivs enligt 4 kap. 22 § utsökningsbalken om tredje mans möjlighet att väcka talan mot utmätningsborgenären.

Som vi redan framhållit är ett förslag som det nu aktuella – som innebär att en ny ärendetyp kommer att tillföras myndigheter och de allmänna domstolarna – av sådant slag att det inte på ett säkert sätt kan beräknas vilka effekter förslaget får förrän regleringen varit i kraft en viss tid. Det är fråga om särskilt komplexa orsakssamband som beror av en rad olika faktorer varav flera inte låter sig beräknas.

Viss ledning bör dock kunna hämtas i hur motsvarande frågor hanteras i utsökningsärenden. Av uppgifter utredningen har erhållit från Skatteverket framgår att ärenden där tredje man väcka talan mot utmätningsborgenären – och Skatteverket intar rollen som borgenärsföreträdare – år 2020 uppgick till 30 stycken med en styckkostnad per ärende om cirka 13 000 kronor. Även om utsökningsrätten uppbärs av andra ändamål än förverkandelagstiftningen rör det sig – i förhållande till tredje man – om i allt väsentligt samma fråga: vem är egendomens rättmätige ägare? Utredningen kan dock konstatera att inte med nödvändighet går att sätta likhetstecken avseende benägenheten att som tredje man angripa ett utmätningsbeslut respektive ett beslut om förverkande. En försiktig, ytterst grov uppskattning leder dock utredningen till slutsatsen att ärenden torde uppgå till drygt 30 stycken per år.

Med beaktande av den genomsnittliga styckkostnaden som enligt Skatteverket kan komma i fråga för denna typ av ärenden innebär det en kostnadsökning, enligt denna ytterst grova uppskattning, med cirka 500 000 kronor per år.

Bistå utredning om självständigt förverkande av brottsvinster

Vi föreslår att Skatteverket ska biträda åklagaren i utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. Det är givetvis svårt att uppskatta i hur många fall ett biträde i sådana ärenden kan aktualiseras. Vad som här kan sägas är att Skatteverkets bistånd endast kan aktualiseras när myndighetens expertkompetens kan bidra till att driva ärendet framåt. En försiktig uppskattning leder oss till slutsatsen att Skatteverket kan komma att bistå åklagaren i ärenden om självständigt förverkande av brottsvinster i cirka 15–20 fall per år. Utifrån uppgifter om styckkostnaden för ärenden med medelhög

komplexitet där Skatteverket redan i dag bistår brottsbekämpande myndigheter leder det oss till slutsatsen att denna nya uppgift innebär det en kostnadsökning, enligt denna ytterst grova uppskattning, med cirka 500 000 kronor per år för Skatteverkets del.

12.4.10 Förslagen får inga ekonomiska konsekvenser för förvaltningsmyndigheter i övrigt

Justitiekanslern uppgifter förändras inte på ett nämnvärt sätt

Vi föreslår att en ny bestämmelse införs i 36 kap. brottsbalken som klargör att rätten, om målsäganden fört talan om ett anspråk i anslutning till brottmålet, i samband med domen ska uttala sig om den enskilde har sådan rätt till förverkad egendom som krävs för att staten ska betala ut ersättningen. Samma prövning ska göras om brottet avser efterföljande hantering av målsägandens egendom, såsom t.ex. vid penningtvättsbrott. Vi föreslår också att staten, liksom i dag, ska svara för att ge ut sådan brottsvinst som har förverkats och som svarar mot det anspråket. Staten ska svara i den förpliktades ställe intill värdet av vad som har tillfallit staten på grund av beslutet om förverkande. Förslagen syftar till att målsägandens möjlighet att göra sin rätt gällande blir enklare tydligare.

Liksom i dag får, i de fall målsäganden inte framställer något anspråk i den rättegång där förverkandeyrkandet prövas, frågan om statens ersättningsskyldighet prövas av Justitiekanslern. Justitiekanslerns uppgift som skadereglerare förändras följaktligen inte på ett nämnvärt sätt. De ärenden som kan aktualiseras hos Justitiekanslern bedöms därför kunna hanteras inom befintliga anslagsramar.

Förslagen får inga ekonomiska konsekvenser för förvaltningsmyndigheter i övrigt

Vi bedömer att våra förslag inte heller i övrigt är kostnadsdrivande för staten eller dess myndigheter. Vad som däremot bör has i åtanke är att förslaget om att införa ett nytt generellt tvångsmedel – penningbeslag – liksom förslaget att förbättra möjligheterna för staten i egenskap av målsägande att få kompensation ur förverkade penning-

medel i högre utsträckning kan leda till att staten kan kompenseras för skador som föranletts av brottslighet.

12.4.11 Förslagen som förväntas medföra ökade årsvisa kostnadsökningar för anslaget Rättsliga biträden m.m.

Rätt till offentlig förvarare vid särskild talan om förverkande och företagsbot

Redan i dag finns förutsättningar att förordna offentlig försvarare vid särskild talan om förverkande och företagsbot. Eftersom rätten till ett effektivt försvar utgör en grundläggande rättssäkerhetsaspekt föreslår dock utredningen att det bör klargöras i den nya förfarandelagen under vilka förutsättningar offentlig försvarare kan förordnas.

Eftersom förslaget i denna del endast utgör en kodifiering av gällande rätt har förslaget inte någon påverkan på anslaget rättsliga biträden m.m. Trots vad som nyss sagts innebär förslaget om att en ny förverkandeform – självständigt förverkande av brottsvinster – införs att en ny måltyp kommer att tillföras de allmänna domstolarna (tingsrätterna, hovrätterna och Högsta domstolen). En naturlig konsekvens av förslaget är att det i en del av dessa fall kan finnas skäl att förordna en offentlig försvarare för förverkandesubjektet.

Som vi redan framhållit är det förenat med stor osäkerhet att beräkna ekonomiska konsekvenser för en reform av nu aktuellt slag. I linje med de uppskattningar av antal ärenden om självständigt förverkande av brottsvinster som kan komma att initieras bedömer vi att det i drygt hälften av fallen torde finnas skäl att förordna en offentlig försvarare i cirka 250 ärenden per år. Den genomsnittliga kostnaden för offentliga försvarare i en tvåinstansprövning, inbegripet kostnader under förundersökningen uppgår för år 2020 till 41 000 kronor. En ytterst grov uppskattning, med beaktande av att det för självständigt förverkande av brottsvinster inte kommer att finnas ett krav på prövningstillstånd för att målet ska tas upp till sakprövning, leder utredningen till slutsatsen att möjligheten att i dessa fall förordna offentliga försvarare kommer innebära kostnadsökningar med drygt 10 miljoner kronor per år.

Rätt till rättsligt biträde för en tredje man i mål om förverkande

Utredningen föreslår också att en tredje man som hävdar sin rätt till egendom som kan bli föremål för förverkande ska ha rätt till ett rättsligt biträde om det med hänsyn till tredje mannens personliga förhållanden eller övriga omständigheter föreligger särskilda skäl. Förslaget föranleds av de krav som följer av EU-rätten och beskrivs närmare i allmänmotiveringen.

Som närmare framgår av förslaget möjligheten att förordna sådana biträden ska behandlas med försiktighet och urskillning av domstolarna. Det bör därför endast i undantagsfall komma i fråga att förordna rättsliga biträden för tredje män i dessa fall. Utifrån de uppskattningar som gjorts avseende hur många ärenden där en tredje man hävdar sin rätt till egendomen bedömer utredningen att det torde finnas skäl att förordna rättsligt biträde i en ytterst begränsad omfattning. Utredningen bedömer därför att eventuella tillkommande kostnader kan hanteras inom befintliga anslagsramar.

12.4.12 Sammantagen beräkning

Våra förslag resulterar sammantaget – enligt den ovan gjorda uppställningen – till ökade kostnader för staten med cirka 115 000 000 kronor. Det ska återigen betonas att den nu redovisade beräkningen bygger på relativt grova uppskattningar av konsekvenserna av våra förslag. Det är inte möjligt att med någon exakthet förutse hur förslag av den karaktär som nu lämnas får. Det finns dessutom ett klart samband mellan användande av regelverket och kostnadsökningar. Ju mer de brottsbekämpande myndigheterna använder sig av förverkandesanktionen som ett verktyg i brottsbekämpningen desto högre kommer kostnaderna att bli för respektive myndigheter. Uppskattningarna som här har gjorts är förenade med stor osäkerhet och får närmast ses som en indikation på den sammanlagda effekten av våra förslag.

12.4.13 Finansiering av förslagen

Bedömning: De ökade kostnaderna för den nya förverkandesanktionen självständigt förverkande av brottsvinster och förslagen i övrigt kan inte förväntas leda till minskad brottslighet och minskade därmed förbundna kostnader på ett sådant sätt att det täcker annat än en liten del av kostnaderna för förslagen. Det krävs därför att förslagen finansieras på annat sätt. Finansieringen av våra förslag bör ske inom ramen för eventuellt reformutrymme på statsbudgeten.

Som framgår av föregående avsnitt kan de förslag som vi har presenterat – i sina renaste former och grovt uppskattat – förväntas leda till kostnadsökningar. En utredning som lämnar förslag som innebär kostnadsökningar eller intäktsminskningar för staten eller kommuner ska utredaren enligt 14 § i kommittéförordningen föreslå en finansiering av förslagen.

De ökade kostnaderna som förväntas uppstå till följd av utredningens förslag kan – även om förslagen bör kunna förväntas ha brottspreventiva effekter – inte förväntas leda till minskad brottslighet och minskade därmed förbundna kostnader på ett sådant sätt att det täcker annat än en liten del av kostnaderna för förslagen. Detta innebär att kostnadsökningarna måste finansieras på annat sätt.

Utredningen kan konstatera att det inte är realistiskt att låta finansieringen av de förslag som nu lämnas ske med berörda myndigheternas befintliga resurser. Inte heller framstår det som möjligt att finansiera förslagen genom att överföra medel till de myndigheter som nu drabbas av kostnadsökningar från någon annan del av rättsväsendet. Ett genomförande av de förslag som vi har lämnat bedöms därför kräva tillskott av medel framför allt till de brottsbekämpande myndigheterna och de allmänna domstolarna.

Våra förslag till ändringar i framför allt brottsbalken får anses utgöra endast en del av de kriminalpolitiska överväganden som kan antas aktualiseras i riksdagen inom de närmsta åren.

12.5 Konsekvenser för enskilda

Vår bedömning: Förslagen antas innebära ett visst ökat intrång i den personliga integriteten när åtgärderna används i det enskilda fallet. Samtidigt kan förslagen förväntas bidra till ökad rättssäkerhet för den enskilde och ökade möjligheter att ta brottsvinster från kriminella vilket i sin tur kan leda till ökade förutsättningar att ge brottsoffer upprättelse.

Vissa av våra förslag – det nya generella tvångsmedlet penningbeslag och den nya förverkandesanktionen självständigt förverkande av brottsvinster med därtill kopplat processuellt regelverk – innebär att riskerna för enskildas personliga integritet kan antas öka i det enskilda fallet när åtgärderna används. Samtidigt kommer förslagen att vara välkomna effektiva verktyg för de brottsbekämpande myndigheterna. De kommer att innebära ökade möjligheter att utreda brott men också ökade möjligheter att ta brottsvinster från kriminella och kan i sin tur förväntas leda till ökad rättssäkerhet för den som drabbas av brott. Genom förslagen skapas förutsättningar att ge upprättelse för brottsoffer i ökad utsträckning. Dessutom förväntas rättssäkerheten för den enskilde att öka genom ett modernt och tydligt regelverk omgärdat av åtskilliga rättssäkerhetsgarantier där även möjligheterna för tredje man ges en författningsreglerad möjlighet att hävda sin rätt till egendom som kan bli föremål för förverkande.

12.6 Konsekvenser för barn

Vår bedömning: Förslagen antas innebära ett visst ökat intrång i den personliga integriteten för underåriga när åtgärderna används i det enskilda fallet även om förslagen innebär att förverkandeprocessen ska vara särskilt anpassad när den berör barn. Sammantaget bedöms förslagen vara förenliga med principen om barnets bästa och bidrar till att tillförsäkra barnet det skydd som krävs enligt barnkonventionen

I förarbetena till lagen om att barnkonventionen inkorporeras i svensk lagstiftning framhålls att konventionen bör synliggöras i för-

arbeten till lagstiftning där konventionen kan vara relevant.[1] I artikel 3 i konventionen fastslås att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Det är angeläget att hela lagstiftningsprocessen präglas av ett barnrättsperspektiv och att barns rättigheter uppmärksammas och fångas upp tidigt i de fall där det kan vara av relevans. Kommittéväsendet har en central funktion när det gäller att föra in kunskap och olika perspektiv i det politiska systemet och att ta fram underlag för regeringens beslut inom olika områden. Om barnets rättigheter beaktas redan på utredningsstadiet och synliggörs i betänkanden, kan det bidra till att fördjupa diskussionen om de framlagda förslagen och ge ett bättre underlag inför det efterföljande lagstiftningsarbetet.

Vi bedömer att våra förslag kan påverka barn. Genom de förslag som vi lämnar utökas möjligheterna att förverka brottsvinster från barn (ordinärt förverkande, utvidgat förverkande och självständigt förverkande av brottsvinster av brottsvinster). Förslagen innebär också att barn ska omfattas av den processuella reglering som ska gälla för dessa processer. Flera av utredningens förslag innebär ett ökat integritetsintrång även mot underåriga. I ärenden som rör barn ska barnets rättigheter i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) beaktas, bland annat principen om barnets bästa. Förslagen är därför underställda flera rättssäkerhetsprinciper och framför allt proportionalitetsprincipen gör sig starkt gällande när den som utsätts för åtgärden är underårig. Vi föreslår därför att processen och möjligheterna att exempelvis tillgripa tvångsmedel anpassas utifrån de särskilda rättssäkerhetsgarantier och andra hänsynstaganden som gör sig gällande på grund av att processen rör ett barn. De särskilda överväganden som fordras i förhållande till barnkonventionen berörs i de allmänna övervägandena där förslagen lämnas men bedöms sammantaget vara förenliga med principen om barnets bästa och bidrar till att tillförsäkra barnet det skydd som krävs enligt barnkonventionen.

[1] Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter och prop. 2017/18:186, Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, s. 92 f.

12.7 Konsekvenser för företag

Vår bedömning: Företagens ställning vid utredning och talan om företagsbot stärks. Genom våra förslag om effektivare möjligheter att förverka egendom påverkas företag i princip i motsvarande mån som gäller för enskilda. Förslagen förväntas bidra till bättre konkurrensförhållanden för företag och kan antas ha viss brottsavhållande verkan även i företag.

Genom våra förslag får företagen en starkare ställning under utredning och talan om företagsbot genom att de bl.a. får rätt att ta del av utredningen och kan begära komplettering av denna innan talan väcks. Vidare klargörs det att även att företag kan ha rätt till offentlig försvarare under vissa förutsättningar. Dessa förändringar innebär att rättssäkerheten i processen ökar.

Förverkandesanktionen utgör, precis som företagsboten, ett incitament för företag att förebygga brott i den egna verksamheten. I och med att möjligheterna att förverkande brottsvinster utökas kan fler juridiska personer bli föremål för en talan om förverkande. Genom sanktionshotet och medvetenheten om att brottsvinster kan förverkas kan förslagen bidra till bättre regelefterlevnad och kontroll inom företag och i förlängningen innebära att färre brott kommer att begås i verksamhetsutövningen. Förslagen kan därför kan antas ha viss brottsavhållande verkan även i företag.

Utredningens förslag är ägnade att främja all seriös verksamhet på bekostnad av mindre seriös sådan. Seriösa företag kommer följaktligen få bättre förutsättningar att konkurrera med andra företag på lika villkor.

12.8 Konsekvenser för brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet

Bedömning: Våra förslag medför i viss utsträckning konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

Ett av skälen bakom att kriminalisera ett visst beteende är att kriminaliseringen ska påverka människor på sådant sätt att de inte begår

brott, dvs. att den ska ha en allmänt brottsavhållande verkan. Denna kan antas uppstå genom avskräckning och genom moralbildning eller moralförstärkning. Generellt är det dock svårt att härleda effekter av detta slag till specifika lagändringar.[2]

I detta betänkande lämnas inte förslag till någon ny kriminalisering. Däremot läggs förslag om bestämmelser som syftar till att staten genom de brottsbekämpande myndigheterna ges effektivare möjligheter att ta brottsvinster från kriminella. En av målsättningarna med förverkandelagstiftningen är att ingen ska få någon ekonomisk fördel av sin brottslighet. Brott ska inte löna sig. Incitamenten att begå brott minskar om rättsväsendet har möjlighet att ta ifrån gärningsmannen dennes vinning när ett brott beivras. Att kunna förverka brottsvinsterna utgör därför en central del av den brottsbekämpande verksamheten. Det kan också uppfattas som stötande om någon berikar sig på brottslig verksamhet.

Våra förslag syftar alltså till att minska möjligheterna behålla vinster som uppstår från brott eller en inte närmare preciserad brottslighet. Att minska möjligheten att göra brottslig verksamhet lönsam kan minska viljan att just ägna sig åt brottslig verksamhet och i förlängningen leda till att intresset av att låta sig rekryteras till den organiserade brottsligheten minskar. Vi bedömer således att de förändringar vi har föreslagit, inte minst förslaget om självständigt förverkande av brottsvinster av brottsvinster, kan förväntas få en brottsförebyggande verkan.

12.9 Konsekvenser för Sveriges medlemskap i Europeiska unionen

Förslagen bedöms vara väl förenliga med Sveriges åtaganden till följd av medlemskapet i Europeiska unionen. De särskilda överväganden som fordras i förhållande till EU-rätten, och särskilt beträffande förverkandedirektivet, berörs i de allmänna övervägandena där förslag med bäring på direktivet lämnas.

[2] Se t.ex. SOU 2010:71 Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag s. 480.

12.10 Övriga konsekvenser

Vi bedömer att våra förslag i övrigt inte får några sådana konsekvenser som anges i 15 § kommittéförordningen som ska redovisas i betänkandet, dvs. konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot

I lagen finns bestämmelser om utredningen och rättegången när en talan om förverkande och företagsbot förs mot annan än den som åtalas för brott. Detta inkluderar de fall då förverkande begärs utan att någon över huvud taget ställs till ansvar för brott (här avses bl.a. fall där talan förs om självständigt förverkande av brottsvinster). Lagen innehåller även vissa bestämmelser om när åklagaren eller andra tjänstemän kan besluta om förverkande.

I första kapitlet finns bestämmelser om lagens tillämpningsområde och i andra kapitlet regler om utredningen samt om vissa rättigheter som tillkommer den som berörs av utredningen. Tredje kapitlet behandlar i vilka fall åklagare och tjänstemän vid bl.a. Polisen kan fatta beslut om förverkande och företagsbot. I fjärde kapitlet finns bestämmelser om rättegången och i femte kapitlet några avslutande gemensamma bestämmelser, bl.a. om hur förverkandetalan mot unga ska utredas och handläggas samt regler om delgivning.
Lagen ersätter lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall och innebär att samtliga bestämmelser samlas, som reglerar förhållandena när en särskild talan om förverkande och företagsbot handläggs vid domstol eller hos myndigheter som har till uppgift att hantera förverkande och företagsbot, inklusive regler om utredningen i sådana situationer. Många frågor som tidigare varit oreglerade eller enbart framgått indirekt av de nämnda lagarna har nu angetts explicit i den nya lagen. När det nedan hänvisas till tidigare författningar avses de nu nämnda lagarna.

Även om lagen är ny kan – i de delar bestämmelserna inte har ändrats – ledning för tillämpningen sökas i tidigare rättspraxis beträffande ovan nämnda förfarandelagar.

Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

1 kap. Lagens tillämpningsområde

1 §

Denna lag innehåller bestämmelser om förfarandet vid prövning av en fråga om förverkande eller företagsbot som rör någon som inte är tilltalad för brott. Lagen innehåller också bestämmelser om utredningen i dessa situationer samt om tredje mans rätt i vissa avseenden.

Paragrafen innehåller bestämmelser som ger besked om lagens tillämpningsområde och innehåll. Paragrafens första led motsvarar 1 § lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall.

Av paragrafen följer att lagen är tillämplig bara när frågan om förverkande eller företagsbot gäller någon som inte samtidigt åtalas för brott. I stora delar är dock lagens bestämmelser tillämpliga även när en särskild talan om förverkande mot annan än den som åtalas för brott handläggs i samma rättegång som prövningen av åtalet för det brott som förverkandet grundas på.

Paragrafens andra led saknar motsvarighet i tidigare förfarandelagar och innebär en upplysning om att lagen också innehåller bestämmelser dels om hur utredningen ska gå till i dessa situationer liksom om användningen av tvångsmedel vid sådan utredning, dels om tredje mans rätt i vissa avseenden.

Övervägandena finns i avsnitt 8.4.

2 §

Om frågan om förverkande eller företagsbot rör någon som är tilltalad för brott som ska prövas i samma rättegång tillämpas de regler i rättegångsbalken som gäller för prövningen av åtalet. Bestämmelserna om tredje mans rätt i 2 kap. 8 § i denna lag ska dock också tillämpas.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författandelagar, innehåller en upplysning om vilket regelverk som är tillämpligt när en talan om förverkande eller företagsbot tas upp tillsammans med ett åtal mot samma person. I sådant fall följer av bestämmelsen att de regler i rättegångsbalken som gäller för prövningen av åtalet även ska gälla talan om förverkande eller företagsbot. Paragrafen kan alltså sägas ge upplysning om hur det typfall regleras i vilket förverkande sker från den som åtalas för det brott som utgör grunden för förverkandet. I paragrafens andra mening anges att bestämmelserna om tredje mans rätt i 2 kap. 8 § också ska tillämpas. Bestämmelsen tydliggör alltså att 2 kap. 8 § kan tillämpas också i fall där förverkandetalan riktar sig mot någon som är tilltalad för brott.

Övervägandena finns i avsnitt 8.4.

2 kap. Om utredningen

Utredningen vid andra former av förverkande än självständigt förverkande av brottsvinster och vid företagsbot

1 §

Vid utredning som avser andra former av förverkande än självständigt förverkande av brottsvinster gäller rättegångsbalkens regler om brottmål.

Paragrafen, som inte har någon motsvarighet i tidigare författandelagar, ger anvisning om vilka bestämmelser som ska tillämpas vid utredning om förverkande, förutom självständigt förverkande av brottsvinster, samt vid utredning om företagsbot. Regleringen innebär bl.a. att rättegångsbalkens bestämmelser om förundersökning är tillämpliga vid dessa utredningar.

Övervägande finns i 8.5.1.

Utredningen vid självständigt förverkande av brottsvinster

2 §

En utredning om självständigt förverkande av brottsvinster får inledas om det finns anledning att anta att viss egendom helt eller delvis härrör från brottslig verksamhet.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, reglerar när en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster får inledas. Rekvisiten är – bortsett från det lägre ställda beviskrav som här gäller för att inleda en utredning – desamma som i förslaget till 36 kap. 5 § brottsbalken, dvs. förslaget till materiell reglering av självständigt förverkande av brottsvinster.

Det beviskrav som ska vara uppnått för att en utredning ska få inledas är detsamma som vid beslut om inledning av en förundersökning enligt 23 kap. 1 § rättegångsbalken (anledning att anta). Till skillnad från vad som följer av regleringen i rättegångsbalken är beviskravet här i stället knutet till att viss egendom helt eller delvis härrör från brottslig verksamhet.

Med det beviskrav som uppställs i paragrafen (anledning att anta) får en utredning om självständigt förverkande t.ex. inledas om någon har en dyrbar egendom som inte går att förklara utifrån personens inkomstförhållanden om detta ger anledning att anta att egendomen helt eller delvis kan knytas till en inte närmare brottslighet (härrör från brottslig verksamhet). Tröskeln för att en utredning ska få inledas är alltså låg.

Att det ska vara fråga om viss egendom innebär att den som enligt 2 § har att fatta beslut om att en utredning ska inledas på något sätt måste ha kännedom om egendomens existens. Som framgår av författningskommentaren till 36 kap. 5 § brottsbalken är utgångspunkten att förverkandeformen ska tillämpas i fråga om egendom som påträffats. Det finns emellertid ett visst utrymme att för självständigt förverkande av brottsvinster också avseende värdet av egendom som inte har påträffats. Så kan vara fallet om det kan styrkas att det hos gärningsmannen kort före ingripandet fanns egendom, som inte längre finns tillgänglig men som ändå kan identifieras och knytas till denne (jfr ”Swishöverföringarna” NJA 2021 s. 263 p. 13). Det finns följaktligen en viss möjlighet att inleda en utredning om utvidgat förverkande även om någon egendom inte har påträffats.

Att möjligheten att inleda en utredning kopplas till viss egendom sätter en yttre gräns för hur en utredning som avser självständigt förverkande kan bedrivas. Det är t.ex. inte tillåtet för de brottsbekämpande myndigheterna att ägna sig åt s.k. fishing expeditions, dvs. inleda en utredning där myndigheterna letar efter tillgångar och därefter undersöker om en viss tillgång kan knytas till en inte närmare preciserad brottslighet.

Bestämmelsen innehåller inte någon beloppsgräns, men det ligger i sakens natur att det kan föreligga skäl att anta att egendom helt eller delvis härrör från brottslig verksamhet främst när egendomen har visst värde, låt vara sådana skäl kan föreligga också i andra fall. Regeln är vidare fakultativ, vilket ger utrymme bl.a. för bedömningar av om det från resursallokeringssynpunkt är befogat att inleda utredning. Att den aktuella egendomen ska härröra från brottslig verksamhet har samma innebörd som i 36 kap. 5 § brottsbalken (se närmare i författningskommentaren till den paragrafen).

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.2.

3 §

Beslut att inleda utredning om självständigt förverkande av brottsvinster fattas av åklagaren eller, om det är fara i dröjsmål och det skäligen kan befaras att egendom annars kommer att undanskaffas, av Polismyndigheten. Beslut av Polismyndigheten ska så snart som möjligt anmälas till åklagare, som skyndsamt ska pröva om utredningen ska fortgå och vidtagna åtgärder bestå.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, reglerar frågan om vem som får inleda en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Huvudregeln är att ett sådant beslut får fattas av åklagare. Om det är fara i dröjsmål och det skäligen kan befaras att egendomen annars kommer att undanskaffas får emellertid polisen fatta sådana beslut. Om polisen fattar ett sådant beslut ska det så snart som möjligt anmälas till åklagare som har att besluta om utredningen ska fortgå eller om den ska läggas ned. Ett sådant beslut kan inte överklagas. Däremot finns på samma sätt som annars inom Åklagarmyndigheten en möjlighet att begära överprövning av beslutet.

Avsikten med bestämmelsen är att Polisen i brådskande fall ska kunna inleda en utredning för att t.ex. kunna ta egendom i beslag. Polisens beslut ska sedan underställs åklagaren som prövar om utredningen ska fortgå och de straffprocessuella tvångsmedel som utredningsledaren har beslutat om ska bestå.

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.2.

4 §

En utredning av självständigt förverkande av brottsvinster leds av åklagaren med biträde av Polismyndigheten och, i vissa fall, Säkerhetspolisen och Skatteverket. Åklagaren får uppdra åt en polisman eller tjänsteman vid nämnda myndigheter att vidta en viss åtgärd som hör till utredningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, reglerar frågan om vem som leder respektive bedriver utredningen. En utredning om självständigt förverkande leds av åklagare med biträde av i första hand Polismyndigheten. Bestämmelsen medger emellertid att åklagaren biträds även av Säkerhetspolisen eller Skatteverket. Avsikten är att sådant biträde ska sökas i utredningar som har koppling till de nämnda myndigheternas kärnverksamhet så att den särskilda kompetens som finns där kan användas. Paragrafen motsvarar 23 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken och har motsvarande innebörd. I linje med vad som gäller inom ramen för en förundersökning hindrar bestämmelsen inte att åklagaren uppdrar åt andra tjänstemän i Polismyndigheten att vidta åtgärder som hör till utredningen.

Att det finns en möjlighet för åklagaren att delegera vissa åtgärder till anställda vid Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller Skatteverket innebär emellertid inte att polisman ges rätt att fatta beslut om tvångsmedel. Den begränsningen följer av att 23 kap. 16 § rättegångsbalken är tillämplig också på utredningar om självständigt förverkande (se 2 kap. 6 § i denna lag).

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.2.

5 §

Vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska

1. utredas vem som äger eller med tillämpning av 36 kap. 15 § brottsbalken ska anses äga egendomen,
2. övervägas om det finns tillräckliga skäl att väcka talan om egendomens förverkande, samt
3. utredningen förberedas så att bevisningen kan förebringas vid huvudförhandling i ett sammanhang.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, reglerar vad en utredning om självständigt förverkande syftar till.

Paragrafen motsvarar 23 kap. 2 § rättegångsbalken och ska ges en liknande innebörd bortsett från att det inte ska utredas vem som skäligen kan misstänkas för brott vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster. Utredningen har i stället följande tre syften. Det ska:

– utredas vem som äger eller med tillämpning av 36 kap. 15 § brottsbalken ska anses äga egendomen,
– övervägas om det finns tillräckliga skäl att väcka talan om egendomens förverkande, och därtill ska
– utredningen förberedas så att bevisningen vid en eventuell huvudförhandling kan presenteras i ett sammanhang.

I den andra strecksatsen ligger att det ska utredas om förutsättningarna för ett självständigt förverkande är för handen, varvid en av de centrala frågorna är om det med tillräcklig grad av säkerhet kan visas att den aktuella egendomen härrör från brottslig verksamhet.

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.2.

6 §

Bestämmelserna i 23 kap. 3 § fjärde stycket, 4, 6–15, 16, 21–21 d samt 23 §§ rättegångsbalken gäller i tillämpliga delar vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Det som där sägs om den misstänkte gäller i stället den som en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster rör och det som sägs om åtal gäller i stället en talan om självständigt förverkande av brottsvinster.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, innehåller en uppräkning av de bestämmelser i 23 kap. rättegångsbalken som ska tillämpas vid en utredning om självständigt förverkande.

De uppräknade bestämmelserna innehåller regler om att polisman får hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder av betydelse för utredningen innan en förundersökning har hunnit inledas. Det följer av 23 kap. 3 § fjärde stycket rättegångsbalken. I 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken finns regleringen av s.k. primärutredning. Behovet av att utföra en primärutredning torde normalt sett vara mindre påtagligt när det gäller en utredning om självständigt förver-

kande. Normalt bör det naturliga vara att en polisman i stället under åberopande av fara i dröjsmål inleder utredning enligt 3 §.

Genom hänvisningen till 23 kap. 4 § rättegångsbalken följer att en utredning ska bedrivas objektivt och med iakttagande av diskretion.

I 23 kap. 5–15 §§ rättegångsbalken regleras bl.a. frågor om förhör och i 23 kap. 16 § andra stycket rättegångsbalken frågor om tolk och översättning av handlingar.

I 23 kap. 21–21 d §§ rättegångsbalken regleras frågor om undersökningsprotokollet och rättigheter knutna till detta. Slutligen finns i 23 kap. 23 § regler om ytterligare utredning efter talans väckande.

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.2.

7 §

Bestämmelserna om förvar och kvarstad i 26 kap., om beslag och penningbeslag i 27 kap. samt om husrannsakan och kroppsvisitation i 28 kap. rättegångsbalken är tillämpliga i en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

En åtgärd som har vidtagits med stöd av första stycket ska hävas när det inte längre finns skäl för den. Endast om det finns särskilda skäl får åtgärden pågå längre tid än ett år. Den begränsningen gäller inte om talan om förverkande har väckts.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, anger att vissa regler om straffprocessuella tvångsmedel i 26–28 kap. rättegångsbalken är tillämpliga även i utredningar om självständigt förverkande. Av paragrafens *första stycke* följer att de tvångsmedel som kan användas är förvar och kvarstad (26 kap.), beslag och penningbeslag (27 kap.) samt husrannsakan och kroppsbesiktning (28 kap.). Användningen av tvångsmedel med stöd av paragrafen förutsätter att de förutsättningar som anges i rättegångsbalken är uppfyllda. Några tvångsmedelsbeslut kan alltså inte meddelas med stöd endast av denna paragraf.

Av *andra stycket* framgår att en åtgärd som kan komma i fråga enligt första stycket, dvs. en tvångsmedelsåtgärd som är tillämplig i förhållande till självständigt förverkande, ska hävas när det inte längre finns skäl för den samt att åtgärden endast om det finns särskilda skäl får pågå längre tid än ett år. Särskilda skäl för att tvångsmedel kan användas under längre tid än ett år kan t.ex. vara att ut-

redningen är mycket omfattande eller komplex eller att det kan misstänkas att den som åtgärden berör medvetet håller sig undan för att förhindra att utredningen slutförs. Den begränsning som följer av stycket gäller inte sedan talan om förverkande väl har väckts. Övervägandena finns i avsnitt 8.5.2.

Särskilda regler om den berördes rätt

8 §

Offentlig försvarare ska förordnas för den som en talan om förverkande eller företagsbot riktas mot, eller avses bli riktad mot, om det behövs med hänsyn till utredningen eller det i övrigt finns särskilda skäl med hänsyn till den som berörs eller vad målet rör. Offentlig försvarare ska förordnas endast om den berörde begär det.

En tredje man som hävdar sin rätt till egendom som kan bli föremål för förverkande har rätt till ett rättsligt biträde om det med hänsyn till den tredje mannens personliga förhållanden eller övriga omständigheter föreligger särskilda skäl.

Vad som i övrigt stadgas i 21 och 31 kap. rättegångsbalken om offentliga försvarare ska tillämpas även i fråga om offentlig försvarare och rättsligt biträde enligt denna lag.

Den rätt som följer av 12 § förundersökningskungörelsen (1947:948) ska gälla även vid utredning enligt denna lag.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, reglerar när den som utreds för en talan om förverkande eller företagsbot har rätt att få en offentlig försvarare förordnad för sig och när en tredje man som hävdar rätt till egendom som begärs förverkad har rätt till rättsligt biträde.

I paragrafens *första stycke* anges att offentlig försvarare ska förordnas för den som en talan om förverkande eller företagsbot riktas mot, eller avses bli riktad mot, om det behövs med hänsyn till utredningen eller det i övrigt finns särskilda skäl med hänsyn till den som berörs eller vad målet rör. Offentlig försvarare ska endast förordnas om den berörde begär det. Av rättsfallet NJA 2016 s. 714 följer redan i dag en sådan rätt. Härav följer att paragrafens första stycke främst innebär ett förtydligande av vad som gäller redan i dag. Paragrafen ska tillämpas på samma sätt som bestämmelsen i 21 kap. 3 a § rättegångsbalken. Den praxis som i tillämpliga delar gäller för den nämnda bestämmelsen kan användas för att avgöra om offentlig

försvarare ska förordnas vid utredningar om förverkande och företagsbot. Offentlig försvarare kan förordnas såväl under utredningstiden som när en talan har väckts i domstol.

I paragrafens *andra stycke* regleras frågan om rätten för en tredje man att få ett rättsligt biträde. Enligt bestämmelsen ska ett rättsligt biträde förordnas om det föreligger särskilda skäl. I mål där förverkandefrågan kan betraktas som förhållandevis okomplicerad bör tredje man normalt kunna föra sin talan själv, även om muntlig bevisning som tar sikte på förverkande åberopas. Inte heller torde åberopande av viss skriftlig bevisning motivera att ett rättsligt biträde förordnas. Om den skriftliga bevisningen som åberopas däremot är omfattande eller svåröverskådlig, t.ex. ett omfattande bokföringsmaterial, bör det däremot motivera att ett rättsligt biträde förordnas för tredje man. Likaså kan komplicerade rättsfrågor motivera att ett rättsligt biträde förordnas för tredje man. Andra förhållanden som skulle kunna motivera att ett rättsligt biträde förordnas för tredje man är hög levnadsålder, psykisk eller allvarlig fysisk sjukdom, nedsatt syn eller hörsel eller annat allvarligt handikapp eftersom sådana personliga förhållanden i vissa fall skulle kunna spela in när det gäller möjligheterna att säkerställa en allsidig belysning av frågan som ska prövas. Det bör dock framhållas att bedömningen i ett enskilt fall ska leda fram till att det föreligger särskilda skäl för att biträde ska kunna förordnas. I den bedömningen bör även beaktas de skyldigheter en domstol har att iaktta när det gäller materiell processledning. Att ett rättsligt biträde inte förordnats åt tredje man kan nämligen i de allra flesta fall kompenseras genom frågor och påpekanden från rätten vilka bl.a. kan bidra till att avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar.

Av *tredje stycket* framgår att det som i övrigt stadgas i 21 och 31 kap. rättegångsbalken om offentliga försvarare ska tillämpas även i fråga om offentlig försvarare och rättsligt biträde enligt denna lag. Det innebär bl.a. att det inte ska förordnas någon försvarare eller rättsligt biträde om den berörde redan biträds av en försvarare eller ombud som denne själv har utsett. Hänvisningen innebär också att kostnadsansvaret ska fördelas enligt reglerna i rättegångsbalken också i mål som handläggs enligt denna lag.

I paragrafens *fjärde stycke* anges att den som en talan om förverkande eller företagsbot riktas mot i samband med en utredning om förverkande och företagsbot har rätt att få samma information som anges i 12 § förundersökningskungörelsen, t.ex. om rätten att få en

offentlig försvarare förordnad för sig och om att staten under vissa förhållanden står för kostnaden för den offentlige försvararen. Informationen bör lämnas på det stadium som kan anses motsvara det skede när underrättelse ska ske enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Motsvarande information ska lämnas till en tredje man som under utredningen hävdar sin rätt till egendom som kan bli föremål för förverkande.

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.3 och 8.7.6.

9 §

Den rätt som tillkommer en misstänkt enligt 23 kap. 18–19 §§ rättegångsbalken ska gälla även den som en särskild talan om förverkande eller företagsbot riktas mot samt, i förekommande fall, dennes försvarare.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, klargör att den som utreds inför en talan om förverkande eller företagsbot har samma rätt som den som är skäligen misstänkt för brott till information om hur utredningen fortlöper. När utredningen är slutförd har den som utreds och en eventuell försvarare rätt att ta del av utredningen och efter skäligt rådrum begära komplettering av densamma. Dessutom kan den som utredningen riktas mot eller dennes försvarare på sätt som anges i 23 kap. 19 § göra en anmälan till rätten, bl.a.om åklagaren inte anser det nödvändigt att bifalla en begäran om komplettering av utredningen.

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.3.

10 §

När en utredning har avslutats ska besked om vilket beslut den har lett fram till lämnas till den som berörs av utredningen.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, föreskriver att åklagaren, när en utredning om förverkande eller företagsbot är färdig, ska underrätta den som utretts huruvida talan kommer att väckas eller inte, alternativt om åklagaren själv kommer fatta beslut om förverkande eller företagsbot.

Övervägandena finns i avsnitt 8.5.3.

3 kap. Om beslut av annan än domstol

Beslut om förverkande

1 §

Åklagaren får pröva en fråga om förverkande om saken gäller ordinärt förverkande av brottsvinster eller förverkande av annat än brottsvinster och värdet av egendomen, vid beslutet, inte bedöms överskrida fem prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

I denna paragraf regleras åklagares behörighet att i vissa fall besluta om förverkande. Paragrafen motsvarar i stora delar 3 § första stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Regleringen innebär liksom hittills att åklagare är behöriga att besluta om förverkande när saken gäller ordinärt förverkande av brottsvinster eller förverkande av annat än brottsvinster under förutsättning att värdet av det som ska förverkas inte bedöms överskrida fem prisbasbelopp, dvs. för närvarande knappt 240 000 kronor. Till skillnad från den tidigare regleringen innebär förslaget att det inte uppställs något att krav på att egendomen ska finnas i beslag. I stället för att, som i den tidigare regleringen, hänvisa till betydande belopp anges genom en hänvisning till prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken en klar beloppsgräns. Regleringen syftar till att förtydliga gränserna för åklagarens beslutsfattande i fråga om förverkande. Genom den införda värdegränsen kodifieras den ordning som i dag följer av praxis. Någon saklig ändring eller inskränkning av åklagarens möjlighet att besluta om förverkande är följaktligen inte avsedd. Att det anges att värdet ska bedömas inte överskrida fem prisbasbelopp klargör att det avgörande inte är vilket värde egendomen eventuellt kan visa sig ha i efterhand, utan vad dess värde bedöms vara vid beslutstidpunkten.

Det finns inget krav på att egendomen ska finnas i beslag för att åklagaren ska få besluta om förverkande. Åklagarens möjligheter att – utan domstols inblandning – förverka egendom begränsas alltså inte längre av något krav på att egendomen måste vara i beslag. Dessutom kan åklagare besluta om såväl sakförverkande som värdeförverkande och besluta om förverkande oberoende av om egendom är säkrad genom något tvångsmedel eller inte.

Genom att det i paragrafen, liksom i den hittills gällande regleringen, anges att åklagaren ”får” pröva frågan om förverkande (och

alltså inte har en skyldighet att göra det) kvarstår möjligheten för åklagaren att, om det finns skäl för det, avstå från att själv besluta om förverkande. Skäl för att låta rätten pröva förverkandefrågan kan t.ex. vara att förverkandesvaranden har redovisat att han eller hon kommer anmäla missnöje med åklagarens beslut så att saken ändå måste prövas av domstol eller att förverkandefrågan annars framstår som så komplicerad att den bör prövas av rätten. Utgångspunkten bör emellertid vara att åklagaren gör bruk av den behörighet som tillkommer hen enligt regelverket och inte i onödan tynger rättegången.

Övervägandena finns i avsnitt 8.6.1.

2 §

Utöver det som följer av 1 § ska åklagaren, om det inte finns särskilda skäl emot det, pröva en fråga om förverkande av sådan egendom som det inte är tillåtet att inneha. Det gäller även om frågan rör någon som åtalas för brott som har samband med förverkandefrågan.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i de hittillsvarande författningarna, reglerar möjligheten för åklagaren att pröva en fråga om förverkande av egendom i de fall redan innehavet av egendomen utgör brott.

Regleringen innebär att åklagaren, oavsett egendomens värde, är behörig att pröva en fråga om förverkande om redan innehavet av egendomen utgör brott (jfr de begränsningar som följer av 3 kap. 1 § i fråga om annan egendom). Avsikten med regleringen är att frågor om förverkande av t.ex. narkotika (som saknar legalt användningsområde) och vapen som inte är tillåtna att inneha ska förverkas av åklagare utanför domstol. Åklagaren får enligt bestämmelsen besluta om förverkande även om åtal väcks mot samma person för brott som har samband med förverkandefrågan.

Huvudregeln är att åklagaren ska besluta om förverkande i de fall som omfattas av paragrafen. Om det finns särskilda skäl däremot kan emellertid åklagaren i stället väcka talan. Regeln om särskilda skäl ska ses mot bakgrund av att frågan om förverkande i de fall som paragrafen gäller i normalfallet är enkel. Det förhållandet att förverkandefrågan är komplicerad kan därför utgöra ett särskilt skäl. Det kan t.ex. vara lämpligt att domstol avgör saken när det gäller

preparat som under vissa förhållanden kan vara tillåtna att inneha och förverkandesvaranden har invänt mot att förverkande sker, på just den grunden.

Övervägandena finns i avsnitt 8.6.2.

3 §

Polisman eller särskilt förordnad befattningshavare vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får pröva frågan om förverkande om saken gäller ordinärt förverkande av brottsvinster eller förverkande av annat än brottsvinster och värdet av egendomen vid tidpunkten för beslutet inte bedöms överstiga en tiondel av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Paragrafen, motsvarar med vissa ändringar, i huvudsak 3 § fjärde stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m., och reglerar polismäns och särskilt utsedda tjänstemäns vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen behörighet att besluta om förverkande. I bestämmelsen har utöver Polismyndigheten även Säkerhetspolisen uttryckligen angetts som en sådan myndighet som kan delegera beslutanderätt till myndighetens anställda.

Det som är nytt i paragrafen är dels att kravet på att egendomen ska finnas i beslag har slopats, dels att det anges att egendomens värde ska bedömas vid beslutstidpunkten och inte, som tidigare, då beslaget verkställdes. Dessutom har kravet på att det ska vara uppenbart att förutsättningarna för ett förverkande är uppfyllda tagits bort. Eftersom ett beslut om förverkande upphör att gälla om förverkandesvaranden anmäler missnöje bör en tjänsteman normalt avstå från att fatta beslut om det inte står klart att förutsättningarna för förverkande är uppfyllda eller om det finns invändningar mot förverkandet som bör prövas av domstol. Ändringen av bestämmelsens ordalydelse är alltså inte avsedd att innebära någon mer påtaglig förändring av den praktiska hanteringen. Även i fortsättningen bör alltså polisman besluta om förverkande främst i de fall det rör sig om egendom som finns i beslag.

Övervägandena finns i avsnitt 8.6.3.

4 §

Beslut som avses i 1–3 §§ ska meddelas skriftligen. Den som drabbats av beslutet får inom tre veckor från delgivning av beslutet anmäla missnöje hos den myndighet som har meddelat det. Anmäls missnöje, ska beslutet om förverkande inte längre gälla.

Om en anmälan inkommer ska åklagaren senast inom en månad väcka talan om förverkande enligt 3 kap. Väcks inte talan är frågan slutligt avgjord.

Om polisman eller särskilt förordnad befattningshavare vid Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen har fattat beslut om förverkande och myndigheten anser att talan om förverkande bör föras, ska ärendet överlämnas till åklagaren.

Paragrafen motsvarar, med vissa ändringar, delar av 3 § andra–fjärde styckena lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och ger närmare anvisning om bl.a. formen för åklagarens och polismans (och annan behörig anställds vid myndigheten) beslut om förverkande. I bestämmelsens *första stycke* har tiden för missnöjesanmälan kortats något så att missnöje nu ska anmälas inom tre veckor från delgivning av beslutet i stället för inom en månad. Därefter anges, precis som tidigare, att beslutet om förverkande inte längre ska gälla om missnöje anmäls.

Om åklagaren avser att väcka talan enligt *andra stycket* kan eventuella beslag och penningbeslag enligt 27 kap. 1 och 1 a § rättegångsbalken bestå (om det finns skäl för det). Om åklagaren under den tid som avses i andra stycket däremot beslutar att inte väcka talan följer av allmänna principer om straffprocessuella tvångsmedel att beslaget ska hävas så snart beslutet är fattat. Om talan inte väcks inom föreskriven tid innebär det, oavsett vad som har skett dessförinnan, att frågan om förverkande är slutligt avgjord och att eventuella kvarvarande beslag hävs.

Av paragrafens *sista stycke* följer det som tidigare framgick av 3 § fjärde stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m., nämligen att i fall då polisman eller annan behörig anställd vid Polismyndigheten (och enligt förslagen även behörig anställd vid Säkerhetspolisen) har fattat beslut om förverkande och missnöje anmäls ska beslutsfattaren på Polismyndigheten överlämna ärendet till åklagaren.

Övervägandena finns i avsnitt 8.6.4.

Beslut om företagsbot

5 §

Företagsbot får föreläggas företag genom strafföreläggande. I sådana fall gäller 48 kap. 2–5, 6–8, 10 och 12 a §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar och det som sägs där om den misstänkte gäller i stället företaget.

Ett strafföreläggande om företagsbot godkänns genom att företaget

1. undertecknar en förklaring om att det erkänner de omständigheter som ligger till grund för föreläggandet och godtar den företagsbot som tagits upp i föreläggandet, och

2. lämnar förklaringen till den mottagare som är behörig att ta emot förklaringen enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Föreläggandet kan också godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen föreskriver. En sådan betalning ska inte anses som ett godkännande, om det framgår att företaget inte har avsett att godkänna föreläggandet.

Ett godkännande är utan verkan om det sker sedan åklagaren har väckt talan om företagsbot.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 5 § lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. I bestämmelsen anges de fall då företagsbot får föreläggas företag genom strafföreläggande samt vilka regler som då gäller för handläggningen. Vidare anges i paragrafens andra stycke hur ett företag kan godkänna ett utfärdat strafföreläggande samt under vilka förhållanden ett godkännande är utan verkan. Bestämmelsen har överförts oförändrad till den nya förfarandelagen. Tidigare praxis kan fortsatt anses vägledande.

Överväganden finns i 8.6.4.

4 kap. Om rättegången

1 §

En fråga om förverkande eller företagsbot som avses i 1 kap. 1 § prövas av tingsrätten efter särskild talan av åklagaren, om frågan inte prövas av åklagare, polisman eller särskilt förordnad befattningshavare vid Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen enligt 3 kap. denna lag.

Paragrafen motsvarar, med vissa ändringar, hittillsvarande 2 § lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och 2 § lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall och klargör det förhållandet att tingsrätten

ska pröva en fråga enligt denna lag endast efter att åklagare väckt talan om saken. Till skillnad från i den tidigare regleringen anges i paragrafens andra led att detta (naturligtvis) inte gäller i de fall då åklagaren eller, i förekommande fall, anställd vid annan myndighet har fattat beslut i frågan enligt den särskilda reglering som finns i 3 kap. i den nya förfarandelagen.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.1.

2 §

En talan enligt 1 § får handläggas i en egen rättegång eller tillsammans med prövningen av åtal för brott som har samband med förverkandefrågan.

Om en särskild talan om utvidgat förverkande av brottsvinster inte handläggs tillsammans med åtalet för det brott som kan föranleda förverkande får talan väckas först när domen om brottet har fått laga kraft. I sådant fall ska talan väckas inom ett år från nyss nämnda tidpunkt.

Paragrafen saknar motsvarighet i tidigare förfarandelagar. I paragrafens *första stycke* klargörs att en talan om förverkande och företagsbot kan handläggas antingen separat i en egen rättegång eller tillsammans med prövningen av ett brott som har samband med förverkandefrågan. Regleringen avser spegla det som i praktiken redan gäller i dag.

Av paragrafens *andra stycke*, vars första led saknar motsvarighet i lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall, följer att en talan om utvidgat förverkande får föras i samband med åtal för det brott som kan föranleda utvidgat förverkande. Om sådan talan inte förs tillsammans med åtalet om det förverkandeutlösande brottet får särskild talan i frågan väckas först när domen om brottet fått laga kraft. I sådant fall ska talan väckas inom ett år från den tidpunkten. Tidigare har gällt att sådan talan fått föras endast efter att domen om brottet har fått laga kraft.

Det förhållandet att en särskild talan om utvidgat förverkande kan föras tillsammans med det förverkandeutlösandebrottet öppnar för situationer i vilka gärningsmannen men inte förverkandesvaranden överklagar domstolens avgörande. Detta kan leda till att gärningsmannen frikänns från ansvar för det förverkandeutlösande brottet samtidigt som förverkandebeslutet kvarstår. Detta är emellertid en konsekvens som får accepteras, på samma sätt som i dag kan ske, t.ex. när en av flera tilltalade som agerat tillsammans över-

klagar ett avgörande. Det förhållandet att själva domen utgör rättsfaktum i 36 kap. 3 § bör inte föranleda någon annan bedömning vilket framgår av övervägandena.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.2.

3 §

En särskild talan om ordinärt och utvidgat förverkande av brottsvinster samt om förverkande av annat än brottsvinster väcks vid den domstol som enligt 19 kap. rättegångsbalken hade varit behörig att pröva det brott som förverkandet stöder sig på.

En särskild talan om självständigt förverkande av brottsvinster eller förverkande av särskilt farliga föremål väcks vid domstolen på den ort, där egendomen påträffades.

En särskild talan om företagsbot väcks vid domstolen på den ort där det brott begicks som företagsboten grundas på.

Talan enligt första–tredje styckena får också upptas av den domstol där den som talan riktas mot svarar i tvistemål eller domstolen på den ort där personen mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen och omständigheterna i övrigt finner det lämpligt.

Paragrafen saknar motsvarighet i tidigare författningar och reglerar vilken domstol som är behörig att pröva en särskild talan om förverkande eller företagsbot. För ordinärt och utvidgat förverkande av brottsvinster samt förverkande av annat än brottsvinster är, *enligt första stycket*, den domstol som enligt de allmänna bestämmelserna i 19 kap. rättegångsbalken är behörig att handlägga det åtal som förverkandet stöds på också behörig att handlägga en särskild talan om förverkande. Det innebär en uttrycklig reglering av vad som redan i dag måste anses gälla.

Andra stycket anger behörig domstol vid talan om självständigt förverkande av brottsvinster. För sådant förverkande ska gälla att domstolen på den ort där egendomen påträffades är behörig att handlägga målet.

I *tredje stycket* regleras att en särskild talan om företagsbot handläggs vid tingsrätten i den ort där det brott som företagsboten grundas på begicks.

I *fjärde stycket* införs en reglering som innebär att en talan enligt lagen också får upptas av den domstol där den som talan riktas mot svarar i tvistemål eller domstolen på den ort där personen mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen och

omständigheterna i övrigt finner det lämpligt. Vid bedömningen av om det är mer lämpligt att bedriva utredningen på en annan ort än den där egendomen påträffades ska särskilt beaktas om det är ett stort avstånd mellan orten där egendomen påträffades och den där förverkandesvaranden bor samt svårigheten att på ett effektivt sätt bedriva utredningen under sådana förhållanden. Även kostnader som skulle uppstå för staten eller den enskilde om domstolen skulle besluta enligt bestämmelsens huvudregel kan beaktas.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.3.

4 §

Om rätten inte avvisar talan ska stämning utfärdas mot den talan riktas mot eller, om det inte är känt vem frågan rör, mot okänd. En stämning mot okänd ska kungöras enligt 5 kap. 2 § denna lag.

Paragrafen saknar motsvarighet i tidigare författningar och reglerar det förhållandet som regleras indirekt genom 2 § andra stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m., nämligen att rätten ska utfärda stämning mot den som talan riktas mot om ansökan inte avvisas. En ansökan om stämning ska avvisas om det föreligger rättegångshinder.

Om det inte är känt vem som äger egendom som begärs förverkad ska stämning utfärdas mot okänd. Genom hänvisning till 5 kap. 2 § klargörs att en ansökan mot okänd delges genom kungörelsedelgivning. Av naturliga skäl är det endast en talan om förverkande, och inte företagsbot, som kan riktas mot en okänd.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.4.

5 §

När stämning utfärdas ska den som talan riktas mot föreläggas att yttra sig skriftligen eller inställa sig till huvudförhandling. Gäller saken förverkande får föreläggande ske vid påföljd att egendomen annars kan förverkas.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 2 § andra stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och anger att den som talan riktas mot i samband med att stämning utfördas ska föreläggas att yttra sig skriftligen eller inställa sig till huvudförhand-

ling. Om fråga är om förverkande kan förverkandesvaranden meddelas ett sådant föreläggande vid påföljd av att egendomen annars kan förverkas. I förhållande till utvidgat förverkande av brottsvinster innebär den nya bestämmelsen utökade möjligheter att förverka egendom utan huvudförhandling. Sedan tidigare har enligt 4 § lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall gällt att mål kan avgöras efter huvudförhandling om den som talan riktas mot uteblir. Enligt den nya 5 § kan mål alltså avgöras utan huvudförhandling även sedan förverkandesvaranden inte svarat på ett föreläggande.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.5.

6 §

När tingsrätten avgör mål om ordinärt förverkande av brottsvinster och förverkande av annat än brottsvinster är rätten domför med en lagfaren domare. I hovrätten ska rätten i sådana fall bestå av tre lagfarna domare.

I övriga fall ska tingsrätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän och hovrätten av tre lagfarna domare och två nämndemän. Hovrätten är dock domför också i annan sammansättning om det följer av 2 kap. 4 § andra–femte styckena rättegångsbalken.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, reglerar rättens sammansättning vid prövningen av en särskild talan om förverkande eller företagsbot. Regleringen överensstämmer i huvudsak med det som sedan tidigare har gällt genom hänvisningen i 2 § första stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. till rättegångsbalkens bestämmelser om åtal för brott på vilket det inte kan följa svårare straff än böter. Genom den hänvisningen har rätten varit domför med en lagfaren domare vid särskild talan om ordinärt förverkande av brottsvinster och förverkande av annat än brottsvinster. Detta förhållande regleras nu uttryckligen i den nya lagens *första stycke*. Regleringen av domförhetsreglerna för hovrätt ska motsvara det regelverk som följer av 2 kap. 4 § rättegångsbalken. Det innebär att hovrätten är domför med tre lagfarna domare när talan om ordinärt förverkande eller annat förverkande än brottsvinster ska prövas.

Av bestämmelsens *andra stycke* följer att tingsrätten i övriga fall, dvs. vid talan om utvidgat och självständigt förverkande av brottsvinster samt när en särskild talan om företagsbot avgörs, ska bestå

av en lagfaren domare och tre nämndemän. I hovrätten ska rätten bestå av tre lagfarna domare och två nämndemän. Därutöver finns det i paragrafen en hänvisning till 2 kap. 4 § rättegångsbalken som anger i vilken sammansättning hovrätten kan avgöra t.ex. frågor om prövningstillstånd och avskrivning samt fatta beslut under handläggningen.

Regleringen om rättens sammansättning gäller i tingsrätten även när mål enligt denna lag avgöras utan huvudförhandling. I hovrätten får rätten dock (jfr hänvisningen till 2 kap. 4 § andra–femte styckena rättegångsbalken) bestå av tre lagfarna domare.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.5.

7 §

Ett mål enligt detta kapitel får avgöras utan huvudförhandling, om en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

Innan ett mål avgörs utan huvudförhandling, ska parterna ges tillfälle att slutföra sin talan, om det inte är uppenbart obehövligt.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 2 § första (delvis) och tredje styckena lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och den ersätter även 4 § andra stycket lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall. Paragrafen reglerar i vilka fall ett mål får avgöras utan huvudförhandling. Paragrafen innebär att ett mål får avgöras utan huvudförhandling om en förhandling inte behövs och inte heller begärs av någon part. I förhållande till utvidgat förverkande av brottsvinster innebär den nya regleringen utökade möjligheter att avgöra målet på handlingarna. Bestämmelsen innebär att även en talan om självständigt förverkande kan avgöras på handlingarna om de förutsättningar som anges i bestämmelsen är uppfyllda.

De särskilda bestämmelser som anges i 6 § om rättens sammansättning gäller enligt den bestämmelsens ordalydelse även mål som avgörs på handlingarna.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.5.

8 §

Om talan gäller ordinärt förverkande av brottsvinster eller annat förverkande än brottsvinster och

1. den som talan riktas mot uteblir från förhandlingen, eller
2. inte yttrar sig enligt ett föreläggande enligt 5 § andra meningen ska egendomen förverkas, om det inte framgår att talan är ogrundad.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 2 § andra stycket sista meningen lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och innebär att egendom under vissa förhållanden ska förverkas om det inte framgår att talan är ogrundad. Paragrafen överförs med några redaktionella ändringar till den nya lagen. Den gäller enligt sin lydelse enbart vid talan om ordinärt förverkande av brottsvinster och annat förverkande än brottsvinster (t.ex. förverkande av egendom som använts som hjälpmedel vid brott). Vad som uttalats i tidigare förarbeten om bedömningen av om en talan är ogrundad kan fortsatt anses vägledande.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.5.

9 §

Om talan gäller utvidgat eller självständigt förverkande av brottsvinster eller talan om företagsbot och saken kan utredas tillfredsställande, får målet avgöras trots att den som talan riktas mot uteblir från huvudförhandling eller endast har inställt sig genom ombud.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 4 § andra stycket lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall (som gäller utvidgat förverkande), men den reglerar också motsvarande situation gällande självständigt förverkande av brottsvinster och företagsbot. Paragrafen innebär att ett mål under vissa förhållanden får avgöras trots att den som talan riktas mot uteblir från huvudförhandling eller endast inställer sig genom ombud.

Av paragrafen följer att ett mål om utvidgat förverkande av brottsvinster, självständigt förverkande av brottsvinster eller företagsbot kan avgöras trots att den som talan riktas mot uteblir från förhandlingen eller inställer sig endast genom ombud under förutsättning att saken kan utredas tillfredsställande. Till skillnad från vad som gäller enligt 8 § ska rätten emellertid i dessa fall göra en fullständig prövning av förverkandefrågan eller frågan om företagsbot.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.5.

10 §

Rätten avgör saken genom dom.

Paragrafen saknar motsvarighet i tidigare författningar men har, genom den generella hänvisning till rättegångsbalkens regler, gällt även tidigare. Genom regleringen klargörs att en särskild talan om förverkande eller företagsbot ska avgöras genom dom. Det innebär att det saknar betydelse för rättens avgörande om målet handläggs gemensamt med ett åtal för brott eller ensamt, liksom om målet avgörs efter huvudförhandling eller på handlingarna. Rättens avgörande sker, oavsett handläggningsform, genom dom.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.5.

11 §

I 36 kap. 21–24 §§ brottsbalken finns bestämmelser om tredje mans rätt vid en talan om förverkande.

Paragrafen saknar motsvarighet i tidigare författningar. I paragrafen upplyses om att det finns särskilda regler i brottsbalken om tredje mans rätt som gäller även vid en särskild talan om förverkande. Se, beträffande innebörden av dessa bestämmelser, kommentaren till 36 kap 21–24 §§ brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.6.

12 §

För att hovrätten ska pröva en tingsrätts dom enligt denna lag krävs prövningstillstånd. Det krävs dock inte prövningstillstånd när domen avser utvidgat eller självständigt förverkande av brottsvinster.

Paragrafen saknar motsvarighet i tidigare författningar. Regleringen klargör det förhållande som har gällt enligt de hänvisningar som finns till rättegångsbalkens bestämmelser i 2 § första stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och 2 § lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte

av brottslig verksamhet i vissa fall. Prövningstillstånd fordras inte vid utvidgat eller självständigt förverkande av brottsvinster, men i alla övriga situationer som omfattas av lagen.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.5.

13 §

Vad gäller förfarandet i övrigt tillämpas, om inte annat föreskrivs i denna lag, bestämmelserna i rättegångsbalken om rättegången i brottmål.

Paragrafen saknar motsvarighet i tidigare förfarandelagar och upplyser att rättegångsbalkens bestämmelser gäller beträffande förfarandet i övrigt. Tidigare har det, i 2 § första stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och 2 § lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall, hänvisats till rättegångsbalkens regler om åtal för brott på vilket det inte kan följa svårare straff än böter respektive om åtal för brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer.

I den nya förfarandelagen har de särskilda regler tagits in som gäller i mål om åtal för brott på vilket det inte kan följa svårare straff än böter, dvs. bl.a. bestämmelser som reglerar rättens sammansättning, i vilka fall ett mål kan avgöras utan huvudförhandling eller i parts utevaro. Det innebär att någon sådan hänvisning inte längre behövs. Även flera av de frågor som tidigare reglerades genom hänvisning till rättegångsbalkens regler om åtal för brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år har reglerats uttryckligen i lagen, t.ex. frågan om prövningstillstånd i hovrätten. För att inte lagen ska bli alltför omfattande, och för att det alltid ska finnas en reglering att falla tillbaka på vid behov, har förevarande paragraf införts. Den innebär att rättegångsbalkens bestämmelser om bl.a. bevisning, omröstning och rättegångskostnader, liksom reglerna som anger vilka uppgifter en ansökan om stämning och kallelser till huvudförhandling ska innehålla är tillämpliga. Sak samma gäller frågan om vilka överklagandefrister som ska gälla. Även rättegångsbalkens reglering om hur huvudförhandlingen går till ska tillämpas vid huvudförhandling i mål som gäller särskild talan om förverkande eller företagsbot.

Övervägandena finns i avsnitt 8.7.7.

5 kap. Gemensamma bestämmelser

1 §

Om den som berörs av ett förfarande enligt denna lag är under 21 år ska 2 §, 5 § första stycket första meningen, 6 § första stycket första meningen, 7 §, 25 § första stycket, 26 § första stycket, 27 §, 29 § första stycket, 31 §, 32 § andra–fjärde styckena, 32 a § och 33–34 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare tillämpas. Det som i dessa paragrafer sägs om förundersökning, brottsmisstanke och åtal ska gälla för utredning enligt denna lag, misstanke om att den unge har egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet respektive talan om förverkande.

De tvångsmedel som kan användas enligt denna lag får också, om det finns särskilda skäl, användas mot den som är under 15 år.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i tidigare författningar, innehåller bestämmelser dels om vad som vid sidan av vad som föreskrivs i denna lag ska gälla för unga lagöverträdare, dels en bestämmelse som klargör att tvångsmedel som regleras i denna lag kan användas också mot den som är under 15 år.

Paragrafen ska ses mot bakgrund av att den nya förfarandelagen, på samma sätt som de tidigare förfarandelagarna, i grunden är tillämplig också i relation till unga lagöverträdare.

I *första stycket* anges att vissa utpekade paragrafer i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska tillämpas också vid ett förfarande mot den unge enligt denna lag. Det anges också – i syfte att anpassa vad som sägs i lagen om unga lagöverträdare till de situationer i vilka denna lag kan tillämpas – att det som sägs lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare om förundersökning, brottsmisstanke och åtal ska gälla för utredning enligt denna lag, misstanke om att den unge har egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet respektive talan om förverkande. Ledning vid tillämpningen kan sökas i förarbeten och praxis avseende de i lagtexten nämnda lagrummen.

Genom *andra stycket* klargörs att de tvångsmedel som med stöd av denna lag kan tillämpas också kan tillämpas i relation till personer under 15 år om det finns särskilda skäl att använda tvångsmedlet (jfr 36 f § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Att det krävs särskilda skäl för att tillgripa tvångsmedel innebär att en mer restriktiv hållning bör tillämpas vid användning av tvångsmedel mot den som är under 15 år än mot äldre personer. Av för-

arbetena till bestämmelsen i 36 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare följer att det i allmänhet bör föreligga misstanke om allvarligare brott eller brottslighet av större omfattning för att tvångsmedel ska kunna tillgripas mot någon som är under 15 år, se prop. 1983/84:187 s. 29. Dessa utgångspunkter kan med vederbörliga ändringar, *mutatis mutandis*, också vid tillämpning av denna lag. Kravet på att det krävs synnerlig anledning att tro att det vid en husrannsakan eller kroppsvisitation mot annan än en person som är misstänkt för brott ska anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att annan utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet (jfr 28 kap. 1 och 11 §§ rättegångsbalken) innebär inte i sig att ytterligare restriktivitet ska iakttas när den person som är föremål för åtgärden är under 15 år. Synnerlig anledning i nu angivet hänseendet tar i stället sikte på att det finnas en någorlunda välgrundad tro att åtgärden ska leda till att föremål som kan tas i beslag eller förvar eller som kan användas vid utredning ska påträffas.

Övervägandena finns i avsnitt 8.8.1.

2 §

Om saken avser förverkande av egendom som är tagen i beslag eller penningbeslag, får kungörelsedelgivning av beslutet eller stämningen ske enligt de förutsättningar som anges i 48 § delgivningslagen (2010:1932). Detsamma gäller om den som förverkandet ska ske från är okänd.

Om värdet av den beslagtagna egendomen vid tidpunkten för kungörelsen inte överstiger en tiondel av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken, får delgivning ske genom att beslutet eller stämningen anslås hos den myndighet som har meddelat beslutet eller utfärdat stämningen.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 4 § lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och reglerar i vilka fall kungörelsedelgivning får användas när stämning eller beslut om förverkande ska delges förverkandesvaranden. Paragrafens tillämpningsområde har utökats genom att det har lagts till att kungörelsedelgivning av beslut och stämning även får ske om egendom har säkrats genom penningbeslag. Tillägget är föranlett av att penningbeslag kan användas generellt och innebär även att kungörelsedelgivning även i dessa fall kan användas när det är okänt vem som äger viss egendom. Paragrafen har också

ändrats så att värdet av den beslagtagna egendomen i bestämmelsens andra stycke ska bedömas vid tidpunkten för kungörelsen och inte, som tidigare, då beslaget verkställdes.

Utrymmet för att använda penningbeslag i förhållande till okänd person lär bli begränsat då det normalt lär vara känt vem som står som ägare av egendomen, t.ex. om det rör sig om en behållning på ett bankkonto. Man kan dock tänka sig fall då ägaren är okänd t.ex. avseende behållningen kopplad till en ”plånbok” för bitcoin. I sådana fall bör man kunna kungöra beslut eller stämning genom kungörelsedelgivning om övriga förutsättningar enligt delgivningslagen är uppfyllda.

Övervägandena finns i avsnitt 8.8.2.

3 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om rätten att besluta om förverkande enligt 3 kap. 3 §.

Paragrafen, som i huvudsak motsvarar av 3 § femte stycket lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m., innehåller ett bemyndigande för regeringen eller de myndigheter som regeringen bestämmer att dels föreskriva vilka typer av befattningshavare som uppgiften att fatta beslut enligt 3 kap. 3 § förfarandelagen kan delegeras till, dels meddela andra föreskrifter om rätten att fatta beslut enligt den angivna bestämmelsen.

Övervägandena finns i avsnitt 8.8.3.

4 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om utredningen av självständigt förverkande av brottsvinster.

Paragrafen saknar motsvarighet i tidigare förfarandelagar och införs för att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer ska kunna meddela mer föreskrifter om hur utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster ska bedrivas.

Övervägandena finns i avsnitt 8.8.3.

13.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

23 kap. Om förundersökning

22 §

Förundersökning enligt detta kapitel behöver inte genomföras, om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter eller ett sådant brott som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket. Beslag *och penningbeslag* får i dessa fall användas enligt vad som föreskrivs i 27 kap.

Vill åklagaren utvidga väckt åtal, får det ske, utan att förundersökning enligt detta kapitel ägt rum.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till i sista meningen i första stycket att inte bara beslag utan även penningbeslag får användas för att säkra egendom när paragrafen är tillämplig vid brottsutredningar. Ändringen är föranledd av att penningbeslag görs generellt tillämpligt.

Överväganden finns i 7.2.3.

27 kap. Om beslag, penningbeslag och hemliga tvångsmedel

1 §

Föremål *får tas i beslag om det* skäligen kan antas

1. ha betydelse för utredning om brott,

2. vara avhänt någon genom brott eller,

3. komma att förverkas.

Det som sägs i första stycket 1 gäller även föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om *utvidgat eller självständigt förverkande av brottsvinster.*

Vad som sägs i detta kapitel om föremål gäller också om skriftlig handling, i den mån inte annat är föreskrivet.

Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Paragrafen har ändrats så att det första stycket har delats upp i två stycken. I det första av dessa båda stycken finns nuvarande första meningen uppdelad i punkter. I den tredje punkten har orden *på grund av brott* strukits. Det innebär att all egendom som kan komma att förverkas kan tas i beslag med stöd av bestämmelsen. Alla typer av förverkande omfattas därmed av punkten (det gäller såväl den nya förverkandeformen självständigt förverkande, som sådant förverkan-

de som avser farliga föremål som för närvarande regleras i 36 kap. 3 § brottsbalken). Som en följd av denna ändring upphävs 27 kap. 14 a §.

Paragrafen har vidare ändrats på så sätt att självständigt förverkande av brottsvinster har lagts till i förutvarande andra meningen, numera andra stycket. Det innebär att föremål enligt den meningen kan tas i beslag om föremålet skäligen kan antas ha betydelse för en utredning om sådant förverkande, på samma sätt som föremål i dag kan tas i beslag för sådant ändamål vid utvidgat förverkande. Detta stycke avser alltså inte förverkandebeslag utan bevisbeslag, dvs. beslag som inte avser brottsutredningen utan enbart utredningen av förverkandefrågan.

Genom övriga föreslagna ändringar – jfr det förhållandet att självständigt förverkande av brottsvinster införs som en ny förverkandeform och att sakförverkande ska kunna ske i större utsträckning – kommer beslag att kunna användas i förverkande syfte i betydligt större utsträckning än tidigare (eftersom betydligt fler föremål än tidigare kommer att falla under första stycket).

Även i övrigt har bestämmelsen genomgått vissa redaktionella och språkliga förändringar i syfte att underlätta för rättstillämparen.

Övervägandena finns i avsnitt 4.2, 4.7 och 8.5.2.

1 a §

Egendom i form av pengar, fordran eller annan rättighet som skäligen kan antas vara avhända någon genom brott eller som kan komma att förverkas får tas i beslag (penningbeslag). I stället för egendomen får ett motsvarande värde tas i penningbeslag.

Paragrafen, som är ny, innebär att penningbeslag, som i dag endast kan användas vid brott enligt lagen om straff för penningtvättsbrott (se 12 § i den lagen) och lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall (se 8 § i den lagen), införs som ett generellt tvångsmedel. Regleringen omfattar egendom i form av pengar, fordran eller annan rättighet. Med pengar avses kontanter i form av sedlar och mynt liksom elektroniska pengar enligt lagen (2011:755) om elektroniska pengar. Med fordran eller annan rättighet avses i detta sammanhang sådant som kontobehållningar, aktiedepåer, virtuella valutor såsom bitcoin eller liknande som kan finnas

hos t.ex. en bank, den som tillhandahåller virtuella plånböcker eller annan verksamhetsutövare enligt penningtvättslagen.

Penningbeslag utgör ett straffprocessuellt tvångsmedel och en första förutsättning är, på samma sätt som när det gäller beslag, att förundersökning pågår eller inleds (jfr 23 kap. 16 § första stycket rättegångsbalken). (Jfr emellertid 2 kap. 7 § i den nya förfarandelagen.)

Den centrala skillnaden i förhållande till den nuvarande regleringen om penningtvättsbrott och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet gäller i vilka syften penningbeslag får ske. I lagen om straff för penningtvättsbrott gäller t.ex. att penningbeslag får ske om egendomen kan antas vara föremål för brott enligt lagen (jfr motsvarande reglering i lagen om finansiering av särskilt allvarlig brottslighet). Enligt paragrafen får penningbeslag i stället ske om egendomen skäligen kan antas komma att förverkas eller om ett beslag behövs för att säkerställa att egendomen kan återställas.

Av 1 § tredje stycket framgår att en proportionalitetsbedömning ska göras. Egendom får således tas i penningbeslag endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse. Vid denna bedömning bör hänsyn tas till omständigheter som egendomens värde, hur stark misstanken om brott eller brottslig verksamhet är, hur stor risken är för att egendomen undanskaffas om beslut inte fattas och vilken skada penningbeslaget skulle kunna förorsaka egendomens ägare eller den som förfogar över egendomen. Endast om åtgärden står i proportion till de motstående intressena får den beslutas.

Övervägandena finns i avsnitt 7.2.2.

5 a §

Beslut om penningbeslag fattas av åklagaren eller en särskilt förordnad befattningshavare som Polismyndigheten har utsett.

Vid fara i dröjsmål får beslut om penningbeslag fattas av annan polisman än den som anges i första stycket. Fattas sådant beslut ska åtgärden skyndsamt anmälas till en sådan beslutsfattare som anges i första stycket, som omedelbart ska pröva om beslaget ska bestå.

Penningbeslag får avse endast sådan egendom som finns tillgänglig.

Avser penningbeslaget en fordran eller annan rättighet, ska gäldenären eller annan förpliktad meddelas förbud att fullgöra sin förpliktelse till någon annan än Polismyndigheten.

Paragrafen, som är ny, anger vem som får besluta om penningbeslag. Paragrafen har, i jämförelse med motsvarande reglering i lagstiftningen om penningtvättsbrott och om finansiering av särskilt allvarlig brottslighet, ändrats på så sätt att förutom åklagare får en särskilt förordnad befattningshavare som Polismyndigheten har utsett (jfr nuvarande 3 § fjärde stycket i 1986 års förfarandelag och förslaget till ny förfarandelag 3 kap. 3 §) fatta beslut om penningbeslag. En polisman som genomgått viss av Polismyndigheten anvisad utbildning eller annars skaffat sig särskild erfarenhet av penningbeslag bör kunna utses att fatta beslut om penningbeslag. Ändringen ska ses mot bakgrund av att penningbeslaget får generell tillämplighet och inte bara kommer att gälla vid den särskilda typ av brottslighet som kriminaliseras i den nyss nämnda lagstiftningen om penningtvättsbrott och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet.

Förutom de som nyss nämnts får även andra polismän, enligt paragrafens andra stycke, fatta beslut om penningbeslag om det är fara i dröjsmål. Ett beslut som fattats med stöd av nu nämnda bestämmelse ska så snart det kan ske underställas antingen åklagare eller en särskilt förordnad polisman (som avses i första stycket) som ska pröva om beslaget ska bestå. Beträffande såväl befogenheten att fatta beslut samt skyndsamhetskravet för att underställa beslutet annan beslutsfattare kan ledning vid tillämpningen sökas i t.ex. 4 § andra stycket.

Liksom i dag får penningbeslag bara avse egendom som finns tillgänglig, vilket betyder att den ska vara identifierad och tillgänglig för beslag t.ex. hos en sådan verksamhetsutövare som avses i penningtvättslagstiftningen (se närmare i författningskommentaren till 1 a § om olika verksamhetsutövare i penningtvättslagstiftningen).

Paragrafen innehåller också en reglering av vad penningbeslaget innebär när det avser en fordran eller annan rättighet, nämligen ett förbud för gäldenären att fullgöra sin förpliktelse till någon annan än Polismyndigheten. Överträdelse av ett sådant förbud kan medföra straff enligt 17 kap. 13 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 7.2.3.

5 b §

För penningbeslag gäller i övrigt bestämmelserna om beslag i detta kapitel.

Paragrafen, som är ny, innebär att bestämmelserna om beslag i 27 kap. görs tillämpliga också i förhållande till penningbeslag. Systematiskt bör penningbeslag inte anses vara ett beslag; de generella reglerna om beslag är alltså inte utan vidare tillämpliga. Regleringen har tidigare funnits i 13 § lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott.

Att bestämmelserna om beslag är tillämpliga innebär t.ex. att åklagare enligt 4 a § ges möjlighet att, under de förutsättningar som den paragrafen anger, lämna ut t.ex. kontanter eller en kontobehållning till en målsägande. Vidare innebär regleringen t.ex. att den som drabbats av ett penningbeslag har rätt att begära rättens prövning av beslaget, att rätten om den fastställer beslaget ska sätta ut en tid för åtals väckande, att den som drabbas av ett penningbeslag ska underrättas om beslaget, liksom att protokoll ska föras över penningbeslaget. Ingen ändring är avsedd i sak i förhållande till hur motsvarande reglering har tillämpats enligt 13 § lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott, se prop. 2013/14:121 s. 120.

Övervägandena finns i avsnitt 7.2.3.

28 kap. Om husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning

1 §

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får husrannsakan företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om *utvidgat förverkande av brottsvinster.*

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får husrannsakan dock företas bara om

1. brottet har begåtts hos honom eller henne,

2. den misstänkte har gripits där,

3. det annars finns synnerlig anledning att tro att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller det annars är av betydelse för utredningen om brottet eller om utvidgat förverkande av brottsvinster.

Husrannsakan får företas också hos den som inte är misstänkt för brott om det finns synnerlig anledning att tro att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller förvar eller att det annars är av betydelse för en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

För husrannsakan hos den misstänkte får inte i något fall åberopas hans eller hennes samtycke, om inte den misstänkte själv har begärt att åtgärden *ska* vidtas.

I första stycket har en redaktionell ändring gjorts till följd av att förverkandeformen utvidgat förverkande av brottsvinster har namngivits i 36 kap. brottsbalken.

I andra stycket har bestämmelsen, för att underlätta läsningen, delats upp i punkter. Den tredje punkten har vidare anpassats till den utformning som finns i 11 § andra stycket. Ändringen är i den delen endast redaktionell och avsedd att förenkla för tillämparen. Vidare har ett nytt tredje stycke lagts till för att husrannsakan ska kunna användas också vid utredning av självständigt förverkande av brottsvinster lagts till.

Regleringen innebär att husrannsakan sällan kommer att kunna vara en initial åtgärd i en utredning om självständigt förverkande, i vart fall om man inte redan från början har tillförlitlig information att bygga på. När en utredning om självständigt förverkande har inletts och den inledande utredningen visar att en viss person har egendomar som sannolikt härrör från brottslig verksamhet, t.ex. därför att personen har egendom som står utom all proportion till hens inkomster, kommer emellertid förutsättningarna för husrannsakan ofta att vara uppfyllda.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.

11 §

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller *utvidgat förverkande av brottsvinster.*

Annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får kroppsvisiteras, om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att det annars är av betydelse för utredningen om brottet eller om *utvidgat förverkande av brottsvinster.*

Den som inte är misstänkt för brott får kroppsvisiteras också om det finns synnerlig anledning att tro att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller förvar eller att det annars är av betydelse för en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig.

I första stycket har en redaktionell ändring gjorts till följd av att förverkandeformen utvidgat förverkande av brottsvinster har namngivits i 36 kap. brottsbalken.

Ett nytt tredje stycke har införts för att säkerställa att kroppsvisitation kan användas också inom ramen för en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster (jfr motsvarande stycke i 28 kap. 1 §). Det innebär att det finns möjlighet att genomföra kroppsvisitation inom ramen för en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster om det finns synnerlig anledning att anta att det genom visitationen kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller förvar eller att det annars är av betydelse för utredningen om självständigt förverkande.

Regleringen innebär, precis som motsvarande reglering avseende husrannsakan, att kroppsvisitation sällan kommer att kunna vara en initial åtgärd i en utredning om självständigt förverkande, i vart fall om man inte redan från början har tillförlitlig information att bygga på. När en utredning om självständigt förverkande har inletts och den inledande utredningen visar att en viss person har egendomar som sannolikt härrör från brott eller brottslig verksamhet, t.ex. därför att personen har egendom som står utom all proportion till hens inkomster, kommer emellertid förutsättningarna för kroppsvisitation ofta att vara uppfyllda.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.

13.3 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

36 kap. Om förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott

I kapitlet finns bestämmelser om – i första hand – förverkande och företagsbot. Kapitlet innehåller även vissa bestämmelser som antingen gäller både förverkande och företagsbot eller är generellt tillämpliga i relation till olika särskilda rättsverkningar.

I 1–24 §§ finns bestämmelser om förverkande, i 25–29 §§ om företagsbot och i 30–37 §§ gemensamma bestämmelser som avser två eller flera former av särskild rättsverkan.

Vad gäller de nya reglerna om förverkande bör särskilt framhållas att regleringen är uppbyggd på så sätt att det för varje förverkandeform finns dels en materiell förverkandebestämmelse, dels en särskild bestämmelse om från vem förverkande får ske. Det hela kan beskrivas på följande sätt:

– Ordinärt förverkande av brottsvinster
1 § Materiell bestämmelse 2 § ”från”-bestämmelse

– Utvidgat förverkande av brottsvinster
3 § Materiell bestämmelse 4 § ”från”-bestämmelse

– Självständigt förverkande av brottsvinster
5 § Materiell bestämmelse 6 § ”från”-bestämmelse

– Hjälpmedelsförverkande
8 § Materiell bestämmelse 10 § ”från”-bestämmelse

– Förverkande av egendom som varit föremål för brott
9 § Materiell bestämmelse 10 § ”från”-bestämmelse

– Förverkande av föremål som kan användas vid brott
11 § Materiell bestämmelse 12 § ”från”-bestämmelse

Bestämmelserna om från vem förverkande kan ske har kompletterats med en bestämmelse i 14 § som ger uttryck för den grundläggande utgångspunkten att förverkande – med reservation för egendom som någon har blivit av med genom brott – bara kan ske från en person som har äganderätt (eller annan relevant rätt) till den ifrågavarande egendomen.

Liksom i dag finns i kapitlet vissa bestämmelser som alls inte gäller särskild rättsverkan av brott. Särskilt tydligt är detta kanske när det gäller reglerna om förverkande av föremål som kan användas vid brott – som uteslutande bygger på preventiva överväganden (se 11 och 12 §§). Även den nya formen av förverkande, självständigt förverkande (se 5 §), är sådan att den inte – på sätt som annars gäller vid särskild rättsverkan av brott – är en följd av att ett visst konkret brott har begåtts.

Även om kapitlet är nytt kan – i de delar bestämmelserna inte har ändrats – ledning för tillämpningen kunna sökas i tidigare rättspraxis.

Om förverkande

Förverkande av brottsvinster

1 §

Vinster av ett brott ska förverkas (ordinärt förverkande av brottsvinster). Detsamma gäller sådant som någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott, om mottagandet utgör brott.

I paragrafen finns den grundläggande regeln om förverkande av brottsvinster. Paragrafen motsvarar närmast nuvarande 36 kap. 1 §. Förverkandeformen har genom den avslutande parentesen i första meningen i första stycket givits namnet *ordinärt förverkande av brottsvinster*. Ordinärt förverkande av brottsvinster förutsätter att det är ställt utom rimligt tvivel dels att ett brott har begåtts, dels att det finns en relevant koppling mellan det brottet och brottsvinsten. Beträffande brottsvinstens storlek finns däremot en regel i 7 § tredje stycket som anger att rätten får göra en bedömning av vad som är skäligt att förverka om bevisning om vad som ska förverkas inte alls eller endast med svårighet kan föras.

Enligt paragrafens första mening ska vinster av brott förverkas. Den sakliga förändring som gjorts i förhållande till bestämmelsen om förverkande av utbyte i den nu gällande 36 kap. 1 § är att begreppet utbyte ersätts av begreppet *brottsvinst* (i paragrafen: *vinster av brott*).

Med brottsvinster i paragrafens mening avses varje form av vinst som en person gör på grund av ett brott.

Omfattas gör såväl den individuellt bestämda egendom som utgör vinsten (t.ex. det stulna) som det som, eventuellt i flera led, har trätt i stället för denna egendom (surrogat) samt avkastning. Positiva förändringar i egendomens värde efter brottet hindrar inte ett förverkande av detta högre värde, medan det vid en värdeminskning får bedömas vad värdeminskningen beror på. Överlag ska gärningsmannen inte utan risk att bli av med det ursprungliga värdet kunna spekulera i eller på annat sätt tillgodogöra sig brottsvinsten.

Också vinster som består i minskade kostnader eller i att någon får behålla mer än han eller hon rätteligen skulle ha fått behålla (jfr t.ex. situationen vid skattebrott som framledes ska kunna föranleda förverkande så länge som brottsvinsten inte neutraliserats genom beskattning; se närmare avsnitt 9.7 och 13.13) omfattas av begreppet brottsvinster. Detta innebär dock inte att man med vinst i det här sammanhanget avser samma sak som inom redovisningsrätten eller företagsekonomin. Bedömningen ska ta sikte på den vinst som det enskilda brottet ger.

Vid skattebrott bör en brottsvinst anses ha uppkommit när Skatteverket på grundval av de oriktiga uppgifterna har fattat ett beslut som innebär att skatt påförs med ett för lågt belopp eller inte påförs alls. Det skattebeslut varigenom en brottsvinst uppkommer behöver inte fattas samma år som den oriktiga uppgiften lämnas; ett exempel kan vara att en oriktig uppgift varigenom ett underskott uppstår, inte leder till någon vinst det året, utan under ett senare år när underskottet används för att minska skatten. Det kan naturligtvis (bl.a. i nyss nämnda situationer) vara så att det är svårt att bedöma när ett tidigare begånget skattebrott har lett till en brottsvinst. Ytterst finns då alltid möjlighet att falla tillbaka på den ordning som idag tillämpas och som fortsatt kan ses som en huvudregel, dvs. den ordning som innebär att frågan hanteras inom ramen för det skatterättsliga systemet.

Vid bedömande av vad som utgör en brottsvinst ska man – på motsvarande sätt som enligt dagens lagstiftning – bygga på en tanke om vinstneutralisering.

Om gärningsmannen genom brott åtkommit egendom som är mervärdesskattepliktig bör brottsvinsten normalt anses utgöras av värdet inklusive mervärdesskatt (dvs. marknadsvärdet vid tillgreppet). Oskälighetsregleringen i 16 § kan emellertid ge utrymme för att bestämma brottsvinsten till ett lägre belopp om det står klart,

t.ex. att egendomen sålts vidare till ett pris som påtagligt understiger det normala marknadsvärdet.

Utgångspunkten i tanken på vinstneutralisering innebär att det som utgångspunkt och i princip är nettobeloppet som ska förverkas (se dock bl.a. NJA 1991 s. 387, NJA 2001 s. 129 och 2004 s. 204). Som framhållits i allmänmotiveringen finns det emellertid, också med en sådan utgångspunkt, anledning att utforma reglerna på ett sätt som tar hänsyn till realiteterna och som gör att regelverket kan tillämpas på ett effektivt och rimligt sätt. Det ligger t.ex. närmast i sakens natur att det mer sällan finns några tillförlitliga uppgifter om vilka kostnader som varit förknippade med en viss brottslig verksamhet. Det kan därför inte anses stå i strid med neutraliseringstanken att – ungefär på det sätt som kommer till uttryck i nuvarande praxis – låta bedömningen av hur stor brottsvinsten kan anses ha varit bygga på en uppskattning, dvs. att låta möjligheten till avdrag bero på närmast skälighetsmässiga överväganden. Det bör inte komma ifråga att tillåta avdrag för andra kostnader än sådana som det finns ett tydligt underlag för och vilka det, mot bakgrund av underlaget, skulle vara oskäligt att bortse från.

Ytterligare ett skäl att inte vara alltför långtgående när det gäller att realisera neutralitetsprincipens genomslag vad gäller olika typer av ”avdrag” är att förverkandefrågan måste ses i ett sammanhang där också andra förverkandeformer beaktas. Vad gäller narkotika måste t.ex. beaktas att det som ett inköpskostnadsavdrag avser, dvs. narkotikan, i sig är underkastat förverkande, liksom att regleringen medger förverkande också av dess värde. I NJA 2016 s. 202 har Högsta domstolen visserligen givit uttryck för att nettoprincipen ska tillämpas också vad gäller förverkande av utbyte vid narkotikabrott. Enligt utredningens bedömning kan emellertid rättsfallet inte anses innebära att nettoprincipen ska tillämpas också när det konkreta vederlaget för narkotika finns tillgängligt för förverkande. Likaså måste det anses uteslutet att nettoförverka i en situation där det konkreta vederlaget finns tillgängligt för förverkande samtidigt som inköpet av den försålda narkotikan inte har betalats, dvs. i en situation där förverkandesvaranden har en skuld till bakomliggande led. Utredningen vill inte ta ställning till hur detta rent dogmatiskt ska motiveras, men skälen måste rimligen sökas just i den rättsliga kontexten, dvs. i att situationen mer eller mindre direkt anknyter till den

förverkandesituation som uppstår i situationer när narkotikan finns kvar.

Det bör i sammanhanget uppmärksammas att det i fall när brottsvinsten inte längre finns kvar – och förverkandet innebär en skuld för förverkandesvaranden i relation till staten – ofta finns utrymme att fastställa brottsvinsten med stöd av en skälighetsuppskattning enligt 7 §. Vidare torde utrymmet för att anse ett förverkande uppenbart oskäligt vara relativt sett större i dessa fall.

Neutraliseringstanken innebär vidare att dubbelförverkande normalt bör undvikas. Man kan uttrycka det så att staten enbart med stöd av reglerna om brottsvinstförverkande i princip inte ska ta samma brottsvinst två gånger. Exempelvis bör en brottsvinst inte förverkas hos gärningsmannen om den har förts till en penningtvättare och förverkas hos denne.

Förverkanderegleringen ger emellertid (och naturligtvis) inte den som begår brott något skydd mot att drabbas av ekonomisk skada och i den meningen kan effekter uppstå som liknar ett dubbelförverkande: ett exempel är att man kan förverka vederlag för narkotika hos säljaren samtidigt som man förverkar narkotikan hos köparen. Även det förhållandet att man inte får göra vissa typer av avdrag, t.ex. för ersättning till medhjälpare, kan leda till dylika effekter: brottsvinsten kan förverkas hos gärningsmannen utan avdrag för vad som utgivits till medhjälparna, samtidigt som ersättningen förverkas hos de senare.

Paragrafens andra mening motsvarar den nuvarande andra meningen i 36 kap. 1 § första stycket med det undantaget att den inskränkning till brottsbalksbrotten som funnits i meningen har tagits bort.

Liksom i dag är det inte en förutsättning för förverkande enligt paragrafen att någon döms för brott. Det måste emellertid normalt – med tillämpning av beviskravet i brottmål – vara bevisat att det brott på vilket förverkandet grundas har begåtts (jfr dock den tredskodomsliknande bestämmelse som finns i 4 kap. 8 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot, varav framgår att en talan om ordinärt förverkande av brottsvinster eller annat förverkande än brottsvinster kan bifallas om den som talan riktas mot uteblir från förhandlingen, eller inte yttrar sig enligt ett föreläggande enligt 5 § andra meningen samma lag och det inte framgår att talan är ogrundad). Om det t.ex. bevisas att vinsten av

ett bedrägeri eller ett rån har förts till en viss person som inte kan knytas till själva gärningen (bedrägeripengar kan ha gått in på visst konto eller ett rånbyte kan ha lämpats av hos någon) kan alltså förverkande (jfr 2 §) ske från denne även om ingen kan hållas ansvarig för brottet i fråga. Om förverkande sker från gärningsmannen eller någon annan medverkande 2 § första meningen kommer situationen naturligtvis i regel vara sådan att åtal också har väckts mot denne, men att så sker är i princip inte någon förutsättning för förverkande från gärningsmannen eller annan medverkande. Vad gäller förverkande från annan torde situationen att förverkande sker trots att ingen åtalas för brottet vara vanligare (jfr det inledande exemplet).

Till följd av att brottsbalkens förverkanderegler ska vara generellt tillämpliga (se avsnitt 9.2 och kommentaren till 13 §) har den hänvisning till ”denna balk” som fanns tidigare tagits bort.

Övervägandena finns i avsnitt 4.2.1.

2 §

Ordinärt förverkande av brottsvinster får ske från gärningsmannen, annan som medverkat till brottet eller den som annars gjort vinst till följd av brottet. Kostnadsersättning får förverkas från den som mottagit eller senare fått ersättningen.

I paragrafen anges från vem ordinärt förverkande av brottsvinster får ske.

Eftersom bestämmelsen, liksom nuvarande 36 kap. 5 §, möjliggör förverkande från flera avgör den inte i sig hur förverkande bör ske. Vid bedömningen av hur förverkande i det enskilda fallet ska ske får man söka stöd i förverkanderegleringens syfte som är att brott inte ska löna sig.

De huvudsakliga principerna för hur förverkande bör ske kan uttryckas på följande sätt.

När egendom som motsvarar brottsvinsten finns kvar hos gärningsmannen eller annan medverkande bör förverkande normalt ske från denne. Om vinsten, t.ex. en viss pengasumma, går att följa och den påträffas någon annanstans än hos gärningsmannen eller någon annan medverkande bör den alltså förverkas där den påträffas. Ett vanligt typfall är att man kan se att en bedragen person betalat in pengar på ett konto som innehas av en person som inte kan kopplas

till bedrägeriet, men som döms för penningtvättsbrott för tillhandahållandet av kontot.

Om egendomen inte finns i behåll bör vid ordinärt förverkande av brottsvinster gärningsmannen och de andra medverkande förutsättas ha gjort en brottsvinst motsvarande den som följer av brottet (jfr vad som gäller vid utvidgat förverkande där det normalt förutsätts att egendom påträffas, ”Swishöverföringarna” NJA 2021 s. 263). Med andra ord bör regleringen förstås så att om vinsten inte påträffas hos gärningsmannen men det inte finns konkreta indikationer på att någon annan har gjort vinsten kan man normalt utgå ifrån att det är gärningsmannen som har gjort vinsten.

En viktig typsituation där annan har gjort vinst till följd av brottet är de fall där brottslighet har begåtts inom ramen för en juridisk person och till den juridiska personens fromma. Om vinsten har flutit in i den juridiska personen ska som utgångspunkt vinsten förverkas från denna och inte från gärningsmannen.

Vad gäller förverkande bland flera medverkande bör – vid osäkerhet – en utgångspunkt vara att förverkande sker efter huvudtalet. (Jfr kommentaren till 7 § som ger en möjlighet att besluta om solidariskt ansvar.)

En utgångspunkt vid tillämpning av paragrafen bör vidare vara principen om vinstneutralisering – att brott inte ska löna sig. Det innebär bl.a. att dubbelförverkande – dvs. att samma vinst förverkas på två eller flera ställen – i möjligaste mån ska undvikas. Om t.ex. ett narkotikabrott bestående i överlåtelse av narkotika föranleder en vinst om 10 000 kronor ska man alltså inte förverka 10 000 kronor hos gärningsmannen och 10 000 kronor hos en medverkande. Inte heller ska man – om det står klart att det är fråga om samma brottsvinst – förverka 10 000 kronor hos gärningsmannen och 10 000 kronor hos en person som tagit emot vinsten för att tvätta den. Förverkanderegleringen skyddar emellertid inte mot att förluster kan uppkomma hos de inblandade. Exempelvis kan, när något stulet har sålts vidare, förverkande av vinsten ske hos gärningsmannen samtidigt som förvärvaren blir av med både vederlaget som hen betalat för det stulna och (eftersom godtrosförvärvsreglerna inte slår till) det stulna.

Utöver det som anges i paragrafen måste grundsatsen i 14 § beaktas, dvs. att förverkande – om det inte är fråga om egendom som någon blivit av med genom brott – får ske endast från den som äger eller ska anses äga (jfr 15 §) den egendom som ska förverkas.

Som framhållits i kommentaren till 1 § gäller, liksom i dag, att det inte är en förutsättning för förverkande enligt paragrafen att någon döms för det brott som förverkande grundar sig på. Om det kan bevisas att ett brott har begåtts och att brottsvinsten (t.ex. stulna sedlar) har lämnats hos någon kan förverkande alltså ske från denne, oberoende av om brottet klaras upp eller inte.

Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

3 §

Om någon döms för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer och brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge brottsvinster, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förverkas, om det framstår som klart mera sannolikt att egendomen härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet (utvidgat förverkande av brottsvinster). Detsamma gäller om någon döms för grovt bokföringsbrott, grovt penningtvättsbrott eller näringspenningtvätt, grovt brott.

Om brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge upphov till brottsvinst, gäller första stycket också om någon döms för

1. dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta eller barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1–4,

2. narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § första stycket samma lag,

3. dopningsbrott enligt 3 § första stycket lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller organiserande av människosmuggling enligt 20 kap. 9 § första stycket samma lag, eller

6. något annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.

Det som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om utvidgat förverkande, motsvarar i huvudsak hittillsvarande 36 kap. 1 b §. Förverkandeformen har genom den avslutande parentesen i första meningen i första stycket givits namnet utvidgat förverkande av brottsvinster.

I första stycket har vidare i en sista mening föreskrivits att också grovt bokföringsbrott, grovt penningtvättsbrott och näringspen-

ningtvätt, grovt brott, ska vara s.k. förverkandeutlösande brott. Det innebär att dessa brottstyper kan utgöra förverkandeutlösande brott även om de, i ett visst fall, med tillämpning av de riktlinjer som finns uttryckta i förarbetena inte har varit av beskaffenhet att ge någon brottsvinst (jfr prop. 2007/08:68 s. 94 f).

Vidare har sista stycket, som innebar att förverkande enligt denna paragraf inte fick beslutas om det var oskäligt, utgått. I stället gäller den generella regeln i 16 § om att förverkande inte får ske om det är uppenbart oskäligt. Det sagda innebär alltså att oskälighetsregleringen har gjorts strängare.

Övervägandena finns i avsnitt 4.3 och 4.11.1.

4 §

Utvidgat förverkande av brottsvinster får ske från den som döms för det förverkandeutlösande brottet eller från annan som har förvärvat egendomen från denne utan att skäligt vederlag har utgått.

Paragrafen ersätter nuvarande 36 kap. 5 a § och innehåller regler om från vem utvidgat förverkande av brottsvinster får ske. Förverkande får enligt paragrafen ske från den som döms för det förverkandeutlösande brottet – i gärningsmannaskap eller såsom medverkande – eller från den som har förvärvat egendomen från denne utan att skäligt vederlag har utgått.

Bestämmelsen har givits en utformning så att det tydligt framgår att det första ledet – som i nuvarande 36 kap. 1 a § tar sikte på gärningsmannen och andra medverkande – förutsätter att personen döms för det förverkandeutlösande brottet. Detta har varit utgångspunkten också tidigare, men det har inte framgått av lagtexten.

Vid utvidgat förverkande torde situationen ofta vara sådan att egendomen finns hos den som döms för det förverkandeutlösande brottet och förverkande ska då också ske från denne. Förverkande får emellertid också ske från annan som från den dömde har förvärvat sådan egendom som klart mer sannolikt härrör från brottslig verksamhet. Förverkande från annan än den dömde kan t.ex. aktualiseras om någon fått en värdefull gåva av den dömde eller köpt något värdefullt av den dömde till klart underpris.

Utvidgat förverkande av brottsvinster avser huvudsakligen egendom som är tillgänglig för de brottsbekämpande myndigheterna.

Det finns dock ett visst utrymme för ett utvidgat förverkande av värdet av egendom som inte har påträffats. Så kan exempelvis vara fallet om det kan styrkas att det hos gärningsmannen kort före ingripandet fanns egendom, som inte längre finns tillgänglig men som ändå kan identifieras och knytas till denne (jfr ”Swishöverföringarna” NJA 2021 s. 263 p. 13 och 15–16).

Utöver det som anges i paragrafen måste grundsatsen i 14 § beaktas, dvs. att förverkande – om det inte är fråga om egendom som någon blivit av med genom brott – får ske endast från den som äger eller ska anses äga (jfr 15 §) den egendom som ska förverkas.

Övervägandena finns i avsnitt 4.4.

5 §

Om det visas att viss egendom härrör från brottslig verksamhet ska den förverkas (självständigt förverkande av brottsvinster).

I paragrafen, som saknar motsvarighet i nuvarande 36 kap. brottsbalken, regleras självständigt förverkande av brottsvinster. Förutsättningen för sådant förverkande är att det visas att viss egendom härrör från brottslig verksamhet. Fråga är alltså om en typ av förverkande som tar sin utgångspunkt i påträffad egendom (detta kallas ibland för *in rem*-förverkande, låt vara att förverkandetalan inte, såsom sker i vissa länder, riktar sig mot egendomen som sådan, utan mot ägaren) i stället för att ta sin utgångspunkt i ett visst begånget brott.

Förverkandeformen utgår alltså från egendom som man har tillgänglig. Det bör dock, på motsvarande sätt som vid utvidgat förverkande, finnas ett visst utrymme för ett självständigt förverkande av brottsvinster avseende värdet av egendom som inte har påträffats. Så kan exempelvis vara fallet om det kan styrkas att det hos gärningsmannen kort före ingripandet fanns egendom, som inte längre finns tillgänglig men som ändå kan identifieras och knytas till denne (jfr ”Swishöverföringarna” NJA 2021 s. 263 p. 13 och 15–16).

Egendomen torde vid förverkandebeslutet i de allra flesta fall vara tagen i beslag eller penningbeslag. Det finns ingen nedre beloppsgräns för hur små brottsvinster som kan förverkas genom självständigt förverkande av brottsvinster utan också mindre värdefull egendom kan i princip förverkas. Det ligger emellertid i sakens natur

att det relativt sällan är möjligt att bevisa att mindre värdefull egendom härrör från brottslig verksamhet.

Begreppet brottslig verksamhet bör liksom motsvarande begrepp i nuvarande 36 kap. 1 b § brottsbalken förstås i en bred mening som närmast tar sikte på brottslig aktivitet i någon form, vilken det än är. Syftet med begreppet är att klargöra att bevistemat är mer generellt: förverkande ska inte förutsätta att egendomen knyts till något visst brott utan till en inte närmare preciserad brottslighet. Något krav på att det varit fråga om en verksamhet i den mening som man talar om vid t.ex. näringsverksamhet kan det alltså inte anses uppställa.

Bestämmelsen är obligatorisk för domstolen och åklagaren har också plikt att föra talan om hen anser sig kunna bevisa att förutsättningarna för förverkande är för handen. Det finns dock ingen skyldighet att inleda utredning om självständigt förverkande (jfr den föreslagna bestämmelsen i 2 kap. 2 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot). Vad gäller frågan om en utredning om självständigt förverkande ska inledas finns alltså ett fakultativt moment där hänsyn kan tas till bl.a. det förväntade utfallet och till resursallokeringsfrågor.

Bevistemat är detsamma som vid utvidgat förverkande, dvs. det som ska visas är att egendomen härrör från en inte närmare preciserad brottslighet. Liksom vid sådant förverkande blir det fråga om att göra en helhetsbedömning där egendomens värde och beskaffenhet samt omständigheterna under vilka den påträffats liksom förverkandesvarandens personliga och ekonomiska förhållanden blir av särskild betydelse. Vad gäller det sist nämnda kan det t.ex. tillmätas betydelse vad som är känt om förverkandesvarandens livsföring och inkomster.

Det uppställda beviskravet motsvarar det vanliga beviskravet i tvistemål och kan således sägas ligga högre än ”klart mer sannolikt” men lägre än ”ställt utom rimligt tvivel”. Beviskravet är alltså högre än vid utvidgat förverkande, men det hindrar inte att man måste göra samma typ av sambandsbedömningar som vid det utvidgade förverkandet, dvs. att man mot varandra får väga konkurrerande och var för sig mer eller mindre sannolika förklaringar till en viss egendoms ursprung. Men för att förverkande ska få ske enligt 5 § fordras att slutsatsen av bedömningen – att egendomen härrör från brottslig verksamhet – kan dras med en högre grad av säkerhet än vid det utvidgade förverkandet. Det ska mot bakgrund av förverkandesva-

randens inkomster och levnadsomständigheter vara visat eller styrkt (det är två alternativa sätt att uttrycka samma beviskrav) att egendomen härrör från en inte närmare preciserad brottslighet.

På samma sätt som vid utvidgat förverkande kan det förhållandet att man hos någon som saknar förvärvsinkomst anträffar dyra kapitalvaror eller lyxartiklar, vara något som kan tala för att egendomen härrör från brott. Sak samma gäller det förhållandet att en opåkallat stor summa pengar förvaras i en bostad eller lokal. Det förhållandet kan, vid prövningen av förverkandefrågan, få betydelse vid bedömningen bl.a. genom att det kan indikera att det rör sig om medel som på grund av sitt brottsliga ursprung inte kan hanteras med anlitande av bank- eller finansieringsföretag. När det gäller värdefulla föremål kan också den omständigheten att egendomen påstås ha förvärvats på sätt som gör att transaktionen inte lämnar några spår (kontant och utan kvitto) peka i samma riktning. Vid bevisprövningen måste beaktas att snart sagt varje transaktion av betydelse är spårbar i dagens samhälle och att det generellt sett finns få möjligheter att lagligt komma över stora egendomsmassor utan att det ger något avtryck i olika typer av register.

Närmare bestämmelser av betydelse för utredningen och rättegången vid självständigt förverkande av brottsvinster finns i lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbotlag.

Övervägandena finns i avsnitt 5.6.

6 §

Självständigt förverkande av brottsvinster får ske från den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen.

Paragrafen reglerar från vem självständigt förverkande av brottsvinster får ske. I paragrafen föreskrivs att det får ske från den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen. I praktiken kommer självständigt förverkande att aktualiseras i situationer där någon har värdefull egendom som ställd mot personens legala förvärvsförmåga framstår som oförklarlig Förverkande får under sådana förhållanden ske från den person som äger eller ska presumeras äga egendomen.

Eftersom självständigt förverkande tar sin utgångspunkt i själva egendomen snarare än i en närmare preciserad brottslighet finns, vid reglering av från vem förverkande får ske, inget ytterligare att knyta an till än just äganderätten till egendomen. Det förhållandet att bestämmelsen på detta sätt tar sikte på äganderätten innebär att kraven i den generella regeln om att förverkande får ske endast från den som äger annars har relevant rätt till egendomen alltid kommer att vara uppfyllda vid den här typen av förverkande.

Övervägandena finns i avsnitt 4.4 och 5.6.3.

7 §

Förverkande av brottsvinster får avse

1. den egendom som åtkommits eller erhållits genom brottet eller annan egendom vars värde inte överstiger värdet av brottsvinsten, eller
2. värdet av brottsvinsten.

Om det finns särskilda skäl får även egendom vars värde överstiger värdet av brottsvinsten förverkas. Den som egendomen förverkas från ska då ersättas för det överskjutande värdet.

Kan bevisning om vad som ska förverkas inte alls eller endast med svårighet föras, får rätten göra en bedömning efter vad som är skäligt.

Om en brottsvinst har gjorts av flera gemensamt, ska förverkande bestämmas för varje person för sig. Om det finns särskilda skäl för det får de svara en för alla och alla för en.

I paragrafen regleras i f*örsta stycket* frågor om vilken egendom som kan bli föremål för brottsvinstförverkande. Av *andra stycket* framgår att även egendom vars värde överstiger värdet av brottsvinsten får förverkas om det finns särskilda skäl. Av *tredje stycket* följer att skälighetsuppskattningar i vissa fall får göras och *fjärde stycket* behandlar frågor om solidariskt brottsvinstförverkande.

Regleringen i paragrafens *första stycke* innebär att möjligheterna till sakförverkande utvidgas. Detta har naturligtvis betydelse för hur ett förverkandeyrkande kan utformas, men också för vilken egendom som kan tas i beslag och penningbeslag enligt reglerna i 27 kap. brottsbalken.

Enligt *första stycket 1* får förverkande av brottsvinster avse vilken egendom som helst hos förverkandesvaranden, vars värde inte överstiger brottsvinsten. Att det konkreta objektet som brottsvinsten manifesterats i (t.ex. den konkreta sak som den som gjorts sig skyldig till tagande av muta har erhållit) får förverkas följer visser-

ligen redan därav men det har för att underlätta för rättstillämparen särskilt angivits i punkten att förverkande får avse just den egendom som åtkommits genom brott. När det ursprungliga utbytet av brottet finns kvar kommer situationen ibland att vara sådan att förverkande är uteslutet (jfr 19 §). I regel ska då egendomen antingen lämnas ut till målsäganden eller tas i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods.

Bestämmelsen i första stycket 1 kompletteras av det *andra stycket* i vilket det anges att också egendom vars värde överstiger brottsvinstens får förverkas om det finns särskilda skäl. Kravet på särskilda skäl innebär att man i första hand ska förverka sådan egendom som håller sig inom ramen för brottsvinstens värde. Genom en sådan norm tillses att egendom inte i onödan behöver säljas för att man ska få ut en del av dess värde.

De särskilda skälen kan framför allt bestå i att förverkandesvaranden har en egendomsfördelning som innebär att ett sakförverkande annars omöjliggörs; det kan t.ex. vara fråga om situationer där förverkandesvaranden äger blott ett fåtal men mycket värdefulla saker. Om egendom vars värde överstiger brottsvinsten förverkas, ska det överskjutande värdet, dvs. differensen mellan egendomens värde och brottsvinsten, återbetalas till den från vilken förverkande sker. Att en egendomsfördelning av detta slag kan utgöra särskilda skäl kan bl.a. och delvis motiveras med hänvisning till att ett värdeförverkande många gånger i slutändan ändå skulle få samma effekt som om man tillåter ett förverkande av egendomen genom sakförverkande. Också det fallet att det finns ett nära samband mellan brottet och egendomen bör kunna utgöra särskilda skäl, t.ex. i sådana fall där en brottsvinst har finansierat större delen av ett inköp av någon dyrare vara. Vid bedömningen av om det föreligger särskilda skäl kan hänsyn också tas till intresset av att den egendom som förverkas är omsättningsbar.

Vid bedömande av vilken egendom som bör förverkas när förverkandesyftet på olika sätt kan tillgodoses genom sakförverkande bör beaktas att valet av egendom i någon utsträckning kan komma att påverka oskälighetsbedömningen. I förekommande fall kan det därför finnas anledning att välja sådan egendom som innebär att oskälighetsfrågan inte aktualiseras.

Som framgått av övervägandena i avsnitt 4.7 innebär 7 § att förverkandet kommer att gå före andra anspråk på den egendom som

sakförverkas. I grunden är detta en avsedd konsekvens av regleringen, men vid tillämpning av 7 § finns vid valet av den egendom som ska förverkas, liksom vid valet mellan sakförverkande och värdeförverkande, utrymme att ta hänsyn till andra intressen i egendomen. Som angivits i nämnda avsnitt kan ett exempel på en sådan situation vara att en brottsvinst har gjorts år 1 i ett företag, som i huvudsak bedriver legitim verksamhet, och att förverkandefrågan aktualiseras först några år senare samt att det då finns åtskilliga borgenärer som gör anspråk på företagets tillgångar. Om det finns risk för att ett sakförverkande av tillgångar tillhöriga företaget på ett oskäligt sätt skulle inkräkta på borgenärernas rätt bör detta kunna beaktas antingen att förverkande sker genom värdeförverkande eller genom valet av egendom som förverkas.

Det kan också finnas situationer där det kan framstå som oskäligt att förverka viss egendom framför annan. Så kan vara fallet om viss egendom har ett särskilt stort affektionsvärde för den enskilde eller om egendomen har betydelse för andra än förverkandesvaranden. Om det i ett sådant fall finns annan egendom som har motsvarande värde bör då denna egendom normalt väljas i första hand. Förverkandet ska inte i onödan inkräkta på andra intressen.

Enligt paragrafen finns inte något uttryckligt hinder mot förverkande i dessa fall. Däremot ger regleringen – i sin generella utformning – myndigheterna utrymme att beakta sådana faktorer vid val av vilken egendom som ska förverkas. Och ytterst kan, som sagt, hänsyn vid valet av egendom tas till den generellt tillämpliga oskälighetsregleringen i 16 §.

Vid val av vilken egendom som ska väljas bör i övrigt vissa av de grundprinciper som kommer till uttryck i utsökningsbalken kunna ge ledning, t.ex. att tillgångar som hör samman inte får skiljas om det inte föreligger särskilda skäl (jfr 4 kap. 6 § utsökningsbalken). Även grundtankarna bakom regeln i 4 kap. 3 § andra stycket utsökningsbalken bör med vederbörliga ändringar, *mutatis mutandis*, kunna ge viss vägledning: man ska t.ex. inte utan skäl välja egendom som på ett orimligt sätt drabbar närstående till förverkandesvaranden. Normalt bör emellertid förverkandesvarandens egna intressen ha mindre betydelse för valet av egendom om man jämför med gäldenärens intressen i ett utsökningsärende.

Förverkandebeslutet bör, vid sakförverkande av annat än sådant som direkt och i sin helhet härrör från brott, formuleras så att den

ifrågavarande egendomen förverkas som motsvarande en brottsvinst på ett visst angivet värde. I förverkandehänseende bör den bedömning av värdet som därmed görs i princip vara slutlig. Det centrala vid ett förverkande är att egendom som bedöms ha visst värde tas ifrån förverkandesvaranden. Vilket värde som egendomen slutligen inbringar vid en försäljning är i det perspektivet en sekundär fråga. Genom att formulera förverkandebeslutet på detta sätt ges emellertid underlag för att bedöma om eventuell återbetalning ska ske i fall där egendomen visar sig ha ett värde som är större än värdet av brottsvinsten. Syftet med att ange värdet är alltså att undvika att sakförverkande används på ett i förhållande till förverkandesvaranden oskäligt sätt.

Av *första stycket 2* följer att förverkande får ske också som en förpliktelse att prestera egendom av viss sort och mängd, dvs. genom värdeförverkande. Mot bakgrund av den vidgade möjligheten till sakförverkande kan emellertid antas att värdeförverkande som företeelse kommer att minska i betydelse och användas mer sällan än tidigare.

I relationen mellan sakförverkande och värdeförverkande finns ingen prioritetsordning. Myndigheterna har alltså möjlighet att välja den väg som framstår som lämpligast i det enskilda fallet.

I paragrafens *tredje stycke* återfinns den reglering som tidigare fanns i 36 kap. 4 § brottsbalken om att rätten, om bevisning om vad som ska förverkas inte alls eller endast med svårighet kan föras, får göra en bedömning av vad som ska förverkas. Regleringen har gjorts generellt tillämplig vid alla beslut om förverkande av brottsvinster eftersom det inte sällan kan vara svårt att med någon högre grad av säkerhet bestämma hur stor en brottsvinst är.

I *fjärde* stycket anges att om en brottsvinst har gjorts av flera gemensamt ska förverkande bestämmas för varje person för sig. Som redan angetts kan man härvid – *in dubio*, dvs. vid tvivel – utgå från huvudtalet. I stycket anges emellertid också att det, om det finns skäl för det, får föreskrivas att ansvaret ska svara solidariskt.

Att föreskriva om solidariskt ansvar bör endast i speciella undantagssituationer kunna bli aktuellt mellan flera fysiska personer. Däremot kan det vara motiverat när en brottsvinst har uppkommit med inblandning av juridiska personer på ett sådant sätt att det civilrättsligt skulle bli aktuellt med ansvarsgenombrott, alltså att det inte finns skäl att upprätthålla gränserna mellan t.ex. ett moderbolag och

ett dotterbolag, eller mellan en fysisk person och en juridisk person. I praktiken torde det här ofta röra sig om bulvansituationer.

Övervägandena finns i avsnitt 4.7.

Förverkande av hjälpmedel och egendom som varit föremål för brott

8 §

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott får förverkas (hjälpmedelsförverkande), om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 2 § första och tredje styckena. De i paragrafen ingående bestämmelserna om hjälpmedelsförverkande är i sak helt oförändrade. Genom den inskjutna parentesen har emellertid förverkandeformen namngivits.

Övervägandena finns i avsnitt 4.9.1.

9 §

Egendom som
1. framställts genom brott,
2. vars användande utgör brott,
3. någon har tagit befattning med på ett sätt som utgör brott, eller
4. på annat sätt varit föremål för brott

ska förverkas (förverkande av egendom som varit föremål för brott). I stället för egendomen kan dess värde förverkas.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 2 § andra stycket. Bestämmelserna är i huvudsak oförändrad i sak.

Den har emellertid ändrats redaktionellt och förverkandeformen har, genom den avslutande parentesen i första stycket, namngivits.

Vidare har bestämmelsen kompletterats med en punkt som tar sikte på egendom, som på annat sätt än i övrigt enligt paragrafen, varit föremål för brott (jfr de tre första punkterna som direkt motsvarar regleringen i 36 kap. 2 § andra stycket). I de flesta fall torde egendom som varit föremål för brott omfattas av någon av de tre första punkterna i bestämmelsen, men det kan inte alltid förutsättas

vara fallet. Genom den fjärde punkten tydliggörs att exempelvis kontomedel som varit föremål för ett penningtvättsbrott kan förverkas. Den nya punkten ska ses i ljuset av att flera av de förverkanderegler i specialstraffrätten som nu tas bort tar sikte på just egendom som varit föremål för brott.

Övervägandena finns i avsnitt 4.9.2.

10 §

Hjälpmedelsförverkande och förverkande av egendom som varit föremål för brott får ske från den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen.

I paragrafen regleras frågan om från vem hjälpmedelsförverkande och förverkande av egendom som varit föremål för brott får förverkas. Sådan egendom får förverkas från den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen.

Regleringen tar sin utgångspunkt i att sådan egendom ska förverkas om förutsättningarna enligt 8 och 9 §§ är uppfyllda. I detta ligger, såvitt gäller hjälpmedelsförverkande, att man måste komma fram till att förverkande behövs för att förebygga brott eller att det annars finns särskilda skäl och redan i den materiella förverkandebestämmelsen finns ett påtagligt bedömningsutrymme vad gäller frågan om förverkande ska ske. Vid dessa bedömningar kan beaktas bl.a. vem som äger eller innehar egendomen. Om förutsättningarna för förverkande är uppfyllda kan förverkande ske om exempelvis ett hjälpmedel i och för sig ägs av en tredje man som saknar direkt koppling till det brott som ligger till grund för förverkandet. För att förutsättningarna för förverkande ska vara uppfyllda i ett sådant fall torde dock normalt krävas att den tredje mannen har ställt egendomen till förfogande och åtminstone varit oaktsam i förhållande till att egendomen skulle användas i ett brottsligt sammanhang. I den mån en sådan åtgärd skulle drabba den tredje mannen på ett uppenbart oskäligt sätt finns möjlighet att avstå från förverkande med stöd av den allmänna oskälighetsregleringen som finns i 16 §. Vid förverkande som har varit föremål för brott finns färre förutsättningar inbyggda i själva förverkandebestämmelserna, varför den allmänna oskälighetsregleringen får större betydelse när det övervägs om för-

verkande kan ske från en person som saknar närmare koppling till det bakomliggande brottet.

Förverkande från tredje man förutsätter givetvis att talan om förverkande förs mot denne.

Eftersom bestämmelsen tar sikte på den som äger eller ska anses äga egendomen kommer, vid tillämpning av bestämmelsen, den generella regeln i 14 § alltid att vara uppfylld vid den här typen av förverkande.

Övervägandena finns i avsnitt 4.9.4.

Förverkande av särskilda brottsverktyg

11 §

Föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och som har påträffats under omständigheter som gav anledning att befara att de skulle komma till sådan användning får förverkas (förverkande av särskilda brottsverktyg).

Detsamma gäller föremål som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom och som har påträffats under omständigheter som gav uppenbar anledning att befara att de skulle komma till sådan användning.

Även i annat fall får föremål förverkas som på grund av sin särskilda beskaffenhet och med beaktande av omständigheterna i övrigt kan befaras komma till användning vid ett brott eller vid brottslig verksamhet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förverkande av föremål som kan användas vid brott och motsvarar i huvudsak nuvarande 36 kap. 3 §.

I förhållande till nuvarande 36 kap. 3 § har paragrafen strukturerats om så att den inleds med de båda bestämmelser som tar sikte på mer tydligt utpekade brottsverktyg, och dessa behandlas i vad man kan kalla en fallande skala, dvs. vapen och liknande föremål behandlas före föremål som kan användas som hjälpmedel vid skadegörelse (t.ex. sprayburkar). Därefter följer den i det tredje stycket den mer generella regeln om att egendom kan förverkas på grund av sin särskilda beskaffenhet i kombination med omständigheterna.

Förverkandeformen har vidare namngivits genom den avslutande parentesen i första stycket.

I förhållande till vad som föreskrivs enligt nuvarande 36 kap. 3 § 1 vidgas möjligheterna till förverkande enligt tredje stycket på två sätt.

För det första ska det inte längre fordras att det kan befaras att föremålet ska komma till brottslig användning, utan i stället att det – med hänsyn till föremålets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt – kan befaras att föremålet ska komma till användning vid ett brott eller brottslig verksamhet. Härigenom förtydligas att det inte är nödvändigt att föremålet kan befaras komma till användning vid begående av själva brottet – föremålet behöver inte användas för att ”göra brottet” – utan det är tillräckligt att det kan används vid brottet eller vid brottslig verksamhet. Utvidgningen medger att förverkande kan ske av sådan egendom som inte kan befaras komma till direkt användning vid brottet, men ändå är en del av utrustningen vid ett brott (t.ex. en skyddsväst vid ett mord), men också att förverkande kan ske av utrustning som används före eller efter, men tidsmässigt i någorlunda direkt anslutning till brottet.

För det andra ska fortsättningsvis gälla att omständigheterna i övrigt ska kunna ges större betydelse än tidigare vid bedömningen av om egendomen kan befaras komma till användning vid ett brott eller vid brottslig verksamhet. Tidigare har omständigheterna i övrigt kanske främst haft betydelse som en negativ faktor vid bedömningen. Bedömningen har s.a.s. i huvudsak byggt på huruvida egendomen varit av ”särskild beskaffenhet” och sedan har omständigheterna i övrigt kunnat innebära att förverkande, trots allt, inte skett. Omständigheterna i övrigt ska framledes mer generellt kunna beaktas också som ett skäl för förverkande. Det fordras fortfarande att egendomen kan sägas vara av särskild beskaffenhet, men omständigheterna i övrigt ska kunna bidra till bedömningen att det kan befaras att egendomen ska komma till brottslig användning. Det sammanhang i vilket egendomen påträffas ska alltså fortsättningsvis tillmätas större betydelse vid den bedömning som ska göras.

Övervägandena finns i avsnitt 4.9.3.

12 §

Föremål som avses i 11 § får förverkas från den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om från vem förverkande av farliga saker får ske. Förverkande får ske från den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen. Eftersom förverkande

här sker enbart framåtblickande och bygger på den ifrågavarande egendomens karaktär förutsätter förverkande inte att någon kan hållas ansvarig för ett brott – eller ens att brott bevisas. ”Från-regeln” kan därmed inte ta sikte på annat än äganderätten.

Det förhållandet att bestämmelsen på detta sätt tar sikte på äganderätten innebär att de krav som uppställs i den generella regeln i 14 § alltid kommer att vara uppfylld vid den här typen av förverkande.

Övervägandena finns i avsnitt 4.9.4.

Allmänna bestämmelser om förverkande

13 §

Om det finns bestämmelser om förverkande i annan författning som avviker från det som föreskrivs i detta kapitel, tillämpas de bestämmelserna i första hand.

Paragrafen som saknar motsvarighet i nuvarande 36 kap. innebär att särskilda förverkandebestämmelser i annan lag ska ha företräde framför brottsbalkens bestämmelser. Regleringen ska ses mot bakgrund av att förverkandereglerna i 36 kap. nu överlag görs generellt tillämpliga. De avslutande orden i paragrafen (i första hand) markerar att regleringen i specialstraffrätten som utgångspunkt inte är exklusiv. Det är sålunda enligt bestämmelsen alltid möjligt att falla tillbaka på brottsbalkens regler. Bestämmelsen hindrar emellertid inte att det i specialstraffrätten föreskrivs att de förverkanderegler som där finns ska vara exklusiva.

Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

14 §

En talan eller ett beslut om förverkande får riktas endast mot den som äger eller med tillämpning av 15 § ska anses äga egendomen. Detta gäller dock inte sådan egendom som någon har blivit av med genom brott.

Förverkande av särskild rätt får ske endast från den som har den särskilda rätten.

I 4 kap. 4 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot finns bestämmelser om förfarandet när det är okänt vem som äger viss egendom.

Paragrafen, som i förhållande till nuvarande 36 kap. är ny, ger i de två första styckena uttryck för den grundläggande grundsatsen att ett förverkande inte kan rikta sig mot någon annan än den som äger (eller annars har någon form av rätt till egendomen).

Den regel som kommer till uttryck i paragrafens inledande mening gäller generellt men har sin praktiska betydelse vid ordinärt förverkande av brottsvinster och vid utvidgat förverkande av brottsvinster, där det i ”från”-bestämmelserna (jfr 2 och 4 §§) inte finns något krav på att egendomen förverkas från en ägare. Men bestämmelsen bör ses i ljuset av att den ger uttryck för en grundsats som – om inte annat föreskrivs – får anses gälla generellt vid förverkande och som närmast karaktäriserar vad förverkande innebär: ett beslut om förverkande innebär att man tar ifrån någon en viss rätt till den ifrågavarande egendomen.

Kravet på att egendomen ska tillhöra förverkandesvaranden gäller inte när det är fråga om sådan egendom som någon blivit av med genom brott. Undantagsbestämmelsen innebär att man vid t.ex. förverkande av något stulet inte behöver fingera att egendomen tillhör tjuven (jfr nuvarande 36 kap. 5 § brottsbalken). I de flesta fall ska i dessa fall förverkande inte ske (se 19 §), utan egendomen ska normalt lämnas ut till målsäganden eller egendomen tas i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods. Bestämmelsen kan emellertid ha betydelse i de fall det finns särskilda skäl att ändå förverka egendomen eller i de fall målsäganden har äganderätt till penningmedel (jfr undantagen i 19 §).

Som framgår av författningskommentarerna till 6, 10 och 12 §§ är redan från-bestämmelserna (regleringen av från vem förverkande enligt en viss förverkandeform får ske) vad gäller vissa typer av förverkande sådana att de tar sikte på ägaren. Den grundsats som kommer till uttryck i denna paragraf gäller förstås också i relation till dessa förverkandeformer, men regleringen i denna paragraf tillför i dessa fall i praktiken inget utöver vad som följer av de nyss nämnda bestämmelserna. Bestämmelsen försvarar emellertid sin plats eftersom den ger uttryck för en mer grundläggande regel som ytterst går tillbaka på vad ett förverkande innebär: staten tar ifrån någon den rätt till egendomen som denne har. I relation till 2 och 4 §§ har den därtill materiell betydelse genom att den uppställer ytterligare krav för att förverkande ska kunna ske.

Samtidigt med att grundsatsen att ett förverkandebeslut måste riktas mot den som äger (eller har annan rätt till egendomen) kommer till uttryck i lagtexten införs en presumtionsregel angående äganderätt till egendom som någon har i sin besittning (jfr kommentaren till 15 §).

Tredje stycket innehåller en upplysning om att det i 4 kap. 4 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot finns bestämmelser om förfarandet när det är okänt vem som äger viss egendom. Också i dessa fall kan man säga att förverkandet riktas mot ägaren eller rättighetshavaren – när förverkande sker i ett sådant fall blir ägaren (eller rättighetshavaren) av med sin rätt till egendomen – låt vara att det vid förverkandetidpunkten är oklart vem denne är.

Övervägandena finns i avsnitt 4.4.1 och 4.4.2.

15 §

Vid förverkande ska den som har egendom i sin besittning anses vara ägare till egendomen, om det inte framgår att den tillhör annan.

Om en person besitter egendom tillsammans med någon som denne bor tillsammans med ska personen vid tillämpning av första stycket anses vara ägare till egendomen, om det inte görs sannolikt att den andra parten är samägare till denna enligt lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt och det inte heller framgår att egendomen tillhör den andre eller någon annan.

I paragrafen, som saknar motsvarighet i nuvarande 36 kap., finns en presumtionsregel av innebörd att den som har egendom i sin besittning ska anses vara ägare till egendomen vid tillämpning av förverkandebestämmelserna. Regleringen bygger på motsvarande bestämmelser i 4 kap. utsökningsbalken.

I första stycket regleras situationer där någon besitter egendom ensam (eller tillsammans med någon som denne inte bor tillsammans med). Egendomen ska i dessa fall anses tillhöra den som har egendomen i sin besittning om det inte framgår att den tillhör annan. Vid tillämpning av bestämmelsen kan man söka ledning i hur motsvarande reglering i utsökningsbalken tillämpas.

Regleringen i andra stycket tar sikte på situationer när någon besitter egendom tillsammans med någon som denne bor tillsammans med. Fråga kan vara om en make, sambo eller ett barn, men också om andra personer som bor i samma bostad som förverkandesvaranden. I dessa fall bryts presumtionen för äganderätt något

lättare än enligt första stycket. För att den ska brytas fordras att det görs sannolikt att den andra parten är samägare till egendomen eller att det annars framgår att egendomen tillhör den andre eller någon annan. Också i detta fall kan man med vederbörliga ändringar, *mutatis mutandis* (presumtionsregeln har här ett bredare tillämpningsområde än enligt utsökningsbalken), söka ledning i praxis rörande motsvarande reglering i utsökningsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

16 §

Förverkande får inte beslutas om det är uppenbart oskäligt.

Paragrafen innehåller en grundläggande regel om att förverkande inte får beslutas om det är uppenbart oskäligt. Regeln gäller i förhållande till alla förverkandeformer, dvs. undantaget för uppenbar oskälighet gäller generellt.

Sedan tidigare har gällt att förverkande i vissa fall inte ska ske om det skulle vara uppenbart oskäligt att förverka egendomen (enligt 1 §) medan det i andra fall har det i stället angetts att förverkande inte får beslutas om det skulle vara oskäligt (jfr den tidigare regleringen i 1 b § samt 4 § som nu kommer att gå upp i 1 §). Regleringen skärps på så vis att det för alla förverkandeformer ska föreskrivas att förverkande inte får beslutas om det skulle vara uppenbart oskäligt. Vid bedömningen av i vilka situationer det kan betraktas som uppenbart oskäligt att förverka egendom kan viss ledning sökas i tidigare praxis avseende bl.a. 1 §.

Omständigheter av olika slag kan ha betydelse för bedömningen av om ett förverkande helt eller delvis skulle vara uppenbart oskäligt. I grund och botten handlar bedömningen om att väga skälen för förverkande mot andra intressen.

När det gäller att bedöma skälen för förverkande kan situationen se olika ut beroende på vilken typ av förverkande det gäller. Rör det sig om brottsvinstsförverkande bör det exempelvis endast undantagsvis ha någon betydelse att det rör sig om ett stort belopp eller värde i relation till brottslighetens allvar (jfr NJA 2016 s. 641). Däremot kan det finnas anledning att fråga sig om brottet var uppsåtligt eller snarare endast oaktsamt, liksom om brottsligheten innebar en överträdelse av en ordningsregel i en i grunden fullt legitim verksam-

het eller om verksamheten snarare var illegitim i sin helhet. Oskälighetsbedömningen kan vid brottsvinstförverkande behöva bedömas delvis olika beroende på om brottsvinsten finns kvar eller inte. Om vinsten finns kvar bör bör utgångspunkten vara att det inte är uppenbart oskäligt att förverka den. Oskälighetsregleringen får därför sin främsta betydelse när det gäller förverkande av brottsvinster som sker i efterhand och avser brottsvinster som gärningsmannen tillgodogjort sig eller som annars inte längre finns i behåll, dvs. i situationer där ett förverkande i praktiken innebär att gärningsmannen får en skuld. Också då kan utgångspunkten sägas vara att brottsvinsten ska förverkas, men storleken på förverkandet kan i viss mån behöva jämkas. Ett exempel kan vara när ett ordinärt förverkande av brottsvinster går bakåt i tiden och kanske också avser vinster som föranleder beskattning i efterhand.

Även vid andra typer av förverkande kan det finnas anledning att överväga hur starka skälen för förverkande är. Exempelvis bör skälen för förverkande av egendom som varit föremål för brott enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling vara starkare om det rör sig om brott mot ett importförbud än om det rör sig om en åsidosatt anmälningsskyldighet (jfr NJA 2020 s. 767).

När det gäller skäl mot förverkande kan det ofta finnas anledning att fästa särskilt avseende vid vem det är som förverkandeyrkandet riktas mot. Gäller det förverkande mot gärningsmannen eller annan medverkande framstår det ofta som mindre problematiskt med förverkande än mot en person som inte alls varit delaktig i brottet eller ens känt till egendomens koppling till brott.

Det bör exempelvis kunna vara uppenbart oskäligt att förverka en brottsvinst hos den som i god tro har ärvt brottsvinsten och inrättat sig efter arvet i god tro (jfr förmögenhetsrättens regler om condictio indebiti). På motsvarande sätt bör den vars egendom har kommit till brottslig användning av annan normalt inte förverkas, om ägaren inte på ett oaktsamt sätt har ställt egendomen till förfogande för brottet. Även vid andra typer av förverkande bör det ofta kunna bedömas som uppenbart oskäligt att förverka egendom från den som stått främmande för brottsligheten.

Det kan ibland finnas skäl att ta hänsyn även till gärningsmannens situation. Visserligen bör det normalt inte finnas anledning att avstå från brottsvinstförverkande enbart för att gärningsmannen har förbrukat vinsten. Däremot kan det tänkas vara uppenbart oskäligt

med ett förverkande om gärningsmannen har överlåtit egendomen vidare och då uppburit ett klart lägre belopp, exempelvis när att gärningsmannen har tillgripit en vara som sedan sålts vidare för att finansiera gärningsmannens narkotikamissbruk. Även om värdet av varan i handeln då måste sägas vara gärningsmannens brottsvinst framstår det som alltför strängt att beröva honom eller henne värden som aldrig han eller hon i praktiken aldrig har tillgodogjort sig. Också vid andra förverkandeformer kan gärningsmannens intresse tala mot förverkande, exempelvis om det rör sig om egendom med starka affektionsvärden.

Prövningen av om ett förverkande vore uppenbart oskäligt bör alltid innefatta en prövning av om ändamålet med förverkande redan har tillgodosetts eller skulle kunna tillgodoses på ett mindre ingripande sätt. Om en brottsvinst har neutraliserats exempelvis genom att egendomen redan har återlämnats eller ersatts bör förverkande regelmässigt vara uppenbart oskäligt. Däremot bör betalningsskyldighet med andra syften inte medföra att förverkande skulle bli oskäligt; exempelvis gör inte åläggande av betalningsskyldighet för böter eller företagsbot att förverkande mera regelmässigt skulle framstå som oskäligt.

Vid bedömningen av om förverkande skulle vara uppenbart oskäligt kan i undantagsfall också behöva beaktas om en brottsvinst motsvarar ett belopp som med stor säkerhet kommer att drivas in varvid brottsvinsten neutraliseras. Så skulle kunna vara fallet om brottsvinsten består i att premien för trafikförsäkringen inte har erlagts eller om den består i subventioner från EU som mer eller mindre ovillkorligen ska återbetalas.

Särskilt vid förverkande av egendom som har varit föremål för brott finns det ibland förutsättningar för mindre ingripande åtgärder som inte framstår som orimliga, exempelvis att en förfalskad tavla stämplas som förfalskad eller att en viss bild raderas från en mobiltelefon. Ju mer komplicerad och kostsam den påstått mindre ingripande åtgärden är desto mer måste dock krävas för att förverkande ska framstå som uppenbart oskäligt (jfr NJA 2014 s. 14).

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.1.

17 §

I stället för att besluta om förverkande får rätten besluta om åtgärd som kan förhindra att egendomen missbrukas.

Om rätten beslutar om viss åtgärd ska den även ange inom vilken tid åtgärden ska genomföras. Egendomen får vara kvar i beslag under den tid som rätten bestämt.

Paragrafen, vars första stycke har sin motsvarighet i nuvarande 36 kap. 6 §, innehåller en reglering som innebär att det finns möjlighet att i stället för förverkande besluta om åtgärder som förhindrar missbruk av egendomen. Det kan röra sig exempelvis om att förse egendom med en stämpel, att radera egendom på ett lagringsmedium eller att förstöra en mindre del av en i övrigt fullt legitim egendom. Vid bedömningen av om förverkande eller den mindre ingripande åtgärden bör väljas måste en proportionalitetsprövning göras.

I andra stycket, som saknar motsvarighet i nuvarande lagstiftning, föreskrivs att rätten får ange inom vilken tid den beslutade åtgärden ska genomföras. Exempelvis kan rätten ange att polisen har att inom viss tid radera en hårddisk som innehåller brottsligt material. Det införs också en uttrycklig reglering av innebörd att egendomen får vara kvar i beslag under den tid som rätten har bestämt. I linje med vad som gäller i allmänhet ska ett beslag naturligtvis hävas när det inte längre behövs.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.2.

Särskild rätt till egendom

18 §

Särskild rätt till egendom som förverkats består, om inte även den särskilda rätten förverkas.

Sådan rätt som har vunnits genom utmätning upphör, om egendomen förverkats, såvida det inte av särskild anledning förordnas att rätten ska bestå.

Paragrafen motsvaras av nuvarande 5 b §. I paragrafen har endast redaktionella ändringar gjorts.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.8.

Målsägandens rätt till kompensation ur förverkade penningmedel

19 §

Om en brottsvinst utgörs av egendom som någon blivit av med på grund av ett brott ska egendomen förverkas endast om det finns särskilda skäl för det. Detta gäller inte om det är fråga om sådan egendom som avses i 21 §.

Paragrafen innebär att förverkande som huvudregel inte ska ske om en brottsvinst utgörs av egendom som någon har blivit av med på grund av ett brott. Paragrafen tar i praktiken sikte på föremål som t.ex. stulits från någon eller annars avhänts någon genom brott. Utgångspunkten är då att egendomen antingen ska återställas till målsäganden eller tas i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods.

Sådan egendom kan emellertid förverkas om det finns särskilda skäl för det. Sådana skäl kan t.ex. vara att målsäganden är känd, men egendomen skadad i så stor utsträckning att målsäganden inte är intresserad av att få den tillbaka. I dylika fall öppnar 14 § första stycket andra meningen för att egendomen kan förverkas trots att den inte tillhör förverkandesvaranden. Ersättning för värdet kan då – låt vara att det ofta torde bli fråga om en begränsad ersättning – utgå enligt 20 §.

Huvudregeln gäller inte om det är fråga om penningmedel, vilket kommer till uttryck genom hänvisningen till 21 §. I dessa fall ska egendomen förverkas varvid målsäganden får rätt till ersättning av staten enligt 20 §. I grunden gäller att målsäganden då får göra sin rätt gällande genom att framställa ett anspråk hos Justitiekanslern. Om målsäganden redan i den rättegång där förverkandet prövas gör anspråk på medlen blir emellertid 21 § tillämplig. Domstolen ska då redan inom ramen för den rättegången pröva om målsäganden har rätt till medlen.

Övervägandena finns i avsnitt 6.4.2.

20 §

Om en brottsvinst har förverkats som svarar mot skada för enskild eller mot medel som någon annars har rätt att få tillbaka, svarar staten i den förpliktades ställe intill värdet av vad som har tillfallit staten på grund av beslutet om förverkande. Vid verkställighet av detta beslut har den som

förverkandet har skett ifrån rätt att räkna av vad han eller hon visar sig ha utgett som ersättning till den ersättningsberättigade.

Paragrafen har sin motsvarighet i 36 kap. 17 § andra stycket. I förhållande till den bestämmelsen har vissa mindre justeringar gjorts för att det ska bli enklare för målsäganden att bli kompenserad för förlusten av den egendom som denne har avhänts genom brott.

Med att en brottsvinst svarar mot en skada för enskild eller mot medel som någon annars har rätt att få tillbaka avses detsamma som i dagens reglering. Fråga kan vara om egendom som genom brott har frånhänts någon (t.ex. vad som berövas ifrån någon genom en stöld eller ett bedrägeri) eller mot egendom som annars närmast direkt kan knytas till brottsvinsten. Ett exempel på fall som kan falla under lokutionen ”medel som någon annars har rätt att få tillbaka” är att någon betalat för att delta i ett arrangemang som anordnats av någon som saknat erforderliga tillstånd. Om anordnandet hindras av myndigheterna kan den enskilde då ha rätt att få medlen åter. Anspråk som inte svarar mot brottsvinsten, t.ex. ett anspråk till följd av personskada eller på grund av kränkning, omfattas inte.

Vidare har hänvisningen till ”i dennes ställe” ersatts med ”i den förpliktades ställe”. Avsikten med ändringen är att klargöra att staten kan svara i någon annan än förverkandesvarandens ställe. Det kan ha betydelse exempelvis när förverkande av stulna medel sker från en penningtvättare eller hälare, men något enskilt anspråk inte finns mot denne. Staten svarar då i den förpliktades (dvs. i exempelvis bedragarens) ställe även om förverkandeyrkandet inte riktas mot denne.

Paragrafen innebär sammantaget att staten ska svara för ersättning till målsäganden i den förpliktades ställe i de fall då brottsvinster har förverkats som svarar mot målsägandens enskilda anspråk.

Statens ansvar är begränsat till det som tillfallit staten genom förverkandet. Detta innebär att inte bara beslutet om förverkande i domen kan begränsa målsägandens möjlighet att få ut ersättning utan även hur stor del av ett sådant beslut som kan verkställas. Om lös egendom har förverkats och sedan sålts ska staten svara med det belopp som influtit vid försäljningen efter avdrag för försäljningskostnader som staten ådragit sig. Detta är alltså samma typ av avgränsning som gäller för närvarande.

Syftet med bestämmelsen är att förenkla för målsäganden att få ersättning för sina skador, men det är inte avsikten med bestämmelsen att statens ansvar för dessa skador ska gå utöver vad staten får in genom förverkande av brottsvinst.

Andra meningen motsvarar nuvarande andra stycket andra meningen i 36 kap. 17 §.

Genom den nya paragrafen – och genom att nuvarande 36 kap. 1 a § tas bort – slopas principen att ett enskilt anspråk har försteg framför förverkande. Det faktum att det finns ett målsägandeanspråk utgör inte längre ett generellt hinder mot att brottsvinster samtidigt förverkas. Efter ett förverkande övertar staten ansvaret för anspråket, såvida det inte är fråga om egendom som direkt kan lämnas ut till målsäganden.

Om målsäganden inte framställer något enskilt anspråk i den rättegång där ett förverkandeyrkande prövas (jfr den särskilda regleringen beträffande den situationen nedan i kommentaren till 21 §) får frågan om statens ersättningsskyldighet, liksom i dag, prövas av Justitiekanslern.

Övervägandena finns i avsnitt 4.6 och 6.4.1–6.4.2.

21 §

Om målsäganden redan i den rättegång där ett förverkandeyrkande prövas gör anspråk på penningmedel som härrör från brottet och däremot svarande medel helt eller delvis förverkas, ska rätten pröva om målsäganden har rätt till det som förverkas.

I ett mål om ansvar för brott som avser efterföljande hantering av egendom som härrör från brott ska rätten också pröva om målsäganden har sådan rätt som anges i första stycket på grund av det föregående brottet.

Paragrafen saknar motsvarighet i nuvarande 36 kap. brottsbalken. Den klargör att rätten, om målsäganden gör anspråk på penningmedel i anslutning till brottmålet, i samband med domen ska uttala sig om den enskilde har sådan rätt till förverkad egendom som krävs för att staten ska betala ut ersättningen. Samma prövning ska göras om brottet avser efterföljande hantering av målsägandens egendom, såsom t.ex. vid penningtvättsbrott.

Regleringen bygger på utgångspunkten att penningmedel i princip alltid bör förverkas om gärningsmannen döms för brott. Om brottsoffret (eller brottsoffren) är kända och framställer ett enskilt

anspråk ska domstol precis som nu t.ex. besluta hur stort skadeståndsbelopp som gärningsmannen ska betala till målsäganden. Enligt regleringen ska rätten dock även fastställa om en brottsvinst som förverkas svarar mot det enskilda anspråk (eller del av det) som målsäganden har framställt. En sådan prövning ska rätten göra självmant. För att det ska kunna fastställas att målsäganden har sådan rätt till egendomen bör det krävas att man kan följa egendomen från gärningsmannen till målsäganden. Bedömningen i de här fallen bör inte knytas direkt till den civilrättsliga frågan om bättre rätt till egendomen (som kan uppstå i olika sammanhang), utan avgörande bör vara om den förverkande brottsvinsten motsvarar – dvs. är ett slags spegelbild av – målsägandens ersättningsanspråk. Vid bedömningen bör man kunna vara något generösare än man skulle ha varit vid en rent civilrättslig bedömning av om äganderätten består, men utgångspunkten ska ändå vara att målsäganden har rätt till medel som antingen direkt eller i obruten kedja kan härledas till den skada som återspeglar brottsvinsten. Prövningen av om målsäganden har rätt till egendomen ska ske vid sidan av prövningen av målsägandens enskilda anspråk. Resultatet av prövningen kan bli att målsäganden visserligen har ett skadeståndsanspråk, men att detta inte motsvarar det förverkade beloppet på ett sådant sätt att hen har rätt till detta. Resultatet kan också bli att målsäganden har ett skadeståndsanspråk som är större än den brottsvinst som förverkas (t.ex. därför att målsäganden också har anspråk på ränta) och därför bara blir delvis tillgodosedd genom att ges rätt till de förverkade medlen.

Tillämpningsområdet för regleringen är begränsat till de fall målsäganden gör anspråk på penningmedel som härrör från brottet och en däremot svarande brottsvinst förverkas antingen på grund av det brott som gärningsmannen har utfört mot målsäganden eller på grund av ett efterföljande brott som innefattar befattning med egendomen (typiskt sett penningtvättsbrott). Målsäganden har alltså inte rätt till ersättning ur penningmedel som förverkas i samband med något annat brott som hanteras i målet och inte heller ur penningmedel som förverkats genom utvidgat förverkande. Detta följer redan av att det ska finnas en tydlig koppling mellan de medel som förverkas och den ekonomiska skada som målsäganden lidit till följd av brottet, dvs. att brottsvinsten som förverkas motsvarar (”däremot svarande”) det enskilda anspråket. Målsägandens möjlighet till utbetalning från staten ur förverkade medel är alltså begränsad till

penningmedel som förverkats genom ordinärt förverkande av brottsvinster.

Sedan domen fått laga kraft ska det skadestånd som rätten har fastställt i domen betalas ut till målsäganden via staten ur förverkade medel. I det ledet ska det inte ske någon ny prövning av beloppets storlek utan det är fråga om en verkställighet motsvarande det belopp som domstolen har fastställt i domen. På samma sätt som vid verkställighet av andra föremål som varit beslagtagna är det Polismyndigheten har att tillse att medlen kommer målsäganden till del. Om egendom har säkrats genom kvarstad verkställs domen genom Kronofogden på samma sätt som enligt gällande rätt.

För att målsäganden ska ha framställt ett anspråk på penningmedel på det sätt som krävs enligt paragrafen är det tillräckligt att ett anspråk framställs någon gång under rättegången. Det ska alltså inte vara en förutsättning för att rättens ska besluta enligt paragrafen att målsäganden för en talan om skadestånd eller bättre rätt till penningmedlen. Det som rätten ska pröva är inte målsägandens rätt i förhållande till den ersättningsskyldige, utan målsägandens rätt i förhållande till staten avseende de förverkade medlen. Målsäganden kan emellertid föra t.ex. en skadeståndstalan samtidigt som hen gör anspråk på penningmedlen (och den kan föras såväl i samma rättegång som i en senare rättegång). Det förhållandet att målsäganden gör anspråk på förverkade medel enligt denna paragraf påverkar överhuvudtaget inte dennes möjlighet att föra talan mot den ersättningsskyldige. I den mån målsäganden erhåller medel med stöd av paragrafen ska emellertid – och naturligtvis – målsäganden i motsvarande utsträckning anses ha fått sin skada ersatt eller sin rätt tillgodosedd. Om detta behövs emellertid ingen särskild reglering.

Om en målsägande i efterhand framställer anspråk på ersättning ur förverkade medel får anspråket prövas av Justitiekanslern enligt samma ordning som tidigare gällt enligt 36 kap. 17 § brottsbalken (den grundläggande regleringen finns i 20 §; se kommentaren till den paragrafen).

Om det finns flera målsägande som gör anspråk på de förverkade medlen kan situationen lösas på samma sätt som beskrivits ovan så länge samtliga målsägandes egendom fortfarande kan identifieras. Om det finns konkurrens mellan målsägandena om de förverkade medlen – t.ex. i en situation där ett stort antal målsäganden har satt in medel på ett och samma konto men den samlade behållningen vid

förverkandebeslutet inte räcker till dem alla – bör situationen lösas i enlighet med gällande rätt, dvs. genom tillämpning av den allmänna princip som kommit till uttryck i bl.a. 1 § förmånsrättslagen (1970:979). Bestämmelsen innebär att var och en av målsägandena får betalt i förhållande till sin fordring. Om värdet av förverkad egendom har tagits i anspråk för att gottgöra någon eller några målsägande som framställt sina krav före de övriga så att de förverkade medlen har tagit slut är de efterföljande målsägandena hänvisade till att i vanlig ordning väcka talan om skadestånd mot den skadeståndsskyldige (se prop. 1986/87:6 s. 40). Även denna ordning är alltså densamma som enligt gällande rätt.

Övervägandena finns i avsnitt 6.4.2.

Tredje mans rätt i mål där egendom begärs förverkad

22 §

Om någon som inte är part i en rättegång (tredje man) gör gällande rätt till egendom som begärs förverkad får denne inträda i rättegången om domstolen tillåter det.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i nuvarande 36 kap., innehåller en grundläggande regel om att en tredje man – som gör gällande rätt till egendom som begärs förverkad – får inträda i rättegången om domstolen tillåter det. De närmare förutsättningarna för att inträda regleras i 22 §. I grunden är regleringen emellertid fakultativ: också om förutsättningarna för inträde är uppfyllda råder rätten över frågan. Normalt finns emellertid ingen anledning att inte tillåta tredje man att inträda i rättegången. I regel är det en fördel för alla inblandade om tredje mans påståenden kommer med vid bedömningen av förverkandefrågan och slipper hanteras (enbart) i efterhand.

Om tredje man tillåts inträda ges hen en möjlighet att framföra sina argument om varför egendomen tillhör honom eller henne och föra in bevisning. Den tredje mannen kan emellertid inte självständigt överklaga domen. Om rätten hörsammar den tredje mannens invändningar, så innebär det inte att den tredje mannen kan få det fastställt att hen är egendomens ägare. Det en tredje man kan åstadkomma genom att inträda i rättegången är att hindra att egendomen förverkas från den person som förverkandeyrkandet riktas mot (jfr

14–15 §§), dvs. att förverkandeyrkandet avslås. Tredje mans inträde innebär alltså inte att någon prövning av dennes anspråk på egendomen ska göras.

I princip innebär ett inträde att tredje man får en ställning som ordinär intervenient (även om det i strikt mening inte är fråga om intervention i rättegångsbalkens mening).

Övervägandena finns i avsnitt 4.10.3.

23 §

Tredje man som med stöd av 22 § vill inträda i en rättegång ska ansöka om det hos rätten. Tredje man får delta i rättegången endast om hen visar sannolika skäl för sitt påstående om rätt till den egendom som begärs förverkad.

Innan domstolen fattar beslut i frågan om tredje mans inträde i rättegången ska parterna höras över ansökan. Rätten får hålla förhandling med parterna och sökanden i frågan.

I paragrafen, som saknar motsvarighet i nuvarande 36 kap., regleras vissa frågor som gäller tredje mans rätt till inträde i en rättsprocess där egendom som gäller förverkande av egendom som tredje man menar sig äga. Bl.a. regleras förutsättningar för ett sådant inträde.

Av bestämmelsen följer till att börja med att en tredje man som vill inträda i en rättegång ska ansöka om det hos rätten.

Av bestämmelsen följer vidare att tredje man inte har en ovillkorlig rätt att träda in i processen utan detta får enbart ske om hen visar sannolika skäl för sitt påstående. Vad som närmare ska krävas för att rätten ska tillåta tredje man att delta i processen överlämnas till rättstillämpningen, men som regel bör någon form av bevisning i form av kvitto, avtal eller liknande kunna förevisas som talar för tredje mans påstående. Sannolika skäl för att tredje man äger den egendom som begärs förverkad bör också kunna uppnås genom att tredje man lämnar konkreta uppgifter om ett vittne som kan berätta om äganderättsförhållandena. Det ska i så fall vara möjligt att höra vittnet i rättegången. Ett blankt påstående om äganderätt eller uppgifter om ett vittne som inte låter sig höras bör inte vara tillräckligt för att tredje man ska tillåtas att inträda i processen.

Övervägandena finns i avsnitt 4.10.3.

24 §

Om tredje man väcker talan om bättre rätt till egendom när det redan pågår en rättegång om egendomens förverkande ska denna fråga inte handläggas i samma rättegång som förverkandefrågan.

Om det finns särskilda skäl för att handlägga tredje mans talan om bättre rätt i samma rättegång som brottmålet får dock domstolen tillåta att rättegångarna handläggs gemensamt.

I paragrafen, som saknar motsvarighet i nuvarande 36 kap., anges hur rätten ska hantera situationen att en talan om bättre rätt till egendomen väcks under den tid som rättegången om egendomens förverkande pågår. Av paragrafen följer att en sådan talan normalt inte ska handläggas gemensamt med det mål i vilket förverkandetalan prövas, men att så får ske om det finns särskilda skäl för det.

Utgångspunkten för regleringen är att förverkandetalan ska prövas separat – eventuellt med tillämpning av reglerna om tredje mans inträde i processen – och att tredje man därefter, om egendomen förverkas, har en möjlighet att väcka talan mot staten angående sin rätt till egendomen (jfr kommentaren till 25 §).

Sådana särskilda skäl som omtalas i andra stycket kan t.ex. vara att påtagliga processekonomiska vinster vinns med en gemensam handläggning. Så kan vara fallet exempelvis om förverkandesvaranden inte gör anspråk på egendomen och alltså skulle medge en talan om bättre rätt. Ett sådant medgivande saknar dock sakrättslig verkan och har alltså ingen betydelse för prövningen av förverkandeyrkandet.

Att möjligheten till gemensam handläggning endast bör ske i undantagssituationer har sin förklaring i att det snarast torde försvåra prövningen av såväl förverkandefrågan som tredje mans anspråk på egendomen att hantera frågorna i en gemensam handläggning.

Övervägandena finns i avsnitt 4.10.3.

25 §

Om egendom förverkas trots att tredje man har påstått att egendomen tillhör honom eller henne ska domstolen, om det finns skäl för det, förelägga tredje man att senast inom den tid då domen får överklagas väcka talan om saken mot staten.

Om inte tredje man följer föreläggandet, har denne förlorat sin rätt mot staten avseende egendomen eller egendomens värde.

Paragrafen saknar motsvarighet i nuvarande 36 kap. och utformad med 4 kap. 20 § utsökningsbalken som förebild. Om förverkande sker i fall där tredje man har påstått rätt till egendomen ska domstolen förelägga hen att väcka talan mot staten. En sådan talan ska väckas inom den överklagandefrist som gäller.

Av andra stycket följer att tredje man förlorar sin rätt att gentemot staten göra anspråk på den förverkade egendomen om hen inte väcker talan enligt föreläggandet. Eftersom förverkad egendom inte bör säljas innan fristen enligt denna paragraf gått till ända finns det inte någon regel motsvarande den som finns i 4 kap. 21 § utsökningsbalken om att tredje man kan ha rätt till influtna medel om lös egendom har sålts eller utmätt fordran drivits in.

Övervägandena finns i avsnitt 4.10.3.

Om företagsbot

26 §

Ett företag ska åläggas företagsbot för brott, om det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter och brottet har begåtts i utövningen av

1. näringsverksamhet,
2. sådan offentlig verksamhet som kan jämställas med näringsverksamhet, eller
3. annan verksamhet som ett företag bedriver, om brottet har varit ägnat att leda till en ekonomisk fördel för företaget.

För att företaget ska åläggas företagsbot krävs också

1. att företaget inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottet, eller
2. att brottet har begåtts av
   a. en person med ledande ställning i företaget, grundad på befogenhet att företräda företaget eller att fatta beslut på dess vägnar, eller
   b. en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

Med företag avses enskilda näringsidkare och juridiska personer.

Första stycket gäller inte, om brottet varit riktat mot företaget.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 7 §. Regleringen har ändrats endast såtillvida att angivandet av att företagsbot åläggs på yrkande av allmän åklagare har tagits bort till följd av den generella reglering

som vi föreslår i 31 § och av vilken det framgår att företagsbot prövas efter talan mot den som saken gäller. Ändringen innebär ingen skillnad i sak.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.4.

27 §

När ett företag åläggs företagsbot för flera brott, ska rätten bestämma en gemensam företagsbot för den samlade brottsligheten.

Vid fastställandet av företagsbotens storlek ska det först bestämmas ett sanktionsvärde om lägst fem tusen kronor och högst tio miljoner kronor. Sanktionsvärdet ska bestämmas med utgångspunkt i straffvärdet för den samlade brottsligheten. Särskild hänsyn ska tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens förhållande till verksamheten. Det ska också tas skälig hänsyn till om företaget tidigare har ålagts att betala företagsbot.

Om inte annat följer av 9 eller 10 §, ska företagsboten fastställas till ett belopp som motsvarar sanktionsvärdet.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 8 §. Någon ändring av bestämmelsen görs inte.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.8.

28 §

Om sanktionsvärdet uppgår till minst 500 000 kronor, ska företagsboten för ett större företag sättas högre än vad som följer av 8 § (förhöjd företagsbot). Den förhöjda företagsboten ska fastställas till ett belopp som är befogat med hänsyn till företagets finansiella ställning. En förhöjd företagsbot får dock högst bestämmas till ett belopp som motsvarar femtio gånger sanktionsvärdet.

Med större företag avses enskilda näringsidkare och juridiska personer som motsvarar de kriterier som anges i 1 kap. 3 § första stycket 4 årsredovisningslagen (1995:1554).

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte staten, kommuner eller regioner.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 9 §. Någon ändring av bestämmelsen görs inte.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.8.

29 §

En företagsbot får sättas lägre än vad som borde ha skett med tillämpning av 8 och 9 §§, om

1. brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för företaget och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng,
2. företagets ägare eller innehavare döms till påföljd för brottet och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng för honom eller henne,
3. företaget efter förmåga har försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet,
4. företaget frivilligt har angett brottet, eller
5. det annars finns särskilda skäl för jämkning.

Om det är särskilt påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket får företagsboten efterges.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 10 §. Någon ändring av bestämmelsen görs inte.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.8.

30 §

Om ett brott som kan föranleda talan om företagsbot

1. har begåtts av oaktsamhet, och
2. inte kan antas föranleda annan påföljd än böter

får brottet åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 10 a §. Någon ändring av bestämmelsen görs inte.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.8.

Gemensamma bestämmelser

31 §

Förverkad egendom och företagsbot tillfaller staten, om inte annat följer av ett beslut enligt 21 §.

Paragrafen motsvarar i princip nuvarande 36 kap. 17 § första stycket, men utan den reservation som där finns. Reservationen om att förverkad egendom och företagsbot tillfaller staten – om ej annat är

föreskrivet – har tagits bort som en följd av införandet av 13 §. I stället erinras i bestämmelsen om vad som kan följa av ett beslut enligt 21 §, dvs. att målsäganden kan har rätt till förverkade penningmedel.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.3.

32 §

Frågan om egendom ska förverkas eller företagsbot dömas ut prövas efter talan mot den som saken gäller, om inte annat följer av 3 kap. lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot.

Paragrafen anger att frågor om förverkande och företagsbot prövas efter talan mot den som saken gäller. Av paragrafen följer att åklagare ska framställa yrkande om förverkande respektive företagsbot och att frågorna inte ska prövas självmant *(ex officio)* av rätten. Tillvägagångssättet ska gälla att rätten genom frågor och påpekanden ska söka klargöra om viss egendom begärs förverkad om saken är oklar. Precis som i övriga straffprocessuella fråga är frågan indispositiv. Rätten ska alltså pröva åklagarens yrkande i sak även om yrkandet medges. I paragrafen erinras om att prövning i annan form i vissa fall kan ske enlig 3 kap. lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot (bl.a. genom att åklagare fattar beslut om förverkande).

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.4.

33 §

En begäran om att egendom ska förverkas eller företagsbot dömas ut handläggs antingen inom ramen för en rättegång om ansvar för brott eller som en särskild talan i en egen rättegång.

Om talan om förverkande eller företagsbot riktas mot någon som är tilltalad för brott sker handläggningen enligt de regler som gäller för brottmålet. I annat fall handläggs frågan som en särskild talan enligt lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot.

Paragrafen innehåller en upplysning om att en förverkandetalan kan handläggas antingen samtidigt med åtalet för det brott som talan stöds på eller i en egen rättegång.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.5.

34 §

Om brott har begåtts av någon som inte fyllt femton år eller som handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning får rätten besluta om annan särskild rättsverkan av brott än brottsvinstförverkande endast om och i den mån det med hänsyn till personens psykiska tillstånd, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Paragrafen har sin motsvarighet i nuvarande 13 §. Till skillnad från den nuvarande regleringen får förverkande av brottsvinster ske från en sådan person som nämns i paragrafen oberoende av de särskilda villkor som anges (endast om och i den mån det med hänsyn till hens psykiska tillstånd, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt). Liksom tidigare gäller de särskilda villkor som anges för att rätten ska få besluta om annan särskild rättsverkan av brott.

Paragrafen innebär alltså att förverkande av brottsvinster fortsättningsvis ska ske utan särskilda inskränkningar även om brottsvinstförverkandet bygger på ett brott som begåtts av någon som var yngre än femton år eller som handlade under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Ändringen bygger på den grundläggande tanken att brott inte ska löna sig. Det förhållandet att vissa personer inte kan dömas till ansvar eller ska särbehandlas vid påföljdsvalet ska alltså som utgångspunkt inte påverka bedömningen av om förverkande av brottsvinster ska ske.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.6.

35 §

Om det på grund av att den tilltalade avlidit eller att åtalspreskription har inträtt inte längre är möjligt att döma ut påföljd, får på grund av brottet

1. egendom förverkas enligt 1, 8 eller 9 §,
2. åtgärd föreskrivas till förebyggande av missbruk, eller
3. företagsbot åläggas

endast om stämning i ett mål om detta har delgetts inom fem år från det att brottet begicks.

En talan om förverkande enligt 1 eller 8 § får dock alltid prövas om stämning angående detta har delgetts inom ett år från dödsfallet eller den tidpunkt vid vilken preskription inträdde.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 14 §. Vissa redaktionella ändringar har gjorts för att göra bestämmelsen enklare att läsa Ändringarna innebär inte någon ändring i sak.

Det kan finnas skäl att framhålla att regleringen i andra stycket och i den del den avser fall av åtalspreskription syftar till att säkerställa att det efter preskriptionstidens utgång finns utrymme för att hinna använda den form av förenklad delgivning som kan användas vid en talan om förverkande, men inte i ett brottmål.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.7.

36 §

Det som har föreskrivits i lag eller författning om särskild rättsverkan av att någon döms till straff ska gälla även då annan påföljd som nämns i 1 kap. 3 § döms ut.

När första stycket tillämpas ska villkorlig dom och skyddstillsyn samt, om inte annat beslutas i domen, överlämnande till särskild vård anses lika med fängelse. Om det beslutas i domen ska skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård anses motsvara fängelse i minst sex månader.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 11 §. Paragrafen har ändrats endast i redaktionellt hänseende.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.8.

37 §

Om det är en förutsättning för särskild rättsverkan som kan följa på ett brott, att någon dömts till påföljd, får rätten, om påföljd för brottet efterges, ändå besluta om sådan rättsverkan om omständigheterna i målet talar för det.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 12 §. Paragrafen har ändrats endast i redaktionellt hänseende.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.8.

38 §

Beslut om förverkande, om åtgärd till förebyggande av missbruk eller om företagsbot förfaller, om beslutet inte har verkställts inom tio år från att det fick laga kraft.

Paragrafen motsvarar nuvarande 36 kap. 15 §. Någon ändring i paragrafen har inte gjorts.

Övervägandena finns i avsnitt 4.11.8.

13.4 Förslaget till lag om ändring i jordabalken

12 kap. 65 § Den som begär, träffar avtal om eller tar emot en särskild ersättning för att upplåta en bostadslägenhet eller för att överlåta hyresrätten till en sådan lägenhet, döms till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller har utgjort ett led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt eller i större omfattning eller om gärningsmannen använt en urkund eller något annat vars brukande är straffbart enligt 14 eller 15 kap. brottsbalken eller lämnat osann uppgift inför myndighet. Det ska även särskilt beaktas om gärningsmannen i avsevärd utsträckning har missbrukat sin ställning som ägare eller förvaltare av en fastighet.

Ett avtalsvillkor om särskild ersättning är ogiltigt.

Den som har tagit emot en särskild ersättning är skyldig att lämna tillbaka det han eller hon har tagit emot. *Det gäller dock inte om det enligt 12 kap. 65 b § utgör brott att lämna ersättningen*.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att den som har tagit emot ersättning för ett hyreskontrakt inte behöver lämna tillbaka ersättningen om det utgör ett brott att lämna ersättningen enligt 12 kap. 65 b §. För att tydliggöra att det nya undantaget bara avser skyldigheten att lämna tillbaka ersättningen har de båda meningarna brutits ut till ett nytt fjärde stycke. Ändringen är föranledd av att det 2019 gjordes straffbart att köpa hyreskontrakt (att sälja hyreskontrakt var redan straffbart sedan tidigare). Förevarande bestämmelse ändrades inte i samband med det nämnda lagstiftningsärendet, vilket fått den konsekvensen att brottsvinsten enbart kunnat förverkas från säljaren av ett hyreskontrakt, men inte från köparen. Genom ändringen ska köparen av ett hyreskontrakt inte få tillbaka ersättningen i de fall det utgjort ett brott att betala den. I ringa fall, vilket alltså inte är straffbart enligt 12 kap. 65 b §, ska ersättningen fortfarande betalas tillbaka till köparen.

Överväganden finns i avsnitt 9.6.

13.5 Förslaget om lag om ändring i miljöbalken

29 kap.

12 a §

Den myndighet som förvarar avfall som skäligen kan antas bli förverkat enligt *36 kap. brottsbalken* och har tagits i beslag enligt 27 kap. rättegångsbalken får

1. omedelbart låta sälja avfallet, om det finns en risk för att avfallet blir förstört under förvaringen, förvaringen är förenad med alltför stora kostnader eller det finns andra särskilda skäl, och
2. förstöra avfallet, om det inte kan säljas eller om det kan antas komma till brottslig användning eller på annat sätt är olämpligt för försäljning.

Paragrafen har ändrats enbart genom att den hänvisning som tidigare fanns till förverkandebestämmelsen i 12 kap. § 12 § miljöbalken har ändrats till 36 kap. brottsbalken. Ändringen är föranledd av att förverkandebestämmelsen i miljöbalken tas bort och är inte avsedd att innebära någon ändring i sak.

Överväganden finns i avsnitt 9.4–9.5.

13.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m.

1 §

Alkohol eller andra medel som har trafikfarlig påverkan, vilka påträffas hos den som brutit mot 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 30 § lagen (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg, 10 kap. 2 § järnvägslagen (2004:519), 13 kap. 2 eller 3 § luftfartslagen (2010:500) eller 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009) ska *förverkas*, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Detsamma ska gälla om alkohol eller sådana andra medel som avses i första stycket påträffas hos den som medföljt vid tillfället, om medlen kan antas ha varit avsedda även för den som begått gärningen.

Spritdrycker, vin, starköl eller andra jästa alkoholdrycker eller alkoholdrycksliknande preparat enligt alkohollagen (2010:1622) som påträffas hos den som intar eller förvarar sådana drycker eller preparat i strid med villkor enligt 2 kap. 16 § andra stycket första meningen eller med 2 kap. 18 § ordningslagen (1993:1617) eller med lokal ordningsföreskrift ska, oavsett vem dryckerna eller preparaten tillhör, *förverkas*, om inte särskilda skäl talar mot det. Detsamma ska gälla alkoholdrycker eller alkoholdrycksliknande

preparat som påträffas hos den som intar sådana drycker eller preparat i strid med 4 kap. 4 § ordningslagen eller med 9 kap. 2 § järnvägslagen.

Tredje stycket gäller också i fråga om sådana drycker eller preparat som avses där och som påträffas hos någon som vid tillfället var i sällskap med den som bröt mot bestämmelsen, om det är sannolikt att dryckerna eller preparaten var avsedda även för den senare.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

7 kap.

53 a §

Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt denna lag *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid ett sådant brott, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

1 §

En dom som meddelats i Danmark, Finland, Island eller Norge, varigenom dömts till böter eller förverkande av egendom eller i brottmål utdömts ersättning för rättegångskostnad, får på begäran verkställas i Sverige.

Det som sägs i första stycket ska också gälla beslut, som i någon av nämnda stater till tryggande av anspråk på böter, förverkande av egendom, skadestånd eller ersättning för rättegångskostnad meddelats i fråga om kvarstad eller beslag av egendom tillhörande någon som är misstänkt för brott *eller annars har egendom som kan antas härröra från brott eller brottslig verksamhet.*

I lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av bötesstraff i vissa fall.

Bestämmelser om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall finns i

1. lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall,
2. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande, och
3. lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande.

Paragrafen har ändrats endast på så sätt att det genom ett tillägg i andra stycket klargörs att ett beslut om tryggande av anspråk på förverkande kan avse annan än den som är misstänkt för brott. Genom ändringen kan dels en begäran om verkställighet av självständigt förverkande av brottsvinster göras, dels verkställighet i andra fall då ett beslut till tryggande av ett anspråk på förverkande riktar sig mot annan än den som är misstänkt för brott.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.3.

13.9 Förslaget till lag om ändring i krigshandelslagen (1964:19)

4 §

Den som handlar i strid mot en för honom eller henne gällande utfästelse som avses i denna lag, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma *ska* gälla, om någon, som genom sådan utfästelse förbundit sig att inte utföra vara till utlandet eller visst främmande land, gör försök att i strid mot utfästelsen utföra varan.

Paragrafen har ändrats så att den särskilda förverkandebestämmelsen i andra stycket har tagits bort som en följd av att 36 kap. brottsbalken gjorts generellt tillämplig även vid brott som regleras genom specialstrafflag. I första stycket har enstaka redaktionella anpassningar gjorts som inte är avsedda att innebära någon ändring i sak.

Övervägandena finns i avsnitt 9.4 och 9.5.

13.10 Förslaget till lag om ändring i patentlagen (1967:837)

9 kap.

57 a §

Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 57 § *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott ska förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 57 §.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 57 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 57 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträf-

fande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.11 Förslaget till lag om ändring i narkotikastrafflagen (1968:64)

6 §

Narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för narkotikan får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag. Vad som nu sagts om narkotika gäller även narkotikaprekursorer.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling, samt egendom med vilken har tagits befattning som utgör brott enligt denna lag.

I stället för sådan egendom som avses i andra stycket får dess värde *förverkas*.

Påträffas injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller andra föremål, som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, hos någon som har begått brott enligt denna lag eller i ett utrymme som disponeras av honom *eller henne* eller i förbindelse med narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag, *ska* föremålen, oavsett vem de tillhör, *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.12 Förslaget till lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970:485)

35 a §

Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 35 § *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 35 §.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 35 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 35 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.13 Förslaget till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69)

13 a §

Förverkande enligt 36 kap. 1 § första meningen brottsbalken får inte beslutas om en brottsvinst som avser brott enligt denna lag har neutraliserats genom beskattning. Om förverkande enligt 36 kap. 1 § första meningen beslutas på grund av sådant brott ska det belopp som tillfaller staten till följd av förverkandebeslutet överföras till Skatteverket och avräknas från eventuella skatteskulder som brottet har föranlett hos dem från vilken förverkande skett.

Om penningmedel har tagits i beslag, penningbeslag eller förvar eller belagts med kvarstad för sådant förverkande som avses i första stycket får de, om de motsvarar medel som ska återbetalas enligt ett beskattningsbeslut, överföras till Skatteverket för avräkning mot skatteskulden. Den som beslutar om tvångsmedlet ska underrätta Skatteverket om beslutet.

Om det fattas beslut enligt 46 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244) avseende egendom som är föremål för något straffprocessuellt tvångsmedel ska

beslutet om tvångsmedel hävas i samband med att beslutet om betalningssäkring eller förvar verkställs. I förekommande fall ska egendomen då överlämnas till Kronofogdemyndigheten.

Vad som sägs i första–tredje styckena gäller inte brottsvinst av förberedelse till grovt skattebrott.

Paragrafen reglerar relationen mellan beskattning och förverkande av brottsvinster.

Första stycket ändras så att det blir möjligt att förverka brottsvinster enligt 36 kap. 1 § första meningen så länge en brottsvinst som avser brott enligt skattebrottslagen inte har neutraliserats genom beskattning. För att en brottsvinst ska ha neutraliserats i paragrafens mening fordras att ett beskattningsbeslut som motsvarar brottsvinsten har fattats och att medlen också har återförts (t.ex. genom att skatten har betalats in). Om medlen inte har neutraliserats kan förverkande ske. I sådana fall ska det belopp som tillfaller staten på grund av förverkandebeslutet överföras till Skatteverket och avräknas från eventuella skatteskulder som brottet har föranlett hos förverkandesvaranden.

Förändringen innebär, om vi ser på förslagens betydelse för processens inledningsskede, även att polis och åklagare kommer att kunna ta egendom som motsvarar brottsvinst enligt skattebrottslagen i beslag eller penningbeslag (jfr utredningens förslag angående att göra penningbeslaget generellt tillämpligt och angående utökade möjligheter till sakförverkande) eller – även om det torde bli sällsynt i praktiken – ta egendomen i förvar eller belägga den med kvarstad. Om ett sådant beslut fattas ska Skatteverket underrättas om beslutet.

Om medel som motsvarar vad som ska återföras enligt ett beskattningsbeslut är föremål för beslag eller penningbeslag ska medlen, enligt andra stycket, överföras till Skatteverket och avräknas mot skatteskulden.

Om Skatteverket fattar beslut enligt 46 kap. skatteförfarandelagen, dvs. beslutar om betalningssäkring eller om att ta egendom i förvar, och beslutet avser egendom som är föremål för något straffprocessuellt tvångsmedel ska beslutet om tvångsmedel hävas i samband med att beslutet om betalningssäkring eller förvar verkställs. Om det är fråga om egendom som ska tas om hand vid verkställighet av beslutet om betalningssäkring eller förvar, ska egendomen överlämnas till Kronofogdemyndigheten.

Dessa bestämmelser återspeglar det förhållandet att skatteförfarandet har ett slags grundläggande prioritet framför förverkandeprocessen: om åtgärder vidtas enligt skatteförfarandelagen så ska det spår som bygger på brottsbalkens reglering stå tillbaka. Regleringen innebär alltså inte i något fall att de fiskala intressena behöver stå tillbaka, utan tvärtom att bättre förutsättningar skapas för att faktiskt få in de skattemedel som undandragits staten.

Det är teoretiskt tänkbart – åtminstone i fall där brottsvinsten förverkas genom värdeförverkande och inte genom förverkande av omedelbart tillgängliga medel – att förverkande sker i enlighet med första stycket och att brottsvinsten därefter, men innan förverkandebeslutet har verkställts, neutraliseras genom att skatten betalas. I dylika fall bör förverkandebeslutet i enlighet med grunderna för paragrafen anses verkställt.

Övervägandena finns i avsnitt 9.7.

13.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

36 §

Egendom eller dess värde som förverkats med stöd av denna lag tillfaller staten.

Om inte särskilda skäl talar emot det ska regeringen, i syfte att kompensera ett brottsoffer för uppkommen skada eller se till att egendom kan återställas till dess rättmätiga ägare, på begäran av en stat som gör en framställning förordna att viss egendom eller dess värde ska överlämnas till den staten.

Böter som bestämts enligt denna lag får inte förvandlas.

Paragrafen har ändrats enbart genom ett nytt andra stycke. Genom tillägget klargörs att egendom som förverkats här i landet ska överlämnas till annan stat som begär det i syfte att kompensera ett brottsoffer i den begärande staten för en uppkommen skada alternativt för att återställa egendom till dess rättmätiga ägare. Egendom ska inte överlämnas om särskilda skäl talar emot det. Särskilda skäl kan t.ex. vara att det även finns brottsoffer i Sverige som begär ersättning ur den förverkade egendomen eller att egendomen utgör ett kulturhistoriskt föremål som inte bör överlämnas till annat land. Det kan också finnas en tredje man här i landet som gör anspråk på egen-

domen. Ett överlämnande till annan stat skulle i ett sådant fall riskera att inskränka tredje mans rätt att hävda sin rätt till egendom.

Ändringen är inte avsedd att innebära någon förändring i sak i fråga om hur en begäran från annan stat om överlämnande av egendom som förverkats här hanteras enligt gällande praxis. Förändringen ska endast kodifiera den vedertagna ordning som redan råder.

Övervägandena finns i avsnitt 10.5.3.

13.15 Förslaget till lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173)

20 §

Har kreditupplysningsverksamhet bedrivits av någon som inte haft rätt till det enligt 3 §, *ska* register som använts i verksamheten *förverkas* om det inte är uppenbart *oskäligt*. Detsamma gäller, om register överlåtits eller upplåtits i strid med 13 § första stycket eller om vad som bestämts enligt 13 § andra stycket andra meningen inte följts.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.16 Förslaget till lag om ändring i inkassolagen (1974:182)

17 a §

Har inkassoverksamhet bedrivits utan föreskrivet tillstånd, *ska* register som avser gäldenärer och som har använts i verksamheten *förverkas*, om det *inte* är uppenbart *oskäligt*. Detsamma gäller, om ett register har överlåtits eller upplåtits i strid med 10 a § första stycket eller om föreskrift som har meddelats enligt 10 a § andra stycket andra meningen *inte* har följts.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.17 Förslaget till lag om ändring i utsädeslagen (1976:298)

8 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot föreskrift som har meddelats med stöd av 2 § döms till böter, om inte gärningen är belagd med straff i lagen (2000:1225) om straff för smuggling. Till samma straff döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter anmälningsskyldighet som föreskrivits med stöd av 5 §.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar

Har någon gjort sig skyldig till brott enligt första stycket, skall han ersätta tillsynsmyndigheten kostnader för undersökning av taget prov.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att den särskilda förverkandebestämmelsen som fanns i bestämmelsens tredje stycke har tagits bort till följd av att 36 kap. brottsbalken har gjorts generellt tillämpligt. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 9.2 och 9.4.

13.18 Förslaget till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262)

54 §

Om någon *har* begått brott som avses i 52 §, *ska* egendom, som han *eller hon* i samband med brottet har *tagit emot* eller genom brottet har undanhållit, *förverkas*. Detsamma gäller *andra vinster* av sådant brott. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.

Om den brottslige *äger* ytterligare sådan egendom som brottet har avsett, kan även denna *förverkas*. Annan egendom som han eller hon äger och som omfattas av beslut om förfogande eller dispositionsförbud kan också *förverkas*, om det finns särskilda skäl.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.19 Förslaget till lag om ändring i ransoneringslagen (1978:268)

49 §

Om någon *har* begått brott som avses i denna lag, *ska* egendom, som han *eller hon* i samband med brottet har *tagit emot* eller genom brottet har saluhållit eller utbjudit till *försäljning* mot *betalning* eller undanhållit, använt, frambringat, tillverkat eller berett, *förverkas*. Detsamma gäller *andra vinster* av sådant brott. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.

Om den brottslige *äger* ytterligare sådan förnödenhet som brottet har avsett, kan även denna *förverkas*. Förråd av annan förnödenhet som han eller hon äger och som är föremål för reglering enligt 6 eller 7 § kan, om det finns särskilda skäl, också *förverkas*.

Det som sägs om egendom i första stycket gäller i tillämpliga delar även ransoneringsbevis.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet utbyte ändrats till vinster. Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande vinster av brott kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.20 Förslaget till lag om ändring i skogsvårdslagen (1979:429)

39 §

Virke efter avverkning som innebär brott enligt denna lag eller värdet därav ska *förverkas*, om det inte är uppenbart *oskäligt*.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.21 Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:636) om anordnande av visst automatspel

Spelautomater och annan egendom som har använts vid eller varit föremål för brott enligt 9 § samt insatser som har uppburits vid brottet *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Förverkande kan, utöver vad som framgår av 36 kap. *10* § brottsbalken, ske hos den som yrkesmässigt tillhandahållit egendomen.

I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.22 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)

19 §

En polisman som med laga stöd griper eller annars omhändertar eller avlägsnar någon får i anslutning till ingripandet kroppsvisitera denne i den utsträckning som är nödvändig

1. av säkerhetsskäl för att vapen eller andra farliga föremål skall kunna tas om hand, eller
2. för att hans identitet skall kunna fastställas.

En polisman får också kroppsvisitera i den utsträckning det behövs för att söka efter

1. vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan *förverkas* enligt 36 kap. *11* § brottsbalken, eller
2. föremål som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom, om det finns särskild anledning anta att den som avses med åtgärden bär ett sådant föremål med sig och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att föremålet kan *förverkas* enligt 36 kap. *11* § brottsbalken.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

20 a §

En polisman får genomsöka ett fordon eller en båt i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och *förverkas* enligt 36 kap. *11* § brottsbalken.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

20 b §

En polisman får bereda sig tillträde till ett gemensamt utrymme i eller i anslutning till ett flerbostadshus i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och *förverkas* enligt 36 kap. *11* § brottsbalken.

Åtgärden får endast i brådskande fall vidtas utan föregående beslut av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.23 Förslaget till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

48 §

Om någon har begått jaktbrott eller jakthäleri, *ska* vilt som han eller hon kommit över genom brottet *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för viltet kan dess värde helt eller delvis *förverkas*. Även andra *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

Vilt som förverkats tillfaller jakträttshavaren i de fall som föreskrivs av regeringen.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brotts-

balken, dels begreppet utbyte ändrats till vinster. Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande vinster av brott kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

49 §

Jaktredskap, fortskaffningsmedel och annan egendom som har använts som hjälpmedel vid jaktbrott eller jakthäleri får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid sådana brott, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse.

I stället för egendomen kan dess värde helt eller delvis *förverkas*.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.24 Förslaget till lag om ändring i minerallagen (1991:45)

15 kap.

6 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader ska den dömas som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bedriver undersökningsarbete i strid med bestämmelserna om krav på undersökningstillstånd eller bearbetningskoncession,
2. påbörjar undersökningsarbete utan att iaktta vad som föreskrivs i 3 kap. 3 § om ställande av säkerhet eller utan att det finns en gällande arbetsplan enligt 3 kap. 5 c § första stycket eller 5 d § andra stycket,
3. utför bearbetning eller därmed sammanhängande verksamhet i strid med bestämmelserna om bearbetningskoncession,
4. lägger igen utfraktsväg, ort eller borrhål i strid med bestämmelserna om krav på tillstånd i 5 kap. 8 § eller 13 kap. 7 §, eller
5. lägger ned gruva eller motsvarande anläggning i strid med 14 kap. 4 § tredje stycket.

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms också den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift när han fullgör uppgiftsskyldighet enligt koncessionsvillkor eller enligt 2 § 1.

Om ett brott som avses i första stycket 2 berör enbart enskilds rätt, får åklagare väcka åtal endast om målsäganden anger brottet till åtal.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att den särskilda förverkandebestämmelsen som fanns i bestämmelsens tredje stycke har tagits bort till följd av att 36 kap. brottsbalken har gjorts generellt tillämpligt. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 9.2 och 9.4.

13.25 Förslaget till lag om ändring i (1992:1402) om undanförsel och förstöring

19 §

Egendom som varit föremål för brott enligt denna lag *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*. Även *vinster* av ett sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet utbyte ändrats till vinster. Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande vinster av brott kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.26 Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter

9 a §

Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 9 § *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat. Även *vinster* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersätt-

ning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 9 §.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 9 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 9 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.27 Förslaget till lag om ändring i fiskelagen (1993:787)

45 §

Om det inte är uppenbart oskäligt, *ska* fisk som varit föremål för brott enligt denna lag *förverkas*. Detsamma gäller *andra vinster* av sådant brott. Även vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott eller värdet av det mottagna *ska förverkas*, om mottagandet utgör brott enligt denna lag och förverkandet inte är uppenbart oskäligt.

Om bara en del i ett parti fisk varit föremål för brott enligt denna lag, får hela partiet *förverkas* om det inte kan utredas hur stor del av partiet som omfattas av brottet.

Fiskeredskap som använts eller medförts vid brott enligt denna lag *ska förverkas*, om det inte är *uppenbart* oskäligt. Detsamma gäller fiskefartyg och andra hjälpmedel om det behövs för att förebygga brott.

Utöver vad som sägs i tredje stycket får egendom *förverkas*, om egendomen har varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag och brottet har fullbordats eller förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse och förverkandet behövs för att förebygga brott.

I stället för fisken, redskapet eller den egendom som annars använts, medförts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel, kan dess värde helt eller delvis *förverkas*. Kan bevisning om värdet inte alls eller endast med svårighet föras, får värdet uppskattas till ett belopp som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Förverkande får inte ske enbart på grund av överträdelse av 25 § andra–tredje styckena. Vid överträdelse av 25 § fjärde stycket eller 26 § får förverkande inte avse annat än fiskeredskap.

Paragrafen har ändrats på tre sätt. För det första har språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken genomförts. För det andra har begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Slutligen har *skälighetsbegreppet* i paragrafens tredje stycke ändrats, så att det krävs uppenbar oskälighet för att förverkande inte ska ske. Beträffande de språkliga och redaktionella ändringarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1, 4.11.1 och 9.5.

13.28 Förslaget till lag om ändring i lotterilagen (1994:1000)

58 §

Insatser som tagits emot vid brott enligt denna lag *ska förverkas*. Även *andra vinster* av sådant brott *ska förverkas*. Detsamma gäller utrustning, handlingar och annan egendom som har varit föremål för ett sådant brott. Om en spelautomat förverkas *ska* även dess innehåll *förverkas*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.

Utrustning, handlingar och annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid sådana brott, om brottet har fullbordats.

Förverkande kan, utöver vad som framgår av 36 kap. *2 och 10 §§* brottsbalken, ske hos den som yrkesmässigt tillhandahållit egendomen. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.29 Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1996:67)

9 kap.

5 §

Ett vapen som har varit föremål för brott som avses i 1 §, 1 a §, b § eller 2 § första stycket a ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller ammunition som har varit föremål för brott som avses i 2 § första stycket d eller e. I stället för vapnet eller ammunitionen kan dess värde *förverkas*. Om ett vapen förverkas får även ammunition som hör till vapnet *förverkas*.

Det som föreskrivs i första stycket om ett vapen ska också gälla en vapendel.

Även vinster av brott enligt denna lag ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet utbyte ändrats till vinster. Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande vinster av brott kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.30 Förslaget till lag om ändring i växtförädlarrättslagen (1997:306)

9 kap.

1 a §

Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 1 § *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinst* av sådant brott *ska förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 1 §.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 1 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 1 §, om brottet har fullbordats eller om

förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.31 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet

1 §

Skatteverkets verksamhet enligt denna lag omfattar brott enligt

1. skattebrottslagen (1971:69),
2. 30 kap. 1 § första stycket 4 aktiebolagslagen (2005:551),
3. 11 § tredje stycket lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m.,
4. 4 kap. 6 b §, 14 kap. 1–4 och 10 §§ och 15 kap. 10–13 §§ brottsbalken, om gärningen avser uppgift eller handling i ärende hos Skatteverket,
5. 9 kap. 1–3 och 11 §§ brottsbalken, om gärningen har samband med Skatteverkets verksamhet enligt

– lagen (2009:194) om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete,

– lagen (2013:948) om stöd vid korttidsarbete, eller

– lagen (2020:1066) om förfarandet vid skattereduktion för installation av grön teknik,

6. 11 kap. 5 § brottsbalken,
7. lagen (2014:836) om näringsförbud,
8. folkbokföringslagen (1991:481),
9. lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott, och
10. lagen (2020:548) om omställningsstöd.

Skatteverket får medverka vid undersökning också i fråga om annat brott än som anges i första stycket *och vid utredning av självständigt förverkande av brottsvinster enligt 36 kap. 5 § brottsbalken*, om åklagaren finner att det finns särskilda skäl för detta.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det i sista stycket har lagts till att Skatteverket får medverka vid utredningar om självständigt

förverkande av brottsvinster enligt 36 kap. 5 § brottsbalken om åklagaren finner att det finns särskilda skäl för det. Avsikten är att Skatteverket ska kunna delta i sådana utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster där den brottsliga verksamheten misstänks ha anknytning till Skatteverkets kärnverksamhet.

Övervägande finns i avsnitt 8.5.2.

13.32 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1479) om värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument

8 kap.

2 a §

En svensk värdepapperscentral och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Bestämmelser om skyldighet för värdepapperscentraler och kontoförande institut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om hur uppgifter enligt första stycket ska lämnas.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

4 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 2 a § får besluta att värdepapperscentralen eller det kontoförande institutet samt värdepapperscentralens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 2 a § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.33 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor

5 §

För beslag av egendom som kan antas *komma att förverkas* enligt 36 kap. brottsbalken gäller bestämmelserna i rättegångsbalken.

Bestämmelserna i 2 § första stycket 1 och 3 § lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. ska tillämpas på motsvarande sätt då varor som avses i 1 § denna lag tagits i beslag. Tiden för att anmäla missnöje ska dock räknas från dagen för förordnandet.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 9.5.

13.34 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete

3 kap.

4 §

När en person omhändertas enligt 3 § andra stycket får utländska tjänstemän

1. kroppsvisitera den som har omhändertagits, om det sker av säkerhetsskäl eller för att söka efter föremål som anges i 2,
2. omhänderta föremål som kan förverkas enligt 36 kap. *11 § första stycket* brottsbalken eller kan antas ha betydelse för utredning om brott eller ha avhänts någon genom brott, och
3. belägga den som har omhändertagits med handfängsel.

Föremål som har omhändertagits enligt första stycket 2 *ska* så snart det kan ske överlämnas till en behörig svensk tjänsteman för prövning av fråga om beslag enligt 5 § andra stycket.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 9.5.

13.35 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

16 §

Om det inte är uppenbart oskäligt, *ska* följande egendom *förverkas*:

1. vara som varit föremål för brott enligt denna lag eller en sådan varas värde,
2. *vinster* av brott enligt denna lag, och
3. vad någon tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott enligt denna lag, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag.

En vara som avses i första stycket 1 eller en särskild rätt till varan får inte *förverkas*, om varan eller rättigheten efter brottet förvärvats av någon som inte haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet. Vid förverkande enligt första stycket 1 av en vara gäller inte *de begränsningar som följer av* 36 kap. *10 och 14 §§* brottsbalken om hos vem förverkande får ske.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

17 §

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förverkas. I 36 kap. *10* och *18* §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I stället för förverkande av egendomen eller dess värde får rätten föreskriva att någon åtgärd vidtas med egendomen som förebygger fortsatt missbruk av den. I sådana fall får dock även en del av egendomens värde *förverkas*.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

32 §

I mål om brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket får talan föras av särskilt förordnade befattningshavare vid Tullverket, om det är uppenbart att brottets straffvärde svarar mot böter och att brottet inte skall föranleda någon annan påföljd. En sådan befattningshavare får även fatta beslut enligt *3 kap. 3 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot*.

Bestämmelserna i första stycket inskränker inte allmän åklagares åtalsrätt.

I paragrafen har enbart gjorts redaktionella anpassningar som är föranledda av att lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid för-

verkande och företagsbot har ersatt lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

13.36 Förslaget till lag om ändring i lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet

7 §

Egendom som varit föremål för brott enligt denna lag ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen kan värdet av den *förverkas*. Även *vinster* av brott enligt denna lag ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.37 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:46) om värdepappersfonder

2 kap.

20 §

Ett fondbolag och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Om skyldighet för fondbolag och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns bestämmelser i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

20 a §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 20 § får besluta att fondbolaget eller förvaringsinstitutet samt bolagets eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 20 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.38 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

1 kap.

11 §

Ett kreditinstitut är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

12 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får besluta att kreditinstitutet samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.39 Förslaget till lag om ändring i lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet av frysningsbeslut i vissa fall

1 kap.

2 §

Med frysningsbeslut avses i denna lag

1. ett beslut om kvarstad enligt 26 kap. rättegångsbalken, som avser värdet av förverkad egendom, eller ett beslut om beslag enligt 2 kap. 1 § denna lag,

2. ett beslut som har meddelats av en rättslig myndighet i en annan medlemsstat i Europeiska unionen i samband med ett straffrättsligt förfarande *eller ett förfarande som avser en form av förverkande som motsvarar den som avses i 36 kap. 5 § brottsbalken*, i syfte att tillfälligt hindra förstöring, omvandling, flyttning, överföring eller överlåtelse av egendom som i den staten kan omfattas av förverkande eller utgöra bevismaterial, och som har översänts till Sverige för erkännande och verkställighet.

Paragrafen har ändrats endast på så sätt att det genom ett tillägg klargörs att det med ett beslut om frysning avses också ett beslut om relevanta åtgärder inom ramen för ett förfarande som avser en form av förverkande som motsvarar ett självständigt förverkande. Vid bedömande av om en utländsk form av förverkande motsvarar självständigt förverkande bör beaktas bl.a. om regleringen har ett liknande syfte som regleringen om självständigt förverkande liksom om förutsättningarna för förverkande är likartade.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1 och 8.9.3.

2 kap.

1 §

Åklagare får, under de förutsättningar som anges i 27 kap. 1 § tredje stycket samt 2 och 3 §§ rättegångsbalken, besluta om beslag av föremål, som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara *förverkat* på grund av *brott eller brottslig verksamhet* och som kan antas komma att påträffas i en annan medlemsstat i Europeiska unionen, utan hinder av att föremålet inte är tillgängligt vid beslutet. Ett sådant beslut får inte verkställas i Sverige.

Vad som anges i detta kapitel om föremål ska också gälla i fråga om skriftlig handling.

Paragrafen har ändrats endast på så sätt att det genom ett tillägg klargörs att det med ett beslut om frysning avses också ett beslut om relevanta åtgärder som avser egendom som kan antas vara förverkad med stöd av 36 kap. 3 eller 5 § brottsbalken omfattas av bestämmelsen.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1 och 8.9.3.

13.40 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

20 kap.

11 §

Om ägaren till ett fartyg som kan förverkas inte är känd eller saknar känt hemvist i Sverige, får talan om förverkande föras mot befälhavaren på fartyget.

I paragrafen har enbart den hänvisning som tidigare funnits till 20 kap. 10 § andra stycket tagits bort till följd av att den bestämmelsen har upphört att gälla. Paragrafen innehåller en processuell bestämmelse som innebär ett avsteg från brottsbalkens bestämmelser om kretsen som får förverkas ifrån. Den går därmed, enligt 36 kap. 13 § före brottsbalkens bestämmelser.

Övervägaden finns i kap 9.2 och 9.5.

13.41 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat

6 kap.

8 §

Ett försäkringsföretag, ett tjänstepensionsföretag och ett blandat finansiellt holdingföretag är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

9 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 8 § får besluta att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 8 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster,* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.42 Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden

1 kap.

12 §

Ett värdepappersbolag, en börs och en clearingorganisation är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 12 § får besluta att värdepappersbolaget, börsen eller clearingorganisationen samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 12 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster,* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.43 Förslaget till lag om ändring i lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott

3 a §

Bestämmelserna om förundersökning i 3 § ska även tillämpas om det i samband med att Tullverket vidtar åtgärder mot ett brott som avses i 1 § finns anledning att anta att något av följande brott har begåtts:

1. innehav eller bruk av narkotika enligt 1 § första stycket 6 eller 2 § narkotikastrafflagen (1968:64),

2. dopningsbrott enligt 3 § och 2 § 6 lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, eller

3. innehav av hälsofarliga varor enligt 4 § och 3 § första stycket 7 lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Utan att det inskränker åklagares åtalsrätt får särskilt förordnade befattningshavare vid Tullverket

1. föra talan i mål om brott enligt första stycket, om det är uppenbart att brottets straffvärde svarar mot böter och att brottet inte föranleder någon annan påföljd, och

2. fatta beslut enligt *3 kap. 3 § lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot.*

Bestämmelserna i 4–8 §§ gäller även i fråga om Tullverket och tjänstemän vid Tullverket om det finns anledning att anta att ett brott som anges i denna paragraf har begåtts och misstanken har uppkommit i samband med att Tullverket vidtar åtgärder mot ett brott som avses i 1 §.

I paragrafen har enbart gjorts redaktionella anpassningar som är föranledda av att lagen (2023:000) om rättegången i vissa fall vid förverkande och företagsbot har ersatt lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 8.2 och 8.6.3.

13.44 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

10 kap.

24 §

Sekretess som följer av andra sekretessbestämmelser än dem som anges i 19–23 §§ och 25 kap. 2 § första stycket hindrar inte att en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda någon annan påföljd än böter. *Detsamma gäller uppgift som angår den som är föremål för utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.*

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sekretess inte ska hindra utlämnande av sådana uppgifter som enligt bestämmelsen ska lämnas till vid misstanke om brott även beträffande den som är föremål för utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. För utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster

bryts sekretessen enbart i förhållande till Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen då det inte finns fler myndigheter som utreder självständigt förverkande av brottsvinster som också har till uppgift att ingripa mot brott. Eftersom det vid utredning om självständigt förverkande inte ska utredas vilket konkret brott som brottsvinsten härrör från ställs det inte heller upp något krav på att den brottsliga verksamheten ska omfattas av någon viss straffskala för att sekretessen ska brytas.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.45 Förslaget till lag om ändring i skyddslagen (2010:305)

32 §

Avbildningar, beskrivningar och mätuppgifter som har kommit till genom brott enligt denna lag ska *förverkas*.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som har varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas*.

I 36 kap. *10 och 18 §§* brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.46 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:751) om betaltjänster

3 kap.

14 §

Betalningsinstitut och registrerade betaltjänstleverantörer är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersöknings-

ledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

15 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att betalningsinstitutet eller den registrerade betaltjänstleverantören samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster,* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

I fråga om europabolag och europakooperativ som har ett sådant förvaltningssystem som avses i artiklarna 39–42 i rådets förordning (EG) nr 2157/2001 eller artiklarna 37–41 i rådets förordning (EG) nr 1435/2003 ska det som anges om styrelseledamöter i första stycket tillämpas på ledamöter i tillsynsorganet.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt

förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.47 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)

5 kap.

23 §

Ett föremål som har omhändertagits enligt 22 § ska återlämnas till eleven senast vid den tidpunkt skoldagen är slut för eleven. Om eleven vid upprepade tillfällen tagit med sig föremål som omfattas av 22 § eller om det med hänsyn till föremålets beskaffenhet finns särskild anledning att inte återlämna det, behöver dock inte föremålet lämnas tillbaka förrän elevens vårdnadshavare har informerats om omhändertagandet. Ett omhändertagande får inte bestå längre än till och med fjärde dagen efter verkställandet av omhändertagandet.

Om ett föremål som har omhändertagits enligt 22 § kan antas bli förverkat enligt *36 kap. 11 § brottsbalken*, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64) *eller* 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67), ska rektorn eller den som rektorn har bestämt skyndsamt anmäla omhändertagandet till polismyndigheten. Omhändertagandet får i dessa fall bestå tills frågan om föremålet ska tas i beslag har prövats.

Paragrafen har ändrats på så vis att hänvisningarna till förverkandebestämmelserna i 5 § lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål, 5 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel och 5 § lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor har tagits bort och hänvisningen till 36 kap. brottsbalken har ändrats. Ändringen är föranledd av att de nämnda bestämmelserna har upphört att gälla och att ett nytt 36 kap. brottsbalken har införts. Ingen ändring i sak är avsedd då förverkande enligt de numera upphörda paragraferna i stället kan ske med stöd av 36 kap. brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 9.3–9.5.

13.48 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor

31 §

Om det inte är uppenbart oskäligt, ska följande egendom *förverkas*:

1. vara som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet av en sådan vara, och

2. vinster av brott enligt denna lag.

Om en brandfarlig eller explosiv vara *förverkas*, får även varans förpackning *förverkas*.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

32 §

En anordning för hantering av brandfarliga eller explosiva varor eller annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. I 36 kap. *10* och *18* §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

Om en anordning *förverkas*, får även anordningens innehåll och förpackning *förverkas*.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.49 Förslaget till lag om ändring i alkohollagen (2010:1622)

12 kap.

1 §

Sprit, alkoholdrycker och alkoholhaltiga preparat som har varit föremål för brott enligt denna lag eller deras värde samt *vinster* av sådant brott ska *förverkas*. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagande utgör brott enligt denna lag. Förverkande av alkoholdrycker eller alkoholdrycksliknande preparat kan ske även hos den som är fri från ansvar för brottet enligt 11 kap. 11 § andra stycket.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

2 §

Har sprit eller alkoholdrycker olovligen tillverkats ska även destillationsapparater, apparatdelar och redskap som har använts vid tillverkningen, råämnen som uppenbarligen har varit avsedda för tillverkningen och beredningen samt kärl och emballage som varorna har förvarats i, *förverkas*. Likaså ska förråd av renings- och filtreringsmedel vilka uppenbarligen avsetts för rening eller filtrering av olovligen tillverkad sprit *förverkas*.

Destillationsapparater och apparatdelar som har varit föremål för brott enligt 11 kap. 2 § eller värdet därav samt utbyte av sådant brott ska *förverkas.*

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

3 §

Utöver vad som sägs i 2 § får egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som har varit av-

sedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.50 Förslaget till lag om ändring i varumärkeslagen (2010:1877)

8 kap.

2 §

Egendom med avseende på vilken brott föreligger enligt 1 § ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 1 §.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 1 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 1 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.51 Förslaget till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043)

12 kap.

61 §

Lekmannarevisorn är skyldig att lämna bolagets revisor, annan lekmannarevisor, en särskild granskare och, om bolaget har försatts i konkurs, konkursförvaltaren de upplysningar som behövs om bolagets angelägenheter.

Lekmannarevisorn är dessutom skyldig att på begäran lämna upplysningar om bolagets angelägenheter till undersökningsledaren under förundersökning i brottmål *eller vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana upplysningar som lekmannarevisorn enligt bestämmelsen är skyldig att på begäran lämna om bolagets angelägenheter under förundersökning om brott är denne även skyldig att lämna vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

19 kap.

46 §

Ett företag som vid fullgörandet av skyldigheter enligt detta kapitel får sådan kunskap som avses i 45 §, är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som

sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

47 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 46 § får besluta att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 46 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.52 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall

1 kap.

2 §

Med ett svenskt beslut om förverkande avses i denna lag ett av svensk domstol meddelat lagakraftvunnet beslut om förverkande

1. som avser *vinster* av ett brott, eller vad någon tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott eller värdet av det mottagna, eller
2. som avser egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott, som frambragts genom brott, vars användande utgör brott, som någon annars tagit befattning med på ett sätt som utgör brott eller som annars varit föremål för brott.

Med ett svenskt beslut om förverkande ska även avses ett av svensk domstol meddelat lagakraftvunnet beslut som meddelats med stöd av 36 kap. *3 eller 5 §* brottsbalken.

I paragrafen har till att börja med dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken. Vidare har – i syfte att möjliggöra verkställighet av ett beslut om självständigt förverkande utomlands, en hänvisning till bestämmelsen om självständigt förverkande lagts till i andra stycket.

Övervägandena finns i avsnitt 4.2.1, 8.9.1, 8.9.3 och 9.5.

3 §

Med ett utländskt beslut om förverkande avses i denna lag ett straff eller en åtgärd enligt ett lagakraftvunnet beslut, som har meddelats av en domstol i en annan medlemsstat i Europeiska unionen efter rättegång på grund av brottslig handling och som innebär ett slutligt berövande av egendom när domstolen förklarat att egendomen har

1. utgjort vinning av ett brott eller motsvarande som helt eller delvis uppgår till värdet av denna vinning,
2. utgjort hjälpmedel vid ett brott,
3. förverkats till följd av en tillämpning av

a) artikel 3.1 och 3.2 om utökade möjligheter till förverkande i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott, eller

b) artikel 5 om utvidgat förverkande i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen, eller

4. förverkats med stöd av andra bestämmelser om utökade möjligheter till förverkande än sådana som anges i 3.

Med ett utländskt beslut om förverkande ska också avses ett beslut enligt regler motsvarande den bestämmelse som finns i 36 kap. 5 § brottsbalken

Denna lag ska inte tillämpas på utländska beslut om förverkande som innebär återställande av egendom till rättmätig ägare.

Ett nytt andra stycke har lagts till i paragrafen för att möjliggöra verkställighet här av ett utländskt beslut om självständigt förverkande av brottsvinster. Vad som utgör regler motsvarande den bestämmelse som finns i 36 kap. 5 § brottsbalken måste överlämnas till rättstillämpningen att avgöra. Frågan bör avgöras bl.a. med hänsyn till om reglerna har samma syften och om förutsättningarna för ett förverkandebeslut är likartade.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1 och 8.9.3.

13.53 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:755) om elektroniska pengar

3 kap.

14 §

Institut för elektroniska pengar och registrerade utgivare är skyldiga att lämna ut sådana uppgifter som avses i 12 § första stycket, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om

självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

15 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 14 § får besluta att institutet för elektroniska pengar eller den registrerade utgivaren samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 14 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.54 Förslaget till lag om ändring i lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder

8 kap.

25 §

En AIF-förvaltare och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till förvaltaren och institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Bestämmelser om skyldighet för AIF-förvaltare och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns i 16 kap. 10 a § föräldrabalken.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

26 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 25 § får besluta att AIF-förvaltaren eller förvaringsinstitutet samt förvaltarens eller institutets styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 25 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster,* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.55 Förslaget till lag om ändring i lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott

11 §

Utan hinder av vad som föreskrivs i 36 kap. brottsbalken får egendom som har varit föremål för brott enligt denna lag förverkas hos gärningsmannen eller någon annan som medverkat till brott.

I paragrafen, som reglerar vem förverkande får ske från, har redaktionella anpassningar gjorts. Ändringarna är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda. Genom regleringen i 36 kap 13 § brottsbalken tillämpas förevarande bestämmelse i första hand när det ska avgöras vem egendom ska förverkas från. Utöver det som anges i paragrafen tillämpas även de bestämmelser som anges i 36 kap. brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 9.2, 9.4 och 9.5.

13.56 Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag

6 kap.

11 §

Ett finansiellt holdingföretag, ett blandat finansiellt holdingföretag och ett värdepappersinriktat holdingföretag är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som

sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

12 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får besluta att holdingföretaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster,* ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.57 Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:799) om sprängämnesprekursorer

15 §

En sprängämnesprekursor som varit föremål för brott enligt denna lag ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Även *vinster* av ett sådant brott ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt.

Om en sprängämnesprekursor enligt denna lag *förverkas*, får även dess förpackning *förverkas*.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster*. Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.58 Förslaget till lag om ändring i lagen (2016:319) om skydd för geografisk information

13 §

Om det inte är uppenbart oskäligt, ska följande egendom *förverkas*:

1. avbildningar, beskrivningar och mätuppgifter som tillkommit genom brott mot 3 eller 6 § eller mot föreskrifter som meddelats med stöd av 7 §,
2. sammanställningar av geografisk information som spridits genom brott mot 9 §, och
3. egendom som använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag.

I 36 kap. *10 och 18* §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2 och 9.5.

13.59 Förslaget till lag om ändring i tullagen (2016:253)

5 kap.

17 §

Tullverket ska besluta om hel eller delvis befrielse från tulltillägg eller förseningsavgift om det är oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp. Vid bedömningen ska det särskilt beaktas om

1. den felaktighet eller passivitet som lett till avgiften kan antas ha
– berott på ålder, hälsa eller liknande förhållanden, eller
– berott på en felbedömning av reglerna eller betydelsen av de faktiska förhållandena,
2. avgiften inte står i rimlig proportion till felaktigheten eller passiviteten,
3. en oskäligt lång tid har gått efter det att Tullverket har funnit anledning att anta att avgift ska tas ut utan att den som avgiften gäller kan lastas för dröjsmålet, eller
4. felaktigheten eller passiviteten även har medfört att den som avgiften gäller fällts till ansvar för brott enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling eller 2 § eller blivit föremål för *utvidgat* förverkande *av brottsvinster* enligt 36 kap. *3* § brottsbalken.

Deklaranten får helt eller delvis befrias från förseningsavgift även när passiviteten är obetydlig.

I paragrafen har enbart gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 9.5.

13.60 Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete

2 kap.

9 §

När en person omhändertas enligt 8 § andra stycket får utländska tjänstemän

1. kroppsvisitera den som har omhändertagits, om det görs av säkerhetsskäl eller för att söka efter föremål som anges i 2,
2. omhänderta föremål som kan förverkas enligt *36 kap. 11 § första stycket* brottsbalken eller kan antas ha betydelse för en utredning om brott eller ha avhänts någon genom brott, och

3. belägga den som har omhändertagits med handfängsel.

Föremål som har omhändertagits enligt första stycket 2 ska så snart det är möjligt överlämnas till en svensk polisman för prövning av fråga om beslag enligt 10 § andra stycket.

I paragrafen har enbart gjorts redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 9.5.

13.61 Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder

1 kap.

3 §

Med en europeisk utredningsorder avses

1. ett beslut i Sverige som innebär att en utredningsåtgärd ska vidtas i en annan medlemsstat i syfte att inhämta bevisning och som har meddelats av en åklagare eller domstol under en förundersökning eller rättegång i brottmål *eller annars inom ramen för en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, eller

2. ett beslut i en annan medlemsstat som innebär att en utredningsåtgärd ska vidtas i Sverige i syfte att inhämta bevisning och som har meddelats eller godkänts av en domare, domstol, undersökningsdomare eller allmän åklagare

a) i ett straffrättsligt förfarande eller i ett annat förfarande avseende straffbara gärningar som inleds vid en administrativ eller rättslig myndighet, när ett beslut i ett sådant annat förfarande kan leda till ett förfarande inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål, eller

b) i ett förfarande som avser en form av förverkande som motsvarar den som avses i 36 kap. 5 § brottsbalken.

Paragrafen har ändrats för att möjliggöra att en utredningsorder utfärdas i Sverige respektive erkänns och verkställs i Sverige också i sådana utredningar som avser självständigt förverkande av brottsvinster eller en motsvarande reglering i utlandet.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1 och 8.9.3.

13.62 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:649) om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende

4 §

Om egendom som har omhändertagits enligt 3 § kan antas bli förverkad enligt 36 kap. *11* § brottsbalken, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64) *eller* 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67), ska den som förestår verksamheten vid hemmet skyndsamt anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten. Beslutet att omhänderta egendomen får bestå tills frågan om huruvida egendomen ska tas i beslag har prövats.

I paragrafen har enbart gjorts redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken. Inga ändringar i sak är avsedda.

Övervägandena finns i avsnitt 9.5.

13.63 Förslaget till lag om ändring i spellagen (2018:1138)

19 kap.

9 §

Insatser som tagits emot vid brott enligt denna lag ska *förverkas*. Även *andra vinster* av sådant brott ska *förverkas*. Detsamma gäller utrustning, handlingar och annan egendom som har varit föremål för ett sådant brott. Om en spelautomat förverkas ska även dess innehåll *förverkas*. Förverkande får inte ske om det är uppenbart oskäligt.

Utrustning, handlingar och annan egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid sådana brott, om brottet har fullbordats.

Förverkande kan, utöver vad som framgår av 36 kap. *2 och 10 §§* brottsbalken, ske hos den som yrkesmässigt tillhandahållit egendomen. I stället för egendomen kan dess värde *förverkas.*

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträf-

fande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.64 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1653) om företagsnamn

5 kap.

2 §

Den egendom som ett brott enligt 1 § gäller ska förverkas, om det inte är uppenbart oskäligt. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*. Även *vinster* av sådant brott ska *förverkas*, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett sådant brott, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt 1 §.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt 1 § får *förverkas*, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt 1 §, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse. I stället för egendomen får dess värde *förverkas*.

I paragrafen har dels gjorts språkliga och redaktionella anpassningar som är föranledda av de ändringar som gjorts i 36 kap. brottsbalken, dels begreppet *utbyte* ändrats till *vinster.* Beträffande de språkliga och redaktionella anpassningarna är inga ändringar i sak avsedda. Beträffande *vinster av brott* kan ledning vid tillämpningen sökas i det som anges i författningskommentaren till 36 kap. 1 § brottsbalken.

Övervägandena finns i avsnitt 4.1.2, 4.2.1 och 9.5.

13.65 Förslaget till lag om ändring i lagen (2019:742) om tjänstepensionsföretag

16 kap.

37 §

Ett företag som vid fullgörandet av skyldigheter enligt detta kapitel får sådan kunskap som avses i 36 §, är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt

bestämmelserna om förundersökning i brottmål *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster* begärs av undersökningsledaren eller om det begärs av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder. Uppgifterna ska lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att sådana uppgifter som enligt bestämmelsen på begäran ska lämnas t.ex. under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål även ska lämnas vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster. Uppgifterna som begärs vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster ska, i likhet med det som sedan tidigare gällt för utlämnande av andra uppgifter enligt bestämmelsen, lämnas ut utan dröjsmål och i elektronisk form.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

38 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 37 § får besluta att företaget samt dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 37 § eller att det pågår en förundersökning, *en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*, ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte ska äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet ska vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål eller om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder får dock förbudet tidsbegränsas bara om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp eller den utländska myndighet som har utfärdat utredningsordern samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet, ska undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förbudet ska upphöra.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare eller åklagare även vid utredning om självständigt förverkande av brottsvinster, under samma förhållanden och på samma sätt som om det pågår bl.a. en förundersökning, får meddela förbud för den som lämnat uppgifter att röja för kunden eller för

någon utomstående att uppgifter har lämnats eller att det pågår en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.66 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:272) om konto- och värdefackssystem

3 §

Följande ska, om de enligt annan författning har rätt att begära att få ta del av uppgifterna, få tillgång till uppgifter genom konto- och värdefackssystemet:

1. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen om det behövs för en utredning om penningtvätt och finansiering av terrorism.
2. undersökningsledare om det begärs under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål, *eller utredning om självständigt förverkande av brottsvinster*,
3. åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål, på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol, eller i ett ärende om erkännande och verkställighet av en europeisk utredningsorder,
4. Skatteverket för att utföra revision och annan kontrollverksamhet och för att fullgöra Sveriges åtaganden att lämna upplysningar inom ramen för Sveriges deltagande i det administrativa samarbetet inom Europeiska unionen i fråga om beskattning eller andra avtal som medför en skyldighet att lämna upplysningar i skatteärenden, och
5. Kronofogdemyndigheten för att
   – utreda om någon har egendom som kan tas i anspråk för utmätning, kvarstad eller betalningssäkring,
   – utöva tillsyn över meddelade näringsförbud,
   – fullgöra Sveriges åtaganden vid gränsöverskridande unionsförfaranden i fråga om kvarstad på bankmedel i mål och ärenden av privaträttslig natur,
   – lämna upplysningar inom ramen för Sveriges deltagande i det administrativa samarbetet inom Europeiska unionen i fråga om informationsutbyte mellan medlemsstaternas socialförsäkringsinstitutioner.

Paragrafen har ändrats endast på så vis att det har lagts till att undersökningsledare har rätt att få tillgång till uppgifter genom konto- och värdefackssystemet inte bara vid förundersökning om brott utan även vid en utredning om självständigt förverkande av brottsvinster.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1–8.9.2.

13.67 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:968) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande

2 kap.

2 §

En åklagare får besluta om beslag av ett föremål trots att det inte är tillgängligt vid beslutet, om föremålet

1. skäligen kan antas vara förverkat på grund av brott *eller på grund av att det härrör från brottslig verksamhet*, och
2. kan antas komma att påträffas i en annan medlemsstat som är bunden av EU-förordningen.

Det som sägs om föremål i första stycket gäller också om skriftlig handling. I fråga om beslag av sådan egendom som avses i 27 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken gäller även de förutsättningar som anges i de paragraferna.

Paragrafen har ändrats endast på så sätt att det genom ett tillägg klargörs att också ett beslag som avser föremål som kan antas vara förverkat med stöd av 36 kap. 3 eller 5 § brottsbalken omfattas av bestämmelsen.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1 och 8.9.3.

3 §

En åklagare får besluta om beslag av egendom i form av pengar, fordran eller någon annan rättighet, eller av ett motsvarande värde (penningbeslag), trots att egendomen i fråga inte är tillgänglig vid beslutet, om egendomen

1. skäligen kan antas vara förverkad på grund av brott *eller på grund av att den härrör från brottslig verksamhet*, och
2. kan antas komma att påträffas i en annan medlemsstat som är bunden av EU-förordningen.

Paragrafen har ändrats dels på så sätt att det genom ett tillägg i den första punkten klargörs att också ett beslag som avser egendom som kan antas vara förverkad med stöd av 36 kap. 3 eller 5 § brottsbalken omfattas av bestämmelsen, dels som en följd av att penningbeslag gjorts generellt tillämpligt.

Övervägandena finns i avsnitt 8.9.1 och 8.9.3.

Särskilt yttrande

Särskilt yttrande av hovrättsrådet Mari-Ann Roos

I fråga om utredningens förslag att utvidga möjligheterna till förverkande av brottsvinster genom en bestämmelse om självständigt förverkande i 36 kapitlet brottsbalken reserverar jag mig mot den föreslagna lösningen och önskar anföra följande.

Jag delar till fullo bedömning att det i brottsbekämpande syfte är angeläget att det finns en välfungerande reglering som tillåter att brottsvinster och egendom som härrör från brott kan förverkas i så stor utsträckning som möjligt. Jag är också väl medveten om att olika typer av förverkande utan koppling till en fällande brottmålsdom förekommer i ett flertal välfungerande rättssystem och att Europadomstolen för mänskliga rättigheter accepterat denna typ av laglig inskränkning i rätten till egendom i syfte att bekämpa brottslighet.

Det oaktat är det viktigt att noga överväga om och på vilket sätt denna typ av åtgärd kan införlivas i det svenska straffrättsliga regelverket utan att äventyra grundläggande rättssäkerhetsgarantier eller trovärdigheten i det straffrättsliga systemet. För att det straffrättsliga systemet ska vara trovärdigt och garantera grundläggande rättssäkerhet behöver det vara sammanhängande, logiskt uppbyggt och förutsebart.

Brott är enligt 1 kap. 1 § brottsbalken en gärning som är belagd med straff i den balken eller i annan lag eller författning. För att bevisa brott måste man alltså bevisa gärning. Förutom påföljd kan brott enligt 8 § i samma kapitel föranleda bl.a. förverkande av egendom eller annan särskild rättsverkan. Förverkande av brottsvinster enligt 36 kap. brottsbalken utgör alltså en särskild rättsverkan som kan beslutas mot någon som en följd av att det visats att ett brott, alltså en brottslig gärning, begåtts. Med beaktande av legaldefinitionen på brott kan brottslig verksamhet inte bestå av annat än en eller flera

gärningar som är belagda med straff. Även när det gäller utvidgat förverkande enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken, bygger förverkandet på att någon döms för brott (och på att egendom som den dömde förfogar över med klar sannolikhetsövervikt bedöms utgöra utbyte av brottslig verksamhet). Att ålägga någon en särskild rättsverkan [av brott] utan koppling till ett brott, alltså en styrkt brottslig gärning, framstår mot den bakgrunden som främmande för den svenska rättsordningen. Jag menar därför att det på goda grunder kan ifrågasättas om förverkande utan koppling till en fällande brottmålsdom skulle kunna anses utgöra en särskild rättsverkan av brott; detta eftersom kopplingen till ett styrkt brott helt saknas.

När det gäller det rättsliga institutet förverkande utan koppling till en fällande brottmålsdom bygger det på att man, i stället för att utgå ifrån en misstänkt brottslig gärning, utgår från påträffad egendom. Ingen gärning ska styrkas och ingen gärningsperson utpekas utan det är den påträffade egendomens misstänkt brottsliga eller olagliga ursprung som ska utredas och styrkas.

Enligt utredningens förslag till en bestämmelse om självständigt förverkande av brottsvinster i 36 kap. brottsbalken ska egendom förverkas om det visas att den härrör från brottslig verksamhet. Beviskravet ska vara det i tvistemål vedertagna ”styrkt eller bevisat”, och därmed ligga mellan det som krävs för en fällande dom i ett brottmål (bortom rimligt tvivel) och vad som krävs för utvidgat förverkande (klart mera sannolikt). Samtidigt föreslår utredaren att det inte ska ställas krav på att något konkret brott bevisas (s. 317). I stället innebär förslaget att:

> […] vid bedömningen av en talan om självständigt förverkande bör bl.a. beaktas egendomens karaktär och de omständigheter under vilken de har påträffats (t.ex. stora kontantsummor), dokumentation om tillgångarna (och frånvaro av normal dokumentation), levnadsvillkoren för den som talan riktas mot t.ex. om denne har legala inkomster och vilken sysselsättningsgrad hen har (eller finns det en oförklarlig diskrepans mellan levnadsvillkor och sysselsättning), om personen har tillgång till dyra kapitalvaror samt i viss mån den dömdes familjeförhållanden (exempelvis makes eller sambos inkomster och förmögenhet som kan förklara hög levnadsstandard). Sammantaget bör stor vikt läggas vid bedömningen av den finansiella utredning som kommer att göras under utredningstiden.

Den tänkta utredningen och den därigenom säkrade bevisningen förutsätts alltså inte ge svar på frågan om vilket brott, eller ens vilken typ av brott eller brottslig verksamhet, egendomen härrör från. Utred-

ningen ska enligt den ovan citerade motiveringen inte heller rikta in sig på brott eller brottslig verksamhet, alltså på gärningar, utan på omständigheter hänförliga till egendomen och dess innehavare (som inte ska utpekas som brottslig). Att man med en sådan utredning kan komma fram till, alltså bevisa, att egendomen inte är lagligt åtkommen saknas skäl att ifrågasätta. Vad jag däremot ifrågasätter är om man utifrån de föreslagna utgångspunkterna kan komma fram till, alltså bevisa, att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Här förtjänar det att påpekas att beviskravet för utvidgat förverkande ger utrymme att utifrån en sannolikhetsbedömning dra slutsatsen att egendomen härrör från brott. Något sådant utrymme ger inte det föreslagna beviskravet för självständigt förverkande, utan det ska vara styrkt att egendomen härrör från brottslig verksamhet, låt vara att beviskravet är lägre än vad som krävs för en fällande dom i brottmål. Jag ifrågasätter vidare om man på ett trovärdigt sätt kan hävda att viss egendom härrör från brottslig verksamhet om man inte kan svara på frågan om vilket slags brottslig verksamhet det rör sig om.

Här vill jag problematisera det faktum att egendom visserligen kan vara olagligt åtkommen genom brott (t.ex. snatterier, narkotikaförsäljning eller kontraktsmord) men att egendom också kan vara olagligt åtkommen utan att den härrör från brott eller brottslig verksamhet. Om någon t.ex. tjänat pengar på olaglig uthyrning i andra hand (alltså uthyrning utan tillstånd men till *skälig* hyra; jfr 12 kap. 65 c § Jordabalken), kan en viss del förvisso utgöra brottsvinst p.g.a. undandragen skatt, medan resten är olagligt åtkommen egendom men inte brottsvinst. Detsamma gäller väl alla former av svartarbete; olagligt intjänade pengar men inte brottsvinster utöver det eventuella skattebrottet. I dessa fall skulle den som riskerar självständigt förverkande naturligtvis kunna försvara sig med att peka på den olagliga uthyrningen eller svartarbetet samt anföra att det är någon annan som är skattskyldig för den olagliga inkomsten. Exemplen visar emellertid att det inte går att sätta likhetstecken mellan olagligt åtkommen egendom och brottsvinst.

Jag ifrågasätter alltså om man på det av utredningen föreslagna sättet kan bevisa att egendom härrör från brottslig verksamhet. Enkelt uttryckt skulle man kunna säga att det är svårt att bevisa brottslig verksamhet om man inte försöker bevisa någon gärning eller ens från vilken slags brottslighet egendomen härrör. Och som framgått ovan kan egendom som visats inte vara lagligt åtkommen härröra från

verksamhet som är olaglig men inte brottslig. Man kan därför inte av det förhållandet att egendom visas inte [kunna] vara lagligt åtkommen dra slutsatsen att den härrör från brottslig verksamhet. Mot bakgrund av det sagda framstår det också som tveksamt om det är lämpligt att använda benämningen *självständigt förverkande av brottsvinster*.

Även när det gäller penningtvättsbrott förutsätts att det styrks att den egendom som påstås vara föremål för penningtvätt härrör från (brott eller) brottslig verksamhet. Beviskravet är detsamma som i brottmål i allmänhet, alltså att det ska vara ställt bortom rimligt tvivel att egendomen härrör från (brott eller) brottslig verksamhet. I författningskommentaren till propositionen om införande av penningtvättsbrottet anges följande (prop. 2013/14:121 s. 109):

> Rekvisitet ”härrör från brottslig verksamhet” är uppfyllt även om det inte kan visas att några närmare angivna gärningar har ägt rum. Kravet på att verksamheten ska vara ”brottslig” förutsätter inte kännedom om konkreta gärningar utan avser en viss typ av brottslighet som inte behöver vara närmare preciserad i fråga om omfattning eller detaljer. Åklagaren ska kunna peka på konkreta omständigheter som tyder på brottslig verksamhet av en viss typ, t.ex. ekonomisk brottslighet eller narkotikabrottslighet. Samtidigt är det inte nödvändigt att styrka närmare detaljer eller uppgifter om verksamhetens omfattning eller inriktning. Rekvisitet är framför allt tillämpligt i situationer där medel från flera och framför allt olika typer av brottsliga gärningar som inträffat över tid blandats samman. Brottslig ”verksamhet” omfattar såväl brottslighet vid ett enda tillfälle som flera brott under en någorlunda sammanhängande tidsperiod, men även enstaka brott inom ramen för en verksamhet som bedrivs i mer eller mindre organiserade former. Som exempel på det sistnämnda kan nämnas den brottslighet som förekommer inom vissa s.k. mc-klubbar och andra kriminella nätverk. Även planerade brott, som nått den punkt där gärningen är straffbar, kan ingå i den brottsliga verksamheten.

För ansvar för penningtvättsbrott måste det alltså vara ställt bortom rimligt tvivel att egendomen härrör från brott eller brottslig verksamhet av viss typ, t.ex. ekonomisk brottslighet. Utredningen måste ge svar på frågan om vilken slags brottslig verksamhet egendomen härrör från. Utan det kravet framstår det som svårt att se hur det ska vara möjligt att komma fram till att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Samtidigt är jag väl medveten om att ett sådant krav i många fall kan te sig svårt att uppfylla, vilket skulle riskera att göra den utökade möjligheten till förverkande till en – måhända stilig men dock – papperstiger.

Ett sätt att komma ifrån den ovan beskrivna problematiken vore att införa regler som gör det möjligt att förverka olaglig vinst (även kallat olagligt berikande eller orättmätig vinst). Ett sådant förverkandeinstitut skulle enligt sin ordalydelse ha ett vidare tillämpningsområde än den föreslagna bestämmelsen om självständigt förverkande genom att den skulle träffa inte endast egendom som härrör från brott utan även annan olovligt åtkommen egendom. Det torde dock vara svårt att finna några starka argument mot att förverka egendom med ett bevisat olagligt ursprung. Fördelen med en sådan lösning skulle vara att man kommer ifrån behovet av att styrka – en svårbevisad och konstruerad – koppling till brottslig verksamhet utan koppling till brottsliga gärningar eller gärningsperson. Det skulle alltså räcka att visa att egendomen inte är (inte kan vara) lagligt åtkommen.

En möjlighet att förverka olaglig vinst skulle kunna införas genom att straffbelägga olaglig vinst. På samma sätt som när det gäller befintliga regler om förverkande av brottsvinst i samband med en fällande brottmålsdom skulle en sådan straffbestämmelse kopplas till regler om förverkande av den olagliga vinsten. En annan lösning vore att möjliggöra förverkande av olaglig vinst utan koppling till en fällande brottmålsdom; alltså utan att straffbelägga olaglig vinst.

Olika typer av regler som straffbelägger och/eller möjliggör förverkande av olaglig vinst finns i ett hundratal jurisdiktioner, men är mindre vanligt i en europeisk kontext (se t.ex. Andrew Dornbierer, A, 2021. Illicit Enrichment: A Guide to Laws Targeting Unexplained Wealth. Basel: Basel Institute of Governance). Att notera är att Förenta Nationernas konvention mot korruption i artikel 20 uppmanar stater att överväga att straffbelägga uppsåtligt berikande (när det gäller offentliga tjänstepersoner). Med olagligt berikande enligt den bestämmelsen avses en väsentlig ökning av en offentlig tjänstepersons tillgångar som hen inte kan förklara i förhållande till sina lagliga inkomster. Vid övervägande av Sveriges tillträde till konventionen noterades att en på det sättet utformad bestämmelse skulle lägga ansvaret på den misstänkte att bevisa sin oskuld, vilket skulle strida mot principen om att åklagaren har bevisbördan i brottmål. Inget torde dock ha hindrat ett genomförande där bevisbördan ligger på åklagaren. Med beaktande av att konventionen inte ställde något absolut krav på kriminalisering i nu aktuellt hänseende gjordes bedömningen det saknades skäl att utvidga det straffbelagda området när det gäller olagligt berikande (prop. 2006/07:74 s. 29).

Sammanfattningsvis är jag tveksam till utredningens förslag om en bestämmelse om självständigt förverkande i 36 kap. brottsbalken. Jag anser att det kan ifrågasättas om det med utgångspunkt i omständigheter hänförliga till egendomen och den person som förfogar över den, och utan att – ens – försöka visa från vilken typ av brottslig gärning eller brottslig verksamhet egendomen härrör, på ett ur rättssäkerhetsperspektiv acceptabelt och trovärdigt sätt kommer att kunna styrkas att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Jag menar därför att det finns skäl att överväga andra lösningar för att i större utsträckning än i dag kunna förverka brottsvinster och jag har i det föregående pekat på en sådan lösning.

Jag anser också att konsekvenserna av att göra delar av det straffrättsliga regelverket, däribland möjligheten att använda straffprocessuella tvångsmedel och att utse offentlig försvarare, tillämpligt på ett förfarande som inte syftar till att lagföra brott är svåröverskådliga och inte belysts i tillräcklig utsträckning.

Med ovanstående synpunkter ansluter jag mig i övrigt till utredningens förslag.

Kommittédirektiv 2020:66

Effektivare möjligheter att ta brottsvinster från kriminella – en översyn av lagstiftningen om förverkande

Beslut vid regeringssammanträde den 17 juni 2020

Sammanfattning

En särskild utredare ska genomföra en systematisk översyn av de grundläggande reglerna om förverkande i 36 kap. brottsbalken och i andra författningar där det finns regler om förverkande som kompletterar eller helt eller delvis ersätter brottsbalkens bestämmelser. Syftet med översynen är att säkerställa att förverkandelagstiftningen är effektiv, ändamålsenlig och modernt utformad samt anpassad till Sveriges åtaganden inom EU och internationellt. Översynen är en del av regeringens åtgärdslista mot gängkriminalitet.

Utredaren ska bl.a.

- överväga och om lämpligt föreslå ändringar som innebär att brottsbalkens bestämmelser om utbytesförverkande och hjälpmedelsförverkande blir generellt tillämpliga inom specialstraffrätten oavsett brottets allvar,
- ta ställning till om möjligheterna till förverkande utan samband med fällande brottmålsdom bör utvidgas eller om det finns behov av andra ytterligare möjligheter till förverkande och, oavsett ställningstagande, lämna förslag som innebär utökade möjligheter till förverkande,

- ta ställning till om de processuella bestämmelser som reglerar förverkandeförfarandet liksom de bestämmelser som reglerar möjligheterna att säkra ett förverkande är ändamålsenligt utformade och lämna förslag till nödvändiga författningsändringar, och
- utvärdera tillämpningen av bestämmelserna om penningbeslag och vid behov lämna förslag som utvidgar tillämpningsområdet eller gör bestämmelserna tydligare och effektivare.

Uppdraget ska redovisas senast den 17 december 2021.

Den nuvarande förverkandelagstiftningen

Allmänt om förverkande

Förverkande är en särskild rättsverkan av brott, dvs. en författningsreglerad följd av ett brott som inte är en brottspåföljd och inte heller utgörs av en skyldighet att betala skadestånd. Förverkande kan avse både brottsvinster (utbyte) och hjälpmedel.

Förverkande kan ske genom antingen sakförverkande eller värdeförverkande. Sakförverkande innebär att viss egendom förklaras förverkad, dvs. att ägaren förlorar sin rätt till den aktuella egendomen, som i stället tillfaller staten. Vid värdeförverkande avser förverkandeförklaringen i stället värdet av viss egendom. Ett värdeförverkande har formen av en förpliktelse för den enskilde att betala det förverkade beloppet till staten.

De grundläggande reglerna om förverkande finns i 36 kap. brottsbalken. Där regleras bl.a. under vilka förutsättningar förverkande får beslutas och mot vem talan om förverkande kan föras. Brottsbalkens regler om förverkande gäller i viss utsträckning även inom specialstraffrätten. I vissa författningar, t.ex. narkotikastrafflagen (1968:64), lagen (2000:1225) om straff för smuggling och alkohollagen (2010:1622), finns det dock regler om förverkande som inom sina områden kompletterar eller helt eller delvis ersätter brottsbalkens bestämmelser. Förverkandebestämmelserna i specialstraffrätten innebär i vissa fall att förverkande kan beslutas på annan grund eller riktas mot annan person än vad som är fallet enligt brottsbalken. Även om dessa regler i olika avseenden skiljer sig från brottsbalkens reglering,

kan bestämmelserna i brottsbalken ge vägledning vid tolkningen av de specialstraffrättsliga reglerna.

Tas en fråga om förverkande upp i samband med åtal för det brott som förverkandet grundar sig på, regleras förfarandet av de allmänna reglerna om rättegången i brottmål. Rör förverkandefrågan däremot någon som inte är tilltalad för brott, regleras förfarandet i främst lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Brottsbalkens reglering

Enligt 36 kap. 1 § brottsbalken ska utbyte av brott förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Med utbyte av brott avses dels konkret egendom som någon kommit över genom brott, dels det uppskattade värdet av vad som åtkommits. Begreppet omfattar alltså både konkreta föremål och abstrakt vinst. Enligt 36 kap. 1 c § brottsbalken räknas som utbyte av brott också egendom som trätt i stället för utbyte, avkastning av utbyte samt avkastning av det som trätt i stället för utbyte.

Enligt 1 § är det endast möjligt att förverka utbytet av just det brott som en person döms för. Det krävs dessutom full bevisning om att egendomen härrör från det brottet. Utvidgat förverkande, som infördes i lagstiftningen 2008 och som regleras i 36 kap. 1 b § brottsbalken, ger dock en möjlighet att i vissa fall förverka även utbyte från annan inte närmare preciserad brottslighet än den som personen döms för. Sambandet mellan egendomen och brottsligheten behöver inte heller styrkas fullt ut utan det är tillräckligt att åklagaren uppfyller ett lägre ställt beviskrav, det ska framstå som klart mera sannolikt att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet.

Egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott får enligt 36 kap. 2 § brottsbalken förklaras förverkad om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat.

Vidare finns det enligt 3 § möjlighet att i vissa fall förverka föremål som riskerar att komma till brottslig användning. Förverkande av detta slag förutsätter inte att ett brott har begåtts.

Har det uppkommit ekonomiska fördelar för näringsidkare av brott som begåtts i näringsverksamhet, ska enligt 4 § värdet därav förklaras förverkat (även när det inte följer av andra regler) om ett förverkande inte är uppenbart oskäligt.

I 5 § regleras mot vem en talan om förverkande kan föras.

Vissa gemensamma bestämmelser om förverkande av egendom och annan särskild rättsverkan av brott finns i 11–17 §§.

Behovet av en utredning

För att minska incitamenten att begå brott krävs att rättsväsendet har ändamålsenliga möjligheter att ta brottsvinster från kriminella. För att undvika utredningssvårigheter är det viktigt att bestämmelserna är tydliga och enkla att tillämpa för rättsväsendets aktörer. Likaså är det angeläget att oklarheter och gränsdragningsproblem undviks i så stor utsträckning som möjligt. Rättssäkerheten kräver också att var och en kan förstå vilka straffrättsliga reaktioner som kan följa på ett brott. Detta förutsätter i sin tur att förverkandelagstiftningen är tydlig, modern, effektiv och ändamålsenlig.

Huvuddragen i den nu gällande förverkanderegleringen i 36 kap. brottsbalken infördes 1968. Reformen var resultatet av ett långvarigt utredningsarbete och innebar en genomgripande modernisering av regelverket som syftade till att dels uppnå ökad enhetlighet mellan förverkandebestämmelserna i den allmänna straffrätten och specialstraffrätten, dels skapa en mer lättillgänglig reglering som skulle kunna tjäna som förebild vid förändringar på specialstraffrättens område.

Det har nu gått drygt 50 år sedan förverkanderegleringen infördes. Under tiden har förhållandevis omfattande förändringar gjorts av regelverket, bl.a. med anledning av Sveriges tillträde till Europarådets förverkandekonventioner från 1990 respektive 2005 (prop. 1995/96:49 Sveriges tillträde till Europarådets förverkandekonvention och prop. 2013/14:121 En effektivare kriminalisering av penningtvätt) och Sveriges åtaganden inom EU (se bl.a. prop. 2004/05:135 Utökade möjligheter att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott m.m., prop. 2007/08:68 Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet och prop. 2015/16:155 Utökade möjligheter till förverkande). Även förverkandebestämmelser i specialstraffrätten har varit föremål för

reformer under denna tid. Trots de förändringar som har skett både i samhället och i den straffrättsliga lagstiftningen har någon samlad eller mer övergripande översyn av förverkandelagstiftningen inte genomförts.

Kritik har i olika sammanhang riktats mot utformningen av förverkandelagstiftningen. Det har bl.a. anförts att lagstiftningen är svår att tillämpa, präglad av inkonsekvenser och att den brister i systematik. Med anledning av de förhållandevis omfattande förändringar i förverkandeinstitutet som skett har även frågan väckts om de ändamål och principer som bildade utgångspunkter vid införandet förverkandeinstitutet på ett konsekvent sätt ger uttryck för den nu gällande förverkandelagstiftningens syften.

Lagrådet, som efterlyst en grundlig översyn av förverkandelagstiftningen, har bl.a. påpekat att förverkanderegleringen får betraktas som tämligen komplex och inte helt lättillgänglig, inte minst när det gäller hur brottsbalkens och specialstraffrättens förverkanderegler närmare relaterar till varandra. Lagrådet har även påtalat behovet av att analysera hur reglerna förhåller sig till Sveriges internationella förpliktelser på förverkandeområdet (se Lagrådets yttranden i prop. 2004/05:135 s. 357–362 och prop. 2015/16:155 s. 72–73, jfr även justitierådet Victors tillägg i NJA 2010 s. 374 och betänkandet Penningtvätt – kriminalisering, förverkande och dispositionsförbud [SOU 2012:12 s. 344]). Även regeringen har lyft fram att det finns ett tydligt behov av en grundlig översyn av förverkanderegleringen (prop. 2015/16:155 s. 23).

Sett mot den bakgrunden finns det anledning att nu göra en systematisk översyn av förverkandelagstiftningen som helhet.

Uppdraget

En översyn av förverkandelagstiftningen

Det övergripande uppdraget för utredaren är att göra en systematisk översyn av de grundläggande reglerna om förverkande i 36 kap. brottsbalken och andra författningar där det finns regler om förverkande som i olika avseenden kompletterar eller helt eller delvis ersätter brottsbalkens bestämmelser. Utifrån analysen ska utredaren ta ställning till om lagstiftningen behöver förtydligas, utvidgas eller på annat sätt ändras.

Utgångspunkten för utredningsuppdraget är att säkerställa att förverkandelagstiftningen är effektiv, ändamålsenlig och modernt utformad samt anpassad till Sveriges åtaganden inom EU och internationellt. I arbetet ingår även att se över förslagens effekter på lagstiftning angående internationellt rättsligt samarbete kopplat till förverkande. I uppdraget ingår också att analysera hur samhällsutvecklingen och den tekniska utvecklingen (t.ex. internet och utvecklandet av virtuella valutor) har förändrat förutsättningarna för förverkandesanktionen. En viktig del i en modernisering är också att säkerställa att reglerna är enkla, tydliga och förutsebara. Uppdraget inbegriper därför en såväl saklig som språklig översyn av förverkanderegleringen. Översynen är en del av regeringens åtgärdslista mot gängkriminalitet.

I det följande redovisas de frågor som utredaren ska ägna särskild uppmärksamhet åt.

Brott ska inte löna sig

En av målsättningarna med förverkandelagstiftningen är att ingen ska få någon ekonomisk fördel av sin brottslighet, dvs. brott ska inte löna sig. Incitamenten att begå brott minskar om rättsväsendet har möjlighet att ta ifrån gärningsmannen dennes vinning när ett brott beivras. Att kunna förverka brottsvinsterna utgör därför en central del av den brottsbekämpande verksamheten. Det kan också uppfattas som stötande om någon berikar sig på brottslig verksamhet.

Sedan 2005 gäller – om inte annat är särskilt föreskrivet – att brottsbalkens bestämmelser om förverkande av utbyte av brott ska gälla även för specialstraffrättsliga brott om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år (se 36 kap. 1 § brottsbalken). I samband med lagändringarna, som innebar en utvidgning av möjligheterna till förverkande, uttalades i förarbetena att möjliggörande av förverkande vid brottslighet med låga maximistraff påkallar särskilda överväganden vad gäller såväl behov som proportionalitet och att det för brott som har ett straffmaximum på ett år eller lägre bör krävas särskilda skäl i de enskilda fallen för att bestämmelser om utbytesförverkande ska anses motiverade (se prop. 2004/05:135 s. 97). I förhållande till skattebrott är brottsbalkens bestämmelser om förverkande, med undantag för utbyte och kostnadsersättning som har samband med förberedelse till grovt skattebrott, inte tillämpliga eftersom utbyte av skatte-

brott neutraliseras inom ramen för skatteförfarandet, vanligen genom att beskattning sker (se bl.a. prop. 2004/05:135 s. 100–102 och prop. 2013/14:121 s. 102).

Trots regeringens uttalanden i förarbetena framstår särskilda förverkandebestämmelser snarare som regel än undantag även vid mindre allvarliga brott (jfr t.ex. brott enligt narkotikastrafflagen, lagen om straff för smuggling och alkohollagen). Det finns dock exempel på specialstraffrättsliga brott som inte kan leda till förverkande. I taxitrafiklagen (2012:211) finns t.ex. inte några bestämmelser om förverkande vilket gör att det i dag saknas möjlighet att förverka brottsvinster hos den som döms för att ha bedrivit taxitrafik utan tillstånd (s.k. svarttaxi). Det kan ifrågasättas om det finns skäl att generellt undanta vissa brottsvinster från förverkande av den anledningen att brottet inte är tillräckligt allvarligt. Högsta domstolen har också uttalat, i förhållande till utvidgat förverkande, att vid ett förverkande som endast innebär ett ianspråktagande av utbyte av brottslig verksamhet och som sker hos gärningsmannen, bör det i allmänhet inte få någon betydelse för skälighetsbedömningen att straffvärdet av det förverkandeutlösande brottet är lågt (jfr NJ 2016 s. 641 p. 14).

Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns anledning att överväga om regleringen avseende utbytesförverkande – med undantag för den ordning som i dag gäller för brott enligt skattebrottslagen (1971:69) – bör vara generellt tillämplig oavsett brottets allvar. En sådan utvidgning av tillämpningsområdet skulle också ligga väl i linje med Sveriges internationella åtaganden (jfr t.ex. artikel 3.1 i Europarådets konvention från 2005 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott och om finansiering av terrorism [förverkandekonventionen]). Det bör i sammanhanget nämnas att förverkande alltid får underlåtas om det i det enskilda fallet skulle framstå som uppenbart oskäligt (36 kap. 16 § brottsbalken).

Om det inte finns avvikande regler ska även vad som sägs i 36 kap. 2 § brottsbalken om förverkande av hjälpmedel tillämpas på brott inom specialstraffrätten för vilka det är föreskrivet fängelse i mer än ett år. På motsvarande sätt som gäller vid utbytesförverkande kan det sättas i fråga om det finns skäl att vissa hjälpmedel vid brott inte kan förklaras förverkade av den anledningen att brottet inte är tillräckligt allvarligt. Att kunna förverka sådan egendom som kommit till användning vid brott utgör en viktig del av den brottsbekämpande verksamheten. Utredningen bör därför även överväga om brottsbalkens

bestämmelser om hjälpmedelsförverkande bör vara generellt tillämpliga oavsett brottets allvar.

Utredaren ska därför

- överväga och om lämpligt föreslå ändringar som innebär att brottsbalkens bestämmelser om utbytesförverkande och hjälpmedelsförverkande blir generellt tillämpliga inom specialstraffrätten oavsett brottets allvar.

Effektiva verktyg i kampen mot den organiserade brottsligheten

Synen på brott, brottslingar och samhällets reaktioner på brott är i ständig förändring, precis som samhället i övrigt. Förekomsten av skjutvapen och explosiva varor i kriminella kretsar har ökat. Det har även skett en ökning av dödligt våld där skjutvapen använts. För regeringen står det klart att det krävs insatser mot organiserad brottslighet och annan kriminalitet förenad med gängbildning. Att bekämpa organiserad brottslighet är en av regeringens viktigaste frågor och brottsligheten måste bemötas från flera håll.

På senare år har medvetenheten ökat om att en framgångsrik kamp mot organiserad brottslighet och ekonomisk brottslighet kräver att åtgärder vidtas för att vinster och annat utbyte från brott ska kunna tas från kriminella. Det har lett till att det både nationellt och internationellt införts nya möjligheter att förverka brottsvinster vid sidan av sedvanliga bestämmelser om utbytesförverkande.

Som ett led i en alltmer intensiv kamp infördes 2008 bestämmelser om utvidgat förverkande. Införandet av den nya förverkandeformen utgjorde en del i det svenska genomförandet av rådets rambeslut 2005/212/RIF av den 24 februari 2005 om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott. Utvidgat förverkande ger en möjlighet att förverka vinster och andra utbyten från annan inte närmare preciserad brottslighet än den som personen döms för. Det krävs inte att den som döms för det förverkandeutlösande brottet själv har varit delaktig i eller ens haft kännedom om den brottsliga verksamheten. Sambandet mellan egendomen och ett brott behöver inte heller styrkas fullt ut. I stället är det tillräckligt att det framstår som klart mera sannolikt att egendomen härrör från brottslig verksamhet än att så inte är fallet.

Det svenska genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen (förverkandedirektivet) innebar att möjligheterna till utvidgat förverkande utvidgades genom lagändringar 2016 (prop. 2015/16:155). Mer precist infördes en möjlighet att besluta om utvidgat förverkande vid alla brott som är av beskaffenhet att kunna ge utbyte och som har fängelse i fyra år eller mer straffskalan (tidigare krävdes normalt att det förverkandeutlösande brottet har fängelse i sex år i straffskalan). Ändringarna innebär även att utvidgat förverkande därutöver kan beslutas vid alla brott som är av beskaffenhet att ge utbyte och som har fängelse i två år eller mer i straffskalan om brottet har utgjort led i en brottslighet som har utövats i organiserad form. Utvidgat förverkande har visat sig vara ett effektivt redskap i kampen mot den organiserade brottsligheten.

En annan förverkandeform som regleras i förverkandedirektivet är förverkande utan samband med fällande brottmålsdom. Direktivet uppställer i artikel 4.1 krav på medlemsstaterna att vidta åtgärder för att möjliggöra förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott om det meddelas en slutlig fällande brottmålsdom. Om sådant förverkande inte är möjligt ska medlemsstaterna enligt artikel 4.2 dock i vissa situationer ändå kunna förverka hjälpmedel vid och vinning av brott. Direktivets bestämmelser om förverkande utan samband med fällande brottmålsdom genomförs i svensk rätt framför allt genom 36 kap. 14 § brottsbalken, som utsträcker möjligheten att besluta om förverkande till vissa fall där det på grund av den brottsliges död eller åtalspreskription inte längre är möjligt att döma till påföljd för brottet. Vid genomförandet av direktivet ifrågasatte några remissinstanser om det svenska genomförandet var tillräckligt för att Sverige ska leva upp till direktivets krav. Lagrådet konstaterade i sitt yttrande att de farhågor som framförts inte saknade fog. Lagrådet, som ansåg att den föreslagna ordningen vilade på saklig grund, motsatte sig dock inte förslagen (se prop. 2015/16:155 s. 23–27 och 73).

Bestämmelser om förverkande utan samband med fällande brottmålsdom blir allt vanligare internationellt och finns även i t.ex. Förenta nationernas konvention mot korruption (UNCAC) artikel 54.1.c och i Financial Action Task Forces (FATF) rekommendation 4. I vissa förverkandebestämmelser läggs en betydande förklaringsbörda på den enskilde om hur han eller hon kommit över tillgångarna för att egen-

domen i fråga ska skyddas från förverkande. (Se bl.a. artikel 3.4 i förverkandekonventionen. I samband med tillträdet till konventionen avgav dock Sverige en förklaring som innebar att Sverige inte avsåg att tillämpa artikeln när det gäller omvänd bevisbörda, se prop. 2013/14:121 s. 100.)

Även om förverkande utan samband med fällande brottmålsdom i någon mån är en omdiskuterad rättsfigur bör utredaren närmare överväga om möjligheterna till förverkande utan samband med brottmålsdom bör utvidgas eller om det finns behov av andra ytterligare möjligheter till förverkande. I den analysen ingår att säkerställa att förverkandelagstiftningen på ett robust sätt lever upp till internationella åtaganden även på sikt.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om möjligheterna till förverkande utan samband med fällande brottmålsdom bör utvidgas eller om det finns behov av andra ytterligare möjligheter till förverkande och, oavsett ställningstagande, lämna förslag som innebär utökade möjligheter till förverkande.

Processuella frågor och möjligheterna att säkra ett förverkande

Förverkande på grund av brott sker som huvudregel genom en förverkandeförklaring som meddelas av domstol. I enklare fall kan emellertid förverkande beslutas också i strafföreläggande och vid föreläggande av ordningsbot (48 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken).

Tas en fråga om förverkande upp i samband med åtal för det brott som förverkandet grundar sig på – vilket är utgångspunkten – regleras förfarandet av de allmänna reglerna om rättegången i brottmål. Det kan emellertid förekomma att ett förverkandeyrkande inte kan prövas i samma rättegång som det förverkandeutlösande brottet. I dessa fall regleras förfarandet i lagen om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. och i lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall.

Även om det finns förfaranderegler om hur prövningen av ett yrkande om förverkande ska gå till, är åtskilliga processuella och angränsande materiella frågor som kan aktualiseras vid förverkande tämligen komplexa, svårtillgängliga och i vissa fall olösta enligt nu gällande lagstiftning. Den svårtillgängliga regleringen kan leda till att lik-

artade fall behandlas olika. Ett exempel på en sådan fråga är hur ett yrkande om förverkande av narkotika ska hanteras när ett åtal för narkotikabrott ogillas. Ett annat exempel gäller möjligheterna för en tredje man att hävda sin rätt till viss egendom när åklagaren riktat ett förverkandeyrkande mot den tilltalade avseende den aktuella egendomen.

För att förverkandesanktionen ska kunna vara ett kraftfullt redskap i brottsbekämpningen som samtidigt lever upp till rättssäkerhetens krav är det viktigt att de processuella frågor som kan aktualiseras vid förverkande är reglerade på ett enkelt, tydligt och förutsebart sätt. Det finns ett nära samband mellan den materiella förverkandelagstiftningen och de processuella bestämmelser som reglerar förfarandet kring förverkande.

Förverkanderegleringens effektiva genomslag kräver också att de brottsbekämpande myndigheterna har tillgång till verktyg som på ett effektivt sätt bl.a. kan förhindra att egendom skaffas undan och säkerställa att ett framtida förverkandebeslut också kan verkställas.

I många brottsutredningar kan frågan uppkomma om på vilket sätt och med stöd av vilken lagstiftning egendom lämpligen bör säkras. Sådana frågor kan i förlängningen påverka möjligheterna till såväl förverkande som en målsägandens rätt att få tillbaka egendom som frånhänts honom eller henne genom brott. Förverkanderegleringen samverkar sålunda med regler på andra områden, däribland regler om kvarstad och beslag i rättegångsbalken och inom specialstraffrätten.

För att säkerställa förverkandesanktionens effektiva genomslag bör utredningen därför även ta ställning till om förverkandeförfarandet liksom de bestämmelser som reglerar möjligheterna att säkra ett förverkande är ändamålsenligt utformade.

I samband med att lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott trädde i kraft, infördes nya möjligheter att beslagta egendom i form av pengar, fordran eller annan rättighet, som misstänks vara föremål för penningtvätt eller avsedd för finansiering av terrorism (penningbeslag). Med reglerna om penningbeslag har de brottsbekämpande myndigheterna fått tillgång till ett nytt redskap i kampen mot brottsligheten. Det har nu gått fem år sedan lagstiftningen trädde i kraft. Justitiekanslern har också särskilt påtalat behovet av en översyn av lagstiftningen om förverkande vid penningtvättsbrott och de säkerhetsåtgärder som finns tillgängliga i brottmål för säkrande av misstänkts bankmedel (se Justitiekanslerns beslut den 26 november

2019 i ärende 2250-19-2.4.1). Eftersom det är viktigt att penningbeslag är ett såväl effektivt som rättssäkert redskap finns det nu anledning att utvärdera hur den nya beslagsformen har tillämpats. Som ett led i det fortlöpande arbete som regeringen bedriver för att följa upp insatserna mot den organiserade brottsligheten bör utredningen därför även utvärdera tillämpningen av bestämmelserna om penningbeslag och överväga om tillämpningsområdet bör utvidgas.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om de processuella bestämmelser som reglerar förverkandeförfarandet liksom de bestämmelser som reglerar möjligheterna att säkra ett förverkande är ändamålsenligt utformade och lämna förslag till nödvändiga författningsändringar, och
- utvärdera tillämpningen av bestämmelserna om penningbeslag och vid behov lämna förslag som utvidgar tillämpningsområdet eller gör bestämmelserna tydligare och effektivare.

Arbetets genomförande, kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med myndigheter och organisationer i den utsträckning som utredaren anser lämpligt.

Utredaren ska redovisa gällande rätt och eventuellt pågående lagstiftningsarbete i länder som utredaren bedömer vara av intresse och i övrigt göra de internationella jämförelser som anses befogade.

Om utredaren kommer fram till att regelverket bör förändras ska han eller hon lägga fram fullständiga författningsförslag.

Utredaren ska hålla sig informerad om och vid behov beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet, utredningsväsendet, EU och andra internationella organisationer. Utredaren bör bl.a. beakta uppdraget att utreda vissa frågor om husrannsakan (Ju2019/04129/LP) och lagrådsremissen om kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande.

Uppdraget ska redovisas senast den 17 december 2021.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv 2021:63

Tilläggsdirektiv till 2020 års förverkandeutredning (Ju 2020:16)

Beslut vid regeringssammanträde den 26 augusti 2021

Utvidgning av uppdraget

Regeringen beslutade den 17 juni 2020 kommittédirektiv om effektivare möjligheter att ta brottsvinster från kriminella – en översyn av lagstiftningen om förverkande (dir. 2020:66). Enligt direktiven ska en särskild utredare genomföra en systematisk översyn av de grundläggande reglerna om förverkande i 36 kap. brottsbalken och i andra författningar där det finns regler om förverkande som kompletterar eller helt eller delvis ersätter brottsbalkens bestämmelser.

En av utgångspunkterna för den nu pågående översynen är att de processuella frågor som kan aktualiseras vid förverkande är reglerade på ett enkelt, tydligt och förutsebart sätt och i förlängningen lever upp till rättssäkerhetens krav. När en talan om företagsbot ska prövas aktualiseras samma förfaranderegler som gäller vid prövningen av en fråga om förverkande. Även kraven på att förfarandet ska vara rättssäkert är desamma.

Utredaren ska, utöver vad som framgår av de ursprungliga direktiven,

- ta ställning till om de rättssäkerhetsregler som enligt 23 kap. 18 a § rättegångsbalken finns till skydd för en fysisk person som misstänks för brott också ska uttryckligen omfatta företag i samband med en utredning om företagsbot,

- ta ställning till om det behöver förtydligas att bestämmelserna om försvarare och rättegångskostnad i rättegångsbalken under vissa förutsättningar omfattar företag i mål om företagsbot samt om det bör införas en uttrycklig skyldighet för undersökningsledaren att informera företaget om rätten att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare.

Uppdraget ska fortfarande redovisas senast den 17 december 2021.

Det behöver säkerställas att förfarandet när talan om företagsbot prövas lever upp till rättssäkerhetens krav

Prövningen av ett yrkande om förverkande och en talan om företagsbot sker enligt samma förfaranderegler

Företagsboten är – liksom förverkande – en särskild rättsverkan av brott och hanteras i huvudsak enligt samma förfaranderegler. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2020 skärptes företagsbotsregleringen, bl.a. genom att ett företags betalningsförmåga ska ha betydelse när företagsbotens storlek ska bestämmas när det är fråga om särskilt allvarlig brottslighet som begås i större företags verksamhet. Reformen innebar också att maximibeloppet för företagsbot i dessa fall höjdes från 10 miljoner kronor till 500 miljoner kronor och att möjligheterna att förelägga företagsbot genom strafföreläggande utökades (se prop. 2018/19:164 Skärpta straffrättsliga sanktioner mot företag).

Förs en talan om företagsbot mot samma person som är tilltalad i ett brottmål ska handläggningen ske enligt de regler som gäller för brottmålet. Förs en talan om företagsbot i stället mot någon annan än den som är tilltalad för brott följer förfarandet den ordning som föreskrivs i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. (förfarandelagen). Av 2 § i förfarandelagen följer att förfarandet i tillämpliga delar prövas enligt reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter om inte annat är särskilt föreskrivet.

Hänvisningen i 2 § i förfarandelagen till reglerna i rättegångsbalken om bötesmål syftar till att reglera i vilken ordning ett mål om förverkande eller företagsbot ska handläggas i domstolen. Det innebär t.ex. att bestämmelserna om försvarare och rättegångskostnad i 21 kap.

respektive 31 kap. rättegångsbalken ska tillämpas i mål om företagsbot i den utsträckning det är möjligt (se rättsfallet NJA 2016 s. 714).

De processuella frågor som kan aktualiseras vid en talan om företagsbot måste vara reglerade på ett enkelt, tydligt och förutsebart sätt

Även om företagsboten utgör en särskild rättsverkan av brott är företagsbot att betrakta som ett straff enligt Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Det är därför, inte minst i ljuset av 2020 års företagsbotsreform, angeläget att det förfarande varigenom en talan om företagsbot prövas lever upp till rättssäkerhetens krav. Det är inte tydligt att förfarandelagens hänvisning till rättegångsbalkens regler om bötesmål också innebär att de rättsäkerhetsregler som finns till skydd för en fysisk person som misstänks för brott också ska skydda en juridisk person i samband med en utredning om företagsbot (jfr Åklagarmyndighetens handbok Företagsbot 2020).

Under remissbehandlingen av betänkandet En översyn av lagstiftningen om företagsbot (SOU 2016:82), som utmynnade i 2020 års företagsbotsreform, anförde Sveriges advokatsamfund att frågor som rörde företags processuella rättigheter under förundersökning och rättegång borde övervägas i den fortsatta beredningen. Regeringen konstaterade emellertid i propositionen att det inom ramen för lagstiftningsärendet inte fanns några förutsättningar att göra en översyn av företagets ställning under förundersökningen och rättegång av det slag som Sveriges advokatsamfund hade föreslagit (prop. 2018/19:164 s. 15). Advokatsamfundet har därefter återkommit till frågan i en särskild skrivelse till regeringen (Ju2020/00064). I skrivelsen betonar advokatsamfundet behovet av att överväga om företags processuella rättigheter under förundersökning och rättegång i mål om företagsbot behöver förtydligas.

De processuella frågor som kan aktualiseras vid företagsbot måste vara reglerade på ett enkelt, tydligt och förutsebart sätt. Att frågorna inte är tydligt författningsreglerade riskerar att leda till att likartade fall behandlas olika. Regeringen anser, i likhet med advokatsamfundet, att det finns skäl att överväga om företags processuella rättigheter under förundersökning och rättegång i mål om företagsbot behöver förtydligas. När en talan om företagsbot ska prövas aktualiseras alltså samma förfaranderegler som gäller vid prövningen av en fråga om

förverkande. Sett mot den bakgrunden framstår det som motiverat att, inom ramen för den pågående översynen av förverkandelagstiftningen, säkerställa att även förfarandet varigenom en talan om företagsbot prövas lever upp till rättssäkerhetens krav.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om de rättsäkerhetsregler som enligt 23 kap. 18 a § rättegångsbalken finns till skydd för en fysisk person som misstänks för brott också ska uttryckligen omfatta företag i samband med en utredning om företagsbot,
- ta ställning till om det behöver förtydligas att bestämmelserna om försvarare och rättegångskostnad i rättegångsbalken under vissa förutsättningar omfattar företag i mål om företagsbot samt om det bör införas en uttrycklig skyldighet för undersökningsledaren att informera företaget om rätten att under vissa förutsättningar få en offentlig försvarare.

Utredaren får också ta upp och lämna författningsförslag i andra frågor som direkt anknyter till tilläggsuppdraget.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget ska fortfarande redovisas senast den 17 december 2021.

(Justitiedepartementet)

Lag (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

1 § Denna lag reglerar förfarandet vid prövning av fråga om förverkande av egendom till det allmänna eller om annan särskild rättsverkan av brott, när frågan inte rör någon som är tilltalad för brott. Lagen gäller, om inte annat följer av särskilda bestämmelser i lag eller annan författning.

2 § En fråga som avses i 1 § prövas, om inte annat följer av 3 eller 5 §, av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. Målet får dock avgöras utan huvudförhandling, om en sådan förhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet och inte heller begärs av någon av parterna.

Utfärdas stämning, skall den mot vilken talan riktas föreläggas att inställa sig till huvudförhandling eller yttra sig skriftligen vid påföljd att egendomen annars kan förklaras förverkad. Uteblir han från förhandlingen eller yttrar han sig inte, skall egendomen förklaras förverkad, om det inte framgår att talan är ogrundad.

Innan ett mål avgörs utan huvudförhandling, skall parterna ges tillfälle att slutföra sin talan, om det inte är uppenbart obehövligt.

3 § Avser saken förverkande av beslagtagen egendom, får frågan om förverkande prövas av åklagaren. Om värdet av det som ska förverkas uppgår till betydande belopp eller om det finns andra särskilda skäl, ska dock frågan om förverkande prövas av rätten.

Åklagarens beslut i fråga om förverkande ska meddelas skriftligen. Den som drabbats av beslaget får inom en månad från det att

han eller hon fick del av förverkandebeslutet anmäla missnöje med det hos åklagaren.

Anmäls missnöje, ska beslutet om förverkande inte längre gälla. Om åklagaren inte häver beslaget, ska han eller hon väcka talan om egendomens förverkande. Har talan inte väckts inom en månad från det att anmälan kom in, ska beslaget anses hävt.

Uppgår värdet av det som ska förverkas till mindre än en tiondel av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gällde då beslaget verkställdes eller saknar egendomen saluvärde, får också en polisman eller annan anställd vid Polismyndigheten som myndigheten har utsett besluta om förverkande, om det är uppenbart att förutsättningarna för ett förverkande är uppfyllda. I detta fall gäller andra och tredje styckena. Missnöjesanmälan ska dock ges in till den myndighet där den som beslutat om förverkandet är anställd. Om myndigheten anser att talan om förverkande bör föras, ska ärendet överlämnas till åklagare.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om rätten att besluta om förverkande enligt fjärde stycket.

4 § Avser saken förverkande av beslagtagen egendom, får kungörelsedelgivning av beslutet eller stämningen ske enligt de förutsättningar som anges i 48 § delgivningslagen (2010:1932). Dessa regler får också tillämpas, om den från vilken förverkande sker är okänd.

Om värdet av den beslagtagna egendomen uppskattas till mindre än en tiondel av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gällde då beslaget verkställdes eller om egendomen saknar saluvärde, får delgivning ske genom att beslutet eller stämningen anslås hos den myndighet som har meddelat beslutet eller utfärdat stämningen.

5 § Företagsbot får föreläggas företag genom strafföreläggande. I sådana fall gäller 48 kap. 2–5, 6–8, 10 och 12 a §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar och det som sägs där om den misstänkte gäller i stället företaget.

Ett strafföreläggande om företagsbot godkänns genom att Företaget

1. undertecknar en förklaring om att det erkänner de omständigheter som ligger till grund för föreläggandet och godtar den företagsbot som tagits upp i föreläggandet, och
2. lämnar förklaringen till den mottagare som är behörig att ta emot förklaringen enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Föreläggandet kan också godkännas genom att hela beloppet betalas till den myndighet som regeringen föreskriver. En sådan betalning ska inte anses som ett godkännande, om det framgår att företaget inte har avsett att godkänna föreläggandet.

Ett godkännande är utan verkan om det sker sedan åklagaren har väckt talan om företagsbot.

Lag (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om förfarandet vid prövning av en fråga om sådant förverkande som avses i 36 kap. 1 b § brottsbalken, när frågan inte rör någon som är tilltalad för brott.

2 § En fråga som avses i 1 § prövas av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för en sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer.

3 § En talan enligt denna lag får inte väckas förrän domen i målet om åtal för det brott som enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kan föranleda förverkandet har vunnit laga kraft. Talan ska väckas inom ett år därefter.

4 § Utfärdas stämning, ska den mot vilken talan riktas kallas till huvudförhandling och erinras om att målet kan komma att avgöras trots att han eller hon uteblir eller inställer sig genom ombud då han eller hon har förelagts att infinna sig personligen.

Kan saken utredas tillfredsställande, får målet avgöras trots att den mot vilken talan riktas har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit.

Nuvarande 36 kap. brottsbalken

36 kap. Om förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott

Om förverkande

Förverkande av utbyte

1 § Utbyte av ett brott enligt denna balk ska förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott, om mottagandet utgör brott enligt denna balk. I stället för det mottagna får dess värde förklaras förverkat.

Om inte annat är särskilt föreskrivet, ska bestämmelserna i första stycket också tillämpas i fråga om utbyte av ett brott och ersättning för kostnader i samband med ett brott enligt annan lag eller författning, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år.

1 a § Vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att förklara utbyte av ett brott förverkat ska bland andra omständigheter beaktas om det finns anledning att anta att skadeståndsskyldighet i anledning av brottet kommer att åläggas eller annars bli fullgjord.

1 b § Döms någon för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, gäller första stycket också om någon döms för

1. dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta eller barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1–4,

2. narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § första stycket samma lag,

3. dopningsbrott enligt 3 § första stycket lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller organiserande av människosmuggling enligt 20 kap. 9 § första stycket samma lag, eller

6. något annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.

Vad som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

Förverkande enligt denna paragraf får inte beslutas om det är oskäligt.

1 c § Som utbyte av ett brott eller av brottslig verksamhet anses vid förverkande även egendom som har trätt i stället för utbyte, avkastning av utbyte samt avkastning av det som trätt i stället för utbyte.

Förverkande av hjälpmedel, m.m.

2 § Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna balk får förklaras förverkad, om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna balk, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling.

Vad som har sagts i första stycket gäller även egendom som frambragts genom brott enligt denna balk, egendom vars användande

utgör sådant brott samt egendom som någon annars tagit befattning med på ett sätt som utgör sådant brott.

I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat.

Om inte annat är särskilt föreskrivet, skall bestämmelserna i första och tredje styckena också tillämpas i fråga om egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt annan lag eller författning, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år.

3 § Förverkande får även i annat fall än som avses i 2 § beslutas i fråga om föremål

1. som på grund av sin särskilda beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till brottslig användning,

2. som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och som har påträffats under omständigheter som gav anledning att befara att de skulle komma till sådan användning, eller

3. som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom och som har påträffats under omständigheter som gav uppenbar anledning att befara att de skulle komma till sådan användning.

4 § Har det till följd av ett brott som är begånget i utövningen av näringsverksamhet uppkommit ekonomiska fördelar för näringsidkaren, skall värdet därav förklaras förverkat även när det inte följer av 1 eller 2 § eller annars är särskilt föreskrivet.

Vad som har sagts i första stycket gäller ej, om förverkande är oskäligt. Vid bedömningen av om så är förhållandet skall bland andra omständigheter beaktas om det finns anledning att anta att annan betalningsskyldighet som svarar mot de ekonomiska fördelarna av brottet kommer att åläggas näringsidkaren eller annars fullgöras av denne.

Kan bevisning om vad som skall förklaras förverkat inte alls eller endast med svårighet föras, får värdet uppskattas till ett belopp som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Hos vem förverkande får ske, m.m.

5 § Förverkande till följd av ett brott av egendom eller dess värde får, om inte annat har föreskrivits, ske hos

a) gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet,

b) den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,

c) den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i 4 §,

d) den som efter brottet förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 c § ska anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket a–c.

5 a § Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 1 b § får ske hos

1. gärningsmannen eller annan som medverkat till det brott som förverkandet grundas på,

2. den som förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva,

3. den som förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning att anta att egendomen har samband med brottslig verksamhet.

Bestämmelser om förfarandet vid en talan om förverkande hos den som avses i första stycket 2 eller 3 finns i lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall.

5 b § Särskild rätt till egendom som förklaras förverkad består, om inte även den särskilda rätten förklaras förverkad.

Sådan rätt som har vunnits genom utmätning upphör, om egendomen förklaras förverkad, såvida det inte av särskild anledning förordnas att rätten ska bestå.

6 § I stället för förverkande äger rätten föreskriva åtgärd till förebyggande av missbruk.

Om företagsbot

7 § På yrkande av allmän åklagare ska ett företag åläggas företagsbot för brott, om det för brottet är föreskrivet strängare straff än penningböter och brottet har begåtts i utövningen av

1. näringsverksamhet,
2. sådan offentlig verksamhet som kan jämställas med näringsverksamhet, eller
3. annan verksamhet som ett företag bedriver, om brottet har varit ägnat att leda till en ekonomisk fördel för företaget.

För att företaget ska åläggas företagsbot krävs också

1. att företaget inte har gjort vad som skäligen kunnat krävas för att förebygga brottet, eller
2. att brottet har begåtts av

a) en person med ledande ställning i företaget, grundad på befogenhet att företräda företaget eller att fatta beslut på dess vägnar, eller

b) en person som annars haft ett särskilt ansvar för tillsyn eller kontroll i verksamheten.

Med företag avses enskilda näringsidkare och juridiska personer.

Första stycket gäller inte, om brottet varit riktat mot företaget.

8 § När ett företag åläggs företagsbot för flera brott, ska rätten bestämma en gemensam företagsbot för den samlade brottsligheten.

Vid fastställandet av företagsbotens storlek ska det först bestämmas ett sanktionsvärde om lägst fem tusen kronor och högst tio miljoner kronor. Sanktionsvärdet ska bestämmas med utgångspunkt i straffvärdet för den samlade brottsligheten. Särskild hänsyn ska tas till den skada eller fara som brottsligheten inneburit samt till brottslighetens förhållande till verksamheten. Det ska också tas skälig hänsyn till om företaget tidigare har ålagts att betala företagsbot.

Om inte annat följer av 9 eller 10 §, ska företagsboten fastställas till ett belopp som motsvarar sanktionsvärdet.

9 § Om sanktionsvärdet uppgår till minst 500 000 kronor, ska företagsboten för ett större företag sättas högre än vad som följer av 8 § (förhöjd företagsbot). Den förhöjda företagsboten ska fastställas till ett belopp som är befogat med hänsyn till företagets finansiella ställning. En förhöjd företagsbot får dock högst bestämmas till ett belopp som motsvarar femtio gånger sanktionsvärdet.

Med större företag avses enskilda näringsidkare och juridiska personer som motsvarar de kriterier som anges i 1 kap. 3 § första stycket 4 årsredovisningslagen (1995:1554).

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte staten, kommuner eller regioner.

10 § En företagsbot får sättas lägre än vad som borde ha skett med tillämpning av 8 och 9 §§, om

1. brottet medför annan betalningsskyldighet eller särskild rättsverkan för företaget och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng,
2. företagets ägare eller innehavare döms till påföljd för brottet och den samlade reaktionen på brottsligheten skulle bli oproportionerligt sträng för honom eller henne,
3. företaget efter förmåga har försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna av brottet,
4. företaget frivilligt har angett brottet, eller
5. det annars finns särskilda skäl för jämkning.

Om det är särskilt påkallat med hänsyn till något förhållande som avses i första stycket får företagsboten efterges.

10 a § Om ett brott som kan föranleda talan om företagsbot

1. har begåtts av oaktsamhet, och
2. inte kan antas föranleda annan påföljd än böter får brottet åtalas av åklagare endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Gemensamma bestämmelser

11 § Vad i lag eller författning är föreskrivet om särskild rättsverkan av att någon dömes till straff skall gälla även då annan påföljd som omförmäles i 1 kap. 3 § ådömes.

Vid tillämpningen av första stycket skall villkorlig dom och skyddstillsyn samt, om ej i domen annorlunda förordnas, överlämnande till särskild vård anses lika med fängelse. Därvid skall, om så förordnas, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård anses motsvara fängelse i minst sex månader.

12 § Förutsättes för förverkande av egendom eller annan särskild rättsverkan, som kan följa å brott, att någon dömts till påföljd, må rätten, om påföljd för brottet eftergives, i den mån omständigheterna föranleda därtill förordna, att sådan rättsverkan skall inträda.

13 § Har brott begåtts av någon som inte fyllt femton år eller som handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning får rätten besluta om förverkande av egendom eller om annan särskild rättsverkan, som kan följa på brottet, endast om och i den mån det med hänsyn till hans psykiska tillstånd, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

14 § Är det på grund av den brottsliges död eller av annan orsak inte längre möjligt att döma ut påföljd, får egendom förklaras förverkad eller företagsbot åläggas på grund av brottet eller åtgärd föreskrivas till förebyggande av missbruk endast om stämning i mål om detta delgetts inom fem år från det att brottet begicks.

En talan om förverkande av utbyte av ett brott eller av egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott får dock alltid prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut.

En talan enligt första eller andra stycket får väckas av åklagare endast om det är påkallat från allmän synpunkt. I fall som avses i första och andra styckena ska vad som sägs i 35 kap. 3 § ha motsvarande tillämpning.

15 § Beslut om förverkande eller om åtgärd till förebyggande av missbruk eller om företagsbot förfaller, i den mån verkställighet ej skett inom tio år från det beslutet vann laga kraft.

16 § Är i lag eller författning föreskrivet att förklaring skall meddelas om förverkande eller annan sådan särskild rättsverkan av brott, må detta likväl underlåtas, om denna rättsverkan är uppenbart oskälig.

17 § Förverkad egendom och företagsbot tillfaller staten, om ej annat är föreskrivet.

Har utbyte av brott som svarar mot

1. skada för enskild eller

2. medel som en enskild är berättigad att få tillbaka förklarats förverkat hos någon, svarar staten i dennes ställe för ersättning åt den skadelidande eller ersättningsberättigade intill värdet av vad som har tillfallit staten på grund av beslutet om förverkande. Vid verkställighet av detta beslut har den hos vilken förverkandet skett rätt att räkna av vad han eller hon visar sig ha utgett som ersättning till den skadelidande eller ersättningsberättigade.

Inventering av förverkandebestämmelser i specialstraffrätten

Inledning

Nedan följer utredningens inventering av specialstraffrättsliga lagar. Om det inte står någonting efter en lag innebär det att lagen inte har haft någon förverkandebestämmelse vid inventeringen. Efter varje lag står det, i de fall lagen har haft en förverkandebestämmelse, om vi föreslår att denna ska tas bort eller finnas kvar. I flera fall har vi gjort språkliga anpassningar av de förverkandebestämmelser som vi har valt att låta kvarstå och detta anges i så fall i listan efter respektive lag. Dessa återfinns i så fall i författningsförslaget (kap. 1) och i författningskommentaren (kap. 13). Om inga ändringar har gjorts anges det efter författningen nedan (genom att det anges att regleringen kvarstår oförändrad).

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbete och anställning

- Lag (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete.
- Lag (1974:13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder.
- Arbetsmiljölag (1977:1160); förverkandebestämmelsen i 8 kap. 4 § kvarstår oförändrad.
- Arbetstidslag (1982:673).

- Lag (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen.
- Lag (1991:1047) om sjuklön.
- Lag (1993:440) om privat arbetsförmedling.
- Lag (1994:2077) om arbetsförmedlingstvång.
- Lag (1997:239) om arbetslöshetskassor.
- Förordning (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare.

Finansdepartementet

Skatte- och tullavdelningen

Tullagstiftning

- Lag (2000:1225) om straff för smuggling; *förverkandebestämmelserna i 16–17 §§ kvarstår efter viss anpassning*.

Skatt

- Skattebrottslagen (1971:69); *se separat förslag i betänkandet.*
- Lag (1994:1563) om tobaksskatt; *förverkandebestämmelsen i 7 § tas bort.*
- Lag (1994:1776) om skatt på energi; *förverkandebestämmelsen i 10 kap. 3 § tas bort.*
- Lag (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon.
- Vägtrafikskattelag (2006:227).
- Lag (2020:548) om omställningsstöd.

Finansmarknadsavdelningen

Värdepappersmarknadsenheten, Bankenheten och Försäkringsenheten

- Sparbankslag (1987:619).
- Lag (1988:1385) om Sveriges riksbank.
- Lag (1992:1602) om valuta- och kreditreglering; *förverkandebestämmelsen i 2 kap. 13 § tas bort.*
- Lag (1995:1559) om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag.
- Lag (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.
- Lag (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige.
- Lag (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument
- Lag (2004:46) om värdepappersfonder.
- Lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.
- Lag (2006:531) om särskild tillsyn över finansiella konglomerat.
- Lag (2007:528) om värdepappersmarknaden.
- Lag (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism.
- Lag (2010:751) om betaltjänster.
- Försäkringsrörelselag (2010:2043).
- Lag (2011:755) om elektroniska pengar.
- Lag (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder.
- Lagen (2014:969) om införande av lagen (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag.
- Lag (2016:1307) om straff för marknadsmissbruk på värdepappersmarknaden.
- Lag (2019:742) om tjänstepensionsföretag.

Ekonomiska avdelningen

- Prisregleringslag (1989:978); *förverkandebestämmelse i 46 § tas bort.*

Avdelningen för offentlig förvaltning

Spel

- Lag (1982:636) om anordnande av visst automatspel, *förverkandebestämmelsen i 9 a § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Spellag (2018:1138); *förverkandebestämmelse 19 kap. 9 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*

Officiell statistik

- Lag (2001:99) om den officiella statistiken.

Folkbokföring

- Folkbokföringslag (1991:481).

RS

- Bidragsbrottslag (2007:612).

Försvarsdepartementet

- Lag (1942:723) om skyddsympning inom försvarsväsendet.
- Förfogandelag (1978:262); *förverkandebestämmelsen i 54 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Lag (1992:1402) om undanförsel och förstöring *förverkandebestämmelsen i 19 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Lag (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

- Lag (2007:258) om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst.
- Lag (2007:259) om behandling av personuppgifter i Försvarets radioanstalts försvarsunderrättelse- och utvecklingsverksamhet (lagen föreslås ersättas av en ny lag. Se prop. 2020/21:224).
- Skyddslagen (2010:305); *förverkandebestämmelsen i 32 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Lagen (2016:319) om skydd för geografisk information; *förverkandebestämmelsen i 13 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*

Infrastrukturdepartementet

Energi

- Oljekrislag (1975:197).
- Lag (1978:160) om vissa rörledningar.
- Lag (1992:1512) om elektromagnetisk kompatibilitet.
- Elberedskapslag (1997:288).
- Ellag (1997:857); *förverkandebestämmelse i 13 kap. 4 § tas bort*.
- Naturgaslag (2005:403).
- Lag (2011:1200) om elcertifikat.
- Lag (2013:385) om ingripande mot marknadsmissbruk vid handel med grossistenergiprodukter; *förverkandebestämmelse i 11 § tas bort.*
- Elsäkerhetslag (2016:732); *förverkandebestämmelse i 52 § tas bort.*
- Förordning (1994:795) om tillstånd för kraftverk avsedda att drivas med oljebränslen.
- Förordning (2014:1075) om producentansvar för elutrustning.

Elektronisk kommunikation m.m.

- Lag (2003:389) om elektronisk kommunikation *förverkandebestämmelse i 7 kap. 16 § tas bort.*
- Radioutrustningslag (2016:392).
- Kungörelse (1885:56 s. 1) med vissa föreskrifter till beredande av skydd för undervattenstelegrafkablar.

Transport, trafik och infrastruktur

Trafikslagsövergripande författningar

- Lag (1975:88) med bemyndigande att meddela föreskrifter om trafik, transporter och kommunikationer.
- Containerlag (1980:152).
- Lag (1990:712) om undersökning av olyckor.
- Förordning (1990:717) om undersökning av olyckor.

Vägtrafik

- Väglag (1971:948).
- Körkortslag (1998:488).
- Lag (1998:492) om biluthyrning.
- Fordonslag (2002:574).
- Lag (2005:395) om arbetstid vid visst vägtransportarbete.
- Lag (2007:1157) om yrkesförarkompetens.
- Yrkestrafiklag (2012:210).
- Taxitrafiklag (2012:211).
- Förordning (1970:340) om skolskjutsning.
- Förordning (1979:1036) om högsta pris för vissa lastbilstransporter.

- Förordning (1979:1082) om lokala trafikföreskrifter i vissa fall.
- Förordning (1993:185) om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter.
- Förordning (1994:1297) om vilotider vid vissa vägtransporter inom landet.
- Förordning (1998:780) om biluthyrning.
- Förordning (1998:786) om internationella vägtransporter inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES).
- Körkortsförordning (1998:980).
- Trafikförordning (1998:1276).
- Förordning (2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m.
- Fordonsförordning (2009:211).
- Yrkestrafikförordning (2012:237).
- Taxitrafikförordning (2012:238).
- Förordning (2017:309) om försöksverksamhet med självkörande fordon.
- Förordning (2019:383) om fordons registrering och användning.

Trafik, transporter och kommunikationer

- Lag (1988:15) om förbud mot vissa radar- och laserinstrument.
- Lag (1998:493) om trafikskolor.
- Lag (2009:121) om utbildning till förare av mopeder, snöskotrar och terränghjulingar.
- Förordning (1990:1080) om tillfälliga bilförbud.
- Vägmärkesförordning (2007:90).
- Militärtrafikförordning (2009:212).

Järnvägstrafik

- Lag (1990:1157) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg.
- Järnvägslagen (2004:519); *förverkandebestämmelsen i 10 kap. 6 § kvarstår utan ändringar.*
- Lag (2008:475) om kör- och vilotid vid internationell järnvägstrafik.
- Lag (2011:725) om behörighet för lokförare.
- Förordning (1990:1165) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg.

Luftfart

- Lag (2005:426) om arbetstid m.m. för flygpersonal inom civilflyget.
- Luftfartslag (2010:500); *förverkandebestämmelsen i 13 kap. 12 § kvarstår utan ändringar.*
- Förordning (1986:172) om luftfartsregistret m.m.
- Luftfartsförordning (2010:770).

Sjöfart

- Lag (1932:55) om viktmärkning i vissa fall av gods som skall inlastas å fartyg.
- Lag (1939:299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m.m.; *förverkandebestämmelsen i 5 § kvarstår oförändrad.*
- Lag (1940:176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.
- Sjömanslag (1973:282).
- Lag (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg.
- Mönstringslag (1983:929).
- Lag (1985:126) om åtgärder till skydd för svensk sjöfart.

- Lag (1989:532) om tillstånd för anställning på fartyg.
- Lag (1996:19) om begränsning av rätten att bedriva linjesjöfart på Gotland.
- Lag (1998:958) om vilotid för sjömän.
- Fartygssäkerhetslag (2003:364); *förverkandebestämmelsen i 8 kap. 6 § tas bort.*
- Lag (2003:367) om lastning och lossning av bulkfartyg.
- Lag (2004:487) om sjöfartsskydd.
- Lag (2006:1209) om hamnskydd.
- Barlastvattenlag (2009:1165).
- Lag (2013:283) om bevakning ombord på svenskt fartyg.
- Lag (2021:626) om förarbevis för vattenskoter.
- Kungörelse (1970:344) om kompetenskrav för förare av större fritidsbåtar.
- Förordning (1974:235) om tillstånd till sjöfart i inrikes trafik med utländskt fartyg m.m.
- Förordning (1982:569) om lotsning m.m.
- Förordning (1983:744) om trafiken på Göta kanal.
- Sjötrafikförordning (1986:300).
- Svävarfartsförordning (1986:305).
- Förordning (1994:1162) om skeppsmätning.
- Förordning (1997:1121) om farledsavgift.
- Förordning (1998:1355) om trafik med höghastighetsfartyg.
- Fartygssäkerhetsförordning (2003:438).

Justitiedepartementet

Ju/DOM

- Rättegångsbalk.
- Förvaltningsprocesslag (1971:291).
- Lag (1996:242) om domstolsärenden.
- Lag (1999:988) om förhör m.m. hos kommissionen för granskning av de svenska säkerhetstjänsternas författningsskyddande verksamhet.

Ju/L1

Aktiebolag och andra associationsformer

- Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.
- Handelsregisterlag (1974:157).
- Lag (1983:1046) om skyldighet för vissa bostadsföreningar och bostadsaktiebolag att föra lägenhetsförteckning m.m.
- Bostadsrättslag (1991:614).
- Lag (2002:93) om kooperativ hyresrätt.
- Aktiebolagslag (2005:551).
- Lag (2006:595) om europakooperativ.
- Lag (2018:558) om företagshemligheter.
- Lag (2018:672) om ekonomiska föreningar.

Redovisning och revision

- Lag (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m.
- Revisorslag (2001:883).

Förbud mot juridiskt eller ekonomiskt biträde

- Lag (1985:354) om förbud mot juridiskt eller ekonomiskt biträde i vissa fall.

Fastighetsrätt och hyresrätt

- Jordabalk; *se särskilt förslag i kap 9*.
- Fastighetsbildningslag (1970:988).
- Lag (1974:1080) om avveckling av hyresregleringen.
- Lag (2011:914) om konsumentskydd vid avtal om tidsdelat boende eller långfristig semesterprodukt.

Ju/L2

Fastighetsmäklare

- Fastighetsmäklarlag (2011:666).

Ersättning

- Trafikskadelag (1975:1410).
- Lag (1976:357) om motortävlingsförsäkring.

Inkasso och kreditupplysning

- Kreditupplysningslag (1973:1173); *förverkandebestämmelsen i 20 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.
- Inkassolag (1974:182); *förverkandebestämmelsen i 17 a § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.

Utsökning och konkurs

- Utsökningsbalk.
- Konkurslag (1987:672).
- Lag (1996:764) om företagsrekonstruktion.

Konsumentskydd

- Resegarantilag (1972:204).
- Konsumentkreditlag (2010:1846).
- Förordning (2014:535) om marknadskontroll av textilprodukter.

Avveckling av fideikommiss

- Lag (1963:583) om avveckling av fideikommiss.

Ju/L3

Sjöfart

- Lag (1919:426) om flottning i allmän flottled.
- Lag (1979:377) om registrering av båtar.
- Lag (1983:293) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn.
- Lag (1983:294) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.
- Sjölag (1994:1009).
- Lag (2018:1854) om den internationella fonden för farliga och skadliga ämnen.
- Fartygsregisterförordning (1975:927).
- Förordning (1975:929) med vissa bestämmelser om fartygs identifiering.

Rymdverksamhet

- Lag (1982:963) om rymdverksamhet.

Sjöfynd

- Lag (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd; *förverkandebestämmelsen i 8 § kvarstår oförändrad.*

Immateriella rättigheter

- Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk; *förverkandebestämmelsen i 7 kap. 53 a § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.
- Patentlagen (1967:837); *förverkandebestämmelsen i 9 kap. 57a § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.
- Mönsterskyddslagen (1970:485); *förverkandebestämmelsen i 35 a § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.
- Lag (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.
- Lag (1971:1078) om försvarsuppfinningar.
- Lag (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter; *förverkandebestämmelsen i 9 a § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.
- Växtförädlarrättslagen (1997:306); *förverkandebestämmelsen i 9 kap. 1 a § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.
- Varumärkeslag (2010:1877); *förverkandebestämmelsen i 8 kap. 2 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Lag (2014:812) om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten.
- Lag (2018:1653) om företagsnamn; *förverkandebestämmelsen i 5 kap. 2 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.

Ju/L4

Hotell- och pensionatrörelse

- Lag (1966:742) om hotell- och pensionatrörelse.

Författningar vid krig

- Ransoneringslagen (1978:268); *förverkandebestämmelsen i 49 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Lag (2006:545) om skyddsrum.

Allmän ordning och säkerhet

- Lag (1932:242) om skyldighet i vissa fall att tillhandahålla förnödenheter m.m. för ordningsmaktens behov.
- Lag (1974:191) om bevakningsföretag.
- Lag (1976:295) om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap.
- Lag (1979:357) om yrkesmässig försäljning av dyrkverktyg.
- Lag (1983:1097) med vissa bestämmelser om larmanläggningar m.m.
- Lag (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål, *förverkandebestämmelsen i 5 § tas bort*.
- Lag (1991:572) om särskild utlänningskontroll.
- Ordningslag (1993:1617) *förverkandebestämmelsen i 2 kap. 31 § tas bort*.
- Vapenlagen (1996:67); *förverkandebestämmelsen i 9 kap. 5 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.
- Lag (2003:778) om skydd mot olyckor.
- Lag (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang.
- Lag (2005:900) om förbud mot maskering i vissa fall, *förverkandebestämmelsen i 3 § tas bort*.

- Lag (2006:263) om transport av farligt gods.
- Lag (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap.
- Lag (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor; *förverkandebestämmelsen i 31–32 §§ kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.
- Lag (2014:799) om sprängämnesprekursorer; *förverkandebestämmelsen i 15 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar och 16 § kvarstår oförändrad.*
- Lag (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete.
- Förordning (1958:272) om tjänstekort.
- Vapenförordning (1996:70).

Ju/L5

- Lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott; *förverkandebestämmelsen i 7 § kvarstår oförändrad.*
- Lag (1958:205) om förverkande av alkohol m.m.; *förverkandebestämmelsen i 1 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.
- Narkotikastrafflag (1968:64); *förverkandebestämmelsen i 6 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Lag (1971:965) om straff för trafikbrott som begåtts utomlands.
- Lag (1978:800) om namn och bild i reklam.
- Lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia; *förverkandebestämmelsen i 4 § tas bort*.
- Lag (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor; *förverkandebestämmelsen i 8 § tas bort*.
- Lag (2021:34) om tillträdesförbud till butik.

Terrorism

- Lag (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet; *förverkandebestämmelsen i 7 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Lag (2003:148) om straff för terroristbrott *förverkandebestämmelsen i 7 § tas bort*.
- Lag (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet.

Penningtvätt

- Lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott; *förverkandebestämmelserna i 9–10 §§ tas bort och 11 § ändras.*

Kontaktförbud

- Lag (1988:688) om kontaktförbud.

Ju/L6

Tryckfrihet, yttrandefrihet och offentlighet och sekretess

- Tryckfrihetsförordning; *förverkandebestämmelsen i 7 kap. 29 § kvarstår oförändrad.*
- Yttrandefrihetsgrundlag.
- Lag (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden.
- Offentlighets- och sekretesslag (2009:400).
- Lag (2017:151) om meddelarskydd i vissa enskilda verksamheter.

Övrigt

- Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.
- Kamerabevakningslag (2018:1200).

Ju/L7

Utlänningslagstiftning

- Utlänningslag (2005:716) *förverkandebestämmelsen i 20 kap. 10 § tas bort.*

Kulturdepartementet

- Lag (1990:783) om skydd för beteckningen svenskt arkiv; *förverkandebestämmelsen i 3 § tas bort*.

Fornfynd

- Kulturmiljölag (1988:950); *förverkandebestämmelsen i 2 kap. 22 a § tas bort.*

Radio, tv och film

- Radio- och tv-lag (2010:696); *förverkandebestämmelsen i 17 kap. 4 § tas bort.*
- Lag (2000:171) om förbud beträffande viss avkodningsutrustning; *förverkandebestämmelsen i 8 § tas bort.*
- Lag (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.
- Lagen (2018:1893) om finansiering av radio och tv i allmänhetens tjänst.

Kampsport

- Lag (2006:1006) om tillståndsplikt för vissa kampsportsmatcher; *förverkandebestämmelsen i 16 § tas bort*.

Miljödepartementet

Miljö (M)

- Miljöbalk; *förverkandebestämmelsen i 29 kap. 12 § tas bort och vissa språkliga anpassningar görs i 29 kap. 12 a §.*
- Lag (2020:1173) om vissa utsläpp av växthusgaser.

Avgaser, buller, gaturenhållning m.m.

- Lag (1975:1083) om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja (Ju).
- Terrängkörningslag (1975:1313).
- Lag (1998:814) med särskilda bestämmelser om gaturenhållning och skyltning.
- Lag (1998:1707) om åtgärder mot buller och avgaser från mobila maskiner.
- Avgasreningslag (2011:318).
- Drivmedelslag (2011:319).
- Lag (2020:1173) om vissa utsläpp av växthusgaser.
- Förordning (1993:1053) om användning av vattenskoter.

Kärnteknisk verksamhet m.m.

- Atomansvarighetslag (1968:45) – kommer att ersättas av *lag (2010:950) om ansvar och ersättning vid radiologiska olyckor* den dag regeringen bestämmer; ikraftträdande inte beslutat ännu den 16 november 2021.

- Lag (2006:647) om finansiella åtgärder för hanteringen av restprodukter från kärnteknisk verksamhet.
- Strålskyddslag (2018:396); *förverkandebestämmelserna i 9 kap 8–10 §§ tas bort.*

Särskilda geografiska områden

- Lag (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon.
- Lag (2006:924) om Antarktis; *förverkandebestämmelsen i 37 § tas bort*.

Producentansvar m.m.

- Förordning (2000:208) om producentansvar för glödlampor och vissa belysningsarmaturer.
- Förordning (2007:185) om producentansvar för bilar.
- Bilskrotningsförordning (2007:186).
- Förordning (2008:834) om producentansvar för batterier.
- Förordning (2014:1075) om producentansvar för elutrustning.
- Strålskyddsförordning (2018:506).

Näringsdepartementet

Jakt

- Jaktlag (1987:259); *förverkandebestämmelserna i 48–49 §§ kvarstår efter vissa språkliga anpassningar och 50 § kvarstår oförändrad.*

Forskning, innovation och näringsutveckling

- Lag (1966:314) om kontinentalsockeln.
- Lag (1975:424) om uppgiftsskyldighet vid grundvattentäktsundersökning och brunnsborrning.

- Minerallag (1991:45); *förverkandebestämmelsen i 15 kap.6 § tredje stycket tas bort.*
- Lag (2010:1052) om auktorisation av patentombud.
- Kontinentalsockelförordning (1966:315).
- Förordning (1975:49) om gemensam kontrollstämpel m.m. för arbeten av guld, silver och platina.
- Mineralförordning (1992:285).

Jordbruk

- Lag (1918:399) om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark.
- Lag (1922:133) om förbud mot utsläppande av bagge å samfälld betesmark.
- Lag (1933:269) om ägofred; *förverkandebestämmelsen i 6 kap. 62 § kvarstår oförändrad.*
- Lag (1970:299) om skydd mot flyghavre.
- Lag (1975:417) om sambruksföreningar.
- Utsädeslag (1976:298); *förverkandebestämmelsen i 8 § tredje stycket tas bort.*
- Lag (1985:277) om vissa bulvanförhållanden Växtskyddslag (1972:318).
- Lag (1992:1684) om EG-gödselmedel.
- Lag (1994:1710) om EG:s förordningar om jordbruksprodukter.
- Lag (2014:1009) om handel med timmer och trävaror; *förverkandebestämmelsen i 11 § tas bort.*
- Förordning (1977:945) om trädgårdsväxters sundhet, sortäkthet och kvalitet.
- Förordning (2006:817) om växtskydd m.m.

Skog

- Skogsvårdslag (1979:429); *förverkandebestämmelsen i 39 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar*.

Fiske

- Fiskelagen (1993:787); *förverkandebestämmelsen i 45 § kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Lag (1994:1709) om EU:s förordningar om den gemensamma fiskeripolitiken.

Rennäringen

- Rennäringslag (1971:437).

Livsmedel och djur

- Bisjukdomslag (1974:211).
- Epizootilag (1999:657); *förverkandebestämmelsen i 20 § 4 st tas bort*.
- Zoonoslag (1999:658); *förverkandebestämmelsen i 12 § 4 st tas bort*.
- Livsmedelslag (2006:804).
- Lag (2006:805) om foder och animaliska biprodukter.
- Lag (2006:806) om provtagning på djur, m.m.
- Lag (2006:807) om kontroll av husdjur, m.m.
- Lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter.
- Lag (2008:1049) om förbud mot utsläppande på marknaden av päls av katt och hund m.m.; *förverkandebestämmelsen i 11 § tas bort*.
- Lag (2009:302) om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård.

- Lag (2011:1070) om handel med sälprodukter; *förverkandebestämmelsen i 10 § tas bort*.
- Djurskyddslag (2018:1192).
- Förordning (1956:413) om klassificering av kött.
- Förordning (1994:542) om utförsel av levande djur m.m.
- Förordning (1994:1830) om införsel av levande djur m.m.
- Kungörelse (1974:661) om uppgifter för galt- och betäckningsstatistiken.

Marknad och konkurrens

- Lag (1992:160) om utländska filialer m.m.
- Lag (1999:271) om handel med begagnade varor.
- Lag (2014:836) om näringsförbud.

Regional tillväxt

- Förordning (2000:281) om regionalt transportbidrag.

Socialdepartementet

Hälsofarliga ämnen m.m.

- Lag (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel; *förverkandebestämmelsen i 5 § tas bort*.
- Lag (1992:860) om kontroll av narkotika; *förverkandebestämmelsen i 13 a § tas bort*.
- Lag (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor; *förverkandebestämmelsen i 5 § första stycket tas bort och andra och tredje styckena kvarstår efter vissa språkliga anpassningar.*
- Alkohollag (2010:1622); *förverkandebestämmelserna i 12 kap. 1–3 §§ kvarstår efter vissa språkliga anpassningar och 4–5 §§ kvarstår oförändrade.*

- Lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter; *förverkandebestämmelsen i 10 kap. 7 § tas bort*.
- Förordning (1933:78) angående beteckning för vissa slag av vin.

Läkemedel och medicintekniska produkter

- Lag (2006:496) om blodsäkerhet; *förverkandebestämmelsen i 30 § tas bort*.
- Lag (2008:286) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga vävnader och celler; *förverkandebestämmelsen i 35 § tas bort*.
- Lag (2009:366) om handel med läkemedel; *förverkandebestämmelsen i 9 kap. 3 § tas bort*.
- Lag (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel; *förverkandebestämmelsen i 26 § tas bort*.
- Lag (2012:595) om införsel av och handel med sprutor och kanyler; *förverkandebestämmelsen i 10 § tas bort*.
- Läkemedelslag (2015:315); *förverkandebestämmelsen i 16 kap. 4 § tas bort.*
- Lag (2021:600) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om medicintekniska produkter; *förverkandebestämmelsen i 5 kap. 4 § tas bort*.

Sjukvård

- Lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.
- Abortlag (1974:595*); förverkandebestämmelsen i 11 § tas bort.*
- Steriliseringslag (1975:580).
- Lag (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.
- Begravningslag (1990:1144).
- Lag (1995:831) om transplantation m.m.; *förverkandebestämmelsen i 16 § tas bort*.

- Lag (1995:832) om obduktion m.m.
- Lag (2001:499) om omskärelse av pojkar.
- Lag (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m.
- Lag (2006:351) om genetisk integritet m.m.; *förverkandebestämmelsen i 8 kap. 7 § tas bort.*
- Lag (2006:1570) om skydd mot internationella hot mot människors hälsa.
- Patientsäkerhetslag (2010:659).
- Lag (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar.

Socialtjänst och socialförsäkring

- Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
- Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.
- Socialtjänstlag (2001:453).

Författningar vid krig eller krigsfara

- Lag (1952:270) om skyddsympning vid krig eller krigsfara m.m.

Övrigt

- Socialförsäkringsbalk.
- Lag (1991:1047) om sjuklön.
- Lag (1997:192) om internationell adoptionsförmedling.

Utbildningsdepartementet

Utbildning, forskning m.m.

- Lag (1993:1392) om pliktexemplar av dokument.
- Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.
- Lag (2006:449) om skydd för störningskänslig forskning.
- Förordning (1995:1256) om mästarbrev för hantverkare.

Utrikesdepartementet

Ackreditering och teknisk kontroll

- Lag (2011:791) om ackreditering och teknisk kontroll.

Internationella sanktioner

- Lag (1996:95) om vissa internationella sanktioner; *förverkandebestämmelsen i 11–12 §§ tas bort*.

Oriktigt ursprungsintyg i vissa fall

- Lag (1962:120) om straff i vissa fall för oriktigt ursprungsintyg m.m.

Skydd mot extraterritoriell lagstiftning

- Lag (1997:825) om EG:s förordning om skydd mot extraterritoriell lagstiftning som antas av ett tredje land.

Krigsmateriel m.m.

- Krigshandelslag (1964:19); *förverkandebestämmelsen i 4 § 2 st tas bort.*
- Lag (1992:1300) om krigsmateriel; förverkandebestämmelsen i 29 § tas bort.
- Lag (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd; *förverkandebestämmelsen i 23 § tas bort*.
- Lag (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.; *förverkandebestämmelsen i 6–7 §§ tas bort*.
- Lag (2012:179) om straff för olovlig befattning med klusterammunition.